ALBERTI KRANTZII,

RERVM GERMANICARVM HISTORICI CLARISSIMI,

ECCLESIASTICA HISTORIA, SIVE

Metropolis.

De primis Christianæ religionis in Saxonia initijs, deq; eius episcopis, & horum vita, moribus, studijs & factis. Item de aliarum nationum, regum & principum rebus gestis, ad quas paßim in alijs suis operibus lectorem author remittit.

Denuò, & quidem multò accuratius & emendatius, quàm antè, edita.

Cum præfatione ad Reuerendißimum principem ac Dominum, Dominum IVLIVM *Episcopum Herbipolitanum, Franconiæ ducem &c. Ioan. Wolfij I. C.*

Addito Indice locupletissimo.

FRANCOFVRTI AD MOENVM

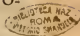
Ex officina Typographica And. Wecheli.

M. D. LXXVI.

REVERENDISSIMO PRINCIPI AC DOMINO, DOMINO IVLIO EPISCOPO HERBIPOLITANO, FRANCONIÆ DVCI &c. DOMINO SVO CLEMENTISSIMO.

REVERENDISSIME PRINCEPS, Clementissime Domine: Cùm nulla pars sit historię, quę non maximos fructus in communem vitam effundat, tum rerum de religione gestarum commemoratio inter omnes præcipuè elucere atque excellere videtur. Nam vtilitas, quam quidem cæteræ historiæ nobis impertiunt, terminata est iisdem finibus, quibus vitæ huius spatium continetur, & tota cum morte obituque hominum extabescit: Sed quæ ex sacris historiis suscipitur, nullis terminis clausa, in huius vitæ cursum influit, longissimeque permanat, tum multo magis in sempiterna felicitate enitescit. Deinde reliquæ historiæ ad deuinciendam seruandamque hominum inter homines societatem & ciuilem mundi cultum externamque vitæ sanctimoniam pertinent: Sed in sacris diuinum numen eiusque colendi scientia & vera religio exemplorum perspicuitate in animos hominum imprimitur, in quo vno posita est summa animarum salus & perennis gloriæ expectatio. Quantò igitur diuina humanis antecellunt, perpetua, illis, quæ sunt in temporum atque conuersionum spaciis inclusa: tantò necesse est præ cæteris omnibus historiis splendidè enitere rerum de religione actarum scriptam memoriam: in qua clarissimè ante oculos palam proponitur, quam Religionem Deus, miraculis, sancti vitæ effusione, maiores nostri, bello & pace comprobauerint: quid eius religionis cultoribus, quid hostibus acciderit: quo modo diffusa in summam amplitudinem, ex tenuibus initiis per incredibiles calamitates creuerit: quibus interdum corruptelis deformata, quomodo mirabiliter ad lucem & veterem nitorem sit reuocata: & in qua, vt vno verbo dicam, traditæ in diuinis literis religioni nouum lumen accenditur. Nam cùm nostra religio & præceptis sit tradita & illustrata exemplis, etsi in præceptis maiora sunt authoritatis & dignitatis momenta, tamen animi hominum plus pelluntur exemplis, & quasi sti-

mulis fodiuntur, vt eam religionem ſuſcipiant, quæ non tantum traditis præceptis, ſed etiam exemplorum teſtimoniis continetur. Quis non afficitur, niſi planè ſit omni religione improbus, cùm videt religionem tot ſeculis ad nos ductam, Chriſti & ſanctorum hominum morte comprobatam, toties preſſam & nunquam euerſam eſſe? Quis Ethnicus aut alienus à fide non multò plus impellitur exemplorum luminibus, quàm ſimplici præceptorum explicatione? Quis contra dolore non ardet, cùm hodie peſſimo exemplo conſpicit, religione vna alteram pelli, optimam opinionem interire, nouam quotidie ferè fingi, Magiſtratum in ſubditos, ſubditos in Magiſtratum armari, terreſtria cœleſtibus, diuina humanis miſceri? Quem ſanum vitæ non pudet, cùm cernit Eccleſiam Dei ab impiis vulnere & ſanguine fœdari: peregrinis nouis & veteratoriis artibus res iniuſtiſſimas, horrenda ambitione contaminatas propugnari, cuncta diſſimulari, verba dari, ſecundis rebus & arridente fortuna, excæcari, quid ſui ſit officii, planè negligi: & à peſſimis hominum perditorum qui ex principum & patriæ ruinis, res ſuas conſtabiliunt, conſiliis, ceu fluctu quodam longè à vero, iuſto & æquo abripi: prætextu neſcio quo, vi & armis amicos pariter ac inimicos, vexari diſpoliari & interuerti? Hæc quotidianis exemplis nota ſunt, & iudico veteres omnes eò reſpexiſſe, vt religionem cum exemplis coniungerent, neque vllam penè de diuini numinis cultu lineam traderent, quam non ſtatim illuminarent eorum exemplis, qui aut religione obligati, præmium: aut impii, ſupplicium tuliſſent, vt homines exemplis incitati, plus voluntatis & ſtudii ad religionem afferent. Arduum enim eſt, abſque exemplo res magnas lucidè oſtendere: longumq; eſt iter per præcepta: breue & efficax per exempla: Plus ex moribus quàm verbis trahimus. Antiquorum namque exempla, ad inſinuandam huius vitę inſtabilitatem intuenda ſunt, & ſermo viuus & efficax, exemplum operis eſt. Ita ſpiritus ſanctus in veteri teſtamento, non tantum inter leges paſſim ſparſit ac diſſeminauit hiſtorias, verum etiam integros libros exarauit, de vita & exitu eorum, qui aut ornaſſent religionem, aut flagitioſè dedecoraſſent: non certè vt ſimpliciter, res geſtas ad orbis terræ ſempiternam memoriam propagaret, ſed vt facilius in illis tanquam in ſpeculo ſanctitas Deique colendi ſcientia cerneretur. Ita in Euangelio, quàm artificioſè, quàm venuſtè ſancti authores Euangelii, fidem miraculorum & hiſtoriarum varietate diſtinxerunt? Et præterea plenum oſtentorum, quę Deus per Apoſtolos edidiſſet, reliquerunt librum, vt perculſi lectores mirabilium factorum teſtimoniis, ſtudium ad teſtatam ſignis & prodigiis religionem applicarent, quam nudè ſimpliciterque traditam abieciſſent. In quo illud maximum momentum habet, quod eadem authoritas & cæteris & hiſtoricis libris tribuitur: ne quiſquam dubitet, ſanctis hiſtoriis clariſſimam lucem in religionem importari. Deinde poſt Apoſtolorum memoriam, quanta contentione, quanta aſſiduitate ſanctiſſimi patres incubuerunt, vt religionis incrementa, prodi-

Plato de Reg. Sen. in epiſt. 6. Gregor. 4. mor. Bern. Serm. 56.

prodigia & præsertim exempla eorum, qui testimonium religioni sanguine reliquissent, non solum frequenti cõmemoratione in animos hominum impellerentur, verum etiam ad posteritatem, consignata literis peruenirent. Quod tametsi omnes elaborarent, neque vllus penè antiquus theologus extitit, qui non de religione superioris & sui temporis aut plenos commentarios confecerit, aut obscuram singularis memoriæ particulam reliquerit: tamen præ omnibus plurimum studii & diligentiæ posuisse videtur, Hegesippus, Eusebius, Sozomenus, Socrates, Theodoritus Cyrensis, Basilius, Philostorgius, Theodorus lector & alii, qui conseruatis notatisque temporibus religionis historiam literis mandarunt, non vt inane pueris oblectamentum parerent. Sed vt eam doctrinam comprobarent, quam tot illustres sanguines obsignassent: quæ esset oblatæ mortis contemptione à Sanctis per tot suppliciorum acerbitates defensa: quæ toties omnibus viribus oppressa, tandem caput euictis & conculcatis hostibus cum amplissima dignitate extulisset. Nam vt ex Sybillinis versibus, quos de Athenis scribitur edidisse, constat,

Mergitur interdum, sed non submergitur vnquam
Saluificum Christi seruans Ecclesia verbum.

Ac vtinam posteri eandem curam ad sese perductam retinuissent: aut vtinam Germani etiam fidei historias publicis monumentis & literis consecrassent, ex quibus erui posset, quando ad eos propagata esset religio, quomodo progressa: à quibus regibus vel afflicta, vel subleuata: quinam prima semina iecissent: qui animas & vitas profudissent. Verum sicut nobis in maiorum nostrorum susceptis fortiter, & gestis præclarè omnibus rebus accidit, vt, cum nullis literis retinerentur, temporis diuturnitate ex animis & memoria dilapsæ, interirent: idem etiam hîc vusu venit, vt veteris religionis initia, auxilia, & testimonia nullis scriptis plenè tradita, magnam partem à nobis peregrinentur: quæ si omnia fuissent animaduersa, & in publicis monumentis infixa, nullis Græcis, nullis Italis cederemus aut Martyrum gloria, aut tandem nostrorum hominum sanctitate & beneuolentia in religionem. Nunc præter pauca & ea plerumque multis mendaciunculis, prodigiis fabulosis, portentis, & rebus commentitiis aspersa, omnia nobis erepta sunt vetustate, nisi quòd hinc inde in diuersis libris sunt quædam tenuia exempla sparsim effusa & disiecta: Et nemo planè extat, qui animum appulerit, vt singulariter primarum in Germania Ecclesiarum ortus & progressiones describeret. Soli ex omnibus Albertus Krantzius vir religione, doctrina & fide clarissimus, & alius Wernerus ex maximis miserrimisque veterum sacrorum naufragiis quasdam quasi tabulas collegerunt, & Ecclesiasticos integros libros, de suarum ditionum religione confecerunt, quando & à quibus sit Christiana fides inducta, quibus adminiculis conseruata, quot illustrium animarum profusione vetus superstitio obliterata atque euersa: Et Wernerus quidem nimis concisè solùm de Westphalis: Krantzius est vberrimè

de tota Saxonia & partim etiam vicinarum gentium historiam prosecutus, & gloriam omnem Wernero ex manibus eripuit in hoc libro, quem metropolim ipse inscripsit, ab Hamburga Saxonicarum Ecclesiarum metropoli, in qua, sicut in Dania nuper prolixè diximus, vitàm degebat. Incepit autem ab anno 780, & inde continuatam perpetuo ordine fortunam Ecclesiæ Saxonicæ ad annum 1504 perduxit: In qua perenni multorum annorum memoria, Deus bone, quantos, quàm mirabiles vtilitatis fructus omnibus præbet? quantos stimulos incutit ad imitandam maiorum nostrorum pietatem? cùm percenset, quanto periculo CAROLVS MAGNVS, quot hominum interitu, quot Martyrum innocentia, publicam Christianæ fidei professionem in aduersantem & repugnantem Saxoniam protulerit: quomodo Hamburgæ, Salingstadii, Padeborniæ, Mymingrodii, Werdæ, Bremæ, Mindæ, Hildesheymii & alias Ecclesias erexerit: quo pacto deinde collegia Hamburgæ & alibi tanquam omnium linguarum, artium & religionis ludos & officinas aperuerit, & præsertim cùm noua necessitudo, in quam cum Græcis venerat, cognitionem Græcæ linguæ desideraret, iusserit Osnaburgi perpetuas vtriusque linguæ Scholas haberi, in quibus sacerdotes eius cœnobii erudirentur, vt inde posset Episcopus Orator ad Impp. legari Constantinopolim. A cuius viri sanctimonia & religione, quantum nostri principes degenerant? qui patiuntur monasteria aut desidiosissimo inertissimoq; otio occupari, aut profana haberi, & in nefarios externos vsus conuerti: cùm meritò ac iure semel Deo dicata, Ecclesiis, Scholis, pauperibus & Xenodochiis tantùm, non autem vt fit, rebus ab omni religione remotis, & aulicæ luxuriæ deuolui conueniret. In quo malunt turpis Græculi Imperatoris Copronymi, qui sublatis multis orthodoxorum millibus, eorum domicilia partim demolitus est, partim militibus distribuit, imitatores esse, quàm in perenni contestataque maiorum virtute persistere. Neque illa tantùm Krantzius, sed plura fidei capita grandioribus exemplis ita ante oculos ponit, ita perspicuè exprimit, vt magnum lumen religioni præferat: neque solum exempla & historias nudè recitat, sed omnia ad religionis regulam aut sanctimoniæ alicuius normam dirigit, & interdum fructum etiam aliquem in communem vitam deriuat operæ historiæque suæ. Vt autem maiorum virtutem extollit, ita sui temporis vitia asperiùs obiurgat, & quædam flebiliter lamentatur, quòd vir optimus & summa religione præditus doleret vnam Christi fidem in multas familias & factiones dissipari: Ecclesiam corruptelis & superstitionibus imbui: tumque Imperium turbulentissima iactari seditionum & discordiarum tempestate.

Lib. 1. ca. 2.

Zonar. Ant. to. 3. in vita Copron.

Ecclesi. statum. lib. 1. ca. 23. 24 32. libr. 2. ca. 27. & 28. lib. 4. ca. 1. li. 10 ca. 45 lib. 11. ca. 39. Imperii li. 5. cap. 13. lib. 8. cap. 27. & 40 li. 10. cap. 31. & 41.

Hunc igitur, Reuerendissime PRINCEPS, non librum sed thesaurum, de sacris historiis, summa fide & diligentia scriptum, quis dubitet dignissimum esse, qui typis excusus, ad immortalem memoriam posteritati consecretur? Quæ etiam me res impulit, vt Wechelo Typographo, viro Cla-

ro Clarissimo, eius excudendi suasor essem: quòd cætera omnia eiusdem authoris, veterum rerum & seculorum monumenta nuper in publicam lucem emisisset. Visum est enim perabsurdum esse, cùm profanis Krantzii historiis diligentem cultum tribuisset, vt magno splendore posteris luceant, si sacras præteriret, & desertas incultasque iacere permitteret, quas diximus vtilitate & dignitate & perpetuitate cæteris antecellere. Quod cum Wechelus pro summa propensaque voluntate, quam in posteros habet, comprobasset, venerunt tandem, vt vides, sacræ & profanæ historiæ Krantzii plenæ absolutæque in conspectum hominum, & quidem sub nomine TVÆ CELSITVDINIS: quod eam non grauatè laturam esse sciebam, cùm instituti mei susceptique consilii causas intelligeret. Primum enim cùm non ignorarem, quanta esset nostrorum hominum procliuitas ad carpendos publicos labores, nihilque penè tam sanctum exeat, quod non maximis conuiciorum aculeis configatur, vel laceretur calumnia: & ob eam rem liber singulari subsidio egere videretur: circumspectis omnibus rebus, subductisque rationibus, in nullum incidi, cùm omnes mente collustrassem, qui te vel melius posset, vel libentius vellet authori auxilium ad obtrectationes porrigere. Nam cùm in cæteris quædam obscurè insint, in te omnia clarissimè splendent: amplissima Imperii potestas, maxima religio, incredibilis doctrina, ingens natura, incensus literarum amor, summa comitas: vt authoritate & doctrina possis: literarum amore non pudeat: religione & comitate, non recuses, religioso scripto & authori opem subsidiumque ferre. Inuasit hodie multorum principum animos & penè oppressit, immanis & turpis opinio, vt suam dignitatem putent, his librorum inscriptionibus aut si literis animum præbeant, dedecorari: multique (vt Wimpfelingi verbis, etsi non eleganter latinis, vtar) literas ita odiunt, vt latinum sermonem, etiam si sciant, loqui erubescant. Quoniam assentatores, inquir, & calamistrati qui principibus dies & noctes, sicut sanguisugæ, adhærent, auertunt innocentissimos eorum animos, dicuntque esse indecorum principi discere & loqui nobilissimam linguam. Timent enim impudici canes, & mancipia diaboli, si principum spiritus inuadat sanctus ardor sapientiæ, studii literarum, prudentiæ, virtutum, historiarum, sese qui barbarie pleni sunt, contemptum iri: doctosque & graues viros sibi præponi: qui nihil didicere aliud, quàm aucupio, venatu, furore, blasphemia, crudelitate, luxu, ocio, ludo, libidine, humani sanguinis, ecclesiasticarum rerum siti, & omni vestium, verborum, operum leuitate, calamistraturaque, nostram nationem infamem despectamque reddere, ac mirum in modum apud exteros contemptam atque abiectam. Persuadent etiam principibus nostris hæ sanguisugæ, posse Respubl. feliciter gubernari absque doctis & literatis hominibus nescientes quod scribit Iulius Capitolinus historiographus elegantissimus, Marcum Impp. semper in

Iac. Wimp. rerum Germ. ca. 48.

ore habuisse illud diuini Platonis, florere ciuitates, si aut Philosophi imperarent, aut Imperatores Philosopharentur. Sed hæc de te ne suspicari quidem in mentem mihi venit, qui & ipse animum linguis & artibus dignis nobili homine perpoliuisti, & adhuc in summo dignitatis splendore faces, quas natura in te accendit, erga literatos & studia retines.

Deinde Clementissime Domine, postquam te Dei voluntas, tuaque illustris virtus ante hoc tempus ad celsissimam amplissimæ dignitatis sedem euexisset, sæpe multumque optaui, vt pro singulari beneuolentia, quam mihi semper in Gallia tribuisses, eam tibi amplitudinem & fortunam gratularer: Itaque diem ex die expectaui, dum tempus idoneum & aptum eluceret. Quod cùm nunc in hac sacra Krantzii historia scripta de veterum maiorum pietate nactus essem, fui incredibiliter exhilaratus, neque vlla ratione committendum esse iudicaui, quin publico scripto voluptatem meam exprimerem, quam ex amplissimo honore tuo cepissem. Præuidi ego multò antè ex tuarum splendore virtutum: quæ magnificè enitebant, quanta gloria & fortunæ altitudo esset prosecutura: cogitaui etiam ipse mecum, quàm felix longeque beatissima ditio futura esset, in qua tu regnares Philosophus, id est, pietatis & omnium doctrinarum virtutumque clarissimis luminibus illustratus: meminique me sæpe amicis de illis omnibus quasi vaticinari: vt me nunc & honorum tuorum illustris meritaque claritas, & meum iudicium euentu comprobatum, oblectet. Audio enim cum ad summam celsissimumque gradum tui Magistratus ascendisses, statim documentum virtutis fecisse, & ad eam solum curam animum applicauisse, non vt sanguisugas improbos fisci lienes, & assentatores vel ciuium tuorum expilatores, quod plerique Principes faciunt, sed vt viros literatos, authoritate, prudentia, & eruditione præstantes in tuam familiam cooptares, qui tuos labores in amplissimo imperio leuarent, & moderatis consiliis summaque intelligentia tecum ciues tuæ potestati subiectos pacatè regerent. Quod profectò, vt pro multis vnum tanquam veteri consuetudine mihi coniunctissimum, honoris causa nominem, es cumulatissimè assecutus, cùm consiliis tuis adiungeres Iohannem Christophorum ab Hornstein, virum vetustissimis equestris familiæ maiorumque suorum honoribus, admirabili rerum omnium, & præcipuè iuris doctrina, incredibili virtute, & singulari integritate clarissimum, qui vnus in magno imperio loco multorum eruditione gerendæque Reipublic. scientia splendere posset. Cùm igitur tam illustris de te fama per vniuersam Germaniam peruagata in omnibus locis percrebuisset, & passim nunciaretur, quantum meam præsensionem non solum sustineres, sed etiam vinceres: fui ita sicut dixi inflammatus, vt nactus edendi huius libri occasionem omnino tibi in eo tùm Imperii tui, tum florescentis in te ad summam gloriam virtutis, gratulationem faciendam esse iudicarem: sicut nunc & librum

Vt illos Vlp. Tra. vocabat.

brum humilimè in tuam curam & defensionem tanquam in sacrum templum consecro, & præterea Deũ oro, vt in illa summa fortunæ tuæ splendorisque dignitate diutisimè sine omni offensione florere & Imperio Ecclesiæque plurima honorum tuorum ornamenta præferre posis.

Intelligis Reuerendisime princeps, quibus honestis causis incitatus, librum ad te miserim: eoque mihi vt spero, non gravatè veniam dabis: autoremque ipsum patrocinio, & me (quandoquidem a facie principis tristis nemo recedere debet,) tuæ Celsitati addictisimum beneuolentia atque gratia humanisimè complecteris: quod vt sperem, virtus tua: vt humilimè orare audeam, clementia facit & celebrata omnium sermone comitas. *Dictum Imp. Tit. Vesp.*

Quod superest, clementisime Domine, commendo te omnipotenti Deo, vt totius longisimæ vitæ tuæ cursum amplisimis fortunis, maximis honoribus, & optima sanctisimaque religione conficias, & tandem post multorum annorum conuersiones, mundi facietate affectus, ad celestem animorum sempiternam felicitatem emigres. Ex Mundelsheim. Anno Domini 76. mense Martio.

Tuæ Celsitud.

Addictisimus

Jo. Wolfius V. I. L. Illustrissimorum Principum, Phil. Lud. Palatini & March. Caroli Bad. Consiliarius.

ALBERTI KRANTZII HAMBVRGENSIS, HISTORICI CLARISSIMI, METROPOLIS.

PRÆFATIO.

DEBEMVS hoc Christianismo, qui solus nostris prouinciis, (vt cæteris) omnem, qua fruimur, ciuilitatem inuexit, vt seposita commemoratione, sacræ religionis rationem habeamus: ostendentes, per quos viros, quoq; tempore, munus hoc æternitatis prouenerit eis, quas commemorando percurrimus, nationibus: vt reddatur sanctis pontificibus suus honor, qui hoc suis temporibus & omni posteritati præstiterunt, vt veram & sanctissimam Christi religionem amplecterentur. Quibus perinde magis sumus obnoxij, quòd æternæ salutis nobis vias aperuerunt, vestigiaq; signarunt, quibus innitentes aberrare non possumus. Gladio quidem vibrato seculares principes adegerunt dura pectora cedere religioni: sed ipsi pontifices, diuini verbi penetrabili gladio, ad diuisionem animæ ac spiritus (hoc est, mundanæ conuersationis ac spiritalis sanctimoniæ discretionem) peruenerunt. Vtrisque coniunctas laudes reddere minores debent, quòd alterum sine altero infructuosum perdurasset. Primus quidem Magnus Carolus victoriosus princeps, rex pridem Galliarum ac Germaniæ, patrio atq; auito zelo Saxonibus, gentilitatis errore vsque ad sua tempora insordescentibus, imminebat, perurgens Christi sacram ambire religionem: sed fuit illi diuturnus ille labor, quòd aliarum quoque prouinciarum illi cura impendebat. Turbauere Sarraceni Hispanias ad vicina vsq; Galliarum: occurrendum illis erat. In Italia Longobardi Romanam sedem afflictauerant: erant & illi coercendi. Bauari (quos veteres dixere Baioarios) arma pro Longobardis commouerant: quibus Huni vires auxerant, & animos fecerant. Vtriq; per Carolum sub iuga mittendi. Igitur in multas partita prouincias, Saxonibus minora

Argument- & causa hu- ius operis s- scepti.

Euãgelium sine armis non staret.

videbantur Gallorum arma, quàm vt illis cederent. Vbi tamen memoratis prouincijs ad iuga domitis, ipse Carolus totis iam viribus immineret Saxoniæ, effecit vt mandata facere pollicerentur. Lex pacis non alia fuit victorioso principi, quàm vt contemptis idolis, veram & sinceram atq; æternam Christi religionem amplecterentur. Quumq; persentiret optimus rex, gentem duræ ceruicis non ferre iugum terrenæ dominationis, partitus est prouincias religiosis Christi sacerdotibus, quos iussit episcopos consecrari: quibus à summo pontifice & legatis eius, cùm attributus esset ensis ille spiritalis districtionis, ipse Carolus suum illis adiecit: vt haberent quo contumaces & terrerent & distringerent. Ex hac Saxonia, iam Christiana, egressi sacerdotes in regna Aquilonis, illa quoq; legibus Christianis imbuerant: primusq; Ansgarius Hamburgensis archiepiscopus, in omnia Aquilonis regna cum successoribus diu suis Apostolicæ sedis legatus, verbum vitæ in Daniam Suediamq; propagauit. Et vbi recruduit sæuiens gentilitas (vt proiecta noua religione, iterum error vetus innouaretur) Otto primus ex Saxonibus Imperator, vltrice gladio reuexit labefactatam religionem. Sed neq; sic diu in prouincia valebat publicè suscepta religio, donec Zueno rex, ab memorato Ottone sacro de fonte leuatus, multis calamitatibus perdomitus resipisceret, & sua sponte resumeret abiectam Christi sacram fidem. Ex eo tempore perseueranter in regnis perdurabat, vsque in Norwagiam & Phinniam propagata. Wandali, gens quondam in nostri maris littore potens, nunc à Saxonum populo in mediterranea retropulsa, & ad magnam tenuitatem perducta, tum suis vrbibus & opibus florẽs: diu Christianum nomen exhorruit, singulari superstitione idolis suis dedita: donec ab Danorum rege à mari, & ab Oriente à principibus suæ gentis Pomeranis, & à meridie à Christianis principibus per arma cogerentur subire Christianismum. Laborabat in ea magnus Otto, & ad bonum modum prouexit gladio suo religionem: sed in morte nepotis sui rebus perturbatis, rediit prouincia ad vomitum gentilitatis. Iterum arma intentantur à mari atque terra, diu frustrà. Sed Waldemarus rex Daniæ, eius nominis primus, & Henricus cognomento Leo, dux Saxoniæ, multis malis afflixere gentem, donec in iuga iterum concederet Christianitatis. Sed hæc in præfatione sint dicta. Cæterùm absolutior harum rerum narratio & in Saxonia, & in Dania, & in Wandalia nostra, locum suum tenent. Infrà quoque, vbi temporum series admonebit, ad ea commemoranda redibimus.

Episcopi arma militiæ suæ etiã carnalia habẽt.

CAP. I.

ISERABILIS ſtatus prouinciarum, antę veri Dei notitiam: quando armis & opibus licet floreſcentibus, immanis tamen cultus idolorum omnes colentes miſit in interitum. Quumq́; in cæteris prouinciis, vbi Chriſti nomen per Apoſtolos & Apoſtolicos viros inclaruit, annis pluſquam trecentis, primitiua laboraret ecclesia, multa ſunt millia ſanctorum martyrum coronata. Interim borealis Germania ſalutari bono ſacræ religionis carebat, quòd nullus in hanc barbariem auderet penetrare. Ferunt tamen ſine certo authore plurimi, iam tum Neronis Imperatoris temporibus, quum diuus Petrus Romæ verſaretur, ex diſcipulis eius vnum veniſſe Bardewicum (quæ tum in mediterraneis vna in omni prouincia dicitur vrbs floruiſſe) ibiq́; nomen Chriſti prædicaſſe, & longanimiter gentis totius conuerſionem piè præſtolantem, diem ibi ſuum obiiſſe. Religiosè per annos mille & ſuprà, eius ſepulcrum inter omnes habitum: donec Henrico Leone vrbem captam euertente, rex Daniæ Kanutus, qui illi aderat, expeditionis mercedem acciperet à ſocero, oſſa ſacra primi prædicatoris. Hæc fama feruntur, ſed non leguntur in Annalibus, qui ab iſtis antiquitatibus pene nulli extant. Sed nobis initium narrandi naſcitur ab annis Caroli Magni, qui primus victo re gladio Saxonibus Chriſti nomen inuexit. Angebat optimum principem vicinæ nationis perfidia. Meminerat, auum Carolum Martellum, virum glorioſiſſimum, & patrem Pipinum, qui primus regiam dignitatem in familiam ſuam pertraxit, diu armis luctatos cum vicinis Saxonibus, vt Chriſti fidem acciperent: ſed quod illi egerunt, nec peregerũt, ipſe feliciter ad exitum perduxit. Erat tum annus à Chriſto nato ſeptingenteſimus ſeptuageſimus, paucis adiectis, quum per duces Carolus ſæpe Saxonibus confligeret, & victis per partes nõ alias leges imponeret, quàm vt verum Deum in cœlis agnoſcerent, & quem ille miſit vnicum ſuum Ieſum Chriſtum. Dedere manus plurimi, ſacrumq́; ſubiere baptiſma: datis etiam obſidibus, ꝙ in fide Chriſti & regis permanerent. Quum arma auerterentur, vel qui baptizati erant, ad ſordes redierunt, vel necdum baptizati, alios ſecum rebellare coëgerunt. Wedekindus tum princeps erat in gente. Is diu reſtitit Carolo, & cum ducibus eius crebrius cõflictatus eſt, variante ſæpe victoria. Fugatus tandem, quum magno prælio cederet, peruenit in Daniã, ad eius gentis regem, cuius filiam tenebat coniugem. Operæprecium eſt intueri, quis tum fuerit rerum ſtatus per Saxoniam. Ferunt, gentem indomitam regibus ſubeſſe nõ paſſam, duodecim primarios viros præfeciſſe, qui per omnem prouinciam publicæ vtilitati inſeruirent, conſulentes in medium de rebus gerẽdis. Annuus erat inter illos per vices magiſtratus. Quem verò publicum deforis bellum illatum, in magiſtratu deprehendiſſet, is durante bello rex appellabatur, cuius imperio parérent vniuerſi: bello autem pace mutato, regium nomen pariter deponebat. Sic Edelhardus, vnus ex duodecim proceribus, paulo ante Wedekindum rex inſcriptus legitur: & ab vrbe Oſnaburga quingentis vix paſſuum ſpatiis, reliquias arcis eſſe hodie commonſtrant: quam arcem, regiam vocant Wedekindi.

Fama incerta de vno è Petri diſcipulis apud Saxones prædicante.

770.

Quo pacto Saxonibus reges erant.

CAP. 2.

780.

ANNVS erat à mundi ſalute ſeptingenteſimus octuageſimus, quum rex Carolus, magna expeditione in Saxoniam facta, cõgreſſus eſt Wedekindo, iam vires totius regni in arma ducente: ibiq́; dum acriter pugnatum diu eſſet, ceſſit fugiens Wedekindus. Carolus autem, qui prælio ſupererant Saxones, ea lege ſeruauit, vt Chriſti fidem cum religione ſuſciperẽt. Igitur in loco Oſnaburga, habitatoribus ſatis frequente, quum vicinam Wedekindi arcem iam captã impoſito firmaſſet prę ſidio, eccleſiam exædificauit primam in prouincia epiſcopalem, eiq́; virum ſanctũ præfecit Wihonem, primum eius loci pontificem, hominem gẽte & origine Phriſium: ꝙ in ea gente, per Bonifacium archiepiſcopum Moguntinum, ibi martyrem, multi iam Chriſto credidiſſent. Cui de prouinciæ prouentib. aſſignauit vnde cum ſuo clero viueret, ad cõfirmandos recens baptizatos in ſuſcepta Chriſti religione. Egit vir ſenſatus, pro zelo ſacræ religionis, ſatis verbo inſiſtens & opere, vt creditas animas & ſeruaret, & multiplicaret. Ferũt indictas populo decimas, de more Chriſticolarum, non proueniſſe pontifici primùm, ſed regiis præfectis, vt inde ſtipẽdia

Wiho primus apud Saxones pontifex.

militibus & sumptus facerent crebrarum in eam gentem expeditionum. Tributorum nomen horrebat libertati assuetus populus: sed decimarum exactionē recusare non poterant. Interpretātur annales hinc ortum, vt multarum hodie decimarum exactiones sint in manibus laicorū. Ego aliam huic rei causam accessisse conii cio, quum non satis fiderent pontifices sua iura ab laicis principib. tueri, dedisse arbitror partem decimarum principibus in manum, per speciem feudi & beneficij, malentes amittere dimidium quàm totum: inde factum vt à principibus transirēt in ministeriales, qui nunc militares appellantur. Etiam sublimius nomē ex ministerialibus nunc aucupantes, Nobiles se dici volunt: quum sit infimus Nobiliū gradus in Baronibus: sed hæc aliâs. Quumq; hanc insignē ecclesiam Osnaburgensem moliretur, vsuuenit Magno Carolo, vt multo mercatetur habuisse tū se viros linguæ Græcę gnaros, quos opponeret legationi, quę ei tum venerat ex Constantinopoli, ab Irene regina & Nicephoro patricio, qui tum Orientis imperiū occupabat. Admonitus autem ea re Carolus, dedit priuilegium nouæ ecclesiæ, vt vtriusq; ibi linguæ scholæ haberētur, præessentq; doctores viri insignes. Sed nouitas Christianismi in populo necdum bene firmato, & crebræ Saxonum ac diuturnæ rebelliones, hoc institutū interceperunt. Extat tenor priuilegij in hunc modum: In nomine sanctæ & indiuiduæ trinitatis, Carolus Imperator August⁹, Romanū gubernans imperium, dominus & rex Francorū & Longobardorū, necnon dominator & Saxonū. Notum sit omnib. sanctæ Ecclesiæ fidelibus, nostrisq; præsentibus & futuris, q̄ nos ob nostræ mercedis augmentū, Wihoni episcopo Osnaburgensi, suæ ecclesię (quā nos primam in omni Saxonia, in honorē sancti Petri principis Apostolorum, & sanctorum martyrum Crispini & Crispiniani cōstruximus) quoddam nemus vel forestum intra hæc loca situm, *Farnewinckel, Rustenstein, Angara, Osningsenethe, Dershouet, Egesterfeldt*, innumera collaudatione illius regionis potētum, cum omni integritate, in porcis syluestribus, ceruis, auibus & piscibus, omniq; venatione quæ sub banno vsuali ad forestum deputatur, ad similitudinem foresti nostri Aquisgrani, pertinentes in sylua Osningi, in perpetuū proprietatis vsum donauimus. Ea videlicet ratione, q̄ si quisquam hoc idem nemus nostro banno munitum, sine prædictæ sedis episcopi licentia, studio venandi, vel syluam extirpandi, vel aliud agendi vnquam introierit, sciat se tam diuinæ q̄ regiæ vltionis vindictam incursurum: necnon pro delicto LX. solidos nostri ponderis (quos nobis pro banno violato deberi statuim⁹) redditurū. Insuper verò eidem episcopo, eiusq; successoribus, perpetuam cōcedimus libertatē, & ab omni regali imperio absolutionem. Nisi fortè cōtingat vt Imperator Romanorum, & rex Græcorū, coniugalia fœdera inter filios eorū contrahere disponāt. Tunc ecclesiæ illius episcopus, cum sumptu à rege vel Imperatore adhibito, laborem simul & honorē illius legationis assumet. Et ea de causa statuimus, q̄ in eodem loco Græcas & Latinas scholas in perpetuū manere ordinauimus, nec vnquam clericos vtriusq; linguæ gnaros deesse cōfidimus. Et vt hæc authoritas firmior habeatur, & diuturnis temporib. melius cōseruetur, manu propria subter ea roborare decreuimus, & annulo nostro sigillare iussimus. Datum XIII. Cal. Ianu. anno IIII. (Christo propitio) Imperij nostri, XXXVII. regni nostri in Francia, atq; XXXI. in Italia. Actum Aquisgrani, in Palatio, in Dei nomine feliciter. Amen.

Episcoporum largitiones ad parandū subsidium.

Caroli Imperatoris priuilegium.

Græcarum & Latinarū literarum studia.

CAP. 3.

Saxonia orientalis & occidentalis.

PROXIMAM deinde fundasse ecclesiam ferunt Carolum in orientali Saxonia. Dirimit autem occiduam & oriētalem prouinciam (vt alij Westphali, alii Ostphali dicantur) fluuius olim Visurgus, nunc Wisera dictus, limes olim prouinciæ Saxonum: quum vltra fluuiū ad Orientem habitarent Wandali, latè per regionem fusi, vsq; ad Albim fluuium, & inde vsq; ad Oceanum Germanicum, quem per littora tum etiam Wandali tenuere. Sed quum (vt est hominū ritus) vicinæ gentes sæpe de limitibus inirēt certamen, Saxones animati, transito flumine (vt est vadabilis in plerisq; locis) à ripa Wandalos submouerunt: & occupata prouincię parte, habitare ad Orientem eius fluminis cœperunt, vsque ad Hercyniam syluam, hodie Harticos vocant montes: vt orientales exinde Saxones dicerentur. Poterat etiam bello tum Gallico ex Westphalia (quæ vera & vetus Saxonia est) maior multitudo fluuium transisse, & inter congentiles habitasse, vt maiorem etiam ibi laborem Carolo

rolo excitaret. Sed rex inuictus, transito fluuio, eam quoq; partem gentis edomuit, imposito Christianitatis leni iugo, & onere suaui. Extruxitq; in loco *Salingstede* insignem ecclesiam, quam in honorem diui Stephani iussit cõsecrari: præposuitq; primum ei episcopum, egtegium vitum, Hildegrinum, germanum fratrem Ludgeri, quem deinde Mimingrodensi (nunc Monasteriẽsi) præfecit ecclesiæ. Sed is episcopatus posterioribus seculis de hoc loco, quem tum *Salingstede*, nunc vocant *Osterwyck*, in Halberstadium est translatus: quod suo tempore commemorabitur. Subuertit vbiq; rex Christianissimus idola regionis, q̃ tum frequentia Saxones ad eum diem coluerunt. Krodo nomen erat idolo, quod Saturnum sunt arbitrati. Locus culturæ eius, in Hartesborg veteri arce. Permanet hodie in gẽte execrationis vocabulum, vt quoties abominanda res est visa, *Krodo* cum indignatione dicant. In Magdeburg (quæ ripam tenet Albis fluminis) arx ab olim præcipua, quã ego limitaneis Romanorum ducibus extitisse crediderim, quum, iubẽte Augusto Cæsare, Transalbianos Romani non attingetent: ne tamen illos viderentur formidasse, in ripa fluminis ad hostes versa, præsidium constituerunt. Ibi Veneris simulacrum in curru stantis, cum tribus Gratiis colebatur. Vnde nomen natum est loco, vt Magdeborg, (hoc est Parthenopolis, seu puellarum vrbs) diceretur, quum cygni & columbę, alites Veneri dicatæ, iuga ducerent ad temonẽ. Sed rex cordatissimus nõ passus durare superstitionem, subuertit simulacrũ. Sed quoniam Wandalis qui locum tenuere, necdum iugum imposuit, ad reliqua conuersus abiit, cõtentus subuertisse vanã religionem. Hunc locum Otto Magnus postea insigniuit ad instãtiam Edittæ reginæ: celebrem ex oppidulo vrbem fecit, deditq; loco archiepiscopũ, quod suo tempore memorabitur. Hildegrinus autem pontifex quum diu præfuisset ecclesię, auctus rebus & populo, illustrius Deo templum cogitauit erigere. Hac dum cogitatione torqueretur, monitus est ab angelo, alium esse Deo placidiorem locum, quo nouum templum erigeret & cõsecraret: monstrauitq; Halberstadium, populo frequentiorem locum. Ibi tum pontifex constituto templo ac consecrato, sedem esse suam constituit. Ibiq; præfuit annis septem, quum p̃tiore loco totos exegisset quadraginta, dormiuitq; in pace, plenus dierum ac operum bonorum, sanctitatis opinione non parua inter omnes relicta, magnoque sui desiderio.

Carolus bellũ vltra Visurgium profert.

Idolum apud Saxones præcipuum.

Magdeburgensis nominis etymon.

CAP. 4.

NON quieuit rex Carolus ab incepto, donec ecclesiis per prouinciã multiplicatis, populum magis atque magis firmaret in fide: tametsi Wedekindus Saxonum princeps, necdum man' dedisset, sed rebellionem toties renouasset. Paderburnã, locum regi visum idoneum, quẽ sæpe honorasset præsentia sua, duxit ecclesia constructa illustrandum. Igitur datis sumptibus, templum erexit in loco venerabile: & quoniam necdum fideret genti (quòd princeps eius necdum rebellionem posuisset) episcopum consecrari loco necdum voluit: sed ecclesiam Wirtzeburgensi episcopo commendauit, reliqua obiens munera prouinciarum ac regnorum, quæ illi latissima patebant. Sed quum iam Wedekindus toties rebellans ad cor rediret, secum reputans quid tanto labore mercaretur, quid ve tanti sanguinis impendio eui taret, quum neque de principatu certaret, neq; de vita, sed de sola religione, quam tot prouinciæ diu feliciter sequerẽtur: sumpto secum Albione viro nobili, & inter Saxones primario, qui ditionem vltra Albiam teneret (Holsatiã nunc vocant) contendit ad Carolum, præmisso ex aulicis regi, qui securitatem adeundi & (si videretur) redeundi, impetraret. Erat tum annus post septingentos à Christo octuagesimusquintus, quum à rege dux honorificè except', reddita vtrinq; factorũ ratione, dux se cõtulit in gratiam regis. Ibiq; factus catechumenus, instruitur in fide, & deinde cum Albione sacrum suscepit baptisma: iampridem magno victus prælio, ad fluuium Hasam. Erãt deinde res per omnem Saxoniam tranquilliores. Vnde factũ est vt multiplicarentur ecclesię per prouinciam, cunctis iam sub suo principe quiescentibus. Arces nonnullas firmauit præsidiis rex: sed alias duci restituit: nec tamẽ satis discernunt Annales quas ab rege receperit. Arcem tenebat ad ripam Visurgis dux, in quam à prælio victus ad Hasam se contulit, eamq; suo iure seruauit, quoad in eodem loco (quod dicemus) episcopatum rex constitueret. Tum facta communis duci atque pontifici mansio illa, quæ Minda dicitur.

Wedekindus Saxonũ princeps, Christianus efficitur.

785.

Mindensis ecclesia.

CAP. 5. TERTIAM deinde episcopalem ecclesiam rex erexit in mediterraneis Saxoniæ, nunc Westphaliæ, in Mimingrode, loco populoso ac celebri, qui postea ab insigni ibi fundato monasterio dominarum nomen mutuabatur, vt vrbs tota Monasterium vsq; hodie diceretur: locumq; iussit cōsecrari in honorem diui Pauli, præposuitq; loco pontificem sanctum virum Ludgerum, natione Phrisium, fratrē Hildegrini Halberstadensis pontificis. Quippe regio Phrisiorum, prædicatione illustrata diui Bonifacii archiepiscopi Moguntini, multos iam tum habebat & emisit Christianos: inter quos & Ludgerum, virum ab vtero sanctificatum, qui prædicationis sancto officio tam ardenter incubuit, vt meritò Saxonum apostolus & memoraretur, & esset. Hunc Wedekindus princeps exinde consiliis sibi semper intimum fecit. Alcuinus apud regem Carolum vir primarius, cuius cōsilio (præsertim in sacris rebus) omnia gerebat, hic regi primùm suggessit de Ludgero. Datis ergo literis ad Franciæ monasterium, cui nomen Beneuentum, euocauit Ludgerum, qui illic in studio pietatis & religionis adoleuerat: ipsumq; præfecit congregationi canonicorum, quam aliquot annis laudabiliter rexit: donec sopitis motib. Saxoniæ, & pace firmata, de ampliandis & multiplicandis ecclesiis cogitaret. Vocauit igitur rex de monasterio, quem præfecit, eundem Ludgerum, eiq; commendauit ecclesiam Mimingrodensem, quam duodecim annis pastor fidelis gubernauit: donec iubente eodem rege, accersitus est venerabilis Hildebaldus Coloniensis archiepiscopus, qui eum dictæ ecclesię consecrauit pontificem. Hunc itaque Ludgerū pro sanctitate vitæ, & claritate doctrinæ, institui iussit rex primum Mimingrodensi ecclesiæ episcopum. Sunt qui contendunt eum fuisse professum ordinem sancti Benedicti, ex quibus sunt, qui nunc vsq; ordinem dictum consectantur: aliis contrarium asserentibus, quòd canonicis regendis præfectus, canonicam duntaxat institutionem (qualis illa tum fuit) sit professus. Vtcunq; fuerit, mihi persuaderi non potest, virum sanctum, si monachus fuisset, in episcopatu, professionis suæ oblitum, deseruisse habitum, & carnibus in mensa vsum fuisse, præter morem & institutionem Benedicti: quippe quem in vita pariter & in morte multis miraculis constat claruisse. De facultatibus patrimonii sui ædificauit celebre monasterium ordinis diui Benedicti, in Werdena, super Ruram fluuium: quod superioribus aliquot annis miserabiliter collapsum, nostra vidit ętas per reformationem egregiè instauratum. In quo sanctus vir sepultus, diem se nouissimum expectaturum Domino reuelante prædixit. Emigrauit autem anno octingentesimo nono.

Monasteriensis ecclesia.

CAP. 6. EODEM ferme tempore in orientali Saxonia, vltra Visurgum, quartum iussit rex esse episcopatum in loco *Konende*, illo tempore satis celebri, atq; habitatoribus frequenti. Sed commodiorē deinde conspicati locum, in Verdam (oppidum tunc quàm nunc celebrius) transtulerunt. Ibiq; consecratus est iussu regis episcopus, vir magnæ sanctitatis, Swibertus, professione monachus, Abbas, natione Anglicus, quę ea prouincia iamdudum per annos supraductos, à memoria diui Gregorii, primi eius nominis, summi pontificis (qui primus Angliæ prædicatores immisit) quū iam diu abolita esset in prouincia religio Christi, quam Lucius quondam Britanię rex, ab Alexandro primo eius nominis summo pontifice, impetrauit in insula prædicari. Swibertus autem, in Anglia moratus, quum audiret congentiles suos Saxones Anglos (qui nomen insulæ mutarunt, vt ex Britannia diceretur Anglia) iam auscultare Euangelio, domitos armis Caroli, præstitit hoc Christo, præstitit hoc genti (quam sibi & suis cognatam intellexit) vt transito mari conuolaret in prouinciam prædicatoribus indigentem, quòd messis multa, & pauci cernerētur operarii. Huius viri zelū cernens rex Carolus, iussit ecclesiæ nouæ Verdensi primum episcopū consecrari. Vir autem sanctus, zelo Dei satis feruens, prouinciam sibi creditā solerter obiuit: ferēs verbum Dei in agro cordis humani, multos conuertit ad Christū, & sacrę religionis adeo impleuit officium, vt & populum Deo credulum quotidie multiplicaret, & ipse bonis exemplis iter cœlestis regni commonstraret: multis clarescens miraculis, dum viueret: pluribus etiam effulgens, dum iam seculo & vita functus, migrasset ad Christum. Celebrem seruant prouinciales memoriam magni itineris, quod pro Christo & eius religione, vno illum sole memorāt peregisse.

Quando primum in Anglia euangelium prædicari cœptum.

Verdensis ecclesia.

Exigit rerum diuinarũ magnitudo & perennitas, vt magnis nitantur authoribus, alioquin non prosperanda: & vt habeant patrocinium in magnis patribus, qui ecclesiarum iecerunt fundamenta, post Christũ angularem totius ecclesiæ lapidem.

CAP. 7.

Bremensis Ecclesia.

BREMENSIS quoque ecclesia per eadem tempora sumpsit exordium, authore Carolo Francorum inuictissimo rege, iam Saxonum & multarum nationũ victore. Erat in prouincia illa Willehadus Anglicus genere, ab rege & pontificibus Anglicanis missus, imò potiùs dimissus in eam gentem, quia ius potestatis, vt mitterent in prouinciam, non habebant. Ipse verò Willehadus, flagrans desiderio, vel martyrium facere pro Christo, quo modo post multos & Bonifacius, Moguntinus archiepiscopus, ante non multos annos in gente Phrisonum fecerat (quæ veteri olim Saxoniæ annumerabatur) aut animas Christo per Euangelium eius lucrifacere: impetrata abeundi ab rege & pontificibus in concilio Anglicano venia, nauigabat in Phrisiam, multa faciens, plurima passus, vt in fide confirmaret, quos memoratus martyr & pontifex Domino quæsierat: simul & multos (si fieri posset) Domino cõgregaret: Magnatum liberos literis imbuebat, & per occasionem, veritatis prædicationem populo inserebat. Multis annis perfecit, vt multos Christo aggregaret. Quoties verò turbo persecutionis, authore Wedekindo, recrudescebat per Saxoniam, sensere Phrisij, & illi sæuierunt. Captus aliquando vt morte absumeretur (quod ille valde cupiebat pro Christo dare animam) sortibus gentis (quas Tacitus in omni Germanorũ gente valuisse commemorat) vix ad vitam est seruatus.

Sortium usus apud Germanos vetustas.

Discipuli eius aliquot Bremæ, & alij aliis locis crudeliter trucidantur, quum ille vix elaberetur: dum intelligeret diuinam esse voluntatem, vt ad salutem multorum ipse se melioribus temporibus reseruaret. Hunc virum zelo feruentem bono, quum rex intelligeret bene de omni maritima promeritum, remunerare constituit se digno pontificatu. Igitur euocatum ad se hoc anno, qui erat à Christo nato, DCCLXXXVIII. iussit episcopũ consecrari in loco Bremon, nunc Bremam vocant, Phrisiis atque aliis terrestribus Saxonibus æquè continentem. 788.

Satagebat interim optimus pontifex ministerium suum iam feruentius implere, ex eo die quo se maioris loci reddere rationem intelligebat. Extat priuilegium, eidem ecclesiæ ab memorato rege collatum in illa ecclesia, in cuius præfatione testatur idem rex, quod antè de illo diximus: Saxones, inquit, quos à progenitoribus nostris, à suæ pertinacia perfidiæ semper indomabiles, ipsiq; Deo & nobis tam diu rebelles, quousque illius (non nostra) virtute ipsos & bellis vicimus, & ad baptismi gratiam, Deo annuente, perduximus, pristina libertate donatos, & omni nobis debito censu solutos (pro amore illius qui nobis victoriã concessit) ipsi tributarios & subiugales deuotè addiximus: videlicet vt qui nostræ potestatis iugum hactenus ferre detrectauerunt, victi iam (Deo gratias) & armis ac fide, Domino ac saluatori nostro Iesu Christo, & sacerdotibus eius, omniũ suorum iumentorum & fructuum, totiusq; culturæ decimas ac nutrituræ, diuites ac pauperes legaliter constricti persoluant. Proinde omnem terram eorum, antiquo Romanorũ more in prouinciam redigentes, & inter episcopos certo limite disterminantes, septentrionalem illius partem (quæ & pisciuñ vbertate ditissima, & pecoribus alendis habetur aptissima) pio Christo, & Apostolorum suorũ principi Petro, pro gratiarum actione deuotè obtulimus, sibique in Wigmodia, in loco *Bremon* vocato, super flumen Wirraham, (Weseram dicere voluit, Gallis omnia nostræ linguæ vocabula corrumpentibus) ecclesiam & episcopalem constituimus cathedram.

Bremensi ecclesiæ munera amplissimè collata.

Huic parochiæ pagis 70. mansos cum suis colonis offerentes, totius huius parochiæ incolas decimas suas ecclesiæ suoque prouisori fideliter persoluere, hoc nostræ maiestatis præcepto iubemus, donamus & confirmamus. Adhuc etiam summi pontificis & vniuersalis Papæ Hadriani præcepto, necnon & Moguntinensis episcopi Lullonis, omniumq; qui affuere pontificum consilio, eandem Bremensem ecclesiam, cum omnibus suis appendiciis, Willehado probabilis vitæ coram Deo & sanctis eius commisimus: quem etiam primum eiusdem ecclesiæ, III. Idus Iulij consecrari fecimus episcopum, vt populis diuini semina verbi, secundum datam sibi sapientiam, fideliter dispensando, & nouellam hanc ecclesiam canonico

ordine & monasteriali competentia instruendo, interim plantet & riget: quousq; precibus sanctorum suorum exoratus, incrementum det omnipotens Deus: & reliqua.

CAP. 8. HAEC de literis serenissimi Regis Caroli, ad verbum transcripsimus, vt fideli testimonio pernoscamus statum Saxoniæ, quem victoriosus rex post impositum iugum Christi, reliquit in prouincia, vt liber esset populus à iugo tributorum, cæterùm ecclesiis & pontificibus iure decimarum obnoxius permaneret. Adiecit in eisdem literis Phrisiæ partem eidem diœcesi: vt obstruatur os friuolè blaterantiũ, omnem Phrisiam à Carolo omni exactione liberam esse constitutam: aut quòd post eius tempora palustris terra accesserit prouinciæ, & perinde nullis legibus pontifici obnoxia. Verba literarũ ad fidem sunt ponenda. Innotuit etiam (inquit) idem venerabilis vir (hauddubiè Willehadum insinuans) serenitati nostræ, eam quam diximus parochiam, propter barbarorum infestantium pericula, seu varios euentus, qui in ea solent contingere, ad sustentacula siue stipendia Dei seruorum inibi militantium, minimè sufficere posse. Quamobrem, quia Deus omnipotens in gente Phrisonum, sicut Saxonum, ostium suum aperuit, partem prænominatæ regionis (videlicet Phrisiæ) quæ cõtigua huic parochię esse dinoscitur, eidem Bremensi ecclesiæ, suoque prouisori Willehado episcopo, eiusque successoribus perpetualiter delegauimus retinendam. Et quia casus præteritorum, cautos nos faciunt in futurum, ne quis (quod nõ optamus) aliquam sibi in eadem diœcesi vsurpet potestatẽ, certo eam limite fecimus terminari: eiq; hos terminos, mare Oceanum, Albim fluuium, Liam, Stenbach, Hasalam, Wimarchã, Sneielbach, Ostam, Mulinbach, Motam paludem, quę dicitur Sigefridesmoer, Quistinã, Chisenmor, Aschbroch, Wisebrock, Biuernam, Vternam, iterumq; Ostam. Ab Osta verò, vsquequo perueniatur ad paludem, quæ dicitur *Caldenbach*. Deinde ipsam paludem vsque ad Wennam fluuium: à Wenna verò Bicinam, Farstinam, vsque in Wisram fluuium. deinde ab Orientali parte eiusdem fluminis, viam publicam, quæ dicitur *Hessenwech*, & reliqua quæ literis illis multa continentur, ad limitem prouinciæ, siue diœcesis, quæ omnis debuit iure ecclesiastico censeri. Cuius determinationis præuaricatores multi sunt posterioribus seculis inuenti. Nam duces Saxoniæ de genere Hermanni Biling (quem Otto primus ex infimo militaris generis gradu prouexit ad ducalem honorem) obliti regalis donationis, multa sibi in memorata regione vsurpabant: & nonnulli nobiles ex Sueuia per dominam Idam, imperialis ab Henrico tertio sanguinis, in ea regione plurima possederant. Sed & Henricus Leo, dux Saxoniæ, etiam in ciuitatem Bremam sibi vendicauit potestatem. Hoc autem vnde factũ sit, in Saxonia nostra memorauimus. Stadensem etiã comitatum ecclesiæ detraxerunt nonnulli. Sed hæc suis leguntur in Saxonia locis. Nunc tantisper commemorasse nobis satis est, oblitos esse illos magnæ in ecclesiam ab Carolo rege donationis. Sed ad Willehadi & ecclesiæ suæ iura, quæ scribimus, reuertamur. Sedit in ecclesia Bremensi beatus Willehadus, post ordinationem suam, annos duos, menses tres, dies vigintisex: prędicauitque tam Phrisiis quàm Saxonibus, post martyrium sancti Bonifacij, omnes annos 35. Obiit autem senex, & plenus dierum in Phrisia *Pleccaske*, nunc vocant Plexen in Rustris: ita vocant ditionem illius Phrisiæ partis. Corpus eius Bremam deportatum, in basilica sancti Petri, quam ipse exædificauit, sepultum est. Transitus eius celebratur festiuis gaudiis VI. Idus Nouembris. Ordinatio fuit, vt diximus, III. Idus Iulij.

Decima loco tributorum apud Saxones

Phrisia ecclesiæ Bremensi attribuitur.

Bremensi ecclesiæ multa sequentibus annis sunt adempta.

CAP. 9. MINDENSIS ecclesia proxima est huic in ordine fundationis, cuius eam referunt originem. Wedekindus Saxonum primarius princeps (siue regem illum dicere collibeat) magno prælio apud Hasam fluuium victus, se ex fuga recepit in arcem, quæ illi fuit ad ripam Visurgi siue Wiseræ fluminis. Eam rex cinxit obsidione. Elapsus ipse, quum defensioni diffideret, peruenit in Daniam. Sed nõ diu pòst assumpto (quod diximus) Albione, concessit in gratiam regis: qui vbi comperit elapsum Wedekindum, obsidionem posthabuit, præsertim quòd in hyberna ducendum esset. Rex castra tum habuit ad Oram fluuium, in loco *Wolmerstede*, in orientali Saxonia. Incessit cupido principi Wedekindo lustrare regis castra: quod

etsi palam iam recõciliato liceret, libuit tamen ignoto habitu liberius omnia scrutari. Vicina erat Paschalis solennitas, & rex cum vniuerso milite pro Christiana pietate se tum sacris imminentibus apparabat, commemoratione Dominicæ passionis, & expiatione criminum in purgatione conscientiæ. Wedekindus mendici habitu perfluuium in nauicula allabitur: & quo minus nosceretur, mendicus cum mendicis ad stipem sedebat. Ingens quippe pauperum regionis multitudo quotidie affectabatur. Rex illis largam stipem iussit erogari. Wedekindus, vbi ad eum peruentum est, dexteram & ipse protendit. Attendit, qui distribuit, incuruum in manu digitum, qualem sciebat habere Wedekindum. Vultum eius diligentius intuetur: agnoscit arridens, qui largiebatur: quid ita mendicus inter mendicos sederet princeps ditissimus, percontatur. Ille nihil ad hæc, sed ad regem se iubet introduci. Erat tum sanctissimus Paschæ dies. Rex hilariter excepit venientem, percontatus quid sibi vellet indignus principe habitus. Ille sub hæc, Volui, serenissime rex, hoc habitu incognitus (vt sperabam) lustrare secreta gestorum: quæ cognitus non tam fidenter adspicerem. Curiositas induxit, vt latibulũ quærerem: qui inter tuos nunc in gratiam susceptus, propalam poteram percontari quæ vellem. Quid igitur, inquit rex, vidisti, quod te vidisse delectat? Ille (vt erat adhuc rerum Christianarũ rudis) subintulit, Vidi, quod mirabar, ante biduum te vultu dimisso tristem, incertus quid contigisset, quod tantũ regem contristaret. Commemoratio fuit Dominicæ passionis, quæ die Parasceues regiũ vultum obscurasset. Rursum, inquit, vidi hodierna te die primùm solicitũ, & ad rẽ attentissimũ: postea quã verò mensam adieras templo mediã, ita hilari mihi conspectus es vultu, vt repentinæ in te mutationis me caperet miraculum. Stupor autem erat videre, quòd de manu purpurati sacerdotis singuli pulchellũ puerũ in os susciperent, quẽ quibusdã ludibundũ arridere, vltro properare: aliis verò abhorrentem, auertisse vultum, & tamen in ora demissum, nec redeuntem adspexi. Hoc quid sit, necdum accipio. Tum rex, Bene, inquit, profecisti: plus tibi aliquid, quàm cunctis sacerdotibus & omnibus nobis ostensum est. Inde mutata veste, manu secũ abstractum, docuit grande pietatis mysteriũ in altaris sacramento. Quia re cognita, exhilaratum ducem orasse, vt propriũ illi sacerdotem permitteret, qui diuinæ rei curã haberet, crebriusq; in cõspectu perageret altaris sacratũ ministerium. Rex etiã pontificem illi daturũ promittit, modò illi habitationem episcopo dignã prouideret. Ducem verò arcem suam ad Wiseram vtriusque capacem ostendisse, deditq; in eiusdem arcis non exiguo circo locum ædificandæ ecclesiæ. Ferunt perinde nomen ecclesiæ prouenisse, quod Meum & Tuum, quasi cõmunis duorũ possessio, sonat in lingua Saxonum vernacula, *Min, din*. Erat vir præcipua religione Herimbertus: qui quum Carolũ latere non posset, dignus est habitus quem primũ præficeret ecclesiæ Mindensi episcopũ. Adiecit illi ministeriales non paucos nec paruos, vt haberet ecclesia defensores suos. Illi verò, quia ex imo gradu in nobilitatem excreuerant (vt partim comites, partim duces fierent) spreuisse matrem videntur. Ornata est autem ecclesia iam tum ab initio multis sanctorũ reliquiis, Feliciani, Fulginatis episcopi & martyris, Theodori episcopi, Carpophori & Habundi martyrum. Profecit autem ecclesia tam in spiritalibus quàm temporalibus, sub hoc pontifice agente nouitio feruore in populo recens conuerso, instãte nihilominus bono pontifice, qui frugem diuini verbi curauit in populo multiplicari. Quantis autem annis præfuerit, Annales non tradunt. Cæterùm transitus eius ex hac vita in meliorem, scribitur fuisse ad diem Primi & Feliciani martyrum.

Wedekindus habitu mẽdici stipem petentis ad Carolũ adducitur.

Homini nondum Christiano Christus propriis accidentibus in Eucharistia apparet.

Mindensis ecclesiæ etymon.

HILDESEMENSIS ecclesiæ tale ferunt sub eodem Carolo, needũ Imperatore, principium. Moram fecit rex in orientali Saxonia, quòd fidem quorundam sentiret vacillare, respicientium in Wandalorum arma auxiliaria. Castra firmauit inter duos riuos, in ea prouincia confluentes. Aulicam aulici locum dixere, quòd crebrius ibi rex gloriosissimus, quum esset in prouincia, resideret. Circunspiciens autem opus esse & his populis proprio sacerdote, quòd longius abesset Salingstedensis (nunc Halberstadensis) episcopus: igitur ecclesiæ suæ ibi exædificatæ, pontificem iussit consecrari, venerabilem sacerdotẽ Guntherũ, qui illã inibi CAP. 10.

Hildesemensis ecclesiæ initiũ & causa.

rexit per reliqua Caroli Magni tempora, vſque ad Ludouicum eius filium & regni & Imperij ſucceſſorem. Quem ferunt obequitantem in prouincia, & fortè venationi (quæ maxima eſt Gallorum voluptas) intentum, in loco vaſtæ ſolitudinis ad arborem, quum oraret, iuſſiſſe deponi ſacram diuæ Mariæ, quam vbique circunferebat, imaginem. Coram qua iam oratione finita, quum rex concitò abiiſſet, capellanusq; ſacrorum miniſter, feſtinabundus, Imperatorem vt ſequeretur, minus meminiſſet depoſitæ imaginis, non antea rediit in memoriā quid omiſiſſet, quàm vbi in Aulica iam ſacra eſſent peragenda, primùm apparuit ſacram deeſſe imaginem: nec mora, rediit in locum quo meminiſſet depoſitum, vixque inuentā, amoliri nulla vi potuit. Stupidus rei nouitate hærebat: iterum atque iterum retentans, tantundem profecit. Quid faceret? Vacuus rediit ad dominum, mirantem quid eſſet. Somnio monitum ferunt Ludouicum, eo loci delegiſſe ſanctiſſimam Virginem ſacrarium ſibi inſtaurari. Non contempſit ille diuorum monitus: ſed qua potuit fieri inſtantia iuſſit moliri noua ibi templi noui fundamenta, in honorem diuæ Virginis conſecrandi. In quem locum mox tranſlata eſt Aulicenſis eccleſia, vt deinde à nouo loco diceretur Hildeſemenſis. Nominis autem ratione à niue quidam comminiſcuntur, vt ibi templum firmaretur, quo ſolo loco nix viſa eſt terrā operuiſſe. Sed illam fabulā traductam arbitror ab Romano diuæ Virginis Mariæ, nunc Maioris, quondam Niuis, templo. Vtcunque fuerit de nomine, certum eſt, Aulicenſem eccleſiam nunc eſſe Hildemenſem, opibus, religione, ſplendore non in poſtremis cathedralibus Germaniæ eccleſiis. Sed ad Carolum (cuius tempora ſunt in manibus) reuertamur. Quo tempore Wandalis rex victorioſus conflictatur (qui Wilſi ferebantur, & Sorabi) bonam illi nauaſſe operam Phriſij memorantur, duobus ſtratis pontibus ſuper Albim, vt ad hoſtes perueniret, vtrinque impoſitis ad exitus pontium turribus cum firmis præſidiis, quò illi cum agmine toto repedare tutò liceat. Aderat illi ad omnia moriger Wedekindus, nec deerat Ludgerus, vir ſanctus, Mimigardeuordenſis epiſcopus: qui accepta ab rege licentia, opportuno loco oppidum *Helmeſtede* communiuit, quò eſſet illi ad Wandalos prædicanti (quod cogitabat) tutus receptus. Eum locum ſubiecit abbati Werdenſi, cuius in dominio permanſit ad noſtra vſque tempora. Quibus diu contumax oppidum parêre abbati dum contemnit, inutilem monaſterio locum, longeque diſtantem, accepta pecunia ab Henrico de Brunſwigk duce, omne illi dominium loci permiſit. Pœnituit oppidanos mutaſſe dominum: ſed quando ranæ regem contempſere ignauum, accepere pro illo ciconiā, quæ regit in virga ferrea ſubiectos.

Fabulas à veris narrationibus diſcernere cuius tandem eſt?

Suaue ſub eccleſiaſticis principibus iugum, prout eſt aliorū dominatus.

CAP. II. PADERBVRNENSI oppido ab rege Carolo non in poſtremis habito, dum in prouincia moraretur, etſi dudum eccleſiam Wirtziburgenſi epiſcopo cōmendatam haberet, pontificem tamen non antè dedit Carolus, quàm omnem prouinciam pacatam relinqueret. Erat annus à Chriſto nato poſt ſeptingenteſimum nonageſimuſquintus, cum Harimarum Wirtziburgenſis eccleſiæ canonicum, natione Saxonem (quem parentes eius ſuperiori bello dederant regi inter alios obſidem) virum grauem, & qui ſub magiſterio D. Burchardi Wirtziburgenſis epiſcopi profecerat in omni religione & ſanctitate. Ex hoc tum loco profectus cum expeditione militari, prouectus eſt in vltima Hadeleriæ, quòd inde motus rebellionis à gente renunciaretur. Monſtrant inſulæ locum, in quo caſtra fixiſſe rex diceretur *Karleſſandt* vocant. Vnde ad iuga domitis habitatoribus, victorem exercitū reduxit incolumem. Huius autem pontificis anno quarto, deſcendit ab vrbe Roma Leo pontifex maximus, exactus & extruſus iniuria ſæuientium Romanorum. Confugerat vir ſanctus ad Carolum Regem Franciæ, tunc in Saxonia demorantem, in Paderbrunna. Rex venientem pontificem excepit pro ſua atque illius dignitate, pollicitus vindictam in contumaces. Vaſtata erat proximè ab rebellibus Saxoniæ Paderburnenſis eccleſia, & in cinerem redacta: iam verò ſub aduentum pontificis noua derepentè renouata eſt eccleſia: quam rogatus cōſecrare Leo pontifex, dignanter aggreditur. Altare in honorem diui Stephani, de cuius reliquiis (quas à Roma ſecum veniens attulerat) incluſit, conſecrauit, multas indulgentias de largitate primæ ſedis loco contulit in diem annuum dedicationis, qui eſt VIII.

795.

Paderburnenſis eccleſia vaſtata inſtauratur.

Idus

Idus Decembris. Quumq; pontifex quod suum erat, impendisset, vicissim rogabat regem, vt illustrandæ ecclesiæ conferret de prædiis secularibus in stipem Domino militantium in ea. Dedit rex cum attinentiis arcem Iborch, vetustum Saxonum receptaculum: nunc paulisper de torto vocabulo, *Driborg* vocant.

VENERAT tum Carolus Magnus cum exercitu in transalbinam regionem, quæ nunc Holsatia est. Oppidum vnum reperit ad ripã eius fluminis Hammaburgum, in quo Iouis dicitur fanũ destruxisse, & duodecim cum illo deorũ simulacra vtriusq; sexus subuertisse in eodem oppido, quod ab Hammoue nomen volunt traxisse. Sed hæc fabula de Romana historia est emendicata. Quis enim Hammonis nomen ex Libya, vbi idem in specie arietis (quem Punica lingua Hammonem dicit) in arena percolitur, huc transtulisset? Quę commercia huius gentis tam barbaræ, ad tam longinquam nationem? Non erant fana viciniora, vnde idola consciscerent? Sed fortè dicis, Wandalos ante aliquot secula in Africam transgressos, potuisse originis suæ memores, in hanc prouinciã sua numina contulisse. Sed hoc friuolum est. Nam eò transgressi Wandali, iam erant, aut statim facti sunt Christiani, sed Arriani: nec est quisquam inde regressus in antiquam patriam. Facessat inanis fabula, quam leuissimi homines, volentes haberi scioli, de nominis vicinitate emendicant. Docuimus alibi in historia huius oppidi, vocabulũ vnde sit dictum, non ab Hammone Ioue, sed ab Hama pugile, qui in duello victus ab Starcutero fortisimo Danorũ propugnatore, reliquit loco nomen: quod in Dania diximus. Nec remansit optimo regi quod ille purgaret in hoc loco: quum Albion carũ princeps partium, iamdudum cum Wedekindo principe (quod diximus) sacram religionem subierit. Præfectum quendam ex suis cum præsidio reliquit eo loco, qui in fide & Christi & sua tueretur eam gentem. Sacerdotem quoque eo loco post ea constituit, qui populũ in rudimentis fidei instrueret: quem etiã destinauit episcopum relinquere: sed remoratus est per causas, quas suo loco & tempore infra commemorabimus. Hoc tamen tẽpore motus magni erant intra Albim & Visurgum, quòd nonnulli ex primoribus, qui hactenus apud Danos latuissent, regressi, terrã omnem iam Christianam, igni & ferro sunt depopulati. Transalbianos quoq; Caroli limitaneos milites obtruncant, & in vicinos Obotritos iam Carolo fœderatos, ex illo die, quo, facto super Albim gemino ponte, cum exercitu transiuit in eam prouinciam. In eos versi tum rebelles Saxones, duce Trasicone, quatuor millia ceciderunt. Rex autem ad Visurgum castra tenuit. Manet hodie loco nomen, vt *Heerstelle*, hoc est, principum stabula, nuncupetur. Inde missis ducibus, repulit perduelliones. Quod per singulos fere annos regi curandum erat. Nam tametsi Wedekindus cõquiesceret, qui tamen antè illi fuerant dignitate pares, inuidebãt illi principatum, & habebat quisque in omni prouincia disseminatos amicos conniuentes, si non auxiliantes. Crebræ igitur vastationes: nam rarior erat obsidu de fide traditio. Quare optimum principem sæpius placauere.

Cap. 12.

Hamburgum vnde nomen habeat.

Constitutio ponitur rebus nouatis coercetur.

IAM Willehadus primus Bremensis episcopus cælo concesserat & suffectus est illi in pontificatu Willericus, vnus ex discipulis eius, qui ad annum quinquagesimum peruenit gubernationis in ecclesia, per omnia tempora Caroli Magni reliqua, & deinde filij eius Ludouici, qui patri optimo bonus filius successit in regno & Imperio. Non erant tamen tempora huius pontificis vsquequaque tranquilla. Nam & Hadelerij (quod diximus) & Phrisij, & ipsi mediterranei Saxones, magnis sæpe motibus recruduerunt, vel ob decimarum exactionem, quæ genti dudum liberæ grauis videbatur: vel ob Francorum imposita ab rege præsidia, quæ inuiti viderant: vel propter eos qui cesserant è prouincia, regressos absente rege: vel ob inuidiam in Wedekindum, qui & regi & Christo manus iam dederat: siue quibusdam harum, siue omnibus de causis: res enim in obscuro mansit, per inopiam scribentium illis temporibus. Hoc tamen non silent annales, motus crebros fuisse rebellionum per Saxoniam, etiam post Wedekindum iam baptizatum, in quibus laborasse locorum pontifices non est ambiguum. Obibat ergo bonus pontifex commendatam prouinciam, & verbum Dei disseminabat, in fide confirmans quos accepit commendatos: alios aggregans, qui ad eum diem mali

Cap. 13.

Rebellio in Saxonia renouatur.

Willerici diligentia in propagando Dei verbo.

Christiani haberentur. Transiuit quoque per opportunitatem in Transalbinam regionem, Tiethmarsos inuitans ad fidem in oppido Miliendorp, nunc *Meldorp* vocant: originem tamen nominis ex vicino riuo, qui Milte dicitur, esse, perspicuũ est. Deinde in Holsatiam transiuit, & in oppidum Hammaburgum: quanquã hoc formidolosius videretur, propter Danorum ac Wandalorum crebras ac feroces incursationes. Quorum Wandali (præsertim Obotriti) etsi fœdere iuncti Francorum regi Carolo essent, tamen non sunt passi audire verbum de noua religione: & tamen pontifex Willericus, quia ab eodem rege commendatã habebat cum Verdensi episcopo regionem Transalbinam (quam crebrius tum & pòst Nordalbingiam dixere, conflato vocabulo ex Saxonica & Latina linguis, quod idem vsuuenit & in aliis nationibus) non omisit in illam quoque pro opportunitate penetrare. Dorstadium tum oppidum erat, non eo loco quo nunc Stadium est, sed Albi viciniore: monstrant hodiè veteris oppidi reliquias. Ibi constituto mercatu, Transalbini sæpe constitere. Nec deerat occasioni Willericus, quo minus ministerij sui impleret dignitatẽ, quocunq; loco conuenturam multitudinẽ haberet cõpertum.

CAP. 14.

Leo Romam reducitur.

TERTIVS eius nominis Leo Papa, qui (vt diximus) Romæ malè à ciuibus habitus, à Willigiso Longobardorum duce (quem Carolus, subuerso eius gentis regno, reliquerat in Spoleto) quum de manibus eorum ereptus, in Saxoniam ad Carolum descendisset, & inter eos Christiani nominis principes iam de Romanis esset constitutum: remittitur ille cum securo præsidio in vrbem, quum se rex protinus secuturum polliceretur. Et fecit. Ibi tum conuocato omni clero & populo, pontifex præsente rege, sui facti, quod criminaretur, reddidit rationem. Canonicè se de infamia purgabat, ad plenam omnium qui adstitere, satisfactionem. Tum iubente rege, animaduersum est in principes eius tumultuationis, constituta cuique pœna pro modulo culpæ. Ibi tum rex optimus, quum hoc minimè posceret (etiam, vbi cognouit, recusabat) acclamatus est ab vniuerso populo Romanorum Imperator. *Carolo*, inquiunt, *Romanorum Imperatori vita & victoria.* Nimirum victorioso principi suam laudem reddebant, & bene merita in Italiam & vrbem Romã, voluere, quoad poterant, remunerare: nihilominùs rationem ducentes publicæ vtilitatis, quòd tum non esset in orbe Christiano princeps, in quo post Deum maior esset spes salutis constituta. Diu in occidua regione obsoletum imperij nomen renouabant, quod ab Augustulo nouissimo in Italia ponente purpuram, ad ingressum Wandalorum sub Odoacre rege per annos 330. cõticuit & vacabat: præsertim nulla iam in orientali Grecorum imperio spe relicta, quod ad pueros & fœminas esset deuolutum. Peregit tum volente populo (cui ius ac fas esse videbatur de Imperatore creando) pontifex sacrum in eo ministerium. Creuit perinde magnũ in modum authoritas & dignitas ecclesiæ Romanæ, quæ iam Imperatores & confirmare, & consecrare cœpit, quod ante hunc diem fecit nunquam. Duo gladij, quos Petrus adesse dixit, Christus satis esse respondit, iam tum primùm in successore Petri Leone tertio apparuerunt. Nam cæteri pontifices alterum in vagina reclusum, ad opportuna tempora tenuerunt: quamuis etiam ante hunc diem temporalem gladium exeruisset ecclesia, in aliquot districtum, quos Gothi, Longobardi, & super omnes idem Carolus, victis Longobardis, ecclesiæ contulerunt. Nam totus exarchatus Rauennas, dono Caroli accessit Romanæ ecclesiæ. Meritò summus pontifex, & Gallorum rex mutuis se attollunt fauoribus, quando ab initio hæc sedes domui Caroli hoc præstitit, vt regiam haberet dignitatem, & vicissim Carolus ecclesiam amplissimo principatu in Italia locupletasset. Accessit his omnibus & Carolo tributa imperij cum nomine dignitas, & ecclesię Romanæ per eam coronationem adaucta magnum in modum maiestas. Olim Imperatores nõ passi viuere pontifices, ad supplicia deuocabant: & Græculi, postquã apud eos extincta stirpe Constantini, & deinde Magni Theodosij, non habuere Romanum pontificem nisi quem ipsi confirmassent: mutatæ sunt rerum vices, vt non habeatur Imperator, nisi quem Romanus pontifex confirmarit, & consecrarit. Domini est terra & plenitudo eius: ipse transfert regna & imperia, dignissimeque ad suum in terris vicarium hoc sacrum ministerium delegauit.

Carolus Magnus Imperator salutatur.

Incipit verũ esse, Ecce duo gladij hic.

Ecclesia Imperatoribus, quibus seruierat, præest.

PENE-

PENETRAVIT eius rei fama ſubitò Orientem, cõſternabatq́; proceres imperij illius. Sed Irene regina (quæ tum captũ & exoculatũ pro inſolentia & nequitia tenebat filium) ſpem maioris rei conceperat, in vnum reducere caput vtrunq; imperium. In quam rem miſſa ſolenni legatione, de pace inter vtrunque imperiũ agere cœpit: princeps eius legationis ex proceribus primis Leo fuit. Quam rem lætus Carolus accepit, protinus quod petebatur concedens: ſed legationem fœminæ interpretatus, quòd matronali verecundia poſtulare nollet, quod in primis cuperet (quum & illa marito, & ipſe coniuge vacaret) viciſſim ad eam remiſit oratores: cuius legationis princeps erat Ieſſe Ambianenſis epiſcopus, quæ matrimonio illam inuitaret. Hilaris mulier de accepta legatione, promptè videbatur arripere quod erat alioquin, niſi verecundia interueniſſet, petitura. Sed proceres ea res conſternabat. Nam vbi in conſilium res diſcutienda conijcitur, fremuerunt: indignati, quòd, quia imperiũ Occidentis ſine illis abripuiſſet Carolus vnico Imperatori, mox per occaſionem tori etiam Orienti inſidiaretur. Protinus reiecta legatione, Nicephorus rapuit imperium, & Irenen in monaſterium, quod ipſa conſtruxerat, ſub fida cuſtodia relegabat. Remiſit tamen idem Nicephorus ſuos viciſſim oratores ad Carolum, pacem pridem conſtitutam renouantes. Quos Imperator Carolus in Germania ad Salam fluuium ſedẽs cum exercitu, excepit in caſtra: & pro temporum qualitate dato reſponſo, cum epiſtolis ſuis remiſit in Græciam. Hoc eſt illud tempus anni quarti ex imperio Caroli Magni, quum tumultuantes Tranſalbinos Saxones ad decem hominum millia, qui crebrius rebellaſſent, & Obotritos Wandalos, Francorum fœderatos, malè attriuiſſent, cum vxoribus & liberis vltra Rhenum in Gallias tranſportauit. Coniectura eſt, in Flandriam tum vacantem cultoribus (quòd eſſet foreſta, & venationis ſolius fructum haberet) hos tum collocatos, quòd in Gallorum prouincia permaneat lingua Germanorum, quæ alioquin illis (vt cæteris) Gallica fuiſſet. Nam & Brabantia, & quicquid vltra Rhenum eſt, tum Gallorum limiti deputabatur. Sed acceperunt poſtea prouinciæ alios limites, vt Brabantia, Leodium, & omnis Lotharingia, Romano pertineret Imperio: quod ſuis locis oſtendimus in noſtra Saxonia.

Cap. 15.

Caroli & Irenes nuptias orientis proceres perturbãt.

Saxones è patria in Belgiũ traducti.

PADERBVRNENSI deinde eccleſiæ ſurrogatur Baduradus, ab eccleſia Wirtziburgenſi deſumptus. Natus & ipſe Saxo, inter obſides eò tranſlatus. Iam enim Harimarus quum nouem annis præfuiſſet, euolauit ad ſuperos. Erat tum in ea eccleſia Meinulfus clericus, quẽ pro nobilitate generis ipſe Carolus de ſacro fonte leuauit. Matrem habuit Wichtrud, ſpecioſam moribus & vultu fœminã: quã quia marito defuncto frater eius cõtra legem Chriſtianã vxorem improbè petebat, rex illam in ſingularem ſuſcipit protectionem, & vim ſtupri cohibuit. Hic Meinulfus in ea eccleſia archidiaconi fungitur officio, ſeruiens Deo in omni ſanctitate & iuſtitia. Quumque locuples illi eſſet patrimonium, conuertit hoc in vſum ſacræ religionis, monaſterium dominarum ſub regula exædificans in villa Bodekem: quod quia diuturna negligentia (quum ibidem religio dilaberetur) in omnem ſordem obſoleuerat, auorũ noſtrorum memoria regulares canonici, permittente pontifice, commendatũ acceperant, nunc in omnẽ decorem refloruit, mutato ſexu, ſed reformata dudum collapſa religione. Ad Meinulfum redeamus: cuius ea fuit ſanctimonia, vt & in vita, & in morte multis clareret miraculis, & in catalogũ ſanctorum ſit adſcriptus. Feſtum eius v. Octobris peragitur, quem perinde diem trãſitus eius conijcimus. Tradunt nonnulli ex annalibus, Carolũ ex terra ſancta redeuntem cum victore exercitu, apud Imperatorem Orientis habitũ honorificè, & ex illo dona plurima reportaſſe. Quumq́; aurũ, argentũ & lapides precioſi illi vileſcerent, ſacras reliquias accepiſſe, clauum crucis Chriſti, partẽ ſpineæ coronæ, ſudariũ Chriſti, camiſiã virginis, brachiũ ſancti Simeonis: quæ rediens Aquiſgranũ collocauit. Sed quoniã eius expeditionis in terrã ſanctam nulla eſt mentio apud probatiſſimos authores, ego technã illam Gallica leuitate arbitror conflatam: qui ſecũ reputabant, non poſſe perſuaderi poſteris, Carolum fuiſſe regum omnium à multis ſeculis maximum, niſi terram ſanctam & Dominicum ſepulcrum recuperaſſet. Sed contemnimus narrationem, quæ nullis authoribus adiuuatur. Cæterùm reli-

Cap. 16.

Meinulfus in ſanctorum numerũ relatus.

Multa in hiſtoriis ad autoritatem conciliandam affinguntur.

quias Aquiſgrani dono miſſas ab Irene regina, aut ſuperioribus eius loci Imperatoribus: nec opus arbitramur, maximum regem fabulis dehoneſtare.

CAP. 17.

Metropolita in Saxonia conſtituitur.

PROSPEXIT optimus Imperator rebus Chriſtianis per omnem Saxoniã, & vt poterat, de amplificatione rerũ per Aquilonis regna cogitauit: futurũ operæpre cium, ſi in continenti prouincia eſſet Metropolita, qui rebus ſacris intenderet per omnes Boreales regiones: cui negocio peridoneum arbitratus eſt locũ in Hammaburgo. Igitur extructa Dei eccleſia, ſacerdotem in ea collocauit Heridagum, qui ſacris præeſſet, & rebus Chriſtianis coaugmentandis intenderet, animo deſtinans eum futurũ pontificem, imò Metropolitã, qui ſuperintenderet omnibus (vt diximus) Borealibus prouinciis: cui etiam propter infeſtationem barbaricam, vbi interdũ poſſet conſiſtere, cellam quandã in Gallia Rodnach donauit, diſponẽs eandem Hammaburgenſem eccleſiã, cunctis Slauorũ (Wandalorum vult dicere) Danorumq; gentibus Metropolim ſtatuere. In qua re ad perfectũ ducenda, & mors Heridagi presbyteri, & occupatio regni Carolũ Imperatorẽ, ne deſiderata cõpleret, impediuit. Verba ſunt annalis antiqui, quæ ad fidẽ poſui. Sed & bellũ cũ Danis ſuſceptũ, ab ea perfectione Imperatorem retardauit. Dani autẽ, & cæteri qui trans

Normannorũ nomen latiſſimè patet.

Daniam ſunt populi (ait annalis noſter) omnes Normanni vocantur, quorum rex Godefredus, iam antea Friſiis, itemq; Obotritis, Nordalbingis, & aliis Slauorũ populis tributo ſubactis, ipſi Carolo iam Imperatori bellũ eſt comminatus. Accepit autem Imperator Aquiſgrani nunciũ, quum contra Godefredum ire cõtenderet, ducentas naues ex Dania Phriſiam appuliſſe: qui, poſitis ad Wiſerã caſtris, Godefredum expectat. nam ſe velle congredi cum Imperatore, vanus iactitauerat. Interea diuerſi veniunt nuncij, claſſem Godefredi regreſſam, & ipſum à ſuo ſatellite, vel (vt alij ſcribũt) à proprio filio (cuius matrem, alia ſuperinducta, repudiauerat) interfectum. Nunciatur quoq; Imperatori, Hammaburgũ, in quo præſidium erat Imperatoris, ſub Vtone præfecto, à Wilſis Wandalis captum. Erat tum annus
810. à nato Chriſto decimus poſt octingenteſimũ. Sed Imperator anno ſequenti iuſſit Hamburgum inſtaurari, necdum animo dimittens, ibi metropolim omniũ Aquilonarium conſtituere: quod filius poſt eum impleuit Ludouicus.

CAP. 18.

Duplex in eccleſia diuinũ officium.

DICTV mirum in Chriſtianiſſimo Imperatore, quo ſtudio, quóve zelo diuinum in eccleſia ordinari procurauit officium. Eius inſtantia, per omnes penè prouincias, poſitum eſt Ambroſianum officium, & Gregorianum ſuſceptum. Patrum ſermones, ſanctorum vitas iuſſit ex fide tranſcribi. Martyrologium in eccleſiis maioribus & conuentualibus, iuſſit per ſingulos dies recitari. Eccleſiam mane & veſperi, vbi non magnæ cauſæ interuerterant, item nocturnis horis & ſacrificij tempore, quoad valetudo eum permiſerat, impigrè frequentabat: curabatq; magnopere, vt omnia quæ in ea gerebantur, cum maxima fierent honeſtate: æditu os creberrimè commonens, ne quid indecens aut ſordidum, vel inferri vel in ea permanere ſinerent.

Carolus diuinum cultum ſtrenuè promouet.

Sacrorum vaſorũ ex auro & argento, veſtimentorumq; ſacerdotaliũ tantam in ea copiam comparauit, vt in ſacrificiis celebrandis, ne ianitoribus quidem (qui vltimi ordinis ſunt) priuato habitu miniſtrare liceret. Legendi atq; pſallendi diſciplinã diligentiſſimè emendauit: erat enim vtriuſque admodum eruditus, quanquam ipſe nec publicè legeret, nec niſi ſubmiſsè & in commune cantaret. Digito aut baculo porrecto, vel ex latere ſuo ad procul ſedentes directo, demonſtrauit quemadmodum legere voluiſſet. Finem verò lectionis ſono gutturis deſignauit, ad quem vniuerſi intenti, ita ſuſpenſi ſteterunt, vt, ſiue finita ſententia, ſiue in media diſtinctione ſignificaret, ibi finis eſſet. Extremo verò tẽpore, quum

Filium Ludouicum Imperij conſortem efficit.

iam morbo & ſenectute premeretur, euocatum ad ſe Ludouicum filium ſuum Aquitaniæ regem, qui ſolus filiorum Hildegardæ ſupereſſet: congregatis ſolenniter de toto regno maioribus, cuncto approbante concilio, conſortem ſibi regni, & Imperialis nominis hæredem conſtituit. Licuit hoc pro magnitudine rerum geſtarũ Magno Carolo, quod cæteris licuiſſe nõ poterat. Impoſitoq; capiti eius diademate, Imperatorem & Auguſtum iuſſit conſalutari. Suſceptum eſt hoc eius conſilium ab omnibus qui aderãt, cũ magno fauore: nam diuinitus ei, propter regni vtilitatẽ, videbatur inſpiratũ, auxitq; maieſtatem eius hoc factum, & exteris nationibus nõ

mini-

minimũ terroris incussit. Dimisso deinde in Aquitaniã filio, ipse more solito (quãuis senectute confectus) nõ longe à regia Aquensi venatũ proficiscitur: exactoq; in eiusmodi negocio quod erat autumni reliquũ, circa calẽdas Nouembris Aquisgranũ reuertitur. Quumq; ibi hyemaret, mense Ianuario febre valida correptus decubuit. Statim (vt in febribus solebat) cibi abstinentiã sibi indixit, arbitrãs hac continentia morbũ posse depelli, vel certè mitigari. Sed accedente ad febrim lateris dolore, quẽ Græci pleuresin dicũt, illoq; adhuc inediã retinente, neque corpus aliter quàm rarissimo potu sustentante, septimo postquã decubuit die, sacra communione percepta, decessit, anno ætatis suæ LXXII. & ex quo regnare cœpit, XLVI. indictione septima, v. Calendas Februarias, hora diei tertia. Cuius corpus more solenni lotũ & curatũ, maximo populi & cleri luctu de cõmuni parente, est ecclesiæ illatũ, atq; humatũ tali Epigrammate: CAROLI MAGNI CHRISTIANISSIMI ROMANORVM IMPERATORIS CORPVS SVB HOC SEPVLCHRO CONDITVM IACET. Tribus annis antequã è vita migraret, testamentum condidit: duas partes relictæ à se pecuniæ iussit dari episcopis, præsertim Metropolitanis, pro reficiendis ecclesiis, & pauperibus adiuuandis: tertiam filiis ac filiabus, cuiusque ratione habita, cum seruis & ancillis, reliquit. Erant inter cæteros thesauros tres argenteæ mensæ, & vna aurea præcipuæ magnitudinis. Quarum vnã, quæ Constantinopolitanæ vrbis similitudinem referebat, Basilicæ B. Petri Romæ: aliam, in qua forma vrbis Romæ visebatur, ecclesiæ Rauennati dono dedit: tertiam, quæ totius orbis descriptionem continebat, cum aurea, filiis suis reliquit. Hoc religiosi principis datur memoriæ, vt, quoniam Christianismi ad nos erat propagator, exitum eius, & ad meliora transitum, inter res ecclesiasticas commemoremus.

Febre correptus moritur.

Aurea & argentea Caroli supellex.

CAP. 19.

PIVS Ludouicus, vt hæres regni & successor erat imperij, ita in cura propagandi Christianismi solicitus erat patris optimi imitator. Ergo suscepta cura regni, primam sacræ religionis curam suscepit: Translato ex Francia monachorũ bono collegio, de Corbeia ad ripam Sommæ fluminis sumpto, ad ripam Visurgi (aliàs Wiseræ) in Saxonia, nouam Corbeiam exædificauit, illic boni profectus optima iaciens fundamenta. Erat in hac translatione diuus Ansgarius, primo tunc pollens adolescentiæ flore: feruebat diuinus amor in fratrũ cordibus, vt magnoperè percuperẽt & sudorem & sanguinem, prædicãdo in gentibus Aquilonaribus (quæ totæ adhuc seruierãt paganismo) Dei euãgelio impendere. Ea res, procurante Deo (qui dirigit corda regum) ita prouenit. Contenderãt ea tempestate (vt sæpè aliàs) in Dania, de regni diademate, plures: inter quos Haraldus contractis armis pro regno dimicabat. Victus autem, ad Imperatorem contendit Ludouicum. Compertũ enim habebat, annis proximis fœdus esse ictum inter Imperatorem, & suæ gentis tum regem Henningum, incertum an patrem, an patruum eius. Cuius fœderis cõtemplatione, Haraldus tum auxiliaria arma ab Imperatore efflagitabat: nec cunctatus Imperator, spem illi fecerat auxilij, si lauacrũ regenerationis subiret, cum fide Christi religionem amplexatus. Accepit conditionem Haraldus: & cum vxore, & quos secum habebat proceribus, Moguntiæ est baptizatus, primusque regum Aquilonis Christi fide est imbutus. Et quum iam redire in patriam auxilio fretus Cæsareo disponeret, efflagitabat vt prædicatoribus vnà missis, populus quoque ad Christi religionem imbueretur. Circunspexit Imperator quem tanto patrem operi mitteret, lucrandis Christo animabus. Iam tum multis compertum erat beati patris Ansgarij, Corbeiæ monachi, & inter alios viri doctissimi, feruens pro Christo desideriũ: sed interpellare eum desuper nemo præsumpsit. Terrificum enim videbatur, tantæ barbariei sese cõmittere, & gentem de crudelitate famosam noua prædicatione adoriri. Ita cunctis mussitantibus, Ansgarius, quum se Domino precibus commendasset, obuium se ferebat quærentibus prædicatorem. Ecce, inquit, ego, mittite me. Addebat se sancto patri sociũ Gaudbertus, peregrinari pro Christo & ipse percupiens. Profecti sunt igitur cum Haraldo rege, & manu militari, quam illi Imperator adiunxit: sed armis se minimè immiscuere sacerdotes. Dum autem Haraldus in Iutiam peruenisset, & cum suis tractaret de gerendi belli ratione, Ansgarius cum consorte ad intima regni penetrauit, verbum vitæ annuncians. Prospe-

Monachi è Picardia in Germaniam.

Dania Rex Moguntiæ baptizatus.

Ansgariũ prædicando apud Danos Euangelij curam suscepit.

ratum est opus in manibus eorum, multiplicante Christo semina bonarum frugum, quum plurima plebs Domino per illos credidisset. Quid de Heraldo ageretur, quòd ille iterum armis extruderetur, ad illos non pertinebat. Inde post aliquot menses reuersi Apostolici nuncij, narrauere fratribus ad cuncta gaudentibus, quantam in nationibus Dominus gratiam ostendisset. Nec longum tempus in medio, in idem opus pietatis, sancti euangelistæ iterum præparantur. Cum iam plures accurrerent, qui se similis pietatis officio pariter deuincirent, penetrarunt vsque in Suediam, & in oppido Birca præfectum ipsum Christo conciliabant, multamque sub eo plebem & in fide erudiebant, & sacro fonte perfuderant. Haraldus interim expertam semel prælio fortunam, iam ab Imperatore roboratus retentabat: sed idem erat exitus qui prius. Fugatus enim, & acie victus, abiecessit in Phrisiam, vbi ab Imperatore commanendi locum promeruit. Nec tamen ea res terruit diuini verbi prædicatores, quo minus in populo fructificarent. Peruicerunt enim & orando & prædicando, vt multus vbique populus Christo subderetur. Post biennium noui Corbeiam apostoli repetunt, duorum regnorum aucti fide. Vtinamque tam feliciter perdurasset, quàm salutifera fuere primordia. Non est passus abesse serpens antiquus, tam salubribus institutis, quo minus se illis opponens, tantas excitauit in regno procellas, vt publica prædicatio locum non haberet. Cæterùm plebs in fide erudita, quantùm potuit, filiis acceptam à Christi prædicatoribus religionem contradidit, & in occulto salutem, largiente Domino, ad multos propagauit.

In Dania & Suedia feliciter verbum Dei disseminatur.

Persecutio apud Danos coortur.

Cap. 20. Ansgarivs iam magnus apud Imperatorem, magnus in omni populo, quem gratia prædicationis in gentibus fecit cunctis venerabilem. Igitur Ludouicus Imperator, iam patris cœpta in consummationem perducere annisus, quum sciret beati patris Ansgarij præclara merita, quòd iam Aquilonis regna diuini verbi illustrasset prædicatione, assumptum de Corbeiensi cœnobio, magno principū & episcoporum habito conuentu, per manus episcoporum fecit archiepiscopum Hammaburgensem consecrari, subiiciens eius ditioni omnia Aquilonis regna, & quicquid vltra Albeam in Boream est situm populorum, Wandalos, Danos, Sueones, Noricos, & quicquid gentium est ex illo latere mundi, vsque in regionem nouissimam mortalibus habitatā. Hæc est illa prima Hamburgensis metropolis, per imperiale decretū constitutio, de consilio archiepiscoporum & principum, quos
833. Wormatiam Imperator contraxit, anno post natum Christum, DCCCXXXIII. quum inibi sanctus pater ab archiepiscopis Moguntino & Treuerensi, per manū Dragonis episcopi Metensis, consecraretur. Cui, quòd germanus esset Imperatoris, in ea parte detulerunt, consentientibus Willerico Bremensi, & Helingando Verdensi episcopis, quibus antea fuit ea prouincia commendata. Eam rem quum Imperator per solennes oratores pontifici Gregorio quarto intimasset, ille promptus pallij datione, & apostolica confirmatione, omnia roborauit: constituens sua vice legatum in omnia regna Aquilonis, vsque ad vltimum terræ. Exinde sanctus pater creditum sibi in gentes legationis officium strenuè obiuit: Danos, Sueones, cæterosque diuini verbi commemoratione in fide solidauit, aliosque conuertit. Si quando autem persecutionis sæuiente procella ab eo retarderetur officio, fratres in monasterio Flādriæ *Turhold* (quod illi refugij gratia permisit Imperator, Gallicum locū homini Gallico) visitabat, nimirum longinquum refugium: quatuor enim millibus passuum ab oppido Brugis distat in occiduum. Commeabat eò nōnunquam Ansgarius, & fratres spiritali cōsolatione de dono Dei implebat, & temporale nihilominus subsidium (quod scire datur) inde reportabat. Nam omnis res noua tenui orsa principio, non potuit suppeditare sanctissimo viro, quo ille ad peregrinandum plurimo indigebat. Quo in loco discipulum reperit Rembertum: quem inde assumptum, indiuiduum reliquæ vitæ comitem habuit, & in pontificali ministerio successorem: & nihilominus in virtutibus sectatorem, pariter & in regno Dei consortem, se prædixit habiturum.

Hamburgensis metropolis.

Ansgari diligentia & fides.

Cap. 21. Verdensis interim ecclesiæ pontifices, quàm breui fato in suo ministerio sint functi, admonet nos Helingandus, qui consecrationi aderat D. Ansgarij, quum

quum & cõsensum præstitisset eius ordinationi: quòd eius prouinciæ aliquid perinde decedere videbatur: nam cum Bremensi (quod diximus) Transalbinam ille regionem a Carolo habuit commendatam. Is erat ordine pontificũ in ea ecclesia decimus. Ergo qui præcesserunt, breui omnino tempore in ministerio durauere, ab annis quinquaginta tribus aut circa, quo primùm Carolus Magnus in Saxonia cœpit erigere pontificales ecclesias: inter quarum primas ista Verdensis dinoscitur extitisse. Et erat nunc annus tricesimustertius post octingentos, cùm Ludouicus Imperator eam de Hammaburgensis ecclesiæ institutione fecisset ordinationem, cui decimus Verdensis interesset episcopus Helingandus, quum circa annũ Christi 808. inchoaret Carolus Saxoniã sacris pontificum ecclesiis exornare. Sed eam rerum confusionem nobis parturit annalium simplicitas, vt vix nomina in eis pontificum inuenias annotata. Cæterùm quantũ temporis præfuerint, quæ sanctitatis monimenta dederint, quæ rerum fundamenta iecerint futurarum, omnino nihil reperies. Erat autem primo Suiberto Verdensi episcopo proximus successor Patto, natione Scotus, abbas pridem Amarbaricensis in sua prouincia, pro Christo peregrinatus, quum audisset Saxoniam, iam diu contumacem Christo & eius Euangelio, nunc armis coactã à Carolo, vt auscultaret veræ religioni, catholicæq; veritati. Quumque versaretur in prouincia, & verbum Dei strenuè gentibus prædicaret: delectatus eius zelo Magnus Carolus, ecclesiæ Verdensi præfici iussit pontificem. De rebus autem ab illo gestis, nihil nobis traditum est ab eius memoriæ scriptoribus. Quocirca diuinare non possumus: nisi quod pro certo & indubitato accipimus, virũ fuisse sanctitate præcipuum, qui zelo Dei, transito mari, se in aperta vitæ pericula proiecerit, quæ terra mariq; ei fuerant subeunda. *Annales magna incuria perscripti.*

Tanco tertius eius ecclesiæ pontifex, quum prædecessor eius tertio Calendas Aprilis ad superos concessisset (hoc enim solũ ex omnibus inuenimus annotatũ) successit in ecclesia ministerio pontificali: Scotus & ipse natione, & eiusdẽ in prouincia monasterij abbas Amarbaricensis, vtroq; loco Pattoni succedens. Qui & ipse pro diuina religione peregrinatus, inuenit se dignũ locũ, in quo Christo militaret, exoptãs in feroci gente coronã capere martyrij: quòd non multis antè annis in Phrisia D. Bonifacio Moguntinensi archiepiscopo, natione Anglico, audierat eam gloriã prouenisse. Poterat & iste per similem occasionẽ ad brauiũ supernæ vocationis peruenisse: sed inuida sors (ne dicã socordia scriptorum) nobis subduxit, quo sit exitu in superos translatus. Quanto tẽpore suę præfuerit ecclesiæ, martyrio sanguinis, quòd temporibus eius grauissimi in Saxonia rebellionis motus extitissent, an spiritus solo cruciatu (quòd cerneret, Dei gloriã, non ita vt cuperet procedere, finierit) habemus incompertum. Nortila quartus hunc excepit successione: cuius vita & acta soli Deo sunt cognita. Hoc solùm in annalibus commemoratur. Nam cuius fuerit nationis, quantum præfuerit ecclesiæ, quid rerũ gesserit, quomodò finierit, omnino nihil scribitur: sed quũ prędecessor eius Tanco, XVII. Calend. Martij hinc ad meliora regna concessisset, iste in episcopũ fit sublimatus. Recrudiut frequenter, absente rege Carolo, Saxonum sæuitia, vt igne & gladio sæuirent nõ tam in suos prouinciales (quos tantopere odisse nõ poterãt, quòd inuiti viderẽtur Francorũ iugũ subiisse) quam in exteros diuini verbi prædicatores, quos illi malorũ appellabant incentores: adhuc non videntes quid bonorũ eis inferret sacrum Christi Euangeliũ, vt veris hostibus abactis, in libertatem spiritus respirarent, quũ inuisibiles potestates cederent, & nihilominus maiori rerum temporalium ciuilitate vterentur, & mitterentur ex hac luce in nunquam finiendam beatitudinem. Hæc (vt dixi) necdum in animum descenderant perfidorum, solùm hoc refugientium, ne Francorũ iugo temporali premerentur: quod ipsum cauit eleganter piissimus rex Carolus, vt suo loco de literis Bremensis priuilegij docuimus. Cap. 22. *Crebra apud Saxones sacerdotum vexationes.*

Mindensi ecclesiæ post primum Herimbertum præficitur insignis vir Haduardus, sanctitate & religione præcipuus. Nam ea tum in pontificibus sola quærebantur. Nec erat illa tempestate pontificatus, vt magnis contentionibus ambiretur: refugiebant potius onus, non vno tamen omnes animo. Sancti pro humilitate se retraxerunt, fugientes primatum in ecclesia: alij pro periculo, quod subesse Cap. 23. *Episcopalem laborem defugiendi varia causa.*

cernebant, euitauere: nonnulli laborem fugitarunt, & vitæ periculum à perfidis, in quorum adhuc medio viuebant. Haduardus sarcinam impositam non detrectauit, laborans vt fortis agricola in dominica vinea. Cæterum quæ ad speciem peregerit, scripta non sunt. Vnum pro certo est, illum lucrandis animabus, & Christo retinendis, omnem operã vsq; ad mortem impendisse. Iam enim pius Ludouicus, Caroli Magni filius, rebus imperij & regnorũ solus præerat, ad inuidiã vsque propriorum filiorum: quod in Saxonia nostra scripsimus. Saxones autem quieuere sub leni iugo Christi, præsertim quia eis magis pontifices ad rem diuinã, quàm mundi potestates ad tributa imminebant: quorum vel nomen horrebant assueta libertati pectora. Ad pontificem redeo: cuius quia peculiaria gesta non tenemus, de communibus tunc currentium temporum colligenda narratio rebus. Quanto tempore rebus præfuerit, quæ opera sit molitus, quia annales non præferunt, nos diuinationibus inuestigare frustra contendimus. Hoc solùm relictum est memoriæ, quia transierit ad Dominum ipso die virginis Euphemiæ, hoc est Idibus Aprilis. Vbi verò sancta ossa tumulum acceperint, ad expectandam nouissimam tubã, nulla penitus mentio est: magna nimirum posteritatis iactura, magna patrum dissimulatione, qui res tantas in literas non misêre.

Cur Saxonia dominatio sacerdotibus tributa.

Cap. 24. Osnabvrgensi verò ecclesiæ, post primũ Wihonem suffectus est Mengardus (alij Meingerũ vocant) vir præsulatu dignus, pro religione & feruore in illa. Præfuit autẽ in diebus Ludouici Imperatoris, qui Magni Caroli filius erat, cognomento Pius. Vidit hic pontifex in diebus suis insignẽ illã cleri secularis reformationẽ sub Ludouico factã, quum canonicis secularib. adimeretur succrescens pompa in auro & argento, in pellibus variis magni precij: quę res iam tum per Gallias & Germaniã excreuit in abusum plurimũ. Religiosi laici auxerant ecclesiarũ patrimonia, ita vt deliciæ euanescerent per vanitates. Aurũ in frenis equorum, argentũ in vsum etiã famulorum venit. Castigandã putauit pompam optimus Imperator Ludouicus primus, illã suorum temporum licentiam. Et vocato ad hoc cleri concilio, iussit regulã cõscribi canonicis secularibus, cuius etiã Blondus meminit per hæc tempora. Quo etiã tempore, anno sexto imperij eius, fundari cœptum est cœnobiũ Corbeiense ad Visurgum fluuium in Saxonia, in diœcesi Paderburnensi: vnde postea sanctus transfertur Ansgarius in ecclesiam Hamburgensem, cum aliquot successoribus ex eodem loco. Inde Rembertus, Adalwardus, Hoierus, continui in archiepiscopatu illo successores. Erexit autem cœnobium Ludouicus, nomine ipso translato ex Galliis: hodieq; extat Corbeia Franciæ, non longè ab vrbe Ambianensi, ad ripã fluminis Sommæ. Hic verò bonus pontifex, à Caroli temporibus ad Ludouicũ filium præfuit annis xxix. diemq; suũ obiit in pace Christi.

Clerus diuitiarum copia luxuriat.

Cap. 25. Mimigardevordensi ecclesiæ post diuum Ludgerum præficitur Gerfridus nepos eius: qui prædecessoris sui vitam & mores imitatus, dignum se tanto viro præstitit successorem. Nam & operibus virtutum, & miraculorum gratia non caruit, dignè omnium opinione in sanctorum numerum referendus. Præstitêre hoc Romani falsò suis imperatoribus, vt in numerum diuorum referrent. Sic deificatus Romulus, sic etiam Iulius Cæsar: ipse verò Augustus iam viuus diuinos meruit honores à populo. Sed hæc mendosa & friuola erant adulantis populi beneficia: Deus solus potest hoc pręstare donum. Ille suscipit in sydereа regna benęmerentes: quos tamen solus ipse, tales vt essent, præstitit. Testificatur autem eam sanctitatem suorum, ostensis miraculis: quæ Gerfrido viro sanctissimo non defuerunt. Ea autem fuit illa tempestate sufficiens apud omnes testificatio, ad peragendum celebriter sanctorum transitus diem: quo in superûm cœtum, prodentibus miraculis, assumpti viderentur. Sed compescuit eam licentiam (dum in abusum iret) Romana sedes, iustissima ratione, vt nemo in reliquum talis habeatur, nisi quem illa authoritas comprobauit. Superstitio enim sese permiscens veræ religioni, multa facit videri, qualia non sunt. Alia de hoc pontifice nulla legimus, quanto præfuerit tempore, quibus fulserit operibus. Successor illi datus est Alfridus, vir magnæ deuotionis & sanctitatis: vnde & ecclesiæ suæ, & populo sibi cõmendato, in diebus suis vtiliter & fructuosè præfuit. Prospexit autem optimus Impera-

In diuorum numerũ referendi mos non à patribus Hebræis.

Superstitio in falsis miraculis.

Imperator illis in primis Saxoniæ partibus,Rheno non longinquis,vt haberent ex Franciæ proceribus,qui eo loco collocati,perseueranter populum in fide continerent. Quæ res & pontificibus commodo venit,vt sine periculo præessent populo: quem alioquin dura ceruice indomabilem,procerum intēta cura sub iugo ferreo contineret.Ex his reliquiæ quædam ad nostra vsq; tempora durauerunt:comes de *Pyrmon*,qui nomine suo testatus est nationem Gallicam,de lingua illa mutuato. Quod ne obscurū esset,naturalem filium suum nouissimus comes Mauricius iussit igneum montem(hoc est in lingua Saxonica *Furberch*)nuncupari.Quòd ergo in reliqua Saxonia crebrius,etiam post conuersum Wedekindum,tumultuatum legimus,ea pars ꝓuinciæ,Rheno contermina,caruisse procerū beneficio credita est.

Ferreum iugū Christi iugo confirmando additur.

HALBERSTADENSIS ecclesia post Hildegrinum suum,quo diu feliciter fruita est,meruit sub Ludouico Imperatore non minorem habere in sanctitate & iustitia pontificem,Tiagrinum,abbatem pridem fratrum suorum,incertum an de Corbeia:res enim in obscuro mansit. Sed quòd præcipua erat virtute,non siletur: & ratio temporū deposcebat,vt nouis rebus,dum adhuc multi in circuitu essent ad fidem euocandi,idonei pontifices quærerentur. Ergo quum regum prouidentia & Imperatorum solicitudine pontifices deligerentur, priusquam insuescerent sanguinis sui primam habere rationem,optimi quiq; & meritis probatissimi pontifices deligebantur.Sed peruenit ea res cum cæteris in abusum,vt magno vix labore de manu secularium principum ea prouisio extorqueretur,& capitulis atq; ecclesiis libera personarum electio proueniret.Sed neq; ea res satis syncera perdurauit,vt optimus quisq; ac meritissimus,de moribus ac vita comprobaretur ad id ministerium.Sed effecit improborum in ecclesias & earum prædia sæuiens audacia, vt essent pontifices,qui insolentiam seculari potentia comprimerent,& sanguinis nobilitate authoritatem coaugerent. Nam viluit apud nobilitatem gladius ecclesiæ,facileq; vocatur in contemptum,si non accedat illi secularis potentia. Et quis vetat in sanguinis nobilitate etiam lucere maiorum suorum virtutes,quib. illi nobilitatem veram sibi ac posteris pepererunt? Vidimus nimirum vtrunque sibi pulchrè respondere: & est maior indicta nobilitati veræ virtutis imitandæ necessitas, ne bonis parentibus degeneres filii habeantur:alioquin exclusa,sæuissima est iniustitia(vt habet vetus prouerbium) habens arma. Sed nos Tiagrini,per inopiam annalium,nō habemus,quæ in posteritatem mittamus, præclara facinora. Equidem Ludouicus Imperator anno imperii sui quarto Aquisgrani in cœtum conuocauerat omnes archiepiscopos & episcopos per Gallias & Germaniam,procerumq; regni non modicam manum:& ordinationē fieri iussit de vita & honestate clericorū in vestibus,morib⁹,disciplinis. Interdici iubebat iam tum insolescentē abusum,in pellibus peregrinis & serico.Eam rem ad bonum modum iussit castigari:non dico ipse castigauit,non ignarus potestatis non suæ in clerum.Quanquam tempora patterentur,vt Imperatores,qui sedem Apostolicam prouinciis datis honestassent,& cæteros pontifices locupletassent,abusum talium rerum ad inanem pompam si castigassent.Vtinam Ludouice nūc viueres,ait Platina,& nostrorum temporū pompam cerneres.Sed tum multa salubriter sunt constituta. Eius autem concilii capitula de regularibus atq; secularib. canonicis, de monachis & pontificibus,& omni ordine cleri,seruari feruntur apud ecclesiam Paderburnensem,seruari(inquam)in libro,nescio si etiam in motib.& vita.Liber aūt ille,etiā hodie Regula nūcupatur.

CAP. 26.

Pontifices initio à principibus dabantur

Gladius verbi solus non satis præstat.

Quid quæso factiurus potestate non sua?

HILDESEMENSIS ecclesiæ secundus erat pōtifex Frembertus,qui ad meliora translato Gunthero,illi surrogatur sacrorum minister.Sed non eius diuturnū erat ministerium. Quantum verò temporis præfuerit, quid rerum egerit, prorsus nihil in annalibus accipimus,nisi quòd nō longo tempore præfuerit. Fuere autem vt accepimus)satis illa tempora trāquilla:iam omnis Saxonia edomita,& leni Christi iugo subacta,cœpit mansuescere.Sed & vicinæ prouinciæ mutuis armis in se versa,pacem præbuere vicinis. Nam in Dania Henningo Danorum rege mortuo,Sigefridus & Amilo nepotes Godfridi,quū inter se de primatu regni conuenire non possent,prælio rem dirimendam putauerunt. In qua congressione vndecim millibus hominum interemptis,reges ambo ceciderunt. Pars Amilonis cruenta victo-

CAP. 27.

Dania bello ab æmulis suscitato inquieta.

ria potita, Reginfredum & Haraldum in regnum collocauerunt. Moxq; Reginfredus ab Haraldo pulsus, piraticam classem, de more veterum regum (quod in Dania ostendimus) exercuit. Imperator autem ab Haraldo imploratus, illi suppetias tulit; quod antè significauimus in erectione Hamburgēsis ecclesiæ, per anticipationem rerum hoc tempore gestarum. Ebo rum Rhemensis archiepiscopus, quum de salute gentium religionis studio ferueret, legationē cum Ansgario suscepit à Paschali summo pontifice. Sed eam solus Ansgarius, diuina opitulante gratia, deuotus impleuit, quum Ebo rebus seculi implicitus, in Francia districtus teneretur. Surrexit ea tempestate in Imperatorem Ludouicum grauissima in regno conspiratio, cui & filius eius Lotharius (quem regno Italię decorauit) inerat: posteaquam Bernardus, Pipini fratris filius, in eundem Ludouicum coniurationem iniens: de qua conuictus in concilio, cæsus est gladio. Nam morte primæ coniugis toro viduus Ludouicus Imperator, alteram superinduxit, Iudith filiam comitis de Rauensberge. Cuius amore quum nimio teneri videretur, improbis hominibus nata est fabula nescio quæ aduersus Imperatorem, quæ vsqueadeo inualuit, vt Lotharius filius, cum regni proceribus, tam spiritalibus quàm secularibus, captum patrem haberi iussérit in libera custodia in monasterio. Erant in regno plurimi, quibus doleret tanta Imperatoris iniuria: armaq; pro eo commouissent, nisi ille vetuisset, sciens breui filium, quum resipisceret, ad sanam mentem rediturum. Quod & factum est, quum Lotharius à patre veniam postulans, circumuentum se diceret alieno consilio, patremq; laxatum restituit ad imperium: ipse reuersus in Italiam, regnum Longobardiæ (quod auus eius Carolus genti ademisset) gubernauit. Ludouicus Imperator pontifices, eius technæ authores, merita mercede donabat. Theodulphus in his erat episcopus, vir sanè doctus, quem carceri inclusit Imperator. Obseruās iste tempora, quum in die Palmarum rex Christiano more diuino interesset officio, hymnum, quem in carcere dictarat, de fenestra, vt poterat, plena voce concinebat, *Gloria, laus & honor tibi sit, rex Christe redemptor.* Motus Imperator, iussit cōscriptum carmen, quum voce pontificis decantatum audisset, sibi præsentari. Placuit vehementer, ita vt eius dulcedine permollitus Imperator, veniam daret incluso: iussitq; relaxari, & redire in ecclesiam.

Conspirant in patrem Imperatorem filii.

Hymnus in sacra Palmarū pompa cani solitus.

CAP. 28. PADERBVRNENSI ecclesiæ præerat Baduradus, secundus eius pontifex, quando translatus est sanctus Liborius de Cenomanica ecclesia sua Paderburnam. Ibi enim dum viueret, ecclesiam in Frācia mirificè gubernarat. Misit eò episcopus Baduradus (qui mira deuotione in sanctum Dei Liborium ferueret) Folodigium aduocatum, Meinulphum archidiaconum, Adelbertum presbyterum, Aldricum diaconum, & Drudwinnm subdiaconum: qui precib. & nescio quibus meritis peterent sanctas reliquias, ab Aldrico, eius loci tum antistite: cuius mentio est in constitutionibus patrum. Ille siue quòd meritis esset præuentus à Badurado, quòd petenti negare non posset, siue quòd minoris faceret rem in prouincia (non magnopere sanè ad verbum euangelicum veritatis, Non est propheta sine honore, nisi in patria sua) protinus indulsit quod petebatur. Ferunt sanctum Meinulphū tum Cenomanis in ecclesia D. Vincentii, vt prosperare dignaretur Deus legationem eorum, votum emisisse, vt in loco Budekem in suo patrimonio dominarum erigeret monasterium: quod (vt antè diximus) deuotus impleuit. Ido Paderburnensis clericus, & Erconredus Cenomanensis ecclesiæ archidiaconus, scribunt de miraculis, quæ per sanctum Liborium in eo loco & in translatione, & postea in loco quietis suæ dignatus est Dominus operari. Celebris est memoria eius vsque hodie in ea ecclesia Paderburnensi: quod crebra in populū beneficia contestantur ac merentur.

Reliquæ è Cenomana ecclesia in Germaniam transferuntur.

CAP. 29. WILLERICVS Willehadi discipulus, & in ecclesia Bremensi successor, in episcopatu continuo perdurabat, quando interim Verdensis ecclesia vsque ad decimum suos pontifices variabat. Nam quintus in ea ecclesia Ceuilo, cuius non alia sunt in fastos acta relata, quàm quòd magni apud Deum meriti præsumeretur, qui præsederit ecclesiæ Verdensi solo nomine, propter malitiam temporis. Hoc verò quomodo & vnde factum sit, nihil inuenitur: nisi quod iam sæpe dixim⁹, Saxonum dura pectora non facilè poterant aut citò permoliri, sæpius recrudescentia, & crebris

Christus in Saxonū animis ægrè formatur.

bris motibus exagitata, quando Ludouicus Imperator, rebus grauibus implicitus, huic regioni minus intenderet. Erat autem hæc ecclesia in medio multorum hostium posita, vt crebrior illi tumultuatio quàm aliis proueniret. Nam ab oriente Wandali infestauere, necdum Christo creduli: a meridie Saxones, necdum satis in fide solidati: ab aquilone Dani, Normanni: qui illa tempestate cœperant infestare Saxoniam, donec ab Ludouico rege Imperatoris filio comprimerentur. Sextus in ea ecclesia episcopus Rortila dictus, è gēte Anglorum, aut Scotorum: ita enim sub incerto annalis annotauit, hoc adiiciens, eum aduenisse de longinquo per maria, rudibus populis Saxonum, quasi suis progenitoribus prędicare. Meminerat (quod sæpe diximus, sed vsq; hodie à multis ignoratum permāsit) Saxones Anglos his regionibus profectos, primùm ad facienda stipendia, deinde ad possidendam regionem in Britanniam emigrasse, insulamq; Pictis & Scotis retro pulsis vacuatam, deinde pro sua tenuisse. Quo iure, quáve iniuria, non disputo: sed ea tum fuit crebra gentium ad nouas sedes petendas emigratio. Sic Gothi, sic Wandali, sic Huni vicinis temporibus in Galliis, in Hispaniis, in Africa, in Pannonia aduenientes consederunt: quod latiùs in nostra Saxonia sumus executi. Sic posteà Turci, sic Bulgari, sic Tartari suas (quas tenent) regiones occuparunt. Sic coarguit rerum arbiter Deus, nationum occulta peccata. Ergo Saxones Angli, insulæ tenentes imperium, suum illi nomen indiderunt, vt Britannia nunc vsq; Anglia ab Anglis Saxonibus diceretur. Venerabile nomen Saxonum permansit vsq; hodie in ea, vt ament Angli se etiam nunc Saxones vocitari. Huius rei memores venerandi patres, ex Anglia, quum audirent antiquam patriam iam auscultare euangelio Christi, protinus ad prædicandum aduolarunt, in quibus iste Rortila episcopatum nactus est Verdensem, ordine sexto. Isengerus hunc excepit ordine septimus: de quo præter merum nomen nihil ést in fastos relatum, quis fuerit, vnde ortus, quomodo, quāto tempore gubernauerit: solùm hoc scribitur, quia in hoc ordine fuerit Verdensis episcopus. Mirum, quomodo in hoc episcopatu tam breuis mora, tam obscura sint acta. Fuisse tamen virum sanctitate pręcipuum, vel inde possumus cōiectare, quòd tum nemo nisi sanctitate conspicuus, ad laborem patientissimus, & ad mortem interritus, assumeretur. Harruch octauus hunc insequitur, vir omnium plenus virtutum, cuius neque tempora, neq; acta signantur: hoc solùm est annotatum, quia obierit Idibus Iulii. Erat & hic natione Scotus, vt & ante eum duo, abbas & ipse Amarbaricensis. Venisse illos in prouinciam euocatos ab Imperatoribus, persuaderi vix potest, quando de suo Franciæ regno, & propioribus locis commodius poterant euocari. Sed deuotio singularis & sitis ipsa martyrii traxit viros egregios, vt se mitterēt in laborem, ad brauium supernę vocationis. Hoc verò annotauit annalis, reliquias huius episcopi & domini Patonis, secundi ex hoc ordine episcopi, relatas esse cum Dalmatica Tanconis ad ecclesiam Verdensem, & in medio monasterio, non in vno loco, sed segregatim positas: ad quarum tumbas virtutes multæ visæ sunt de infirmis. Res, inquit, antiqua est, & quasi abolita: & ideo anni incarnationis Dominicæ non sunt asscripti. Verba posui annalis ad fidem. Quòd dicitur allatas reliquias in ecclesiam, ostendit alibi vixisse, & esse mortuos, quàm in ecclesia Verdensi: fortè in Konende, qui primus erat locus institutæ ecclesię episcopalis. Longè enim ea diœcesis procurrit in Orientem, per terram ditionis Luneburgensis, vsque in marchiam Brandenburgensem.

Gentium veteres & hodiernæ migrationes.

Quos olim oportuerit esse pontifices.

CAP. 30.

EBO pridem archiepiscopus Remensis in Galliis, quum esset cōspirationis in Imperatorem Ludouicum nō ignarus, repositusq; esset in plenam potestatem administrandi imperii & regni Ludouicus, q. male sibi timeret ab Imperatore, nō putauit expectandum: sed peruenit ad D. Ansgarium in ecclesiam Hamburgensem, cum quo sibi pridem fuisset delegatum legationis in gentes Danorum ministeriū. Amplexus est virum primarium Ansgarius, quòd magno culmine deiectum videret: miseratus est peregrinationem eius: & prouenit vt ecclesia Hildesemensis illa tempestate viduata careret episcopo. Patiēte Imperatore (qui tum in primis ad statuendos episcopos erat implorādus) in ecclesiam illam est assumptus ordine quartus. Longè illum sibi esse voluit Imperator, & potuit sine inuidia in gente nouella

Remensis archiepiscopus male sibi conscius solū vertit.

magno ſuo periculo ſuſtineri: ſimul vt legationi ſibi creditę propior eſſet, tranſiturus ex conſtituto ad prædicãdum in Borealibus Chriſti Euangelium. Quod vtrùm opere impleuerit cum Anſgario, an ſine illo peregrinatus, annales non commemorant: ſed epiſcopum eſſe factum Hildeſemenſem, inter omnes conſtat. In qua ſede duodecim ille annos permanſit, ſuſtinente ac defendente Ludouico rege, Imperatoris filio, qui à patre regnum Germaniæ ſuſcepit. Magna fuit inter Anſgarium & Ebonem ex antiquo familiaritas, quòd dono Ebonis de eccleſia Remenſi venerandas reliquias ſanctorum Sixti & Simnitii epiſcoporum acceperit, quas in Hamburgum contulit: & pòſt inde (quod dicemus) à Danis fugatus, tranſportauit ſecum in Ramſolam vltra Albim, locum quidem Verdenſis parochiæ, ſed qui etiam propter memoriam diui Anſgarii, ibi diu commorantis, Bremenſi diœceſi reputatur: ibiq; ſeruantur in hodiernum.

Reliquiæ Remis in Germaniam translatæ.

Cap. 31. Erlvlphvm in eccleſia Verdenſi numerãt nonum ordine epiſcopũ, eumq́ue martyrio ferunt coronatum in Hamburg, cum cæteris epiſcopis plurimis, ducibus & comitibus. Sed male diſcernunt tempora, & confundunt narrationem inſcitia rerum geſtarum. Oppreſſio epiſcoporum, ducum & nobilium, non in Hamburg, ſed in Ebbeckſtorp eſt peracta, non hoc tempore ſub Ludouico Imperatore, ſed Ludouico eius filio, Germaniæ rege, pluſquã triginta annis poſt tempora iſta. Error inde deprehenditur. Nam Helingandus Verdenſis epiſcopus (qui numeratur decimus) aderat certiſſimo documento, quando Anſgarius eſt pręfectus archiepiſcopatui Hamburgenſi. Et hoc factum memorant annales anno XXIII. poſt DCCC. hoc eſt imperii Ludouici octauodecimo, quando Dani necdum in eam audaciam excreuerant, vt aſcenderent in Saxoniam. Erat ergo Helingandus tum epiſcopus, quum Anſgarius conſecraretur. In tranſitu autem Danorum, iam fugatus ab Hamburg Anſgarius, dudum ibi cõſederat. Ergo temporum ratio nos cogit ponere in epiſcopatum Verdenſem Helingandum ante Erlulphum, ſi Erlulphum interfuiſſe volumus ſacrato cœtui cæſorum martyrum, quorum ſunt ſacræ reliquiæ in Ebbeckſtorp. Helingandus nonus in ordine, Erlulphus decimus erat, in eccleſia Verdenſi. De hac autem oppreſſione Chriſtianorum ab Danis, dicemus infrà ad tempora Remberti, cuius ſub epiſcopatu ea clades contigerat. Tranſibant Dani, Normanni à Gallis vocati, iam tum ſedente Anſgario, & euaſtabãt Hamburgũ: nec tum vltrà proceſſere in mediterranea, ſed maiori vaſtitate tranſibant in diebus Remberti: quando vſq; in Ebbeckſtorp progreſſi, ibi obuium agmen Chriſtianorum, duce Brunone & tot epiſcopis, trucidabant: quod expreſſius tum dicemus, quum ea tempora contigerimus. Quod autem huic loco proprium eſt, compertũ habemus, Helingandum in eccleſia Verdenſi præfuiſſe ante Erlulphum: quando illum deputant Verdenſium annales collegio ſanctorum pro Chriſto ab Danis infidelibus cæſorum.

Danorũ perſecutio in Saxonia.

Cap. 32. Bremensi eccleſiæ poſt ſecundum ordine epiſcopum Willericum, tertius præfuit Leudericus. Hunc, pontificatu ſuſcepto, notãt annales de quodam tumore, ſanctitati epiſcopali alieno. Argumentum faciũt, quia ſe aliquando cuſtodem, aliquando paſtorem Bremẽſis gregis gloriaretur. Vide temporum ſimplicitatem, quòd non paterentur paſtoris vocabulum. Quid facerent, ſi noſtrę ætatis ambitioſum ritum cernerent, vbi ex ore epiſcopi inſonare audirent, Noſtra gratia, noſtra pontificalis dignitas, & reliqua his etiam glorioſiora? Quo tempore ſanctus Anſgarius legationem ſibi creditam fideliter executus, apud Hamburgum nouellæ plantationi inſudauit doctrina verbi & operum ſanctitate. Sæpe etiam monaſteriũ Galliæ, quod dono Cæſaris poſſedit, Turholdt, viſitans, fratribus ibidem Deo militantibus, ſalutaris regulæ tramitem verbo & exemplo monſtrauit: in quorum nobili contubernio iam tunc à puero ſanctus refulſit Rembertus. Compertum tamen habemus, Rembertum iam conſecratum archiepiſcopum, ſacram religionis veſtem primùm accepiſſe: vnde probabilior eſt narratio, Rembertum, inter pueros grauiter in eccleſia ſe gerentem, ab Anſgario annotatum & exceptũ: quem ſanctus Anſgarius adoptauit in filiũ: quia prophetico ſpiritu (quo plenus erat) longè antè prædixit, illum ſuæ virtutis æmulum, & in cathedra pontificali ſucceſſurum, gratiaq; meritorum

Inſolentia verborum epiſcopis dedecet.

Rembertus ab adoleſcentia futuræ virtutis profert indicia.

ritorum in cœlesti regno fore consortē. Sanctus verò Ansgarius nunc Danos, nunc Transalbianos visitans Saxones, innumerabilem vtriusq; gentis multitudinem traxit ad fidem: si quando verò persecutione barbarorū impeditus est ab studio prędicandi, apud Turhold se cum discipulis suis continuit. Datus erat ei ab initio in adiutorium prędicationis Ebo, pridem Remensis archiepiscopus, postea episcopus Hildesemensis: qui siue fatigatione itineris, siue corporis infirmitate impedit9, siue potius occupatione rerum aliarum implicitus, vicarium pro se dedit Ansgario nepotem suum Gaudbertum: quem ambo consecrantes episcopum, Simonem vocauerunt, eumq; diuinæ gratiæ commendatum miserūt in Sueoniam, quo loco iam pridem ab Ansgario iacta erant fidei fundamēta. Nam superioribus annis in Daniam profectus, cum fratribus Gislemaro & Withmaro doctoribus, gaudens peruenit: vbi relinquens Gislemarum Haraldo, ipse cum Withmaro in Sueoniam transfretauit, vbi benignè à rege Biorn suscepti, verbū Dei publicè prædicare permissi sunt. Multos itaq; per annum integrum lucrati sunt Domino Christo: in quibus Herigarius, oppidi Bircæ præfectus eruditur, quem tradunt etiam miraculis & virtutibus insignem. Ita paratæ erant Simoni viæ ad gentium salutem. *Sueonibus incipit verbum vitæ nunciari*

HALBERSTADENSIS ecclesia per ea tempora tertium accepit pōtificem Heimonem, religiosum pridem monachum, de cœnobio Hersueldēsi, in districtu Moguntino. Nam eius nominis in Bremensi diœcesi monasterium, diu post hæc tempora est inchoatum. Excessit per hæc tempora rebus humanis pius Ludouicus Imperator, ad quadragesimum à Christo nato post octingentesimum annū, & crudelissimo inter se bello filii eius, Lotharius iam Imperator (qui Italiam & Lotharingiam tenuit cum imperio) & Ludouicus, qui per Germaniam latissimam haberet ditionem, à Pannoniis & Austria nūc dicta (tum dicebatur prouincia Noricorum) per Sueuiam, Bauariam, Franciam, Thuringiam, vsq; Saxoniam: & Pipinus, rex Aquitaniæ: tres illi vtrinq; coniuncti fratres, aduersus Carolum iuniorē (qui tantùm esset illis frater consanguineus) alia matre natum, quem pater reliquit Francorum regem: quod iniquis omnes fratres sunt oculis intuiti. Res ad arma peruenit, ita vt maximo omnium facto prælio, multa millia trucidarentur ab vtraque parte. Victoria, etsi cruenta, Carolo videbatur. Diremit rem missis oratorib. pontifex summus Sergius: sed illi pene intercepti, magno suo periculo superfuere. Ea de re facti Dani audaciores, per mare & per littora euagantes, crudeliter sunt digrassati. Frisones tributo subiiciunt: eodemq; tempore per Rhenum vecti, Coloniam obsederunt: per Albiam verò, Hamburgum incenderunt. Verba annalis etsi alibi quoque posita sunt, ad fidem etiam huic sunt addenda loco, vt temporum qualitatem in religione Christi peruideamus. Inclyta, inquit, ciuitas tota aut præda, aut incendio periit: ibi ecclesia, ibi claustrum, ibi bibliotheca, summo per Ansgarium collecta studio, consumpta est. Sanctus autem Ansgarius, cum reliquiis sanctorum martyrum vix nudus euasit. Tunc quoque Gaudbertus Simon episcopus, persecutionis feruore Sueonia depulsus est: & Vitardus capellanus eius, cum aliquot aliis martyrio est coronatus, & exindè Sueonia (nunc Suedia) septennio toto caruit sacerdotali præsentia. Hanc autem commotionem Anundus regno pulsus, in Christianos fecit. Herigarius autem Bircæ præfectus, Christianitatem ibi solus sustinuit: qui etiam tantam fidei gratiam meruit, vt potentia miraculorum & exhortatione doctrinæ, multa paganorum millia saluaret. Sed hæc interim. Quum ergo fratres, filii Ludouici, apud Antisiodorum magna strage pugnassent, vbi magnæ Francorum vires sunt consumptæ, multi ferebant eius mali incentorem Remensem episcopum Ebonem, iam Hildesemensem episcopum: qui & antè filios in patrem ferebatur animasse: & quia nunc fratres domestica seditione concitasse diceretur, conspirationis crimine accusatus, a papa Gregorio depositus memoratur. Sed aliis hoc criminantibus, aliis etiam adstruentibus, multi defenderunt, non esse opus illius. Veritatem, ait annalis noster, in medio relinquemus: præsertim quum à sancto Ansgario ea dilectione, quam ab initio secum habuit, vsque in finem fuerit prosecutus. Interueniente (vt diximus) per oratores papa Sergio, res omnis est dirempta, positis limitibus fraternorum regnorum.

CAP. 33.

840.

Ludouici Imperatoris filii bello inter se dissident.

Alia ecclesiæ persecutio.

Remensis olim archiepiscopus seditionum architectus habetur.

Cap. 34. Mimigardevordensi per ea tempora præfuit Lubertus pontifex, vir magnæ deuotionis & humilitatis: sed in hoc solo notatus, quòd Werdenam regalem abbatiam ecclesiæ suæ abalienauit. Passa est per eam tempestatem & Hamburgensis ecclesia archiepiscopalis similem iacturam, quum monasterium in Flandria, Turholdt, huius legationi perpetuò deputatum, iam intra fines Caroli fratrũ partitione conclusum, iam desiit illi ecclesiæ (quæ fuit in parte Ludouici fratris eius) reputari. At Ansgarius archiepiscopus in paupertate sua Deum glorificans, verbum Dei, cuius est functus legatione, tam suis quam alienis infatigabiliter seminauit. Vnde contigit quòd prædium Ramsola, à quadam venerabili ac diuite illarum partium matrona dono acciperet: nomen eius Ibia, perennandum merito suæ religiosæ largitatis. Qui locus in episcopatu Verdensi positus, ab Hamburg tribus disparatur rastis, hoc est passuum millibus. Ibi sanctus Dei cœnobium cõstituens, reliquias sanctorum Sixti & Simnitii locauit confessorum, quæ vsque in hodiernum eo loco permanent: insuper & alia patrocinia ibi deposuit, quæ ab Hamburgo fugiens secum tulit: vbi & gregem profugum collegit, depulsosq; agentibus socios, in eo portu retinuit. Ab eo ergo loco Hamburgensem ecclesiam visitans, Nordalbingos in fide reformauit, quos antea persecutio turbauit. Tunc quoq;, ne legatio sua in gentes tarditate eius frigesceret, prædicatores misit in Daniam: Hartgarium verò eremitam direxit in Sueoniam. Fertur tum Ansgarius venisse Bremam, atque ab episcopo eius loci Leuderico, qui doctrinæ ac virtutibus eius inuidit, esse depulsum. Mira res, quæ in episcopo magis quàm in alio quouis reprehenditur, quòd nõ fuerit satis hospitalis. Coarguit illa ætas superbiam hominis, quòd aliàs se custodẽ, aliàs pastorem diceret. Sed hæc inhospitalitas & immanitas barbara potius coarguit superbiam, quàm vlla appellatio peregrina. Collaudat Tacitus Germanos veteres, de insigni beneuolentia & humanitate in peregrinos: quòd præcipua virtus eorum hospitalitate clarescebat. Hac tamen caruisse Leudericus cernitur: quocirca Gallicæ magis quàm Germanicæ illum deputo nationi.

Ecclesiæ opes bellis imminuuntur.

Inuidia & odio viri ecclesiastici laborant.

Cap. 35. Ansgarius ergo sanctus, Hamburgensis primus archiepiscopus, per gentes omnes boreales Romanæ sedis legatus, quum vndiq; saluti gentium incumberet procurandæ ac propagandæ, vt semen diuini verbi, iactum in terram humani cordis, fructificaret: inuidebat inimicus homo tanto multorum ad salutem profectui: effecitq; (vt diximus) vt Normannorum graui incursu res omnis turbaretur. Iam enim (quod in Norwagia diximus) ab aliquot seculis consueuere illæ gentes grauissimas in proximos & longinquos facere excursiones. Sed quandiu non tetigere locum cui inerat Ansgarius, ministerium sacrum prædicando ac baptizando sedulus impleuit. Sæpe in Daniam Suediamq; profectus, circũferebat Christi euangelium terra mariq;, nec terrebatur aut tempestatum periculo, aut atrocissimis minis aduersantium. Hoc enim quærebat, martyrium sitiens, vt qualibet occasione animam poneret in sacro ministerio. Ergo quum iam Ansgarius per annos aliquot pontificalis ministerium dignitatis laboriosè impleßet, Normannorum gens (Dani hi fuere) mixtis Normannis & Suedis (nam Galli omnem gentem ab Aquilone nauigantem, indiscreto vocabulo Normannos appellant) iam non primùm turbine magno vicina quatiebat: sed cœpit ea natio Gallis, qui tum rerum potirentur, malo suo ad plenũ innotescere. Cæterùm à multis retro seculis, Danorum insolentia mare Germanicum (quod nostri vocant orientale) semper habuit infestum. Aliquando etiam in mare Britannicum excurrens, ipsam Britanniam (nunc Angliam) non modò territabat, sed in ditionem pro magna parte acceperat: quod in Dania nostra ostendimus. Gallis autem vsq; ad hanc ætatem, ea gens permansit incomperta. Quia tametsi Carolo bellum minitaretur, & cum Henningo, pòst rege, Ludouicus Imperator fœdera icisset, euastatio tamen & insolentia iam nunc primùm Gallis cœpit innotescere. Iam enim magna classe Danorũ simul & Normannorum gens vbiq; grassata, multas simul nationes territabat. Nonnunquam enim coniunctam agebant militiam, siue quòd vni regi parerẽt duo regna, siue quòd paribus animis ferrentur ad prædam. Aliquando soli Dani excursiones fecere: nonnunquam etiam sine Danis, Normanni soli nauigabãt: vt in Dania atq; Norwagia docuimus.

Norwagorum longinquæ antiquitùs nauigationes.

Gallia à Norminorum exercitu vastatur.

docuimus. Galli verò, iam primùm eius gentis vim experti, Normannos (quod diximus) sine discrimine omnes Aquilonares dixere. Igitur prima eorum magna excursio facta est morte Ludouici Imperatoris, quum filii eius de ditionib. digladiarentur. Antea metus Francorum illos detinebat. Sed quum sentirent illorum fractas vires, & eos inter se diffidere: cœperunt contemnere, quos antè metuebant. Itaq; facta valida in diuersum excursione, per Rhenum (quod antè ostendimus) ascendentes, Agrippinam Coloniam, per Albim verò Hamburgum vastauerũt: ex quo incendio Ansgarius pene nudus elabitur, sese conferens in Ramsolam. Ibi oratorium cum fratrum receptaculo construxit. Suo quoque monasterio, quod illius solatio Ludouicus Imperator contulerat in Flandria, est destitutus, quòd cederet cum reliqua Gallia, partitione fratrum, in ius Caroli, quem postea dixere Caluum. Permansit autem querimonia illa & intacta causa, vsq; ad tempora primi Alberti: qui apud Imperatorem suum Henricum tertium effecit, vt quadam compẽsatione facta, ad arbitrium eiusdẽ pontificis omnis quæstio terminaretur. Quumque hoc in rerum statu nihil omitteret sanctus pater solicitudinis, ipse quum poterat, creditam sibi obibat prouinciam: alios etiam in regna misit diuini verbi prædicatores.

TERTIO exinde Bremensis ecclesiæ Leuderico, ex hac luce subtracto, Ludouicus rex Germaniæ, quem nonnulli annales scribunt Cæsarem, antiquitatem recolentes, quòd à memoria Diocletiani & Maximiani, secunda potestas sub Augustis, erant Cæsares. Ita poterant hunc Ludouicum Germaniæ regem, à fratre Lothario Imperatore secundam tenẽtem potestatem, dicere Cæsarem. Quum autem per solam Germaniam, & non per reliquum Imperium, exerceret potestatem, regem verius dixissent quàm Cæsarẽ. Sed sit tamen hoc admonitus lector, non hunc fuisse Augustum, sed Augusti Ludouici filium, & Augusti Lotharii fratrem. Cæterùm secundus Ludouicus Imperator, erat filius (quod dicemus) Lotharii: Ludouicus, inquam, rex Germaniæ, Imperatoris Ludouici filius, in partitione cum fratribus sortitus Germaniam, Hamburgi subuersionem miseratus, & Metropolitanæ ecclesiæ desolationem, statumq; Ansgarii archipræsulis intima compassione pertractans, curauit illum iam vacanti ecclesiæ Bremensi præficere. At ille quamuis canonum non ignoraret decreta (quibus cautum est, vt episcopus qui à sua ciuitate persecutionem passus expellitur, in aliena vacante recipiatur) tamen ne pro inuidia cæteri scandalizarentur, Ludouico super hac re diu restitit. Postremò si absq; fratrum querela fieri posset, cederet eius & omnium in ea re voluntati. Ductus est autem in episcopatum ab Alderico clerico, & comite Reginbaldo, anno secundi Ludouici nono. Multum verò temporis effluxit, ex quo Bremensem ecclesiam suscepit, antequam hoc à Papa Nicolao, vt esset ex duabus vna ecclesia, Bremẽsi tanquam in Hamburgensem metropoliticam transfusa, vt titulus permaneret Hamburgensis, & Bremensis interiret. Monstrant hoc apostolicæ literæ, cc. pene annis post hæc datæ tempora (quod suo loco non tacebitur) sub Alberto primo. Sanctus itaq; Ansgarius, Bremis receptus, sedit inibi annos decẽ & octo: nam antea in Hamburgensi cathedra sola præfuit annis sexdecim: qui fiunt simul trigintaquatuor. Hoc regalis munificentiæ dono cõfessor Dei valde gauisus, in Daniam festinauit: vbi regem Danorum Ericum inueniens, reddidit Christianum. Ibiq; ecclesiam in portu maritimo, apud Sliaswigk, erexit, ad lacum Sliam: quæ vsque in hodiernum, sub nomine diui Ansgarii continuatur. Data per regem licentia, vt quisquis vellet in regno suo fieret Christianus, infinita gentilium credidit multitudo: de quib. plures vt aqua baptismatis loti sunt, ab omni etiam corporis infirmitate liberati. Igitur diuus Ansgarius, ne sui gregis desertor, & inuasor alieni calũniaretur, eam seruauit formam ingrediendi. Effecit ergo rex, vt omnium communi voto posceretur: præsertim quòd intelligeret, ex eo quoq; loco eum posse obire legationis suæ prouincias, & vtrique posse populo consulere. Hanc autem ordinationem potissimùm eo consilio fecit rex Ludouicus, quòd aduersus incursionem barbarorũ non satis firmum Hamburgi esset præsidium pontifici. Quoties enim Dani voluere, à terra & a mari Nordalbingiam vastauere. Hoc ergo regalis munificentia dono

CAP. 36.

Cæsar, secundaria in Rom. Imperio potestatis nomen.

Bremensis ecclesia nomen sub Hamburgensi euanescit.

Multi fiunt Christiani, vbi per regem licet.

alacrior factus Ansgarius, Daniam suæ legationis prouinciam adibat, regemq; Ericum iam rebus in Dania potitum, ex persecutore Christianorum, fidelem fecit catholicum: vt non modò permitteret, verumetiam præciperet quoque idola deserenda, & Christi sinceram fidem excolendam.

CAP. 37.

Comessationibus Boreales, licet Christianus, indulgeat, Rom. 13.

ERGO legatus borealium regionum Ansgarius, tantum familiaritatis apud regem, eundo & redeundo, meruerat, vt inter amicos asscriptus, intimis regni consiliis adhiberetur. Sed onerosum fuit sancto, comessationibus diuturnis pro more gentis interesse: coegitque se hoc etiam (vt cætera peregrinationis incommoda) sustinere, ne regem & proceres, contemptum interpretantes, si abesset, à se alienaret. Igitur primus metropolita Ansgarius, si in Bremensi cathedra prædecessoribus in illa sede annumeretur, à primo Willehado post Willericum & Leudericum quartus inuenitur. Ansgarius ergo his rebus ex voto completis, dum adhuc pro gente Sueonum æstuaret, quæ iugum videbatur abiecisse: cum Gaudberto, aliàs Simone, episcopo consilium habuit, quis eorum laudabile pro Christo subiret exilium. Simon periculum sponte declinans (quum tamen in eam prouinciam ordinatus episcopus diceretur) sanctum potius, vt iret, rogauit Ansgarium: prætendens eius authoritatem, doctrinam ac sanctitatem longè supra suas vires esse. Extemplo athleta intrepidus, Erici regis commendatitias rogauit epistolas: & à littore Daniæ soluens, in Sueoniam nauigauit. Vbi tunc Olauus in ea gente rex, apud Bircam generale sui populi habuit placitum: quem, præueniente misericordia Dei, ita placatum inuenit, vt ex eius imperio, & populi consensu, & iactu sortis, & idoli responso, ecclesia ibidem fabricaretur, & baptismi suscipiendi licentia passim omnibus sit concessa. His ex sententia compositis, ipse Sueonum ecclesiam Erimberto commendauit presbytero, & rediit. Interea quæstio magna surrexit in regno Francorum (cui tum annumerabatur Coloniensis archiepiscopatus) de Bremensi episcopatu, ad inuidiam Ansgarii conflata. Ea contentio diu per regnum graui & ancipiti dissensione profligata, multis partium studiis collidebatur. Tandem orthodoxus rex Ludouicus, compositis hincinde contradicentium voluntatibus, præcipuè Guntharii Coloniensis archiepiscopi (cuius suffraganea prius erat Brema) super his Romam nuncios ad sanctissimum papam direxit Nicolaum. Ille verò, quod ecclesiastica necessitas persuasit, & quod patrum conciliis fieri posse comprobatum est, facile consensit. Ergo Hamburgensem & Bremensem episcopatus apostolica authoritate copulari, & deinceps pro vno sanxit haberi: tam ipsum Ansgarium archiepiscopum, quàm eius successores, legatos & vicarios apostolicæ sedis constituit in omnibus gentibus Danorum, Sueonum atque Slauorum, hoc est Wandalorum: quod & antea Gregorius IIII. papa concessit. Extant literæ pontificis desuper Nicolai, quarum exemplum ad fidem inserendum putaui.

Ansgarius ad pericula adeunda intrepidus.

Contentio de Bremensis ecclesiæ suppressione.

CAP. 38.

Papæ epistola, qua statuitur Bremam & Hamburgum pro una ecclesia habendas esse.

NICOLAVS episcopus, seruus seruorum Dei, omnibus fidelibus sanctæ Dei ecclesię, præsentis scilicet temporis & futuri, Salutem & Apostolicam benedictionem. Quisquis Dominum & redemptorem nostrum Iesum Christum de sinu patris ad terram, pro demonstranda cordibus hominum vera & certa fide, descendisse non dubitat: profectò non ignorat, omnes qui eiusdem fidei per gratiam ipsius participes facti sunt, & præcipuè nos (qui per primum tantæ virtutis ministrum, locum præcipuum tenemus) hominibus debere lucrandis insistere, & per vniuersas gentes verbi semina serere, & solatia serentibus ministrare. Nunc autem, quia Ludouicus sublimissimus rex per Salemonem venerabilem episcopum Constantiæ ciuitatis, nostro studuit apostolatui intimare, quòd pię memorię Ludouicus Imperator genitor suus, quendam monachum nomine Ansgarium, de monasterio Corbeia tulisset, & collocasset eum iuxta Albiam fluuium, in confinibus Danorũ & Slauorum, Saxonũq;, in castello Hammeborg, inter duos episcopatus Bremon & Verden, de quibus tollens ecclesias & decimas, ad sustentationem prouehendi causa præfati episcopi clericorumq; eius cõdonasset in prædicto loco: annuente ac solennia sedis apostolicę priuilegia prębẽte ꝑdecessore nostro beatę memorię papa Gregorio: cuius etiã authoritate, in supradicto Nordalbingorũ populo, sedes cõstituta

est

eſt archiepiſcopalis in caſtello ſuperius memorato Hammaburg. Et in eadẽ quoq; ſede archiepiſcopus, accepto à ſede apoſtolica pallio, primus eſt ordinatus Anſgarius, cui à præfato pontifice delegata eſt cura ſeminandi verbum Dei, & animas lucrandi Deo. Cuius delegationis, & authoritatis, & pallii acceptionis pagina, nobis eſt à præfato filio noſtro Ludouico rege, per iam dictum Salemonem ſanctiſſimũ epiſcopum deſtinata, iuxta morem ſanctæ Romanæ eccleſię ebullata: per cuius tenorem paginæ hæc ita fuiſſe comperimus, ſicut pietas nobis iam præfati regis per fidelem virum, Salemonem ſcilicet epiſcopum, intimauit. Vnde nos veſtigia tanti pontificis & prædeceſſoris noſtri Gregorii ſequentes, omnemq; ibi ſtatutam prouidentiam Deo dignam agnoſcẽtes, magnorum principum votum, Ludouici videlicet diuę recordationis Auguſti, & æquiuoci eius filii excellentiſſimi regis, tam huius apoſtolicæ authoritatis præcepto, quàm etiam pallii datione, more prædeceſſorum noſtrorum roborare decreuimus: quatenus tanta fundatus authoritate prænominatus Anſgarius, primus Nordalbingorum archiepiſcopus, & poſt ipſum ſucceſſores eius lucrandis plebibus inſiſtentes, aduerſus tentamenta diaboli validiores exiſtant: ipſumq; filium noſtrum iam dictum Anſgarium, in omnibus circumquaq; gentibus Sueonum, ſiue Danorum, necnon etiam Slauorum, vel in cæteris vbicunq; illis in partibus cõſtitutis diuina pietas oſtium aperuerit, publicam euangelizandi tribuimus authoritatem. Ipſamq; ſedem Nordalbingorum, Hammaburg dictam, in honorem ſancti Saluatoris, eiusq; intemeratæ genitricis ſemp virginis Mariæ conſecratam, archiepiſcopalem eſſe decernimus deinceps. Atq; vt ſtrenui prædicatoris epiſcopi, poſt deceſſum crebrò dicti Anſgarii archiepiſcopi, perſona, tantoq; officio apta deligatur ſemper ſucceſſio, ſub diuini iudicii obteſtatione ſtatuimus. Verùm quia Carolus ſæpe dicti regis rex frater, poſt deceſſum Imperatoris patris ſui, piæ memoriæ Ludouici, abſtulit à prænominato loco qui dicitur Hammaburg, monaſterium quod appellatur Turhold (vtpote quod poſt partitionem inter fratres ſuos, in regno ſuo coniacere videbatur, ſitum in occidentali Francia) quod illic genitor ſuus ad ſupplementum & victum epiſcopo & clericis eius dederat: cœpere, ſicut fertur, omnes miniſtri altaris recedere. Deficientibus quippe neceſſariis ſumptibus, ab ipſis receſſerunt gentibus, & eadem ad gentes legatio per eiuſmodi factum defecit. Ipſa quoque metropolis Hammaburg pene deſerta facta eſt.

IGITVR dum hæc agerentur, mortuus eſt diœceſios Bremenſis epiſcopus, quæ huic contigua eſſe dicitur. Quumq; ſæpe dictus rex & hanc diœceſim vacantem, & illam nouellam inſtitutionem cerneret deficientem: inſuper vtramq; hanc eccleſiam, Dei permittente occulto iudicio, per barbarorum ſæuitiam admodum attenuatam: quærere cœpit, qualiter prædicta Bremenſis eccleſia nouellæ dictæ archiepiſcopali vniretur ac ſubderetur ſedi, noſtro hoc votum roborante decreto. Vnde per ſæpe nominatum venerabilem miſſum Salemonem, videlicet ciuitatis Conſtantiæ epiſcopum, nobis hoc relatum eſt confirmandum, ac poſtulatum eſt noſtra authoritate roborandum. Nos igitur id ſubtili perpendentes examine, animaduertimus, propter inſtantem neceſſitatem, & animarum lucra in gentibus demonſtrata, vtile fore, omnia quæ proficua eccleſiæ probantur exiſtere, & diuinis non reſultant præceptionibus, licita & facienda eſſe non dubitauimus, maximè in tam nouellæ Chriſtianitatis plantatione, in qua varii ſolent euentus contingere. Quamobrem authoritate omnipotentis Dei, & beatorum apoſtolorum eius Petri & Pauli, & hoc noſtro decreto decreuimus, ſecundum reuerendiſſimi regis Ludouici votum, ipſas prædictas diœceſes, Hammaburgenſem ſcilicet & Bremẽſem, non deinceps duas, ſed vnam eſſe & vocari, ſubdiq; ſedi, quæ prædeceſſoris noſtri decreto, archiepiſcopali eſt munere ſublimata: reſtituta duntaxat de Bremenſis eccleſiæ rebus, epiſcopatui Verdenſi, parte inde antè ablata. Nullus verò archiepiſcopus Colonienſis illam deinceps in eadem diœceſi ſibi vendicet authoritatẽ. Quinimo & ipſi, & omnibus omnino ſuademus veræ religionis cultoribus, vt ſacra hac legatione fungentibus adiutorio & ſolatio ſint, quatenus gratia huius beneficii plenam mercedem recipere mereantur ab eo qui dixit, *Ite, & docete omnes gentes:*

CAP. 39. *Continuatur superiori capite inchoata epistola.*

&, *Quicunque receperit vos, me recipit*. Itaque omnia à dilecto filio nostro Ludouico ad hoc Deo dignum officium deputata, nostra etiam pia eius vota authoritate firmamus. Et quia casus præteritorum, nos cautos faciunt in futurum, omnem quoque aduersantem vel contradicentem, atque nostris his studiis quomodolibet insidiantem, anathematis mucrone percutimus, atque perpetuæ vltionis reum diabolica sorte damnamus: vt culmē apostolicum, more prædecessorum nostrorum, causamq; Dei pio affectu zelantes, ab aduersis hincinde partibus tutius muniam⁹. Et quia te charissime fili Ansgari, diuina clementia, noua in sede primum disposuit esse archiepiscopum, nosq; tibi pallium ad missarum solennia celebranda tribuimus, quod tibi in diebus tuis, vti & ecclesiæ tuæ perpetuo statu manentibus priuilegiis, vti largimur. Idcirco huius indumenti honor morum à te viuacitate seruandus est. Si ergo pastores ouium, sole geluque, pro gregis sui custodia, ne qua ex eis aut errando pereat, aut ferinis lanianda morsibus, oculis semper vigilantibus circunspectant: quanto sudore, quantaq; cura debemus esse peruigiles, nos, qui pastores dicimur animarum, attendamus. Et ne susceptum officium in terrenis negociis aliquatenus implicare debeas, admonemus, vitaq; tua filiis tuis sit via: in ipsa, si qua fortitudo illis est, dirigant, in ea quod imitentur aspiciant, in ipsa semper considerando proficiant: vt tuum, post Deum, videatur esse bonum quòd vixerint. Cor ergo tuum neque prospera (quæ temporaliter blandiuntur) extollant, neque aduersa deiiciant: districtum mali cognoscant, pium beneuoli sentiant: insontem apud te malitia aliena culpabilem non faciat, reum gratia non excuset: viduis ac pupillis iniustè oppressis defensio tua subueniat. Ecce, frater charissime, inter multa, ista sunt sacerdotii, ista sunt pallii: quę si studiosè seruaueris, quod foris accepisse ostenderis, intus habebis. Verumtamen ita omnia superius annexa, ab apostolica sede beatitudini tuæ indulta cognosce, si à fide & decretis sanctæ ecclesiæ catholicæ, & apostolicæ Romanæ ecclesiæ in nullo penitus deuiaueris. Quòd si à fide, vel institutis, aut sanctionibus (tanto sublimatus honore) sedis apostolicę declinare studiosè præsumpseris, his nostris tibi collatis careas beneficiis. Porro te pallio vti nonnisi more sedis concedimus Apostolicæ, scilicet vt successores tui, per semetipsos, vel per legatos suos, & scriptam fidem nobiscum tenere, ac sanctas sex synodos recipere, atque decreta omnium Romanæ sedis præsulum: & epistolas, quæ sibi delatæ fuerint, venerabiliter obseruare atque perficere omnibus diebus suis, scripto se & iuramento profiteantur. Scriptum per manum Zachariæ notarii sanctæ Romanæ ecclesiæ, in mense Maio, indictione duodecima. Bene valete. Data pridie Calendas Iunii, per manus Tiberii primicerii sanctæ sedis Apostolicæ, Imperante domino piissimo Augusto Ludouico, à Deo coronato magno Imperatore, anno decimoquinto, indictione duodecima, qui fuit annus LXVII. ad calculum eius qui continuauit Eusebium. Sed iam noster Nicolaus defecit apud eundem, faciliusque credam illum supputatorem falli, quàm Datam literarum.

Quibus conditionibus pallia concedantur.

CAP. 40.

OSNABVRGENSIS ecclesia tertium iam tunc habebat pontificem, Gesuwinum. Hic quum incidisset temporibus primi Ludouici, qui meruit cognomentum Pii, venit in eam conspirationem filiorum aduersus patrem, cui multi etiam alii pontifices inerant, & inter alios Theodulphus Aurelianensis episcopus: quem quum in carcere post suam liberationem tenuisset Ludouicus Andegaui, inq; eo loco Imperator Pascha facturus, in Palmis interesset publicæ processioni, ad repræsentandum Christi ingressum in Hierusalem, & iam prope turrim pompa trāsiret, qua vinctus tenetur Theodulphus episcopus memoratus: iam tunc ille prospiciēs quod erat futurum, hymnum insignem dictauit in honorem eius processionis, *Gloria, laus & honor tibi sit, rex Christe redemptor*, cum reliquis, quem adaperta fenestra in hora processionis antedictæ, concinebat clara voce, vt à cunctis audiretur. Admiratus Imperator, interrogat quæ sit vox, & cuius hominis, quam audit. Insinuatur, esse Theodulphi episcopi Aurelianensis, qui clausus ibi teneretur. Diligētius perpenso tenore carminis, adeo fertur delectat⁹ Imperator, vt iuberet mox laxari vinctum, reddiq; libertati. Eodem tempore contigit, vt hic Osnaburgensis episcop⁹, non ignarus (vt ferebant) eius conspirationis. Sed quum recuperata libertate Imperator

Multi pontifices cõiuratione in suum regem iniuste affines.

Suprà, cap. 27

perator Ludouicus, capita eius factionis paulatim opprimeret, sumeretq; vindictā de episcopis, qui filiis eius in eo consilio adstitissent: male sibi conscius Gesuwin*, Osnaburgensis episcopus, fugam iniit, ac se in Fuldensi inclusit monasterio, Deo seruiens. Ne tamen ecclesiam suam omnino desolatam relinqueret, furtim & occulte per vices temporum rediit, & officia pontificis impleuit, præsertim quum inde longè ageret Imperator: per quam occasionem multi inuaserant ecclesiæ prædia, absente pastore: ita vt plenus labor esset successoribus de recuperādis. *Ecclesiæ prædia prædæ patent.* Floruit per ea tempora in iisdem partibus nobilis quidam, Cobbo nomine, comes (vt fertur) in Tekenneborch, vir potens ex familia multa suæ cognationis, Imperatori nō inuisus, sed plurimum inuisceratus. Hic, quum ecclesia Osnaburgēsis pontificem, qui tueretur, non haberet, sed qui (vt diximus) formidine Imperatoris latitaret, multa ecclesiæ prædia, multas decimas detraxit: &, vt ex more potentiæ suæ, omnia sibi arbitraretur licere, nōnulla ex his Corbeiensi cœnobio, alia etiam Heruordensi monasterio deputauit: quibus in locis præerant homines sui sanguinis. Arbitratus per æquū valere, si quæ oblata essent Deo & ecclesiæ, hìc vel alibi ministrantibus Deo venirent in solatium. Sed non erat rectum eius viri consilium: vnde successores plurimùm laborabant, vt ad antiquam possessionem restituerentur. Prouidit autem hic Cobbo, quum deficeret hic latitans pontifex, vt hominem haberet suis votis non repugnantem, vt rata manerent, quæ sacris locis ecclesiæ Osnaburgēsi detracta erogasset: quod dicemus in huius successore. Peruenit autem hic pontifex, ecclesiæ vtcunque præsidens per annos XXXII. ad annum DCCCLXVI. 866. Vnde certum habemus, hunc pontificem non interfuisse pugnæ & cladi, quæ acciderat in Ebbeckstorpe annis decem post hęc tempora, vt infrà docebimus: vbi flos Saxoniæ in omni militia, cum multis pontificibus & viris militaribus cædebatur. Quid enim poterat vir latibula circumspiciens, qui non in publicum egrediebatur? Quomodo educeret arma ad obuiandum infinitæ multitudini Danorum, egredientium in Saxoniam ad delendum omne nomen Christianum? A qua excursione prohibiti sunt viuente Ludouico rege, Ludouici Imperatoris filio: cuius etiam morte laxata sunt illis claustra: quod in proximo Osnaburgensi dicemus, & diximus iam aliquot vicibus, vbi opus videbatur.

QVVM adhuc viueret Ansgarius, Normanni per Ligerim vecti, Turones succenderunt, & per Sequanam Parisios obsederunt, Carolū verò regem (is erat Caluus Ludouici Imperatoris filius) timore territum, terram eis ad inhabitandum dare compulerunt. **Cap. 41.** Deinde Lotharingia vastata, & Phrisia subacta, conuersi sunt victrici dextra in sua viscera. Nam Hudingus & Ericus iunior, de regno sunt digladiati: tantaq; cęde vtriq; mactati, vt vulgus omne militum caderet, de stirpe autem regia nemo omnium remaneret, præter Ericum iuniorem. Qui mox vt regnum suscepit Danorum, ingenito furore super Christicolas efferatus, sacerdotes Dei expulit, & ecclesias claudi præcepit. *Danus Christi persecutor, mox cultor.* Ad quē sanctus Ansgarius venire non trepidans, comitāte secum gratia diuina, quum ei memoriam maioris Erici (patris, an patrui, incertum est) replicaret, crudelem tyrannum sic pacatum ac placatum reddidit, vt Christianitatem ipse susciperet, suisq; omnibus, vt Christiani fierent, per edictum mandaret: insuper in alio portu regni sui apud Ripam extrueret ecclesiam, in Dania secundam: nam prima erat ad lacum Slia. His ergo ecclesiastico ordine compositis, beatus Ansgarius ecclesiam illam secundam Remberto presbytero commendauit. In Hamburgum reuersus ad suam ecclesiam, de venditione Christianorum Nordalbingos correxit. Phrisios quoque adiens, castigauit eo pro labore Dominicæ diei: pertinacius verò agentes, igne cœlesti mulctauit. Et quoniam totum studium eius erat pro salute animarum, si quando à prædicatione gentilium foris liber erat, domi congregationum suarum curam egit. Quarum primā, quæ ab Hamaburg quondam barbarica incursione depulsa est, ipse (vt prædiximus) transtulit in Ramsolam. Secundam in Bremis habuit, sanctorum virorum, qui habitu quidē vsi canonico, regula viuebant monastica, vsque ad multi temporis ætatem. *Ansgarii in pietatem operibus diligentia* Tertiā, sanctarum virginum congregationem in Brixmon ordinauit: vbi deuota Christi matrona Ludgard, totum patrimonium suum offerens, cœlesti sponso magnum

chorum castitatis suo nutriuit ducatu. Ad curam autem pauperum,& susceptionē peregrinorum, multis locis hospitalia pręparauit. Vnum autem vel præcipuum habuit Bremæ: quò per seipsum quotidie veniens, infirmis non erubuit ministrare, quorum plurimos verbo vel tactu sanauit. Circa hæc tempora, ad annum LXI, beatus Ansgarius transtulit corpus sancti Willehadi in matricem beati Petri apostoli ecclesiam, ab illo australi oratorio, quò deportatum est à Willerico: quo tempore etiam sanctus martyr Alexander translatus est in Saxoniam. Interea Ansgarius captiuos redimendo, tribulatos refouendo, domesticos erudiendo, barbaros euangelizando, foris apostolus, intus monachus, nunquam visus est ociosus. Superuixit autem ille plenariæ per summum pontificem vnioni annis septem.

CAP. 42. NON solùm erga suos, verùm & alienos, quomodo viueret, solicitus erat Ansgarius, nihil humani ab se putans alienum. Episcopos enim tam voce quàm literis, vt vigilarent super Dominicum gregem, commonuit: hos arguens, illos obsecrauit. At verò Normannorum Danorumq; regibus pro suæ legationis officio crebra monita transmisit. Extabant diu epistolæ eius plures, quæ nunc per iniuriam perierunt. Vnam verò, quam omnibus de sua legatione scribit episcopis, quamq; ab Ebone orsam asserit, ita claudit: Deprecor, vt apud Deū intercedatis, quatenus hæc legatio crescere & fructificare mereatur in Domino. Iam enim Deo propitio, & apud Danos & apud Suecones fundata est ecclesia Christi, & sacerdotes absq; prohibitione proprio funguntur officio. Omnipotens Deus faciat vos omnes huius operis pia beneuolentia participes, & in cœlesti gloria Christo cohæredes. Est prætere quòd iamdiu secum tacitus fortè lector requirit, quomodo vir sanctus in tanta lucrandarum animarum solicitudine, longè per maria verbum Dei circumferēs, ne semel quidem vicinam Wandaliam (quam Slauorum dixere prouinciam) memoratur attigisse, quum tamē fuerit in eius legationis amplissimo mandato, quum & gens Obotritorum Magno Carolo fuerit fœderata. Sed ego ferocem tum gentem, diuini verbi mentionem ne admisisse quidē crediderim: vt non pontificis dissimulatione, sed omnimoda gentis contradictione omissam prædicationem pene certus putauerim. Possunt & multa facta esse, quæ scripta non sunt. Sedit in vniuersum Ansgarius in episcopatu annis XXXIIII. Nam primis annis septem Hamburgi sedem habuit, annis verò nouem in Ramsola: deinde translatus Bremam, duodecim annos peregit, ante impetratam Romę plenariam ecclesiarum vnionē: nouissimè in annum vsq; septimum, post illam. Cuius depositio summa veneratione percolitur III. Nonas Februarias. Annus erat post natum Christū DCCCLXV. indictione XIII. Ludouici regis XXVI. illis annis computatis, quibus imperauit cum patre. Sepultus est in basilica sancti Petri, ad altare sanctæ Dei genitricis. Tenemus deuotionis eius breue sed clarissimum monimētum, libellum, Psalmorum summam paucis includentem: qui qualis fuerit in maioribus, satis attestatur.

Cur Ansgarius tam impiger, Wandalos nō adierit.

Ansgarii scriptum quod extat.

ALBERTI KRANTZII
METROPOLIS, LIB. II.

VIA summorum pontificum narrationi incidit nonnunquam necessaria mentio, nō ab re fuerit, breui catalogo subnotare eorum successionem, ea breuitate, qua in Saxonia Cæsarum & Augustorum ordinem ostendimus ab initio, sine longa digressione, sola temporum mutatione notabili designata. Quia & Platina & Blondus, Romani nostra tempestate scriptores, pleniꝰ eam rem enarrauerunt: quos qui poterit, videat: qui non potest, habeat hoc manuale breuiarum.

CAP. I. 1. PETRVS, antè Simon Ioannis, vocatus à petra Christo (super quem fundata est ecclesia) princeps apostolorum, cui tradidit excellenter Christus claues regni cœlorum. Omnibus quidem Apostolis generaliter contribuit: sed ordo deposce-

poscebat hierarchicus, vt esset in vno super omnes plenitudo potestatis. Primus in terris Christi vicarius (Cephas inde dictus) sedit Antiochiæ annis VII. Sed quoniā caput ecclesiæ congruenter ad caput Imperij erat transferendū, venit Romā anno II. Claudij, & ibi consedit annis 25. ad penultimum Neronis, qui Claudio successit sine medio. Post magistrū cruce finiuit, vt & testimonio sanguinis fidem firmaret, & merito passionis thesaurum ecclesiæ cum cæteris augeret.

Hunc annorū numerum non posse stare, Onuphrius animaduertit, & chronologiā nouam commentus est.

LINVS Petri successor proximus, natione Tuscus, vrgente Clemente, qui per 2.
modestiam & humilitatem (etsi à Petro designaretur) voluit tamen & Linum & Cletum priores obire magnitudinem officij. Non terruit eum certa mortis expectatio, sed creditæ potestatis amplissimæ maiestas: maluitque alios præesse. Linus ergo vir Deo placitus, dignus est habitus, qui vicarius Christi & successor Petri Apostoli esset. Annis IX. impleuit sacrum ministerium, gladio cæsus pro Christi & Euangelij eius testificatione.

CLETVS, & ille à D. Petro ordinatus episcopus, præferente sibi illū Clemen- 3.
te, in locum demortui Lini ponitur Christi vicarius. Sategit ille pro suo ministerio, vt in cumulatissima gentium omnium congregatione, vrbe Roma, & fidem ampliaret, & fundamenta iaceret multis post tempora lucrandis animabus. Nam tumultus Romanæ vrbis, & magnitudo superstitionum, quasi vepres & spinæ bonas Euangelij fruges conculcarunt. Post annos II. sub Domitiano fecit Christo martyrium.

Superstitiones ex paganismo relictæ.

CLEMENS, quartus, ne videretur omnino refugere prædecessorum exitum, 4.
passus est à discipulis ad pontificatum compelli. Romanus ciuis non postrema nobilitate, vir modestissimus & sanctissimus, qui periculoso Domitiani tēpore gessit præsulatū per annos IX. pertingens ad Traianū. Sub cuius imperio missus in exiliū, consolationi fuit relegatis ibi Christianis in metallum. Quumq; Christianū populum prædicatione multiplicaret, mersus est mari, diu pòst Romam reuectus.

ANACLETVS, natione Græcus, patria Atheniensis, Clementem insequi- 5.
tur. Quem etsi Eusebius eundem esse tradit Cletū, qui & ante & post Clementem præsederit: Damasus tamen, & ipse pontifex (qui lineam suorum prędecessorum diligenter est intuitus) discernit Cletum ab Anacleto, quòd ille Romanus sub Domitiano, iste Græcus sub Traiano finierit. Sedit & ipse annos nouem, & glorioso martyrio sub Imperatore Traiano, Christi fidem stabiliuit, & thesaurum ecclesiæ adauxit.

EVARISTVS hunc excepit, natione Græcus, patre natus Iudæo. Sedem ex- 6.
cepit ordine sexto, vir omnium integerrimus: qui primus diuisit presbyteris in vrbe Roma titulos, quos nunc tenent cardinales orbis terræ. Septem diaconos adesse voluit prædicanti episcopo, ne quid deuium spargeretur. Sub Hadriano Imperatore, necdum Christianis (vt postea) placato, gloriosum Christo fecit testimoniū, post annos nouem, quibus præfuit vrbi ad religionem.

Tituli vrbis Romæ.

ALEXANDER patria Romanus, de regione Capite Tauri, iuuenis quidem ab 7.
annis, sed moribus & industria grauis, qui singulari eruditione bonā senatus partem lucratus est, in officio ordinando laborauit. Clerum iudicio seculari primus exemit: & anno vndecimo sui præsulatus, eodem ordine quo prædecessores eius, Christo & Euangelio eius reddidit morte testimonium.

SIXTVS, natione Romanus, hunc insequitur, qui & ipse diuino sacrificio ple- 8.
raque adiecit: munda vasa & pannos, quales adhiberi decuit, constituit. Gallis iamdudū recipientibus Euangeliū, immisit (quod postulauere) pastores & prædicatores. Magna in diebus eius persecutione in Christianos sæuiente, ipse quoque anno pontificatus sui vndecimo, reddidit sanguine Christo testimonium.

TELESPHORVS, natione Græcus insequitur, qui post Petrum primus con- 9.
stituit ieiunium quadragesimale, septem septenarum, & in officio Missæ Angelicum hymnum iussit decantari, *Gloria in excelsis Deo*. Peruenit autem prædicans, & sacris præsidens, in annum XII. sub Antonino consummatus glorioso pro Christo martyrio. Fœlices sancti, qui de morte, alioqui necessaria, fecere sacrificium.

Ieiuniū Quadragesimale.

Ordines in clero.

10. HIGINVS natione Græcus, patria Atheniensis, patre philosopho natus, vir & ipse doctissimus, insequitur. Cleri distinxit ordines: elegantissimam reliquit epistolam, omnibus legendam, de Trinitate & Vnitate Diuinitatis. Sub Antonino Pio post annos pontificij IIII. cursum suum fœlici martyrio consummauit, in augmentum thesauri Christiani.

Imperatores laudatissimi, Christianis iniquissimi.

11. PIVS, natione Italus, patria Aquilegiensis, attigit tempora Marci Antonini Veri, qui grauissima persecutione stetit. Optimi erant Imperatores gubernandæ reipublicæ, sed Christianis infesti, credo, suggestione pessimorum hominũ. Thermas Nouati dedicauit, Praxedis rogatu virginis: multa prætereà constituit. Anno XII. pontificij sui, martyr & ipse Christo consecratur.

Clericorum coma & episcoporum consecratio.

12. ANICETVS, natione Syrus, pontificatum accepit, certus pro Christo dare sanguinem, pastor potissimùm pro ouibus, & cum multis de grege immolandus. Constituit, ne clerici comam nutriant, & vt episcopus â tribus consecretur. Peruenit autem ad annum duodecimum pontificatûs, tum martyr Domino consecratur: sepultus via Appia in Calixti cœmeterio.

13. SOTER, natione Italus, patria Fundanus, insequitur. Sciens ad quid vocaretur, cohibuit sexum fœmineum à ministerio sacrorum, vt ne pallam virgo contingeret, neque thura. Nam vbi parua permittuntur, maiora facilè præsumunt fœminæ, pro zelo & feruore suo. Anno decimo fit victima Christo, tumulatus via Appia in cœmeterio Calixti.

14. ELEVTHERIVS, natione Græcus, patria Nicopolitanus, insequitur. Hic superstitionem in cibis compescuit: & statuit ne quisquam propter infamiam deiiceretur gradu suo, nisi legitimè conuictus. Vidit tempora tranquilla Romæ, quòd multi ex Romana nobilitate iam credidissent Christo: primus, qui sine sanguine moritur, anno pontificatus sui 16. sepultus apud S. Petrum.

15. VICTOR, natione Apher, succedit: qui constituit, vt Pascha Domini à decima quarta luna ad 21. celebretur quod posteà concilium Nicenum approbauit. Non potuit iste euitare sanguinis supplicium, sed preciosam Christo animam suo sanguine lotam obtulit, cùm in annum vndecimum eius esset extractus pontificatus. Sepelitur in Vaticano apud S. Petrum.

Pocula in sacris conficiendis.

16. ZEPHYRINVS Romanus, succedit pontificio. Multa constituit vtilia: inter alia, vt consecratio sanguinis non fieret in vase ligneo: posset propter inopiam in vitreo. Sed & hoc postea immutatur, propter fragilitatem. Vnde aurea vel argentea sunt decreta: & propter inopiam, etiam de viliore metallo. Moritur & iste, Seueri Imperatoris temporibus, nõ etiã sanguine fuso, quum sedisset in annũ nonũ.

Quomodo Iudaismus tollendus.

17. CALIXTVS, natione Romanus, ex regione Rauennatum, vir in diuina religione feruentissimus. Constituit, vt ieiunia quatuor temporum seruarentur triduo: vt, quod Iudæus in Calendis mensium facit ieiunans, id implerent Christiani ad honorem Trinitatis in quatuor vicibus, per ternos dies. Vt non Iudaizet ecclesia, illos imitando, idipsum tamen impleret ieiunando. Magnam partem nobilitatis conuertit. Cœmeterium via Appia consecrauit. Ipse sub Imperatore Alexandro martyrium fecit. Cuius corpus post xvij. diem ab Asterio eius presbytero in cœmeterio Calepodij via Aurelia sepultum fuit.

Nunquam ab Apostolis præcepta est.

18. VRBANVS, natione Romanus, Cæciliam cum sponso Valeriano & fratre eius Tiburtio, ad Christum præmisit. Iste distribuit de communibus prædiis, vnde clerici viuerent. Erat autem ea tempestate perdurans apostolica sanctio de cõmunibus bonis: ea postmodum abolita est. Cęterùm Vrbanus ad quintum annum produxit pontificatum, tum pro Christo cæsus martyr occubuit.

19. PONTIANVS, natione Romanus, sub Alexandro Imperatore præfuit. Sed quum ad eum pro sanctitate & doctrina concursus fieret, relegatur in Sardiniam: vbi multas perpessus calamitates moritur. Sed Fabianus papa iussit ossa eius Romã afferri. Præfuit autem ecclesiæ catholicæ in annum decimum, sanctam reddens Deo animam, multis pro illius testimonio calamitatibus in corpore afflictam.

20. CYRIACVM hoc loco quidam collocant. Sed numero pontificum non dignantur, quòd patrum non requisito consensu, secutus sit vndecim millia virginũ.

Sed

Sed non est hoc tempus sanctarum, quę memorantur ab Hunnis, Coloniā Agrippinam obsidentibus, cæsæ, post ducentos annos ex hoc die.

ANTERVS, natione Græcus, patre Romulo, optimus vir, pontificatum init sub 21.
Gordiano. Censuit inter alia, episcopum magnæ vtilitatis aut necessitatis gratia, in aliā posse transferri ecclesiā, non sua voluntate, sed Romani pontificis impetrata venia: iussitq; conscribi martyrum passiones, quæ vtinā diligentius conscriptæ legerentur. Anno vndecimo pontificatus pro Christo martyr efficitur.

Multa in martyrum historiis fabulosa.

FABIANVS Romanus, dum inter conciues de assumptione noui pontificis loqueretur, visa est columba capiti eius insidere: quocirca incunctanter ab omnibus 22.
diuinā voluntatem interpretantibus, pontifex eligitur. Inter alia ab illo salubriter instituta, diuisit in Vrbe notariis regiones, ad excipienda sanctarum martyria. Sedit in annum quintumdecimúm, tum capite cæsus pro Christo.

CORNELIVS, & ipse Romanus, vir pontificatu dignissimus. Sed dum maioris 23.
videretur authoritatis quā vellent dæmoniculæ, Centumcellas relegatur. Ibi accipit epistolas à Cypriano, & rescripsit: vnde coarguitur, literas contra Rempublicam accepisse. Ante leuauit Apostolorum corpora de Catacumbis, & diuisa sunt, Paulus in Ostiensi prædio Lucinæ, Petrus ad radices aurei montis. Sedit annis duobus, & martyrium fecit sub Decio.

LVCIVS papa, natione & ipse Romanus, ab Gallo Hostilio Imperatore mitti- 24.
tur in exilium: quo mortuo, Romam reuertitur. Constitutiones fecit de omni ordine ecclesiastico. Et quum iussu Valeriani Cæsaris ad martyrium duceretur, omnes facultates ecclesiæ permisit Stephano archidiacono. Sedit autem in quartum annum: & lauit, vt cæteri, stolam suam in sanguine agni.

Ordo ecclesiasticus.

STEPHANVS, & ipse Romanus, deligitur pontifex in locum Lucij, vir per om- 25.
nia rectus & bonus, & pontificij dignus ministerio. Constituit vt sacris vsus esset solùm in diuino ministerio vestibus, quum vsurparent nonnulli & extra ecclesiæ vsum. Sub Galieno Valeriani filio, Deciana persecutione adhuc durante, martyrium fecit. Sedit in annum sextum.

SIXTVS secundus, natione Græcus, patria Atheniensis, ex philosopho mundi 26.
factus Christi discipulus, pontifex deligitur post Stephanum, quum adhuc duraret Deciana persecutio. Ductus ad supplicium, interpellatur lachrymosè per Laurentium, cui thesauros ecclesiæ commisit. Sedit annos pene tres. Sepelitur via Appia, cœmeterio Calixti. Cæteri in cœmeterio Prætextati, via Tiburtina.

DIONYSIVS, cuius originem Damasus inuenire non potuit, ex monacho fit 27.
pontifex. Eius temporibus Antiochiæ celebratum est concilium (cui præ senectute interesse non potuit: sed inde multa perscripta sunt ad eum, aduersus Paulum eius vrbis episcopum. Moritur in senecta vberi) vbi pontificatum in septimū annum fœliciter gessit. Sepelitur in cœmeterio Calixti.

FELIX Romanus, pontifex creatur Aureliani Imperatoris tempore, vir per om- 28.
nia integer & bonus. Is statuit vt sacrificia martyrum annuis temporibus recolerentur, dedicationes quoque templorum rememorarentur. Martyr & ipse Domino consecratus, anno quarto sui pontificatus. Sepelitur in ecclesia, quam ipse construxit, secundo ab Vrbe milliario.

Dedicationes templorum.

EVTYCHIANVS, patria Tuscus, ciuitate Lunensi, pontifex succedit Felici, vir 29.
Deo deditissimus, qui trecentos martyres sua manu fertur sepeliisse, & fecit constitutionem de ritu martyrum tumulandorum. Martyr & ipse Domino consecratus, Deciana persecutione, quæ diu durauit post authorem suum · quum Imperatores multi post inuicem à militibus crearentur, & deinde cæderentur. Sedit ad initium secundi anni.

GAIVS deinde, natione Dalmata, Diocletianum postea imperantem habuit 30.
genere propinquum. Ipse temporibus Probi Imperatoris præfuit ecclesiæ Romanæ: qui distinxit in ecclesiasticis ordinibus gradus vsque ad episcopatum. Peruenit ad tempora propinqui sui: à quo exorta sæuissima persecutione, diu latuit in crypta sub terris: cuniculos vocant. Anno duodecimo sui pontificatus producitur cum Gabinio fratre, eiusq; filia Susanna, ac martyrium facit.

Ecclesiastici ordinis gradus.

31. MARCELLINVS, natione Romanus, quum à persequentibus grauissimè vrgeretur, siue timore correptus, siue errore malo, bonũ quid inde auspicatus, thura iniecit idolis: sed in se reuersus, grauissimè doluit. Conciliũ Sinuessanum centũ octuaginta episcoporum adiit: sordidatus ac mœrens, pœnam postulauit. Nemo tamen damnauit. Inde digressus, Diocletianum in faciem arguit. Coronatus est, anno decimo pontificatus, glorioso martyrio.

32. MARCELLVS Romanus, Maxentij tyranni tempora contigit, qui illum mysteriis sacris sedulò intentum damnauit in stabulum vilissimo ministerio. Quum inde à clericis raperetur, reductus tamen est ad sordes: & inde epistolis gubernabat ecclesiam. Pedore & immunditie cruciatus quotidie, vir sanctus, cælo dignus, moritur anno pontificatus sui sexto.

33. EVSEBIVS, natione Græcus, patre medico, successit Marcello, peruenitque ad tempora primi Constantini, cuius pontificatu inuenta est crux Dominica Hierosolymis à matre Constantini. Laborabat in vrbe sub Maxentio. Euasit suppliciũ martyrij, mortuus Romæ, anno põtificatus sui septimo. Sepultus via Appia, in cœmeterio Calixti.

Crux Domini ab Helena inuenta.

34. MELCIADES insequitur, natione Apher, qui tempora Constantini attigit. Hic (vt Gratianus eiusdem pontificis verbis testatur) ante Syluestrũ ostendit fuisse Christianum Constantinum. Vnde conuincitur tota res de donatione Constãtini in Syluestrum, & de Imperatoris baptismo, esse cõmentitia: & quòd non martyr emigrauerit, anno pontificatus sui quinto.

Falsa historia quantumuis celebrata.

35. SYLVESTER, vir pontificatu dignus, Constantini tempora contingit, sed nõ illum baptizauit. Nam demùm in fine vitæ baptizatur, ab Eusebio Nicomediensi episcopo, Constantinus (eo consilio, quo & beati Augustini postea differebatur baptismus: ne illum pollueret) nec eam accepit immensam donationem Italiæ, quum in ea postea Imperatores habitauerint, ab Honorio ad Augustulum. Sedit hic pontifex in omni sanctitate annis 23.

36. MARCVS, natione Romanus, succedit Syluestro, ad tempora eiusdem Constantini. Extruxit ecclesias, quibus dona contulit Imperator, ex auro & argento pateras, non regna & prouincias. Vnde autem prouenerint tantæ opes Romano pontifici, in historia diximus. Marcus autem pontifex in tertium vsque annum præsidens ecclesiæ, moritur, translatus ad meliora regna.

37. IVLIVS papa, & ipse Romanus, luctamen iniit in suo pontificatu cum Arrianis, quibus fauerat Constantius, Constantini filius. Extruditur ab vrbe Roma, vix mense decimo reuersus: sed tamen nihil omisit, quod ad sinceram religionem pertineret. Constituit salubriter multa, vetuit alia: & in omni sanctitate pontificatum tenuit, ad annum 16. mortuus in pace.

Arrianorum factio & potentia.

38. LIBERIVS papa, natione & patria Romanus, strenuè impugnabat initio Arrianos. Quamobrem depulsus sede, exilio mulctatur per annos 6. Quumque successor eius acrius oppugnaret eosdem, iussu Constantij Imperatoris reuocatur, quum crederetur iam in Arrianos accepisse spiritum æquiorem: quæ vna macula inusta est sanctissimo alioqui pontifici. Sedit annos sex, & (vt alij tradũt) sexdecim.

39. FELIX secundus, natione Romanus, pulso Liberio, ab Arrianis præficitur, sed sperantibus quòd cum illis sentiret. Sed quum vir optimus hæresi pro viribus repugnaret, acrius inuectus in eos quàm Liberius, restituto illo, depellitur sede sua, & in tumultu cum aliquantis presbyteris pro sinceritate Catholicæ veritatis cæditur, secundo pontificatus sui anno, quum nullam pacem ei reliquissent Arriani.

40. DAMASVS, natione Hispanus, vir pontificatu & cælo dignus, præfuit Iuliani Imperatoris temporibus, diligens temporum supputator, qui vitas ante se pontificum digessit. Beati Hieronymi translationem approbauit, & vulgauit: Psalmos ordinauit, ecclesias ornauit, nihil omittens quod ad verum religionis cultum pertineret. Ad annum in pontificatu pertigit vicesimum.

Vitæ pontificum digestæ.

41. SIRICVS papa, natione & ipse Romanus, peruenit ad tempora primi Valentiniani. Multa constituit, præsertim bigamos à sacris ministeriis submouit. Monachos primus ad sacros ordines permisit: nam antè nec inter clericos habebantur.

Monachi antiquitus non erant clerici.

bantur. Præfuit eccleſiæ per annos ſexdecim in ſanctitate ſeruiens Deo.

ANASTASIVS, natione Romanus, ſucceſſit in papatu, vir apprimè bonus, qui 42.
multa conſtituit: quòd Euangelium ſtantes, non ſedentes, audirent: quòd peregrini clerici, ſine teſtimonialibus pontificum literis, non reciperentur: mancos, debiles, morboſos reiecit à ſacro miniſterio. Annis tribus præfuit, mortuus in pace.

INNOCENTIVS, eius nominis primus, natione Albanus, vir eximiæ prudentiç 43.
& ſanctitatis, qui multa ad eccleſiæ dignitatem honeſtandam conſtituit: præſertim de ieiunio Sabbati, quòd illo die, Chriſto tumulato, ieiunarēt omnes, pro eius morte mœrentes. Ad annum peruenit decimumſextum pontificatûs ſui.

ZOSIMVS, natione Græcus, ſuccedit temporibus filiorum magni Theodoſij. 44.
Multa & is conſtituit de honeſtate clericorum. Vetuit ne publicè biberent, néve tabernas fouerent: ne ſerui in clerum reciperentur. Et anno ſecundo ſui pontificatus, rebus exceſſit humanis.

BONIFACIVS, eius nominis primus, natione Romanus, pontifex creatur. Et 45.
quum ſchiſma eſſet, obiecto Eulalio (qui à nonnullis eligebatur) ambo eiiciuntur vrbe, volente Placidia ſorore Honorij. Sed Bonifacius reuocatur, cōpetitore iuſtior: qui quum multa conſtituiſſet, anno quarto ſui pontificatus obdormiuit.

CÆLESTINVS primus, patria Campanus, vir & doctus & ſanctus, pręficitur ec- 46.
cleſiæ. Multa in diuino altaris miniſterio iuſſit addi: introitus, graduale, reſpon- *Cæleſtini in*
ſorium, eius ſunt inuenta. Quumque diligenter omnia circunſpiciendo multa or- *miſſa ſolennibus inuenta.*
dinaſſet, anno pontificatus ſui nono obdormiuit in Domino.

SIXTVS tertius, natione Romanus, in pontificatu erat temporibus tertij Va- 47.
lentiniani. Accuſatus à Baſſo quodam in Synodo quinquagintaſeptem epiſcoporum, ita cauſam dixit, vt protinus abſolueretur, & accuſator pro calumnia damnatus eſt exilio. Ædificauit eccleſiam maioris Mariæ, annis octo functus pontificatu.

LEO primus, vir incomparabilis & ſanctitate vitæ, & eruditione ſapientiæ, & e- 48.
loquētiæ ſuauitate. Ter ſanctus, ſumma patrum omnium admiratione in concilio Chalcedonenſi acclamatur. Vidit vaſtationem Vrbis ab Wandalis de Africa, Attilam Hunorū regem, vultu, authoritate & ſermone retroegit. Sedit annis 21.

HILARIVS, natione Sardus, Leoni ſucceſſit, magnus vir magno: in extruendis 49.
& ornandis templis erat ſingulari diligentia. Conſtituit ne quis in omni eccleſiaſtico ordine ſibi deligat ſucceſſorem. Sedit in cathedra Petri in annum vſq; octauum, & tranſlatus eſt ad ſedem ſublimiorem.

SIMPLICIVS, natione Tiburtinus, multa conſtituit ſalubriter: in primis, ne- 50.
quis inuitus crearetur epiſcopus (quod caſtiſſimè noſtra ſeruant tempora, quum *Patrum traditiones multa exoleuerit.*
multa cæterorum tranſierint in obliuionem) & ne clericus beneficium recognoſcat à laico. Quinque eccleſias eſſe primas decreuit, Petri, Pauli, Laterani, Laurentij, Mariæ maioris. Anno xv. defecit.

FELIX tertius, patria Romanus, Accaciū & Petrū hæreticos eiecit. Baſilicas ali- 51.
quot cōſtruxit & conſecrauit, præſertim ſancti Agapiti apud diuum Laurentium: nihil omittens, quæ optimo pontifici laudem, eccleſiæ decus & ornamentum importarent. Pontificatum egit annis pene duodecim, emigrans ad Dominum.

GELASIVS, natione Apher, pontificatum iniit, quo tempore Manichæi in Vr- 52.
be multiplicati fuere: aduerſus quos ſuſcepit certamen. Eorū libros publicè apud templum diuæ Mariæ comburit, ipſos damnat exilio. Quumq; in annum v. prorogaſſet pontificatum, conceſſit è vita ad manes ſuperos.

ANASTASIVS ſecundus, natione Romanus, in hoc intulit crimen pontificio 53.
ſuo, quòd occultè crederetur fauiſſe Accacio, Conſtantinopolitano quondam primati, hæretico: qua ex re clerus ſe ab illo retraxit. Scribunt alij, quòd Imperatorem pro fauore Accacij excommunicauerit. Sed anno ſecundo necdum expleto, conceſſit è vita.

SYMMACHVS, natione Sardus, de pontificatu laborauit aduerſus Laurentium, 54.
diuiſo clero & populo. Theodoricus Gothorum rex præfuit Italiæ. Is indixit concilium pontificibus, in quo prælatus eſt Symmachus: qui pauperibus & captiuis erat pater ſingularis. In pontificatu fuit in annum ſextumdecimum.

Nuptiæ publicè honestantur.

55. HORMISDA, natione Campanus, patria Frusinonius, multa constituit, De nuptiis honestandis publicè: & eo suadente, multa contulit ecclesiis Theodoricus Gothus: renouauit & illustrauit basilicas. Eutychianos damnauit. Certauit & pontifex beneficentia & largitate in ornatum ecclesiarum. Annos nouem peregit in ministerio.

56. IOANNES, eius nominis primus, osor & expugnator Arrianorum, & ab Theodorico Arriano cum Agapitis duobus & Theodoro missus ad Iustinum Constantinopolitanum Imperatorem, vt cessaret à persequendis Arrianis, alioqui euerteret Italiam. Quum nō impetrasset, missus in carcerem à Theodorico, periit pedore, anno tertio sui pontificatus.

Extrema vnctio.

57. FELIX quartus, natione Samius, successit Ioanni in carcere obdormienti, vir integer moribus, & vita, & solicitudine pastorali. Patriarcham Constantinopolitanum de hæresi notatum excommunicauit: templum sanctorum Cosmæ & Damiani exædificauit, alia refecit. Vnctionem nouissimam præcepit. Sedit in annum pontificatûs quintum.

58. BONIFACIVS, eius nominis secundus, patria Romanus, expertus est competitorem Dioscorum, diuisis votis in clero & populo. Valuit diuersitas, quandiu supererat Dioscorus: quo breui mortuo, tenuit in pace locū. Constituit, vt in electione pontificis, clerus à populo diuideretur. Annis tantùm præfuit duobus.

59. IOANNES secundus, patria Romanus, Anthemium de hæresi Arriana conuictum damnauit. Cuius temporibus Iustinianus Orientis Imperator, misit dona templis Romanis plurima: iussitque episcopos suos, eius nomine cum benedictione amicissimè conuenire pontificem. Sedit in annum non plenum tertium.

60. AGAPETVS papa successit, Romanus patria, missus à Theodato Gothorū rege ad Iustinianum placandum, de morte Amalasunthæ optimæ reginæ irarum, quod Imperator illius fœminæ claras virtutes magnificaret. Ibi tentatus ab Imperatore de hæresi Eutychiana, repulit Imperatorem grauissimis verbis. Sedit non omninò pleno anno.

Imperatoris autoritas in pontifice creando.

61. SYLVERIVS, natione Campanus, patre Hormisda episcopo, Theodato Gothorum rege iubente, creatur pontifex: quum antea Imperatorum Orientis aut consensus, aut ratificatio posceretur. Instigante Vigilio Romano diacono, Iustina Imperatrix voluit, vt deiecto Menna patriarcha Constantinopolitano, Anthemiū hæreticum reuocaret: quod quum recusaret, mandat mulier Belisario Imperatoris duci, vt destituto Syluerio, Vigilium faciat pontificem. idque ille mandat vxori vt fieret. Mittitur in exilium cucullatus, anno 2. needum expleto.

62. VIGILIVS papa, non legitimè factus, pœnas luit temeritatis in præcessorem. Nam perductus & tractus vi Constantinopolim, iubetur explere quod præcessor recusat. Trahitur, cæditur per plateas: instante Narsete & Romanis Romam remittitur: sed in Sicilia moritur, anno 18. sui pontificatûs.

Septem horarū canonicarum quotidiana lectio.

63. PELAGIVS primus, patria Romanus, pontifex creatur. Quumq; malorum Vigilij incentor esse criminaretur, tactis Euangeliis & cruce, se purgauit. Primus constituit, vt clerici in sacris constituti, septem horarum quotidie pensum Deo persoluerent. Stetit duro tempore obsidionis à Gothis Romæ. Durauit in annum pontificatûs duodecimum.

64 IOANNES tertius, patria Romanus, reconciliauit vrbi Romæ iratum Narsetem, principem Gothorum victorem, ductum secum à Neapoli Romam, vbi breui finiuit. Huius temporibus ingressi sunt Italiam Longobardi: quod in Dania diximus. Hic autem pontifex annis & virtutibus plenus, annis expletis in pontificatu XIII. emoritur.

65. BENEDICTVS primus, patria Romanns, vir optimus, in pontificatu egit, quū Longobardi iam sæuirent per Italiam, vrbi Romæ multum minitantes. Solicitudo pontificis exemit vrbem grauissimæ fami, qua ab Gothis laborabat. Occurrit ei æqua solicitudine pietas Tiberij Imperatoris. Post quatuor pontificatus annos emigrat.

66. PELAGIVS secundus, patria Romanus, in obsidione vrbis Romæ creatur pontifex.

tifex. Quum Imperatoris consensus per obsidionem requiri non posset, eam rem purgauit missus ad Imperatorem Gregorius monachus, diaconus ecclesiæ: qui in conspectu Imperatoris reuicit Eutychianum episcopum, vsque ad reuocationem erroris. Pontifex moritur, annis duodecim expletis.

GREGORIVS primus, natione Romanus, à Constantinopoli reuocatus, quum paternam eius domum pontifex in Xenodochium consecrasset, Pelagio penè inuitus, & pro indignitate, quam duxit, reluctatus sufficitur. Electus mittit ad Imperatorem literas, ne quouis pacto suæ electioni consentiret. Intercipiuntur à præfecto, & aliis datis sub nomine cleri & populi confirmatur. Multa scripsit, plurima reliquit sanctitatis & doctrinæ monimenta. Præsidit annis penè XIIII. emigrans. 67.

SABINIANVS succedit, homo obscurè natus, incertum quo loco. Actis sanctissimi prædecessoris detrectauit, ostentationem & inanem profusionem attribuens sanctissimo ac piissimo pontifici. Statuit tamen, vt horæ in ecclesiis distinguerentur, ignis in lampadibus semper esset. Anno secundo pontificatus, nec dùm exacto, decessit. 68.

BONIFACIVS tertius, patria Romanus, vir ea sede dignus, à Phoca Imperatore obtinuit, vt Romana sedes etiam Imperiali decreto præponeretur Constantinopolitanæ: tumescentibus illis pontificibus, quòd eum Imperio prima sedes translata esset. Sed Imperator declarauit, quod Christus firmauit. Nondum expleto anno, rebus excessit humanis. 69.

Romanæ sedis primatus.

BONIFACIVS quartus, natione Marsus, patria Valeriensis. Hic templum Pantheôn ab Imperatore impetrauit, vt in honorem D. Mariæ pro Cybele, & omnium martyrum pro omnibus idolis, nomine dedicaretur. Domum paternam Deo sacrauit, monasterium ibi constituens. Anno pontificatus XVII. emigrat. 70.

DEVSDEDIT, patria Romanus, tanta fuit sanctitate, vt obuium leprosum osculo curaret. Ferbuit illa ætate perniciosus morbus, qui adeò deformauit homines facie, vt vix internoscerentur, lepræ aut elephantiæ proximus. Constituit hic, vt patrimus patrimam, aut filius eius, vxorem non haberet. Moritur post tres annos pontificatus. 71.

Cognatio spiritualis.

BONIFACIVS quintus, natione Campanus, creatur pontifex, vir cælo dignus, & pontificio honore: in omnes benignus, præcipuè pauperes, in clericos integrè viuentes largus: dedit immunitatem ecclesiis, ne quis ad eas confugiens, extraheretur. Moritur pontificatus sui anno V. & omnibus collachrymantibus pro desiderio viri, apud S. Petrum tumulatur. 72.

Ecclesiæ, asyla.

HONORIVS, natione Campanus, quum iniisset pontificatum, tempora vidit tranquilliora prioribus. Et ideo conuersus ad doctrinam & pietatem, mores cleri reformauit, templa restituit, ædem Petri æneis tegulis instruxit, ex Ioue Capitolino sumptis, & alia multa renouauit. Moritur anno pontificatus sui XIII. 73.

SEVERINVS, patria Romanus, pontificatui succedit, integer moribus, vita sanctus, doctrina illustris, vigil ad instauranda templa & viua & lapidea: nihil quod ad optimũ pertineret pontificem, prætermisit. Sed non erat longæua illi administratio: nam anno expleto cum duobus mensibus, emigrauit. 74.

IOANNES quartus, natione Dalmata, pontificatum iniit. Thesaurum reliquit Isacius apud ecclesiam Lateranensem. Eum pontifex ad pietatem impendit, redemptis inde plurimis captiuis. Vidit turbationem Longobardorum regum: qui quum essent Arriani, binos volebant in quaque ecclesia episcopos. Needum duobus annis expletis in pontificatu, emigrauit. 75.

THEODORVS, natione Græcus, patre episcopo Hierosolymitano, vir in omnibus perfectus, pietatis viscera pandebat ad omnes: constituitque in sacra vigilia paschalem cereum consecrari. Pyrrhum patriarcham Constantinopolitanum propter hæresim exauthorauit, & plerosque alios: templa instaurauit, & ornauit. Moritur anno 6. mense 5. 76.

Cereus sacer vigilia paschali.

MARTINVS primus, patria Tudertinus, Paulum Constantinopolitanum archiepiscopum monuit vt ab hæresi resipisceret: contemnentem deposuit. 77.

Iratus Imperator, iussit Papam captum mitti Constantinopolim: quod quum primò non processisset, secundò completur. Mittitur relegatus in insulam, vbi ante sanctus Clemens vixit. Ibi annis VI. mensibus duobus in pontificatu actis, moritur.

78. EVGENIVS primus, patria Romanus, sufficitur eo tempore, quo Petrus hæreticus Paulo simili Constantinopoli surrogatur. Qui etsi aliquanto melius quàm Paulus sentiret, puritatem tamen Romanæ fidei nec tenuit nec prædicauit. Hic primus monachos conclusit intra monasterium, cum antea vagarentur. Pontificatus sui anno secundo, mense nono moritur.

Monachi septo conclusi.

79. VITALIANVS, patria Signinus, oppido Volscorum, papa creatur. Hic regulam eletiorum composuit. Cantum per ecclesias ordinauit, adhibitis consonantium organis. Oratores in Angliam mittit, qui fluctuantes in fide Christi confirmarent. Anno sui pontificatus XIIII. mense VI. moritur: ad concentū (vt confiditur) euocatus angelorum.

Cantus Musicus.

80. ADEODATVS, patria Romanus, ex monacho pontifex creatur, vir omni virtute præditus, moribus instititae templis sanctorum reformandis: monasterium sancti Erasmi in monte Cælio, vbi monachus vixit, à fundamentis instaurauit. Ad abolenda prodigia, quæ videbantur, supplicationes instituit. Annis 4. & aliquot mensibus expletis, excessit.

81. DONVS, patria Romanus, pontificatum iniens, pietati institit, tempora nactus durissima, quòd fulminibus & imbribus agri emarcuerunt. Rauennatem ecclesiam, à Romana per superbiam secedentem, reuocauit. Vestibulum S. Petri columnis exornauit primus. Anno quinto, mense quinto pontificatus excessit rebus humanis.

82. AGATHO, natione Siculus, ex monacho pontifex creatur: vir tantæ sanctitatis & humilitatis, vt obuium leprosum osculo dignatū, mox tactu carnis suæ mundauerit: neminem à se tristem dimisit. Constantinopoli synodum celebrauit, missis eò oratoribus, quum Imperatorem haberet æquo secum Dei zelo ardentem, Constantinum. Anno II. mense sexto moritur.

83. LEO secundus, natione Siculus, vir per omnia doctissimus, Latinè ac Græcè æquè sciens: adeò Musicæ peritus, vt hymnos dictaret. Instituit ne archiepiscopi pro vsu pallij quicquam persoluerent: quod vtinam hodie seruaretur. Sed alia sunt tempora. Non diu in pontificatu permansit, quippe qui decimo mense è vita concessit.

Simonia Romanæ sedis.

84. BENEDICTVS iunior, siue secundus, patria Romanus, insigni doctrina & morum sanctitate, Cuius electioni quum assensus Imperatoris de more peteretur, misit Constantinus Imperator, eius nominis quartus, Romam decretum, vt deinceps nullius expectato assensu, quem populus & clerus delegissent, mox pontifex haberetur. Mense decimo subtrahitur ecclesiæ.

85. IOANNES quintus, natione Syrus, creatur pontifex. Is primus ab Ostiensi, Portuensi, & Veliterno consecratur, quem exinde morem successores tenuere. In ecclesia sancti Saluatoris, quæ Constantiniana dicitur, valetudinarius, libellum de Pallij dignitate composuit. Vix exacto in pontificatu anno, emigrauit.

86. CONON, Thrax genere, in Sicilia educatus, Romanæ ecclesiæ presbyter fuit, eo tempore, quo post Ioannem, de pontifice Romani & exercitus disceptarent. Diuino nutu partes dimittunt quibus studuissent, & in Cononem canitie & vultu venerabilem protinus consentiunt. Sed non fuit ei diuturnus pontificatus, mense vndecimo excedenti.

87. SERGIVS, natione Syrus, patria Antiochensis. In magna ciuium & militum altercatione, quū quæque pars suum proueheret, ambobus dimissis, Sergius creatur. Iustinianus secundus illi insidiatur, misso qui raperet: sed milites Italici prohibuêre. Constituit vt in fractione Dominici corporis, ter caneretur Agnus Dei. Anno XIII. mense octauo moritur.

Agnus Dei.

88. IOANNES sextus, natione Græcus, pontifex creatur, qui instaurandis & ornandis templis multum studuit, vir religionis amantissimus. Templum in pri-

mis

mis D. Petri exornauit. Ex ærario ecclesiæ multos pauperes redemit. Moritur pon
tificatus sui anno tertio, mense tertio sepultus ad Catacumbas Sebastianas.

IOANNES septimus, natione Græcus, patre Platone, pontifex creatur. Hu- 89.
ius opus est in basilica Petri oratorium, cuius parietes opere vermiculato, patrum
vultus ostendebant. Multas præterea basilicas picturis & statuis exornauit. Mori-
tur secundo sui pontificatus anno, mense septimo.

SISIMVS, vel (vt alij) Sosimus papa, natione Syrus, morbo & senio cõfectus. Po- 90.
dagra & arthritica ita laborabat, vt neq; manuum, neq; pedum officio fungeretur.
Tamen in eo tanta spes de virtute fuit, vt alioquin defectus, pontifex deligeretur.
Cogitauit instaurare vrbis mœnia: solis viginti diebus in pontificatu vixit.

CONSTANTINVS, natione Syrus, vrbem Romam fame triennio laboran- 91.
tem, triennio cælitus iuuit. Iustiniano secũdo pro virtute adeò charus fuit, vt præ-
missis in mare triremibus, quò securus nauigaret, inuitaret Constantinopolim. Ve
nit, excipitur cum gaudio: redit egregiè muneratus. Septimo anno sui pontifica-
tus moritur.

GREGORIVS secundus, patria Romanus, pontifex creatur. Cum prædeces- 92.
sore ad Imperatorem nauigauit. Ibi in disputatione Græcorum, doctrinam singu-
larem ostendit. Huius opera, Germani pro magna parte ad fidem venere, misso
Bonifacio, quem Moguntinum creauit archiepiscopum. Præfuit annis sexdecim:
moritur eius anni mense nono.

Germania recipit verbum Dei.

GREGORIVS tertius, natione Syrus, omnium Græcè & Latinè doctissimus, 93.
tum creatur pontifex: tantæ largitatis in omnes, præcipuè pauperes, quasi omnes
ipse genuisset. Leonem tertium Imperatorem, imaginum hostem, excommuni-
cauit. Instaurauit vrbis mœnia & templa, & Centumcellas iam neglectum oppi-
dum. Anno X. pontificatus sui defecit.

ZACHARIAS, natione Græcus, pontifex creatur, vir adeò dulcis, vt Longo 94.
bardorum regem, ipse egressus inter Missarum solennia oratione permolliuerit,
quòd pacis componendæ omne arbitrium in eum rex conferret: & posito regno,
monachum profitetur. Pipinum, à Francis sciscitatus, regem facit. Annis decem
& aliquot mensibus præfuit.

Pipinus Franciæ regnum occupat.

STEPHANVS secundus, natione Romanus, pontifex creatur. Is cum Longo- 95.
bardis luctamen magnũ habuit. Quum nullis placarentur conditionibus, in Fran-
ciam ad Pipinum descendit: quem quum Zacharias regem declarasset, ipse con-
secrauit, ac eundem in Italiam cum exercitu aduersus Longobardos precibus
traxit. Anno V. mense I. moritur.

PAVLVS primus, natione Romanus, germanus Stephani, meruit eiusdem es- 96.
se successor, vir omni virtute præditus, & perinde cunctis amabilis, pius, solicitus,
religiosus: qui nullũ omisit in sacro ministerio officium. Carceratis compatiens,
multos suo ære redemit. Anno decimo, mense vno mortuus, sepelitur apud san-
ctum Paulum.

CONSTANTINVS secundus, natione Romanus, quum plures ambirent ad 97.
eam sedem, ipse quoque à suis prolatus, consecratur Papa: sed temeritas conse-
crantis mox paralysi cęditur. Impleuit tamen munus pontificium per annum: tum
à populo deiectus est, & in locum eius successor constituitur. Quidam eum inter
pontifices non numerant.

Pontifex vitio creatus.

STEPHANVS tertius, natione Siculus, creatur pontifex ex monacho. Nam 98.
ibi disciplinam prædidicit: postea à pontificibus euocatus, maiora tractauit. De-
mum papa eligitur: & consecratus, concilio celebrato, abrogauit omnia gesta
Constantini, præter baptismum & chrisma: & prouisum est in futurum. Anno IIII.
mense V. moritur.

HADRIANVS primus, patria Romanus, vir magni animi, Carolum Magnũ 99.
euocauit in Longobardos. Venit, vicit, & omnem Rauennatum exarchatum ec-
clesiæ dedit. Et quærimus, vnde ditata sit ecclesia? Vidit Roma Carolum Magnũ
exosculantem vestigia eius. Anno tertio & vigesimo pontificatus, mense deci-
mo, diem obiit.

Ecclesiæ Romanæ opes.

100. LEO III. Romanus, præfuit ecclesiæ post Hadrianum. In hunc agentem institutas ab Gregorio Litanias, incurrunt Romani, lacerant, trahunt, cædunt, vulnerant, in carcerem claudunt, elabitur. Venit ad Carolum, reducitur. Venientem Carolum Romam, creat voluntate populi Imperatorem. Præfuit anno vno & viginti.

101. STEPHANVS quartus, patria Romanus, quum pontifex esset creatus, proficiscitur in Galliam, ad Ludouicum Caroli filium consecrandum Imperatorem. Adeò ex illo die Gallis inuiscerati fuere pontifices. Reuersus in Vrbem, mense septimo sui pontificatus emigrauit.

Papæ & regni Franciæ mutuum studium.

102. PASCHALIS, eius nominis primus, natione Romanus, pontifex sufficitur Stephano, nullo Imperatoris assensu. Misit autem oratores ad Ludouicum Imperatorem, eius rei culpam reiicientes in populum & clerum. Respondit Ludouicus, patrum instituta non esse violanda. Paschalis multa templa restituit & ornauit intra septem annos, quibus præfuit.

103. EVGENIVS, eius nominis secundus, patria Romanus, vir integerrimus, pontificatui succedit. Adeò rem frumentariam curauit, quasi omnibus pascendis natus esset. Pauperum maximam habuit rationem, pietatis & religionis primã curam, multis pollens virtutibus. Quatuor annos in pontificatu peregit, emigrans ad superos.

104. VALENTINVS, & ipse natione Romanus, ex diacono pontifex deligitur, tanta fuit in eo expectatio felicis gubernationis. Nam sub prædecessoribus suis, viris præstantissimis, didicit quomodo se gereret in cura Reipublicæ Christianæ. Sed quadragesimo die pontificatus sui deficiens, multorum spem est frustratus.

105. GREGORIVS quartus, natione Romanus, sub Ludouico Imperatore pontifex creatur. Primi Gregorij corpus transtulit in eum quo nunc est locum. Festiuitatem omnium sanctorum calendis Nouembribus instituit. Hamburgensem archiepiscopum Ansgarium confirmauit. Anno XVI. pontifex rebus seculi relictis, concessit ad superos.

106. SERGIVS, eius nominis secundus, patria Romanus, nobili genere ortus, Os porci dicebatur: quo mutato, Sergius pro eo dictus est. Exindeque consuetudo mutandi nominis. Etsi à Petro inchoauerit, dicente Christo Simoni, *Vocaberis Petrus*: tamen vsque ad hunc non seruabatur. Ex hoc autem continuatum videmus. Sanctus hic pontifex, pietati semper studuit: tertio sui pontificatus anno mortuus.

Paparum ineuntibus nomen mutatur.

107. LEO quartus, patria Romanus, creatur pontifex, vir sanctus & prudens, qui Sarracenis in portu Hostiæ cõgressus, eos repulit: ex manubiis eorum vrbis mœnia reparauit. Cinxit muro & propugnaculis Vaticanum, & dicta est ex eo ciuitas Leonina. Multa in omnes prouidentia, singulari sanctitate, anno octauo vitam cum morte mutauit.

108. IOANNES Anglicus, ex Moguntia mulier, mentita sexum, quum acutissimo ingenio, & promptissima lingua doctissimè loqueretur, adeò in se conuertit omnium animos, vt pontificatum adipisceretur: vno famulo sexum eius cognoscente. A quo compressa, prægnans efficitur: & fertur peperisse apud Collosseum. Anno secundo necdum expleto, in partu moritur.

109. BENEDICTVS tertius, patria Romanus, creatur pontifex, omnium admiratione virtutum dignus eo loco. Nam ea fuit humanitate & humilitate & diligentia in omnes, vt etiam pontifex mores non mutauerit. Exemplar viuendi, vt meritò Benedictus diceretur. Præfuit autem non tam diu quàm sanctè: nam secundo anno pontificatus sui defecit.

110. NICOLAVS, eius nominis primus, patria & ipse Romanus, pontificatum iniit præsente Ludouico secundo, qui Lothario patri successit in Imperio. Hic prædecessorem suis lachrymis & manibus tumulauit. Inuitus & absens eligitur: coronatur, & in sede Petri collocatur. Regem Bulgarorum ad fidem instruxit, ecclesiam Bremensem Hamburgensi coniunxit. Qua occasione in eum pontificum

catalogum

catalogum descendimus, exinde reuersuri ad seriem inchoatæ narrationis. Nouem in annos præfuit Romana ecclesiæ. Mense nono moritur in pace.

HAMBVRGENSI episcopatui post Ansgarium pręficitur secundus Rembertus, ex discipulo successor: quod diu antè prædixit magister, & futurum in episcopatu successorem, & (vt confideret) in regno Dei consortem. Vidit Ansgarius in Turhold, puerum deuotius se in diuino timore gerentem: assumpsit eum parentū voluntate, & secum semper habuit: tale in eo prospiciens, quale olim Alexander, episcopus Alexandrinus, in Athanasio, viro incomparabili, tum verò puero. Nam eadem die qua commendatus est Ansgarius, Rembertus eius diaconus à clero & populo est electus. Sedit in eo archiepiscopatu annis vigintitribus. Mox autem vt electus est, à Theodorico Mindensi episcopo, & Adalgario Corbeiensi abbate, iussu Ludouici regis, ductus est Moguntiam, vbi à clarissimo pontifice Lutberto consecratus, venit Corbeiam, vestemque suscepit cum professione monastica, cui Adalgarius abbas germanum & æquiuocum suum concessit Adalgariū, qui posteà & socius prædicationis, & hæres esse meruit dignitatis. Pallium pontificale suscepit Rembertus à Papa Nicolao: ferulam pastoralem (hoc est inuestituram feudalem) à Ludouico rege Germaniæ: quem nonnulli, temporum ignari, vocant Cæsarem. Legationis autem suæ officium, quod ad prædicandum gentibus verbum Dei, primùm à prædecessore suo susceptū est, & postea sibi iure successionis quasi hæreditarium prouenit, impigrè est executus: ipse quidem in persona (quoties occupationes aliæ sinerent) eidem legationi insistens: semper autem constitutos habens presbyteros, per quos & verbum Dei gentiles audirent, & solatium captiui haberent Christiani. Ad ecclesias inter ipsos paganos longè constitutas, quódque grauissimum erat, marinis discriminibus adeundas, quæ discrimina ipse frequenter sustinens, sæpe naufragium pertulit, sæpe etiam alia pericula sustinuit. In diebus suis Sigefridus cum fratre Haldano regnauit in Dania, qui etiam munera Ludouico regi miserunt, gladium videlicet capulo tenus aureum, & alia multa, pacem rogantes: & missis vtrinque ad Eugdoram fluuium mediatoribus, pacem firmam, per arma (iure gentis & ritu) iurauerunt. Erant & alij reges Danorum. nam regnum ea tempestate scissum erat in plures partes, qui piraticis excursionibus eo tempore Gallias vexabant: quorum erant præcipui, Horicus, Orduicus, Godfridus, Rodolphus, & Iwarus tyranni. Crudelissimus omnium fuit Iwarus, filius Lotperti, qui Christianos vbique per supplicia necauit. Verba posui annalis, ad fidem antiquitatis.

CAP. 2.

Indoles egregij postea futuri episcopi.

Dania à multis regibus tenetur.

QVVM Ludouicus rex Germaniæ, Ludouici primi Imperatoris filius, ad annū à Christo, DCCCLXXVI. moriens deficeret, vir fortis, & rex victoriosus (qui vbiq; per Germaniam victorias suas circumtulit, Bohemos, Polabos, cæterosq; Wandalorum populos rum insolescentes repressit, ad quemque icto fœdere nationes Aquilonis pertinuerunt) eo sublato, *Effera barbaries ruptis regnabat habenis*. Tunc enim Danorum & Normannorum excursionibus Saxonia vastata est. Quamrem Bruno dux Saxoniæ, de genere Wedekindi, germanus Tancquardi (quorum pater Ludolfus) corde renus miseratus est, disposuitq; grassantib. occurrere. Sed primùm nobis expressiùs dicendum est, quis & vnde fuerit ille dux Saxonię. Rex Ludouicus, Ludouici Imperatoris filius, quum inter fratres ditionem partitos, ipse Germaniā esset sortitus, nobilitatē suis gradibus ipse omniū princeps recognoscebat. Igitur ex Wedekindo Wichbertus, ex illo Walbertus, inde Ludolfus, sunt progeniti: ex Ludolfo Bruno, Tancquardus, Otto, nascuntur. Huius Brunonis nomen refert, & diu seruat, fundata inclyta ab eo ciuitas Brunswicensis, quasi Brunonis vicus, aut potius sinus, qui lingua Saxonum sonat *Wyck*. Is dux futuram tunc prospiciens eruptionem, simul iam per famam accipiens, infinita multitudine gentes Aquilonis Christianitati plurimum infestas, Albim fluuium transisse, iamque agmine magno parare excursionem in Saxoniam, ad extinguendū omne nomen Christianum in ea: quia murum eius, illustrem regem Ludouicum audierant concidisse. Ibi tum Hamburgi oppidum (in quo metropolis erat ecclesia) prima semper excipiens fulmina sæuientium barbarorum, vastatum atque euersum est, ex-

CAP. 3. 876.

Saxonia à Barbaris Christi hostibus vastatur.

Brunswicum vnde nomen habuit.

tincto iterum populo Christiano. Exercitum igitur dux adunauit duodecim comitibus (quorum tamen vocabulum necdum in vsu erat receptum illa tempestate) ac multis in circuitu episcopis in aciem pro Christo militaturis, alacriter concurrentibus. Occurrunt ergo fideles Christiani, duce Brunone, perfidis idololatris, certi vel pro Christo mori, vel tantam repellere barbariem perfidorum. Graue prælium, vbi conuenêre, in loco Ebbeckstorp, conseritur, & diu fortiter inimicis Christi resistitur: sed vicit ferox & infinita barbaries, totumque Christi agmen ad vnum concidit: tantam sibi sanctorum frequentiam martyrum Christo in suo sibi sanguine consecrante. Quo loco pugna sit gesta, annales nostri non loquuntur. sed aliis ex testimoniis fide dignissimis colligitur, quòd in loco Ebbeckstorp (vbi nunc sanctimonialium sub regula D. Benedicti sancta viuit congregatio) indubitanter accipimus esse tumulum sanctorum, eodem in loco quo pugna est patrata. Nam annales ecclesiarum Mindensis, Hildesemensis, Verdensis, & quarundam aliarum testantur, pro suis quanque pontificibus misisse, vt corpora in ecclesias transferrentur honorificè tumulanda. Sed tum in aceruum congesta sanctorũ martyrum corpora, indiscreta permixtione discerni ac dinosci haud poterant: dispensante diuina miseratione, vt sanctorum reliquiæ illo in loco vnà colerentur, quando vno in prælio decertantes, ibi vitam cum sanguine posuerunt. Erubescăt fabulatores, qui anilibus næniis inhærentes, ab Hamburgo illas sanctorum reliquias esse adductas in eum locum, mentiuntur, ex illa strage quam ibi peractam ferunt: in qua Benedictum summum pontificem fingunt martyrio cum multis coronatum. Nam nihil tale contigisse Hamburgi in Benedictum, sub Adaldago archiepiscopo Hamburgensi monstrabitur.

Christianorũ clades.

CAP. 4.

OPERÆ PRECIVM est hoc in loco lacerare fabellam, cuius incidit mentio, per veræ historiæ ignorantiam confictam. Eam enim veritatis loco multi buccis inflatis, magno ore sonant: iamq; temporis diuturnitate conquisiuisse authoritatẽ creditur & fidem. Volauit nænia in parietes, picturis cõmissa. Efferunt statuas de ligno excisas Benedicti, velut martyris pro Christo cæsi, qui (vt ostendemus) in pace quieuit: quod & annalis, & cælatura sepulchri testatur extantis. Multa sunt autem, quæ catholicæ veritatis amatores inuitant ac stimulant, ad propulsandum ab ecclesiis fabulosas narrationes: vel quòd superstitiosas pariũt sinceræ fidei perturbationes: vel quòd zizania sunt, quæ inimicus homo, cæteris dormientibus, superseminauit, vt eorum falsitate detecta, illa quoq; fabulosa putentur, quæ in petra firma consistunt: vel quòd irrisionibus nos exponunt eorum, qui simplicitati fidelium illudunt, omnia fabulosa recipienti pro veris. Barbari, inquiunt, pro suo sensu, somnia pro rebus colunt. Danda est ergo opera, vt furfures a medulla tritici, paleæ separentur à granis, veritas segregetur a figmentis. Verũ est, quòd in ecclesia Hamburgensi multorum requiescunt corpora, pro Christo trucidatorum. Quoties enim furor impius, inflammatus Christianitatis odio, sæuiebat in Christicolas, primi erăt Hamburgenses ad supplicia, siue à Danis siue à Wadalis sæuitia intentaretur. Hoc à Wilsis sub Magno Carolo, anno imperij eius decimo, siue à Wandadalis passi sunt. Wilsi enim Wandaliæ pars sunt. Hoc deinde à Normannis, à mari per Albim ascendentibus, in morte Ludouici Imperatoris pertulerunt, viuente, & ibi agente archipræsule Ansgario. Hoc postea perpessi sunt à Wandalis, duce Godschalco, eorum principe. Idem à Critone, Lubecæ vrbis fundatore. Hoc à Danis, sæuientibus in morte magni Ottonis, legimus contigisse, vt magnus semper numerus catholicæ plebis in Hamburgo trucidaretur. Verum est, Benedictum quintũ, Romanũ aliquando pontificem, eum in locum aliquando peruenisse, sub Ottone Imperatore eius nominis primo, Adaldago Hamburgensi archiepiscopo, hîc etiă vitam terminasse, atque in choro maioris ecclesiæ, tumulo eminente conquiescere. Hæc & annales nostri, & tumuli inscriptio liquidò contestantur. Sed commentitium est, Romanũ pontificem Benedictũ, nescio quem, sub Ludouico Imperatore primo, aut aliàs quădocunq;, cum cardinalibus in Hamburgũ descendisse: quum in eius comitatu fuisse tot pŏtifices, duces, comites dicantur. Fabulosum est, papam hoc loco cum suo clero, duces tum tanta nobilitate, vna cæde fuisse trucidatos.

Et historia & picturæ suis mendis non carent.

Vtinam rectè vbique detur.

trucidatos. Id verò luce clarius, multis documentis vanum ac commentitium esse monstrabimus.

CAP. 5.

QVVMQVE multa in eam rem nobis succurrant ostendenda, nihil præstantius debet haberi, quàm quòd fabula ipsa suo se potissimùm mucrone confodit: ita ineptissimus homo, quisquis ille fuit, compegit figmenta, vt nulla ex parte neq; veritati, neq; sibi quadrent. Imperitus enim fuit, & cæcus. Inde factum est, vt omnes lecturos, nihil videntes existimaret: more struthionis, quem in venatione fatigatũ, caput ferunt occulere, vt quum ipse neminem viderit, à nemine se prorsus videri stultus arbitretur. Nobis quidem pro reiicienda fabula satis esse debuit, quòd fidelissimi annales illorum temporum insigniora testantes, rem tam nouitate quàm sua magnitudine insignem, silentio non præteriissent, quum multa minora signârint. Quanquam non defuturos esse sciam, qui dicant, non esse omnia, quæ gesta sunt, etiam scripta: nec posse ab authoritate negatiuè duci legitimum argumentũ. Quis est autem tam vanus ac leuis, qui hoc possit arbitrari, omnes vel minimas rerũ mutationes esse descriptas illorum temporum: illam verò rem tam ponderosam & stupendam, si vera esset, pressis labris præteriisse scriptores? Sed ista putentur infirma, si non grauioribus subuertatur vanitas argumentis. Quid, quòd omnium Romanorum pontificum ingressus, progressus & obitus, fidelissimis mandati tenẽtur historiis? Ergo quum ex Romanis pontificibus, præter Benedictum quintũ, huc missum in exilium, & hic dolore animi, nõ martyrio sanguinis, defunctum, nemo memoretur pontificum Romanorum, qui sanguinem pro Christo fuderit in Germania: de cœlo deciderit oportet ille Benedictus, quem cum tot cardinalibus, pontificibus, ducibus & comitibus, hoc loco fabulantur trucidatum. Ego fabulosæ narrationis videre mihi videor occasionem. Vidit iste nugator, quisquis fuit, in choro maioris ecclesiæ esse tumulatum, qui titulum haberet summi pontificis. Nec legerat somniator ille in annalibus, quòd Ottonis primi tempore Ioãnes duodecimus Romanam sedem pessimo administrabat exemplo: ita vt rogatus à cardinalib. Imperator Romam aduolaret, concilium aduocaret, in quo deposito Ioanne, homine impurissimo, Leonem octauum in sede Petri patres collocarẽt. Quumq; pro regni negociis Imperator Vrbe declinaret, Romani, præsertim Ioannis amici, tumultuantes, deturbato Leone, Benedictum quintum, iam mortuo Ioanne, surrogarũt. Sed reuocatus Imperator ad vrbem, armis adegit Romanos, Leonem in suam sedem reponere, Benedictum dedere: quem ille acceptum, Adaldago Hamburgensi archiepiscopo Imperatoris cancellario (qui tanto iam tempore cum Imperatore in Italia fuisset) ad ecclesiam suam post annos quinque redeunti Benedictum commendauit, vt apud se illum, quoad viueret, seruaret. Ita factum est, vt archiepiscopo ad ecclesiam suam reuertente, relegatus Benedictus huc perduceretur, vbi breui consumptus dolore animi, in pace quieuit, non gladio cæsus: non cum cardinalibus, episcopis, ducibus, comitibus, martyrio coronatus. Ista, inquam, non legerat, quisquis erat ille nugator. Excogitauit ergo improbus suæ stultitiæ probabilem narrationem de suggestione huius loci fidelium, & descensu tot militum cum pontifice: sed hæc omnia tam indoctè, tam tumultuosè verbis & sententiis emendicatis & impertinentibus: ita vt qui illum doctè scribere arbitrantur, se ineptos & indoctos fateantur esse, necesse sit. Ita interdum turget, nonnunquam iacet inconcinna & ridicula fabula: quæ neque temporum, neque locorum vllam habet rationem.

At de Petro Romam profecto Lucas nihil.

A quibus papa scelestissimus moueri loco debeat.

CAP. 6.

SED iam illud videamus, quàm manifestè subuertat seipsam fabulosa narratio, vt nullo deforis esse opus videatur adminiculo, ad reuincendam falsitatem. Prætereundæ sunt ridiculi hominis sine numero ineptiæ, quas in omni narrationis serie continuat, vt vix possit discerni, quid sit altero ineptius. Pulchrè sibi videtur ordiri, quum ecclesiam inuitat ad laudem de triumpho martyrum, vt ridiculo corpori alienum caput adaptet:

Parturiunt montes, nascetur ridiculus mus.

Tumultuationem verborum nihil est opus commemorare: ipsa se prodit. Magnũ aliquid, & sine exemplo præcipuum decus antiquitatis sibi videtur introducere:

Fabulæ de Benedicti martyrio refutatio.

vrbem Hamburgum, olim Bochburi Wandalico vocabulo, quod sonat ciuitatem Dei (Hammonem enim veteres pro deo coluêre in Lybicis arenis. Sed quid hoc ad regionem Aquilonis? Ostendimus autem aliis locis, huius vrbis appellatio vnde sit) dicit appellatam: quasi non intelligamus, vicinos Wandalos sua lingua inter gentiles suos vrbem sic appellasse vicinam, quæ ab Saxonib. incolis & propinquis Hammaburgum diceretur. Adiungit, duo inibi fortalicia siue arces extitisse. Nam castra, sunt militantium stationes sub diuo. Audierat ille de arcibus, sed tempora non attendit. Et ideo liberum sibi putauit, fabulam in quæcunq; tempora transferre. Habent annales nostri fidelissimi (quos iste nugator aut non vidit aut contempsit) sub Carolo Imperatore præsidium fuisse Gallorum militũ in ea vrbe, sub præfecto, qui proculdubio sibi munitionem firmauerat aduersus incursiones barbarorum. Rursus sub Conrado Imperatore, post annum Christi millesimum, paucis additis, Bernardum Saxoniæ ducem, Hermãni (quem primus Otto sublimauerat) nepotem, fundasse arcem, imo instaurasse subuersam, Hamburgi, ad Alstriam riuũ (erat enim vrbs Saxoniæ principi tum subdita) Beselimum quoq; archiepiscopum Hamburgensem, præsidium sibi & posteris iuxta ecclesiam firmasse. Hoc iste fabulator ascribit temporib. antiquissimis. Sed ineptias, quę errorem perniciosum non habent, contemnamus, hoc solùm commemorantes, quod ineptus homo principium suæ fabulæ facit, venisse huius loci fideles Romam, & pontifici calamitates suas ac suorum ostendisse: quasi pateant aures summi pontificis peregrinis omnibus, deuotionis gratia vrbem inuisentibus. Sed fac esse. Cur non, inepte, vicinum sibi piissimum Ludouicum Imperatorem, cuius vis esse tempora, implorabãt? qui & potuit, & pro pietate voluit, rebus Germanicis consulere melius quàm Romanus pontifex? Nam quis credat, papam ad postulationem priuatorum hominum, cum exercitu in extremas partes mundi descendere? Si non fuit ea tum maiestate pontifex, qua nunc est, quomodo contraxit quem fingis exercitum? Sin erat iam tunc ea potestate, qua nunc præsidet Christianismo, cur non magis cohortatus est Imperatorem & vicinos principes, vt rebus cõsulerent, potius quàm ipse cum cardinalibus descenderet, imperitissime mortalium? Non est, nec vnquam fuit cõsuetudo Romani pontificis, longè ab vrbe peregrinationis gratia discedere. Seruauit Petri sedem semper, quoad licuit à ciuilibus tumultibus, Petri successor legitim⁹. Passus est se pontifex ab omni orbe adiri, publica dum fungeretur legatione qui venerat. Nunquam, nisi coactus, papa ab Vrbe longè est peregrinatus.

Papa aliquando non ea potestas qua hodie

CAP. 7. NVNC illud videamus, potueritne ea res sub Ludouico primo Imperatore (vt memorat fabula) fieri. Certè illius temporibus nullus Benedictus in Romana sede fuit, teste Eusebii continuatore. Deinde Ansgarius noster, ad nouissima Ludouici tempora, ac diu pòst vixit. Vnde conuincitur, si sub Ludouico primo res sit acta, vidit ea tempora Ansgarius: quod nusquam in eius vita diligẽtissimè scripta legitur. Nec potuit ante Ansgarii tempora sub eodem Ludouico fieri, quum nullus (vt diximus) ibi erat Benedictus per eam tempestatem: nec potuit res tam grandis sine commemoratione præteriri. Sed te quæso, fabulator, cur non Ansgarius inter tot occisos pontifices & principes occubuit? An potuit papa sine archiepiscopo loci stare? aut ita inurbanus erat Ansgarius, qui venienti ab Vrbe summo pontifici nec occurrerit, nec affuerit tanto hospiti? Credimus papam celebrasse diuina, vt fabulatur, & non aduocasse loci pontificẽ? Si aderat, quomodo elapsus est inter tot millia (vt fingis) barbarorum? Si non est elapsus, pro martyre est colẽdus. At tenemus, quo tẽpore quóve loco in pace quieuerit. Idem de Remberto, aut quouis alio nostrorum pontificum, cuius dicis fuisse tempora, cõtendimus. Erubescat impia stultitia, & in vmbras abscedat cum sua fabula. Prætereo narrationem de Imperatore contendente Romam, vt papam educeret. Imperitissime omnium, Imperatores nisi grauissimis de causis, cum exercitu non scandunt alpes. Tu autem deducẽdi pontificis gratia vis Imperatorem transisse cum agmine alpes, petiisseq; Romam salutandi eius causa. Bilem mihi mouet ineptissimi hominis fabula. Quum autem pontificem deduxisset in Germaniam, tum eum dimisisse in pace, vt transiret vltrà in Saxoniam. Insanit infelix fabulator, neque locorum neq; temporum habẽs vllam rationem.

Roma Romanorum Imperatoribus vix adeunda.

rationem. Facilius enim erat, papam deducere per Germaniā in vltima Saxoniæ, quàm transire Romam, & deducere per Italiam. Primum erat pene necessarium ad hostes eunti, alterum omnino supernacaneum. Sed mentienti tam impudēter, omnia sunt cæca: frustraq; nitimur in beluam, non verbis, sed flagris castigandam. Transeo fabulationem de partu monstruoso biennalis fœtus, quamuis videam vnde sit emendicata. Non enim vim habet ad rem institutam. Quod verò de sexaginta presbyteris commemorat, miserabili cruciatu exanimatis pro Christo, rem veram narrat: sed loca & tempora confundit, omnia licentiosè permiscens, quasi nō posset argui falsitatis pro temporum vetustate. Commemorant fideles annales nostri, sub Ottone (qui peruenit ad annum Christi millesimum, annis pene ducentis post primum Ludouicum) incentore quodam Godscalco magni cuiusdam Wandalorum principis filio, in vltionem à Saxone occisi genitoris, exarsisse in Christianos persecutionem sæuissimam: ipsosq; vbique à Wandalis trucidatos miserabiliter, præcipue in ciuitate Aldenburg, quæ tum florebat in littore maris Baltici: (manent exigua vestigia veteris gloriæ) vbi inter multa occisorum millia, sexaginta presbyteros seruatos ad ludibrium, ac per plateas oppidorum Wandalicorum, quæ tum florebant (nunc perierunt) miserabili exemplo excarnificatos pro Christo. Ex Aldenburg, non Hamburg, sub Ottone tertio, non Ludouico primo. Nec tamen negauerim, eam tempestatem sæuiendi effugisse Hamburgum. Peruenerant eò grassatores Wandali, & quos inuenerant, iuxta omnes contrucidarunt. Ita factum est, vt multorum Christi martyrum in Hamburgo reliquiæ seruentur. Cætera videamus: nihil enim opus est rebus manifestis diu immorari.

Wandalorum in Christianos sæuitia.

CAP. 8.

DEBET scribenti veniam candidus lector, quòd lacerandæ fabulæ diutius immoratur. Hoc enim pertinacia multorum requirit, exosculantium hanc fabellam, & pro veritate turgentibus buccis eam efferentium. Ait fictor noster, ad Benedictum quartum venisse ex hoc loco fideles, cum querimoniis super incursu barbarorum: papam commiseratum, literas dedisse ad Ludouicum Imperatorem, vt expediret armorum auxilia pro his locis. Vide quàm insigniter quadret narratio. Benedictum quartum coniungit primo Ludouico: qui non modò ætate, sed integro distant seculo, hoc est annis pene centum. Nam iste quartus Benedictus turbulentissimo Italiæ statu vixit: quando non modò cum exercitu non egredi, sed vix in vrbe consistere potuit, priusquam per Ottonem res primùm Italiæ pacarētur. Quòd si exemplantis aut scribentis prætendis errorem, pro quintum legi quartum Benedictum, accipio confessionem: tecumq; dico, quintum Benedictum venisse Hamburgum, sed exulatum, non pugnatum: ex dolore animi confectū obiisse, non martyrio coronatum: teste etiam scriptura monumenti, quæ non gladio cæsum, sed quum reuocandus esset, mortem obiisse commemorat. Sequitur egregia illa Ludouici Imperatoris alacritas, occurrentis summo pontifici cum exercitu Romam. Vide quàm insignem excogitauit artifex noster historiam. Imperator in Germania vel Galliis tum potissimùm degens, transiturus in extrema Saxoniæ cum exercitu, primò vadit Romam, deducturus scilicet papam in castra. Ineptissime omnium, ita es stolidus, vt neq; locorum, neq; temporum vllam habeas rationem? Tam tibi facile visum est, cum armato exercitu Alpes penetrare, pertransire Italiā, quasi de palatio procedat Cæsar obuius pontifici in atrium? Industria singulari hoc à te excogitatum est, vt narrationem faceres verisimilem, videlicet non fuisse cum tanto comitatu egressum pontificem, nisi ab Imperatore deduceretur. Ita non pudet figmentorum, vt de tuo sensu, non de rerum pondere, omnia diiudices. Imperatores nostri non nisi maximis ex causis, alpibus transcensis, Italiam penetrarunt. Tibi salutandi tantùm pontificis gratia, tantum potest susceptum videri laboris? Deinde quia venit in mentem, non in ea strage Hamburgica cecidisse Ludouicum, separauit in ipsa peregrinatione Imperatorem à papa: & illum, in vrbe Roma iam accepta licentia à pontifice, remissum dicit ad propria, pontificem verò cum duobus cardinalibus, & cum exercitu Imperatoris Alemanniam petiisse. Ineptissimum caput, neque regionum neque prouinciarum vllam habet rationem.

Nō solùm hic accepit fabula prisca fidem.

Imperatores ab imperio fo- de exulant.

Papa iturus in Alemaniam cum exercitu, à ſe dimittit Imperatorem, credo nauigaturum in Gallias. Dimittit, inquit, in ſuas partes: falsò, ineptè, pueriliter. Falsò quidem, quòd nunquam Ludouicus & Benedictus vnà vixerunt. Ineptè, quia eodem ab Vrbe itinere tranſeundum erat in Alemaniam & Gallias per alpes, quas quum Germania tenebat ditione Ludouicus. Pueriliter autē, quòd ſine ratione facit Imperatorem accedere Romam, quem papa deſcenſurus in Germaniam, ex itinere facilè compellaſſet occurrentem. Inde verò, vbi catalogum facit auxiliorum, quæ papa recenſuit ad Albim fluuium, refert qui pontifices vicinarum partium fuerint in comitatu, Didericum, Dodonem, Rembertum, & reliquos. Ex vno ſubuertuntur omnia. Si aderat Rembertus archiepiſcopus Hamburgenſis, quomodo Ludouicus poterat ſupereſſe, quem Anſgarius, Remberti deceſſor, viderat tumulari? Et quod ſomniauit, ſi aderat cum cæteris, cæſus eſt, & martyrio coronatus. Errat ergo noſtra eccleſia cum Bremenſi (in qua tumulum habet) quæ illum in choro celebrant confeſſorum, tenemusq; locum & tempus exitus eius. Sed reuera Rembertus nō aderat. Fingit ergo, imò mentitur fallendi animo, iſte fabulator. nam Remberti tempora non ſunt ſub primo Ludouico, ſed ſecundo, Lotharii filio.

CAP. 9. IAM verò videamus vnde ſit natus error. Nam cædem multorum pontificum cum Brunone duce Saxoniæ, audierat iſte nugator: nam legiſſe illum quæ ſcripta ſunt, non credo. Et quoniam deſcendiſſe papam audierat Hamburgū, & ibi tumulatum, confundit res, loca atque tempora: & confingit cæſum papam cum exercitu Hamburgi, quem in locum veniſſe papam potuit vndecūq; intelligere. Et quoniam rem illā de cæſo cū exercitu pontifice in Hamburgo, pro cōperta habuit, adiecit mendacia mendaciis, Romanos voluiſſe ſuorum reliquias in Italiam reducere, ſed in Ebbeckſtorp currus immobiles conſtitiſſe, nec potuiſſe loco moueri. Pro indignitate fabulæ nauſea ſuccreſcit ſcribenti & fabulam retexenti, quòd ita auſit impudenter mentiri in luce clariſſimæ veritatis. Iam euidentibus teſtimoniis conſtat, in loco Ebbeckſtorp commiſſam cædem in exercitum Chriſtianorum à Danis, quum dux Saxoniæ Bruno cum omnibus pene epiſcopis Saxoniæ & nobilitate plurima, pro Chriſto caderet, in eodem loco tumulatus. Inde verò euelli tentatas reliquias, de loco moueri non potuiſſe, hæc in archiuis dicti monaſterii ſcripta ſeruantur. Et quis vnquam audiuit, Romanos, quorum vrbs reliquiarum ſanctorū plena eſt, vnquam egreſſos ad tertium lapidem, pro ſanctorum cineribus inferendis? Copia facit eos rem minus pendere. Nullus Romanorum aut Hamburgi aut in Ebbeckſtorp cęſus eſt. Quid ergo attinuit, eos inde reliquias ſanctorum afferre? Omitto reliqua huius fabulæ commenta, quæ nulli fidem facere, ſed mediocriter doctis riſum poſſunt commouere: tam abſurdè cōtexitur fabuloſa narratio. Piget autem plura percurrere, in quibus nihil eſt quod non indignitatem & ſtomachum concitet viro graui. Contempta igitur & reiecta fabula, qua ſeipſam (vt mos eſt falſitati) de vanitate conuincit atq; confodit, veritatis narratione contenti ſimus. Honoremus ſanctos martyres, quos pro Chriſto ſanguinem legimus impendiſſe: non fingamus nobis idola, quæ nunquam extiterunt. Benedictum quintum, apud nos exilio defunctum, Romanam quondam ſedem, pulſo Leone octauo, fatemur occupaſſe: ſed in plenitudine poteſtatis conſediſſe, Romanæ negant hiſtoriæ. Exilio relegatum huc perueniſſe, loquuntur cum noſtris: martyrio autem coronatum, & illorum & noſtri annales pernegant. Oſtendimus erroris originem, deteximus apertam fabulæ vanitatem. Si quis autem poſt agnitam veritatem fabulis delectatus, in illis permanſerit, agnoſcat in ſe Apoſtolicam impleri prophetiam, *Inſtabunt*, inquit, *tempora periculoſa, quum à veritate auerſi, ad fabulas conuertentur.* Nemo ſibi blandiatur de authoritate veterum: quibus etſi fabula diſplicuerit, non habebant tamē vnde poterant falſitatem eius coarguere. Sed ætate noſtra crebreſcentibus literarum monumētis, inexcuſabilis torpor eſt in fabulis ſciētes prudētesq; permanere.

Fabulæ miraculorum feraces.

Reliquiæ Romæ copia viles fiunt.

Grauiſſima admonitio.

CAP. 10. SED hoc interim vſi diuerticulo, non ſine fructu, ad Rembertum noſtrum reuertamur. Quum ille per ſua tempora in operibus pietatis plurimum exerceretur, præcipua illi cura fuit de redemptione captiuorum. Quumq; plures tenerentur à Danis aut Wandalis, quàm illius poſſent ære redimi, ſacra etiam vaſa diſtraxit, & redem-

redemptioni impendit miserorum: sanctius arbitratus, preciosas Christo animas in libertatem statuere, quàm aurum intra sacrarium congerere. Tantus autem tur bo, tunc à Danis atq; Normannis incubuit regionibus, vt non modò Saxonia, sed & Frisia inuiis paludibus inaccessa popularetur: Traiectum ciuitas excisa. Sanctus Rabodus vrbis episcopus, persecutioni cedens, Dauentriæ sibi constituit mansionem. Quo tempore iidem grassatores Coloniam & Treuiros incenderunt, Aquisgrani palatium Magni Caroli iumentis suis stabulum sternunt; & in ea vastitate locus permansit per annos octuaginta, vsque ad ætatem magni Ottonis. Moguntia propter eorundem hostium metum cœpit instaurari. Vrbes cum ciuibus, episcopi cum totis sunt obruti populis. Illustres ecclesiæ cum plebe concurrente incensæ. Hæc tragico digna boatu, nos perstringentes breuiamus. Vnum verò memorabile in laudem sancti Remberti non prætereundum, quod Bauo Corbeiensis abbas de sui temporis mirabilibus actis perscribit. Quum, inquit, nostro tempore grauis barbarorum irruptio in omni pene Francorum regno immaniter debaccharetur, contigit eos diuino iudicio ad quendam Frisiæ pagum peruenire, qui in remotis ac mari magno vicinis locis situs est. Nordwide locum vocant incolæ, quẽ tunc euertere barbari sunt aggressi. Erat in eo loco Rembertus episcopus, cuius adhortationibus & monitis confortati agricolæ, & regionis indigenæ Christiani, hostibus sunt congressi, & prostrauerunt ex illis XM. CCCLXXVIII. Plures etiam, dum fugæ quærunt præsidium, in transitu fluuiorũ enecati. Cuius rei miraculo per tempora multa, merita sancti Remberti penes Frisones egregia, & nomen eius singulari quodam gentis excolitur desiderio: adeo vt collis, in quo sanctus orauit dum pugnaretur, perpetua cespitis viriditate notetur. Multis præterea sanctũ suum miraculis Dominus etiam viuentem illustrauit. Nam oratione sua tempestatem sæpe maris complacauit: cæcum illuminauit per confirmationem, quam episcopali more compleuit in illo. Sed & filium regis Franciæ à dæmonio liberauit: vbi multis adstantibus episcopis, spiritus immũdus sæpe ex ore vexati clamabat, Rembertum inter eos solum dignè commissum absoluisse officium, ipsumque sibi esse cruciatui. Ille mendacem & patrem mendacii protestatur. Quem dæmonio liberauit, Ludouici Germaniæ regis filium esse Carolum multi tradunt, qui nouissimis Remberti temporibus regno depositus, Arnulphum Germani sui filium accepit in Imperio successorem. Francorum historia ea gesta memorat in Francofordia, anno regis Ludouici XXXIIII. quem annales antiqui Cæsarem vocant, non quia Romanum aliquando administrarit imperium, sed quia in diuisione limitũ inter fratres hoc illi honoris gratia attributum est cognomen, quasi secundam à fratre Lothario Imperatore Augusto gereret dignitatem. Solebant enim aliquot seculis dici Cæsares, qui sub primis Augustis proximam tenerent administrationem. Nam Diocletianus commilitonem aliquando suum Herculeum Maximianum, primò Cæsarem, postea creauit Augustum: & ambo iam Augusti faciebant Cæsares Maximinum atque Constantium: quod Italorum narrationes explanant.

Aurum ecclesia habet 12. q.2.

Remberti miracula.

Ludouicus Cæsar, nunquam tamen imperator.

CAP. II.

MOVET fortasse lectorem, quum sancti patres Ansgarius atque Rembertus, crebra legatione prædicantes in Dania atque Suedia, Christi fidem amplificarent, erectis per regna & prouincias ecclesiis, ac consecratis inibi pontificibus: quomodo ex illis regnis iam Christi iugo mansuefactis, tanta est facta eruptio barbarorũ, Christianissimum persequentium. Certè rei nouitas in religione, & regnorum amplitudo, facilè ista fieri sinunt, vt alii Christo credentes, domi sederent quieti: alii indomitis ceruicibus, tanto sæuirent acrius, quanto dolerent, propulsis antiquis suæ gentis superstitionibus, Christi fidem vbiq; iam conualescere. Quippe dulcedine prędæ iamdiu innutriti, non facilè animum religioni subdidere, nec à consuetudine latrocinandi diu poterant dimoueri. Ad Rembertum reuertamur. Erat ille cum Moyse vir mitissimus, qui cum Apostolo omnium infirmitatibus compateretur, pręcipuam curam habens in eleemosynis pauperum, & in redemptione captiuorum. Nam quum quadam vice in regionem Danorum peruenisset, vbi ecclesiã nouellæ plantationis visitabat in Sleswico, vidit multitudinem Christianorum catena trahi captiuam, quos per litora digrassati, aut in ipso mari nauigantes

Dania iam Christiana, persecutores tamen protulit.

Dani ceperant. Quo in loco duplici miraculo, & catenam oratione perfregit, & equo in redemptionem miserorum tradito, captiuos laxauit, placauitq; feroces animos barbarorũ. Sunt & alia multa, quæ de sancto viro copiosè in vita eius sunt exarata: in quibus & illud est memorabile, quòd presbyteri nuper defuncti animam (quia sic in visu apparens supplicauit) XL. dies in pane & aqua ieiunans, à tormentis absoluit. Prædecessor eius quum quatuor fundasset cœnobia, ille vnum addidit in solitudine Bucken. Cæterùm omnium vigilem solicitudinem implens, Hamburgensis cathedræ præcipuam egit curam, tam fratribus quàm pauperibus necessaria ministrans. Xenodochium Bremæ, quod ad sustentationem pauperũ ab Ansgario est institutum, ipse insigniter auxit: & non modò in suo episcopatu, sed vbicunque erant pauperes, alimoniam illis cum omni vigilantia curauit exhiberi, nobile posteris verbum exhortationis relinquens. Non est, inquit, hæsitandum, cunctis subuenire pauperibus: quia in quo sit Christus, seu quando ad nos venit, ignoramus. Eleemosynam verbi incessanter omnibus ministrauit: in quod opus dicta S. Gregorii sæpe replicauit, quæ etiam manu sua descripsit. Epistolæ eius diuersæ, ac plures. Præcipua quędam ad virgines, in qua virginitatem corporis attollens, ostendit multas mente abire in Ægyptum. Tandem confectus labore & senio, quos per se nõ potuit, per Adalgarium coadiutorem suum in Domino confortauit, quẽ etiam manibus regis commendauit. Excessit autẽ ex hac luce, anno Christi DCCCLXXXVIII. indictione sexta. Cuius depositio III. Idus Iunii celebratur. Sepultus est extra basilicam sancti Petri ab Oriente, vt rogauit. Sedit in archiepiscopatu annis XXIII. Monstrat temporum ratio, stragem illam in Ebbeckstorp Christiani agminis cum duce Brunone (de qua suprà, & in Saxonia nostra plenius) fuisse temporibus Remberti. Nam ea obuenerat anno DCCCLXXVI. in morte Ludouici regis Germaniæ, quem solum Dani formidauêre.

Remberti res gestæ. *Remberti mors ac sepultura.* 888.

CAP. 12. HILDESEMENSI ecclesiæ quart⁹ surrogatur Eboni Gallo, Alfridus, vir memorabilis, ad annum circiter DCCCXLVIII, quum rebus per Germaniam potiretur Ludouicus, Ludouici Imperatoris filius. Erat hic Alfridus professione monachus, vir in diuina religione feruentissimus. Hic ecclesiam suam cohonestare volens, à fundamentis eam curauit instaurandam. Primordia rerum exilia, paulatim crescente religione, & efferuescente populi deuotione, in meliorem formam trãseunt. Præfuit autem in vniuersum annis XXVIII. Sed quatuor ante exitum vitæ annis opus fabricæ impleuit, & ecclesiam ipse suam consecrauit. Tumulatus in eadem anno LXXVII. Quo tempore strages illa fuit memorabilis sub duce Brunone, in loco Ebbeckstorp. Potuit autem hic sanctus agmini interesse sanctorum. Sed monachalis professio, & ætas senilis iam fessa, armis eum carnalibus interesse non patiebãtur. Grauis & diuturna fuit illa prouinciarum calamitas, sub Danis & Normannis. Nam in Frisia (quod diximus) orationibus Remberti potius quàm armis repulsi, in omne imperium Romanum se vindicare constituerunt. Cum regibus Sifrido & Godfrido, per Rhenum & Mosam & Scaldim fluuios, Galliam inuadentes, miserabili cæde Christianos obtruncauerunt, ipsumq; regem Carolum (is erat Caluus, pòst imperans) bello petentes, ludibrio Gallos habuerũt. In Angliam quoque partem copiarum mittentes, ducem præfecerunt Haldanum: qui dum Anglis congressus occideretur, Dani in locum eius Gundredum constituerunt. Is autem Nordhumbriam expugnauit, atq; ex illo tempore Frisia & Anglia in Danorum ditione esse cœperunt. In hæc tempora incidit illa grauis ecclesiarum Coloniensis & Treuirensis perturbatio, quum Lotharius Lotharii Imperatoris filius, alterius Ludouici iam Imperatoris frater, propter sanguinis & potentiæ sublimitatem, omnia sibi reputans licere, Tebergam vxorem dato libello repudii dimisit, & Gualdradã Bosonis, viri potentis per Galliam, superduxit filiam, consilio (vt ferebant) Regnaldi Treuirensis, & Guntharii Coloniensis archiepiscoporum, qui in cõcilio Metensi id approbarunt: propter quod ab Nicolao Papa excommunicati, & ecclesiis suis sunt priuati. De quo in Decretis. Erat autem tum omnis Transrhenana prouincia sub regno Lotharingiæ, vt archiepiscopi quoque ei regno coniuncti haberentur: nunc autem diu erãt in ditione regni Romanorum. Quo etiam tempore gens Bulgarorum

Monachi ab armis abstinent. *Diuortium episcopi immerito approbat.*

garotum (Wandalorum quoq; natio) ad fidem Christi cum suo rege peruenit: qui adeo efferbuit religione, vt maiore filio in regnum coronato, ipse ingressus religionem, Deo se totum obtulerit. Quumque intelligeret et regem filium relabi in paganismum, dimisso ad tempus monasterio, arma induit in filium: eoq; capto & exoculato, minorem filium regno præfecit, regressus in monasterium: quod & in Wandalia diximus.

Pater monachus arma in filium impiũ sumit.

Cap. 13.

Hildegrinus, quartus in ecclesia Halberstadensi episcopus, præfuit ecclesiæ suæ annis XXXIIII. Per cuius tempora fuit illa Danorum in vicinas prouincias excursio frequens, & illa insignis strages, in qua dux Saxoniæ Bruno cecidit in loco Ebbeckstorp. Iam tunc verò Ludouicus Germaniæ rex, filium Ludouicũ misit cum exercitu in orientales Wandalos, qui sunt Poloni, & Pomerani: à quib. reuersus victor, quum apud Saxones diuersaretur, Luitgardam filiam Ludolphi ducis (quæ fratrem haberet memoratum Brunonem) duxit vxorẽ. Memorabilis temporum illorum refulgentia: vnde apparet, duces Saxoniæ iam tum fuisse in ea regum æstimatione, vt nuptiis dignarentur filias eorum & toro coniugali. Celebratæ sunt nuptiæ in arce Aschaphenburg, in orientali Francia, quam nunc corrupto vocabulo Franconiã dicunt, Gallis auferentibus vetus & verum nomen. Hic est ille Ludolphus, ex semine Wedekindi pronepos, Brunone patre, patruo Waltero, auo Wickberto, Wedekindo autem proauo: qui Ludolphus reliquit hanc posteritatem: filiam Luitgardam regi nuptam Ludouico, Ludouici regis filio, primi autem Ludouici Imperatoris nepoti. Habuit idem & Brunonem (cæsum à Danis) filium, & Tanquardum, qui sine prole decesserunt: & Ottonem Henrici, primi regis ex Saxonibus, patrem, ex quo natus est Otto Imperator. Quam lineam etsi in Saxonia attigerimus, operæ tamen precium pluribus eam locis legi, vt antiquæ nobilitatis stemma in principibus Saxonum agnoscamus. Hoc etiam tempore Lotharius Lotharingiæ rex, filius Imperatoris Lotharii, qui de cõtemptis iustis, & initis nuptiis illicitis, à summo pontifice notatus erat, tanti habuit mandatum Ecclesiæ (in quo contempto pœnas iuris aliquandiu induratus sordidatusq; sustinuit) vt nunc Romam profectus, summum placarit pontificem: & reuersus in Longobardiam, finem viuendi fecit, & apud Placẽtiam tumulatur. Quumq; virilem prolem non haberet, Ludouicus rex Germaniæ, & Carolus Caluus rex Franciæ, Lotharingiæ regnum diuiserũt. Primus est hic ingressus Germanorum in prouinciã Transrhenanam. Hactenus enim limes vtrorumque Rhenus erat: nunc eo transito, in Vltrarhenanis Germani ditionem habere cœperunt: quam deinde Henricus pater & Otto filius, Romanorum & Germanorum principes, auxerunt. Quod in Saxonia diximus: & infrà suis locis, vbi opportunitas euenerit, non tacebitur.

Saxonum antiqua nobilitas.

Germani regiones trans Rhenum occupare quando cœperunt.

Cap. 14.

In Hildesemensi ecclesia per idem tempus post Alfridum præfuit Marquardus, vir Deo & cœlo dignus, qui agmini sanctorum interfuit ad annum Christi DCCCLXXVI, in Ebbeckstorp pro Christo cæsus. Aliquando ciues eius, cupientes sacras corporis eius reliquias digno apud ecclesiam inferre sepulcro, discernere non poterant congesta virorum corpora. Hoc tempore sub Caluo Carolo initium habuit comitatus Flandriæ. Erat quædam nobilitas non magna, quæ in angulo Flandriæ consedit, non longè à Curtraco. inde filius egressus, audax facinus peregit. Nauigabat ex Anglia filia regis Francorum (iam etiam Imperatoris) Caroli Calui, defuncto marito Angliæ rege vidua, repetitura lares paternos: appulsa est in portum Flandriæ, Gessoriacum dixere veteres, memorabilem portum Slusæ. Aderat Balduinus filius forestarii, nobilis viri, qui Flandriam adhuc incultam, venationi potius quàm negotiationi expositam, gubernabat. Iuuenis regiam puellam annis necdum egressis iuuentam, interpellat de nuptiis, volentem nolentemque rapiebat. Indignatus pater de audaci facinore, quòd id auderet in Imperatoris filiam, vnde priuatus quisque ad vindictam consurgeret. Sed ea tum fuit Normannorum, Danorumque à mari insolentia, vt duceret pro optato, qui grassatores arceret, habere virum fortem & strenuum: eamque prouinciam proinde Balduino, iam genero, commendabat, creans comitem, qui pridem erat forestarius, hoc est regius venator. Erat ea in officiis non minima etiam tum dignitas, quo modo nunc

Comitatus Flandriæ initium.

Saltuarii dignitas nõ parua.

inter electores principes alius est dapifer, alius ensifer, alius pincerna, item alius camerarius. Per eandem quoque tempestatem Ludouicus, rex Germaniæ, filiis suis partitus est regnum: Carolo, qui pòst imperauit, Lotharingiam (quæ, moriente sine liberis Lothario, Lotharii Imperatoris filio, quum post reconciliationem ab vrbe venisset in Placentiam, * * *) Carolomanno Bauariam, reliquas partes Ludouico. Ducatus tunc Thuringiæ diuisus est à Saxonia, quum illum Ludouicus rex permitteret Catolpho nobili: & stetit in titulo ducatus per annos multos. Nam Innocentius Papa tertius, scripsit nobili viro duci Thuringiæ, vt legitur in suprascriptione, *c. Venerabilem. De elect.* Sed postea mutatus est, vt diceretur comes prouincialis (quod alii non bene dicunt Latinè landtgrauium) in quo permansit vsque hodie.

Thuringia ducatum post commutatum.

CAP. 15. PADERBVRNENSI ecclesiæ post Baduradum Saxonem (qui annis præfuit XLVIII.) tertius præficitur Luitharius. non memorant vnde ortus: sed quia annis præfuit XXIII. non tacent annales. Normanni eo tempore grassati sunt per prouincias, iam etiam ausi post Ludouicum regem incessere Germaniam, Galliis tamen acriores, quàm vlli prouinciæ, imminebant. Nam in Cœna Domini (quæ obuenerat ad IX. Aprilis) obsederunt insignem ac veterem vrbē Treuerim: Bartholdus archiepiscopus vix manibus eorum elabitur. Die Paschæ captam ciuitatē succenderunt, post prædam & ingentem hominum cædem. Iam Francia iterū in Germanorum manus reciderat. Nam Balbus Ludouicus, filius Caroli Calui, non diu superεrat patri: & reuersum est Franciæ regnum ad Ludouicum, Ludouici Germaniæ regis filium, qui fratres habebat Carolomannum in Bauaria regnantem, & Carolum Grossum, qui tum erat post Caluum in Romano Imperio. Hic est ille Carolus, qui Normannis Danis permisit regionem maritimam inter Sequanam & Ligerim, quæ ab illis nomen sortita, vsque in hodiernum appellatur Normandia. Eam verò rem latius in Norwagia sumus ex ordine prosecuti, nunc breuiter signantes tempora. Mouit tum omnes principes ignauia Imperatoris Caroli, quòd negligenter ageret, neque Franciæ, neque Teutoniæ, neque vniuerso Romanorum regno satisfaciens. Vnde quum in eo res esset, vt à principibus destitueretur, ipse præueniens honori suo consuluit, cedens potius quàm destitueretur. Status tum Galliarum is erat, vt tum regem puerum haberent Carolum vix triennem, filium Ludouici Balbi, nepotem autem Caroli Calui. Vto autem vir militaris & strenuus à nōnullis Galliarum principibus rex creatur in palatio Compendii. Hic patrem habuit ex equestri ordine Robertum, auum verò paternum Wedekindum, ex Germania profugum. Sed eam nunc rem sola temporum commemoratione contingimus, non professi Galliarum res gestas prosequi, nisi quantum pertinet ad reprimendam Gallorum superbiam: qui præ se (si diis placet) contemnunt Germanos, vt audiant etiam nunc sanguine cretum Teutonico, quem proceres sibi regem fecere Franciæ.

Normānis Regio in Gallia attributa.

Regi puero regnum rapitur

CAP. 16. TERTIVS tum præfuit ecclesiæ Mindensi episcopus Theodoricus, qui incidit in grauissima tempora (quæ proximè diximus) grassantium Normānorum: nam sic Danos appellāt Galli. Nec modò interfuit, sed etiam præfuit glorioso Christianorum agmini, cæso ac tumulato in Ebbeckstorp. Annalis per inscitiam temporum & rerum, hostes fuisse contendit Vngaros. Sed illi multis pòst annis descenderunt, quum rebus per Saxoniam præesset Henricus primus Saxoniæ dux, inde Romanorum rex, pater primi Ottonis Imperatoris. Normanni ergo fuēre, qui hanc stragem peregerunt: in qua inter cæteros occubuit gloriosus pontifex Theodoricus (sub duce Brunone, qui nomen reliquit oppido Brunswico) vnà cum cæteris coepiscopis, Marquardo Hildesemensi, Drogone Osnaburgensi, Dudone Paderburnensi (quem ego Luitharium accipio, vt fuerit binominis: aut Bisonem eius successorem. Res enim apud homines in incerto remansit) Aufredo Traiectensi: cum nominat annalis Rembertum Hamburgensem. Certum est, vixisse tum Rembertum, & ecclesiæ præfuisse: sed huic agmini non aderat, interim in Phrisiis conflictatus armis suis (hoc est lachrymis & precib.) alteri agmini horum hostiū, quod in Remberto diximus. Aderat Erlulphus Verdēsis, & plurima Saxonum nobilitas,

Annalium error.

Lachrymæ & preces quorū sunt arma.

vna tum cæde martyrio consecrata, & in loco cædis tumulata: quam ego primâ Augusti peractam crediderim, quòd plurima inde sint indicia. Nam de cæde pontificis summi in Hamburg, pudenda fabula iam (vt confido) explosa est. Hic ergo pontifex sanctus, Deo consecratus martyr, locum tegit corpore, quem in acie cadens accepit, expectans nouissimam tubam. Voluêre Mindenses corpus sui pontificis de strage vendicare. Sed iam tanta fuit post cædem ex vulneribus & tumore deformatio, vt discerni non poruerit ab alterutris. Locum ergo martyrii sui tenet in Ebbeckstorp. Nam eius rei gestæ historiam nuper digessi sacris virginibus in eo loco, ad perpetuam rei memoriam, & ad eliminandam fabulam (quæ hactenus pro vera habita est) de aduectis eum in locum reliquiis ab Hamburg: quæ tota res fabulosa est, & pudenda, vt suprà ostendi.

Cap. 17. Osnabvrgensi tum ecclesiæ molitione Cobbonis viri nobilis (comes in Tekeneborch creditur extitisse, qui sub Germaniæ rege Ludouico, Imperatoris Ludouici filio, multa poterat in hoc terræ angulo) præficitur Gosbertus, pridē episcopus ordinatus in Sueonia (Suediam nostri vocant) in qua primus Ansgarius prædicauit verbum Euangelii, consecrauitq; episcopos. Sed per hæc tempora turbatis nouis in Suedia Christianismi rebus, Gosbertus pridem consecratus episcopus, prouincia extruditur, confugitq; ad cōsecratorem suum Ansgarium, legatum apostolicæ sedis per omnia regna Aquilonis: quem ipsum vel in vltimis temporibus agentem, vel successorem eius Rembertum in primis eius annis reperit, & ab altero commendatus est ad vicinam tunc vacantem ecclesiam Osnaburgensem. Non incommoda res visa est Cobboni comiti, talem ecclesiæ videre pontificem, qui non magnopere instaret pro recuperatione decimarum & prædiorum, quæ ille monasteriis Corbeiæ & Heruordensi applicuisset. Facilè ille cessit postulationi: effecitq; apud cæteros (præsertim apud Ludouicum Germaniæ regem) vt consentirent in Gosbertum, ecclesiæ Osnaburgensi tum præficiendum. Præfectus est ecclesię, & illam per annos decem, à LXIIII. ad LXXIIII. gubernauit. Quo quidem anno iam mortuo optimo Germaniæ rege Ludouico, fortissimo ad arma ductore, qui per sua tempora talem se gerebat æquabili iure, talem etiam (vbi opus eueneрat) ostendit in armis, vt pacem vndiquaq; compararet Germaniæ: continuere se Dani (quos Gallici scriptores vocant Normannos) ne per tempora regni eius excurrerent. Ita reges eorum quadam leniuit humanitate, missis muneribus, & vicissim receptis, vt nulla per eius tempora esset Danorū commotio. Illo verò per hæc tempora moriente, iam (vt videbatur) deiecto repagulo, Dani multis millib. armari, exierunt in Germaniam. Proximus illis cursus erat à mari in nouam Saxoniam, quæ tunc sola nomē retinuit. Nā vetus Saxonia nomen amisit, & amat vocari Westphalia. Hic se, duce Brunone (qui erat ex stirpe Wedekindi, Magno Carolo confligante) Christianum nomen armauit, animauit, & in agmen fidele concurrit. Multi fuerant pontifices, multi comites & nobiles: qui vna cęde mactati à Danis infidelibus, in loco Ebbeckstorp (nunc sanctimonialiū locus est) occubuerunt pro Christo. Quibus etiam interfuisse Gosbertus Osnaburgēsis creditur episcopus, vnà cū Cobbone comite. Nam tempora exitus, pręsertim episcopi, incidunt in eundē annum LXX. post DCCC. Cobbonis tamen anni decennio posteriores signantur. Et potuit error esse in illa conscriptione. Nam quū esset nobilis & potens in Christianismo, creditur nō defuisse illi sanctissimo Christianorū agmini pro Christo cæso.

Episcopi quidam decimarum auulsores

Saxonia quæ olim fuit, hodie Westphalia est.

Cap. 18. In Mimigardeuordensi, nunc Monasteriensi, quintum locum tenuit Bertholdus, vir eximiæ deuotionis ac sanctitatis. Per tales enim patres, morum grauitate & vitæ munditia præditos, iacere placuit Altissimo fundamēta ecclesiarum per orbem, non tam marmore & auro rutilantia, quàm doctrinæ & virtutum miraculis redundantia. Serpsit ea ætate per multos lachrymabilis morbus de tumore linguarum, vindicante fortasse occulto iudicio rerum arbitro Deo, linguarum loquaciū perniciosa venena. Intumuit in ore lingua maximo dolore, nec valuere medicorū vlla remedia, donec Bertholdo in Deum respicere iubente, quum litanias & ieiunia populo indiceret, plaga cessaret. Solet per annorum vices, siue occulto naturæ tramite, siue vindice Deo, tale quid in terrarū orbe inter homines incerta origine

Morborum popularium obscuræ causæ.

desæuire, vnde nulla prodira sunt artis remedia. Quod Plinius de mentagra testatur, & nostra experiuntur tempora de venenatissimis morbillis: malũ Gallicum dixere, quod in ea gente primùm se prodidit, sed nunc per Italiam Germaniamq́; laré diffunditur, cum multorum miserabili pernicie & infinito dolore. Sanantur nõnulli, & potissimùm qui minimè pugnant in hoc malum. Quibus verò penitus in se dit, quo magis laborant in ipsum, eo grauius experiuntur hoc malum. Multi etiam morte absumpti, præsertim si in prouecta iam in senium ætate hominem comprehendit. Hæc sunt illa tempora, quibus Arnulphus filius Carolomanni, nepos Ludouici Germaniæ regis, quum Saxoniã teneret Otto senior, qui filium habuit Henricum primum Germaniæ regem: sed iam potito rerum Arnulpho, Gallicæ originis homo Theutonicus (sub quo attritum diu à Normannis & Danis sæuientibus regnum respirauit, & lacertos mouit) sæpe congressus fudit hostes, non incruenta ipse potitus victoria. Semel cõflictatus, tantum sanguinem extorsit perfidis, vt multa millia caderent, & ex regiis valde pauci desiderarentur. Facti sunt proinde timidiores, quamdiu regnauit Arnulphus. Iam tum celebre emporium Francofordia, quasi in meditullio situm Germaniæ, locus deligendi Imperatoris exinde haberi cœpit. Nam primus ibi Arnulphus deligitur imperator. Coronam tamen non nisi octauo regni sui anno accepit à pontifice: tantum illi laboris erat in regno, vt non superesset ocium videndi Italiam. Quanquam & ibi otium nõ esset. nam & Berengarius primus se erexit in Lombardia: & Witto, gentis Longobardicæ vir nobilis, ecclesiam premebat. Sed conflictatus primum Morauis (quos rebelles regno reperit) ingressum dedit Vngaris in regnum: quod in Saxonia diximus. Deinde versus in Italiam cum grandi exercitu, cõflictatur cum Wittone in Longobardia, ad quẽ confugerat Bernardus Caroli Grossi filius: sed superabat ambos Arnulphus. Papa autem Formosus, magnitudinem reueritus exercitus Germanici (quòd nedum hostibus, sed etiam subditis grauis timeretur) orabat vt reduceret exercitum in sua, iam securus ab hoste.

Francofordia Imperator deligendus.

CAP. 19. HAMBVRGENSI ecclesię post Rembertum præficitur Adalgarius, vir Deo deuotus, ex Corbeiensi cœnobio, datus comes rogante Remberto, & laboris socius, & in senectute adiutor, & pene rerum omnium administrator: quum hoc à regibus Germaniæ oraret & impetraret Rembertus, vt etiam suo consilio dignarentur iam tum adiutorem Adalgarium. Sedit in archiepiscopatu annis XX. Ferulam pastoralem accepit ab Arnulpho rege (hoc enim erat tum signum infeudationis) pallium pontificale à Stephano Papa, VI. eius nominis. Consecratus est autem à Moguntino archiepiscopo Lindroldo, seditq́ue difficili tempore barbaricæ vastationis. Nec tamen legationis suæ ad gentes studium omisit: verùm sicut prædecessores sui ad hoc constitutos habuere presbyteros, & ipse habere curauit. Anno autem Adalgarii VII. Hermannus Coloniensis archiepiscopus magnis illum fatigabat iniuriis, Bremam Coloniæ denuo subiugare conatus. Sæpius ea de re vocatus in iudicium aderat, Wormatiæ priuilegia suæ ecclesiæ allegabat: sed non acquieuit Coloniensis, neq; cessauit ab impetendo, donec apud summum põtificem Formosum efficeret, & Arnulphum regem Romanorum interponeret causæ suæ, vt collecta apud Triburiam synodo, authoritate summi pontificis priuilegia Bremensis ecclesiæ cassarentur: in quo pariter gloriosorum principum cassata fuerunt prçcepta. Inde facta omnium subscriptione, Adalgarius, qui archiepiscopus aduenerat, positus est in subsellio nouissimus. Fabula grandis de Adolino & Widgero, qui disceptantes ad spectacula synodum traxerunt: tragœdia lugubris, victum Widgerum, & postero die mortuum. Deinceps autem, sub Adalgario & Hogero omni tempore Brema Coloniæ fuit suffraganea. Miror autem hæc ita scripta in annalibus, quum extet copia bullæ, ab eodem Papa Formoso emanans, quæ longè aliter rem gestam esse ostendit. Ipse loquatur Formosus in apostolicis literis: quib. maior est fides, quàm vllis annotationibus temporum. Sic enim se habet eius cõtinentia:

Infeudationem episcopus à rege accepit.

Brema Coloniæ per factionem subiicitur.

CAP. 20. FORMOSVS episcopus, seruus seruorum Dei, reuerendissimo & sanctissimo fratri Adalgario archiepiscopo Hamburgensi, salutem & apostolicam benedictionem. Arbitrabamur tuam sanctimoniã, prout iniunctũ fuerat, ad Apostolicã te sedem

Formosi papæ ad Adalgarium literæ.

dem festinare, quatenus disceptatio, quæ inter te & Hermannum Agrippinæ Coloniæ reuerendissimum archiepiscopum ventilatur de Bremensi ecclesia, finem perciperet. Sed eo per vicarios insistente, & quetimonias multiplicante, cur tuam non exhibueris præsentiam, saltem per defensorem vicarium, non modicum miramur. In quo suspicari tribuitur, summopere contentionem non odire, qui iudicii æquitatem conatur subterfugere: præsertim quum & Moguntię sanctissimus archiepiscopus (cui de hac re, vt veritatem inquireret, per confratres & collimitaneos episcopos iniunctum fuerat) ad nos scribens significauerit, quatenus venientibus reuerendissimis episcopis ad Frankeneuord, de hac eadem re diligentissimè facta fuerit inquisitio: omnesq; diœcesani eiusdem Coloniēsis archiepiscopi, Franco videlicet Tungrensis, Vodebaldus Traiectensis, Wolselmus Mimigardeuordensis, Drugo Mindensis, Egelmarus Osnaburgensis, sub testificationis prætextu, testificati sunt, vsque ad te nullum Bremensis ecclesiæ præsulem, modum subiectionis Coloniensi antistiti contempsisse: sed semper prædecessores tuos, qui eidem Bremensi ecclesiæ præfuerunt, à temporibus suæ Christianitatis, sedi Coloniensi fuisse subiectos. Verùm, quia tantorum virorum testimonium frustrari non expedit, & ad statutum veniendi tempus festinare, vel delegare vicariū distulisti: tanti temporis querimoniam, ac legatorum constantem instantiam nihili pendere, inhumanum videbatur. Quapropter arctati, hinc, ne Coloniensis ecclesia iustitiam perderet: inde, ne Hamburgensis ecclesia (quæ ad gentium vocationem instituta fuerat) subsidio destituta deficeret: dispensatiuè censuimus, quatenus quoadusq; diuina suffragante gratia præfata Hamburgensis ecclesia intantum dilatetur, vt episcopia instituere valeat, iam memoratam Bremensem ecclesiam ad subsidium habeat: & quoties in magnis & prænecessariis canonicis negociis oportuerit, non subiectione aliqua, sed affectu fraternæ charitatis, Hamburgensis archiepiscopus (qui eiusdem Bremensis ecclesiæ regimen obtinet) per se aut vicarium, suam vicem gerentem, in adiutorium Coloniensis archiepiscopi inuitatus accedat. Dilatata autem Hamburgensi ecclesia, largitore bonorum omnium adminiculante, & fundatis episcopiis, sæpe memorata Coloniæ sedes Bremensem recipiat ecclesiam. Inhumanum enim est inter seculares aliena iura peruadere: quanto magis sanctissimorum episcoporum statutos à patribus transgredi terminos, & eos litigare, qui pacis debent subditis exempla præbere? Hæc autem ad hoc decreta est dispensatio, vt pax vigeat, cesset contentio, & iustitiæ rigorem misericordiæ compassio temperet: scientes, sine pacis bono nullum Deo munus fore acceptabile. Nulli igitur omninò hominum, &c.

Turpe, sed frequentissimum, episcopos de finibus inter se contendere.

CAP. XI.

MIRVM, quomodo tam breui abolita sit memoria constitutionis, quam super eadem re protulit Nicolaus Papa primus, non totis triginta annis ante hunc præsidens. Vbi literæ desuper datæ, si in archiuis ecclesiæ Hamburgensis, aut maioris securitatis gratia in Bremensi seruabantur; cur non sunt proditæ suo tempore; vt tanto præiudicio fuerit occursum? Sed est quod ex temporum qualitate coniectem potius quàm legerim. Ea tempestate erat magna regum super ecclesiis dispositio: nam vacantibus dabant ipsi pontifices, quos à Papa confirmari poscebant. Ita commendatus est Ansgarius ad Hamburgensem ecclesiam ab Ludouico Imperatore summo pontifici Gregorio: sic ad eandem idem Ansgarius commendatus est ab Ludouico rege pontifici Nicolao, & ita reliqui omnes. Vnde coniectura est, literas Nicolai super vnione ecclesiarum Hamburgensis & Bremensis, ad Ludouicum esse regem perlatas, & apud illum conseruatas, ac per mortem eius dissipatas, in manus eorum venisse qui abuterentur. Ita non potuit tum Hamburgensis ecclesia euadere subiectionem Coloniensis archiepiscopi, aut vt illi velut suffraganea pareret (quod prima habet narratio) aut pro ecclesia Bremensi recognosceret illam superiorem, quoad Hamburgensis cresceret in prædiis: quod multo verisimilius habet testimonium Bullæ Formosianæ. Vtcunque fuerit, res in eo statu perdurauit vsque ad Albertum Hamburgensem archiepiscopum, qui pariter summo pontifici atque Imperatori Henrico IIII. percharus, effecerit vt in suam dignitatem Hamburgensis rediret ecclesia, metropolitico iure aduersus Co

Hierarchiæ ecclesiasticæ vicissitudo.

lonienſem diu gauiſa: donec is honos ad ſolam Bremenſem (quæ tum minor erat) demigraret. quod ſuo tempore commemorabitur.

CAP. 22. BISO interim quartus præfuit epiſcopus in eccleſia Paderburnenſi, quo tempore in Romana ſede erat mirabilis tumultuatio, dum ſucceſſor prædeceſſoris facta damnaret, corpusq́; extumularet: viciſſim ſucceſſor alius primo inhærēs, ſecundum damnauit: itemq́ue quartus tertium cum primo incuſaret, ſecundum iuſtificaret. Ita vertigo rotabat Petri ſucceſſores, Ieſu Chriſti vicarios in terris. Nam Stephanus ſextus Formoſum inſequitur, & perſequitur, quem extumulatum iuſſit decollari, & in Tyberim abiici: quem inſecutus pōtifex nomine Romanus, Formoſum tuetur: iubet corpus honorifico reddi tumulo. Miracula tum ferunt ad corporis præſentiam fulſiſſe. Inuenti ſunt, qui poſtea Stephani partes iuſtificarent. Sed iſta rectius in breui Romanorum pontificum catalogo commemorabimus. Sed dum Biſo præeſſet eccleſiæ Paderburnenſi, Arnulphus Imperator, iam victo rege Morauorum (quod in Wandalia diximus) pacatoq́; Italiæ ſtatu, quum filium ſuum Zuentibaldum creaſſet Lotharingię regem, fecit viuendi finem: miſerabili cruciatu exanimatus, vt pediculis ex omni corpore ebullientibus nec vllis poterat remediis obuiam iri, vt viſu miſerum, ita exemplo incompertum fertur exitum habuiſſe. Quamuis ferant, Syllam Romanum dictatorem ante Cæſarum tempora ſimili morbo periiſſe. Arnulphum ferunt nonnulli exitiabiliter à Deo cruciatum, quòd Vngaris, genti crudeli, aperuerit clauſtra in Germaniam: vt illorum ope (quod in Wandalia diximus) Morauos contumaces ad iuga perduceret. Sed quis conſiliarius Deo fuit, vt auſit diuina diſcutere iudicia, quæ ſunt vtique (teſte Scriptura) abyſſus multa? Caſtigauit præſenti vindicta Pharaonē toties miraculis, vt Deo cederet, admonitum, nec emendatum. Flagellauit Nabuchodonoſor, ſed prophetæ precibus, ſeptem in eo tempora exerenda breuiauit. Mauricium Imperatorem Gregorio pontifici grauem, præſenti vindicta (vt ferunt) percuſſit. Potuit & Arnulphum hîc miſericorditer affligere, vt in æternum parceret. Biſo autem pontifex in annum XXIII. eccleſiæ ſuæ præſidens, peruenit

890. ad tempora Stephani VI. Romani pontificis, hoc eſt ad annum Chriſti DCCCXC. tranſlatuſque eſt ad meliora.

Eccleſia caput diu abſque cerebro.

Supra, cap. 18

CAP. 23. ECCLESIÆ per ea tempora Halberſtadenſi præfuit Euilpus, vir grauis moribus, & inſignis ſanctitate: præfuitq́; eccleſiæ per annos IX. quum in Saxonia Otto dux, Henrici primi regis pater, rerum potiretur. Romano autem imperio præfuit Ludouicus tertius, Arnulphi filius. Sed iam nunc per Italiam cœperunt oriri tyrannides, noui (vt dicebant) principatus. Nam Berengarii ibi ſe diuulſerunt à Romano imperio: nec potuit Ludouicus rex hoc malum auertere, quòd Vngaris, genti feroci & nouæ, per Germaniam diffuſę, implicaretur: qui per mortem Arnulphi (cui eſſent fœderati) iam ſe ſine iugo ferebant, Bauariam, Sueuiam & Franciā Germaniæ infeſtantes. Otto dux Saxoniæ, Burchardus Sueuiæ, illis ſe obiiciunt, varia victoria, nunc victi, nunc victores. Treugæ quoq́; fiunt inter medios, quum vtrinque obſides darentur. Quo tempore idem Ludouicus Imperator regnum Lotharingiæ (quod fratre Zuentibaldo defuncto in eum recidit) fecit ducatū regni, commendauitq́; Gebehardo regii ſanguinis viro. Iſte verò Imperator in Italiam ſe contulit cum exercitu, conflixitq́; duci Beneuentano Adalgiſo, ex reliquiis Longobardorum: quos etſi Carolus magnus contriuerit, quia tamen Beneuentanus dux ſe cum paucis in iura regis contulit, paſſus eſt in ſua ditione permanere. Huius ex ſucceſſoribus erat Adalgiſus: qui tum conflictatus Ludouico Imperatori, inſidiis vſus cepit Imperatorem: & iureiurando adactum, ne in ſe arma reſumeret, dimiſit. Ab hoc autem iuramento Ioannes Papa VIII. Ludouicum abſoluit. Dum autem idem Ludouicus Berengario in Lombardia regnum molienti ſe obiiceret, acieq́; victum in fugam vertiſſet, apud Veronā ſiſus victoria, ſecurior eſſe cœpit. Sed dum minus circumſpiceret, inſidiis capitur, & exoculatur. Per quod tempus dum Imperator in Italia laboraret, Vngari Bauariam, Sueuiam, Saxoniam vaſtantes, magnam hominum multitudinem captam abduxerunt, præſertim ex Saxonia: ſecumq́ue vltra Danubium trahentes, poſuerunt eam in finibus ſuis, vt tutarentur

Germania ab Vngaris infeſtatur.

Imperator iuſiurandum autore Papa violatum non impune fert.

cum terræ angulum ab incursionibus. Manentq; Saxones in hodiernum in ea prouincia, sua lingua & moribus vtentes, parumque commercij habentes cum Vngaris. Septem arces hodie vocant locum quem tenent.

ADALGARIVS autem Hamburgensis archiepiscopus, tantũ à Coloniensi passus præiudicium, iam valde senex, minus poterat vel inimicis resistere, vel agẽda disponere. Quare à monasterio Corbeiensi Hogerum suscepit adiutorem: cuius ope ac ministerio fultus, ipse emeritæ senectutis ocio potiretur. Sergius papa, qui fere per totidem annos VII. à Formoso cathedram tenuit Apostolicã, calumnias Adalgarij miseratus, priuilegia Hamburgensis ecclesiæ innouauit, & omnia quæ à Gregorio & Nicolao prædecessoribus suis Ansgario & Remberto concessa sunt, roborauit. Ad hæc quia senectutis pondere grauatus, pastorale officiũ obire non poterat, circumeundo, prædicando, episcopos consecrando: dati sunt ei adiutores à papa ad tam grandem prouinciam Aquilonarium regionum obeundam, vicini quinque episcopi: Emundus Halberstadensis, quem suprà Euilpũ diximus, (potuit enim esse binominis) Wigbertus Verdensis, Biso Paderburnensis, Bernarij duo, Mindensis & Osnaburgensis, quorum ope senex fulciretur. Sed Adalgarius nono post DCCCC. à Christo annos, VII. Idus Maij decessit, sepultus in basilica S. Michaelis, quam ipse pro dilectione magistri super tumbam eius erexit. Et quanuis Sergius (vt diximus) priuilegia Hamburgensis renouauerit, idemque tentauerit ante illum Stephanus papa (qui omnia Formosi acta rescindens, Hermanno Coloniensi & Adalgario Hamburgensi archiepiscopis in Moguntiam conuentum indixerit, & Fulconi Rhemensi archiepiscopo vices suas commisit) quidquid tamen ibi decretum est, Hermannus facilè discussit, præsertim quod ea tempestate summorum pontificum execrabilis contentio authoritatem eius sedis faceret contemptiorem: in qua vir potens apud Imperatorem, & qui armis præualeret, facile effecit quod voluit. Ergo nec Sergij decreta conualuerunt, quo minus etiam postea Colonienses archiepiscopi Bremensem quasi suffraganeum habuere, donec plenè ea res elucidaretur, ad tempora Alberti archiepiscopi. Hoc autem tempore, præter consuetam Normannorum excursionem (quibus iam insueuerant prouinciæ hostibus) noua nunc barbaries Christianis imminebat. Nam Vngari, gens Sarmatica, aut verius Scythica, sedibus suis effusa, per Germaniã omnem latè procurrit. Mirabile Dei flagellum, quod eius generis non primũ prouenit, neq; nouissimum fuit. Nam antea Gothi nostri Romanis iam ad summum decus florescentibus manus conseruerunt. diuque multas nationes deuastarunt, quod in Suedia ostendimus: quorum vestigia secuti Cimbri, gens Germanica, à Romanis retroacti sunt, vel (vt ipsi scribunt) Romani ad internecionem deleri. Præcessere illos Galli Senones per Italiam, Græciam, & Asiam diffusi: & hæc omnia ante natum Christum. Inde Wandali cum Sueuis & Alanis Gallias, Hispanias & Africam afflictauere. Huni, gens effera, iisdem Sarmatiæ vastis regionibus effusa est, & cum Romanis multa prælia fecit. Carolo quoq; Magno conflictata, in vicinas gentes, extincto veteri nomine, coaluit: quos hac quam scribimus ætate, Vngari secuti, diu per Germaniam diuagati, priusquam sedes quietas ad Danubium (quas etiam nunc defendunt) acciperent. Hæc inundatio ea tempestate Saxoniã vexauit. Aliquando enim in diuersum abiens ea natio, non diu reuersa est in idipsum. Secuti sunt postea Turci, nouissimè Tartari: quod suis locis commemorabitur.

Cap. 24. — *Adalgarius iniquo iudicio solatur.* — *900.* — *Pontificia autoritas contemnitur.* — *Barbaræ gentes variis seculis Dei flagella.*

HALBERSTADENSI tum ecclesiæ præfuit Sigismundus, vir per omnes virtutum gradus euectus ad hunc pontificatũ, quem annis XXX. administrauit. Vidit iste suis temporibus insignem fraudem Hattonis archiepiscopi Moguntini, quam intendit in subuersionẽ Alberti comitis de Bãberga. Natus is erat filia Ottonis ducis Saxoniæ. Quũ militari de more cõcurrisset armatus armato Conrado Francorũ duci Germano, fratri Ludouici Imperatoris, strauit Albertus Conradũ, & oppressit eum. Ea res Imperatoris animũ exasperauit in Albertũ: cui ex hoc die iustã vindictã cõstituit per omnẽ occasionẽ. Id quũ nõ ignoraret Hatto archiepiscopus, suasit Alberto, vt descẽderet ad placandũ Imperatorẽ, se mediatorẽ pollicitus ad recõciliationem ineundã: interpositoq; iureiurãdo, se incolumem reducturũ Albertũ

Cap. 25. — *Archiepiscopi Moguntini astutia & perfidia.*

in arcem illius firmauit:& credidit Albertus. Iam iter ingressi sunt, quum Hatto versus in Albertum, Non satis, inquit, nobis prudenter consulimus, qui impransi descendimus in castra, diu ieiuni tractaturi: quin redimus in arcem tuam ad ientacula. Albertus nihil fraudis veritus, redibat cum illo. Gustauit ille cibum, non famem quictans, sed implendi iuramenti gratia, sibi iam videbatur promisso fecisse satis. Vbi veniunt in castra, abreptum iussit Imperator gladio feriri. Nihil illi profuit quòd fidem archiepiscopi proditoris imploraret: nam ille vbi proditionem perfecit, se retraxit ex oculis morituri. Impia tergiuersatio, & indigna pontifice: quam quia non aliter castigare datur, stylo vindicemus. Hoc est enim fidem fallere, hoc est perfidia remunerare fiduciam. Sed nos ad Sigismundum reuertamur: de quo non alia sunt in fastos relata, nisi quòd annis triginta præfuit, & concessit in fata, translatus ad meliora.

CAP. 26. QVINTVS interea Osnaburgensi ecclesiæ pontifex præsidet Ebertus, nostri vocant Egbertum, quum vacaret ecclesia, insigni cæde peracta à Normannis, qua etiam inter alios fertur occubuisse Gosbertus Osnaburgensis. Hic autem Ebertus, vir egregius, quum inuenisset ecclesiam suam multis decimis & prædiis nudatam per latibulum tertij in ordine episcopi, & per dissimulationem quarti: qui quum esset exterus, respiceretq; in patriam suam Suediam, aliquādo (vt sperabat) reducendus, securi videbantur possessores. Sed Ebertus non dissimulauit ecclesię damna plurima: sed vt debuit, ab archiepiscopo suo Coloniensi (quem ferunt tum fuisse Willebertum) auxilium implorauit. Necdum enim sedes apostolica Romæ cuncta sibi ecclesiarum (vt nunc) iura vendicauit: Metropolitanus cuncta gerebat in prouincia sua. Serius enim inolescunt, quæ sunt diu duratura: nam quæ subitò nascuntur, subitò etiam intereunt. Ergo imploratus archiepiscopus, opem ostendit per literas, tuum, inquiens, erit, ô frater episcope, manum mittere in rem; nos tibi auxilio, consilio & fauore non deerimus: si opus sit, humeros tecū ad portandum submittemus: tantùm prior videatur opera in rem tua. Instantia plurima effecit episcopus iste, vt causæ in iudicium pertraherentur. Non erat segnis possidentium defensio præscriptionis: allegabant tempora, & si qua fuere alia iuris auxilia. Deniq; eò res peruenit, vt mota lite, iam conscientiam inciperent habere rei alienæ, vt non amplius currerent tempora præscribendi. Rexit autem hic pontifex ecclesiam suam omni solicitudine per annos decem. Quæ potuit, de rebus ecclesiæ recuperauit: quæ verò non poterat, in his causam vulneratā & iam inchoatam reliquit successori. Qui promptiori proinde via ad ius assequendum nitebatur, quo iam essent omnia litis in iure præparatoria per hunc adaptata. Peruenit autem viuendo, ad annum Christi, DCCCLXXXIIII. mortuusq; est sub Imperatore Carolo tertio, quem cognominauere Grossum.

At summus sacerdos Moses, talis initio declaratus, & cōstitutus est, non sensim rapuit.

CAP. 27. QVARTVS in ecclesia Mindensi præsul Wulfarius erat, vir (vt nomen prodit) Saxonici generis, quem temporum ratio fuisse prodit admirabilem. Nō enim vocabant tum ad præsulatum nisi religione & sanctimonia præstantes, vt non modò præesse, sed prodesse populo possent. Opus enim fuerat tum crebra verbi prædicatione, opus instantia singulari ad erudiendum populum in fide recentem, ad confirmandos animos vacillantes. Quid enim faceret in tanto periculo grex Dominicus, si non pastorum excubiis tueretur? Tempora fuere, quibus sæuiebat in Danis diabolus, persequens quos illi nuper ademerat Euangelij prædicatio. Igitur commonendi fuerant, ne hostibus terrerentur: docendi, ne per illam occasionem ad paganismum relaberentur: qui vnus incumbebat labor vigilantiæ pastoris. Pauca verò, imò penè nulla, de hoc pontifice sunt ad speciem in literas relata: neque enim scribitur quanto tempore præfuerit ecclesiæ, quid operum molitus sit. Dies tamen transitus eius ad meliora non subtrahitur: transiit enim prima Iunij. Mores & merita versibus illorum temporum sunt insignita:

Episcopi vera partes.

Hic doctor prudens, ad opus sublime vocatus,
Authoriq; Deo messis fœcunda paratur.

Hoc dicere vult quicunque scripsit, virum fuisse doctum, doctorem plebis, prudentem ad omnia, quippe qui inter lupos Dominicum gregem seruandum accepit,

pit, vocatus ad opus sublime euangelizandi vita & moribus. Alioqui vbi vita defuerit, quid prodest rotunditas ipsa sermonis? Alioqui faciës & docens, magnus est in regno cælorum. Nostra feliciora videntur tempora, vbi pontifices euangelizandi ministerium relegarunt in sacerdotes, ipsi superintendentes. Sic enim sonat episcopi nomen. Meliora sibi desumunt in decimis, primitiis & oblationibus: equis, armaturis, euectionibus magnificis intenti, curā gregis abiecerunt. Sed hæc in aurem legenda, ne offendantur magnates, & dicamur os in cælum ponere, dum quæ supra nos sunt, carpere contendimus. Sed finis sit comparationū inter pontifices veteres & nostros. Illi regna conquisierunt æterna per summæ pietatis merita: nostri, si sua in pace & tranquillitate, & rerum abundantia transigant tempora, felices se prædicant: & vocantur, dum viuunt, sancti patres, bene etiam, si hoc nomen retinent in morte.

Pontificum studia minimè pontificalia, reprehendere, est impiè loqui.

Cap. 28.

Hildesemensis ecclesia post Marquardū, inter martyres cæsum, à Danis in Ebbeckstorp, proximū habuit pontificem Wigbertum, religiosum patrem, & eo loco dignum: sed illum diu habere nō meruit. Nam vix expleto in episcopatu anno, transiuit ad meliores sedes. Successit illi venerabilis pater Walbertus, religione & sanctitate præcipuus. Illa enim tum fuere, quæ in pontificibus & quærebantur & amabantur, non alta nobilitas, non armata potestas, nō opum affluentia: quippe tum sub religiosis principibus ista non desiderabantur, sua sponte illa prouenerant ecclesiis à Deū timentibus seculi potestatibus. Nunc rerum facta est cōuersio. Nisi enim habeāt ecclesiæ pontifices, qui armis arceāt iniuriā, non est salua libertas ecclesiis indulta. Walbertus ergo pontifex, merito insignis & moribus, breuem sortitus est pontificatū: nam intra annū primū defecit. Surrogatur illi Sehardus, nō indignus eo munere, quod per annos XL. feliciter administrauit. Vidit hic suis temporibus, Romanos Imperatores Carolū cognomento Grossum, Ludouici Germaniæ regis filiū, imperio finaliter cedentē, quod imparitatem suā agnosceret. Vidit & Arnulphū Carolomanni filiū, ex fratre nepotem Caroli Grossi. Vidit quoq; Ludouicū Arnulphi filiū in Imperio: post quē agnouit etiā Conradū primū, ex genere Magni Caroli nouissimū Romanorū regem filiū Conradi, quem in acie occidit Albertus Bambergensis comes, natus matre Saxonica, quū esset Conradus Arnulphi Imperatoris filius. Rex autem Conradus, nepos ex eodem Arnulpho, pronepos Carolomanni, abnepos Ludouici Germaniæ regis, trinepos Ludouici primi Imperatoris, & perinde quadrinepos Magni Caroli: in quo Conrado, quia neq; liberos, neq; coniugem habebat, defecit linea Magni, per annos CC. in Imperio permanens. Sehardus autem pontifex quid tanto tempore rerum in pontificatu gesserit, nihil scribitur: nisi quia certum est, pro temporū religione instituisse verbo & exemplo erudiendæ plebi, in sanctitate & iustitia Deo seruituræ.

Cur ergo aliàs ista commendas, & tanquam vtilia prædicas?

Postremus ex Caroli posteris Imperator.

Cap. 29.

Mimigardevordensis (nunc Monasteriēsis) ecclesia, per eam tēpestatem habuit pontificem Wilhelmū, religiosum in Christo sacerdotem, pridem plebanū pastorem in Catzenhusen. Magna is erat humilitate & sanctitate cōspicuus. Apud hunc illorū temporū Imperator (nō enim nomen eius annectitur: poterat esse vel Ludouicus, vel Conradus, qui Arnulpho successere) dum vice quadā in venatione ceruum insecutus, per longissimos recessus nemoris aberrasset, per noctem hospitio receptus, quum petere ab eo aliquid iussisset, intelligens hospitem suum esse Imperatorē, petiit vt quem primū ceruū in venatione cepisset, corrigiā sibi de pelle eius daret, qua cinguli loco vteretur. Annuit Imperator: & videns sanctitatē viri, pollicitationemq; factā alta mente reponēs, quamprimum vacauit episcopatus Mimigardeuordensis ecclesiæ, vocauit susceptorē suum Wilhelmū, eique de eadem prouidit, & totis conatibus renitentem ad eam introduxit. Leguntur de hoc viro & alia multa laude digna. Nec mireris lector, ab Imperatore cōstitutum episcopū. Ferebāt hoc illa tēpora, quādo etiā summorū pontificū constituendorū destituendorumq; habebāt arbitriū: quod temporū necessitas ferebat. Nō erat capitulis (vt nunc) electio libera: non erat cōfirmatio apostolica tum necessaria: quem princeps delegerat, is erat pontifex cōsecrandus à vicinis episcopis. Erat longa super hoc iure concertatio inter sacerdotium & regnum. Hoc duo Henrici, pater &

Episcopatus ænigmaticè petitur.

Fuit olim necesse pontifices ab Imperatoribus cōstitui.

filius, hoc idem duo Frederici, auus & nepos, diu defendere ac tueri quæritabant: sed vicit gladius ecclesiæ, peruicitq́; vt ius suum ecclesiis relinquerent Imperatores. Eam rem in Saxonia peregimus: & vbi opus euenerit, suis locis infrà recordabimur. Wilhelmus autem quanto tempore præfuerit, quid magnarum rerũ peregerit, annales non memorant: hoc solo contenti percensere, quo merito quáve occasione peruenerit ad episcopatum.

CAP. 30. VERDENSIS ecclesia post Erlulphũ martyrem, in Ebbeckstorp cum agmine Christianorum pro Christo cæsum, episcopum habuit Waltherum, virum eo loco dignissimum, primum (vt arbitrantur) ex huius nationis hominibus ortum. Nam prædecessores fere omnes Scotici aut Anglicani generis fuere, quod tituli testantur abbatiarum, à quibus sunt translati: & ipsa vocabula & nomina virorum indicio sunt, quòd non nostræ fuerint gentis. Waltheri autem nomen apud nostros quia est vsitatissimum, arbitrantur hunc esse primum nostræ originis in hoc loco pontificem. Ea parochia latissimis olim finibus tendebatur: sed hoc tempore contractiores accepit limites, quòd episcopatus alij vicini suis quoque finibus pro dignitate vterentur. Successit in ea ecclesia Walthero Wigbertus, vir originē ducens ex sanguine Wedekindi ducis, cum quo res erat Carolo Magno. Latam enim sobolem reliquit moriens Wedekindus, ex quibus erant comites de Ringelheim, deque Oldenborg. Nam vxor Henrici ducis Saxoniæ, primi regis Romanorum ex ea natione, filia erat Theodorici comitis de Ringelheim. Ea fratres habebat, Reginbernum, Immodum, Wedekindum. Ex quibus Reginbernus conflixit victoriosè Danis de veteri more excurrentibus, adeoque afflixit, vt in reliquum ab omni Germaniæ littore abstinerent, rependens cladem cladi: compensauitq́; cædem in Ebbeckstorp, in qua Bruno dux cum multis pontificibus & nobilibus occubuit pro Christo. Ex hac ergo nobilitate trahens originem Wigbertus, ad episcopatũ Verdensem peruenit: duplici nimitũ fulgens dignitate ac nobilitate generis quidem secundum seculum, & religionis secundum Christũ. Huius interuentu pontificis, Ludouicus rex, Ludouici Germaniæ regis filius (qui cum fratribus Carolo & Carolomanno partitus est ditionem patris Ludouici) aut (si id temporibus congruentius apparet) Ludouicus Imperator Arnulphi Imperatoris filius (malè enim discernunt annales tempora) multa de sua proprietate contulit ecclesiæ Verdensi, duodecim mansos in villa Walliæ, in comitatu Bernarij. Hic etiam obtinuit ab Arnulpho rege, vt omne patrimonium suum in Westphalia, in Wineswald, in Balla, in Muturia, Gheneto, Heribrunno, post obitum suum cederet ecclesiæ memoratæ. Actum Forcheim, anno DCCCXC. Habuit iste successorem Bernarium, ordine XIII. in ecclesia Verdensi episcopum, cuius temporibus cœpit status ecclesiæ Verdensis maiorem in modum proficere, accedente illi patrimonio (quod diximus) nobilis viri Wigberti immediati prædecessoris. Accessere largitiones imperatoriæ, prouisiones pontificales, & eleemosynæ sanctorum. Iam enim res omnes inclinauere Germanis, qui in ecclesias erant propensiores quàm exteri reges.

Wedekindi Saxonis, quē Carolus Magnus deuicit, posteritas.

CAP. 31. IN ECCLESIA Paderburnensi, quum sub Imperatore Arnulpho Biso defecisset, surrogatur Theodoricus, qui annis IX. præfuit ecclesiæ cum laude. Quid autem rerum gesserit, non traditur. Vnum pro certo est, ad mensuram illorũ temporum illum instituisse amplificandæ Christi Domini sanctissimæ religioni. Deficienti autem surrogatur Vnwanus, qui annis scribitur XIX. præfuisse, hoc est per tempora Ludouici & Conradi Romanorũ regum. Nam inter Imperatores, Conradum atque Henricum numerare non dignantur, quòd coronam Imperij de manu pontificis non acceperint. Ea de re plura diximus in Saxonia nostra. Quid autem hic pontifex in religione sacra profecerit, nihil in fastos est relatum, nec nos diuinare possumus. Sufficitur illi iam translato Dudo, vir pontificio dignus, qui ecclesiæ præfuit annis XXV. hoc est per tempora Henrici regis, vsque ad Ottonem filium. Viderunt horum tempora pontificum, grauissimã incursionem Vngarorum: nam Sueui, Bauari, Thuringi, Franci, Germani, Saxones, assiduè senserunt hoc malum. Nam IIII. anno imperante Conrado, Vngari ad Fuldense monasterium peruenerunt: & proximo anno (vbi creuit audacia successibus) transito Rheno,

Imperator non habetur, cui coronam pontifex non imposuerit.

no, fines Lotharingiæ inuaserunt. Quibus malis implicitus Conradus, cœpit etiã regni principibus contemptui esse. Insurrexere autem in eum Arnoldus dux Bauariæ, Burchardus dux Sueuiæ, Giselbertus dux Lotharingiæ, Hẽricus dux Saxoniæ. Sed ille prudenter distractos, non permisit vires coniungere. Versus autem in vnum ex his, Arnoldũ ducem Bauariæ, expulit prouincia, profugientem ad Vngaros, apud quos omni tempore Conradi permãsit. Quumq; successisset in regno Henricus Saxo Conrado, Vngari non cessauere Germaniam affligere: donec magno victi prælio ab Henrico, sese intra limites suos continere perdiscerent.

ALBERTI KRANTZII
METROPOLIS, LIB. III.

METROPOLIS honori donemus, vt ab ea nouo ordiamur principio. Igitur Hogerum ex fratribus Corbeiensis cœnobij, quem viuens habuit Adalgarius in ecclesia Hamburgensi archiepiscopali adiutorem, moriens habere meruit in pontificatu successorem. Sedit autem annis solis septem, ordinatus per cõtentionem, ab archiepiscopo Coloniensi tanquã suffraganeus, pro Bremensi incorporata à suo metropolitano. Nam decreta pontificum Ro. nouissima Stephani atq; Sergij Coloniensis cõtemnens, Formosi papæ ordinationi pertinaciter inhæsit. Effecit autem seculorum potentia, vt bonus Hogerus, non quod oportuit iuris ordine, sed quod temporũ indixit malitia, pateretur. Pallium tamen suscepit à Sergio papa, ne iuri suo renunciare videretur: ferulam à rege Ludouico, qui filius erat Arnulphi. Iam enim Ro. Imperium in eam contentionem peruenerat, vt & in Italia Berengarij, & item alij aliis locis colla subducerent iugo: pœnituitq; vehementer Italos, quòd sub Carolo Magno transiuerit Imperium in Germaniam. Erat enim Carolus & natu Germanus, & cum Galliis magnam Germaniæ partem ex paterna successione gubernabat. Nam orientalis Francia, cum Bauaria & Austrasia (quę est Metensis prouincia) illi paruit. In Caroli autẽ persona nihil erat pœnitendũ: nam ille magnopere prouexit Imperiũ. In nepotibus autem magnifici regis & gloriosissimi Imperatoris, defecit illa vis imperio digna: nisi quod in Arnulpho se paulisper ostẽderat. Filius autẽ Arnulphi iste Ludouicus, etsi Romani regni titulũ acceperit, ad coronã tamen imperij nõ peruenit. Vnde ex eo per Conradũ, ex fratre filiũ, per Henricũ Saxonem, vsq; ad Ottonem I. eius filium, reges tantùm Germaniæ, non etiã Italiæ habebantur. Sed operæpreciũ est intueri, cur Hamburgensis, & illi iam adunata Bremensis ecclesia, tam frequenter à patribus de Corbeia translatis teneretur. Num in collegio Hamburgensi, aut cœtu Bremensi, vel in congregatione Buccensi inuentus est qui operi videretur idoneus, vt non tam de longinquo archiepiscopi peterentur? Præsertim si religionem sectarentur electores, eadem & his locis vigebat. Cur non vel ex aula principum, vel de terræ nobilitate vnum aliquem sustulerunt? Credo non defuisse, qui sedem primam in prouincia satis ambirent, si non illos terruisset imposita legationis ad gentes necessitas, quam plerique vt periculosam fugitarunt. Insignis tamen hac tempestate & diu postea fuit Corbeiensis cœtus, & patrum veneranda frequentia, zeloque diuinæ religionis propagandæ mirabiliter feruebat. Nam à memoria D. Ansgarij plures eius exemplum secuti, abierunt in gentes vicinas Wandalorum euangelizantes, penetraruntq; ad mare. Sanctique Viti (cuius sacræ reliquiæ Corbeiæ quiescunt) patrocinium genti commendantes, re bene gesta sunt reuersi. Quæ patrum diligentia inde versa est in perniciosam gentis Rugianæ superstitionem: quum illi *Swantwit* iuxta linguam suam, S. Vitum, non martyrem, sed abominandum idolum statuissent: quæ in Wandalia nostra sumus pleniùs executi. Eam tam insignis patrum diligentia, simul & sanctorum Ansgarij Adalgariique memoria peregit, vt inde potius quàm aliis de locis, Apostoli in gentes peterentur. Sic enim meritò appellandi fuere illa ætate Hamburgenses archiepiscopi. Huius au-

Marginal notes: CAP. I. — *Nemo potest duobus dominis seruire.* — *Heroum filij noxæ.* — *Idolum ex Christi martyre quomodo fiat.*

tem Hogeri præcipuã ſanctimoniam vel inde prædicant, quòd erat in eccleſiaſtica diſciplina ſeueriſſimus diligentiſſimusq; exactor, pro ſuo in omnes incredibili affectu. Viſitabat enim quàm frequenter fratrum loca, ne quid per incuriam obreperet quod ſanctitati derogaret. Vnde quum apud Hamburgum conſiſteret, nocte intempeſta exploraturus quidnam in Ramſola ageretur, ad vigilias eò properauit matutinas: fidelis diſpẽſator & prudens, qui & ipſe vigil pernoctauit, ſuamq; familiam dormitare prohibens, venienti ſponſo lætus occurrit, dicens, Ecce ego, & pueri quos dedit mihi Dominus.

CAP. 2. HOC verò tempore quis fuerit religionis ſtatus in Dania, non ſatis explicatur: niſi quod atrociſſimam incurſionem in prouincias Dani facientes, nihil quietius domi egiſſe facile coniiciatur. Permanſere tamen in occulto multi Chriſtiani, quos huius pontificis ſucceſſores in fide continuerunt. Interea dum adhuc Hogerus ſupereſſet, grauis nimium incubuit eccleſiis Hamburgenſi ac Bremenſi incurſatio, cum vaſtitate terribili. Nam Hamburgum Dani iuncti Wandalis atrociſſimè ſubuerterunt: eccleſiam demoliti, fideles diſſipauerunt. Hæc eſt interim quarta huius vrbis per Chriſtianiſmi tempora ſubuerſio, vt trucidaretur in ea omne nomen Chriſtianũ. Nam prima, viuente adhuc Magno Carolo, facta eſt à Wilſis, Wandalorum gente, quum Imperator calamitatem vrbis miſeratus, eccleſiam cum oppido iuſſit inſtaurari. Altera facta eſt à Normannis in diebus Anſgarij, quũ ille Ramſolam adductis ſanctorum reliquiis petiſſet. Deinde necdum bene reſtituta cum oppido eccleſia tempore Remberti, immune eſſe non potuit à Danis Saxoniam vaſtantibus, quum agmen omne Chriſtianum, quod prædiximus, barbari trucidaſſent. nam & tunc exciſum cum habitatoribus oppidum nihil reliquum fecit, niſi ſi qui ſibi fuga conſuluiſſent. Et hæc fuit tertia Chriſtianæ vrbis euerſio. Deinde quum Vngari implicitam tenerent omnem bello Saxoniam, & vſq; Bre-

Hamburgum ſexies cladem ob Chriſti nomen accepit.

913. mam perueniſſent ſub Hogeri pontificatu, anno poſt Chriſtum, DCCCCXIII. Wandali cernentes reliquam Germaniam Vngaris implicari, ipſi Tranſalbinam Saxonum prouinciam inuadunt: Hamburgum non ſatis validum aduerſus incurſiones oppidum, igne ferroque ſubuertunt. Affuit tum Bremenſibus inſignis Dei protectio. Nam quum Vngari vrbem incendio fœdarent, vt prædæ inſtarent, incenſisq; eccleſiis ſacerdotes ad aras trucidarẽt, clerum vulgò mixtum aut impune occiderunt, aut in captiuitatem pertraxerunt. Crucifixi Domini imagines per ludibrium ſunt attrectatæ, cuius furoris veſtigia ad longam durauerũt ætatem. Sed Deus zelotes, cuius ibi ſacratiſſima paſſio eſt deriſa, incredulos nõ eſt paſſus abire inultos. Nam ſubita & mirabilis orta tempeſtas, à ſemicremis eccleſiarum tectis ſcindulas eleuauit, quas in ora paganorum rotans, dum fugæ præſidium quærunt, aut in fluuium præcipitari compulit, aut in manibus includi ciuium armatorum. Et quoniã vaſtationes Hamburg cœpimus numerare, quæ ſuperſunt, paucis recenſebimus. Quinta ergo deinde fuit Chriſtiana vrbis euaſtatio in tertij Ottonis morte, poſt annos à Chriſto, M. quum iugum Saxonicæ exactionis Wandali excuterent, & ſe vendicarent in libertatem, magis pertæſi tributorum, quæ ſine fine exigebantur, quàm religionis. Audita igitur morte tertij Ottonis, ſigna ſuſtollunt, rebellionem oſtendunt: in vicinos Tranſalbianos primus impetus. Hamburgum velut ſignum ad ſagittam petitur. Omne nomen Chriſtianum opprimitur, funditur ſanguis innoxius, & Chriſto precioſi martyres conſecrantur. Multi ex clero & ciuibus in captiuitatem abducuntur: plures interfecti Chriſtianitatis odio, quæ illis tributa videbatur inuexiſſe. In Aldenburg ciuitate magna Wandalorum (quam illi ſua lingua *Starigard* dixere) ſita ad mare Balticum, itinere diei vnius ab Hamburgo, ſexaginta presbyteri, cæteris more pecudum obtruncatis, ad ludibrium ſunt ſeruati, talique martyrio conſummati, vt cute capitis in modum crucis inciſa ferro, ſingulis cerebrum aperiretur. Deinde ligatis poſt terga manibus, profeſſores fidei per ſingulos Wandalorum vicos tracti ſunt, & verbere, aut aliis modis vexati, donec deficerent. Ita illi angelis & hominibus ſpectaculum facti, IIII. nonas Iulij victorem ſpiritum exhalarunt.

Hamburgi miſerandum excidium diuinitus vindicatum.

Presbyteri ingenti cruciatu excarnificati.

CAP. 3. NOVISSIMA & pene omnium grauiſſima Wandalorum in Hamburgum irruptio,

irruptio, facta est sub Imperio Henrici quarti, præsule Alberto primo, anno Christi, M. LXVI. per hanc occasionem. Nam Godscalcus, vir in gente Wandalorum primarius, quum adolescentia sua patrem cæsum à Saxone vindicasset, seque immiscuisset illi Wandalorum quam proximè diximus, excursioni, cui nō solùm interfuit, sed præfuit: in ætate autem ingrauescente iam in senium, spiritum salutis quem conceperat, ad multos suæ gentis sategit propagare, totamque pene maritimam Wandaliam Christo conquisiuit, quā prius auerterat, multiplicatis per vrbes & vicos monasteriis. Non tulit eum profectum humani generis inimicus. Nam excitatis quibusdam in ea gente male potentibus, Godscalcus cum sacerdote inter docendum mactatur ad aram. Et quum factum suum tumultuantes recenserent, videntes quantum excitauerint incendium, coniurationem suam fecerunt quàm latissimam. Mox populariter Christianismum reiiciunt, persequentes omne nomen Christianum. Christi virgines, monachi, sacerdotes, & vbique populus Christianus supprimitur: qua tempestate Ansuerus fratrum suorum in Ratzeburg maior, cum cæteris lapidatur. Hamburgensem deinde prouinciam igne & ferro sunt demoliti. Sturmarij & Holsati fere omnes occisi, aut in captiuitatem sunt perducti. Arx Hamburgi, quam noui Saxoniæ duces firmarant, funditus est excisa, & in derisionem religionis etiam cruces sunt obtruncatæ. Percensitis sex euersionibus eius vrbis, ad institutum reuertamur. Quum in diebus suis Hogerus pontifex quartā esset expertus suæ diœcesis euastationem, accessit morbo corporis angor animi, & IIII. Calend. Ianuarias pastor egregius migrauit ad Christū, sepultusq; est in oratorio S. Michaelis, cum prædecessore suo. Cuius corpus quum post annos CXX. diruta per vetustatem capella quæreretur, præter cruces pallij & ceruical episcopi nihil potuit inueniri. Vnde creditum est, pro viri sanctimonia, iam esse completam in eo resurrectionem ex mortuis: quam quum in Iudæa crebriùs, in aliis quoque prouinciis Deus euidenter ostenderit, noluit huic nostræ regioni domesticum deesse testimonium.

Godscalcus Christi hostis, deinde testis.

Hogerus iam resurrectionē carnis assecutus.

REGINWARDUS Hogero in archiepiscopatu succedit: qui vnde venerit, aut quis ante pontificatū fuerit, nulla extant monimenta. Nomen eius catalogo pontificū inseritur, vita eius non memoratur. Vnde datur intelligi, paucissimis illum diebus superfuisse. Nullæ eius extant (vt aliorū) literæ priuilegiorum. Quòd autem vix annū impleuerit, imò ne annū quidem plenū, inde colligitur, quòd anno Conradi quinto quum solennis esset cœtus regni, successor eius Vnni interfuit, & eodem anno Hogerus huius prædecessor decessit. Medium ergo anni tempus iste occupauit, quum decessor in principio anni defecisset, & huius successor in fine anni cōcilio interfuisset. Per hæc autem tempora Conradus rex, quum multorum æmulationē pateretur in regno, sapientia tamen & constantia peruicit, vt principes Germaniæ in fide cōtineret. Inter omnes verò præcipuè de Henrico Ottonis filio, duce Saxoniæ, suo in regno successore, curā gerebat: cuius acrimoniam veritus, quia placare nō potuit, tollere cogitauit de medio. Hattoni Moguntino archiepiscopo notam inurunt annales, quòd quomodo Albertum Bambergensem comitem, Henrici ex sorore nepotem, Ludouico regi prodiderit ad mortē: ita Henricum quoq; similem ad exitū cogitauerit regi Conrado in manus tradere. Ferunt, Hattonem, quum aurificis domum in itinere haberet, considerandi operis gratia, quod ille faciebat, introisse. Habebat in manibus opifex torquem ex argento, vt inauraret. Pontificem, quum opus inspiceret, ferunt ingenuisse: & illum qui attenderet, per familiaritatem interrogasse ex pontifice, quò tam altè ducta mitterētur suspiria? Respondisse tum Hattonem, formidare se, quòd quæ nunc auro, pòst nobiliore sanguine imbueretur. Tacitus secum rem perpendit aurifex, secretiùs inde scrutatus, cuius dono pararetur: & quum ex longinquo compertum haberet, Henrico Saxonum duci illā magno munere destinari, curauit ad eundem ducem rem omnem perduci, vt euitaret donum torquis ab Hattone. Dux ipse iam suspectam habens eiusdem pontificis fidem, quòd pridem eius perdidisset nepotem, intelligens quid de se strueretur, inuitanti per solemnem nunciū pontifici iussit responderi: Vade, renuncia pontifici tuo, non habere Henricū Alberto ceruicem durio-

CAP. 4.

Hatto Moguntinus proditionum artifex.

Henricus Saxo maturè monitus vitauit periculum.

rem: domi remanens, de illius mecum seruitio tractabo. Et reuersus in Saxoniam, omnia quæ Hattonis fuere & in Saxonia & in Thuringia, peruastabat. Hæc ita fama feruntur, pessimo machinationis exemplo à pontifice, si vera sunt: maligno infamantis veneno, si conficta. Quis enim facilè credat, legitimis sacris initiatū pontificem Christianum, cui ne odisse quidem permissum est, machinari voluisse in necem tantorum principum? Sed è diuerso monstra sunt scelerū, sicut & bene gestorum, vt reuera contigisse probentur, quæ nemo potuit futura vel credere, vel præuidere. Cæterùm illis in medio relictis ad nostra reuertamur. Hunc ergo pontificem, quomodo ascenderit, qualiter vixerit, quomodo etiam finierit, peræquè tenemus, præter nomen eius in annalibus nihil ipsius reperientes.

CAP. 5. VNNI deinde sacris successit ministeriis, vir habitu corporis (vt ferunt) despicabilis, sed iam Deo commendatus, hominibus quoque gratus, vita sanctus, opere industrius inclaruit. Huius autem assumptio hoc ordine prouenit. Quum iam Reginwardus in fata concessisset, & Ledradus Bremensis chori præpositus à clero & populo surrogaretur, mittitur solenni more ad regem Conradum, pontificalem ferulam (hoc est regalia temporalis dominij iura) ab illo accepturus: neque enim potuit rex aliud quam temporale committere. In familia autem sua Ledradus electus duxit hunc suum Vnni capellanum. Et quum in conspectum regis prodiret electus, non longè aberat Vnni, dominum suum insecutus. Rex electionis ordinem perspiciens, quum illa tempestate arbitrium constituendorum pontificum maximè sibi reges vendicarent, ferulā quam manu tenuit, præterito Ledrado, à tergo adstanti tradidit Vnni capellano, eum ecclesiæ pontificem designans. Agebat regem diuinus (vt creditur) spiritus, qui olim in Samuele loquebatur, vt præteritis Iessæ sex eximiæ proceritatis filiis, paruulo Dauid regni sceptrū & prophetalis vnctio seruaretur. Ledradus contemptus, abibat. Vnni regia, imò diuina, voluntate, vir sanctissimus, in episcopatum sublimatur, pro sui sanctitate principibus Conrado atque Henrico regibus Romanorum venerandus, & (quod est amplius) etiam perchatus. Potissimā eius ad hominem causam hanc accipimus, quòd rex contempserit populi & cleri electionem sine suo nutu factam: & ideo electum præterit, & alium suffecit. Sed quid dicit Scriptura? *Cor regis in manu Dei, & vbi voluerit, flectet illud.* Huius pontificis temporibus Vngari non modò nostram Saxoniam, aliasque cis Rhenum prouincias, verumetiam Lotharingiam & Franciam sunt demoliti. Dani quoq; Wandalis cōspirantes, primò Transalbianos Saxones (qui nunc Holsati sunt) deinde vltra Albim digrassantes, magno terrore Saxoniam quassabant. Apud Danos eo tempore Gormo regnauit, Christianismo non mediocriter infensus: nam omnem in regno Christi religionem extinguere molitus, sacerdotes è suis finibus eiecit, plures per tormenta necauit. At verò Henricus rex, qui Conrado suffectus est, iam tum à puero timens Dominū, & in eius misericordia totam ponens fiduciam, Vngaros quidem multis grauibusq; præliis repressit. Itemque Bohemos & Sorabos cæterosq; Wandalorum populos vno quidem, sed grandi prælio ita contudit, vt residui pollicerentur imperata se facturos. Deinde cum exercitu rex ingressus Daniam, Gormonem regem primo statim impetu ita conterruit, vt remandaret paratum se cum Romanorum rege per æqua pacisci. Henricus rex victor apud Slesuicum (quæ etiam Heidebu dicebatur) regni sui terminos ponens, marchionem ibi constituit, hoc est, ducem limitaneū, & Saxonum coloniam habitari præcepit. Hæc autem ita esse gesta, per quendam Danorum episcopum testificata sunt, & in annales relata.

Rex alij episcopatum confirmat, quàm qui à clero electus fuerat.

Hodie non similis eo modo esse.

Marchio quid.

CAP. 6. VENERABILIS Vnni pontifex, videns per Henrici regis victoriam ostium fidei esse gentibus reseratum, non dormitabat. Præcipuè verò, quia legatio Hamburgensis ecclesiæ pro temporum malitia diu intermissa est, præueniente misericordia Dei, & regis operante virtute, datam occasionem nō est passus inanem præterire. Igitur nihil arduum nihilq; periculosum reputans, quod honori diuino & animarum lucro impenderetur, latitudinem suæ ditionis nō per vicarios, sed per seipsum constituit obire. Postea verò quàm Dei confessor peruenit in Danos, vbi rex Gormo, Christianitati necdum plenè placatus, regnauit (etsi vxorem

Vnni Daniæ regis impij filium Christo lucrifacit.

haberet ex Anglia Christianissimā) illum pro ingenita placare nequiuit feritate: filiū autem eius Haraldum sua lucratus est prędicatione. Quem, adiuuante matre Tira, fœmina Christianissima, ita Christo fidelem perfecit, vt Christianitatē, quā pater execrabatur, ille excoleret, & publicè sineret prædicari. Ordinatis igitur in Danorum regno per singulas ecclesias episcopis, aut sacerdotibus, multitudinem credentiū Haraldo regis filio Dei sanctus ad tutelam commendauit. Cuius etiam fultus adiutorio, noui itineris cōsortem habuit, qui regio nomine illi adesset. Vbique omnes Danorū insulas penetrauit, euangelizans regnum Dei gentibus, & fidelibus, quos inibi de veteri memoria reperit, aut captiuos inuenit, in Christo cōfortans consolatur. Deinde vestigia secutus magni Ansgarij, mare Balticum nauigans, graui labore Bircam peruenit. Hoc tunc caput erat Suedici regni, quò iam per annos LXX. nemo doctorū post Ansgarium ausus erat penetrare, præter solum (vt legimus) Rembertum. Est autem mediterranea ciuitas, non longè ab Vpsala, quæ nunc metropolis est regni, tum erat idolorum cultu famosissima. Quo loco sinus quidam barbarici maris in Boream vergens, portum facit barbaris gentibus, quæ ad hoc mare diffusæ incolunt, optabilem, sed valde periculosum incautis & locorum imperitis. Bircani enim, piratarum incursionibus (quorū ibi magna grassatur frequentia) sæpius impugnati, quum vi & armis nequeunt resistere, callida hostes arte aggrediuntur decipere: qui sinum maris impacati per centum & amplius stadia latentiū molibus saxorum obstruentes, periculosum æquè suis ac prædonibus iter fecerunt. *Birca Suediæ caput ac emporium.* Ad quam stationem, quia tutissima est, in maritimis Suediæ regionibus solenne Danorum, Normannorum, Wandalorum, atque Semborum naues, aliiq; Orientis populi pro mercaturis suis emporium constituerunt. In eo portu confessor Domini Vnni egressus in terram, insueta populos compellare cœpit legatione. Quippe Sueones & Gothi propter barbaricæ excursionis tempora (quibus paucis annis multi reges cruento dominati sunt imperio) Christianæ religionis penitùs obliti, haud facilè poterant ad Christi fidem inclinari. Instititamen opportunè, importunè, vt reges etiamsi non ipsi crederent, verbum tamen salutis fieri populo paterentur. Itaq; factum est sancti patris infatigabili instantia, vt populi, quorū patres à beato Ansgario & Remberto fidem acceperāt, sed ipsi temporū malignitate ad paganismum relapsi, nunc demum ad Christū reuerterentur. Perfecto autem legationis suæ ministerio, quum tandem rebus ad bonum modū compositis redire disponeret euangelista Christi, apud Bircam ægritudine correptus, ibidem fessi corporis tabernaculum deposuit. Anima verò beata, multarum lucro diues animarū, in regna siderea transuolauit. *Vnni Christo militans moritur.* Discipuli, pontificis exequiis cum gaudio & fletu procuratis, cætera quidem membra sepelierunt in eodem oppido, solū caput Bremam reportantes, quod decenti condiderunt honore in ecclesia sancti Petri, ad altare. Obiit autem, peracto boni certaminis legitimo cursu, anno Dominicæ incarnationis, DCCCCXXXVI. indictione IX. circa mediū Septembrem (hic est annus magni Ottonis primus) quum in pontificatu exegisset annos sexdecim, à transitu autem Willehadi, CLXVIII. 936. Exemplar omnium pontificum, vsqueadeò pro salute credentium omnium solicitus, vt etiam, quæ omnibus solet esse charissima, vitā impenderet: Nauigationis incommoda, senectutis labores, pericula maris, ac barbarorū difficultates omnes, vno Christi amore & animarū desideratissimo semper lucro exuperans: iam breuis vitæ solicita officia, quæ multi pastores rebus permittunt inanibus, ipse autem vigilantissima semper cura multorum saluti impenderat, perenni beatitudine compensata inueniens, lætusq; nobis desuper inclamat: *Sicut audiuimus, sic vidimus in ciuitate Domini virtutum.*

OSNABVRGENSI verò ecclesiæ per hæc tempora præfuit Egelmarus, vir Deo dignus, & pontificali honore dignissimus, qui per suam diligentiam iura omnia suæ ecclesiæ recuperauit. CAP. 7. Quodque decessor eius inchoabat, hic cum summa vigilantiā perfecit, apud Imperatorem Arnulphum, cui se Egelmarus Osnaburgensis præsul & obsequiis & virtutibus perfecit familiarem. Deducta est causa ecclesiæ in iudicium Imperatoris: & poterat, quia super prædiis, & feudis, & rebus erat, quæ erant Imperatoriæ concessionis. Erat illa tempestate maior in ecclesias

Qualis initio fuit cur non perpetua mansit? aut cur vnquã cœpit?

potestas regum quàm sit hodie: pro qua re cum Imperatoribus diu luctati sunt Romani pontifices, in Henricum IIII. & V. Ottonem IIII. Fridericum I. & II. quod in Saxonia nostra plenius attigimus. Sed tamen iste Egelmarus episcopus effecit vt Imperator Arnulphus præsideret iudicio. Productæ sunt literæ, & recognitæ, Caroli Magni, qui abauus erat huius Imperatoris. Adiudicata sunt prædia cum decimis, ecclesiæ Osnaburgensi: & abbas Huxariensis (quæ est Corbeia iuxta Huxariam oppidum) cogitur abire cum patientia. Deditq́; rex patentes literas super hac sua cognitione, adiecitq́; in eisdem literis donationem quinque ecclesiarũ satis distantium ab Osnaburga: primã in Bocbarcon, alteram in Messendorpe, tertiã in Duren, quartã in Kirchberge, quintam in Froratesheim. Est autem literarũ Da-
889. tum, anno Domini, DCCCLXXXIX. in arce Ingelheim: alij, in regali curia in Forcheim. Has autem ecclesias si vnquam acceperit ac tenuerit in possessione, incertum. Et est verosimilius, alterius iuri detractas, in alienam ditionem nõ facilè concessisse: nisi existimamus singulos pontifices aliquid suo iuri detraxisse, cõtulisseq́; Osnaburgensi paupertati. Recognoscit autẽ memoratus Imperator satis humiliter in literis memoratis, nimium se diu restitisse ecclesiæ memoratæ, quòd pro monasteriis starent comites, viri potentes, Allo & Hermannus, donec manu Domini tangeretur. Ergo restituit in integrum ecclesiã. Præfuit autem his episcopus, cum sua laude, annis tribus & triginta, & requieuit in pace.

CAP. 8. MINDENSI ecclesiæ quintus præficitur pontifex Drogo nomine: cuius tempora insigniuit fundatio monasterij dominarum canonicarum in Mœlenbeke, ad annum Christi nongentesimum, minùs quatuor. Sic enim inepti quidam indicant versiculi. Quum rebus Germaniæ præesset Arnulphus Romanorum Imperator, fundatrix erat nobilis fœmina Hilborch, & sacerdos Folcurdus, vterque locuples: centum pagos cum litonibus (hoc est colonis) feruntur contulisse. Pon-

Magnus in extruendis & locupletandis cœnobiis Zelus.

tifex quoque, vt in fundatione concurreret, partem decimarum de suo dicitur contulisse, ea videlicet conditione, vt annuos quinque solidos in auro vel argento ad aram sancti Petri afferrent: & ipse pontifex iusta de loco obsequia reciperet, quemadmodum de aliis locis suo iuri subiectis. Creatur in eo loco abbatissa, insignis puella, fundatricis neptis. Arnulphus Imperator multis priuilegiis hunc locum insigniuit: sed & Otto Imperator secundus adauxit, Henricus secundus adimpleuit. Quum autem incendio deperisset, instauratum accepit patronũ diuum Dionysium, tunc recens à Francia in Ratisponam translatum per eundem Arnulphum Imperatorem. Extant desuper literæ Leonis summi pontificis IX. quæ rem omnem efficiunt luce clariorem, translatum in Germaniam Dionysium facto & furto (vt dicit) Arnulphi Imperatoris. Eius bullæ copiam habent hoc loco ecclesiæ Mindensis annales. Sed quoniam instituto nostro non seruiunt, omittantur. Fertur eadem fundatrix, quum maritũ in peregrinatione terræ sanctæ absentem iam desperaret rediturum, ex omni patrimonio amborum, nouem ecclesias construxisse, annumerato monasterio. Quum autem ille insperatus rediret, placatura indignantem præuenit, dicens nouem se filias absenti peperisse, nondũ in Christo regeneratas. Intellexit vir Deo deuotus quid loqueretur: & annuens per omnia, quæ facta sunt approbauit, partem habiturus in regeneratione sanctorũ. Drogo autem pontifex, operibus bonis plenus, ipso die sancti Bonifacij episcopi &

Dionysium Galli iampridem non habent.

martyris rebus excedens humanis, quieuit in pace, relinquens in Imperio Arnulphum memoratum. De cuius miserabili exitu, quia in Saxonia scripsimus, hoc loco temperabimus, non insultantes calamitatibus alienis, nec Deum in suis consiliis super filios hominum terribilem offendentes. Sepultus autem est Imperator Ratisbonæ, ad pedes S. Dionysij, quem de Francia tulit: vt haberet patronum in Germania, quem patres eius sunt in Galliis venerati.

CAP. 9. INTEREA Paderburnensem ecclesiam administrabat sub Henrico rege Volcmarus, vir Deo & pontificio dignus honore. Præfuit autem annis XXVII. ad tempora primi Ottonis. Vidit euastationem Vngaricã, & sensit pro sua parte. Sed post Henrici regis victoriam, ex hac peste omnes respirauerunt prouinciæ. Pacauit ergo Germaniam, & suam Saxoniam redegit in ordinem: muniuit vrbes, redegit in mani-

in manipulos militiam, iuuentutem per vrbes & agros exercuit ad arma; vrbibus indixit nundinas, agris cultum suum, ornauit ecclesias, instruxit monasteria, amplificauit Imperium, marchiones quasi duces limitaneos constituit, ad Danos in Sleswig, ad Wandalos in Brandenburg, qui hodie permanet principatus. Italia autem iam colla iugo subduxerat, ne regi pareret Romanorum: & ideo intestinis malis & excursionibus deforis laborauit. Græci, qui post extinctum exarchatũ manserunt in ipsa Italia, sub sui Imperatoris obedientia conflixere crebrius Italis, & iam nunc Beneuentanis graues incumbebant. Theobaldus Camerinorum princeps, suppetias tulit Beneuentanis: congressusque Græcis, fugauit eos: & quotquot cepit, euiratos remisit, addens ignominiæ risum. Quandoquidem, inquit, Imperator vester eunuchis gaudet, quotquot emiserit armatos, gallinaceos factos remittam. Erat deinde ex hoc genere mulier, quæ virum captum in castra sequitur magnis eiulatibus, vociferansque omnium in se oculos conuertit. Nouitate rei motus princeps, iussit adesse fœminam propius, & quid pateretur, exquirit. Tum illa fidentius, Quid est, inquit, quòd viri fortissimi bellum fœminis indixistis? quid in vos deliquit sexus infirmior? Ad quam Camerinus, Et quis (malùm) fœminis, nisi Amazonibus, bellum inferebat? Tum mulier, Quando, inquit, ad hoc pugnatis, vt victos emasculetis, non aliis quàm fœminis bellũ facitis, quarum de maximo contenditur præiudicio. Omnem substantiam, & quicquid etiã vndecunque possideant, auferatur: dummodo viros relinquatis, habent vnde cõsolationem recipiant fœminæ. Hac verò parte truncatos si remittitis, non viros, sed fœminas spoliastis. Excepit omnes cachinnus: & promeruit libertas dicacis fœminæ, vt virũ cum omni præda reciperet. Tum Camerinus, vbi virum & omnia reddidit mulieri, versus in eam, Quid, inquit, faciam vis viro tuo, si iterum in me pugnans, capiatur? At illa, Oculos & aures cum naso amittat, modò vir ad me redeat. Ita dicti sui festiuitate & sibi & viro profuit.

Ottonis I. egregia opera. — *Mulieris de viris non excusandis oratio.*

Cap. 10.

HALBERSTADENSI ecclesiæ per hæc tempora præfuit Bernhardus ordine VII. Burggrauius Magdeburgensis, quasi tenens Imperiũ in Albi flumine, quomodo comes Palatinus in Rheno. Antiquissima enim memoria in Magdeburg erat munitissimum arcis receptaculum, circumpositis casalibus piscatorum in morem vici, aut oppidi non clausi. Arci præerat nobilitas Burggrauiorũ, qui origine Saxones, an Wandali fuerint, incompertũ est. Saxones fuisse libet credere, qui circumpositis Wandalis imperarẽt: ex quibus originem duxit iste Bernhardus. Diu autem in episcopatu durauit, ad annum Ottonum supra quadragesimum. Erat illi postea cum Ottone iam Imperatore non leuis controuersia, quæ durauit ad mortem vsq; pontificis. Nam quum rex Otto, deprecante vxore Editta, Angliæ regis filia (quæ Albi flumine delectaretur) vt in loco Magdeburg vrbem exædificaret, nundinis donaret ad inuitandos mercatores. Vbi rex annuit, ipsa iussit aratrũ duci, valla & muros designari. Concurrentibus ad nouã immunitatem plurimis, incredibile est dictu quàm breui coaluerit. Tum rex prosperatũ videns nouæ molitionis opus, de religione cogitauit: episcopũ ibi, imò metropolim designare cõstituit, Wandalis ad fidẽ Christi multiplicatis. Deerat territoriũ, quod è vicino totũ Halberstadensis episcopatus impleuit. Egit rex primùm placidè cum Bernhardo episcopo, vt cederet partem ditionis nouo episcopatui. Ille renititur: ecclesiã suã multiplicare, non attenuare, sibi esse præceptũ impositũ. Quid multa? Vbi nõ suasionibus, nõ precibus profecit, vi (pro more regum) agere contendit: iussit captum episcopũ incarcerari. Ille patienter omnia suffert, priusquam iura suæ attenuari patiatur ecclesiæ. Rex moram interponit, vt mansuescat ex tempore: sed in eo nihil mutatur. Aderat sacra Iouis Dominicæ cœnæ: quasi chrisma consecraturus, iussit in carcerem dari pontificalia ornamenta: quibus indutus, regem iubet acciri. Credens iam emollitũ, & malis perdomitum, venit. Vbi adstitit, episcopus inchoat, In nomine, inquit, supremæ Trinitatis anathematizo te rex, cum omnibus qui te non deserendum putant, quòd manum inieceris, & detines Christum Domini. Rex cachinno excipiens digreditur: altiùs tamen deinde descendit in pectus eius, pontificalis imprecatio. Et intra se reuersus, misit qui episcopum laxarent, impetra-

Magdeburgũ conditur. — *Quid est ecclesiam amplificare?*

ta venia. Ita obtinuit episcopalis seueritas, ne se viuo aliquid ecclesiæ detraheretur. Sed morte eius post annum XLVIII. interueniente, omnia ex sententia regis processerunt: quod suo loco dicemus.

CAP. II. HILDESEMENSI Ecclesiæ per eadem tempora præfuit ordine nonus pontifex Dethardus, incertum vnde ortus, quantumque præfuerit temporis. Vnum non siletur, quòd auream tabulam (quæ extat hodie in eius ecclesia) sacrauit diuæ virgini, munus pontifice dignum. Vidit hic pontifex magnificum Henrici regis animum, ad componendam prouinciam in moribus, & ordine, & exercitio militari. Ministeriales suos, qui soli volunt hodie dici militares, coæquauit vrbicis ad militiam conscriptis: quos etiam in ordinibus duxit, nihil minoris habitos. Sed posteriora secula distinxerunt ordines militantium & vrbicorum, vt iam non patiantur sibi illos coæquari: & (quod est arrogantius) iam qui olim ministeriales dicti sunt aut feudatarij, nunc ambiunt dici nobiles. Sed coarguit eorum superbiam vsus principalium scribarum, & omnium rectè discernentium munera graduum singulorum. Primi enim barones inter nobiles deputantur, inde liberi domini, postea comites, inde duces, quos appellat Papa nobiles viros. Quid patitur ministerialis, vt in hac nobilitatis appellatione coæquari quærat duci? Sed hæc aliàs. Henricus rex, vbi omnia circunspexit, collegium canonicorum, quod Wedekindus tritauus fundauerat in Westphalia in Angaria (vnde titulum retinent hodie archiepiscopus Coloniensis & duces Saxoniæ) transtulit in Saxoniam orientalem, in terram Luneburgensem in Vallersleue: constituitque eo loco episcopum, sanctitate præcipuum virum, Marcum, qui eam ecclesiam per sua tempora deiformiter regebat, multis clarescens miraculis & in vita & in morte: solusque eius loci fuit antistes. Nam Otto Magnus, Henrici filius, sumptum inde episcopatum transtulit in Magdeburg, magnificauitque illum, vt esset metropolita eius regionis: quod suo tempore dicetur. Idem Henricus in oppido Misna fundauit episcopatum ad Albim fluuium, muniuitque vrbem, vt esset præsidium aduersus incursiones barbarorum. Erat autem ea tempestate omnis Misna ditionis Saxoniæ, quanuis hodie diuisos se ferant & lingua & moribus: nec dignarentur Saxones dici, ni faceret respectus electiuæ dignitatis, quæ innititur ducatui Saxoniæ.

Omnes se alus anteferri student.

Principes certatim ecclesias & episcopos ornare contendunt.

CAP. 12. IN ecclesia autem Verdensi, ea tempestate præfuit Adalwardus, ordine XIIII. vir venerabilis, & illustri genere ortus: cuius vita insignis, fama probata & illæsa, fides erat in palatio notissima, quem ferunt doctrina & miraculis celebrem, Wandalorum populis diu ac multum prædicasse. Quantum autem temporis egerit in pontificatu, nō scribitur, sed quòd ex hac luce migrauerit V. calendas Nouembris. Viderunt eius tempora assumptionem Ottonis (qui filius erat Henrici) in regnū, non quidem illo qui nunc est, electionis ordine (nam illū nepos eius, tertius Otto, adinuenit: quod dicemus) sed placito communi omniū de Germania principū, de Bauaria, Sueuia, Frācia, Saxonia, Lotharingia: nam & illa Germanię tum annumerabatur. Gallia autē & Italia se iamdudū retraxere. Sed Otto Italiam reuocauit in ius antiquum, Galliam satis afflixit: quæ sumus in Saxonia executi. Quòd autem huic attinet loco, Treuerensis & Coloniensis archiepiscopi contenderant de noui regis cōsecratione. Treuerensis nixus est antiquitate sua, quòd prior esset in Christianismo fundatus: Coloniēsis autem ius loci prętenderat, quòd suæ esset ditionis Aquisgranū, in quo ob memoriā & præsentiam Magni Caroli, vsq; hodie rex inungitur Romanorum. Sed tum, vt esset controuersiæ finis, delatum est Moguntino, vt impleret ministerium. Vnde factum est, vt vsq; in hodiernū illi primas deferant partes, præsertim quòd sit cancellarius Imperij per Germaniam, Treuerensis per Gallias, Coloniensis per Italiam: & quoniam vires regni sunt in Germania, solet ille cæteris anteponi. Initio autem regni, quum multa ei essent aduersa, & proximi essent inter rebellātes, frater videlicet & gener (quod in Saxonia diximus) per omnes difficultates victor emersit. Deprehendit autē in ea aduersum se cōiuratione fuisse ecclesiasticos, Fridericum archiepiscopum Coloniensem, quem depositum detrusit in Fuldense monasterium. Rotardus quoque Argentinensis episcopus, in

Electionis ordo alius olim quàm nunc.

Otto ex magnis difficultatibus victor emergit.

Corbeiam

Corbeiam includitur. Adeo nihil tam sanctum, quod non possit contaminare perfidia. Seueritatem illorum temporum in corrigendo adulterio, ex vno Ottonis facto perpendimus. Quum rex expeditionem militarem crebrius duceret per Italiam, procidit ad pedes eius mulier querula, quòd vim passa esset ad stuprum, rogãs iustam legum vindictam. Quum ille festinans educere, polliceretur in reditu se iustitiam facturum: eiulans mulier, Quis tum, inquit, faciet te dominum meum atrocis iniuriæ memorem? Tum ille suspiciens in proximam ecclesiam, Hæc, inquit, erit testis inter me & te, & in signum iustæ vltionis. Ibat ille itinere, & proxima vice per interpositos reuersus, vbi vidit ecclesiam, recordatur delatæ quæstionis. Iussit aduocari mulierem. Vbi aderat, præueniens mulier, Serenissime, inquit, rex, vir de quo sum olim questa, nunc meus est maritus: peperiq; ex eo, & iniuriam aboleui. Non sic, inquit rex: per Ottonis barbam sentiet dolabrum. Nam inter vos facta collusio, sacris legibus non imperat: iussitq; virum securi percuti. *Adulterium summa seueritate punitum.*

INTERIM Mindensi ecclesiæ sextus præficitur pontifex Adalbertus. Sed nihil est relatum in literas ex omnibus quæ per eum gesta sunt, vel in diuino ministerio, vel in opere quolibet pietatis. Et erant tempora plena rebus magnis, quæ meritò ad posteros mitterentur. Vix enim per ea tempora quieuit turbo persecutionis ab Normannis terrarum vastatoribus: & ecce alius non minor turbo consurgit ab hostibus Vngaris, qui tonuerunt per Germaniam ex Oriente: nec poterãt his perturbationibus esse immunes ecclesiæ, quarum tempora signamus. Peruenerãt Bremam, igni ac ferro omnia vastantes. Non potuit immunis esse Minda: & tamẽ tantarum rerum mirum silentium est, vt nemo in literis recordetur. Quid tum ageret bonus pontifex in tanto terrore, tanto metu? quibus armis obuiam iret? Certè carnalia ad illam feritatem non profuerunt: lachrymæ & orationes opponebantur ab optimo pontifice: & profuerunt eatenus, vt æternam morientibus salutem præpararent, & elabentibus vitæ spatium impetrarent. Mira temporum illorũ ac sequentium ratio, vt inundationes fierent terrarum ex incognitis pridem gentibus. Normannos quidem nouimus: de Vngaris auditum nemini fuit, vnde venerint. Huni ante multa secula eisdem orti regionibus descenderant, quorum reliquias extinxit Carolus Magnus, in iis sedibus quas nunc Vngari tenent. Sequuti sunt Vngaros Turci, gens immanissima, hodie magnum tenens imperium: illos verò Tartari, gens in orbem diffusa latissimè. Sed quis tandem finis? De Vngaris tum querimonia, qui iamdiu Christianismo fuere pro muro. Adalbertus autem Mindensis pontifex, qui hæc tempora vidit, eorũm incommodo non caruit. Migrauit autẽ ex hoc seculo, die sanctorum Germani & Vedasti. Extant versiculi laudibus eius inscripti: CAP. 13. *Vera pontificu arma.*

Liberat ecclesiæ, depulsis vulpibus, agrum,
Nec tam schismaticus vorat ouile lupus.
Non dubitat forti pater obuius ire leoni,
Maxillisq́ graues inseruisse manus.

Quæ res indicio est, laborem illi fuisse plurimum in hæreticos, schismaticos, & male potentes tyrannos. Ille verò sua tempora magna cum laude peregit.

OSNABVRGENSI ecclesiæ per hæc tempora præsedit Dodo, pontifex ordine VII. ab anno DCCCCXVIII. quo Egelmarus decessit ex hoc seculo: præfuitque per annos duodecim, vt ferunt: quibus Imperio præfuerunt post Arnulphum Ludouicus, & deinde Conradus, in quo defecit stirps Caroli Magni. Et successit Henricus prim⁹, genere Saxo, pater Ottonis Magni, princeps raræ virtutis: qui pro modestia recusauit nomen Imperatorium, contentus dici rex Romanorum, aut etiam Germaniæ. Præclarè autem res gessit, domitis Vngaris, qui se diffuderant per Germaniam, priusq̃ sedes caperent in Pannoniis, vbi iam consederũt per annos supra DCC. Sed ad pontificẽ reuertamur. Extat priuilegium eiusdẽ ecclesiæ insigne, qđ hic Dodo fertur impetrasse ab Ottone I. iam tunc rege Romanorũ, anno XXXVIII. post DCCCC. Quod si verum est, falsa erit quæ prænotata est huius pontificis decessio: pluribusq; quàm XII. annis sedisse comperitur in cathedra. Quomodo enim potest certior fieri supputatio annorum, quam in Data literarũ, quæ vtiq; diligentissimè percenset cuiusq; annos & tẽpora? Nam ad secũdi Dodonis tẽpora nõ CAP. 14. *Quampridem Vngari Pannonias tenent.* 938.

poteſt hoc priuilegium referri, eô quòd is incidit in tempora ſecundi & tertii Ottonis, quorum neuter extitiſſe reperitur rex Romanorum. Nam ſtatim declarati ſunt Imperatores, ſecundus ſub patre primo, & tertius adhuc puer, ſtatim poſt patrem. Eximit hoc priuilegium eccleſiam ab omni onere, quod à præfectis aut dominicis nunciis poſſet imponi. Daturq; in ſpecie nũc huic eccleſię, quod longo antè tempore ſuperiores Imperatores dabãt eccleſiæ vniuerſali: de qua re multę ſunt leges in corpore iuris, præſertim in Codice Iuſtiniano. Magis autem ſolet attendi, quod dicitur in ſpecie, quàm quod in genere fuerit enunciatum. Firmauit hoc priuilegium rex manu, impreſſo etiam annulo, per inſtantiam Dodonis, Oſnaburgenſis eccleſiæ pontificis.

Priuilegium Eccleſiæ.

Cap. 15. Richardus per ea tempora Mimigardeuordenſem regebat pontifex eccleſiam, vir in vtroq; homine nobilis: nam regium ex Anglia ſanguinem trahere ferebatur, non minus animo & religione inſignis. Nec tamen quietem habere potuit à miniſterialibus eccleſiæ. Erat potens in ditione familia, quę cognomen haberet *Meinhouele*, quæ & opibus & viris præſtaret: ea in ſuperbiam & contumaciam verſa, ſuo repugnauit epiſcopo. Longè erat Imperator, implicitus rebus aut Bohemicis aut Wandalicis, vt non inde timeretur cenſura: ſed vtcunq; potuit, rem ille compoſuit, modeſtia certans & humilitate, vt frangeret moribus, quos armis ſuperare difficile fuit. Sequutus eſt illum in epiſcopatu, ordine VIII. nomine Rumoldus. Cui⁹ in præcipuis virtutib. memoratur, quòd in fame & caritate annonę, multam impendit largitatẽ indigentibus, alter velut Ioſeph in Ægypto, ſic ille in Weſtphalia, terra ſatis inaquoſa & ſitiente, & frugum non ſuperabundante. Sed quoniã pietas valet ad omnia, potuit in optimo patre prouidentia, & diligentia, & circunſpectio, vt multis tum fame deficientibus, fuerit ſalutis conſeruator. Excepit illum ordine IX. in ea eccleſia Hildeboldus, cuius memorabile nomen inde eſt, quòd fratribus ſuis multa prouidens benefecerit. Admoneor hoc nomine, quod in annalibus vbiq; lego, per eccleſias vixiſſe fratres, ordine vtiq; canonico ſub regula diui Auguſtini. Sed vbi abiectum eſt hoc nomen, vt erubeſcant deinde dici fratres, hoc retinentes, vt canonici ſine regula (quum canon ſonet regulam) & domini diciament? Fugit cum nomine fratris charitas, illi nomini cognata: & ſuccedit amor excellentiæ propriæ, & contentio ſine fine. Decimus ordine in hac eccleſia pontifex, Dodo erat: cui bonum, ſed breue, datur teſtimonium, quòd eccleſiam ſuã laudabiliter rexerit. hoc eſt, vita, moribus, doctrina inſtruxit. Foris & intus prouidit, vt vbique bonum haberet teſtimonium. Ea breuitate quum tranſeãt annales, nos affingere quæ nuſquam legimus, non debemus.

Canonicos eſſe ſeculares, tanquam regulares non ſint, abſurdum. Vide infrà cap. 24.

Cap. 16. Adaldagus, vir natu nobilis, ætate iuuenis & induſtrius, Ottoni regi percharus, ſucceſſit: & (vt quidam tradunt) acceſſit in archiepiſcopatu Hamburgenſi & Bremenſi, Vnni ſancto pontifici: qui in peragratione prouinciæ ſuæ, & ſacro miniſterio, ſpiritum poſuit pro lucrandis animabus. Aiunt nonnulli, exeuntem de prouincia ſua pontificem, certum non redeundi, quod annos qui vitæ ſupererant, prædicandi miniſterio vellet impendere, archiepiſcopatum Adaldago voluntate fratrum permiſiſſe. Sed ea res, quia neq; veriſimilis eſt, neq; ſacris canonibus conſona, à me fidem non meretur. Quod certum eſt, Adaldagus Vnni ſucceſſit voluntate regis Ottonis, cuius ſemper hærebat conſiliis, eius intimus ac primus ſecretarius, quem ætas noſtra vocat cancellarium (quòd per cancellos, pro multitudine negociorum & interpellantium, conſueuit interpellari) quod miniſterium is præſtabat ſumma fide & integritate tribus Ottonibus. Genere quidem illuſtris, ætate iuuenis, ſpecie decorus, morumq; probitate ſpecioſior. A choro ſumptus Hildeſemenſi, conſanguineus & diſcipulus Adalwardi Verdenſis epiſcopi: cuius tunc vita probata, fama illæſa, & fides in palatio erat cognitiſſima. Qui etiam doctrina & miraculis celebris, Wandalorum populis (vt dixim⁹) eo tempore prædicauit, quo Vnni ad Suedos legatus extitit, eius nimirum opera & teſtimonio commendatus in curia Adaldagus. Ferulam paſtoralem à magno Ottone ſuſcepit, pallium à papa Leone ſeptimo, manus impoſitionẽ (ſicut prædeceſſores eius) à Moguntino præſule. Necdum autem Hamburgenſis cathedra ſuffraganeos habuit, quos huius Adaldagi

Cancellarii appellatio vnde ſit ducta.

daldagi studio recepit. Adaldagus igitur primò vt est ingressus episcopatum, Bremam, longo prius tempore potestatibus ac iudiciaria manu oppressam, præcepto regis absolui, & instar reliquarum vrbium immunitate simulq; libertate fecit donari. Regis autem ita vsus est familiaritate, quòd ab eius latere rarò vnquam diuelleretur: nunquam tamen aut parochiæ necessitati defuit, aut legationis suæ curam posthabuit. Quinimò victoriosi & iustissimi regis animum in omnibus quæ Dei sunt, paratum cernens, studium eius ad conuersionem paganorum incitare non cessauit. De legatione sua (quæ pro gentium salute primò a prædecessoribus suis suscepta, hoc illi ordine prouenit, vt quod alii in lachrymis seminauerunt, ipse meteret in gaudio) toto animi desiderio incensus çstuabat, quomodo perficeret quod religioso pietatis concepit affectu. Et quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, dedit illi Dominus ad vota successum, & prosperitatem temporis, & gratiam regis. Cuius ita vsus est familiaritate, quòd, vt diximus, ab eius latere rarò vnquam diuelleretur, vt dono victoriosi & optimi regis in omnibus prosperaretur: quod etiam pro sententia ita Dei nutu prouenit, dexteram regis in omnibus eius viis corroborante. Otto igitur rex, diuino fultus auxilio, quum primùm ab infidiis fratrum ac cæterorum principum est ereptus (cui⁹ rei seriem in Saxonia peregimus) iudicium & iustitiam populis fecit: deinde omnia ferme quæ post mortẽ Caroli Magni ab Imperio defecerant, ad obedientiam reuocarat: in Danos arma corripuit (quos antè pater eius bello repressit) tum rebellionem molientes. Nam apud Heidebu (Sliaswig vocant) legatos Ottonis cum marchione, hoc est duce limitaneo (quem illic pater eius rex Henricus rebus præfecerat) trucidatos, violato iure gentium, peremerant, Saxonumq; coloniam illic constitutam omnino oppresserant. Ad quam rem vlciscendam, iusta indignatione succẽsus rex, in Daniam parauit exercitum. Transgressus autem terminos Danorum, apud Sliaswicum, olim à patre limites positos, ferro & igne totam vastauit regionem, vsq; ad mare nouissimum, quod Danos à Normannis determinat, nostri *Scagen* vocant. Quo tempore quantam victoriam petegerit rex Otto, vetustatis nomina testantur. Nam & insula Ottonia, & mare contetminum, faux Ottonis, ad hunc vsq; diem vocitãtur. Cui regredienti, quum Haraldus Daniæ rex apud Sliaswicum se opponeret, prælium non leue initum est: in quo viriliter vtrisq; certantibus, Saxones victoria potiti, Danos in naues refugere coẽgerunt. Tandem conditionibus ad pacem inclinatis, Haraldus Ottoni subiicitur: regnumq; ab illo recognoscens, Christianismum in Dania publicè permittere est pollicitus. Nec mora, ipse rex, matre natus Christiana, pridem baptizatus sub Vnni pontifice, Gunhild coniugem, & paruulum filiũ Zuenonem iussit baptizari. Filium ipsum rex Otto de sacro fonte suscipiens, participaro cum ipso nomine, honoris gratia, Zuenottonem appellauit. Sed non permansit in iuuene diu suscepta non ex animo religio.

Ecclesiæ libertas, a magistratus autoritate exemi.

Ottonis acta memoratu digna.

Otto religionem apud Danos propagat.

CAP. 17.

Eo tempore Dania cismarina, quæ Iutia est, in tres diuisa episcopatus, Hamburgensi archiepiscopatui opera metropolitani subiicitur. Seruantur in ecclesia Bremensi literæ regiæ, quæ signant testanturq;, regem Ottonem in sua ditione tegnum tenuisse Danicum, adeo vt etiam illi episcopos pro arbitrio donauerit: quod illa ætas regibus permisit. In priuilegiis autem Romanæ sedis videri potest, quòd Agapetus papa Hamburgensi ecclesiæ de conuersione gentium gratulatus, omnia quæ à prædecessoribus suis, Gregorio, Nicolao, Sergio, & cæteris Hamburgensi ecclesiæ, & perinde nunc adunatæ Bremensi, permissa archiepiscopatui, & ipse concessit Adaldago. Cui etiam sua vice ius ordinandi episcopos tam in Daniam, quàm in omnes septentrionis populos, apostolica authoritate concessit. Igitur archiepiscopus noster omnium primus in Daniam ordinauit episcopos, Haroldum in Sliaswicum, Liafdagum in Ripam, Rembrandum in Arusiam. Quibus etiam illas commendauit ecclesias, quæ in insulis erectæ fuere, in Fionia, & Selandia, & Scania, atque in Sueonia: quod factum reperimus anno pontificatus sui duodecimo. Et hæc quidem initia redeuntis misericordiæ Dei, sequutum est tale incrementum, operante Deo, vt ab illo tempore in hodiernum diem, ecclesiæ Danorum multiplici borealium gentium fructu redundare videantur.

Primi in Daniæ episcopi.

Quo etiam tempore inuictissimus rex Otto, vniuersos Wandalorum populos suo subiecit imperio: & quos pater eius vno, sed grādi, prælio domuerat, ipse Otto deinceps magno Dei adiutorio ita constrinxit, vt tributa cum Christianismo, pro vita simul & patria libenter offerrent victori. Quo tempore multus ex ea gente populus baptizatur, & ecclesiæ tunc primùm in Wandalia sunt erectæ, de quibus infrà suo loco. Coloniensis autem archiepiscopus Bruno, fratris Ottonis fretus authoritate, veterem de Bremensi ecclesia renouauit quæstionem. Sed dum frustra omnibus modis laborasset, nec Papæ potuit conuellere consilium, nec fratris meruit auxilium ea in re. Ita vir potens & prudens, authoritate Adaldagi nostri archiepiscopi superatus, in nostræ pacem ecclesiæ cum digna satisfactione est reuersus: prędicans, Hamburgensem ecclesiam, quæ in tanto gentium periculo sit constituta, non mereri molestiam à catholicis, verùm esse dignam, quæ ab omnibus consolationis pręsidio foueatur, & ab omnibus vbiq; celebretur ecclesiis. Remansit posteris in memoria, quòd rex Otto quēdam Erponem diaconum, quòd viriliter in defensione ecclesiæ suo adstitisset pontifici, ecclesia Verdensi donasset (sed hæc postea) aliosq; qui in prædicatione Danorum ac Wandalorum laborarunt, magnis ecclesiarum ministeriis ab eodem rege fuisse muneratos. Totum verò studium pontificis Adaldagi in conuersione gentium, & lucro constitit animarum: pro quare, & Deo amabilis, & cunctis venerabilis hominibus meruit haberi.

Coloniensis ambitioso conatu excidit.

CAP. 18. IN ecclesia Mindensi per hæc tempora septimus præfuit pontifex Bernhardus: sed annotationes nimis sunt sobriæ, vt præter nuda pontificum nomina nihil inueniās. Quid hìc diuinabimus egisse pontificem, nisi quod vnum pro certo est, instituisse bonum patrem, vt consolaretur gregem Dominicum, super crebra barbarorum incursione, quæ fuit his temporibus, præsertim ab Vngaris? priusquam per Saxoniam orientalem Henricus dux, Ottonis filius, ciuitates communiret, militiam conscriberet ex agris & vrbibus: constitueretq; in vrbibus, vt quintus quisq; militaret stipendiis quatuor ciuium, ad arma & equos instructus, & per agros octo nonum armarent. Ita factum est, vt exercitum haberet tyronum paratissimum, quo etiam tum vtebatur felicissimè in Vngaros: quod in Saxonia scripsimus. Mirum, si non in veteri Saxonia (hoc est in Westphalia) eodem sit vsus imperio, vt vocaret ad militiam idoneos: certè ciues ille militantes, inter aulicos nullo discrimine habebat. Nunc, si diis placet, militaribus nostri temporis æquari nulla parte possunt. Ita creuit superbia agrestium hominum, vt contemnant ciuilitatem vrbicorum: animos vel inde colligentes, quòd in sua rustica plebe dominentur. Henricus autem dux, inde rex, non illa faciebat discrimina inter militantes, sed quenq; pro sua virtute anteferebat. Inde facta est æmulatio in bonum, vt non paterentur ciues virtute se superari à quouis. Inde creuit robur exercit⁹ & fiducia animorum. Sed nos interim de pontifice quod dicamus, nihil habentes, testimonia vndecunque conquirimus. Extant versiculi,

Henrici Ottonis F. militares cōstitutiones.

Sanctus & electus Bernard fuit septimus heros.

Breue testimonium, sed fidele, sed bonum. Sanctus & electus: hoc moribus, hoc vita promeruit, vt eum titulum auro incomparabilem mereretur. Trāsisse scribitur ex hac luce, ipso die S. Magni, in meliorē lucem, quā inhabitat Deus inaccessibilē.

Pontificis diuinæ laudes.

Herculis exemplo, mundi ne corruat axis,
Hic habet, atque humeris grande retentat opus.

Papæ testimonium viri plusquam virile: labentem ecclesiam solus fertur humeris sustinuisse, quomodo Hercules terrarum orbem. Quid potuit amplius, quid excellentius in laudem dici? Meritis suis axem tenuisse. Ea certè in laudem pontificis vel maxima sunt, quibus addere nemo potest, vt crescant. De quo autem hoc scriptum legimus pontifice? Satis habuere pro magno, precibus suis interuenisse: sed meritis collabentem ecclesiam fulsisse, plus est, quàm in laudibus cuiusquam dici possit.

CAP. 19. VERDENSEM interim episcopatum tum administrabat Amelungus, xv. huius ecclesiæ pontifex. Frater germanus hic erat Hermanni, quem Otto rex ducali sublimauit honore. Patrem habuerūt Biling, infimæ nobilitatis hominem. Quum

enim

enim victorioſiſſimus rex Otto, ad liberandam Italiam à Berengariorum tyrannide, & ad purgandam ſedem apoſtolicam, quę Iohannis XII. miris eſſet polluta ſordibus, euocaretur: ſecum agere cœpit, cui terminos Saxoniæ, Danis ac Wandalis nouis ad fidem gentibus confines, commēdaret: quippe ſtrenuo viro indigere res noua videbatur, qui quotidianis & aſſiduis curis ad tutelam finium, & ad continendos in fide barbaros peruigilaret. Erat in regiis miniſteriis vir induſtrius, militari, ſed infimo genere natus, tenui patrimonio, vtpote ſeptem ſolis manſionariis gaudens. Hic ſingulari & incredibili induſtria meruit, vt primùm regiorum pædagogus fieret filiorum: deinde quum maiorib. etiam par videretur officiis, præficitur in abſentia regis, regundæ vltimæ Saxoniæ ad Albis confinia. Quo in opere ita ſe vigilem & iuſtum oſtendit rerum arbitrū, vt ab omnibus & prędicaretur, & (quod eſt amplius) etiam amaretur. Nam ſeptē eius manſionarii, fiducia fortè freti, quòd dominus eorum præfectura terræ potiretur, inſolentiores facti, nonnihil finitimis iniuriæ patrato intulerunt furto. Accuſatos & conuictos, vno omnes ſuſpendio iuſſit mulctari: cuius rei fama percelebri rex motus, omnem illi inferioris Saxoniæ ditionem, per abſentiam ſui diuturnam, permiſit. Sed ille per incrementa quotidiana in tantum profecit iuſtitia & fortitudine, vt ducali illum dignitate reuerſus ab Italia rex perornaret: quod in Saxonia oſtendimus. Huic erat germanus frater, iſte Amelungus Verdenſis epiſcopus: vterq; ſuo merito congruum eſt locum aſſequutus. Credi poteſt, Hermanni præfecturam, & deinde maioris loci dignitatem, plurimum profuiſſe Verdenſi eccleſiæ, cui frater præeſſet. Quum enim eſſet iſte Hermannus ex militari genere, dux inſigni virtute ad omnes, & in Deum incredibili religione, eam potiſſimùm voluit declarare in eccleſiam, cui germanum præeſſe vidit. Extruxit autem iſte Hermannus in monte Luneborg primus arcem, deinde monaſterium diuo iuſſit conſecrari Michaeli. Durauit arx in memoriam vſq; proauorum noſtrorum: tum effracta eſt ab oppidanis Luneburgēſibus: monaſterium verò inde in oppidum eſt tranſlatum, ad eiuſdem montis pędem.

Vir ex obſcuro loco ad honores virtute merito euect⁹.

CAP. 20.

Eccleſiæ reformatio vnde inchoanda.

REM eccleſiaſticam à capite reformare orſus rex Otto, quum veniſſet Romā, concilium epiſcoporum patrumq; aliorum vndecunque iuſſit aduocari, vt in eo conuentu, accuſati Iohannis pontificis XII. acta diſcuterentur. Vocati patres aderant: ſed Ioannes male ſibi cōſcius, iudicium non expectandum ratus, fugam iniit: & per eius iam abſentis contumaciam acceptis vndecunque teſtimoniis, quæ in tanta veritatis luce & factorum notorietate abeſſe non poterant, ſolenni patrum decreto indignus ſummo pontificio declaratur, ac deſtituitur, ſurrogato in locum eius viro ſanctiſſimo Leone VIII. qui infula Imperiali Ottonem ex more decorauit. Inde profugus Iohannes, iam (vt antè) vocatus eſt Octauianus, quum ſcelerum ſuorum cōſuetudini inhæreret, peſſimo fertur exitu in ſcelere, quod patrarat, con trucidatus. Leo pontifex, annitente Romano populo, regem (vt diximus) Ottonem, anno regni ſui XXVIII. corona donat Imperii, quum omnes acclamarent, Ottoni Imperatori vitam & victoriam, poſt coronatum Carolum anno CLIII. Igitur quum Imperator filium ſecum trahens æquiuocum, ad pacandam reliquam Italiam deduceret exercitum, & apud Spoletum moraretur: audiuit tumultuari Romanos, præſertim deſtituti Iohannis amicos (qui erant in vrbe male potentes) Leonem ſede ſua depuliſſe, quum contenderent illum per impreſſionem & vim Ottonis Iohanni ſurrogatum, atque in eius locum Benedictum quintum conſtituerunt. Indignitate rei permotus Imperator, reduxit ad vrbem exercitum, atque agrorum vaſtatione & pulſatione mœnium adegit ciues, Leonem in ſuam ſedem reponere, Benedictumque inuaſorem foras illi dedere: quod ita factum eſt. Interea Imperatore per vniuerſum quinquennium in Italia cum filio remanente, quod rebus componendis multum temporis abſumeret, nuſquam lateri eius aberat Adaldagus, cuius conſilio cuncta gerebat: populus autem noſter multis nunciis ac literis apud pontificem ſuum, diuturnam eius abſentiam cauſatus, querebatur, pericula denuncians eccleſiæ incumbentia, quod boni paſtoris ſolatio deſtitutus grex tantus videretur. Ille motus, miſſionem poſtulauit ab Imperatore, vt ad eccleſiam ſuam remearet: quam non leuiter tamen impetrauit. Igitur redeunti in

Populi Ro. tumultus ab Ottone comprimitur.

Papa per tumultum creatus relegatur.

patriam,& ad ecclesiam suam Adaldago, Benedictum nuper deditum (quem Romani tumultuantes papam constituerant) commendatum archiepiscopo, iussit Imperator in prouinciam secum deducere, & illic exulantem detinere, ne per occasionem eius Romani ad seditionem redirent. Acceptum ergo Benedictum Adaldagus secum deduxit honorificè,atq; apud ecclesiam Hamburgensem matricem collocauit,virum sanctum & literatum, &, si nō per tumultum esset Romanorum assumptus, summo dignum pontificatu: qui exemplo religionis,& verbi sui doctrina,non paucos in vita & moribus ædificauit. Tradunt tamen nonnulli,eundē, priusquam Imperatori dederetur, à Leone execratum, & omnibus ecclesiasticis ministeriis,solenniter degradatum & exordinatum. Quumq; iam Imperatore placato reuocandus in patriam, & (vt inscriptio sepulcri loquitur) ad pontificatum duceretur,dolore animi confectus,in pace quieuit, atq; in choro Hamburgensis ecclesiæ cernitur tumulatus: extructo postea (vt cerni potest) eminenti sarcophago, cuius inscriptio annorum facit errorem. Nam obitus eius contigit anno DCCCCLVI. vel circa: sed inscriptio hinc longè discedit. Certū est tamen, in pace sine martyrio quieuisse. Hoc Romanorum historiæ testantur, hoc loquuntur annales nostri, hoc ipsum tumuli testatur inscriptio. Erubescat igitur, ac in remotas concedat tenebras, anilis, inanis, & puerilis fabella, quā imperiti homines & pictura, & scriptura,& annua recordatione consueuerant renouare, de Benedicto papa, qui in diebus Ludouici Imperatoris magno prælatorum, cardinalium, episcoporum, ducum, comitum, baronum, nobilium agmine stipatus, in Hamburgum prædicandi & baptizandi gratia descenderit, euocatus (vt ferunt) à Wandalorum principibus: quorum fraudulento incursu trucidatus cum omnibus fidelibus ab angelis fertur & pingitur delatus ad sepulturam. Indeq; sanctorum reliquiæ translatæ, peruenerint in Ebbeckstorp, nec inde potuerint auelli, quum Romani suos ad tumulum in vrbem Romam deducere niterentur.

Et nituntur nō scriptis traditionibus.

CAP. 21. ET quoniam altas egisse fabula radices creditur, stirpitus euellenda est. Fabulandi autem occasionem vnde acceperit iste nugator, suprà in Remberto docuimus. Non indoctum hominem, quisquis erat, voluntatem apparet habuisse mentiendi, non artem: ita inconcinnè conseruit facta infectis, vt neq; temporum neq; locorum vllam habuerit rationem. Viderat multas sanctorum reliquias in crypta sub choro seruari, vidit tumulum Benedicti, Romani quandoque pontificis: & qui non legerat annales, quàm frequenter Hamburgi oppidum euastatum sit à Danis, à Wandalis infidelibus, vt omne nomen Christianū in eo deleretur, & multi Christo martyres consecrarentur, ignorauit: neq; intellexit, qua occasione Benedictus ille, non prædicatum aut baptizatum, sed exulatum descenderat in eum locum: verisimilem suo sensu narrationem ineptissimè conflauit. Sed quoniam sine fine adorant indocti fabellam, iterum atq; iterum conuellenda est, ac laceranda. Recenseamus ab initio egregiam narrationem, & quæ pridem præterita viderentur, nunc extirpentur. Asinino ruditu ineptissimus nugator orditur ab alto, gratulans ecclesiæ, congaudens martyribus, antequam rem narrandam occipiat. Solent docti seruare celeuma ad finem certaminis, & ab imo paulatim erudita solet oratio crescere: ille contrà incipit ab alto, & pueriliter decidit, inuoluens se, vt expedire nō possit. Ait, querulantes Romam peruenisse huius loci fideles, exponentes summo pontifici, quòd pulsi sint patria ab infidelibus, arma rogantes, vt restituantur. Pontifex Benedictus Imperatori scripsit Ludouico, auxilia deposcens in hostes fidei: ille magno exercitu contenderit in Italiam ad pontificē, & illum Roma deducens in Germaniam, dimiserit inde pontificem, patriasq; sedes repetierit. Hæc est illa tragicarum compositio. Quàm paucis verbis, quàm inconcinna figmenta! Primùm, quis vnquam legit vel audiuit, pulsos patria longinquos homines, querulatum venisse Romam ad pontificem, vt armis eius reducerentur? Non solent armati pontifices, eiectos sedibus barbaros armis reducere: sed super dissensionibus ecclesiarum, super dubiis in religione casibus, super ambiguis in iure rebus adiri. Solent legatos mittere rei componendæ causa, non ipsi transire cum exercitu. Arma habet ecclesia, vt tueatur sua, non vt defendat aliena. Deinde Benedictum pontificem compo-

Vtinā totum Augiæ stabulum expurgare queas & vellus.

Annon aduersus Turcā hodie mittit auxilia, & dedat?

nit Ludouico Imperatori. Quatuor in imperio fuisse Ludouicos cōperimus, quorum nullus habuit concurrentem in summo pontificatu Benedictum quartū: nam illū nominat. Primo enim imperante Ludouico, Magni Caroli F. pontifices erant, Stephanus, Paschalis, Eugenius, Valentinus, Gregorius. Secundus autem Imperator Ludouicus contemporaneos habuit pontifices, Benedictum III. Nicolaum I. Hadrianum II. Ioannem VIII. Tertius Ludouicus horum pontificum regnabat temporibus, Sergii III. Anastasij. Quartus verò longè ab horum ætate post CCCC. & suprà regnauit annos, cuius temporibus iam confirmata Christi religione in his prouinciis, nihil tale potuisse fieri, in confesso est. Secundus autem Ludouicus tetigit tempora III. Benedicti: sed ille (teste Platina, diligentissimo temporum calculatore) non in Germaniam cum exercitu descendit, sed quum inuitus ad papatum raperetur, restaurandæ & reparandæ religioni erat intentissimus, non Hamburgi martyrio coronatus, sed Romæ in pace defunctus, pontificii sui anno secundo, sepultus ante fores basilicæ Petri. Tenemus omnium Romanorum pōtificum ingressus & exitus, quorum nemo Hamburgi, præter Benedictum V. de quo memorauimus, mortuus est, sed suis quisq; locis. De cœlo ergo ceciderit oportet iste quartus Benedictus, quem ab angelis tumulatum memorat iste fabulator. Sequamur ordinem fabulæ. Primum Ludouicum quarto componit Benedicto: qui non paucis annis, sed integro seculo (vt ostendimus) distabant. Erat enim ille IIII. Benedictus turbulentissimo tempore, quando non modò cum exercitu non egredi, sed vix poterat in vrbe tutus consistere, donec per I. Ottonem Italia pacaretur. Quòd si errorem prætendis exemplantis, quartum ponentis pro quinto, assentior V. Benedictum venisse Hamburgum exulatum, non pugnatum: ibiq; dolore animi confectum quieuisse, non armis trucidatum fecisse martyrium.

Fabula diligentior confutatio.

VIDEAMVS cætera. Narrat Ludouicum Imperatorem contracto exercitu iuisse Romam, indeq; papam eduxisse in Germaniam, & exinde sedes suas repetiisse. Ineptissimus fabulator sicut tempora, ita & loca confundens, putabat Imperatorem ex latere venisse Romā, & recto tum itinere cum pontifice descendisse in Germaniam, ignorans, ex Galliis & Germania per alpes vno pene itinere longo transitu Romam peti. Sed ille facit Imperatorem salutandi pontificis gratia prodisse obuiam illi per Italiam, quasi solatii gratia futurum cum pontifice in itinere. Ineptissime mortalium. Solent Imperatores nostri, cum exercitu, labore maximo, infinitis sumptibus, penetratis alpibus Italiam petere, non salutandi gratia pontificis. Quid enim opus fuit transituro in Germaniam pontifici, eodem itinere per tam multa millia occurrere, quò erat ille descensurus: & quum Germaniam tangeret, dimittere pontificem? Ipse legens erubesco hominis inscitiam. Imperator dimittit papā ad arma exerenda, quum sit ille defensor ecclesiæ, gladium portans? Si ad prælium (vt tu vis) ibat pontifex, vel pro eo, vel cum eo iuisset Imperator. Sed dices, Duces illius isse pro illo. Vel vnum ex his nominares. Non solent Romani pontifices vel ad pugnam exire, aut prædicandi gratia longius ab vrbe descendere. Seruant Romani pontifices, quoad licet, Petri sedem. Adiri se patiuntur ab omni orbe, legatos de pace mittunt rogati, prædicatores dirigunt ad opportuna loca suis temporibus. Nunquam lectum est, Romanum pontificem sua sponte longius ab vrbe discedere, aut ad prædicandum exisse. Cætera videamus. Quum ad Albim fluuiū cum pontifice peruenisset exercitus, ibi recensitis copiis aliquandiu est pausatum: & euocatis vicinis pontificibus, in Hamburgum est descēsum. Vbi interim archiepiscopus Hamburgensis, qui à diebus primi Ludouici erat Ansgarius, durans longè post Ludouicum? Aderat, an minimè? Si aderat, quomodo, cæteris omnibus cæsis, solus est elapsus? Nullum autem colimus martyrem ex nostrorum catalogo pontificū: omnes mortui sunt confessores. Sed dicis non affuisse. Quomodo tam inciuilis erat, vt non exciperet venientem in suam prouinciam Romanum pontificem? Aut cur papa, absente loci ordinario, diuina celebrauit, quod minimè consueuit? Sed permiscens ineptus homo tempora, confundit narrationem. Nam inter auxilia numerat pontifices, Mindensem Theodoricum, Hildesemensem Marquardum, & cæteros cum comitib. Hæc sunt emendicata suffragia, translata de temporib. Remberti ar-

CAP. 22.

Imperator ecclesiæ defensor

Nullus Hamburgensis pontifex martyr.

chiepiscopi, quando (vt diximus) Dani cum Normannis agmen Christianum fuderant in loco Ebbeckstorp. Ita mutuans aliunde, confundit narrationẽ: quæ inde friuola & ridicula noscitur, q; neq; locorum neq; temporum habet vllam rationem.

Cap. 23. Narrat præterea in eadem fabulatione, LX. presbyteros miserabili cruciatu peremptos. Hæc vera res est, sed non illius loci neq; temporis. Nam ista strages ex Oldenburg in vicis Wandalorum est peracta, non in Hamburgo, tempore Ottonis III. non Ludouici I. Sed insano capiti peræquè videbatur, facta & infecta locis temporibusq; confundere. Bona lectoris venia hanc peractam velim digressionem. Tædebat atq; pudebat insulsæ fabulationis, quæ pro veritate colebatur: & vtinam finem etiam nunc haberet vana stultitia. Superfuturos arbitror, qui neq; toties exagitati, ad veritatem reuertentur. sic delectat inolitus error. Accedit quæstus turpis, quem de impudenti mendacio nonnulli auspicantur. Reuertamur interim ad historiam nostram. Adaldagus vigilantissimus pontifex, reliquias sanctorum quas ab vrbe Roma deportauit, magna per parochias suas diligẽtia distribuit, corporum sanctorum Quiriaci & Cæsarii & Coronæ, Felicis & Feliciani, Cosmæ & Damiani. Antecessores eius, Deo seruientium quinq; fundauere cœnobia: his ille sextum addidit in Hessinge, nunc translatum in Treuenam. Vbi virgo Christi Heilgardis, consentiente nobili viro Hattone, patre eius, totum patrimonium suũ Christo & sancto martyri Vito, in sustentationem virginum Deo seruiturarum obtulit. Septimam in Phrisia fecit congregationem sanctorum virorum, de prędio & oblatione insignium matronarum. Quumq; sanctus põtifex omnium ecclesiarum paternam gereret solicitudinem, xenodochii Bremẽsis præcipuam habuit curam: quod etiam multo maioribus auxit redditibus, quàm antecessores illius, adeo vt præter quotidianos hospites, XXIIII. pauperes ibi pascerentur. Quo in ministerio fidelissimus erat Libentius, quem secum deduxit ab Italia: qui etiam post illum cathedram tenuit: quod dicemus.

...aucteratus er
...er, præsertim
...quæstuosus, a-
...cerrimè depo-
...utur.

Cap. 24. In Mindensi verò episcopatu tum agebat sub Conrado Cæsare Lidarius, in ordine põtificum VIII. Huius tempore fundatum est monasterium dominarum in Vischbeke, in honorem diui Ioannis Baptistæ. Fundatrix erat domina Hellenburga. Varia fortuna iactatum est: vix enim duo interuenerant anni, & ecce Vngari irruunt, nouam plantationem subruunt: In Ouernkerke monasterium iam bene firmatum, penitus subuertunt, occisis martyrio personis omnibus quæ inerant CXX. numero periere, annumerata familia clericorum & puellarum. Erat autem annus
936. à Christo DCCCCXXXVI. die Felicis & Adaucti. Erant autem tum canonici (vt ferunt) seculares: postea sumpserunt habitum diui Augustini, & facti sunt regulares, vsque in hodiernum. Cœnobium autem in Vischbeke, tum vtcunque instauratũ, permansit annis plurimis, donec proprio incendio deperiret: tum quoque in cinere diu fuit, donec à duobus episcopis innouaretur. Apparent stellæ geminæ per diem reconsecrationis, multis videntibus. Sed tum effectum est, instantia tum regentis abbatissæ, vt exemptionis ei priuilegium daretur à summo pontifice, ne quis ordinariorum manum immittat, & non nisi inuitatus adsit. Sed cœnobium Ouernkerke euastatũ, & subuersum aliquandiu permansit, donec nobilis de Rheno puella Merwinda, omni suo (quod locupletissimum habebat) patrimonio erogato, instaurauit: & collectis inibi virginibus, Domino in finem fideliter in eo loco ministrauit. Sed & postea incendio deletur: & episcoporum instantia, qui tum reb. pręfuere, reparatur. Placuit autem Deo, vt eo loco virgo sanctissima Maria, singulariter inuocaretur: quæ multis ibi miraculis clarescentibus edocuit, singulare se eius loci præsidium ac tutelam accepisse. Sentiunt aduenæ, sentiunt indigenæ patrocinium singulare: vnde celebre factum est ab annis multis, vt votis se fideles obligarent & soluerent, reportantes læti, quod voto conceperunt. Quanto autem tempore præfuerit hic pontifex, non scribitur, sed quoniam ecclesiã feliciter gubernans, & in tranquillitate relinquens, ad meliora transierit.

Suprà, cap. 15

Iugum paucis suave est.

Cap. 25. Osnabvrgensi ecclesiæ tum sub Ottone primo, octauus ordine pontificum eius loci præerat vir optimus Drogo. Quæ tempora signat priuilegium à memorato Ottone primo impetratum pro ecclesia Osnaburgensi, anno Christi DCCCCLII.

DCCCCLII. Renouauit, & literis inseruit donationes ecclesiæ factas per fundatorẽ Magnum Carolum. *952.* Adiecit priuilegio mercatum publicum in loco Widenbrugge: vectigalia inibi colligenda donat ecclesiæ Osnaburgensi, ob merita Drogonis, qui tum illi præfuit ecclesiæ. Religiosus Imperator, non minus religiosi patris filius Henrici, quem in Quedelenborg cernimus tumulatum: quem locũ illustrauit idem Henricus, fundato ibi cœnobio canonicorum insigni. Relicta eius Mechtildis, mater Ottonis, rem perfecit à marito inconsummatam. Ea fuisse filia memoratur Theodorici Comitis de Ringelheim, ex antiquo genere Saxonum: alij tamen ferunt, Comitem fuisse de Aldenborg. Certum est enim, illum comitatum esse ex omnium vetustissimus. *Comitatus Aldenborg vetustissimus.* Præerat tum ecclesiæ Coloniensi, optimus præsul Bruno, frater Imperatoris Ottonis, qui multa fecit in decus & ornamentum ecclesiæ suæ & illi subiectarum. Peruenit autem hic Drogo ad annum à Christo DCCCCLXIX. *969.* quo tempore, III. Idus Aprilis diem clausit extremum.

ADALDAGUS, quum iam rex Otto Danorum regem Christianismo adegisset, tres episcopatus (vt diximus) in Iutia constituit. *Cap. 26.* Slesuico Haraldum præfecit, Ripæ Liafdagum fecit episcopum, Reinbrandum in Arusiam: quibus (quod diximus) commendauit ecclesias, quæ erant in Fionia, Selandia, Scania, & in Suenonia: nam ibi needum fuere episcopales ecclesiæ. *Ecclesiæ non statim episcopos habent.* Quod enim Ansgarius & Rembertus plantauere, temporis malitia subuertit. Vnni renouauit, sed needum ad episcopia est peruentum in regno. Wandaliam quoque suis & Christianis legibus rex Otto parere coegit: quocirca in vrbem Aldenborg episcopalem iussit ecclesiam consecrari. Præfecit autem illi primum episcopum præstantem virum, Marconem, qui in nouella gente strenuè laborabat: deditque limitem ditionis à Slesuici terminis per omnem regionem Obotritorum, vsque ad Panim fluuium, nimirum latissimam prouinciam: quæ quia Ottoni Imperatori paruit ad tributa, pariter adacta legibus subesse Christianis, non ex animi sententia: quod facilis illa mutatio declarauit. Paruit tamen omni Ottonum tempore & tributis & Christianismo, agente Imperatorum strenua prouisione, & præfectorum peruigili cura. Hæc est prima illa Hamburgensis metropolis dilatatio. Nunc enim primùm cœpit habere suffraganeos, quæ hactenus sola in latissimis regnis, religioni diuinæ præsidebat sine adiutorio. Dura nimirum Wandalorum, sicut & Saxonũ, pectora, quæ diuinæ religionis metum sine formidine gladii temporalis non admittunt. *Christianismus metu gladij perdurans.* Prima ergo in Wandalis erat Aldenburgensis ecclesia, pro magnitudine & antiquitate vrbis, in ea gente veneratissima. Nam in ea vrbe ab olim gentis suæ habitauerunt reguli tantæ fiduciæ, vt regi Danorum inferre bella, & inde expectare non dubitarent. Sed quid non edax consumit vetustas? Olim ad mare posita ciuitas, portum habebat ad mare tutissimum: nunc in mediterranea videtur abiisse: quòd à mari æstus exaggerans arenas, exclusit vrbem à portu, vt importuosa esset: indeque defluxit splendor eius, vt iamdiu rusticum, nec clausum habeatur oppidulum.

EVERGISO nomen erat ei, qui tum in ecclesia Mindensi pontificatum administrabat. *Cap. 27.* Cuius temporibus Bruno Coloniẽsis archiepiscopus, frater Ottonis Magni, corpora sanctorum Patrocli, Gregorii, & Esitii, cum baculo sancti Petri de Roma Coloniam transferebat. Sanctum verò martyrem patroclum, militem Trecasinum, in Susatum Angarorum oppidum transtulit. Admonet nos Angarorum nomen, vt reminiscamur veterum Saxonum, qui sub nomine Angarorum se in Britanniam recepere, & pulsis habitatoribus, suum nomen indidere Angliæ: vt ex Britannia (quod vetus illi nomen fuit) vsque in hodiernum Anglia dicatur, ab Anglis Saxonibus, quos etiam Angros vocauere. *Anglia à Saxonibus, qui Angari, Angri seu Angli erant.* Sed hæc vetustiora sunt, quàm vt ad ista tempora pertineãt: nisi quòd admoniti hoc loco de nomine Angrorum, præterire non debemus occasionem exponendæ veritatis, quæ apud multos per inopiam veræ historiæ, fabulis pro vero honoratur. Erant autem hęc ipsa, quæ nunc in manib. sunt, tempora, clarissima splendore nominis Henrici ducis Saxonię, qui tum in sua gente & omni circum prouincia tantus erat, vt formidaretur à malis, & honoraretur à bonis. Respexere in eum Galli, quorum Conradus in Romano regno prædecessor, iam moritur[9], Euerhardo fratri tradidit Imperii insignia, hortatus vt illa per-

Henricus Saxo Imperatorium nomen non sumit.

ferret ad Henricum Saxonem, quo nemo tum dignior principatu videretur. Migrauit Conradus, & perfecit Euerhardus quod frater monuit, Henrico Saxoni afferens Imperii insignia. Quæ ille tametsi venerans exciperet, & de voluntate principum rex enunciaretur, Romano tamen titulo fertur abstinuisse: satis sibi esse ratus negocii, si per Germaniam & Gallias res Imperii procuraret. Quod & magnificè fecit, & gloriosè amplificauit, transferens Imperii sui limitem ad Danos in Sliaswig (quam fecit Saxonum coloniam) & vsq; ad Wandalos in Brandenborg, ambobus in locis constituens marchionem, qui rebus præesset. Sed apud Danos res euanuit, apud Wandalos autem vsque permansit in hodiernum. Euergisus autem Mindensis per hęc tempora pontifex, die S. Lucæ euangelistę ad meliorem lucem est translatus, relinquens ecclesiam suam in bono statu: & cum augmento gloriæ mutauit ille stationem.

CAP. 28. MAGDEBURGENSI vrbi, à se in primordiis regni sui fundatæ, Imperator Otto nunc demum post annos XXX. eum addidit honorem, vt metropolitico esset honore: sed diu caruit territorio: de quo regi cum Bernhardo Halberstadensi episcopo grandis erat controuersia, quòd ille ecclesiæ suæ iura minui non pateretur. Illo autem pontifice iam facto de medio, de Vallersleue tulit episcopalem sedem, quam inibi pater eius collocauit, & transtulit in Magdeburg: additoq; honore ex sententia summi pontificis, fecit archiepiscopalem, vt esset omnibus Wandalicis ecclesiis metropolis, & caput: subiecitq; illi ecclesias Mersburgensem, Misnensem, Citzensem, Hauelbergensem, & Brandenburgensem, quæ hodie quoq; illi parent: dedicatiq; illam iussit in honorem D. Mauricii. Nam eius tutelaris sancti monasterium in expeditione bellica (quæ multa etiam inuitis principibus admittit) læsisse videbatur: Siue in Italica siue Gallica id fuerit, annales non explicāt. Huic autem metropoli præfecit insignem virum Albertum, summæ sanctitatis patrem. Is primus in eam ordinatus ecclesiam, XII. illi annis cum summa laude præfuit, strenueq; pontificatum administrauit, multosq; Wandalorum populos prædicando lucrat⁹ est Christo. Cuius ordinatio facta est anno Christi LXXI. post nongentos, qui fuit Adaldagi pontificis XXXV. Sunt autem post primam S. Ansgarii ordinationem anni CXXXVII. Quomodo verò & vnde consecuta sit hæc ecclesia, vt primas dicatur Germaniæ archiepiscopus eius, necdum comperi, sciens tamen nonnullos archiepiscopos illi non cedere in honore. Nam Saltzburgēsis cum eo contendit de paritate: nec archiepiscopi electores illi cedunt locum. Vnde ergo & in quo primatum habeat, alicunde mihi velim ostendi.

Magdeburgi constituitur metropolis.

971.

Pontifices contendunt quis eorum maximus, nec constat de iure.

CAP. 29. QVIA Hamburgensis archiepiscopatus hoc tempore cœpit habere suffraganeos, operæ precium est exponere, qui ab olim limites eius fuerint. Ab occidua quidem parte mari terminatur Britannico, vbi est quæ pridē fuit Bremensis, nunc isti incorporata: à meridie, Albi flumine: ab oriente, Pani riuo: & ab aquilone, mari Danico & Eydora flumine. Transalbiani (qui & Nordalbingi) tribus ab olim partibus constitere, Thietmarsis, Holsatis, Stormaris: quorum metropolis Hamburgum, olim (vt testantur antiqui annales) viris opibusq; potens: Ottonis autem primi tempore, quod nunc est in manibus, in solitudinem redactum, variam deinde fortunam expertum. Et quamuis occulto Dei iudicio vrbs crebrius vastata, decorem suum amiserit (ait scriptor Annalium) honorem tamen seruauit metropolis: viduitatis suæ damna consolans in profectu filiorum, quos per totam septentrionis latitudinem, suæ legationi quotidie videt accrescere: de quibus lęta videbatur exclamare, *Annunciaui, & locutus sum, multiplicati sunt super numerum.* Primus autē nostrorum pontificum Wandalis prædicauit Adaldagus, territis & iam edomitis per arma Imperatoris Ottonis post Henricum patrem: ecclesiamq; Aldenburgensem in Wagria fundatam (vnde postea in Lubecam est translata) suo, vt diximus, pontifice primo Marcone imbuebat. Qui satis suo functus officio, populum strenuè docuit, & iugo Christi colla subdere verbo & exemplo monstrauit, pręmia repromittens sine mensura. Erat autē (vt diximus) ditio Marconis Aldenburgensis episcopi, in gente Wandalorū, longa atq; lata: incipiens ab sua ciuitate, in qua sedē habebat, per omnem terram Obotritorum (quæ nunc Magnopolis est) vsq; ad Panim fluuiū

Hamburgi metropolitanæ sedis fines.

Episcopatus tres ex vno fiunt.

&

& ciuitatem Demyn, procurrit in Orientem. Et pro sui magnitudine, postea est in tres episcopatus diuisa: in quibus Aldenburgensis prima trium, magis tenues sibi partes retinebat, hodieq; minor est cæteris sua ditio.

Cap. 30.

ALDENBVRGENSIS ecclesia hoc tempore ad finem Ottonis primi, secundum accepit pontificem Eguardum. Alii scribunt Eduardum, quod est vocabulũ Anglicanum: alij etiam Euagrium, quod est Latinum nomen. Vtcunque fuerit, scriptores pro suæ linguæ proprietate, nomen hoc mutauere: Saxones Egardum, Angli Eduardum: qui Latini esse & videri volebant, Euagrium: sed hoc est magis alienum. Virum strenuum, Deo deditum esse oportuit, qui tam grandem Dei vineam acceperit excolendam. Messis ibi multa, sed operarii cum eo pauci, quòd refugerent à barbara gente formidata pericula. Et nisi Ottonis gladius formidabilior fuisset, quàm diuinæ vltionis censura, non tam citò ceruices inclinassent. Saegii bonus ille pontifex pro suo ministerio, circumiẽs oppida & vicos, vt alios Christo lucrifaceret, alios in accepta fide firmaret. Non erant illa tempestate tam claræ vrbes, quàm pòst ad maris littora sunt exædificatæ: neque Lubeca, neque Wilmarium, neque Rostochium, neque Sundensis illa vrbs, quæ splendore inuicem certant: nisi quòd iamdudum Lubecensis extulit caput, viris, opibus, armis, cultu & omni ciuilitate præstans. Tum erant mediterranea oppida, præter vnam Aldenborg, quæ tum ad mare respexit: nunc alluuione crescente, recessit & ipsa in mediterranea. Mekelenborg, Warlo, Kessin, tum erant in ea gente oppida clariora: nũc villæ sunt agricolarum. Sed Eduardo tum erat plenus in religione Christi fundanda labor. Quo enim magis gens erat inciuilis & barbara, eo plus illi fuit laborandum, vt ad Christi ciuilitatem perduceret. Instabat de sua quoque ditione in eadem gente Albertus Magdeburgensis episcopus, qui cum suis suffraganeis, Brandenburgensi, Hauelbergensi, strenuè illi occurrebat. Septi iam erant vndiq; Christianismo Wandali. Nam & à mari Danos audiuere Christi euangelio auscultare: ab oriente autẽ necdum Pomerani credidere, sed à meridie Magdeburgensis cum Saxonicis episcopis intonabat. Ita prosperè tum creuit in ea gente euangelium: perstitissentque, si modum fecissent seculares principes imponendis tributis. Factumq; est postea, vt per eius rei occasionem à fide apostatarent. Sed hæc suis in locis. Quamdiu autem supererat Otto, & per omnes dies filii ac nepotis sui (hoc est per trium Ottonum tempora) res in omni decore permansit: multiplicabantur ecclesiæ, monasteria extruebantur, & crescebat cum gloria Dei euangelium eius.

Imò Græcum potius.

Religio magis metu quà verbo suscipitur.

Principum auaritia euangelium remouetur.

Cap. 31.

HALBERSTADENSI deinde ecclesiæ ad finem Ottonis Imperatoris, post Bernhardum præficitur ab Hermanno duce Hildewardus, vir Deo & pontificio dignus honore, qui illam ecclesiam regebat per annos XXII. Hic primùm permisit (quod Bernhardus nunquam consensit) de ditione Halberstadensi latissima, qđ ecclesiæ vicinæ metropolitanæ ad necessarios vsus prouenit. Quo tempore curauit Imperator Otto, vt filius ei æquiuocus, per Italiam, opulentam regionem, iam sub patre notior factus, illi potissimùm imperaret. Nam Beneuentum, Calabriam, & Apuliam, iam retropulsis Græcis, ditione tenebat: effecitq; vt filia Imperatoris Constantinopolitani Theophania illi desponsaretur, essetq; illi pro dote, quicquid Otto Imperio Orientis per Italiam detraxisset: commisitq; regni principibus & in primis Wilhelmo archiepiscopo Moguntino filio suo, vt fratrem eius Ottonẽ duceret Romam, ab Ioanne pontifice XIII. coronandum: vt non modò patri in Imperio succederet, sed iam viuenti accederet, anno regni Ottonis XXXI. Quæ omnia legitimè sunt impleta. Ad annum verò regni eius XXXVI. (qui fuit à Christo DCCCCLXXIIII. Otto Imperator cum filio rege Galliam est ingressus: quæ iam illi non modò fœderata, sed multiplici erat sanguine deuincta: quòd ex germana sorore rex Franciæ natus esset, & gener eius Conradus teneret Lotharingiam. Inde in Germaniam reuersus, proximum Pascha in Quedelinborg constituit celebrare: quod & fecit. Tertia verò feria ante Pentecosten, venit ad locũ qui dicitur Mimilewe. Proxima nocte transacta, hora cõstituta lętus ad mensam consedit: veniente(q;) tempore vespertinis laudibus interfuit: sed peracto cantu euãgelii, æstuare ac

Nouus in Italia principatus Græco Imperatori ademptus

974

Ottonis Imperatoris mors, & apud Magdeburgenses.

fatigari cœpit. Quod quum intellexissent circunstantes principes, imposuerunt illum sedili. Inclinantem autem caput, quasi iam defecisset, refocillauerũt eum: Expetitoq; sacramento Dominico, & accepto, sine gemitu, eum magna tranquillitate spiritum reddidit Domino, nonis Maii, die Mercurii ante Pentecosten. Inde transportatur in cubiculum: & quum iam serò esset, transitus eius nunciatur populo. Cuius corpus magnis lugẽtium exequiis à filio rege translatum est in ciuitatem Magdeburg, cuius ille cõstruendæ fuit author: ibiq; honorificè est tumulatũ. Magdeburgenses memores cõditoris sui, statuam ei insignem cum geminis vxoribus, grati animi signa, vsq; in hodiernum conseruant, in foro publico suæ ciuitatis.

CAP. 32. MINDENSI tum ecclesiæ præfuit ordine pontificum x. Helinwardus. Cuius in præclaris rebus hoc memoratur, quòd quum de consecratione maioris ecclesię Mindensis hæsitaret, non inueniens monumenta legitima ante se factæ consecrationis: quò solennitate maiori res gereretur, inuitasse fertur vicinarum ecclesiarũ pontifices, Dudonem Paderburnensem (quem ego Popponem alio dictum reor nomine) & Drogonem Osnaburgensem, vt illi in consecratione ecclesiæ suę principalis non dedignarentur adesse. Aderant: & rebus per omnia solenniter de more gestis, maximo cleri ac populi concursu, in sua quiq; redierunt. Consecrata est autem sub honore sanctorum martyrum Gorgonii, Laurentii & Alexandri, cùm an-

Episcopi facti memorãdum.

952. nus Christi ageretur DCCCCLII. quum Otto Magnus rerũ Germaniæ potiretur, & crebris expeditionibus factis in Italiam, illam à Berengariorum tyrannide (qui eam inuaserant) liberauit. Quo merito assequutus est, vt a summo pontifice & Romano populo Imperator Romanus acclamaretur & consalutaretur. Moritur hic pontifex anno VI. post suæ ecclesiæ consecrationem. Vocat autem Annalis ecclesiam suam, monasterium. Vnde satis apparet, primordia huius, sicut & cæterarum ecclesiarum, fuisse regularia, sub ordine diuorum vel Benedicti vel Augustini. Erat obitus eius anno post natum Christum DCCCCLVIII. die S. Valentini martyris. Inclytam autem viri vitam testantur, qui de eo extant versiculi,

Ecclesiarum canonici, initio regulares fuerunt.

Hic sublimatus in ordine pontificatus,
Moribus ornatus, doctus, vitaq́; beatus.

Testimonium præferunt, quid de illo homines sui seculi senserint, quáve fuerit apud omnes opinione & sanctitatis existimatione, præsertim apud populum, obseruatorem sui pastoris.

CAP. 33. SEQVVTVS est hunc ordine proximo in ecclesia Mindensi XI. põtifex, nomine Landowardus. Hic inter omnes antecessores suos primus regalia suscepit de
961. manu Imperatoris Ottonis primi, anno DCCCCLXI. apud Forchem, VII. Idus Iunii. Cœpit tum ea res frequentari apud Imperatores, vt darẽt inuestituram episcopis, & regalia, postquam Leo VIII. omne patrimonium Imperii per Italiam restituit imperio, in persona dicti Ottonis primi. Qua de re literarum copias inserui Saxoniæ, vt videatur cursus & alternatio temporum. Ea tum volentibus & cupientibus summis pontificibus per Imperatores gerebantur. Secuta sunt tempora, quib. per orbem Christianum maxima fuere mala diuturnis temporibus, dum Imperatores, quod diu tenuerunt, dimittere noluerunt: & summi pontifices non paterentur, episcopos de manu laica suorum episcopatuum inuestituram suscipere. Inde duo Henrici Imperatores IIII. & V. duo Friderici I. & II. quartus Otto longa certamina habuere eum contemporaneis sibi summis pontificibus: quam rem in Saxonia attigi & prosecutus sum, quantùm tempus sinebat. Sed hunc episcopum Imperator honorare volens, baculum pastoralem preciosum de lignis hebeni, beato Petro & ecclesiæ Mindensi obtulit. Quo etiam tempore monasterium virginum in Walsorde, in honorem sancti Ioannis Baptistæ est fundatum. Finiit autem hic venerabilis antistes cursum huius sui temporis, vt ad meliora transiret, in die sanctorum martyrum Cosmæ & Damiani, viam vniuersæ carnis ingressus. Reliquere fratres honori eius inseruientes versiculos.

Patrimonium quod Petri dicitur, varios habuit dominos.

Inuestitura certamina diuturna.

Præsul Landwardus, moribus redolens quasi nardus:
Gregem non tardus, seruat vigilans quasi pardus.
Carnem castrauit, hostem, mundum superauit:

His

His bene peractis, conscendit ad agmina lucis.
Famelicos pauit, sitibundis pocula lauit.

Inepti quidem nec bene tornati versiculi: sed tamen testimonium qualecunq; præferunt suorum temporum.

Cap. 34.

HILDESEMENSI per ea tempora præficitur ecclesiæ Ochwinus: præfuitq; annis XXIX. hoc est, vsque ad tempora Henrici Imperatoris Bauari, de sanguine tamen Saxonico. Quo tempore Danicis rebus plurimum in religione profuit Poppo, vir Christianissimus: qui multis peragratis regionibus, multa vidit, audiuit, & recensere potuit. Hic in conuentu solenni procerũ regni, qui tum Wiburgi in Iutia agebatur, quum adessent noui pontifices, Ripensis & Slesvicẽsis, & de religione Christi populariter suscipienda differerent, essentque qui ex aduerso patriæ & auitæ religionis tuerentur iura, immiscuit se disceptationi Poppo, multa inferens ad cõuellendam vanam veterum & superstitiosam religionem, & ad fundandam & persuadendam solidã & veram Christi doctrinam. Eoq; tum exiuit disputatio, vt rebus potius quàm verbis veritas comprobaretur. Ecce, inquit Poppo, ferrum in modũ chirothecæ fabrefactum, cui manus inseratur cum digitis. Iubeo totum igniti, spondeoq; portaturum sine læsione in quem locum constituitis, per virtutem Euangelij Iesu Christi, & veræ religionis eius. Expectabant vniuersi vt impleret quod dixerat. Ille ignitum ferrum manu induit, & intrepidus sine vlla contractione vultus, aut significatione doloris, ad locum monstratum deportauit. Cernite, inquit, virtutem Iesu Christi, cui parent elementa omnia, quippe qui fecit cælum & terram, & omnia in his degentia. Nunc, si quis assertor veterum fidat religioni quã coluit, experiatur virtutem Dei sui quem adorauit. Obstupuere omnes, præsenti miraculo conterriti, & mutire nõ audebant: quiq; antè insaniuere, dederunt nomina: & sacri baptismatis ad vnum omnes qui aderant, vndam salutarem subierunt. Quo merito in episcopum est omnium suffragio promotus. Hoc etiam tempore Wentzeslaus princeps Bohemiæ, à fratre suo Boleslao, qui ambiuit principatum, odio Christiani nominis cæditur, & preciosus Christo martyr consecratur: pro quo Deus vrbem Pragam, in qua requiescit, multis illustrat miraculis. Eius de rebus plura diximus in nostra Wandalia: nunc tantùm temporum recordamur. Eius festum peragitur antepenultima Septembris.

Poppo cãdentis ferri miraculo Danos Christo lucrifacit.

Princeps Bohemiæ pro Christo caeditur.

Cap. 35.

MIMIGARDEVORDENSI ecclesiæ tum præerat vir Deo & hominibus acceptus, Suederus, ordine XI. à primo: qui pro sanctitate vitæ omniũ opinione dignus est habitus, qui in sanctorum numerum referretur. Hic vidit in diebus suis bellum transferri ex Germania in Gallias. Nam Otto II. consobrinis suis Lothario atque Carolo Franciæ regibus, bellum inferebat, quòd Romano Imperio iusta non persoluerent, seque subducerent legitimæ dominationi: quòd imperiũ à Christo regum omnium rege recognitum, ipsi viderentur posthabere. Et ibi ad bonum modum rebus constitutis, in Italiam Imperator Otto rem omnem conferebat, cum leuiris suis Orientis Imperatoribus pugnans infeliciter, vt vix ipse corpore abiret. Nam vires omnes ibi conciderunt, initio fugæ facto ab Romanis. Sed dum Imperator Otto in Galliis & Italia bellum gerit, Wandali se commouerunt. Nam episcopatum in Brandenborg & Hauelberg subuerterant, quòd essent male Christiani, sola specie præferentes titulum Christianismi, iam nunc in reprobum versi sensum resilierunt. Citzensem autem ecclesiam Bohemi excurrentes deleuere: ita regnabat vbique Erynnis. Imperator vbi magno suo periculo euasit, laceri colligens reliquias exercitus, in Beneuentanos vindicare constituit: eamq; obsedit vrbem. Accepit, & inde ossa sancti Bartholomæi transferens, Romam perduxit: ac in ecclesiam, quæ est in insula Tyberis, honorificè collocauit. Sed aiunt Beneuentani illusum esse Imperatori: qui dum ossa D. Bartholomæi deposceret, æditüus simulans se dicto pariturum, alterius ossa pro sanctis Apostoli reliquiis Romam deportauerit. Non arbitrór ita simplici animo rem gestam, vt non curaret diligenter ossa sibi tradi Apostoli tantus princeps. Plaudunt sibi Itali de calliditate: contemnunt Germanos pro sua (vt ferunt) simplicitate. Sed non erat is Ottonum animus, nõ ea vis ingenij, vt paterentur sibi illudi. Romanis infestus Impera-

Franci imperio Romano subesse nolunt.

Wandali religionem reijciunt.

tor, vt sine tumultu vindicaret in reos proceres, omnes iussit ad epulas inuitari. Medio conuiuio sermo oritur de transgressoribus & desertoribus, recitantur nomina reorum: & sine strepitu conuicti, cæduntur gladio: cæteri epulas, vt potuere, prosequuntur. Ita seuerè gubernabat Otto II. Imperium. Cætera eius magnifica recensentur inter res Saxonum. Vbi se fractum infirmitate vidit in certam incidisse mortem, condito testamento, atque paupetibus & ecclesiis thesauro distributo, concessit in fata, tumulatus Romæ in ecclesia S. Petri.

Qui ex acie fugerant caduntur.

CAP. 36. VERDENSEM ecclesiam tum gubernabat Bruno, vir natu & virtute nobilis, qui hæreditatem quam à parentibus acceperat, Deo & ecclesiæ consecrauit. In loco Vlessem (nunc breuiùs *Vlssen* vocant) monasterium diuæ Virgini ac Ioanni Baptistæ erexit, dicauit, ac consecrauit. veterem ciuitatem vocant hodie Monasterium. Nam quum ibi olim esset oppidum, nunc translatū reliquit nomen monasterio, vt vetus vrbs dicatnt cœnobium. Allodium in Hiddestorp iste contulit ecclesiæ, sarcophagum fecit excindi D. Mariano, plurima ecclesię ornamenta cōparauit: dilexit enim decorem domus Domini, & illi amplificando diligenter in diebus suis institit. Successit in episcopatu Erpo, vir acutissimus: prouectus ad illū honorem ab Ottone primo, quòd in contentione inter Coloniensem & Hamburgensem archiepiscopos, ita tum diaconus adstitit domino suo Adaldago, vt polliceretur Otto Magnus, qui primus in ditione Germaniæ vacaret episcopatus, eum esset pro laude industriæ suæ assecuturus. Tenuit eum locum per tempora deinde duorum Ottonum, filij ac nepotis. Nam Otto III. eidem Erponi episcopo permisit, vt monetam suo nomine cuderet, mercatum in loco ecclesiæ suæ solennem haberet. Idem Imperator cōtulit eidem episcopo & successoribus venationem ceruorum atq; ceruarum, sublimium ferarum: qui fuit ab olim seruatus honor summis principibus. Extanr desuper literæ datæ, anno DCCCCLXXXV. Pagum aurem venationis, Sturmium vocant. Otto III. descendens in Saxoniam, aliquandiu in Wildeshusen consedit: ibique præcepta nonnulla fecit, quæ extant. Inuisere, credo, voluit antiqua incunabula nobilitatis. Ibi enim Walbartus & Wicbertus, filius ac nepos Wedekindi, magni ducis, qui Carolo conflixerat (vnde omnis Saxonum nobilium stirps prodiit) habitare consueuerant. Quo tempore Hermannus dux Saxoniæ finem viuendi fecit, relictis filiis Bennone & Hermanno: quorum alter ducatum, alter comitatum tenuerat.

Decor domus Domini.

Episcopus gaudet equo, canibus.

985.

CAP. 37. MAGDEBVRGENSIS ecclesiæ primus pontifex Albertus, tum concessit in fata, postquam in XIII. annum ecclesiæ cum magno bonorum operum fructu præfuisset. Successorem habuit Othricum, virum ea tempestate doctissimum, cuius doctrinæ fama celebris auditores etiam illius illustrauit. Qui enim Othricum meruit audire præceptorem, aliquid sibi supra cæteros accepisse videbatur. Tam celebris fama virum illum ad archiepiscopatum subuexit. Iter ingrediens post electionem Romam inuisere, in itinere defecit: & surrogatus est in ecclesiam illā Giselerus, pridem Mersburgensis episcopus. Perfecit autem apud Ottonem Imperatorem Rufum, vt à minori ad maiorem assumeretur ecclesiā, minore tamen non relicta: & arbitrabantur multi, interuenisse *negocium, quod perambulabat in tenebris*: scandalumque peperit res illa ætate incomperta, vt duabus ecclesiis vnus esset pontifex, hoc est vnus spōsus duabus sponsis. Id verò ætas nostra iam desiit pro frequentia mirari, quòd passim cernimus alteram alteri ecclesiæ in vna persona accedere, vt habeat alteram in titulum, alteram verò in commendam. Sed nō potuere tum pro rei nouitate placari homines, vt æquis animis acciperent, quòd Giselerus vtranque retineret ecclesiam, in Mersburgensem collocans religiosum, qui absentis vicem tueretur: vt esset, iuxta tum acceptam speciem, ex episcopatu facta abbatia, cuius fructus tolleret nihilominus prior episcopus. En temporū mutationem, quam in multis prætereà aliis est attendere.

Scandalum illo seculo, hodie præmium excogitatis nouis nominibus

CAP. 38. ALDENBVRGENSI ecclesiæ in Wandalis [illegible] præficitur pontifex Wago, vir militari non infimo genere natus. Qui regulo W[illegible]ndalorum dedit coniugem, puellam in primis forma ac moribus speciosam, vt illum sibi quàm arctissimè deuinciret, & peruios haberet populos eius ad disseminandum Christi euangelium.

Durauit

Durauit aliquandiu affectio magis de parte Wandali simulata, quàm germanitus impensa. Susceptam etiam inde prolem fœmineam, pontifex sacro imposito velo, Deo consecrauit. Sed hæc omnia malignus subuertit, & recidit in irritum. Nam germanam eius episcopo repudiatam remisit, & filiam velatam monasterio abstractam, dedit cuidam suæ nationis nobili coniugem. Quæ in Wandalia nostra pleniùs explicuimus. Turbatis ergo rebus Wandalicis, dura vidit tēpora iste pontifex: nec profuit instantia, quo minus, recrudescentibus populis, Euangeliū Christi posthaberetur. Interea Haraldus rex Danorū, religione ac fortitudine insignis, Christianitatem in regno suo iamdudum benignè susceptam, vsque in finem constanter retinuit: vnde & regnum suum sanctitate & iustitia confirmans, vltra mare in Normannos & Anglos (nam inde maternum duxit genus) suā dilatauit potentiam. Emundus filius Erici tunc in Sueonia regnauit, & Haraldo confœderatus, Christianis eò venientibus placabilis fuit. In Norwagia Aquinus princeps erat: quem dum Normanni superbius agentem regno depellerent, Haraldus sua virtute restituit, & Christicolis placatum reddidit. Aquinus iste ferocissimus, ex genere Inguar & giganteo sanguine descendens, apud Normannos regnum restituit, quum antea diu diuisa prouincia, ducibus regeretur. Igitur Aquinus, xxxv. annis exactis in regno, sine prole decessit, Haraldum sceptri relinquens hæredem, qui simul Daniam possedit atque Norwagiam. Anglia autem post mortem Gudreg, à filiis eius Analaph, Sigereich & Regnolt, per annos ferè c. permansit in ditione Danorum. Haraldus verò ea tempestate filium suum Hiringum misit in Angliā: qui subacta insula, à Northumbris tandem proditus & occisus est. Angli negant totam insulam paruisse Danis. Sed de orientalibus & aquilonaribus Northumbrorum prouinciis negare non possunt: magnam enim vernaculæ suæ linguæ partem inde traxere. Inde factū est, vt maiores, de suæ linguæ multiplici commixtione erubescentes, Gallica vtantur.

Wandali in vera religione valde fluxi.

Religio apud Danos promouetur.

Anglica lingua multariā miscellanea.

LVDOLPHVS, vir natu nobilis, in ecclesia erat Osnaburgensi ordine IX. sub Imperatore Ottone secundo. Qui dato priuilegio, ecclesiam illam quibusdam factis donationibus amplificauit, ob preces Theophaniç contoralis suæ, & ob respectum optimi pontificis Ludolphi, quem suum vocat consanguineum. Fieri enim potuit (idque nomen indicat) fuisse illum ex antiqua nobilitate Saxonum, vnde & tribus Ottonibus fuit origo. Nomina prædiorum, quæ elargitus est ecclesiæ memoratus Imperator, hæc sunt, Apelderberch, Hesnow, Linga, cū curtibus & mancipiis adiacentibus. Quæ adeò etiam memorato episcopo dedit in proprietatem, vt si videretur illi, pro suo arbitrio alienaret. Quæ res indicat, magis tum Imperatorem, quum daret, respexisse in personam episcopi, quàm ecclesiam: alioquin arbitrium non permisisset distrahendi. Data literarum in Logbarden, siue illā Longobardiam signauerit, siue locum alium. Crebrius enim is Imperator in Italia versatus est: defecitque ibidem, tumulatus in æde D. Petri. Annus autem huius donationis erat, DCCCCLXXV. anno Imperatoris illius septimo. Peruenit autem hic pontifex ad annum LXXXIII. post nongentos. III. Cal. Aprilis. Vnde colligimus annos, quibus præfuit ecclesiæ cum summa laude, quatuordecim: hoc est, à LXIX. quo interiit decessor eius, ad LXXXIII. quo ille defecit. CAP. 39. 983.

Ottonis II. ampla munera episcopo collata.

ADALDAGVS Hamburgensis archiepiscopus, per annos quinquagintaquatuor, quos in pontificatu egit, peruenit ad tempora Ottonis III. qui in Wildeshusen consistens, oppido Bremensis ditionis, præcepta fecit, quæ extant, Imperialia. Tribus autem Ottonibus tam fuit cōmendatus iste pontifex, vt rara essent in magnis negocia, quæ sine ipsius interposito consilio transigerentur. Ordinauit in Daniam plures episcopos, quorum nomina quidem reperimus: ad quas verò sedes inthronizati sint, non legimus. Existimari debet, quòd pro rei nouitate nulli adhuc episcoporum certa fuerit sedes designata. Vnde plantandæ studio Christianitatis quisque in vlteriora progressus, verbum Dei tam suis quàm alienis prædicare certabant: quod hodie trans Daniam in Norwagia (ait Annalium scriptor) & Sueonia facere videntur. Igitur episcopi qui in Daniam ordinati sunt, hi fuere, Haraldus, Liafdagus, Reinbrandus: & post eos Harig, Stercolphus, CAP. 40.

Odincarus Danus, Danis Christū prædicat.

Folchbertus, Adelbertus, Merha, & alij nonnulli. Odincarum seniorem ferunt, ab Adaldago in Sueoniam ordinatum, strenuè legationem suam in gentibus impleuisse. Erat enim vir sanctissimus, & doctus in iis quæ ad Deum sunt: quantum verò ad seculum, nobilis, & origine Danus: vnde & facilè barbaris congentilibus potuit de Christiana religione persuadere. Cæterorum verò episcoporum vix aliquem tam clarum prodit antiquitas, præter Liafdagum Ripensem, qui & miraculis celebris fuit, & transmarinis prædicauit Sueonibus & Normannis. Fuit & Odincarus iunior, nulla in re cedens maiori. Nam ambo literarum peritia & vitæ sanctitate insigniter eminebant: multos subiere labores pro Christo, in Suediam inq; Norwagiam nauigantes, vt rudem populum vel ad Christi fidem perducerent, vel iam credulum in fide solidarent. Quumque multiplici fructu bonorum ac ingenti fidelium animarum lucro ditassent ecclesias, in Christi pace dormientes, ad meliora transierunt, præmia meritorum excepturi. Nouissimis autem huius archiepiscopi temporibus, res in Dania sunt turbatæ. Nam Haraldo rege Christiano iam in senium vergente, filius Zuenotto & ipse baptizatus, sentiens procerum magnā partē pro suscepta religione indignari, quòd furta & latrocinia per mare, per terras (quibus insueuerant) ea lege interdicerentur: vt ad regnū patris iuuenis celerius perueniret, patri bellum indixit: regno illum deturbaturus, patris reuerentiā cum Christo abiiciens. At ille senior, qui ab initio susceptæ religionis spem omnem in Christo constituit, tum verò maximè ipsi Deo rei commendans euentum, ita processit ad bellum, vt militibus suis seuera de seruando filio suo præcepta daret: non illo pietate minor, qui & viuentem & mortuum plangebat filium Absalonem. Quo in prælio, miserabili & plusquā ciuili bello, victa est pars Haraldi: ipseq; fuga sibi consulens, elabitur in Iulinum ciuitatem Wandaliæ, tum claram. In qua reparatis armis denuo duxit in filium: sed exitus erat pugnę qui prius. Igitur quum tertiò congressuri viderentur, diremptum est prælium interuentione procerum partis vtriusque. cui rei fidens Haraldus, quum egressus in terrā, se à suis paulisper elongasset, clàm iaculo percussus, ad necem est vulneratus: seque in Iulinum mandauit reduci, vbi vltimum spiritum Christo reddens exhalauit: reductusque post mortem in Daniam, regio tumulo in Roschildia tumulatur. Filium autem illi sem per deinde sunt sequuti casus, vt facile illum pœniteret abiectæ religionis. Hæc autem plenius in Dania atque Wandalia sumus executi, nunc solorum sub pontificibus remporum recordantes.

Zuenotto Danus Christianam religionē abiicit.

Pater filij insidiis circumuentus.

CAP. 39.

Ezico quarto ordine ab Adaldago consecratus est pontifex in Aldenborg vrbem Wandaliæ, longæuo pontifice, & iam in vltimū senium declinante. Interior autem Wandalia, & in Orientem ad mare diffusa, cuius populi Polabi, Obotriti, Kissini, Winuli, Circipani, fidem Christi quidem audierant, sed needum germanitus imbiberant: quanuis Corbeiæ patres & alij prædicatores ab Hamburgo & Magdeburgo sunt immissi. Duodeuiginti pagos quum haberet ea Wandalia, quæ Oceano Albique includitur, vsque in Prussiam atque Poloniam, omnes vsque ad tres tum fidem accepisse memorantur. Princeps autem eius temporis Christiani, sub quibus pax continua fuit, Wandaliique sub tributo seruierunt, his erant nominibus, Misisla, Naccon, & Sederich. Misisla ille ipse est suasuor paterni sceleris, qui induxit parentem Bilugum, vt remitteret repudiatam vxorem Christianā, quam sororem fuisse diximus Wagonis Aldenburgensis episcopi: & vt sororē iam Christo dicatam, eximeret monasterio, traderetque marito. Turbatio enim rerū Christianarum in Dania, audaciores fecit Wandalos, vt & illi proiecto iugo, tributa simul & Christianismum recusarent. Sed hæc omnia adhuc timidius gerebantur, quòd vererentur arma Ottonis III. & Bennonis ducis Saxoniæ, quem filium reliquit Hermannus, ab Ottone primo ducali præditus honore. Sub hoc autem Ezicone pontifice, nata est turbatio à principe Nistiwoi: qui quum sequutus esset Bernhardum ducem Saxoniæ mille equitibus in Italiam (quum dux Imperatorem Henricum vadentem in Calabros fuisset comitatus) & promissa inde nuptiarum præmia Wandalus demoraretur, Brandenburgensis marchio Theodoricus rem omnem turbauit, non esse dandam cani nobilem puellam. Ea contumelia altius

Wandalis ægrè Christus innotescit.

Verbum contumeliosum magnas turbas Christianæ causæ innexit.

insedit pectori eius, vt amicis questus Saxonum in se superbiam, arma rogaret auxiliaria ad vindictam. Fit coniuratio valida. Marchio deturbatur omni sua ditione, Aldenborg vastatur ad exterminium, LX. presbyteri miseris modis excruciantur: fit cum contemptu religionis grauis in omnes persecutio. Cui se immiscuit Godscalci, nobilis inter Wandalos iuuenis, iusta indignatio: nam parentem eius Saxo occiderat. Fit acerrima in omnes Saxonici generis & Christiani nominis persecutio. Adiuuit hanc acrimoniam iustum de acerbiore tributorum exactione in Saxones odium: dum enim illi modum non faciunt exactionis, fit pariter & religionis contemptus. Non poterant discrimen ponere barbari inter religionem & potestatem secularem: alterum cum altero coniunctum, iuxtà in odio collocabāt. Interea præsul Adaldagus magno fractus senio, de legatione sua voti compos effectus, & in omni opere suo domi forisque prosperatus, in senectute vberi migrauit ad Dominum, anno pontificatus sui LIIII. Dominicæ autem incarnationis, DCCCCLXXXVIII. regnante Ottone tertio. *Tributorum magnitudo religionem inuisam reddit.* 988.

PADERBVRNENSI per ea tempora præfuit ecclesiæ vir clarus Retharius. Præfuit autem ecclesiæ suæ, cum magno bonorum operum fructu, annis XXVII. multaque fecit in obsequium eius. Anno autem pontificatus eius XIX. ciuitas Paderburnensis graui incendio concrematur, & nobile principalis ecclesiæ monasterium, pręcipui operis & decoris à Carolo fundatum, & à Badurado eiusdem ecclesiæ pontifice consummatum, cum libris, priuilegiis plenariis, aliisque ecclesiæ ornamentis conflagrabat: ob quam rem Retharius episcopus solennes misit nuncios in vrbem Romam, tam summo pontifici, quàm Imperatori ibi tum agenti, detrimenta suæ ecclesiæ denuncians, omnia priuilegia ecclesiæ suæ prædictæ tam à Romanis pontificibus, quàm Imperatoribus concessa, postulauit innouari. Quæ & innouata sunt ab vtroque principe Christianissimi, Papa & Imperatore, sub Data Cal. Ianuarij, anno Domini millesimo, pontificatus Syluestri (qui antè fuit dictus Gilbertus) anno secundo, Ottonis III. Imperij XVIII. qui fuit vitæ & regni nouissimus. Nam posteaquàm Crescentio Romanorum patritio colluctatus eum superasset, captumque iussisset decollari, vxor eius, callida mulier, & suæ pulchritudinis conscia, Imperatorem pellexit in amorem. Sunt qui adstruant, etiam pollicitum nuptias mulieri. Sed non erat quod mulierem mulceret: vindictam quærebat de priore marito, quam quum vi non posset peragere, dolo impleuit. Nam vbi sensit Imperatorem abiturū, dono misit chirothecas insigni ornatu: sed in eis toxicum ita abscondit, vt ab recipiente donum vitari nō posset. Ita periit sine prole: præualuitque electio, quam idem Imperator cum Gregorio quinto propinquo suo fecisset, quæque durat in hodiernum: vt non legitima successione quæratur Imperator (quo modo à memoria Magni Caroli videbatur inolitum) sed electione septem primitiuorum principum assumatur. *Cap. 40.* *Incendiū Paderburnense grauissimum.* 1000. *Ottonem III. mulier amoris specie veneno perimit.*

HILDESEMENSI tum præerat ecclesiæ vir præstās, Osdachus, per annos quinq; & viginti, per tempora videlicet Ottonis III. ad Henricum II. Vidit illa ætas graue exterminiū ab Danis, excurrentib9 pro sua cōsuetudine. Annus erat LXXXVIII. post nongentesimum, quum sub rege puero Germania in contemptum venit Danorum. Nam omnia maritima Phrisiæ vastauerūt: & per Albim ascendentes, Stadium petiuere: ibi in terram egressi, populationibus institerunt. Nobilitas eius loci se obiecit, marchio Sifridus, ac comes Didericus, ingenti auxiliorum manu cōtracta, Danis atq; Normannis se obiecere. Diu fortiter pugnatur vtrinque: cessere demum Saxones, capti illustres viri, marchio Sifridus & Theodoricus comes, cū aliquot ex nobilitate viris, & promiscuis militibus sine numero. Trahuntur in naues captiui, vt magno à suis ære exoluto, liberentur. Piscator erat, qui per artem qualemcunque scapha sua exceptum Sifridum abduxerat: quo comperto in cæteros sæuierunt, manibus aut pedibus aut naribus præcisis. Præfuit adhuc Saxonię rebus Benno, Hermanni filius. Is re comperta, superuenit cum memorato Sifrido, ac valida suorū manu: & conserto prælio, egregiè in Ascomannos vindicauere. Sic enim appellati sunt illa tēpestate Dani excursores. Alia quoq; manus XX. M. quum à ductore Saxone in inuia deduceretur in Gliudesmoer, ad vnū omnes cæsi sunt à super- *Cap. 41.* 988. *Danorū grauis impressio.*

superuenientibus Saxonibus. Terruerunt multas tum & antè Dani nationes, foris inuicti, intus non ita. Nam & Henrico & Ottoni regibus, patri ac filio, cessere in limitibus regni. Mira hominum frequentia. Poterant egredi xx. xxx. c. millia, & per littora Germaniæ ac Galliarum grassari: intus nulla videbatur hominum iactura. Ita tum regiones aquilonis scatebant mortalibus: quippe apud quos illa ætate, vel rara vel omnino nulla fuit lues de peste: quæ solet multa millia cõsumere, quoties grassatur.

Pestilentia regiones aquilonares olim non laborabant.

Cap. 42.

Hambvrgensi archiepiscopatui post Adaldagũ præficitur Libentius, vir Italicus, prædecessorem suum ex Italia secutus, qui etiam illum nunquam putauit deserendum. Sedit annis xxv. Pallium suscepit ab Ioanne xv. virgam pastoralem ab Ottone III. primus omnium consecratus est à suffraganeis. Erat autem vir literatissimus, & omnium motum honestate præclarus, magistri sui Adaldagi vitam imitatus, & in bonum semper æmulatus: solus ex ordinatione tanti patris dignus est habitus, cui Hamburgensis cura parochiæ commendaretur. Erat enim vir tantæ castitatis, vt rarò se mulieribus visendum præbuerit: tantæ abstinentię, vt pallida ieiuniis ora semper portauerit: tantæ humilitatis, & in omnes charitatis, vt in claustro quasi vnus ex fratribus vixerit. Multæ nimirum virtutes eius. Quippe contentus quæsitis, rarò curiam adiit pro acquirendis: domi sedit quietus, parochiæ suæ curam egit diligentissimam, totumque studium ad lucra vertens animarum, districtissima sub tegula omnes congregationes suas custodiuit. Archiepiscopus factus, curam egit hospitalis, fratribus & infirmis quotidiano ministrabat obsequio. Ipse quoque vice sua xenodochium nepoti suo commendauit Libentio, dum adhuc pax esset in Wandalia. Transalbianos populos frequenter visitauit, & matrem Hamburg paterno fouit amore. Legationem suam ad gentes (vt prædecessores eius) studiosè est executus, licet dierum obstaret malitia. Quo tempore quum magnam in Dania Christianorum persecutionem rex Zueno exercuisset, supplicibus archiepiscopus legatis crebrisque muneribus laborabat, quatenus ferocis animum regis mansuefaceret Christianis. Quibus ille reiectis, in sua credulitate ac perfidia sæuire non cessauit: vnde vltio diuina regem Deo contumacem est subsecuta. Nam quum cõtra Wandalos bellum suscepisset, bis captus, & in lulianum ductus, toties à Danis ingenti auri pondere est redemptus. Nec tamen adhuc reuerti curauit ad Dominum, quem primò in morte patris offendit, & deinde in nece fidelium grauius in se prouocauit. Potentissimus autem rex Sueonum Ericus, collecto innumerabili exercitu Daniam inuasit, & occurrit ei Zueno à Deo derelictus: sed quum vtrinque bello nauali (sic enim gens illa confligere solet) omnes essent copiæ Danorum contritæ, Ericus rex victor Daniam obtinuit. Zueno ergo depulsus regno, dignam factis suis à Deo mercedem accepit. Crebrescebant ex eo tempore mala latrocinia incursantium prouinciis ex Dania piratarum, vsq; adeò multiplicata, vt preciosa quæque de ecclesia Bremensi ad interiora Buccensis cœnobij sint perducta. Præsentem tamen vindictam Sifridus hostium dux in expoliata Ramsola est expertus. Nam malo dæmone mox correptus, mirè rotatur: tamque diu excruciatus est, donec ablata redderet, & tantundem de suis rebus repensaret. Libentius archiepiscopus in malis temporibus quod potuit, fecit. Nam gladiũ ecclesiæ distrigens in eos, effecit vt princeps eius vastationis, per annos lxx. sit integer in sepulcro repertus: donec Adelwardi ministerio (quem Albertus Hamburgensis archiepiscopus misit) solueretur à vinculis, tam diu sepultus: nam illicò est in cineres redactus. Interea pulso Zuenone, Ericus duo regna tenuit, hostis & ipse Christianismi. Ad quem missus Poppo, eius gentis vir præclarus & doctus, iam Sleswicensis ordinatus episcopus, magna populi frequentia in concionem euocata, de fide verbum habuit: & vt præsenti firmaret opere veritatem, candens ferrum (vt prius) quod chirothecæ formam præferret, induit, & ad locum pertulit demonstratum: cuius rei stupore perculsi præsentes, Christo mox crediderunt, magnum momentum fidei subeundæ apud alios futuri. Hoc siue secundò miraculum peregerit, siue hoc potius loco quàm superiore sit peractum, in medio relinquimus. Alio tamen æquè insigni miraculo idem vir præclarus populi no-

Insignes episcopi virtutes.

Zueno à Christo desciscens, multis malis afficitur.

Excommunicatus absoluitur mortuus. Infrà lib. 4. cap. 33.

Candentis ferri iteratũ miraculum.

li nouellam fidem imbuit. Tunicam indutus ceratam, quum staret in medio populi circo, in nomine Domini præcepit incendi: ipse verò oculis ac manibus in cælum porrectis, liquentes flammas tam patienter sustinuit, vt veste prorsus ambusta, & in fauillam redacta, hilari ipse vultu nec fumum incendij se sensisse restaretur. Cuius nouitate miraculi, & tunc multa millia per eum Christo Domino crediderunt, & vsque hodie per populos & ecclesias celebre Popponis nomen vbique seruatur.

Cap. 43.

In Aldenburgensi tum desolata ecclesia, morte Eziconis vacuata, tum erat surrogatus Folcquardus, vir Dei zelũ præferens: sed nihil poterat in re semel turbata. Mistiwoi princeps dum grauiter vindicat sui contemptum, omne nomen Wandalicum cum eo conspirat. Accessit post aliquot annos Godescalci, nobilis iuuenis in ea gente, iusta de nece patris indignatio, ita vt alter super alterum accedens tumultus, rem omnem Christianam perturbaret. Nihil potuere Saxones. Bernhardus dux frustrà contendebat: omnis conatus episcopi, licet instãtissimus, nihil profecit: odio tributorũ, quæ sine fine exigebãtur, pariter Christianismi nomen erat inuisum. non enim discreuere barbari inter ista. Folcquardus vbi se diu frustra niti cõspexerat, cõtendit in Norwagiã, vbi iam populũ accepit auscultare euangelio: & instititstrenuè docere verbo & exemplo: ibiq; cum maximo fructu aliquanta tẽpora feliciter impendit. Respexit tamen in proprias oues, tentare volens si iam miserendi tempus aduenisset: & rediens, reperit rem nihilo quàm prius meliorem. Quo dolore quum cruciaretur, accessit corporis infirmitas: & moritur apud ecclesiã suã. Cui Rembertus ordine VI. surrogatur. Sed neq; ille pręualuit in gente feroci lucra facere animarũ. Quo tempore Ericus rex Danorũ Sueonumq;, cum potẽtissimo principe Polonorũ Bolislao fœdus iniit, accepta filia eius vxore: cuius gratia fœderis, Dani à Sueonibus & Wandalis, iuxtà sunt impugnati. Bolislaus autem iam Christianus, cum Ottone III. societatẽ iniens, omnem suã Wandaliam subiecit Imperio, & Russiam & Prussos: sub quorum ferocia martyrio coronatus est sanctus Adelbertus Pragensis episcopus, cuius sanctas reliquias Bolislaus transtulit in Poloniã. Claruit eo tẽpore in Dania iunior Odincarus, discipulus senioris, cognominis sui viri clarissimi: qui in Fionia, Sialandia, Scania, ac in Sueonia prædicans, multos ad Christũ conuertit. Eius discipulus & nepos iste iunior, & ipse nobilis de regio Danorũ semine, de patrimonio suo erexit Ripensem episcopatũ. Quem dudũ Bremæ traditũ scholæ, archiepiscopus Adaldagus & suis manibus baptizauit, & suum illi nomen, vt Adaldagus diceretur, indidit. Quippe apud insignes ecclesias ab antiquo docti viri fouebãtur, qui publicas scholas sustinerẽt, priusquã publica literarũ gymnasia (quæ nunc multa florent) per Christianismum erigerentur: quæ res apud nostrates pene hesterna est. Nã nulla est in Saxonia publica schola, quæ centesimũ longe superet annũ. Erphordia, Lipz, Rostochiũ, vix totis viginti annis distantia habent primordia. Sed ea tempestate quam nunc explicamus, valuit vetus ecclesiarũ consuetudo, ab vsq; Origene & Clemente, & primis ecclesiæ doctoribus traducta, qui apud memorabiles ecclesias Antiochiæ & Alexandriæ suis temporibus docuerũt. Ergo Odincarus iunior à Libentio archiepiscopo nunc ordinatus in gentes, apud Ripam sedem accepit, & illustri vita & conuersationis sanctæ mirabili studio, Deo & hominibus acceptus habebatur. Christianismum in Dania suis est diebus fortiter tutatus.

Tributorum odium animos hominũ ab Euangelio alienat.

Adelbertus martyr.

Academiæ serò in Germania erectæ.

Cap. 44.

Hildesemensis ecclesia per ea tempora pontificem habuit Gerardum. Quatuor is solis præfuit annis, sepultus in pace in ecclesia sua. Qua ætate etiam in Norwagiam est euangelium Christi propagatũ, baptizato Olauo rege, Trutonis filio: quanuis nonnulli tradant, illum in Anglia baptizatum: alij etiã missis ex Anglia in Norwagiã episcopis ferunt euangelizatum Christum in ea prouincia: quæ res etsi præiudiciũ intulisse videretur legationi Hamburgensis ecclesiæ, quia tamen nouella fuit prouincia, & multis indigebat noua vinea cultoribus, meritò cũ Apostolo diceret, *Sunt qui per contentionem euangelizant. Quid enim interest, siue per occasionem, siue per veritatem, dummodo Christus annuncietur? Et in hoc gaudeo & gaudebo.* Ericus autem iam Dania potitus cum Suedia, in Dania Christi fidem accepit, &

Apud Norwagios propagatur Dei verbum.

perinde prædicatores in Suediam admiſit: nonnullis tamen arbitrantibus quòd ad paganiſmũ ſit relapſus. Quòd autem idem Ericus aliquando cum Ottone Imperatore III. manus prælio conſeruerit, pugnansq; ſit victus, Danorũ literæ nõ loquuntur: ab aliis tamen nõ ſiletur. Sic ſe res comperta eſt habere, vt omnes rerum ſcriptores ſuæ ſtudeant nationi: veritatem tamen abſcondere non oportet, quę eſt lex prima hiſtoriæ. Mortuo Erico, Zueno exul in regnum rediit, meliori necdũ mente. Inde factum eſt, vt Olauus Sueonum rex, Erici filius, paternam in Dania proſecutus ditionem, iterũ bello expulerit Zuenonem. Tum verò reuerſus ad cor, cognouit quia Dominus ipſe eſt Deus: & ex toto corde conuerſus in illũ, pœnitentiã peregit errorũ priſtinorũ. Exaudiuit illum Deus, & dedit illi gratiam in conſpectu inimicorũ ſuorũ. Nam Olauus Suediæ rex, permiſit illi Daniam, eo quòd vitricus eius eſſet, matrem ſuã tenens coniugem: & pactum inter eos valuit, de firmando, atq; in vtroq; regno propagando Chriſtianiſmo. Olauus autem Norwegiæ rex, ex quibuſdã cauſis indicto bello, mouit in Zuenonem: & claſſem ſuam armis viriſq; ſtipatam, prouexit inter Sialandiã atq; Scaniam, vbi breuis maris traiectus vtranq; ſub oculis conſtituit prouinciam. Ibi ergo infeſtis armis concurritur: ſed cedunt iam Danis Normanni. Victus Olauus, ne videret victorem, ſe præcipitem dedit in mare: coniunx quoque eius malo exitu terminauit. Ita quum rediuina fide Chriſti, Zuenoni regi cum ſalute, de hoſtibus redit victoria.

Hiſtoria lex prima, tamen rarò vſurpata

Zueno Dei miſericordia ad ſanitatem redit.

CAP. 45. SVB Ottone tertio præerat eccleſię Oſnaburgẽſi Dodo, eius nominis ſecundus, ordine pontificũ eius eccleſię decimus: cui pręfuit per annos tredecim. Nec habẽt annales inſigne aliquid, quod in rebus pro eccleſia geſtis nomen eius illuſtret. Cæterùm quòd ſine querela verſatus ſit in cuſtodia gregis Dominici, ſatis magnũ haberi debet. Tempora autem eius inſignit memorabile factum in eccleſia Colonienſi. Præerat illi Walramus quidam, qui compertum habuit ex detecto per quãlibet occaſionem ſepulcro prædeceſſoris ſui Geronis, illum fuiſſe viuum ſepultum. Ita repertum eſt cadauer eius ſe vertiſſe cum cruoris ſtigmatibus in ſepulcro. Indoluit archiepiſcopus Walramus, qui ſyncopatum illum non arbitraretur, ſed verè mortuum, curaſſetque illum properantius tumulari. Fecit ſibi conſcientiam, vt poterat, de illo inconſultius ante tempus tumulato: & Romã profectus, culpamq; detegens inconſultæ feſtinationis, meruit abſolui. Inque ſatisfactionem, reuerſus ad eccleſiam, cœnobium diui Martini vetuſtate collapſum, magnificè reparauit. Peruenit autem hic Oſnaburgenſis ad annum XCIX. poſt nongenteſimum. & II. Id. Aprilis obdormiuit in Domino.

Archiepiſcopus nondum mortuus, prmaturè tumulatur.

CAP. 46. MIMIGARDEVORDENSEM tum eccleſiam duodecimus in ordine adminiſtrauit Theodoricus, vir ad vtranq; rem ſolicitus, vt intus religione, foris creſceret opibus & rerũ abundantia, fertur enim multiplicaſſe & amplificaſſe pręben-
1000. das eccleſię ſuæ. Currebat milleſimus tum à Chriſto annus, & Imperator Otto tertius, quum iam tertiò Romã cum exercitu petiſſet, immatura morte raptus occubuit, veneni (vt ferunt) potione, ſub ſpecie amatorij poculi, arte Italica. Poſt cuius mortem Imperiũ in contentione remanſit: niſi tunc conualuiſſet conſtitutio, quã idem Imperaror Otto III. cum Gregorio Papa V. cognato ſuo, de Imperatoribus eligendis ſanciuit. Cuius vigore primus eſt electus Henricus Bauarus, de genere Saxonũ, ex ſanguine I. Ottonis. Primus ille Henricus, qui Imperialem meruit inſulam. Nam Henricus I. Ottonis pater, ſtirps omniũ regũ Saxonia prodeuntiũ, regno Germaniæ contentus, ad coronã Imperij nõ aſpirauit. Romanorum tamen regem iuſtè etiã illũ appellamus, quod in Saxonia oſtendimus. Ab illo quidem Henrico iſte eſt ſecundus, pronepos primi, per nomen ſemper Henrici: nam huius Henrici & pater, & auus, & proauus erat Henricus. Interea Wandali ſub Ottonibus pacati, Chriſti tum fidẽ ſunt paſſi in ſuis finibus prolatari. Ottone verò III. de medio facto, quum à Chriſtianis iudicibus plus æquo tributis grauarẽtur, excuſſo iugo ſeruitutis, libertatem ſuã aſſeruere, quum acceſſiſſent occaſiones ex principe Miſtwoi & Godeſcalco, quas ſuprà attigimus: ſed in Wandalia noſtra plenius ſumus executi, quòd illius loci magis ea cõgrua ſunt. Theodoricus autem Mimigardeuordenſis epiſcopus, quanto tempore præfuerit, quid rerũ geſſerit, in annalibus non legitur.

Eligi Imperatores quando conſtitutum.
Sup. cap. 40.

Radix omniũ malorum auaritia.

Cap. 47.

Ecclesiæ autem Mindensi tum præerat Milo, episcoporũ ordine duodecimus. Hic ab Ottone III. anno Christi, DCCCCXCII. Indictione VI. impetrauit, vt monasteriũ monachorũ in quodam suo castello Wedegenborg exædificaret: vbi quędã sancta inclusa, nomen Tuedwif, prima solitariã vitã duxit. Deinde aggregatis sororibus, regulã S. Benedicti, cum multis virginibus, in simplicitate cordis, & sanctitate atq; iustitia Domino famulantibus, constituit obseruare. Quibus illa lac sacræ doctrinæ, velut mater illuminata, & ab infantia rite instituta, præbuit, & religionis sanctæ vitã monstrauit: vt ab hominũ frequentia sequestratæ, Christo Domino possent liberius famulari. Erat tum Saxonia cincta maiori, quàm nunc est, principum respectu: frequentes illi aderant, sedem in ea collocauerãt, crebros ibi Imperij conuentus peregerant. Nam Otto III. (quod in Saxonia nostra diximus) multũ diuq; in sede patrum suorũ, principum Saxoniæ, in Wildeshusen Bremensis ditionis commanebat. Hic verò pontifex, statu sedis suæ religiosè atque optimè ordinato, anno Christi, DCCCCXCIX. ipso die S. Eleutherij, ex hoc seculo nequã, in cælestia regna transiuit. Extant autẽ versiculi, laudem & decus viri testificantes:

Saxonia olim principum habitatione celebris.

999.

Hoc mundi commune iubar, sidus generale,
Omnibus in media nube reuelat iter.

Fuisse illum lumen seculo suo vult dicere, prębuisseque vitæ exempla inter turbines & tenebras mundi huius, in sidereas regiones.

Cap. 48.

Verdensem autem ecclesiam tum administrabat Bernarius, vir in vtroque homine nobilis, & Imperatori Henrico charissimus: qui eius contemplatione multa contulit ecclesiæ illius priuilegia, & ecclesiam illam sub singularem imperialis maiestatis protectionem accepit. Contulit autem hic pontifex ecclesiæ suæ decimam in Nendorpe. Excitauit iste quæstionem Libentio Hamburgẽsi archiepiscopo, de Ramsola, in districtu eius sita. Sed misso tum per archiepiscopũ Oddone ad Sergiũ summũ pontificem, terminata est dissensio, authorizante Papa, quòd in ordinatione Hamburgensis archiepiscopi locus permaneret, quanuis sit in terminis parochiæ Verdensis. Valuit memoria sanctissimi patris Ansgarij: qui fugiens ex incendio vrbis suæ Hamburgi, illic constituit oratoriũ, & collocauit reliquias, sanctã ibi fratrum fouens congregationem: cuius hodie cernuntur nonnulla vestigia, ex regularibus in seculares dudum degenerantibus, qui locum tenent: vt plerunque omniũ ecclesiarũ decursus est. Bernhardus Bennonis filius, Hermanni primi ducis nepos, tum rerum potiebatur in Saxonia. Ludgerus comes frater erat Bennonis, patruus Bernhardi, qui cũ vxore sua venerabili Emma Bremensi ecclesiæ plurima contulerunt. Archiepiscopus verò noster Libentius, legationis suæ in gentes non oblitus, plures ordinauit episcopos: quorum nomina ac sedes sunt incertæ, vtpote ad initia Christianismi, necdum benè distinctis limitibus per prouincias, neque adhuc firmatis vt oportuit sedibus, quia tempus persecutionis incubuit in Wandalia. Interea Libentius pontifex noster, expleto boni cursus legitimo spatio, migrauit ad Dominum, anno Christi, MXIII. Indictione XI. certa præmia recepturus in regno, quòd pedibus Christi in terris officiosissimè semper deseruiuit, hospitibus, pauperibus atq; ditibus peræquè benignus: nihil suo tempore intermittens, quod optimi curam patris deposcere videretur.

Dissidium episcoporum, papæ autoritate sublatum.

Episcopi initio prædicationis sedes certas nõ habent.

1013.

Cap. 49.

Berwardus Deo hominibusq; commendatus, nobili genere prodiens (erat enim natu comes de Sommerschborg) in vtroq; homine illustris, tum in ecclesiã Hildesemensem assumitur pontifex, ordine XIII. præfuitq; cum multa laude illi ecclesiæ per annos viginti nouem. Opus illius est monasterium S. Michaelis, ordinis D. patris Benedicti, quod à fundamentis extruxit, & prædiis dotauit & ditauit. Talemq; se præbuit in vitæ sanctimonia, vt viuens & mortuus clarescere miraculis: quocirca in sanctorum numerum est suo merito relatus, & ab ecclesia inter diuos confessores honoratus. Eius temporibus erat grauissima epidemia, vt villæ, vici & oppida vacuarentur habitatoribus in orientali Saxonia. Quam occasionem obseruantes Wandali (perpetui tum Saxonum hostes, quòd iugum subiectionis & Christianismi tum abiecissent) magnis agminibus venêre in Saxoniam: sed non & venisse gaudebant. Nam Imperator immissis armorum auxiliis, insigniter fecit

Popularis morbus sæuissimè grassatur.

castigari excurrentes. Berwardus verò pontifex, operi intẽtus diuino, nihil omittebat ex omnibus quæ ad solicitum pastorem, bonu patrem, optimum episcopum pertinere videbantur. Præfuit verbo, exemplo, & rebus omnibus bene cedentibus diuina miseratione, ecclesiamq; suam in diebus suis nõ mediocriter prouexit. Scripta sunt de eius vita non contemnenda miracula, quæ apud ecclesiam conseruantur, ad quæ remittimus desiderio eius rei flagrantem lectorem.

Cap. 50. HALBERSTADENSEM verò ecclesiã tum gubernabat Arnoldus, vir omni virtute cõspicuus, in illa ecclesia nonus episcopus: præfuit autem annis XXVII. cum multa laude & fructu bonorum operũ. Auxit quoq; ecclesiæ prædia in bonũ modum, vt non sentirent detrimenta rerum quæ inde ad Magdeburgensem peruenerunt. Turbatus tum erat Christianismi status per Wandaliã, vt per septuaginta annos, a memoria I. Ottonis fundata religio, tum labefactaretur, principibus eius gentis auersis: licet in populo essent, qui acceptã religionem strenuè secũ asseruarent. Ita vt in diebus suis idem Godscalcus, qui nunc iuuenis vindex esset paternæ necis, in ætate prouectiori, quum ex Dania rediret, ad cor reuersus, reuocaret Christo quod pridem auerterat, ipse factus victima pro populo: quod posteriùs suo tempore dicemus. Sed & Mistiwoi princeps, is qui contemptũ sui de Bernhardo duce Saxoniæ fuit persecutus, grauiter licet insolescens in Saxones Christianos, vt in auxilium vocaret congentiles suos dæmonicolas: ipse tamen susceptam Christi religionem non deseruit, sed se Christianis reddidit, in Bardewico consenescens, & in Christi fide moriens. Quo tẽpore venerabilis comes Henricus præpositurã fecit in Rosenfelde, alias Hertzfelde, hoc est sub præposito, fratrum conuentũ. Iamdudũ fuit abbatia sub regula diui patris Benedicti, rebus lapsis ad eam tenuitatem quæ cerni potest: dum posthabito Dei timore, & regula antiquata, facit quisque quod libet. Hæc facta sunt vltimo tempore senioris Libentij, sub duce Bernhardo Hermanni nepote, quem Otto primus euexit. Magnam is Bernhardus præstitisse creditur occasionem (si non causam) auersioni Wandolorum: nec potuit illos aut gladio aut altera vlla via in integrum reuocare.

Annis LXX. intermittitur religio apud Wandalos.

Praepositura quid.

Cap. 51. ALDENBVRGENSIS tum ecclesiæ, etsi insigniter euastata in Wagria (pars est ea Wandaliæ occiduæ in Holsatiæ confinibus) præsidebat vir egregius, Benno, prudens, & magnæ sanctitatis cum industria. Hic vt poterat, recollegit redditus ecclesiæ Aldenburgensis, pro subsidio sustentationis fratrũ, per Ottonem primum assignatos. Illis quoq; temporibus, qui nunc per ecclesias dicuntur canonici, tunc fratres in omnibus ecclesiis cathedralibus Saxonum ac Wandalorũ nũncupabantur. Sed quum iste vir, propter grauem manum Saxoniæ ducis Bernhardi, in exigendis tributis ab gente Wandalorum, populum ad fidem nouiter reuersum, nimis pensionibus vectigaliũ grauantis, nihil proficeret (ob eam enim causam reperit Wandalos nec Dei memores, nec ad sacerdotes beneuolos) videns se circa populum casso labore fatigari (quum, iuxta prophetam, *vnus ædificans, & vnus destruens, non prosperentur*) quum non inueniret vbi requiesceret pes eius, peruenit ad Hildesemensem præsulem Berwardum, aperiens ei angustias suas, ac quærens in tribulatione consolationem. Ab eo humanissimè recollectus, quum dedicaret eo tempore ecclesiam monasterij sancti Michaelis in Hildesheim, quod Berwardus episcopus nouiter fundauerat, à populo Benno episcopus compressus & attritus, post paucos dies vita functus est, in aquilonari eius ecclesiæ abside honestam recipiens sepulturam. Successit illi in ea sua ecclesia Aldenburgensi ordine VIII. Meinerus. Qui, vt aliquanti prædecessores eius, etsi vigilanter instititisset populum Wandalicum ad iuga Christi reuocare, obstitit ei tributorum ac vectigalium grauis nimium exactio, vt non magnopere proficeret: populum autem qui in fide remanserat, & aduenas Saxones potuit in fide retinere. Sed vsque ad redeuntem è Dania Godscalcum, nihil magnum in ea gente paratum est ad reponendam religionem. In eodem fuit temporum cursu & successor eius Abelinus, ordine nonus pontifex, vt res tenues per Wandaliam vtcunque sustineret: amplificare autem non poterat, ex causis memoratis.

Canonici qui nũc sunt, olim fratres sub regula.

Benno populi frequentia opprimitur.

ALBER-

ALBERTI KRANTZII METROPOLIS, LIB. IIII.

NWANVS in metropoli Hamburgensi successit Libentio, vir narru nobilis, ex choro sumptus Paderburnensi. Ferulam suscepit ab Henrico Imperatore, pallium à Papa Benedicto octauo. Rumor erat, virum hunc memorabilem per labem fuisse promotum: quòd quum diues esset, partem patrimonij Imperatori, partem cognationi, partem reliquerit ecclesiæ. Sed hanc suspicionem longè submouet & Henrici Imperatoris venerāda sanctitas, & huius pontificis singularis religio. Compertum habemus, Henricū istum Imperatorem, pro diuinæ zelo seruitutis integerrimum Imperatorem, non aliena concupiuisse, sed sua esse ecclesiis elargitum. Sed neq; archiepiscopi vita tale aliquid permittit suspicari. Facile est autem cadere in linguas obloquentium innocentissimos. Iste archiepiscopus primus omnium congregationes apud ecclesias cathedrales, aliasque, ad canonicam perduxit regulam: quæ antea quidem mixta ex monachis & canonicis, vtraque conuersatione turbata, degebat, non vigebat. Qua occasione fratres licentius de claustro egressi, mulierum consortia primò petebant absconsè, inde in maiorem dissolutionem abierunt. Paulatim ergo deferuescente in clero religione, apud ecclesias ex monachis regulares canonici, & ex his seculares (vt nunc vocantur) canonici prodierunt. Quid autem ex hac deinceps resolutione sit oriturum quis nouit? Interpretemur, oro, vocabulū. Si canon est regula, canonici sunt regulares. Quid ergo fiet de canonico seculari, nisi vt regularis sit irregularis, aut (si id malumus) regularis sine regula? Erat is deuotionis feruor sub sanctis patribus, vt inter fratres ipsi etiam pontifices victitarent: quod de huius proximo legimus decessore Libentio. Iam ventum est ad regulares, vt canonici dicerentur & essent: vtinamque ibi perdurassent. Inferior inuentus est gradus, canonicus secularis, hoc est monstrum sine exemplo, regularis sine regula, canonicus sine canone. Ignosce, lector, diuerticulum non spontè facienti. Hic archiepiscopus omnes ritus paganicos, quorum adhuc reliquiæ multæ fuerāt, stirpitus in hac regione euulsit: ita vt ex lucis, quos nostri paludicolæ stulta frequentabant reuerentia, faceret ecclesias renouari. Sancti Viti capellā Bremæ extra oppidum construi iussit: capellam quoque Willehadi exustam iussit reparari. Ipso tempore ferunt aggerem Bremensem firmatum contra incursus hostium. Nam Bernhardus dux in eam excreuit cōtumaciam, vt Imperatori Henrico rebellaret. Qui motus ad ecclesiam pertigit, dum staret archiepiscopus pro Imperatore. Interim excreuit insolentia ducis, vt primùm grauatam tributis gentem Winulorū ad rebellionem impelleret: inde verò crescentibus malis, totam secū Imperatori rebellare coegit Saxoniam. Nouissimè surgens in Christū, ecclesias etiā cœpit impugnare, præcipuè Bremensem, quæ cæteris ditior: & Hamburgensem, quæ longius essent ab Imperatoris tutela. Sed huius impetum viri taliter Vnwanus sua magnitudine fregit, vt præ pudore sapientiæ & libertatis episcopi, cogeretur ipse dux, cui antea esset aduersatus, deinceps beneuolus existere. Ergo accepto Vnwani archiepiscopi consilio, rebellis tandem flexus princeps, Cæsari Henrico supplex dedit manus: moxq; adnitente Vnwano, Wandalorum parte rursus tributo subacta, pacem reddidit Transalbinis, & ecclesiæ Hamburgensi. Ad cuius restaurationem Vnwanus post Wandalicam cladem, ciuitatem & ecclesiam fecit nouam: simul ex singulis congregationibus suis, quæ virorum essent, tres eligens fratres, ita vt duodecim fierent: qui in Hamborg canonica degerent congregatione, populum ab idololatriæ reuocantes errore. Ordinauit is in ecclesiam Aldenburgensem, mortuo Remberto, Bennonem, virū prudentem, qui de fratribus Hamburgensis ecclesiæ electus, in populo Wandalorum multum institit facere fructum. Archiepiscopus autem ecclesiæ thesaurum diu soliciteque collectum (& quasi minus necessarium, si intra parietes clauderetur) ad commodum legationis

Cap. I.

Monachi in canonicos degenerant, eos quidem quos hodie videmus.

In lucis dæmonum, martyrū ecclesiæ construuntur.

Munera optimo consilio distributa.

suæ ita curauit expendere, vt ferocissimos Aquilonis reges hilaritate suorum munerum, ad omnia quæ voluit, beneuolos haberet.

CAP. 2. PADERBVRNENSI ecclesiæ adhuc præerat Retharius, quum Henricus Bauarus, origine Saxo, rex Romanorũ primus per electionẽ assumitur. Egehardus Saxoniæ marchio Misnensis (vt creditur) tum vehementer adspirabat ad regnũ, festinans in Duseldorp, vbi audiuit principes conuenturos. Berwardus in Hildesheim, hospitaliter illũ excepit. Inde quum Paderburnam peteret, occlusas habuit portas: sed agente Rethario episcopo, immittitur. Quumq; intelligeret episcopo institutũ suum displicere, nec principes cõuenturos in dictum locũ, retrocessit: & in Saxoniã reuersus, ab hostibus Saxoniæ ducibus opprimitur. Hermannus quoq; Alsatiæ dux, Henrico restitit, Rheni transitũ obseruans: sed non profecit, quo minus (agente potissimùm Willigiso Moguntino archiepiscopo, & Heriberto Coloniensi pacato) rex consecraretur Aquisgrani, magno principũ & nobiliũ conuentu. Venit Mersburgũ: ibi eum cõuenere archiepiscopi Hamburgensis & Magdeburgensis, episcopi Hildesemensis, Verdensis, Halberstadensis, Paderburnẽsis: & multi comites ac nobiles regẽ eum consalutauere. Inde in Corbeiam reflexus, obuiam habuit Connegundã, contoralem specie, sed pudicitia sororem: ambo enim continenter vixere. In Paderburna Willigisus reginã donat corona, & Sophia regis soror abbatissa consecratur. Lætum diem obscurauere Bauari pabulatores, qui in contentione rusticã plebem in se excitauere. Cædes magna fuisset, nisi interuẽtu Bernardi ducis Saxonię dirimeretur. Rex vt placaret episcopum, dedit ecclesiæ Bokenfort & Forestam in terminis suis, interuentu Retharij pontificis. qui expletis viginti octo in episcopatu annis, euolauit ad meliora, terris relictis.

Henrico ad regnum assumpto qui hostes extiterint.

Henricus cum uxore continentiã colnit.

CAP. 3. MAGDEBVRGENSIS metropolis tum meruit tertium archiepiscopum. Nam Giselero mortuo, fratres iure (vt putabant) ecclesiæ, elegerunt ex suis quendam Woldardum repugnantem & (vt poterat) reclamantem. Imperator sui esse iuris reputans, ecclesiis prouidere, absoluit inuitum, & reposuit cancellarium suum Dagonem, virum sine controuersia optimum. Præfuit autem annis tantùm octo & quatuor mensibus. Singulari autem affectione rex ecclesiasticam rem promouit, conuertens in Christum, quod alij principes magnificandis liberis studiũ impendunt. Ecclesiam Bambergensem extruxit & dotauit: illique præfecit Euerhardum, virum primarium, episcopum. Bruno episcopus deuotionis gratia in Prussos profectus, vt illis Christum euangelizaret, in ea gente coronatur martyrio. Gens Vngara fit Christiana. Hoc enim prospiciens ac sperans futurum, germanã suam Gislam, optimam fœminam, regi gentis dedit coniugem. Non cessauit aures pulsare mariti, donec peruinceret, qui in baptismo Stephani nomen accepit: & vsqueadeò in religione profecit, vt mereretur iam inter sanctos per ecclesiam asscribi. Hoc est illud tempus, quo in Dania Zuenoni patri succedit Canutus filius, qui ob magnitudinem imperij & rerum à se gestarum, Magni cognomentum meruit: qui deuicto Adeltado Anglorum rege, victor ab Anglia rediens, in ditione sua per multos annos tenuit vtrunque regnum. Quo etiam tempore multos in Daniam ab Anglia induxit episcopos: de quibus Bernardum posuit in Scaniam, Gerbrandum in Sialandiam, Reinerum in Fioniã. Quod zelatus Vnwanus, Gerbrandum redeuntem ab Anglia capit, quem ab Elnodo Anglorum archiepiscopo ordinatum cognouit. Ille verò (vt necesse fuit) archiepiscopo satisfaciens, fidelitatem ecclesiæ Hamburgensi cum subiectione debita spondens, familiarissimus deinde Vnwano est effectus: per quem etiam suos legatos ad Canutum regem cum muneribus mittens, congratulatus est ei de rebus bene gestis in Anglia. Sed inseruit aculeos de præsumptione episcoporum, quos transtulit ex Anglia. Quod rex non auersatus, patienter accepit: & ita postmodum est coniunctus archiepiscopo, vt ex eius sententia omnia deinceps facere maluerit. Erat hic pontifex Vnwanus magnificentia præcipuus. Nam in plerisq; paschæ aliisq; festiuitatibus, episcopos septem, & aliquot abbates secum habuisse memoratur: ducem quoq;, & prouinciæ comites magnos, singulos comitate sua, prosecutus, promeruit vt honoraretur. In Dania verò eius tempore superuixerat

Imperator in constituendis episcopis plusculum sibi sumut.

Vngari Christo incresfunt.

Sunt etiam ecclesiastica feuda & homagia.

Splendor episcopalis.

ille

ille insignis pontifex Poppo,& Odincarus,vir scientia & morum grauitate nō minor quam nobilitate:quem pro fide & sanctitate familiarissimum habuit archiepiscopus.Solus autem Odincarus transmarinas in Suedia & Norwagia visitauit ecclesias. Ezico Sleswicensis domi sedit, reliquos persecutio retardauit & dies mali: alios quoq; metropolitanus in regna Aquilonis misit episcopos. Venientes quoq; ex Anglia,quum ibi prædicarent pro regum amicitia,ad se pellectos donis ac muneribus,ad subiectionem ecclesiæ suæ fecit voluntarios.Quam viam expertus prę tulit rigori iustitiæ,præsertim quū non expediret in nouello populo de subiectione concertare.Quum ergo esset vir nobilissimus,æquè nobilem ac libertati suę sufficientem consecutus est archiepiscopatum, in quo & suam posset ostendere magnanimitatem, & necessitati simul ecclesiæ prospicere.

Ne in adultis quidem.

MENWERCVS,decimus in ecclesia Paderburnensi episcopus,ecclesiam ab Henrico rege per chirothecæ traditionem accepit in Goslaria,quò rex eo tempore morabatur.Ab archiepiscopo Moguntino & suffraganeis quibusdā ibi tum pręsentibus,munus consecrationis assequitur:& ad ecclesiam suam veniens, honorificè excipitur,tanto cunctis gratior,quanto regi propinquior:erat enim illi sanguine iunctus. Ecclesiam nouam,quam post incendiū prædecessor inchoauerat, quū non satis ex dignitate muros ille tetendisset,deiecit quicquid ille cœpit: & a fundamento nouam extruxit,quam anno septimo consummatam dedicauit. Inhæserat Imperatori ad Italiam transeunti,& per varios secum casus transiuit.Papiæ satis periculosum est expertus tumultum,mixtus ciuibus & hostibus: sed victrix vbiq; virtus superauit. Coronatur in vrbe Roma Imperator cum coniuge,ab octauo Benedicto. Menwercus quicquid in priuilegiis voluit,impetrauit. Reuersus per alpes, dimisit exercitum:ipse Cluniacū peruenit cum episcopo memorato,qui inde fratres XIII. eduxit,cum pondere panis & vini,cum libris ac rebus ad obseruantiam necessariis:ac Paderburnam introduxit,ibi molitus monasterium. Erwete prædiū cum pertinentiis ab Imperatore impetrauit, pro ecclesia, interposita persona Imperatricis. Abbatem Corbeiæ,reformationi repugnantem,Walonem, deponi curauit episcopus:pro qua re,quum in eum locum deuotionis gratia declinasset, velletq; sacrum peragere missæ officium,sacrista sacras illi vestes subduxit:iterum iterumq; monitus,tradere recusauit. Tum episcopus, Reddes(inquit)rationem altissimo,pro omisso hodierno officio. Monachus ille floccipendens, etiam risit episcopum:sed apparuit in morte eius episcopi,quàm non frustra esset minatus. Nam nihil antè mali sentiens monachus,in ipsa hora mortis episcopi expirauit. Multa in hunc modū mirabilia leguntur de hoc viro,sanctitatem eius contestantia. Fundauit in Heruordia domum diuæ Virgini, audito & examinato, q diua Dei genitrix iusserit domum erigi,moniales reformari. Ipse ex sententia animi aduertēs omnia perfecit. Comitatum Werberg idem obtinuit pro ecclesia. Huius temporib. Henricus Cæsar in Tremonia conuentum habuit celebrem archiepiscoporum,episcoporum,ducum & nobilium. Ibi constitutum est, quid in suffragiis quisq; ex omnibus præsentibus sit facturus, posteaquam innotuit ex eo numero quem decessisse. Postea in Nouiomagio cōuentus est habitus, vbi multa de reformatione collapsæ religionis per omnia membra sunt constituta. Peruenit iste Menwercus ad annū Christi millesimum tricesimum sextum. Tum ecclesiam quam construxit,& duodecim præbendis dotauit,ipse dedicans in Rogationibus, Moguntinum & Coloniensem archiepiscopos,& episcopum Wirtzburgensem, tum ad hoc honorificè inuitatos,domi magnificè habuit,nec diu pòst,in vigilia Pentecostes,defecit.

Cap. 4.

Cluniaco monachorum Colonia in Germaniam transfertur.

Monachi in episcopum contumacis pœna

1036.

MIMIGARDEVORDENSI interim ecclesiæ tertiusdecimus præfuit episcopus,Segefridus,qui singulari studio prębendas & facultates ecclesiæ vberiores reddidit,intusq; & foris omnia in meliorem & vberiorem statum redegit. Vidit iste suis diebus, miram in Imperatore religionem, sanctimoniam & virtutem, vt non sine causa, moriens, sit in numerum relatus sanctorum: & tamen licet cum sanctissima coniuge sua Connegunde (quam vnicè dilexit) coniunctissimè vixerit, seminator tamen zizaniorum iniecit illi scrupulum zelotypiæ, quum ei suggereretur, quòd quendam militem amicius viderit quàm par esset. Illa vbi

Cap. 5.

Ferri candentis examen in suspecta pudicitia.

comperit, iussit secretò sex igniri vomeres, & in conspectũ Imperatoris aliud agentis afferri. Miratus ille quid ageretur, vidit deinde charissimam cõiugem nudis pedibus conscendere ferrum ignitum intrepidam. Vides, inquit, Imperator, illæsam à ferro, illæsam ab omni immunditia? Ille in se reuersus, cœpit cogitare quid esset: suspicatus, mox procidens, genibus vxoris, imò sororis, prouoluitur. Illa procumbentem amicissimè leuat: cessauit ex illo die omnis sinistra suspicio. Segefredus autem episcopus, posteaquam tempora sua expleuit, concessit in fata, locum cedens alteri. Annales autem sunt in hac parte valde sobrii.

CAP. 6. APVD ecclesiam Magdeburgensem, quum defecisset Dago, fratres, ecclesiæ suæ iure, reponebant Waldardum, præpositum suum pridem electum, sed tum ab rege posthabitum, eundem tamen altera vice comprobatum. Non diu superetat in pontificio: nam annum non impleuit. Fecit tamen pro temporis sui breuitate quæ potuit: plura facturus in decus & ornamentum ecclesiæ, si longior illi vita fuisset. Eo iam vita functo, fratres, vt putauere, suo iure (necdum tamen erant Decreta les, qui hoc defenderent. Viuebant tum homines, iure ciuili in controuersiis vtentes: & satis videbatur, nondum excogitato iure canonico, nec in canones redacto, quod pontifices & alii patres in conciliis decreuerunt. Adhuc erat nasciturus Gratianus, qui corpus decretorum compingeret. Erant, fateor, ante illum, qui canones conscripsissent: sed non ea fuit authoritas, quę est postea illis attributa. Ecclesia non approbauit, quomodo, quum vtatur illis quotidie in decidendis casibus.) Ergo fratres tum ex suo numero delegerunt quendam Theodoricum, virum pontificio dignum: sed non erat in talibus ratum, quod non princeps approbaret. Henricus ergo Imperator, Geronem capellanum suum fecit archiepiscopum, in eius locum assumpto eodem Theodorico. Præfuit autem Gero ecclesiæ Magdeburgensi annis decem, magnum sui relinquẽs desiderium. Hoc est illud tempus, in quo per Saxoniam fuere etiam, qui gubernarent prouinciam, marchiones, habentes titulum, vt Saxoniæ marchiones dicerentur. Sed de his in nostra Saxonia latius diximus. Henricus tum Imperator, quum latè omnia perspiceret, prospiceretq; fratres Fuldenses regalis abbatiæ non rectè ambulare in viis regulæ suę, multa illis prędia, tanquam luxuriem nutrientia, ademit. Factum est enim (quod hodie cernitur) vt *incrassatus, impinguatus, dilatatus, dereliquerit Deum factorem suum.*

Variæ variis seculis administrandæ ecclesiæ rationes. Ex iis quæ non sint ab Apostolis vsurpata?

Luxuriantib. monachis aliquid ex opib. detrahitur.

CAP. 7. HILDESEMENSI tum ecclesiæ post beatum Berwardum, virum sanctissimum (qui in numerum sanctorum suis meritis est relatus) non illo minor in omni virtute & sanctitate, successit Godhardus: qui in honorem D. Bartholomæi, ad muros ciuitatis extruxit conuentum regularium, ad Salinas vocant: locum hodie foris & intus, prædiis & religione florentem. Erat iuxta seculum, vir sanguine nobilis, natus ex comitibus Bauariæ, illis videlicet, quibus præteritis, primus Otto fratrem suum Henricum fecit ducem Bauarorum. Sanguine ergo coniunctus Imperatori, viro sanctissimo (qui & ipse auxit diuorum numerum) Godhardus in omni sanctitate & iustitia Deo seruiebat. Aderat frequens cœtibus Imperii, non minus temporalis tranquillitatis curator, quam æternæ prouisor salutis. Non deerat Tremoniensi conuentui: vbi inter cætera curatum & prouisum est inter principes vtriusque ordinis, vt inita fraternitate, suffragiis se mutuis cõsolarentur. Decretum est, quòd ecclesiastici, triginta Missarum sacrificiis prosequerentur quemq; fratrẽ morientem: seculares eleemosynis pauperum in eam rem, pro cuiusq; opibus ibi taxatis, succurrerent. Aderant omnes archiepiscopi & episcopi, Saxoniæ & vicinarum partium. Inter alios Godhardus Hildesemensis, & Menwercus Paderburnensis, Osnaburgensis, Mindensis, Mimigardeuordensis, Verdensis, Halberstadensis, Metensis, Wormatiensis, Traiectensis, Mersburgensis. Ex archiepiscopis, Coloniensis, Hamburgensis, Magdeburgensis. Menwercus ea tempestate finem fecit viuendi. Intellexit Godhardus, insinuante spiritu Domini, quendam ex Saxoniæ episcopis diem suum clausisse. Et iam solito seriùs differebat sacrum ad altare ministerium. Erat propè prandendi hora: & admonitus à quodam, quòd hora appropinquaret edendi, respondit, Eo vestigio nuncium expecto, qui mortem mihi nunciet vnius ex charissimis, cui missarum debeo suffragia. Aderat non inde diu, qui Menwercum

Mutua secularium & ecclesiasticorum auxilia.

Episcopus fratris mortem procul nullo monitore cognoscit.

wercum Paderburnensem nunciaret episcopum excessisse rebus. Mox accingitur Godehardus, & pro sua consuetudine humillimè ac deuotissimè peregit ministerium: inde vbi assedit mensæ suæ, vtraq; manu similam apprehendit, & compressit. O beate, inquit, Menwerce, quomodo te lata tua simila a communi morte non liberauit? Et ego, inquit, quamdiu superfuero, de albo pane non gustabo. Quod ipse per duos annos, minus vno mense, quibus superfuerat, impleuit. Ita purè narrant annales: quid sibi velint, non satis accipio. Menwercus quidem fratribus suis similam dedit in pane. Hoc an sibi detrimẽto fuerit, dubitari potest, quòd Godhardus sibi ab illo pane indixerit & seruauerit abstinentiam.

Damus scilicet hæc non capit: OEdipode est opus.

Cap. 8.

VNWANVS interim Hamburgensis archiepiscopus, quum essent res Wandalorum iam aliquantum pacatiores, renouauit metropolim Hamburgensem: clerumq; clade Wandalica dispersum colligens, magnam ibidem ciuium & cleri frequentiam contraxit. Itaq; cum duce Bernardo frequenter inhabitans locum, sæpe dimidium ibi permansit in annum, gloriosissimum regem Danorum Canutum inuitans inibi ad colloquium, Wandalorumq; principes, Vtonem & Sedericũ. Gloriosissimus rex Olauus floruit per hæc tempora, cuius est celebre nomen in regnis: cuius exitum gloriosissimum operæprecium est in diuinæ religionis contexta narratione inserere. Nec enim instituto nostro debet videri alienum, quum prouinciæ & legationi archiepiscopi nostri ea tum gens subdita fuerit. Igitur Christianæ religionis rex obseruantissimus, inter alia virtutum suarum præconia, & hoc reliquit exemplum sanctimoniæ. Die Dominico, cogitationibus grauatum quum gereret animum, baculumq; manibus teneret, cultello (vt fit) scindulas fecit, non aduertens. Admonitus ab adstante per iocum de violatione sabbati, non leuiter in se puniuit admissum: scindulas collegit diligentissimè, manuiq; suæ impositas iussit incendi, vt in se vlcisceretur, quod contra diuinum præceptum incautus admisisset. Hac seueritate in se vsus, non dissimulauit in cęteris crimina in legem Dei commissa, quanto ea seuerius vindicaret: vnde multorum (vt fit) in se odia concitauit. Qua ex re effectum est, vt quum grauissimo premeretur bello a Canuto Danorum rege, proditus à suis, fuga sibi est consulere coactus: peruenitq; in Suediam, vbi à socero Olauo armis mutuatis, contractisq; auxiliis vndecunque, renouato bello, regnum repetiuit, & prosperatus est. Quumq; non parceret criminosis, inueterato malorum odio noua accesserunt odiorum incentiua. Erant ex procerib. regni sui, qui in gratiam Canuti regis Danorum, in Olauum cõiurabant. Igitur ad arma conclamatur in regem: ipseq; non imparatus, exercitum habuit expeditum, tendebatque in castris, hostium operiens aduentum. Dormiebat in tentorio suo rex Christianissimus. Quum iam hostes imminerent, expergefactus est à principe militiæ suæ: cui rex, Vtinam, inquit, modico me tẽpore quietum liquisses, vt visionis, quæ pandebatur, exitum perspicerem. Videbam adstare mihi scalam, cuius cacumen pertingeret in cœlum: meq; per illam cõscendisse, & vsq; ad superi portas peruenisse regni, iam iamq; ingressurũ expergefaciebas attonitũ. Ipsa iam beati regni felici propinquitate succensus, videre percupiebã, quæ Dominus ostẽdere dignaretur. Sed congressum inde pręlio hostes excepere, superioresq; facti, regem in acie contrucidauerunt: iam extinctũ perduxere Trondemiũ (nunc Nidrosiam vocãt) regni metropolim: ibiq; solenni funere contumulauere. Declarauit autẽ Dominus crebris miraculis, quę per eum operari dignatur, quanti sit apud illum meriti in cœlis, qui tam mirabilib. factis clarescit coruscatq; in terris. Rex omni æuo dum viueret sanctissimus, omnibusq; regionib. Aquilonis per ęuum celeberrimus: cuius patrocinio singulari vicina regna se commendant. Per idem tempus quidam ab Anglia Wolfred*, diuini amoris instinctu, aduersus superstitionẽ sacrilegam Suedię se opponens, dignũ & optatum inuenit sancti martyrii exitũ, in concione populi vociferans, Si, inquit, potẽs est vester deus Torstan, se vindicet. Et arrepta securi, simulacrum in frusta cõcidit: non tamẽ impune. Quippe mox ab adstantib. mille petitus gladiis cõfoditur: frustatimq; concisus, pœnas (vt aiebãt) dedit violato numini gentis. Sed cum illo fide recta bene actum scim*: qui vitã alioqui naturæ impendendã, in sacrificiũ Deo reddidit, translatus ad meliora. Vnwanus autẽ, archiepiscopus, in

Sabbathi religio plusquam deceat accurata.

Olauus morte quam in somnio viderat absumptus.

Wolfredus idolum deiiciens trucidatur.

*· 4 · ·

ea legationis ſuæ ſolicitudine in finem vſque perdurans, debitum Deo ſpiritum efflauit, anno pontificatus ſui ſextodecimo, Chriſti autem MXXIX. indictione duodecima. Quo etiam tempore migrauit à ſeculo Poppo, in omni gente Danorum celeberrimus: cuius virtute & inſtantia, infinita Danorum millia ad fidem peruenerunt.

CAP. 9. MAGDEBVRGENSI inde eccleſiæ Menfridus præficitur, vir religione præcipuus, ex monaſterio Wirtzburgenſi tranſlatus per Henricum Imperatorem: præfuitq́ eccleſiæ illi annis ſeptem & viginti. Currebat hoc ſeculum regibus & pontificibus in ſanctitate & virtute præcipuis. Romanum Imperium habuit hunc Henricum, ita miraculis poſt mortem aſſiduè coruſcantem, vt ſanctis annumeraretur. Non habet apud me fidem fabula, quam Mersburgenſis eccleſia prædicat de calice aureo, cui anſa ſit detracta, quum in trutina meritorum ac demeritorum eius, ab Laurentio diuo martyre iniiceretur calix iſte, qui merita faceret demeritis præponderari. Non ſolent in ſanctos referri, quorum de virtutibus tam ambiguum eſt iudicium. Nec tam leui momento pendebat ſanctiſſimi regis æterna ſalus, vt vnius pondere calicis trutina illa librans in vnam decideret partem. Ego ſanctiſſimi Imperatoris meritis indignam eſſe duco fabulationem. Poteſt ex aliis cauſis anſa eſſe calici detracta. Sed (vt dicere cœpi) currebat hoc ſeculum ſanctiſſimis viris. Francia tum regem habuit Robertum, doctum, religioſum, ſanctum: Vngaria Stephanum, Norwagia Olauum, Hildeſemenſis eccleſia, poſt Berwardum, Godehardū: Menwercum Paderburna: omnes nobili ſecundum ſeculum origine. vt erubeſcāt noſtra ſecula, quæ nihil tale meruerunt. Succeſſit humilitati faſtus, religioni vanitas, ſanctitati rapacitas & immunditia. Quocirca noſtris temporibꝰ, iuxta prophetiam, defecit ſanctus in magiſtratibus: ſaluentur, quomodo poſſunt, quique in plebe & populo.

Audet iſte fabulas vocare, quæ in ſanctorum legenda habentur.

At nos poſteritas diuus anitus adiunget.

CAP. 10. HALBERSTADENSI tum eccleſiæ præſedit vir pontificatu dignus Brandago, ad annum vſq́ decimumquartum. Præfuit cum multiplici bonorum operū fructu. Eius opera ſunt, collegium diui Ioannis Baptiſtæ intra vrbem, & collegium in Boſleue. Certauere tum pontifices in operibus pietatis, & vincere & vinci, in æquo habuere. Siquidem vbique præualente pietate, Romano imperio per ea tempora, poſt Henricum Bauarum ex Saxonibus inter ſanctos aſſcriptum, Conradus Francus, eiuſdem originis, præficitur à principibus Romanorum regno. Siquidem filiam ſuam Magnus Otto Conrado nobiliſſimo iuueni, Francorū duci, dedit coniugem: vnde huic Conrado natalia fuere. Habuit autē fratrem Henricum Sueuiæ ducem: qui quum fratri non pareret, oppoſuit illi Conradus arma, & expulit Sueuia, profugientem ad regem Vngariæ Stephanum, ſuum propinquum ſiue affinē. non placuit Vngaro contumacia Henrici ducis in fratrem, eamq́ rem tali integumento inſinuauit. Die Paraſceues iubebat rex duci, affini ſuo, in menſam apponi carnes: & quum ille horreret illo die carnibus veſci, quando in omni Chriſtianiſmo arctiſſimum eſſet ieiunium: rex ſubintulit, Minus malum reor veſci carnibus, quàm fratri ſine vlla neceſſitate rebellare. Hoc admonitus facto Henricus dux, rediit in gratiam fratris in Noriberga. Ad importunam inſtantiam Brunonis epiſcopi Auguſtenſis (qui frater erat Henrici Imperatoris proximè defuncti) rex Conradus comitatum Bambergenſem reponere, & epiſcopatum ſubuertere cogitabat. Apparuit Henricus Imperator fratri dormienti, incuſans, quòd illum in morte tentaret affligere, reuocans in irritum, quæ ille in honorem Dei ordinaſſet: & niſi deſiſteret, malo illi exitu terminandum. Terruit epiſcopum viſio, & permanſit eccleſia in ſuo ſtatu. Conradus Henricum filium procurauit regem eligi Romanorum in Minda à principibus, vt ſucceſſionis certus eſſet. Ea eſt ſecunda poſt Imperatorem poteſtas. Olim poſt Auguſtos erant qui Cæſares dicerentur. Ita ſub Veſpaſiano Auguſto Cæſar erat Titus filius: & ſub Heliogabalo Alexander conſobrinus eius Cæſar erat: ſub Diocletiano, Claudius Conſtantius: ſub Conſtantino Magno, Gallus. Conradus Romam petens cum contorali, ibi conſecratus eſt Imperator: rediens in Germaniam, Henricū filium curauit Aquiſgrani regem conſecrari, per Peregrinum Colonienſem archiepiſcopum.

Deglutientes camelum, & colantes culicem.

Romanorum rex, vt olim Cæſar, poteſtas ſecundaria.

HAM-

CAP. II.

HAMBVRGENSI deinde eccleſiæ poſt Vnwanum, prçficitur Libentius ſecundus, primi ex fratre nepos, vir Italicus, patruum ſecutus: maior pridem domus præpoſitus, virtutum auunculi aut patrui (res enim in incerto permanſit) ſtrenuus imitator. Fretus potiſſimùm fauore Imperatricis Giſlæ, ad pontificatum peruenit: quippe quando harum rerum arbitrium vel maximũ fuit ea tempeſtate apud principes. Ferulam, hoc eſt paſtoralem virgam, à Cęſare Conrado, pallium verò a Ioanne XIX. accepit. Vir ſimplex, ac rectus, & timens Deum: qui incõtinentiam cleri, iam paulo ſerpentẽ liberius, acriter caſtigauit. Nã mulieres, quę ſe aperto iam ſcelere fratrib. coniunxerant, iuſſit foras eiici, & in villis cuſtodię mancipari. Ceſſauitq́; hic morbus vſq; ad incenſionẽ clauſtri Bremenſis, ſub Bezelino & ſucceſſore eius. Quumq́; omnib. eſſet affabilis hic pontifex, ſingulari quodam amore clerum dilexit, inopum neceſſitatib. compatiens. Ipſe igitur vicum Bremæ trans flumen ab incolis terræ precio rediimens, & fratrib. offerens, triginta ex eo per annũ dari ſtatuit cõuiuia. Ac verò xenodochii talem omnino curam habuit, vt hac ſola parte negligentias prædeceſſorum ſuperare videretur. Adeo redundauit epiſcopatus & præpoſitura & xenodochium, vt vix egens quiſquam poſſet inueniri. Sed hoc forte incredibile videtur iis qui ſequẽtium temporum vident egeſtatem: nec fortaſſe tum futura quis crederet, quæ nunc facta conſpicimus. Libentius igitur, bonus in præpoſitura, melior in cathedra, legationem ſuam ad gentes feruenti animo aggreſſus eſt curare. Et primò omnium concilians ſibi Canutum, potentiſſimum Danorũ regem, in Sialandia Gerbrando ſurrogauit Auoconem, Turgoto aũt de Ramſola ſucceſſorem poſuit Godeſcalcum epiſcopum. Illis namq; diebus beatiſſimus Turgotus epiſcopus, pro labore p̃dicationis ſuæ, Bremę diu cũ archiepiſcopo conſiſtens, aſperrimo lepræ percuſſus morbo, diem vocationis ſuæ cum magna expectauit patientia: tandemq́; bono fine conſummatus, in ſancti Petri tumulatus eſt baſilica: vbi & Folquardus, & Harichus, & magnꝰ Odincarus, & Poppo in pace Chriſti quieſcunt. Aderant verò archiepiſcopo inſignes prædicatores, Odincarus iunior, Sigafridus à Suedia, Rodolphus à Normannia epiſcopi, narrantes ei quanta fecerit Dominus in ſalutem gentium, quæ quotidie cõuertebantur ad Dominũ: quos noſter pontifex (vt par fuit) honorificè dimiſſos, ad prædicationem denuò redire curauit. Interea Conradus Imperator filiã regis Canuti, antè filio ſuo deſponſam, tunc eidẽ tradi curauit vxorem: & regio ſtatim faſtu Italiam ingreſſus, Canutum regẽ itineris ſui comitem ducẽs, potentia trium regnorum inſignem, barbaris in circuitu ſatis terribilem. Ille autẽ quum tres haberet filios, ſuper ſingula regna ſingulos collocauit: ipſe circumiens prouincias, deſuper cuncta ſpeculabatur. Dani in maius potentiam eius extollẽtes, quinq; regnorum illum faciunt moderatorem. Sæpiſſime autẽ conſedit in Angſia: archiepiſcopus autem noſter crebrò Hamburgum, matricem eccleſiam ſuam viſitãs, cuncta proſpexit. Nam eo tempore virtute Canuti regis & ducis Bernardi, pax firma trans Albim erat: quum etiam Cæſar Cõradus Winulos (pars eſt Wandalorum) bello domuiſſet. Generale quidem & antiquiſſimum huius gentis vocabulum eſt, vt Wandali vocitentur: ſed corrupto (vt fit) vocabulo, tum Winuli dicebantur, & nunc apud omnes Slaui, quod ipſum nomẽ Bohemi vetuſtiſſimum ſuis inſcribunt honori, à memoria etiam turris Babylonicæ, quod verboſos ſonat. Principes autem eius gentis per eam tempeſtatẽ, Gneus & Anatroch, in Polabis & Obotritis erant. Vto verò tertius ex principibus, filius Miſtiwoi (eius qui concitauit tumultum, ob ſui de ſuis promiſſis nuptiis contemptum) male erat Chriſtianus. Pater autem (quod diximus) inter Saxones Chriſtianus conſenuit, & mortuus eſt in Bardewico. Vnde quum Vto pro ſua inſolentia, à quodã Saxonum transfuga eſſet interfectus, filiũ habebat Godeſcalcum, qui per idem tempus apud Luneborch monaſteriũ ducis, literalib. erudiebatur ſtudiis, Godeſcalco Gothorũ epiſcopo eiuſdem cœnobii curam agente. Is iuuenis, comperta morte parentis, ita furore commotus eſt, vt, reiectis cum fide literis, arma corriperet, Albiq; tranſmiſſo, Winulis ſe Dei inimicis coniungeret: quorum fretus auxilio, Chriſtianos impugnans, multa millia Saxonũ in patris proſtrauit vindictã. Hunc tandẽ quaſi latronũ principẽ, Bernardus dux capiens, in cuſtodia tenuit: virũ arbitratus futurũ fortiſſi-

Clerus à mulieribus ſubitò de ſubmouendus.

Pauperum diligens cura.

Canutus trium regnorum dominatione inſignis.

Pax ſumma vbique viget.

Godeſcalcus nece patris indignatus, à Chriſto defecit.

mum,iuncto ſecum fœdere dimiſit. Qui mox ad Canutum glorioſiſſimum Danorum regem eſt profectus in Angliam,& ibi manſit multo tempore. Interea Libentius piis operibus ſemper intẽtus,eccleſiam ſuam epiſcopaliter exornauit: & filios eccleſiæ paſtoraliter educans,omnib. erat acceptus,etiam(quod difficile eſt)principibus. Suo ergo tempore Bernardus dux,& frater eius Theotmarus,exhortante piiſſima Emma, quæ fuit relicta patrui Bernardi, Bremenſemq́; eccleſiam plurimũ dilexit,eidem multa bona fecerunt: ſuumq́; theſaurnm Deo & genitrici eius, ſanctoq́; Willehado confeſſori eadem Emma fere totum obtulit. Eodem tempore Li-
Libentii tranquilla mors. bentius ęgreſcens,in feſtiuitate ſancti Bartholomæi duas celebrauit miſſas: finitoq́ue pro more pſalterio,eadem die gaudens migrauit ad Dominum. Cuius obitus
1033. contigit indictione XIII. octauo Calend. Septembr. anno Chriſti milleſimo triceſimo tertio.

CAP. 12. VERDENSEM interim eccleſiã ſub Imperatore Cõrado gubernabat Wickgerus, XIX. eius eccleſiæ præſul, vir magnificus,& claræ famæ. Ædificauit eccleſiam maiorem, quę creditur eſſe ſecunda: & conſecrauit ſummum altare, & tria alia altaria, quibus impoſuit de ſanctorum reliquiis,quas multas multa deuotione col-
1028. legit. Erat autem annus MXXVIII. quum iſta agerentur: pontificatus autem eius erat annus decimuſquintus,& hæc dedicatio facta eſt nona Decembris. Hic pontifex ab Imperatore Conrado hoc obtinuit prædium in Romeſleue, cum omnibus pertinentiis ſuis. Extant deſuper literæ, quarum Datæ præferũt Goſlariam locum, anno Chriſti milleſimo trigeſimo primo. Tradunt,hoc tempore Conradum Imperatorem fundaſſe Spirenſem eccleſiam: ſed ea res controuerſiam patitur, quòd an-
Spirenſis eccleſia conditor. te Conradũ, anno milleſimo tertio, Borchardus epiſcopus Wormatienſis à Gwalterio Spirenſi epiſcopo acceperit epiſtolam: quod ſcribit Gratianus LXXXIII. *diſt. in can. In nomine patris.* Sed fieri poteſt vt eccleſiam prius & ante ſua tempora inſtitutam, ſed prædiis & ædificiis minùs inſtructam, Conradus auxerit, dotauerit, & in maiorem modum prouexerit. Quod ipſe facilè crediderim: quia ibi elegit ſepulturam. Veniens enim anno Imperii ſui XV. ex Italia, podagræ cœpit incommodo turbari: & quum Traiecti eſſet, accedente perniciofiore morbo finiuit vitam, iuſſitq́;
Laudes Conradi Imperatoris extinctum corpus Spiram deduci ad ſepulturã: idq́; ſedulò factum eſt. Nam & poſteritas eius in tertiam generationem, ibi meruit tumulari: adiuncti illi, qui primus Imperiale decus in ſuam domum prouexit. Hanc inter alia laudem reliquit Conradus Imperaror, vt pacem ſolidiſſimam conſtitueret per Imperium: violanti, pœnã capitis conſtituerit. Sed nõ patiuntur mores Germanorum, illam eſſe diuturnam. Bella quidem aperta non vſquequaq; poſſunt vel euitari, vel prohiberi: ſed occulta per terras latrocinia quis prohibebit? Non patitur Italia, dedignatur Gallia cum Hiſpania, Turci non ſinunt inulta: infelix Germania hoc genere malorum carere nequaquam poteſt.

CAP. 13. OSNABVRGENSIS tum eccleſia præſulem habebat Moncherum, ordine pontificum decimum quartum, qui venerabili Thietmaro pontifici illuſtri ſucceſſit: nec potuit magnas moliri res, pro temporis ſui breuitate. Solis enim quatuor annis ſcribitur præfuiſſe eccleſiæ: incipiens ſub Henrico ſecũdo, durauit ad ſecundum Conradum, Henrici ſucceſſorem, ex Franconia, vt nunc vocant, ortum. Cæ-
Francia Gallorum, à Germania ortum habet. terùm ea eſt vera Francia, in Germania. Nam inde olim Franci Germani, tranſito Rheno popularirer, per arma occupauere Lutetiam Pariſiorum, & circumiacentẽ prouinciam: inſtitutoq́; ibi regno, nomen ſuum prouinciæ indiderunt, vt ex Germanis Francis, regnum deinde Franciæ diceretur. Nam olim & nũc Gallia eſt: nomen autem Franciæ, Germanum eſt. Nam ex Teutonico vocabulo ortũ eſt: *Franck* enim Germanorum lingua, liber dicitur, nulli obnoxius ſeruituti. Quod Frãci nomen meruerunt ſub Valentiniano primo Imperatore, dum eius iuſſu Saxones, Ro-
Franci cur ſic dicti. mano Imperio minitantes irruptionem, reprimerent. Nam originem Francorum, quam inconcinnis fabulis Galli de Troia producunt, alibi ſubuertimus & irriſim⁹. Nunc hoc dixiſſe ſit ſatis, ad oſtendendam nationem huius Conradi II. quem alii Sueuum faciũt. Sed hoc intelligi oportet, olim fuiſſe latiſſimam Sueuorum nationem, ſi Cornelio Tacito credimus, ſcriptori memorabili. Ad pontificẽ redeamus:

qui

qui quum annis tantùm quatuor præfuisset, migrauit ad Dominum MXXVIII. quum iam ante triennium emigrasset Henricus Imperator, qui Bambergæ tumulatus est. Secuta est illum non multis pòst annis Connegundis vxor, filia comitis de Rheno Palatini, virgo perpetua. Cœlibatū enim seruauere per annos omnes coniugii, quomodo Ioseph & Maria, Chrysanthus & Daria. Nec desunt ista miracula nostris (quod scio) temporibus: laus æterno Deo. 1028.

MIMIGARDEVORDENSI tum ecclesiæ præfuit vir insignis Hermānus, eius nominis primus, episcopatum summa cum industria administrans, & religione in Deum præcipua, & in populum vigilantia non vulgari. Hic primus instituit, dedicauit, & consecrauit monasterium & ecclesiam trans aquas, in titulum & honorem beatæ Mariæ Virginis. Quod breui monasterium ita excreuit, adeoque factum est celebre, vt nomen dederit & ciuitati & episcopo: ita vt paulatim abolito veteri Mimigardeuordensi vocabulo, inceperit dici Monasteriensis & ciuitas & ecclesia: quod nomen præualuit in hodiernum, durabitq; cum Christiana religione in finem suum. Non inuenio in Annalibus, quis tum rerum status per Westphaliam (quæ vera & vetus est Saxonia) quis rerum summæ præfuerit: an tota pontificibus paruerit, à memoria Caroli Magni, qui iugi & tributi impatiētem populum ecclesiis subdidit, ad decimas & iusta omnia ecclesiis persoluenda. Equidem in orientali Saxonia erant temporales domini, qui rerum tenerent gubernacula, primò quidem reges de stirpe Magni Caroli, Ludouicus & filii eius, Arnulphus Imperator eius nepos, & posteri illius per sua tempora. Sub quibus tamen duces Saxoniæ de genere Wedekindi paulatim magis atq; magis increuerunt, vsque ad Henricum primum regem Romanorum: à quo tres per ordinem Ottones, deinde etiā marchiones Saxoniæ nati ex Henrico duce Bauariæ, fratre primi Ottonis: qui ob eam rem dicti sunt marchiones, non duces, quòd titulum ducatus Saxoniæ teneret Hermannus, ab eodem primo Ottone ducali præditus honore cum suis posteris. In quorum manibus res erant etiam hoc tempore quod est in manibus. Westphalia verò, quæ est occidua Saxonia, quos habuerit (si modò quos habuerit) principes seculares illa tempestate, cum episcopis rem administrantes, omnino non legimus: sequenti tamen ætate Henricus Leo dux, & ante eum auus illius Luderus dux Saxoniæ, inde Imperator, Westphaliam tenuisse leguntur. Nam ab eodē Henrico, quum destitueretur per sententiā Imperatoris Frederici primi, ducatus Westphaliæ titulum sibi archiepiscopus Coloniensis vendicabat: tenentq; eundem duces Saxoniæ inferioris de genere comitum de Aneholth: quod in Saxonia nostra monstrauimus. Sed huius temporis non inuenimus per Westphaliam (hoc est occiduam Saxoniam) vllos principes seculares. CAP. 14. Monasteriensis ciuitas cur sic dicta. Westphalia ducatum qui obtinuerunt.

PADEBVRNENSEM ecclesiam post Menwercum excipit Rotho, abbas Hersfeldensis, in diœcesi Moguntina. Quærebantur tum vndecunq; viri religione & doctrina præcipui, vt ecclesiis præficerentur: qui quantum honore administrationis cunctos præibant, tantum virtute præstabant & eruditione. Præfuit autem ecclesiæ annis tredecim, eo tempore quo Henricus Conradi filius, Imperium Romanum eius nominis tertius, teneret post parentem. Feruntinuentum tum Romę corpus giganteæ magnitudinis, adhuc incorruptum, balsamo, aut nescio quibus rebus, in cōcauitate terræ seruatum. Patebat vulnus, & hiabat adhuc in latere quatuor pedum & dimidii: erectum corpus altitudine muros vrbis superabat. Inuenta dicitur lucerna ardens ad caput illius, quæ nec flatu nec humore potuit extingui: quum multa tentata sint, foratum vas quum aërem admitteret, extincta est lucerna. Feruntur adscripta carmina: CAP. 15. Gigantis corpus, & ardens à multis seculis lucerna.

Filius Euandri Pallas, quem lancea Turni
Militis occidit, morte sua iacet hic.

Nam Turnum quoq; fuisse giganteę magnitudinis & roboris, insinuat latinissimus poeta in XII. qui illum in Aeneam narrat misisse saxum:

Vix illud bis sex lecti ceruice subirent,
Qualia nunc hominum producit corpora tellus.

Robora fuisse hominum maiora quàm nunc sunt, continuoq; per ætatem decrescere,& Homerus sæpe questus est,& medici fatentur. Plinius (ait Augustinus noster) secundum seculum doctissimus homo,testatur,quanto magis magisq; prætereunt seculi excursus,minora ferre naturam corpora. Erat tum Imperatori Henrico tertio lucta grauis cum Bohemis,non satis facientibus imperata. Vngaris quoq; excurrentibus conflictatus est. Singulare est in hoc Imperatore,quòd ad illum venerint ex vrbe Roma legati,petentes dari sibi summum à rege pontificem. Nam tres vno tempore de summo pontificatu cõtendebant. Rex adueniẽs,Sindgerum Bambergensem episcopum fecit consecrari summum pontificem. Nec tamen diu præfuit,prospicientibus magistris Romanis,ne diu illis Germanus pontifex præsideret. Fredericum Eistatensem episcopum,curauit fieri papam Victorem. Demùm Tullensis episcopus Bruno factus est Leo nonus. Sed ista nunc breui pro temporũ designatione annotantur,plenius in Saxonia nostra explanata. Curauit autẽ Henricus Imperator,vt filius eius Henricus,puer vix octenni maior, rex cõsecraretur, parente superstite. Senserat enim Henricus Imperator non se diu superfuturum: voluit ergo prospicere filio,vt successionis certus esset. Nam electorum principũ necdum bene conualuerat potestas. Vnde factum est,vt à Conrado patre ad Henricum filium perueniret Imperium: nunc ab eodem Henrico tertio deriuatum ad eiusdem filium Henricum IIII. Qui quoniam iuuenis apprehendit sceptra,diu in illis agebat,ad annum nonum & quadragesimum.

In contentione de papatu, Imperatoris autoritas imploratur.

CAP. 16. HAMBVRGENSEM inde metropolim sub Imperatore Conrado post secundum Libentium(qui solis quatuor præfuit annis)suscepit Hermannus, & sedit annis vix tribus. Ferulam suscepit à Cæsare Conrado,pallium à papa Benedicto. Ab Halberstadensi choro electus,eiusdem ecclesiæ pridem erat præpositus. Vir miræ, vt scribunt,simplicitatis,parum habens serpentinæ(iuxta euangelium) prudentiæ: ideoq; facilè decipiebatur ab adstipulatoribus. Raró parochiam visitauit,semel Hamborch accessit:& tum quasi cum exercitu veniens, episcopatum velut alienũ despoliauit: abiensq;,velut terram salsuginis dereliquit. Rapacitatis incensor & author eorum consiliorum quidam Marco fuit, archiepiscopi vicedominus. Cæterùm nobiles & insignes viros habuit capellanos,Theodoricum & Sindgerum. Iste Sindgerus postea ex Bambergensi episcopatu assumptus est Romæ in apostolicam Petri sedem,reiectis ex ordine tribus schismaticis: dictusq; est in ea Clemens. Subdiaconus autem archiepiscopi erat Albertus,postea eius per annum medium successor,iam tunc maximè vultu & habitu verborumq; altitudine audientibus suspectus. Hermannus ergo archiepiscopus,paruipendens omnia quę in episcopatu inuenit,primò quidem musicum Guidonem Bremam adduxit, cuius industria melodiam & claustralem disciplinam correxit: quod solum ex eius operibus prosperè cessit. Deinde antiquissimum sancti Michaelis oratorium diruens, corpora triũ prædecessorum, Adaldagi,Reginwardi & Hogeri,ab eo loco sustulit, ac recondidit in maiori basilica sub tribunali. Imperator per ea tempora Burgundiam vastat, Franciam contra Vtonem petit. Werbena castellum in confinibus Saxoniæ in solo Wandalico situm,Luitici Wandali obtinent,multis Christianorum partim cæsis,partim captis. Quos Imperator cum exercitu petit, retropellens, vt in suas inuias concederent paludes. Interim Hermannus archiepiscopus magnum ingressus opus,murum ciuitati Bremensi circundare voluit: vixque iactis fundamentis cum opere vitam finiuit,quarto Calend. Octobr. corpusque eius subterratum est in medio chori.

Alienus ab episcopi moribus comitatus.

Wandali in Christianos sæuientes reprimuntur.

CAP. 17. IN Aldenburgensi tum ecclesia præfuit Mainardus,à primo octauus,quem secundus Libentius præfecit: tenui quidem fructu in populo, quòd magna pars auersa Christianismo,per occasionem tributorum,verbis euangelii minùs auscultabat. Fecit tamẽ quod potuit bonus pontifex,temporum malitia impeditus: peruenitq; viuendo ad tempora Hermanni archiepiscopi, & etiam successoris eius: qui in deficientis locum surrogauit Abilinum, ordine nonum in ea ecclesia, quæ nunc est Lubecensis. Is quoq; pro temporũ captu fecit in ecclesia quod potuit. Nã

Per vos nomen Dei blasphematur.

populus

populus tributis grauatus, aures auertit à lege Dei, imputans religioni, quod erat auaritiæ principum. Peruenit autem iste Abilinus ad tempora Beccelini Hamburgensis archiepiscopi, ad imperium Conradi Cæsaris, qui anno Imperii sui decimoquinto, posteaquam laboriosè prouincias obiisset Imperii, descendens ex Italia in Germaniam, podagra cœpit laborare: & deinde apud Traiectū morte vitam commutauit, anno Christi nono & tricesimo post mille: sepultusq́; est Spiræ in ecclesia 1039.
primaria, quam ipse bonum in modum auxit, ornauit, & ditauit. Ibiq; posteri eius tres Imperatores, omnes Henrici, in tertiam generationem ei sunt consepulti: & successit filius eius Henricus, eius nominis tertius. Cuius regni initio Normanni, qui hactenus ad littora Galliarum habitabant, Gallorū victores, ad interiora Christianismi penetrabant. Iam tum in Italia sibi locum fecere, in Calabria & Apulia: vnde etiam aduersus illos Henricus Imperator Bauarus laborabat. Iam verò etiam vsqueadeo sunt animati, vt Romam introirent armati, prius in pratis Neronis confligentes Romanis. Sed defecit iamdudum illa vetus & vera Romanitas. Ab hac etiam gente victi, portas suas asseruare haud poterant: acceptis tamē quas voluere, conditionibus, in suam Apuliam redierunt.

Normanni victores Romā veniunt.

ELVERICVS (nostri nunc vocant Aluericum) decimussextus tum præfuit Osnaburgensi ecclesiæ, regnante Henrico tertio: quem alii filium, alii generum ferunt Conradi Imperatoris. Ego illis subscribo, qui filium ferunt Conradi. Nam vxorem ille accepit ex filiabus Magni Canuti, regis Danorum: qui illa tempestate quinq; regnis præerat, Daniæ, Suediæ, Norwagiæ, Angliæ, Scotiæ: Imperatorique Conrado comes erat in Italiam, quod in Dania nostra diximus. Huius ergo Henrici tertii, qui filius erat Conradi, temporibus, hic pontifex assumitur, tradente illi ferulam de more manu Imperiali. Quo tempore floruit Guido musicus per Italiam, qui multas lustrabat prouincias, emendans corruptam & adulteratam musicam, quum traderet pueris per flexuras articulorum in manibus discernere cantum. Operæprecium esset renasci alium Guidonem, aut quemlibet magistrum, qui corruptissimam nostris temporibus modulationem emendaret. Sed ad pontificem redeo: qui posteaquam quindecim annis ecclesiæ præfuisset, migrauit ad Dominū, anno quinquagesimo secundo post mille, XIII. Calend. Maii. CAP. 18.

Musicorum elementorum, qualia nunc traduntur, autor.

HILDESEMENSI ecclesiæ post Godehardum, virum sanctum (qui numero sanctorū est aggregatus) surrogatur Detmarus, vir animo & carne nobilis. Præfuit autem annis solis quinq;: vnde pro temporis breuitate, nec moliri nec perficere potuit grandia. Optimum tamen fuisse pontificem, tempora suadēt fateri: quando in nobilitate maximè virtus effloruit, & religio. Vnde factum est, vt qualis sacerdos, talis populus: sub bono patre nō degeneres. Viguit adhuc per omnes ecclesias obseruantia regularis: quod ex Annalibus deprehēditur, quia de claustris loquuntur, & reformata regulari disciplina. Nam Hermannus horum temporum archiepiscopus Hamburgēsis, & cantum chori, & disciplinam per Guidonem musicum dicitur reformasse. Verba Annalium posui ad fidē superiori loco, quum de archiepiscopatu Hermanni diceretur. Memorant hoc tempore fabulam de Hildebrando puero, fabri lignarii filio, qui spiritu prophetico magis ductus quàm instructus, mōstrauerit se futurum dominum à mari ad mare. Profecit enim in curia primùm regis Henrici: deinde ibi inuidia ob virtutem contracta, cessit multorum furori, se occludens in religionem: vnde proficiens, peruenit ad ecclesiæ Romanæ subdiaconatum: inde cardinalis assumitur: demum papa Gregorius euasit: sed multis aduersitatibus laboriosum gessit pontificatum. Colluctabatur enim Hērico IIII. Imperatori, huius tertii filio, vt infrà. Occasio prima prouectionis suæ fuit Bruno Tullensis episcopus, ab Imperatore Romam missus, vt Papa consecraretur: quod tum ferebat cursus temporum. Qui in itinere ab Hildebrando & abbate eius admonitus, insignia, quæ ante tempus assumpsit, summi pontificatus, monitu Hildebrandi deposuit: eumq́; sumpsit in familiam, secum ducēs Romam, vbi ad summum prouectus est Papatus fastigium: multis in rebus vtilis, imò necessarius ecclesiæ Dei, per malitiam temporum. CAP. 19.

Repetitur & videtur hæc fabula infra ca. 29.

BVRCHARDVS, vir nobilis, hac tempestate, peruenit ad episcopatum Hal- CAP. 20.

berstadensem: comes ipse Bauarię, quando alii ex genere Saxonum tenuere ducatum. Auxit opes ecclesiæ vehementer: duos fertur comitatus ecclesiæ coniunxisse, Norturigem & Stopudesem. Agebat tum in Imperio tertius Henricus, Conradi filius: cuius initio regni, de summo pontificatu summa erat trium contentio. Tædebat Romanum populum, ea de summa religionis controuersia: vocatus Imperator aderat, in vtranq; rem armatus. Nam & exercitum duxit copiosum, si confligendum esset: & magnum nihilominus episcoporum ac prælatorum numerum, si disputandum. Vbi Romam venerat, vocatur ex more à patribus conciliũ: aderant frequentes. Ibi tres illi summi pontifices cessere papatui: fit nouæ locus electioni. Ibi omnium suffragiis deligitur Sindgerus Bambergensis episcopus: appellaturq; in sede Petri Clemens secundus: qui Imperatorem cum coniuge Imperiali donat diademate. Nec tamen diu superserat Clemens: vix enim impleuit annum in pontificatu, vel per aeris Romani nouitatẽ, vel ob insucti cibi nouam coctionem, quã Italici magistri singulari norunt ingenio temperare. Misitq; rogatus Imperator in locum demortui, Popponem, Briximensem episcopum: qui nec ipse superuixit in pontificatu annum vnum, locumq; fecit successori. De quo circumspiciens Imperator, non inuenit in episcopis Germanię, qui ad certam mortem, hoc est ad Papatum, properarent. Gallia habuit qui se pateretur ad hanc rem mitti, Bruno Tullensis episcopus, vir natu nobilis, sed animo simplex: erat enim regii sanguinis, propinquus Imperatori. Quem Hildebrandus monachus repertum cum insignibus pontificii, instruxit vt poneret, donec in vrbe per legitimã viam acciperet. Paruit ille: & tam bono monitore carere nõ est passus, ducẽs illum in vrbẽ. Vbi profecit (qđ diximus) ad Papatũ, Gregorius septim⁹ vocatus: hic aũt Bruno, appellatur Leo non⁹.

Roma paratur etiamnum Claudii bolesus.

CAP. 21. MINDENSI ecclesiæ per ea tempora sub Henrico tertio, Conradi filio, præfuit Bruno, vir præstantissimus, ex choro sumptus Magdeburgensis ecclesiæ. Hic memor originis suæ, apud Mindam fundauit monasterium, in honorem diui Mauricii, primi patroni sui: translatis illò fratribus de monasterio sancti Ioannis Magdeburgẽsi, sub Meinwardo primo eius loci abbate, anno Christi post mille XLII. Inde post quatuor annos consecrauit monasterium in Kemmenade. Anno antẽ LV. quum iam Henricus quartus ex paruulo præesset Imperio, hic pontifex emigrans, ad meliora (vt confiditur) est translatus. Nam post longam ægrotationem, qua Dominus vas electionis suæ in camino tribulationis iussit & probari & purgari, quarto Idus Februarii (hoc est ipso die Scholasticæ virginis) beato fine feliciter in Domino obdormiuit: sepultusq; apud insulam, quam fundauit, lapideo sepulcro precioso, etiam posito sarcophago. Testimoniales versus hi sunt:

Mauricii monasterium ad Mindam.

1042.

Condidit hoc templum, quem claudit, Bruno, sepulcrum,
Præsul, honor patriæ, lumen & ecclesiæ.
Idibus in quartis Februo, caligine mortis
It cinis in cinerem. Da Deus huic requiem.

Post transitum autem huius venerandi præsulis, annis trecentis triginta tribus, duobus mensibus, abbas prædicti monasterii, nomine Ludolphus, ex militaribus de Gripeshope, transtulit corpus eius iam in cinerem redactum, ad nouum ędificii chorũ, ante maius altare: qđ erat anno MCCLXXXIX. decimonono mensis Aprilis. Sedit aũt hic venerabilis Bruno, annis XVIII. Vnde & quidã in laudem eius cecinit:

Victrix Minda dole, nouo viduata tyrone:
Ex multis talem vix habitura parem.

CAP. 22. IN Hamburgensi metropoli successit Hermanno Bezelinus, cognomento Alebrandus: & sedit annis decem. Assumptus est ex ecclesia Coloniensi, vir omniũ bonorum genere decoratus, episcopali dignus officio, dilectus Deo & hominibus. Ipsiq; Conradus adhuc viuens baculum obtulit, & Benedictus Papa pallium transmisit. Ordinatus est autem à suffraganeis, & aliis septem Saxonię episcopis, in vrbe Hamburg, cum ingenti gloria. Hic ergò quum omnibus esset talis, qualem singuli desiderabant, singularem curam & amorem super clericos habuit: de quibus nec tolerare poterat, vt cuiquam malum diceretur verbum. Nam & claustrum renouauit, & canonicis mensam primus instituit. Prius enim quum præbenda tenuis

Demensum canonicis augetur, septuum cingitur.

nuis videretur, triginta conuiuia, quæ Libentius episcopus per annum dari statuit, adiectis de sua parte quibusdam decimis, ita ordinauit, vt albus detur fratribus panis vltra solitam annonam quotidie: in Dominicis verò diebus, duplex mellitæ copia. Nam & vinum dari fratribus, contra naturam Saxoniæ, dispofuit: quod etiam in diebus suis ferme peregit. Composita igitur mẽsa, manum vertit ad claustrum: quod dum prius ligneum esset, lapideum fecit: forma (vt moris est) quadrata, vario cellarum ordine distinctum, & visu delectabile. Deinde murum ciuitatis, à prędecessore suo Hermanno orsum, in gyro construens, aliquibus in locis eum vsque ad propugnacula erexit: aliasq; quinque aut septem cubitorum altitudine semiperfectum dimisit. Cui etiam ab occasu porta grandis inhęsit, superq; portam firmissima turris, Italico munita opere, & septem ornata cameris, ad diuersam oppidi necessitatem. Quo tempore Bezelinus archiepiscopus, dum prædicta Bremæ operum insignia relinqueret, mox ad ecclesiæ Hamburgensis ædificationẽ toto cordis amore accingitur. Ibi enim post cladem Wandalicam (quam suprà contigisse retulim⁹) Vnwanus archiepiscopus, & cum eo dux Bernardus, claustrum de ruinis antiquis ciuitates eleuantes, ecclesiam & diuersoria omnia cõstruxerunt lignea. Bezelinus verò pontifex, aduersus crebras hostium incursiones, aliquod fortius præsidium pro inopia loci necessarium arbitratus, primus omnium ecclesiam, quæ constructa erat in matris Dei honorem, lapide quadro ædificauit. Aliam deinde sibi domum fecit lapideam, turribus & propugnaculis valde munitam. Cuius æmulatione operis dux prouocatus, & ipse domum in eo loco parauit. Tum verò pro legatione sibi ad gentes credita, more prædecessorum suorum solicitus, coadiutores prædicationis suæ ordinauit episcopos, Rodolphum ex capellanis suis in Sliaswig, Abelinum in Wandaliæ partem Aldenburg, Walonem à Bremensi choro in Ripam. Trans Albiam verò suo tempore, ac per totum regnum pax firma erat. Principes Wandalorum Anatrog, & Gneus, & Ratibor, pacificè ad Hamburg venientes, duci ac præsuli militabant. Sed quum diuerso animo in gente Winulorum dux & episcopus laborarent, duce scilicet pro tributo, pontifice verò pro religione firmanda, iamdudum sacerdotum studio Christiana religio conualuisset, si conuersionem gentis auaritia principum non prępediret. Eo etiam tempore Hermannus Coloniensis archiepiscopus, veterem de Brema querimoniam renouauit: sed ipse tam instantia Bezelini, quàm triennali silentio repulsus, archiepiscopo satisfecit, & per integrum mensem eum secum Coloniæ habuit, lautissimè exceptum & habitum.

Hãburgensis ecclesia instauratur.

Principũ duntaxat auaritiã, quasi nulla sit sacerdotum, notat.

VERDENSEM ecclesiam illo tempore gubernabat vir memorabilis Thitmarus, ordine vigesimus, in eo numero, qui simplicitatem columbinam industria serpentina exornauit: rexitq; ecclesiam suam industriè, incertum quot annis. Nimiũ enim sobrii sunt annales, præter nomen pontificis & diem obitus interdum nihil præferentes. Obiisse tradunt septimo Calendas Iulii: quo tempore Henricus rex Bohemum rebellantẽ quum edomare constituisset, non est prosperatus. Nam Petrus Vngariæ rex, duci misit suppetias ad resistendum regi Romanorum: sed bene consuluit fortuna Henrico regi. Nam Petrus Vngariæ rex, qui antè roborasset Bohemum, regni hostem, pulsus a suis regno, ad pedes venit Henrici, supplex orans, vt gratiam mereretur & veniam de erratis. Rex illum affatus benignè, iussit bene sperare: parauitq; nouam in Bohemos expeditionem: & reb. tum prosperè gestis, coegit ducem post se venire Ratisponam: vbi ad pedes regis gratiã promeruit, pollicitus imperata se facturum. Interim Omo (quem Vngari fecere regem) vastat Bauariam, quòd Henricus Petrum tueretur: sed magna ibi Vngarorum manus ab Alberone marchione, pro Henrico militante, deletur. Hoc etiã tempore Sueno Normanniæ rex, cum valida classe iturus in Angliam, appulit in ostia Albis, ad Hadeleriam: ibiq; hostili more (vt solebat ea gens in paganismo) populatur. Aderant ex satellitibus Bezelini archiepiscopi, qui manu rustica coacta, obuiam grassantibus sunt profecti: & collata manu fauit fortuna, vt rex caperetur, & Bremam in præsentiam archiepiscopi traheretur. Excepit illum paternè pontifex: & bene sperare iussum, muneratumque magnificè, liberum dimisit. Ille popularibus suis glo-

CAP. 23.

Bohemiæ dux ab Henrico armis domitus.

Normanni a rusticis prælio fusi.

riam prædicauit episcopi, efferens opes & regiam magnificentiam ibi collucere.

CAP.24.

MONASTERIENSIS iam dicta est ex fundato & magnificato monasterio, ecclesia pridem Mimigardeuordensis. Cui ordine decimusquintus, præficitur Robertus, qui multis bonis ditasse & amplificasse memoratur ecclesiam. Hoc tempore Ratibor Wandalorum dux, cæsus est in acie à Danis, quum prædatum abiisset cum expedita manu in Iutiam. Erat vir Christianus, magnæ in sua gente authoritatis. Habuit octo filios, insignis nobilitatis iuuenes: qui omnes in vltionem patris assurgentes, ad vnum perierunt vniuersi. Nam Magnus rex Daniæ, filius diui Olaui, à Normannia rediens, Heidubam (hoc est Slefwicum) appulit: & reuersus ex Iutia, Wandalos prædatores in campestribus Heidubæ excepit: & quindecim millibus occisis, composita res est, & rediit tranquillitas omni tempore Magni regis. Sed tum Godscalcus, post mortem regis Danorum Canuti & filiorum eius (qui nō diu superstites fuere patri) cōtra Wandaliam, patriam suam, venit infestus: quòd principatum eius alii occupassent, quodq; Christiana sacra populariter in mediterraneis reiecissent. Omnes impugnauit: magnumque terrorem gentilibus suis incutiens, & quidem quum pro Christo ageret, prosperat⁹ est. Angebat virum bonum, quòd dum in adolescentia sua patris necem seuerè vindicasset in Saxones, popularibus suis occasionem præbuit à religione resiliendi, redeundiq; ad pagnismum: dum arbitrarentur, religionem & tributa paribus incedere passibus, vtrunq; abiecerunt. Sed Godscalcus, vir nobilis, iam per ætatem sanum sapiens, studebat recuperare Christo, quicquid per ipsius occasionem esset auersum. Quo in studio diu prosperatus adeo efferbuit, vt in fine sanguinem daret pro Christo, martyr factus, qui antè fuit persecutor. Sed hæc posteà.

Octo fratres, patris necem vlcisci cupientes cadunt.

Godscalc⁹ suā a Christo defectionem grauiter corrigit.

CAP.25.

BEZELINVS interim, optimus metropolita Hamburgensis, ecclesiam illam suam matricem exornare studuit. Ciuitatem muro circumdari disposuit, tribus portis ac duodecim turribus: ita vt primam episcopus, alteram aduocatus, tertiam præpositus, quartam decanus, quintam scholarum magister, sextam fratres & canonici tenerent: alias sex ciues adhibitis sortirentur custodiis. Nam in eo loco post cladem Wandalicam, in diebus primi Libentii, Vnwanus archiepiscopus, & cum eo dux Bernhardus, claustrum nobile de ruinis veteris vrbis erigentes, ecclesiam cum diuersorio, ligno exædificabant. Alebrandus propter loci periculum & crebras incursiones, maiori munimento opus esse ratus, lapide quadro ecclesiam exædificauit. Aliam deinde domum fecit lapideam, turribus & propugnaculis satis communitam: cuius nuper à fodientibus in eo loco, ampla & magnifica sunt reperta fundamenta, ab Austro ecclesiæ: stuporemque ingessere cernentibus, mirantibusque quid hoc fuisset ab olim, quum iam in media ciuitate rudera inde eruerentur: tum verò quum collocarentur, terminus ibi erat vrbis, ad ripam Albis fluminis positus: vt arcis custodes, extrema vrgente necessitate, abitum inuenirent (quum tutari non possent) elapsi per riuum fluminis, primoque impetu peruenirent in ripam fluminis alteram: sed etiam vt commeatus & necessaria omnia per flumen importarentur. Ea verò quæ ex hoc loco repertorum nuper fundamentorum, nunc extructa cernimus, post ea tempora sunt vrbi adiecta, quum paludosæ limosæq; terræ, puluere iniecto & arena, cum purgamentis locorum, in eam soliditatem redigerentur, vt domus superimponerentur. Poterat & vis fluminis alluuione augere terram. Huius autem lapideæ domus, cuius reperta diximus fundamenta, æmulatione dux prouocatus, & ipse domum in eadem vrbe suis instruxit munitam. Ita prorsus ciuitate renouata, basilica ex vna australi parte habuit domum episcopi, ex altera prætorium ducis. Iste verò archiepiscopus clericis ecclesiæ suæ, quos videbat in honestate indigos, multa sæpe largiebatur: aliquib. abscondité quaternos aut denos solidos argenti, multis præbendas, aliis suas vestes: plerisq; etiam compatiens, quòd à laicis immodestè tractarentur, percussores eorum fecit ante se colaphis cædi, & taureis vapulare: nondū promulgato canone, quem Innocentius secūdus tulit post centum ferè annos ex hoc tempore. Ad laudem verò huius Bezelini parū est omne quod dicimus, à cuius præconio nō est auditus qui discordaret: quod vnū difficile est in vita mortali, ita viuere, præser-

Hamburgis duodecim turres.

Hamburgensis ciuitas amplificata.

Illatæ clericis iniuriæ grauiter vindicatæ.

præsertim in sublimi agentem, vt omnibus placeat. Vt enim breui quodam indice complectamur imaginem virtutis eius, pater patriæ fuit, decus cleri, salus populi, terror male potentum, exemplar beneuolentium, egregius pietate, qui vel omnia vellet ad perfectum deducere. Dicta ac facta eius omnia dulci memoria posteris compræhensa. Videns autem pestiferum morbum de connubiis clericorum magis de die in diem augescere, statuit pedibus ire in sententiã sui prædecessoris iunioris Libentij (si tamen ecclesiam & claustrum in suum perduceret perfectum) vt relegarentur quàm longissimè omnes mulierculæ. Et quum omnibus esset talis, qualem singuli desiderabant, singularis eius amor & cura fuit in clerũ: de quibus nec tolerare poterat, si quis malè loqueretur, aut illos verbo offenderet. Nam & claustrum renouauit, & canonicis mensam primus instituit. Quumq; omnibus pro sui magnificentia honorabilis haberetur, solis erat inuisus malefactoribus. Vtho quidam erat illa tempestate marchio, plurimum ditionis habens in Stadensi comitatu. Qui dum sibi pro sua superbia quod libuit, vidit non licere, auersatus est pontificem: sed ille superbiam retudit magnanimitate. Intereà decedente Zuenone, Canuti regis filio, Norwagij Magnum, Olaui martyris & regis filium, sustulerunt in regem. Qui etiam Daniam inuadens magnis viribus, illam ex fœdere possedit, vt in Dania diximus. Nam quum Hardecanutus, Canuti Magni filius, in Anglia bellum gerens detineretur, pugnaturus in Magnũ Norwagiæ regem, classi præfecit consobrinum suum Zuenonem. Is à Magno victus, quum in Angliam reducerer laceratam classem, Hardecanutum iam reperit vita functum. Illo verò tempore Asconianni (quod tum piratis nomen erat) per ostia Wiseræ progressi, peruenere Lismonam, omnia peruastantes. Sed illis ad naues redeuntibus, ad locum qui Anno dicitur, est occursum: ibi multi eorum trucidati perierunt. Angliam frater Hardecanuti vterinus Eduardus, Normannorum ex Francia ope obtinuit, pacto continens Zuenonem, quòd illi morienti, etiam exclusis liberis, is succederet. Qua conditione pacatus Zueno, in Daniam arma conuertit: quã iam Magnus Norwagius ex pacto occupauit, quod illi fuit cum rege decessore, vt in Dania diximus. Zeno arma intentauit, sed victus à Magno, retro abiit. Hæc pleniùs in Dania: nunc hac temporũ commemoratione breuiter attinguntur.

Connubia clericorum prohibentur.

Dania a Norwagiæ rege occupatur.

HILDESEMENSI tum ecclesiæ ad initium regni Henrici tertij præficitur Aselmus, episcoporum ordine decimus sextus: præfuitque annis XX. cuius temporibus Egbertus marchio Saxoniæ, regi suo probè militans, copias ducebat in Bohemos: cepitque armis ciuitatem eius prouinciæ primam, Pragam, non sine laude insigni. Ante hæc paulo tempora, Bezelinus archiepiscopus, Magnũ, duorum regnorum potentem regem, euocauit ad colloquium in Sliaswico, præsente Bernardo duce Saxoniæ, Tiadmaro episcopo Hildesemesi, huius immediato prædecessore: atque Rodulpho, quem eidem Sleswico dedit pontificem. Iste verò Tiadmarus, quum esset origine & natu Danus, patrocinio reginæ Gunildis (quæ fuit Magni Canuti regis filia) episcpatum meruit Hildesemensem. In quo colloquio, soror Magni regis, Ordulpho Bernardi ducis filio desponsatur. Qui vix peractis nuptiis, in gratiam leuiri, quendam Haraldum Danorũ principem, redeuntem ab Apostolorum liminibus Transalbiam, obtruncauit innoxium: quòd formidaret rex Magnum, virum regij sanguinis, sceptro propiorem, sibi quandoque illaturum arma. Ea res initium calamitatis peperit in familiam ducis. Magnus autem rex, pro iustitia & fortitudine charus erat Danis, verùm Wandalis suspectus ac tremendus. Nam opulentissimam eius gentis ciuitatem Iulinum oppugnauit: sed tamen clades par fuit vtrinque. Optimus ac sanctissimus pater profuit bono regi plurimum ad commendationem. Cæterùm Wandalis (vt diximus) infestus erat: qui pro veteri consuetudine maritimorũ, mortuo Canuto Magno, Daniam vastauerunt. Hoc tempore nobilis, prudens ac religiosa domina Emma, vxor quondam Luderi comitis, qui patrem habuisset Hermannum, primum eius familiæ ducem, fratrem autem Bennonem: fœmina autem germanũ habuit Menwercum Paderburnensem episcopũ, virũ æquè sanctũ. Vidua hæc erat per annos quadraginta: quæ ingentem thesaurũ à marito relictũ, fere totũ pauperibus & ecclesiis

Nuptiæ innocentis hominis cæde funestæ.

Emma vidua pietas.

dispersit: cuius corpus in Bremensi quiescit ecclesia. Ea dum viueret, cortem Stiplage iuxta Rhenum, Bremensi contulit ecclesiæ. Lismona quoque quum esset patrimonij eius, incertum pro qua re, cessit Imperatori Conrado. Ex qua causa Gisla vidua, Conradi regina, eo tempore Bremam accedens, fratribus multa bona fecit, ecclesiæq́; & indigentibus cunctis multa distribuit: inde Lismonam cum archiepiscopo visitauit.

Cap. 27. Anno penultimo Bezelini archiepiscopi, domus sancti Petri Bremæ conflagrauit: eiusq́; flamma incendij, claustrum cum officinis, vrbem cum ædificiis totã consumpsit: veterisque habitaculi nullum permansit vestigium. Ibi sacer thesaurus ecclesiæ, ibi libri & vestes, ibi omnia ornamenta sunt consumpta. Archiepiscopus autem præposituram tulit Edoni. Pro cuius rei zelo iunior Edo, nepos eius (vt fertur) iratus, monasterium incendit: pro cuius etiam sacrilegij compositione, pater Edonis suam hæreditatem obtulit ecclesiæ. Edo verò præpositus Hierosolymã peregrinatus abiit, circa festum sancti Iacobi egressus: rediitque in proximo Pascha. Sed hæc quæ diximus, rerum damna facilè possent recuperari, si maiora non paterentur in moribus detrimenta. Multum enim distant, vt quidam ait, damna morum à damnis rerum temporalium, quum illa extra, ista intra nos sint. Sanè ex illo tempore, fratribus (qui antea canonicè vixerant) extra claustrum (quod perierat) vagantibus, regula sanctorum patrum per multa prius secula studiosè conseruata, primò negligentius cœpit haberi: deinde funditus abiecta consenuit. Verba sunt Annalium, quæ ad agnitionem temporum ex fide posui. Et sunt anni ab ordinatione sancti Willehadi (quum Bremensis ecclesia fundata est) vsq; ad tempus huius conflagrationis (hoc est ad finem pontificatus Alebrandi, quando eadem ecclesia conflagrauit) ferme ducenti septuaginta. Exusta est autem intrante autumno, quod est III. Idus Septembris. Quo tempore archiepiscopus in Phrisiam iter vertit. Qui conflagratione ecclesiæ audita, mox pedem retorsit: iactisque sequenti anno fundamentis, ad formam Coloniensis disposuit eius magnitudinem perficere: & profectò, si longiorem illi vitam fata concessissent, omne opus ecclesiæ paucis perfecisset annis. Tanta erit illius animositas, & in omni opere perseuerans instantia, præcipua verò in templi ædificatione vigilantia. Porrò sola æstas quæ hoc opus inchoauerat, fundamenta ecclesiæ iacta, columnas & arcus earum, lateraque in altum vidit erecta. Transacta autem hyeme, quum iam paschalis immineret festiuitas, beatissimus pontifex Alebrandus pridie ante Dominicam cœnam, inscius (credo) suæ vocationis, ab ecclesia Schirmbeke, nudis pedibus Bremam peruenit: vbi cum lachrymis oratione multa profusa, Deo & sanctis eius cõmendauit ecclesiam. Quumque iam febribus vexaretur, nauigio ad Buccensem delatus est præposituram: ibique septem superuixit dies. Sic terrenum phase cælestibus mutans azymis, anima eius gaudens transiuit ad Dominum. At verò corpus antistitis cum ingenti luctu sequentiũ occurrentiumque per alueum Wiseræ fluminis Bremam deportatur: in medio nouæ, quam ipse tunc orsus est instaurare, basilicæ tumulatum est: in quo scilicet loco altare primò maius situm erat, iuxta Mausoleum sancti patris Willehadi. Ipso autem anno quo archiepiscopus decessit, migrauit etiam Odincarus Ripensis episcopus. Contigit autem ea depositio patris nostri Alebrãdi, anno MXLIII. circa diem XVII. Calend. Maij, indictione
1043. secunda. Vale in Christo, pastor amabilis, tuoque gregi nunquam obliuiscende (ait Annalium scriptor) transi ad Pascha cælorum: vbi cum agno Paschali epuleris in azymis sinceritatis & veritatis: recipere feliciter in æterna tabernacula, vbi cum angelis indeficienti læteris beatitudine. Quandiu enim temporali vita nobiscum fruebaris, pastoralis curæ officia vigilanter implesti. Nunc autem raptus es, ne malitia mutaret cor tuum. Ideoque pius Dominus properauit te educere de medio iniquitatum, vt fructum laborum tuorum plenè perciperes, etiamsi non omnia perfeceris quæ bona voluisti. Ergo iustitia tua manet in æternum, & memoriale tuum non derelinquetur in seculum seculi.

Brema incendio consumpta.

Brema ab archiepiscopo instauratur.

Bremensis pontificis mors & encomion.

Cap. 28. Magdebvrgensi quoque ecclesiæ, per ea tempora Henrici tertij, post Meinfridum (quem alij scribunt Hunfridum, virum Deo deuotum, authorem colle-

collegiorum Nicolai & Petri) præficitur ab eodem Henrico Engelhardus, ex monasterio Wirtzburgensi translatus, Winfrido reiecto. Cui quum rex episcopatum deferre videretur, contemptum retulit. Præfuit autem Engelhardus eidem annis duodecim cum summa vigilantia. Quo tempore Henricus rex Pannoniā ingressus, quam tum Vngari magna ex parte tenuere, vt etiam hodie tenent: sed partem etiam Pannoniæ nunc Austria habet, submotis antiquis limitibus prouinciarum. Sed tum rex Henricus militari expeditione prosperatus, duas populosissimas ciuitates, quarum nomina in annalibus non extant, subuertit: plures deditione sibi subiecit. Prouocauere in se regem Vngari, veteri quæstu nō abstinentes: nam excursionibus vexabant partes Charintinorum ac Bauarorum. Sed rex Henricus adeo retudit eorum ferociam, vt facilè pœniteret illos excursionis. Nam ingressus cum exercitu prouinciam, regem cum exercitu etiam suo occurrentem in acie excepit, profligauitq́; vastauitque terram vsque ad fluuium Ratha: partemq́; regionis in deditionem accipiens, præstito sibi ab illis fidelitatis iuramento, cōmendauit gubernatoribus quos præfecit: victorem deinde exercitum in sua reduxit. Deferbuit iam ferox illa Vngarorum vis, quæ antea videbatur inuicta: iam verò mansuefacta, consilio & viribus potuit perdomari. Quod idem vsu euenit cæteris quoque barbaris nationibus, quæ prima barbarie feroces, haberentur insuperabiles: vbi in leges concessere, mansuescunt, fiuntque tractabiles. Hoc in Gothis, Wandalis, Hunis: hoc in Vngaris, Turcis, Tartaris, si quis attendat, inueniet. Qua in re perpendent sensati, non esse aliud quàm Dei flagellum, quod prouinciis immittitur per excursiones barbararum nationum.

Vngaria non tota est Pannonia.

Vngari victi, in potestatem Henrici veniunt.

Cap. 29.

VERDENSI tum ecclesiæ præfuit Bruno, eius nominis secundus, ordine pontificum vigesimus primus: qui erexit ecclesias inter procellas turbinum: sed vt vir bonus & pastor egregius, malis temporibus est vsus in bonum. Bella, fames, pestilentiæ, mala, quibus hominum Deus castigat peccata, tum efferbuere. Nam Wandalorum commotio non potuit immunem præstare ditionem Verdensem, conterminā illi. Nam hodie quoq; pars eius gentis sub ecclesia manet & districtu Verdensi. Bella quoq; plurima Imperatori foris fuere: quæ dum illum tenent apud exteros implicitum, intra Imperij viscera surrexere bella domestica. Nam Bohemis & Vngaris Henricus rex tertius colluctatus, respirare fecit audaciam gentis Wandalorum: quem motum ecclesia non potuit non sentire. *Quis infirmatur*, ait Apostolus, *& ego non infirmor? quis scandalizatur, & ego non vror?* Ergo pastor bonus Bruno, tempore duro virtutem magis exercuit, fecitq́; splendescere: quomodo solet *sulco attritus splendescere vomer*, vt ait ille. Ferunt tum in regis domo adoleuisse Hildebrādum puerum, de quo comminiscitur nescio quis fabulator inconcinnas fabellas, quòd quum filius esset fabri lignarij, ex sarmentis ordine compositis, inscius ipse has literas conseruisset, quibus adstans homo literatus, legerit ex ea compositione scindularum, *Dominabor à mari ad mare.* Vnde coniectans diuinum aliquid in puero, suaserit parenti vt eum literis traderet. Traditus profecit, & in cancellariam regis peruenit. Vbi somnio admonitus Imperator de eodem, tum scriniario suo, quòd cornua videretur habere, quibus filiū eius contereret, hominem in vincula coniecisse: sed ab Imperatrice vinculis exutum, Cluniacense monasterium petiisse. Indeque profecisse primùm in subdiaconum, deinde in cardinalem, nouissimè in septimum Gregorium. Sed ego leuissimos homines ridendos duco, & cum suis fabulis exufflandos.

Wandali ad rebellionem mouendam redeunt.

Liceat omnes similes ridere: sed doce qui deprehendantur.

Cap. 30.

PADERBVRNENSEM ecclesiam per ea tempora post Rothonem, suscepit gubernandam vir præstantissimus Imadus, præfuitq́; cum summa laude annis viginti quinq;. Ferebat tum temporum cursus, vt quum in Romana sede de apostolatu cōtenderent tres viri, non satis pontificio digni (alioqui legitimā expectassent cleri & populi voluntatem) Imperator ipse Henricus à Romanis aditus, pontificem dedit, primum quidem, Clementem II. ex Bambergensi episcopo, quum Sindgerus diceretur: à quo idem rex Imperiale diadema suscepit. Misit deinde interpellatus, Brunonem Tullensem episcopū, qui Leo IX. est creatus pontifex. Post quem etiā Gebehardū Eistatensem pridem episcopū, curauit fieri in Romana sede

Victorem, qui ad nouissimum eiusdem Henrici annum descenderat ad regem in Goslariam. Sed dum Imadus præesset Paderburnæ, curauit idem imperator Henricus III. biennio ante mortem suam, vt filius eius Henricus IIII. octennis puer, Aquisgrani ab Hermanno Coloniensi archiepiscopo, Romanorum rex sit consecratus. Consenuit iam tum Electorum potestas, siue ab Imperatoribus est contempta, quum filius patri ad Imperium surrogaretur. Poterat id quoque principū voluntate fieri, qui magis idoneum in regno non viderent, præsertim quum puer legitima patris gauderet tutela, succrescens ad Imperiū sub patris disciplina. Adiuuisse fertur eam rem vehementius Hildebrandus, iam Cardinalis, postea Gregorius Papa VII. qui tum aderat Henrico III. quum ea fieret de filio IIII. Henrico subuectio. Moritur deinde Imperator Henricus, & succedit filius. Mater Agnes, vt gubernacula pro filio teneret, nupsit duci Bauariæ. Imadus autem (quod bonū decebat pontificem) curabat vt in suo districtu ecclesiæ decorarentur, ministri ad cultum religionis instituerentur, populus deuotione augeretur. Et fine bono cōsumptus, concessit ad meliora, anno pontificatus sui vigesimo quinto.

Electorum potestas comminuitur, quum filius patri accedit ad imperium.

CAP. 31. ALBERTVS, siue Adalbertum (vt quidam) dixeris, in cathedra Hamburgensis metropolis, succedit Bezelino, si ab Willehado numeraueris, Bremensi episcopo, decimus sextus, ab Ansgario verò primo metropolitano Hamburgensi (sub quo Bremensis vnita est Hamburgensi, minor maiori) erit ordine decimus tertius. Erat is genere nobilis, ex comitibus Bauariæ, quem nescio quo errore quidam inscribit Simonem Cunzani (hoc est Conradi) comitis Bauariæ filium. Sedit annis triginta. Virgam pastoralem suscepit ab Henrico III. Imperatore. Hoc enim tempora tulerunt sub Henricis, vt episcopi & abbates ab regibus inuestirentur: sed sub Henrico V. ea res suscepit mutationem: quod dicemus. Pallium verò accepit à Papa Benedicto, eius nominis X. Ordinatio eius facta est Aquisgrani, Cæsare præsente cum principibus, adstantibus etiam XII. episcopis manum imponentibus. Fuit autem prius Halberstadensis præpositus, ingenio acri, memoriæ celebris, eloquentiæ singularis, forma corporis speciosus, castitatis amator, largitatis tam promptæ, vt præueniret precantes. Tardè autem aut humiliter accepit: humilitas tamen in eo dubia videbatur, quam solis exhibuit seruis Dei, pauperibus & peregrinis: adeò vt sæpè antequam cubitum iret, triginta, aut amplius mendicantibus ipse genu flexo pedes lauaret: principibus autem seculi & coæqualibus suis, humiliari nullo modo voluit. Anno igitur ordinationis suæ primo, videns basilicæ nouiter inceptæ opus immensum, vires exigere maximas, nimis præcipiti vsus consilio, statim murum ciuitatis à prædecessoribus suis orsum, & quasi minus necessarium, iussit demoliri, lapidesque poni in templum. Tunc etiam turris speciosa, quæ septem cameris ornata fuit, funditus diruta est: claustrum quoq;, quod lapide polito constructum, pulchritudine sua visus contuentium refecit, absque mora dissipari præcepit, quasi aliud pulchrius cito facturus. Cogitauit enim (vt ipse fratribus de ea re sciscitantibus aperuit) refectorium, dormitorium, cellariū, & cæteras fratrum officinas, per omnia ex lapide suscitare, si locus aut ocium suppeditarent. Ad quæ omnia, quum sibi omnia ad manus fore gloriaretur, solā clericorum & lapidum penuriam querebatur. Interea feruet opus, surgit ecclesiæ murus, cuius formam antea Alebrandus ad instar Coloniensis inchoauit: ipse verò ad exemplum Beneuentanæ domus cogitauit. Anno tandem septimo inchoati operis, moles à fronte est leuata, ac principale sanctuarij altare in honorem sanctæ Mariæ dedicatum. Nam secundum in occidentali apside consecrandum altare, in honorem sancti Petri disposuit: sub cuius inuocatione legitur extructa prima basilica. Emergentibus itaque multis archiepiscopo angustiis, opus imperfectum vsq; ad XXIIII. pontificij sui annum permansit. Et quoniam pontifex vidit ecclesiam suam, quam Adaldagus decessor suus principum molestia liberam fecit, iterum in idipsum recidisse, summo nisu conatus est eam reddere pristinę libertati, ita vt nec dux, nec comes, nec aliqua iudiciaria persona, quamlibet iurisdictionem haberet in suo archiepiscopatu: quod tamen per summum multorum odium fieri nequiuit. Itaque totus ad auxilium palatij confugit, cuius præsidio meminerat Adaldagum

Episcopi noua & mira humilitas.

Diruit, ædificat.

Ecclesiæ libertas, nemini subesse magistratui.

gum

gum omnia patrauisse: nec sibi, nec suis, nec ecclesiæ pepercit, Cæsarem & aulicos placando, dummodo id efficeret, vt ecclesia liberaretur. Proinde tantos visus est in curia labores tolerasse, tantisq; vbique terrarum expeditionibus cum suis sponte desudasse, vt infatigabilem eius constantiam miratus Cæsar, ad omnia reipublicæ consilia primum illum habere voluerit. Expeditiones verò quas in Vngariam, Wandaliam, Italiam, Flandriam cum Cæsare fecit, multæ sunt: quæ dum singulæ magnis episcopi sumptibus, multisque familiarum exactionibus & oppressionibus exigerentur, duarum nos tantùm facere mentionem instituimus: hoc est Italicæ, quæ prima fuit: & Vngaricæ, quæ postrema fuit: eo quòd præ cæteris fuerint insignes, ecclesiæque ambæ incubuerunt graues. Sed paucis interpositis, ad eam narrationem reuertemur.

DVM Albertus Hamburgensi archiepiscopatui præesset, Henricus rex Pannoniam inuadens, satisfactionem & obsides ac munera, pacisq; confirmationem per iusiurandum accipiens, discessit, indeq; reuersus, Synodo Constantinensi adfuit, vbi cunctis in se delinquentibus debita dimisit, omnibus inimicitiis destructis: pacem hactenus inauditam, tam in tota Sueuia, quàm in aliis regni sui prouinciis, per edictum regiæ censuræ confirmauit. Deinde Agnetem Wilhelmi Pictauiensis principis filiam, prima vxore (filia regis Daniæ) defuncta sine liberis, apud Moguntiam vngi faciens in reginam, regalibusque sibi nuptiis apud Ingelheim copulauit. Vnde infinitam histrionum atq; ioculatorum multitudinem, nō solùm muneribus, sed etiam cibo potuq; vacuam & mœrentem, abire permisit. Deinde XLV. post millesimū annum, tertiò Pannoniā ingressus, Ononem cum vxore & filiis à regno fugauit, Petrumq; restituit in regnū: subditoq; sibi Vngarorum regno, cum honore summo reuertitur. Godfridus dux Lotharingorum Henrico regi rebellans, ad deditionem coactus, in castello Gebesrenstein, vsq; ad condignam satisfactionē custodiæ mancipatur. Sexto deinde post MXL. anno vocatus in Italiam & vrbem Romā, ob ecclesiasticā necessitatem, comitem habuit (cum cęteris regni principibus) Albertum nostrū archiepiscopū, cum Moguntino. Vbi depositis, qui de Apostolica sede certauerunt, Benedicto, Gratiano & Sylvestro, Albertus archiepiscopus noster eligi debuit, nisi pro se Sindgerum collegam posuisset, Bambergensem episcopū, vocatum in papatu Clementem. Qui ecclesiæ Hamburgensi ab olim concessa sedis Apostolicæ priuilegia renouauit: à quo mox Henricus coronatus, Imperator Augustus est consalutatus. Post hæc Imperatorem ab Italia reuertentem, archiepiscopus Bremam vocauit: occasione prætenta, vt Lismonam (quæ Imperialis erat iuris) videret, vel vt regem Danorum ad colloquium inuitaret: sed reuera vt Bernardi ducis Saxoniæ fidem exploraret. Imperator autem regio (vt oportuit) apparatu receptus, cortem quæ Balga dicitur, fratribus obtulit: Ecclesiæ verò comitatum Phrisiæ concessit. Inde Lismonam veniens, per insidias à Tiadmaro comite ducis fratre, pene circumuentus est: sed archiepiscopi studio defenditur. Quare idem comes in ius vocatus, quum se duello pro veteri Saxonum consuetudine vellet expurgare, à satellite suo est interfectus. Cuius mortem germanus eius dux, filiiq; eius zelantes, in archiepiscopū, ecclesiā, & episcopium, & eius familiā, se vindicare constituerunt, capitaliq; odio sunt insectati. Quumq; pax ficta inter vtrosque conciliata esse videretur, nihilominus tamen qui ducem sequebantur, antiqui memores odij, quod patres eorū in ecclesiā exercuerunt, inquietā faciebant ecclesiæ familiā. Metropolitanus autem econtrà, bonis certans studiis, & beneficiis redimens tempus (quoniā dies mali erant) pacem cum ducibus fecit, hoc est cum Bernardo & Ordulpho filio. Inde solicitudinem gerens parochiæ, aliquod magnum dignumque cogitauit, vbique nobilitatis suæ vestigia relinquere constituens. Et quidem primò floccipendens auream prædecessorum suorum mediocritatem, vetera contempsit, noua molitus omnia perficere. Igitur magnis animi & sumptuum conatibus instans, vt Bremam cæteris coæquaret vrbibus, statim ex suo peculio duas fecit præposituras (collegia nunc vocant) vnā sancto Willehado, vbi corpus eius requieuit: alterā sancto Stephano, cuius se famulū multoties gloriabatur. Has quidem duas construxit à principio: verùm etiam

[Right margin notes:]
CAP. 32.
Henrici regis res fortiter gestæ.
1045.
1046.
Saxoniæ dux Hamburgensem archiepiscopū vexat.
Præpositura olim, postea collegia.

alias postea fecit: hoc est, in Brema tertiam, sancto Paulo, de bonis quæ hospitali pertinebant: Lismonæ quartam, de prædio eiusdem cortis: quintam voluit fieri apud Stadium: sextam verò trans Albiam, in Sullenberg: septimam quoque incepit in Aspice, qui locus in Mindensi est parochia, syluestris & montosus: octaua est abbatia Gossicana, iuxta Salam fluuium, quæ fundata est à parentibus archiepiscopi. Alia etiam plurima diuersis locis inchoauit opera, quorum pleraque ipso adhuc viuente defecerunt, quum reipublicæ negociis intentus, perficere vel nō potuit, vel non curauit. Nam domus illa lapidea in Aspice, ipso præsente, subito casu lapsa corruit: cætera verò ex negligentia præpositorū dissipata probantur: in quos detectos seuerissimè animaduertit, si crimina mixta negligentiæ depræhendit. Et hæc domestica videbātur negocia: de legationibus autē deinceps perstringemus.

CAP. 33. STATIM vt ingressus est archiepiscopatum, ad reges Aquilonis pro amicitia misit legatos, epistolas quoque commonitiuas per omnem sparsit Daniam, Norwagiam, Suediam, & vsque ad fines terræ: exhortans episcopos & presbyteros in illis partibus degentes, vt ecclesias Domini nostri Iesu Christi fideliter custodirēt: atque ad conuersionem fidelium seduli niterentur. Statum autem earum rerum in regnis, in Dania nostra plenius explicuimus. Nunc paucis attigisse sat erit, quātum ad legationis pertinet ministerium. Nam per id tempus, quum mortuo Magno, Olaui regis martyris filio, Norwagiæ atq; Daniæ rege, Zueno magni Canuti regis ex sorore nepos, Daniam simul & Angliam possedit: prosperatusq; rebus in regno terreno, cæleste (vt fit) leuius pendit. Nam quum multis antea concubinis iungeretur (ex quibus etiam filios post se regnantes sustulit plurimos) admonitus à pontificibus, vt legitimo toro indulgeret, donaretque vagam libidinem, animū coniugio adiiciens, eam, quam propter sanguinis coniunctionem nō licuit, duxit vxorem: vagam venerem damnosa & interdicta repensans. Qua in re suorum in regno episcoporum leuius ducens monita, in sententia perseuerauit. Perlata est res ad archiepiscopum Albertum. Is ob eam causam solennes misit ad regem oratores, modestius primùm admonituros: deinde, si non pareret, durius increpaturos, cum comminatione maledictionis & anathematis. Ille nihil mouetur, minas minis discussit: si non sibi temperaret archiepiscopus, totam Hamburgensem parochiam vastaturū ferro & igni minitatur. Sed archiepiscopus interritus, arguens & obsecrans, perstitit immobilis: donec per literas summi pontificis rex flexus, libellum repudij dedit consobrinæ. Nec tamen commonitionibus omnino obtemperans, rediit ad concubinatum: & ideo suscitauit ei Dominus in circuitu multos inimicos. Quam rem in Dania plenius sumus executi. In Suedia autem, extincto Iacobo rege Christianissimo, frater Emundus successit, Christianus quidem vocabulo magis quàm re ipsa. Hunc acephalus quidam Osmundus, diu Bremis literis vacans, ex dispositione Sigafredi Norwagiorum episcopi: sed is contempto suo episcopo, ductus ambitione, Romam petiit, vt episcopatus ordinem ad euangelizandum in gentibus obtineret: repulsusque inde venit in Poloniam. Ibi à quodam archiepiscopo ordinatus, se transtulit in Suediam, apostolica ordinatione se fingens missum archiepiscopum: præferri enim crucem sibi fecit. Audiens archiepiscopus noster, solennes ad Suediæ regem misit oratores, qui hominem acephalū exturbarent prouincia, regemque docerent de ecclesiastica hierarchia: monerentque regem, non auscultare vanis sermonibus hominis gyrouagi. Sed apud regem, sęculo magis quàm religioni deditum, præualuit existimatio hominis conterranei: qui multis apud regem modis effecit, vt oratores cum contumelia dimitterentur. Erat inter illos, quem noster archiepiscopus illi prouinciæ consecrabat episcopum. Reiecti, ibant gaudentes, quoniam digni habiti sunt, pro iustitia & veritate sustinere contumeliam. Sed regij sanguinis bonus iuuenis illos excepit, perductosque ad religiosam dominā, quam nuper Zueno Danæ rex ob propinquitatem sanguinis dimisit, quæ ex illo tempore ieiuniis & eleemosynis vacabat, in viduitate Deo seruiens: post eum maritum, quem inscia non legitimo iure habuit, nullum alium dignata virum. Tandem illius ope fœminæ, in Daniam, & inde in Saxoniam redierunt inanes. Sed illi deinde post suum eiectum pontificem, sunt casus

Rex concubinatu deinde incesto coniugio infamis, monitem pontificem spernit.

Archiepiscopi nomen & dignitatem sibi falsò tribuens.

Repudiata ob consanguinitatem, viduæ continentiam seruat.

casus secuti Suediam, vt facilè intelligerent Suecones, agrorum sterilitate, aëris intemperie, & diffortunio rerum bellicarum, se diuina plecti vltione. Qua de re mittentes ad archiepiscopum, facilè impetrarunt, vt Adalwardum (hoc enim consecrato erat nomen) illis mitteret, quem pridem repulerunt episcopum. Ille perueniens in Suconiam, multum Domino populum acquisiuit ex iis terræ finibus, in quibus nullus antea prædicator visus est vel auditus. Idem ab rege Haraldo Norwagiæ dominante (Olaui martyris, olim regis, germanus frater is erat) inuitatus, in Norwagiam nauigauit. & inter alia religionis officia, quum ad tumulum hominis ante LX. annos defuncti perduceretur, stupente populo, quum adhuc integrū hominis cadauer, quasi hodie sepulti, cerneretur, episcopus in spiritu cognouit, eum excommunicationis maledicto teneri laqueatum. Erat autem ex iis (vt liquidò compertum habebant) qui senioris Libentij tempore, in ditionem Bremensis ecclesiæ populabundi incesserant: quos (vt diximus in Libentio) idem pontifex maledictionis gladio feriebat. Quumque interposita prece pontificis Adelwardi absolueretur, mox solutus in cinerem recidit. Sed idem Haraldus iam regno potitus, omnes tyrannorum sæuitias facilè superauit, æquè vicinis ac subditis onerosus. Arma portauit in Islandiā, diuina humanaq; omnia permiscens. Diuinos & sacrilegos, quos frater eius exterminauit, ille denuò reuocatos est secutus: & (quod est omnium nequissimum) nihil territus miraculis, quæ ad tumulum fratris quotidie gerebantur, fideliū oblationes, quas illi turmatim aggerebant, ille inter milites suos est partitus, defuncti fratris vocitans donatiua. Pro quo sacrilegio, missis ab archiepiscopo nunciis, admonitus est paternè vt abstineret, fratrem defunctum reuereretur, Deum timeret vltorem. Sed ille in malitia perdurans, nuncios cum contumelia iussit abire. Episcopos deinde, quos archiepiscopus noster consecratos regno immisit, contempsit: missis in Angliam & Franciam ex suis, quos volebat consecrari: illosq; sic consecratos à non suis metropolitanis, recepit, aliis abire iussis. Pro qua contumacia grauiter est increpitus ab Alexandro summo pontifice. Tenor Apostolicarum literarum hic est.

Qui excommunicati moriuntur, non putrescunt, nisi absoluantur. Sup. lib. 3. cap. 42.

Haraldus Dei & miraculorum contemptor.

CAP. 34.

Papa ad Norwagiæ regem epistola.

ALEXANDER episcopus seruus seruorum Dei, Haraldo Norwagiorū regi, salutem & apostolicā benedictionem. Quia adhuc in fide rudes existitis, & in ecclesiastica disciplina quodammodo claudicatis, oportet nos (quibus totius ecclesiæ cōmissum est regimen) diuinis admonitionibus vos frequenter visitare. Sed quia ob longarum difficultatem viarum per nos hoc agere minimè valemus, sciatis nos Adelberto Hammaburgensi archiepiscopo, vicario nostro, hæc omnia firmiter commisisse. Prædictus itaq; venerabilis archiepiscopus, legatus noster, suis nobis conquestus est epistolis, quòd episcopi prouinciæ vestræ, aut non sunt consecrati, aut data pecunia (contra Romana priuilegia, quæ suæ ecclesiæ sibique data sunt) in Anglia vel in Gallia pessimè sunt ordinati. Vnde ex authoritate Apostolorum Petri & Pauli vos admonemus, vt sicut apostolicæ sedi subiectionis reuerentiam debetis exhibere, ita venerabili archiepiscopo vicario nostro, & vice nostra fungenti, vos vestrique episcopi impendatis. Et reliqua. His apud Norwagiam sic se habentibus, magno studio instituit archiepiscopus, Danorū regem Zuenonem, quem pro repudio coniugis offensum habuit, reconciliare. Sensit enim, quòd si talis cum eo princeps staret, leuiorem sibi ad alia quæ in animo gessit, introitum fore. Mox igitur interueniente gratia largitatis, quam in omnes habuit, venit in Sliaswicum. Vbi facilè notus, & superbo regi reconciliatus, muneribus atque conuiuiis certauit archiepiscopalem potentiā regalibus anteferre diuitiis. Deniq; (sicut mos habet in ea gente) ad confirmandum pactum fœderis, conuiuia vicissim inibantur per dies octo. De multis rebus ecclesiasticis ibi disponitur: de pace Christianorū, & conuersione paganorū, ibi in mediū cōsulitur. Rebus compositis, pontifex cum gaudio reuersus, persuasit Imperatori Henrico III. vt euocatus rex Danorum in Saxoniam, appellaretur ab ipso, & vterq; alteri perpetua confœderaretur amicitia. Nam Henricus antea vxorem habuit ex eo regno, iam vita functam, Canuti regis filiā, huius Zuenonis consobrinam. nam eundem Canutum is auunculum suum agnoscebat. Factumq; est vt admonuit archiepiscopus. Cuius con-

Archiepiscopi opes nihilo regiis inferiores.

fœderationis beneficio,multũ prouectionis accepit ecclesia,& legatio in boreales nationes,cooperante Zuenone rege,prosperis est aucta incrementis.

CAP. 35.

Moguntina synodus, anno 1051.

SED vt illorum temporum ecclesiasticum statum plenius agnoscamus, paulo nobis retro redeundum est. Anno quinquagesimo primo post M. generalis synodus est habita apud Moguntiam,præsidente in ea summo pontifice Leone, qui in gratiam Imperatoris Henrici ad eam descenderat. Aderat idem Imperator, cum archiepiscopis & episcopis multis,Bardone Moguntino, Euerhardo Treuerensi, Hermanno Coloniensi,Alberto Bremensi,Engelhardo Magdeburgensi,cęterisq́ue prouinciarum sacerdotibus.Magnũ inter omnes erat nomen archiepiscopi Hamburgensis,& apud pontificem,& apud Imperatorem, qui tum Goslariæ palatium instruxit,& duas ibidem congregationes fratrum instituit, quarũ alterã dedit Alberto gubernandam:collegia nunc vocãt.Id quum esset assecutus pontifex,quòd indiuiduus comes hæreret Imperatori,& cooperator esset ad omnia,spem concepit accipiendi comitatus in ditione ecclesiæ constituti (Phrisiæ hunc arbitror, qui nunc de Aldenborg inscribitur) abbatias quoq; & prædia, quæ magno deinceps ecclesiæ impendio mercata est ecclesia. Nam & cœnobia Laurissæ & Corbeiæ, & comitatus Bernardi & Egberti, prædia quoque, Suiticum, Plisna, Groningmor, Dispergum,& Lismona,iam animo conceperat possidenda. Quibus iam spe præreptis,arbitrabatur se archiepiscopus aut per mare ambulaturũ, aut per terrã nauigaturum,postremò omnia quæ in animo habuit,facilè perfecturũ:præsertim eo fultus adminiculo,quòd Papa Leo pro corrigendis ecclesiæ necessitatibus venit in Germaniam,quem sciret sibi pro veteri amicitia nihil negaturũ, quod iure cuiquam præstari deberet. Quo tempore idem pontifex Leo Ratisponam transiens cum Imperatore, reliquias beati Dionysij martyris (de quibus diu dubitatum est an ibi haberentur) præsentibus Parisiorũ legatis perspexit,ibíque teneri probauit. Sanctum quoq; Wolffgangum,eiusdem vrbis episcopum, de tumulo leuauit. Indeq́ue Bambergam cum Imperatore transiens, priuilegia eiusdem loci à cancellario suo Friderico (qui illi in pontificatu successit) perspici,& coram Imperatore populoq́ pronunciari mandauit,suaq́; authoritate confirmauit. Ad annum deinde LIIII. Leo mortem obiit. Henricus post duos deinde annos finiuit vitam. Sapienti antè vsus consilio,ab omnibus quibus potuit,veniã petiit, quibusdã prædia quæ abstulit,restituens:cunctisq́; qui contra eum & regnũ damnabiliter peccauere,relaxans culpã,filium suum Henricũ,Romani pontificis cunctorumq́; pontificum & principum regni electione regem constituit. His atq; aliis, prout vitæ possibilitas, bene dispositis, III. Nonas Octobris hanc vitam finiuit. Post cuius obitũ, quia filius eius Henricus adhuc puerulus fuit, Domina Agnes Imperatrix, mater pueri, regnum sub sua cura aliquandiu tenuit,& sapienter ac strenuè rexit. Donec principes aliqui zelo ducti,puerũ matri abstulerunt, eamque regimine regni abalienauerunt. Quorum numero Anno Coloniensis archiepiscopus se immiscuit: qui puerũ in loco qui Werda dicitur,naui imponens,matri abduxit. Et ex eo tempore incommoda orta,& deinceps sunt aucta. Nam perinde in regno dissensio, ecclesiæ perturbatio,monasteriorũ destructio,clericatus despectio,totius iustitiæ ac religionis conculcatio & cœpit,& diu permansit. Imperatrix verò rerum perturbationes considerans,in Italiam se contulit: & apud monasterium, quod dicitur Friceria,religiosam vitam aliquanto tempore duxit. Pòst Romæ defuncta, in ecclesia sanctæ Petronellæ est sepulta. Mirum quomodo in aliis legitur, quòd nupserit duci Bauariæ Welpo. Sed quid faciemus hominum opinionibus? Vera quærimus, verisimiliora narramus.

Archiepiscopus victu & vestitu non contentus.

S. Dionysij reliquiæ, papæ iudicio, sunt Ratisbonæ, nõ in Gallia.

1054.

Imperij moderatio, archiepiscopi opera mulieri aufertur.

Sup. cap. 30.

CAP. 36.

ÆQVANIMITER feret lector, imò cum suo lucro sinat, vt quædam suppleat ista narratio, in Saxonia nostra præterita. Agnem Imperatricem Henrici relictam, peruenisse ad nuptias ducis Bauariæ, tradunt nonnulli: & fieri potuit, vt etiam illo marito vita functo transierit in Italiam, quod proximè diximus. Eodem autem tempore, instante pueri regno, Luititij gens erat Wandaliæ, alij Lusatios dicunt. Nam ea quoque gens erat Wandalica, hodie parens marchioni Brandenburgensi. Vtcunque fuerit, ea gens tum erat Christo perfida,

Wanda-

Wandalici generis. Quæ pridem quum vastauisset Saxoniã, factis excursionibus, iam nunc Saxones gentem efferam hostiliter inuaserunt: diuersisq; malis eam affligentes, Romanę ditioni subdiderunt: & acceptis obsidibus, ad propria redierũt. Ex illo tempore Bremensem ecclesiam omnes calamitates oppresserunt, Alberto archiepiscopo tantùm curiæ negociis intento. Ad gubernationẽ enim regni, mulier cum puero, magno videbatur detrimento. Indignantes enim principes, aut muliebri potestate constringi, aut infantili ditione tegi, primò quidem cõmuniter vendicarunt se in pristinam libertatem, vt non seruirent: deinde cõtentionem mouerũt inter se, quis eorum videretur esse maior: postremò armis audacter sumptis, dominũ atque regem suum deponere sunt conati. Tandem seditionibus ad pacem inclinatis, Albertus Bremensis, & Anno Coloniensis archiepiscopi, consules declarati sunt: & in eorum consilio summa deinceps rerum pendebat. Sueuorum tum ducatum tenuit Otto princeps, *de Swinfurt* cognominatus, Francus genere. Qui quum sine prole decederet, Rodolphus *de Reinuelden*, ducatum eius accepit: is qui posteà in cõtrouersia electus est rex aduersus hunc Henricum IIII. quod in Saxonia commemorauimus: nec obliuiscemur in hac rerum serie, quum ad ea tempora perduxerimus narrationem.

Mulieris & pueri dominatum pati turpe habetur.

Cap. 37.

ENGELBERTVS successit Brunoni, ordine pontificum Mindensium decimus septimus, vir Bauarus, translatus Imperatoris voluntate de ecclesia Bambergensi. Nam principes illius temporis, non modò de pontificatibus suarum prouinciarũ tum disponebant, verùm etiam de Apostolica sede tum prouidendi acceperant facultatem. Nam III. Henricus effecit, vt Bambergensis episcopus fieret Clemens II. Et Henricus IIII. desuper imploratus, non reperit in Germania pontificem, qui sedem Apostolicã vellet accipere. Sed Bruno Tullensis episcopus tum factus est Leo IX. quod expressius in Saxonia signauimus. Huius autem Engelberti Mindensis episcopi temporibus, ordo sancti Augustini (qui & Canonicorũ regularium) primò ab Apostolis, deinde à memorato doctore Augustino institutus, tum sub magistro Iuone episcopo Carnotensi cœpit reflorere. Sedit autem præsul Engelbertus annis vigintiquinque, mensibus octo, diebus XIX. Sepultus est apud ecclesiam sancti Martini, quam à Sigeberto prædecessore erectam iste prouexit. Mortuus est in crastino sancti Andreæ, anno octogesimo post mille. In horum sarcophago hi versus ad perpetuam laudem leguntur:

Ordinis sancti Augustini canonicos Apostoli instituerunt.

Cur non cæteros omnes?

Præsul Engelbertus, ipseq́; prior Sigebertus,
Hic fundatores hilaresq́; fuere datores.
Ergo Dei pietas, dedit his sedes requietas:
Et tibi, Martine, conregnabunt sine fine.

Sed vtinam illo feruore quo res inchoantur, perennarentur. Qua in re nimium falluntur opinione fundatores: degenerant enim in deterius omnia. Quod in probatissimis quibusque religionibus spectatur. Inde crebræ reformationes, & secutæ deformationes. Sic teritur vita. Sub hoc pontifice erat incendium Mindæ grauissimum, quod maiorem ecclesiam totam, præsente Imperatore Henrico *** & anno pòst decimo reparatur: & per Radolphum Slesuicensem (vt ferunt) episcopum consecratur, largiente Imperatore insignem curtem cum mancipiis, pro obsequio quod illi impenderat Engelbertus, pontifex illorum temporum.

Cap. 38.

SVB Imperio quarti Henrici (qui puer surrogatus est patri) ecclesiæ Osnaburgensi decimus septimus loco præfuit Werincherus: quem nonnulli putant fuisse binominem, vt & Benno diceretur. Nam qui hunc secutus est in pontificatu, secundus scribitur Benno: quod nisi primus præisset, non fieret. Præfuit autem annis XVI. Mirum cur per tanta tempora nihil egerit memorabile: & si quid factum sit dignum mentione, cur non est in literas missum? Sed est hæc vetus querimonia apud nostrates: facere laudanda, quàm scribere, maluerunt. Inde est nobis & posteritati tanta rerum memorandarum ab antiquitate inopia. Peruenit autem hic pontifex viuendo ad annum sexagesimum octauum post mille: & translatus est ad meliora, vt confidimus. Durat enim memoria eius in benedictione apud posteros. 1068.

CAP. 39.

Godscalci pietas & Zelus.

IN Aldenburgensi ecclesia præerat isto tempore Abelinus, nonus à primo episcopus, quum res ecclesiasticæ satis reflorescere inciperent. Nam Godscalcus gentis princeps (de quo prædiximus) vir prudentia & fortitudine prædicandus, accepta in vxorem filia regis Danorum, Wandalos suos ita perdomuit, vt eum quasi regem timentes, offerrent tributa, & pacem subiectione peterent. Qua temporis occasione Hamburg pacem habuit, & Wandalia sacerdotibus ecclesiisque plena fuit. Godscalcus igitur, vir religiosus, ac timens Deum, archiepiscopo etiam familiaris, Hamburg soluendorum causa votorum solebat frequenter adire. Proculdubio in omni Wandalia raro quisquam erat potentior, & tam feruens in Christi religione alius non erat. Igitur omnes Wandalorum populi, qui ad Hamburgensem seu Aldenburgensem pertinent curam, toto tempore quo Godscalcus superuixit, Christianam fidem deuote coluerunt. Tunc etiam per singulas vrbes cœnobia fiebant sanctorum virorum canonicè viuentium, item monachorū, & sanctimonialium: sicut testantur ij qui in Lubic, Aldenburg, Racisburg, Leontio, & in aliis ciuitatibus singulis viderunt. In Magnopoli verò (quæ est ciuitas Obotritorum) tres Deo seruientium dicuntur fuisse cōgregationes. Gratulabatur ergo archiepiscopus de nouella plantatione ecclesiarum: misitq́; de suis episcopis & presbyteris viros ad Godscalcum principem sapientes, qui rudes in Christianismo populos confortarent. Ordinauit autem in Aldenburg, defuncto Abelino, Eizonem monachum, ordine & numero decimum, in ea ecclesia episcopum. Sed quoniam magna erat parochia Aldenburgensis ecclesiæ, partiendam illam putauit, & tribus episcopis, dum res florerent, commendandam.

Crebra cœnobia ædificantur.

CAP. 40.

Tres ecclesiæ ex vna factæ.

INITIVM quoddam & fundamentum hoc tempore iactum est ecclesiarum, quæ nunc sunt Suerinensis & Raceburgensis, sumpta parte ex ditione latissima Aldenburgensis (quæ est nunc Lubecensis) ecclesiæ: vt minimas partes ipsa seruauerit, maioribus ad filias deriuatis. Nam Albertus archiepiscopus Bremensis, quum tamen titulū vbique præferret ecclesiæ Hamburgensis, propter legationem, quæ ei sub hoc nomine debebatur in regna Aquilonis: Is archiepiscopus animo voluens maiora, vt patriarchatus quidam constitueretur in ecclesia Hamburgensi, sub se habens archiepiscopos, ecclesiam Aldenburgensem latissima ditione arctatam contraxit, & in tres episcopatus diuisit. Nam Ioannem Scotum constituit in Magnopoli episcopum, qui nunc est Suerinensis: & Aristonem quendam ab Hierosolymis venientem, in Racesburg destinauit. Quod quidem Imperiali minimè factum est institutione (puer enim erat) sed Alberti archiepiscopi adinuentione. Ipse enim vir magnificus & præpotens in regno, quum Papam ac Cæsarem propitios atq; voluntati suæ per omnia cōsentaneos haberet, in omnibus Borealibus regnis, Daniæ, Suediæ, Norwagiæ, functus est authoritate archiepiscopali, & legationis apostolicæ ministerio. Nec his contentus, patriarchatus honorem assequi voluit: atq; intra terminos suæ ditionis duodecim statuere episcopatus cogitauit.

Archiepiscopus patriarchatum condere instituit.

1062. Iam ad annū Christi sexagesimū secundū, mortuo Bernardo duce Saxoniæ, Ordulphus filius accepit gubernacula ducatus, permisso comitatu fratri Hermanno. Is comitatus quis fuerit, nō satis explicatur, an Phrisiæ de Aldenborg, an Stadensis, an fortè Holsatię & Stormariæ: horū singula, an fortè omnia: res enim in obscuro permansit. Ergo filij Bernardi, memores antiqui odij, quod (licet occultè) patres eorū contra Bremensem ecclesiā exercuerunt, statuerunt iam apertè vltionem sumere de episcopo, totaq́; ecclesiæ familia. Et primò quidē dux Ordulphus, viuente adhuc patre, hostili stipatus multitudine, Bremensem in Phrisia deuastauit episcopatū, hominesq́; ecclesiæ cæcauit: alios etiam ad se legatos pro pace directos, publicè verberari & debaculari iussit. Posttemò omnibus modis ecclesiā & suos impugnare, spoliare, cædere, ac cōtemptui cœpit habere. Archiepiscopus autē querelā ad curiā deferens, nil aliud meruit sub rege puero, quàm derideri: nam & rex puer, à duce & fratre eius primò derisui habitus est. Quapropter archiepiscopus, vt fratres ab inuicem diuelleret, Hermannum comitem suum adaptauit militem: profectusque est in Vngaricam expeditionem cum rege, velut princeps militiæ eius, relicto super negocia regni Annone Coloniensi archiepiscopo. Restituto autem

Iniuriæ graues archiepiscopo illatæ.

tem in regnum Salomone, quem Vngari expulerant, Albertus cum rege puero victor ab Vngaria regressus est. Tunc comes Hermannus magnum ambiens beneficium, quod dare noluit episcopus, statim in furorem versus est: venitq; contra Bremam cum exercitu copioso: diripiensq; omnia quæ inuenerat, soli pepercit ecclesiæ. Castella verò, quæ pontifex diuersis construxit locis, diruta sunt. Archiepiscopus eo tempore primatum curiæ tenebat: cuius audita querela, comes secundum iudiciũ palatij, exilio relegatus, post annum clementia regis absolutus est. Deinde verò idem comes, & frater eius, dux Ordulphus, ad satisfactionem ecclesiæ venientes, pro delicto suo quinquaginta mansos obtulerunt: & terra quieuit dies paucos. Tunc etiam rex vastationi ecclesiæ Bremensis condolens, transmisit ei ad solatium fere centum pallia, cum aliis vasis argenteis, libris & thuribulis, auro paratis. Hæc autem sunt munera quæ misit rex ad reædificationem ecclesiæ: tres calices aureos, librarum x. vnum vas chrismale argenteum, scutum argenteum deauratum, psalterium aureis scriptũ literis, thuribula & candelabra argentea, dorsalia nouem regalia, casulas xxxv. cappas triginta dalmaticas & subtiles xiiii. & vnum plenariũ, cuius tabula ix. libras auri habuit. Hæc de Annalibus libenter inserui, vt munificentiam regum ex illis temporibus agnoscamus. *Damna archiepiscopo illata farciuntur.*

OPERÆ PRECIUM est intueri quid egerit ille archiepiscopus ad exaltationem ecclesiæ suæ. Corbeiam & Laurissam cœnobia, pro quibus diu multumq; episcopus laborauerat, ecclesiæ Bremensis ditioni (etsi longè distantia) traduntur à rege. Tunc & Lismona, quæ hactenus fuit Imperialis, venit in ditionem ecclesiæ, quæ cors lxx. mansos habet: & maritimas Hadaleriæ regiones possidet. pro qua soluenda archiepiscopus Agneti reginæ dedit ix. libras auri, quoniam ea in partem eius ditionis cessit. Quinquaginta ergo cortes dominicales habuit archiepiscopus, ex quibus Walde maxima, vnius mensis persoluit seruitiũ: cæterùm Ambergen minima, quatuordecim dierum. Tanta erat opulentia archiepiscopi. Statuit autem omnes comitatus suæ parochiæ. qui in sua diœcesi aliquam iurisdictionem videbantur habere, in potestatem ecclesiæ redigere, instar aliorum præsulũ, maximè Wirtzburgensis, qui in episcopatu suo neminem dicitur habere consortem: ipse enim quum teneat omnes comitatus suæ parochiæ, ducatum etiam prouincię gubernat. Quapropter ab initio illum maximum Phrisiæ comitatum de Findgoe, est adeptus à rege, quem prius habuit dux Godfridus, tunc verò Egbertus. Pensionem annuam esse dicunt, centum librarum argenti: quarum ducentas Egbertus soluit, fuitq; miles ecclesiæ. Archiepiscopus autem obtinuit eundem comitatum per decem annos, vsq; ad expulsionis suæ diem. Alter verò comitatus erat Vtonis, qui per omnem parochiam Bremensem sparsim diffunditur: maximè circa Albiã. Pro quo archiepiscopus tantum Vtoni obtulit de bonis ecclesiæ, quòd singulis annis mille libras argenti soluit: quum vtiq; tanta quantitate precij maior posset ecclesiæ fructus omni anno parari: nisi quòd sufficit ideo pauperes esse, vt diuites seruos habeant. Tertius erat comitatus in Phrisia, Bremensi parochiæ vicinus, qui dicitur Emisgoe: pro quo archiepiscopus pactus est, se regi mille libras argenti daturum. Cuius pecuniæ summam quum non facilè posset conficere, iussit cruces, altaria, coronas, & cætera ornamenta ecclesiæ deponi: quibus denudatis, infelicem maturauit contractum perficere. Gloriabatur autem, pro argentea citò se auream facturum ecclesiam, omniaq; ablata in decuplum restituere: sicut & prius in destructione claustri visus est egisse. Tunc etiam ornamenta aurea, quæ obtulit domina Emma, confracta sunt. Aurifaber illa conflans, ad sonitum mallei visus est audire quasi vocem gementis pueri. Tali modo thesauri Bremensis ecclesiæ à veteribus summo studio, magnaque fideliũ deuotione collecti, tunc pro nihilo sunt pessundati: vix tamen ex eadẽ pecunia media pars debiti est conflata. Gemmæ autem distractæ, in vsum seculi male peruenerũt. Ab illo ergo die ruentibus in occasum prosperis, omnia Bremẽsi ecclesiæ aduersa fuere: archiepiscopus & sui, ab omnibus velut hęretici exibilabãtur. At ille omniũ voces paruipendens, simul etiã relicta rei domesticæ cura, totus in curiã vehemens, & in gloriã præceps ferebatur.

CAP. 41. *Wirtzburgensis solus in tota diœcesi regnum obtinet.* *Stulta archiepiscopi ambitio.*

ANNUS erat sexagesimus sextus, post mille à Christo, quum Albertus archi- CAP. 42.

episcopus Hamburgensis, consulatū curiæ per Imperiū est adeptus: æmulisq; remotis, primatū arcemq; capitolij possedit: nō tamen sine inuidia, quæ solet esse comes gloriæ. Tunc verò quædā aurea renouaturus secula, in cōsulatu suo cogitauit disperdere de ciuitate Dei omnes operātes iniquitatem, præcipuè illos qui vel in regem miserunt manus, aut ecclesias deprædasse videbantur. Cuius delicti conscientia quum ferè omnes episcopi & principes regni tangerentur, vnanimiter conspirabant, vt ille solus periret, ne cæteri periclitarentur. Igitur omnes apud Triburiam congregati, quum præsens rex adesset, Albertū archiepiscopū, quasi magum & seductorem a curia depulerunt.

Archiepiscopus gratia & potentia excidit.

Audientes autem duces, Ordulphus, & filius eius Magnus, & Hermannus comes, pontificem ab ordine senatorum esse eiectum, sunt gauisi: atque vt eum penitus à suo quoq; episcopio pellerent, sunt annisi. Ipse autem eo tempore quum nihil tutius haberet, Bremæ consedit, inimicorū custodia vndique vallatus. Quumq; tota ducis familia pastorem & ecclesiā persequerentur, Magnus adolescens, ducis filius, ante omnes sæuiebat: glorians se reseruatum esse, vt rebellem domaret ecclesiam. Aiunt ducem Bernardum, futuri præscium, hoc ipsum sæpius narrasse cum gemitu, quo in extremis positus dixerit, filios suos ad excidium Bremensis ecclesiæ fataliter esse destinatos. Vidit enim per somnium, ex penetralibus suis egressos in ecclesiam vrsos aprosque, deinde ceruos, ad vltimum lepores. Vrsi, inquit, & apri erant parentes nostri, fortitudine velut dentibus armati: cerui sumus ego & frater meus, solis decori cornibus: lepores autem sunt filij nostri, modicæ virtutis, & timidi: de quibus metuo, ne impugnantes ecclesiam, diuinam incidant vltionem. Quapropter sub obtestatione diuini timoris præmonuit eos, ne quid impium cogitarent aduersus ecclesiā & pastorem, néve læderent hunc aut illum, quorum iniuria redundaret in Christum.

Bernardi filij archiepiscopo supra modum infesti.

Hæc ille surdis auribus præcepta dedit. Magnus enim, nepos eius ex Ordulpho filio, collecta multitudine latronum, non eo modo ecclesiam impugnare conatur, quemadmodum parentes eius: verùm ipse ecclesiæ pastorem persecutus, vt cōtentionem diutinam fuisse videretur, aut membris truncare, aut penitus interficere quærebat ipsum. Nec tamen illi dolus defuit ad cauendum, auxilium verò in militibus prorsus nullum habuit. Et ipso ergo tempore archiepiscopus à Magno duce obsessus, clàm metu fugit Goslariā: ibiq; securè apud Loctunā in prædio suo per dimidium annū mansit: castra autem & seruitia eius ab hostibus sunt direpta. Tandem fœdus cum Magno pepigit, offerens ei in beneficiū (Feudū nunc vocant) de bonis ecclesiæ mille mansos & amplius: vt qui hostis erat, miles fieret: eo nimirum tenore, vt comitatus Frisiæ, quorū alterum Bernardus, alterum Egbertus inuito retinebat pontifice, Magnus absque omni dolo iuri ecclesiæ reuocaret & defenderet.

Archiepiscopus defensores magno emit.

Ita prorsus diuiso in tres partes episcopatu Bremensi, vnam partem Vdo, alteram Magnus possedit, tertia vix remansit episcopo: quam etiam ipse postea Eberhardo aliisq; regiis adulatoribus distribuēs, fere nihil sibi retinuit. Nam & curtes episcopij, & decimæ ecclesiarum omnes, cesserunt in vsum laicorum. Tantis ergo largitionibus nil erga Vdonem & Magnum lucratus est, quàm ne à suo episcopatu penitus eiiceretur, & vt dominus inani nomine diceretur.

CAP. 43. SVBIERVNT tum ecclesiasticis rebus per vicinam Wandaliam infelicissima tempora. Nam Christianismus per Godscalcum principem ad bonum modū restitutus, tum penitus est subuersus. Nam dum ipse pro sua in populo authoritate instantissimè ageret, vt fideles firmarentur, & infideles conuerterentur: iamque prosperatis (vt videbatur) rebus, maiorem in modū fides reflorescerett in ea gente, subitò exarsit coniuratio malè potentū in caput Godscalci: & in ciuitate Leontio (nunc Lenze vocant) ad ripam Albis, opprimitur, pro Christo cæsus ad aram, cum sacerdote Ippone, VII. Idus Iunij, & aliis multis tam clericis quàm laicis, qui pro Christo diuersa pertulerunt supplicia.

Multorum Christi martyrum cædes.

Manauit sæuitia ista latè per omnem prouinciam. Erat congregatio fratrum Christo seruientium sub patre Ansuero. Hic sæuientibus Wandalis, & sanguinem Christianum sitientibus, quum ad passionem perueniret, rogabat sæuientes, vt prius fratres, quibus ipse metuebar, lapidarentur. Quibus coronatis, ipse gaudens, cum Stephano genua posuit, & co-

coronam

ronam accepit martyrii sui. Huius sancti brachium integrum seruatur apud Stadium, in ecclesia beatæ Mariæ, nunc subuersa, prius fratrum moribus euersis: intus habitant, si non degunt. Ioãnes etiam senex episcopus in Mekelnburg, peregrinationis amore quodam Scotiam egressus, venerat in Saxoniam: & clementer ab archiepiscopo exceptus, non multo pòst ab eo est in Wandaliam missus, Magnopolensis episcopus. Hic apud principem Godscalcum illis commoratus diebus, multa millia ante tumultum exortum baptizauit: & nunc pro cõfessione Christi in Mekelnburg fustibus cæsus, deinde per singulas Wandalorum ciuitates ad ludibrium ductus, quum à Christi nomine flecti non posset, truncatis manibus & pedibus, in plateam corpus eius est proiectum, capite desecto. Quod barbari contis persigentes, in titulum victoriæ deo suo Radegast immolauerunt. Hęc in metropoli eorum Rethré gesta sunt, III. Idus Nouemb. Ea vbi fuerit ciuitas, non bene compertum habemus: sed coniectura assequor, vt credam in terra Stargardiæ fuisse, in loco Robel, ad lacum profundissimum & piscosum. Nam Starigard Wandalica lingua, magnam sonat ciuitatem. Vnde factum coniecto, vt nomen ciuitatis acceperit, & seruauerit in hunc diem regio & totus dominatus nunc parés ducibus Magnopolensibus. Filia quoque regis Danorum (vxor videlicet Godscalci) apud Mekelenburg cum cæteris Christianis mulieribus cæsa, diu nuda per ignominiam est dimissa.

Ioannes pro Christo atroci morte affectus.

Cap. 44.

Ecclesiarum Magnopolensis (quæ nunc est Suerinensis & Raceburgensis) principia sunt sanguine martyrum cõsecrata: nam Magnopolitanum episcopatum Ioannes primus episcopus, sanguine suo rigauit: Raceburgensem, Ansuerus, cum fratribus pro Christo cæsus, dicauit. Aristo autem episcopus non legitur cæsus. Ergo Wandali victoria potiti, totam Hamburgensem parochiam ferro & igni demoliti sunt. Stormarii & Holsati fere omnes aut occisi, aut in captiuitatem sunt perducti. Hamburg cum arce sua funditus exciditur, & in derisionem Saluatoris nostri, etiam cruces à paganis sunt truncatæ. Ciuitas etiam Sliaswig ab iisdem funditus euertitur. Huius autem cladis author Plusso quidam fuisse dicitur, qui sororem Godscalci coniugem habuisse fertur: domumq; reuersus, & ipse obtruncatus est. Itaq; omnes Wandali, facta conspiratione, ad paganismum denuo sunt relapsi, eis occisis, qui in fide perstiterunt. Dux Ordulphus sæpe contra Wandalos dimicans, nulla vnquam potitus est victoria. Igitur expulsio archiepiscopi, & mors Godscalci, anno Henrici regis octauo, archiepiscopi vigesimosecundo, anno scilicet Christi LX. post mille, prouenerunt. Vacauit exinde sedes Aldenburgensis, cum filiabus Magnopolensi & Raceburgensi, per annos LXXXIIII. Hæc est Wandalorum tertia negatio, quos primò Carolus conuertit, deinde Otto primus, nũc verò tertiò princeps Godscalcus. Et hæc mala signauit horribilis Cometa, qui ipso anno apparuit circa dies Paschæ. Eodem anno clades maxima prouenit in Anglia, per Wilhelmum Normannum, ex littoribus Galliarum: quod in Norwagia nostra sumus plenius executi.

Wandalorum in Christianos sæuitia.

1060.

Wandali ter Christum abnegarunt.

ALBERTI KRANTZII
METROPOLIS, LIB. V.

Cap. I.

Non alienum est professioni nostræ, quãdo res ecclesiasticas scribimus prouinciarum Germaniæ Borealis, intexere catalogum summorum pontificum, annotationibus breuissimis, cum designatione rerum clarissimarum, quæ sub cuiusque pontificatu agebantur. Igitur quoniam ad Nicolaum primum seriem deduximus, inde prosequamur cæteros, exequentes ad nostra vsque tempora, hoc est ad initium Henrici quarti regnantis: cuius Imperium multum diuq; colluctatum est aduersus Romanos pontifices: quod in Saxonia nostra ostendimus.

Hadrianus II. natione Romanus, quòd pontificatu dignus fuerit, vel inde clarissimè constat, quòd inuitus ad cathedram traheretur, laudante Ludoui-

co secundo concors votum, qui & illius refragantiam libenter approbauit. Sub hoc damnatus est Photinus hæreticus in Constantinopolitano concilio. Optimus pontifex, nihil prætermittens quod erat ministerii sui, anno quinto, mense nono pontificatus defecit.

Photinus damnatur.

111 IOANNES VIII. patria Romanus, Græcè & Latinè doctissimus, Carolū III. cognomento Grossum corona donauit imperii. Tumultum & carcerem à suis passus, euasit in Gallias: ibi rem ecclesiasticam composuit, concilio Trecensi. Deniq; ad vrbem rogatus rediit. In Sarracenos duxit, expellens eos Italia & Sicilia. Multa è Græco transtulit. Peruenit ad annum pontificatus decimum, & obiit.

112 MARTINVS II. quem alii Marinum vocant, natione Gallus, malis artibus fertur ad pontificatum peruenisse. Ioanni prædecessori suo insidiatus, dicitur eius carcerem procurasse. Et tamen pontificatum male quæsitum, bene administrare non potuit. Sed in hoc feliciter prouenit ecclesiæ, quòd non diu fruitus est honore pontificio. Nam anno secundo, mense quinto defecit.

Malis artibus papatum nactus.

113 HADRIANVS III. patria Romanus, tanti fuit animi, vt adepto pontificatu decretum faceret, quòd in assumptione Romani pontificis Imperatorum assensus non expectaretur: quod Nicolaus potius molitus est, quàm inchoabat. Ferebant tempora, Romanorum improbitas, vt Imperatores adessent: nunc quum virtus in Imperio elanguit, ausi sunt pontifices eos contemnere. Anno secundo pontificatus, spem multorum fecit inanem, deficiens.

Quantum animi, tantum iure.

114 STEPHANVS V. patria Romanus, pontificatum iniit eo tempore, quo Galliæ Normannis, Italia Sarracenis colluctantur: tenuitq; labore plurimo. Nam & Italia inquieta fuit, & Romani non satis patebant. Fecit tamē bonus pontifex quod potuit, vt ecclesia Dei bene proficeret, & iurib. eius nihil decederet. Compleuitq; in pontificatu annos sex, & transiuit ad meliora.

115 FORMOSVS, hic Portuensis episcopus, Ioannis VIII. seueritatem veritus, vrbem dimisit, quòd conscius crederetur vinculorum Ioānis. Nomen assumptum in pōtificatu, insinuat hominem insolentem. Episcopatum & vrbem abiurauit: sed Martinus eum absoluit, & restituit. Papa creatus, Arnulphum fecit Imperatorem, accitum in vrbem: perduxitq; pontificatum in annum quintum, & mortuus est.

116 BONIFACIVS VI. patria Tuscus, creatur pontifex: sed quòd paucis diebus præerat, nihil magnum efficere potuit: nec declarauit quā sequeretur tum factionem, quæ fuit inter cardinales, & perinde creatos pontifices. Tantùm enim XV. (vt alii, XXV.) diebus in pontificatu dicitur vixisse.

Cardinalium regnum in se diuisum.

117 STEPHANVS VI. patria Romanus, adeo fuit infestus Formoso, vt exhumatum, pontificalibus iuberet nudari, digitos pręscindi, & in Tyberim mergi, quibus contra iusiurandum sit abusus: sepulturæ tradi laicali. Fuit hæc dissensio perniciosa exemplo inter summos pontifices, vicarios Christi, quàm dissimillimos sanctitati patrum, qui ad martyrium ex hoc gradu transierunt. Anno secundo, mense tertio defecit.

Papa in papā plusquam Scytha.

118 ROMANVS, & vocabulo & origine, suffectus Stephano, statim improbat acta prædecessoris, vltrà etiam fortè processurus, si vita illi longior fuisset, ad declarandam sectam siue factionē suam, qua tum turpissimè pontifices laborabāt. Nam mense tertio ab inito pontificatu moriens, illum reliquit.

119 THEODORVS, & ipse Romanus, nihilo melior prædecessoribus suis. Formoso & ipse subscripsit, contrariæ factioni, quantum potuit, renisus. Sed nō potuit intra paucos dies multa: nam vicesimoseptimo die initum pontificatum moriens dimisit.

120 IOANNES IX. & ipse Romanus, Formoso inhæsit. Et quoniam Romano populo visum est graue ita tumultuari pontifices, vt pene commotio grauis excitaretur, nisi Ioannes cedens, Rauennam peteret: ibi in pontificum cōcilio acta Formosi iustificat, Stephani condemnat. Sed ne vltrà procederet, vita breuis effecit. Nam anno secundo vix ingresso moritur, & successori fecit locum.

Neque tamen papa errat.

121 BENEDICTVS IIII. & ipse Romanus, modestia & suauitate præstitit prædecessoribus. Nam factioni illorum se non immiscuit, sed vt potuit, ministerii sui

munus

munus diligenter impleuit. Exinde probatior, quòd illum tot praua non fecerint exempla deteriorem. Anno tertio, pontificatum moriens reliquit.

Leo v. (cuius patria nusquam exponitur) fuit Benedicto in pontificatu sur- 122
rogatus: vir optimus, sed qui inuidiam suorum euadere non posset. Captus enim à domestico suo Christophoro, ambiente pontificatum, quarto Leonis die, ita coactus est se pōtificatu abdicare: & breui deinde, cōfectus animi dolore, Leo interiit.

Christophorvs malis artibus, pontificatu per vim deiecto Leone, o- 123
ptimè de se merito, fit pontifex: sed septimo mense, quo modo ingrediebatur, sic deturbatur, in monasterium detrusus. Sed inde exemptus, duriori carceri est tradi
tus à successore, quòd successori quieturus non videbatur: ibiq; moriens defecit. *Amen, amen.*
Sic præmia sunt male meritis.

Sergivs eius nominis iii. natione Romanus, iam tum diaconus Formoso 124
restitit: quapropter in Gallias fugere est coactus. Reuersus autem, fauore Lotharii regis ad pontificatum peruenit. Christophorum monasterio exemptum durius
carcerauit. Formosum sepultum, iterum erutum, iussit decollari, atque in Tybe- *Papa in For-*
rim proiici. Sed repertus, ad sepulturam redditur, non sine miraculis. Moritur i- *mosum impi⁹.*
ste anno septimo.

Anastasivs iii. patria Romanus, Sergio surrogatur, vir bon⁹: & in hoc 125
præcipuè collaudatus, quòd prædecessorum suorum factionibus se minus immiscuit, neque approbans, neq; reprobans acta cuiusquam, sed omni solicitudine sua tempora curauit. Nam secundo anno sui pontificatus deficiens moritur, facitque locum successori.

Lando, patria Romanus, adeo fertur obscurè pontificatum gessisse, vt non- 126
nulli eum inter pontifices non numerent. Alii tamen hoc eum loco dignantur, qui eum tradunt interposuisse authoritatem, quo minus Berengarius, tum rex Italiæ, & Rodulphus Guidonis filius, bello inuicem decertarent. Sexto autem mense sui pontificatus moritur.

Ioannes eius nominis x. patria Romanus, pontificatum est adeptus multis 127
aduersationibus. Rauēnas erat archiepiscopus: inde deturbatur, fit vniuersalis Romanus: bene temporibus necessarius, quòd cum Alberico marchione Hetruriæ,
Sarracenis eiiciendis laboraret. A militibus autem Guidonis capitur, dum se ni- *Cuius tamen*
mis immiscet tempotali gladio. Ceruicali in os proiecto necatur, anno pontifica- *ius habere fer-*
tus decimotertio. *tur.*

Leo vi. patria Romanus, componendis ciuibus, per tempora prædecessorū 128
tumultuantibus, laborem impendit. Italiam pacauit, vt potuit: hostes exteros exclusit. Et omnia in melius reformans, dum maiora molitur, è vita subtrahitur, men
se pontificatus sui septimo. Mirum de menstruis pontificibus: non carent tempo- *Papatus philtrum.*
ra veneni suspicione.

Stephanvs vii. natione Romanus, pontificatum iniit, dum Vngari & I- 129
taliæ & Germaniæ graues imminerent. Ipse autem dum Italiæ prospicit, dum vrbē Romam componit, maiora meditatus, vitæ cursu subtrahitur. nam anno pontificatus sui secundo, vitam cum morte commutauit.

Ioannes xi. natione Romanus, pontificatum administrauit eo tempore, 130
quum Genuę fons sanguinis effluxit, præmonstrās vastitatē, quam erant Sarraceni *Fons sanguini*
facturi. Vngari quoq; Italiam ingressi, latè omnia populati sunt, vt mōstris fieret fi- *scatet.*
des. Ioannes autem pontificatus sui anno iiii. moriens, successori locum fecit.

Leo vii. patria Romanus, eo tempore gessit pontificatū, quum Hugo & Ro- 131
dolphus ex Galliis acciti, gubernarent eam quæ dicitur Lombardia, prouinciam. Leo autem quum suæ studeret quieti, nullis se rebus implicuit. Pontificatum egit in annum vsque tertium: quo moriens, locum cessit se viuaciori.

Stephanvs viii. natione Germanus, pontifex creatur, mirum quomo- 132
do sinentibus Romanis: præsertim quum nullus ex Germania Imperator vrgeret. *Papatus Ger-*
Sed Romani virum bonum adeo contumeliis affecerant, & pudendis in frōte vul- *mano vix pa-*
neribus, vt publico abstineret: & facilè appareret, illum inuitis dominis Romanis *tet.*
in sede esse Petri. Moriturq; pontificatus sui anno tertio, mense quarto.

133 MARTINUS III. patria Romanus, pontificatum adeptus, post multos respexit germanitus ad officium publicum quod gerebat. Templa instaurauit, pauperes aluit, pietatem coluit, mores reparauit: & forensibus omissis, cuius in terris vices gereret, diligenter est intuitus. Sed bonus pontifex diuturnus esse nō potuit: nam tertio anno sui pontificatus, sexto mense defecit.

Quibus abstinere papa debeat.

134 AGAPETUS II. natione & ipse Romanus, pontificatum gerebat in diebus vltimi Berengarii. Quem quum cerneret intractabilem, & ad solam tyrannidē insolenter agere, vocauit Ottonem primum, Germaniæ & Romanorum regē. Qui dum confligaretur Berengario, Agapetus in annum vsq; nonum cum summa laude pontificatum gessit, in pace concludens.

135 IOANNES XII. Alberici potentis Romani filius, papatum occupat. In eo seculariter viuit, venationibus & libidini seruiens. Romani iam formam veteris reipublicæ renouasse videbantur. Erant consules, & decarchones. Sed Ioannes vbi nihil modestius agit, duo cardinales literis accersunt Ottonem: malè mulctantur ab Ioanne, vbi innotuit. Venientem Ottonem non expectauit: sed abiens in auia, occiditur in adulterio, anno nono.

Cardinales papam abdicandum curant.

136 LEO VIII. ciuis Romanus, & Lateranensis protoscriniarius, deposito à patribus Ioanne, creatur pontifex in locum eius. Sed non sunt passi Romani, qui abeunte Imperatore Benedictum surrogarunt. Reuersus Imperator, adegit Romanos Leonem reponere, Benedictum dedere. Itaq; peregit in pontificatu Leo annum vnum, menses quinque. Eius literæ antiquitatis indices, sunt in nostra Saxonia.

137 BENEDICTUS V. natione Romanus, declinante cum exercitu Imperatore, deturbato Leone, ab amicis Ioannis pontifex creatur. Non est passus Otto legitimi pōtificis Leonis iniuriam. Exercitu vrbi admoto, adegit Romanos ciues multis incommodis, Benedictum dedere, Leonem restituere. Benedictum cum Adaldago cancellario suo, archiepiscopo Hamburgensi, misit exulatum in Hamburgū. Ibique dolore animi moriens, sepelitur.

138 IOANNES XIII. patria Romanus, Narniensis episcopus, pontifex creatur: Sed Romanorum suorum inuidiam superare non potuit. Iofredus Campanię princeps, Romam accersitus, eum capit: includit arci Sancti angeli, abducit in suā prouinciam. Occiditur Iofredus, papa restituitur. Otto vbi audiuit, parabat vindictā. Ioannes autem sexto pontificatus sui anno pene expleto, dormiuit in pace.

139 BENEDICTUS VI. patria Romanus, vbi insolescentium ciuium voluntatibus refragatur, capitur à Cincio potēti Romano, & in arcem Hadriani recluditur: néve ex Germania euocaret Imperatorem, ibidē strangulatur, vel (vt alii scribunt) fame moritur. Ita virtus emicuit pestilentium Romanorum, hominum qui à vera nobilitate nimium degenerauerant. Anno secundo sui pontificatus moritur.

Cincius papæ inimicissimus.

140 DONUS, patria Romanus, vir per omnia modestus, qui ciuium voluntatibus non adeo refragatus, pacem temporū habuit. Ecclesiastica administrauit mediocriter, neq; laudem magnam, neq; reprehensionem meritus. Quietè transiuit tempora sua, ad annum pontificatus sui non expletum, moritur.

141 BONIFACIUS VII. cuius ignoratur patria, malis artibus adeptus pontificatum, cùm non modestiùs ageret in eo, quàm conscendisset, exturbatur. Preciosa quæq; abduxit, & pecunia suffarctus rediit: corrupit quos viderat sibi profuturos. Ioannem diaconum sibi obsistentem exoculauit: mense septimo bestia periit.

Vulpes, leo, canis.

142 BENEDICTUS VII. patria Romanus, pontifex creatur. Rhemis celebrata Synodo, Gilbertum damnari curauit, hæresimq; extinxit. Ottonis iam senescentis annuens votis, Ottonem filium cum Theophania coniuge Imperatorem consecrauit, & coronauit, peruenitq; ad octauum sui pontificatus annum.

143 IOANNES XIIII. pontifex creatur ex Romanis: sed breui captus, in Hadriani molem clauditur. Sua id culpa acciderit, an Romanorum insolentia, non satis aperiunt scriptores. Potuit vtrunque esse in causa. Verùm ibi inedia moritur, mense octauo initi pontificatus.

144 IOANNES XV. patria & ipse Romanus, hoc habet testimonium, quòd amore cognationis suæ oblitus sit religionis: nam nepotibus, consobrinis & proximis omnia,

omnia, religioni & merito nihil deferebat. Vnde visus odisse clerum, ab eo non amabatur. Nostrorum temporum mala. Octauo mense defecit.

Suos plusquam Christum amauit.

IOANNES XVI. & ipse Romanus, vir põtificatu dignus, restitit Romanis in- 145
solescentibus. Crescentius autem Romanus quũ omnia in se traheret, coegit pontificem cedere in Hetruriam. Verùm timens quòd Ottonem tertium accerseret, misit amicos oratum vt rediret: venientemq́ veneratur. Perduxit autem pontificatum ad annum vsq; decimum.

GREGORIVS V. German⁹ origine, Saxo regione, de sanguine Ottonis ter- 146
tii, in gratiam eius pontifex creatur. Sed Crescentius non destitit augere potentiam: cessit pontifex in Hetruriam, inde in Germaniam. Interim Crescentius muniuit arcem Hadriani, visus Germanorum viribus resistere. Venit cum exercitu Imperator: Crescentium & Antipapam capit, & occidit. Gregorium reponit. Sed nõ diu superérant, curantibus magistris Romanis: Nam & Otto III. veneno tum periit, anno secundo Gregorius cessit.

IOANNES XVII. is est natione Græcus: quem in locum cedentis Gregorii 147
Crescentius intrusit, doctum quidem senem, & diuitem hominem, Placentinum episcopum: sed ambitione cæcum, qui se pateretur in locum legitimi pontificis intrudi. Vnde male periit cum suo Crescentio, decimo mense sui pontificatus.

SYLVESTER II. natione Gallicus, malis (vt ferunt) diaboli artibus conscen 148
dit vt esset primùm Rhemensis, deinde Rauennas archiepiscopus, demum papa. A diabolo animatus, tam se diu victurum, quoad Hierusalem contingeret, non cogitauit de capella in Lateranensi. Ibi celebrans infirmatur ad mortem: moriturus, signa magna dat pœnitentiæ: iubet se dimembrari, & proiici canibus. Spem aiunt factam salutis: alii fabulam contemnunt, quod & ego. Ad annum secundum peruenit.

Papa à diabolo sophista circumuentus.

IOANNES XVIII. cuius ignoratur patria: quia parum præfuit, parum de illo 149
scribitur: nam viuendo vix attigit mensem quintum. Quo tamen omni tempore visa sunt prodigia multa, temporum mutationem præsagientia: cometes, & terræmotus varii.

IOANNES XIX. & ipse Romanus, quum pontificatum iniisset, vsus mode- 150
stia, paucis se rebus implicuit, memor quibus se priores pontifices difficultatibus implicuissent. Si ad pietatem omnia conuertit, bene habet: si non, suis commodis & quieti temporum, ad solam voluptatem indulsit. Anno quarto moritur.

SERGIVS, eius nominis IIII. & ipse Romanus, pontificatum adiit, dum Sar 151
raceni in Sicilia dominarentur, & in Italia pedem infigerent. Sed Sergius omni quo potuit conatu, nobilitatem Italiæ monuit ac stimulauit, vt gentem eiicerent: & perfecit, vt Normanni ibi potissimùm laborarent. Anno secundo pontificatus defecit.

BENEDICTVS VIII. patria Tusculanus, papatum iniit, & Henricum Baua 152
rum per electionem primum assumptum, corona donauit: quo mortuo, ab æmulis pellitur, & alius surrogatur. Tamen postea cum æmulis compositus restituitur. Ad annum vndeuigesimum peruenit. Hunc scribit Petrus Damianus, visum episcopo sedentem in atro iumento, & eleemosynas pro se dari mandantem. Episcopus, omnibus omissis, religionem ingreditur.

Horrendum de papa mortuo visum.

IOANNES XX. & ipse Romanus, creatur pontifex, quum Conradus secũdus 153
imperaret: quem etiam corona donauit. Sed ab æmulis vexatus, illius patrocinio permansit in pontificatu, & perdurauit in annum vsq; vndecimum. Nam Conradus interminatus est Romanis, si se aduersus pontificem commouissent.

BENEDICTVS, eius nominis IX. patria Tusculanus, papa creatur: quẽ Ro- 154
mani præ ignauia contempsere: deturbatoq́; eo, Ioannem Sabinum episcopum, Syluestrum III. vocantes, sufficiunt. Sed & ille displicuit, ac eiicitur, Benedicto reuocato. Sed quum videret eius rei discrimina sæpius subiturum se, Ioanni archidiacono sancti Ioannis ad portam Latinam (quem appellabant Gregorium VI.) papatum tradidit, si non vendidit. Harum rerum pertæsi Romani, deferunt Imperatori arbitrium de pontificatu. Annos decem durauit sub Benedicto ista variatio.

Euripus Romani pontificatus.

155 SYLVESTER, eius nominis III. in locum deturbati Benedicti, non legitimè, sed per tumultum creatus, quum esset antè Sabinensis episcopus: reposito Benedicto, & ipse deturbatur, non legitimè accepto pontificatu. Nam die quadragesimo nono ab assumpta, imò occupata dignitate, detruditur.

156 GREGORIVS VI. archidiaconus, siue (vt alii scribunt) archicanonicus, vir primarius, à Benedicto propinquo suo papatum nō legitimè accepit. Ideo cunctis de papatu & tribus competitoribus malè sentientibus, Henricus tertius Imperator interpellatur. Benedictus non suffecit, Syluester non eligitur, Gregorius male comparauit: omnes destituuntur.

157 CLEMENS II. natione Germanus, antea Sindigerus, Bambergensis episcopus, cum Henrico Imperatore inter multos Romam petens, papa creatur: præfuitque papatui in annum secundum. Ab eo Henricus titulis Imperatoris & Augusti decoratur. Veneno petitum aiunt periisse, arte magistra Italicorum. Quomodo enim ferrent Germanum papam, qui Romanum non ferebant?

158 DAMASVS II. natione Bauarus, surrogatur, antea Fridericus dictus, præcessoris sui cancellarius. Alii Stephanum dicunt vocitatum, qui etiam dominum suum, ambitione accensus, veneno petierit. Sed credo infamiam à magistris impositam innoxio, quo à se deriuarent. Nam & is breui tempore mansit in pontificatu, mense vno.

Veneficia ubi crebra.

159 LEO IX. natione Alemannus, Tullensis episcopus, quum arbitrium de papatu Romani ad Imperatorem Henricum tertium coniecissent: nam potens quisque per ambitionem contenderat ad eam dignitatē. Inuidia ergo magis alterna, quam honore regio moti, deferebant Imperatori. Is circumspiciens, quum non esset in episcopis Germaniæ qui veneficis præfici vellet, homo simplex Bruno, Tullensis episcopus, mittitur, & pontifex consecratur. Peruenit ad annum quintum.

Germani non emunt tanti pœnitere.

160 VICTOR II. antè Gebehardus dictus, natione Alemanus, episcopus Eistatensis (antea dicebatur Aureata) pontifex creatur ex sententia Henrici Imperatoris tertii: quum in eam rem Hildebrandus Romanus subdiaconus missus esset. Ille Synodum Florentiæ celebrauit: & in pontificatu non exegit annum secundum.

161 STEPHANVS IX. natione Lotharingus, Fridericus antè vocatus, curauit labem Simoniæ detergere, ecclesiam Mediolanensem superbiētem sub Romanam reuocare. Concilium indixit Florentiæ: sed priusquam conueniret ibidem, octauo mense defunctus, sepelitur.

162 BENEDICTVS X. natione Campanus, Feltrensis episcopus, Mintius antè vocatus: quum Romani tumultuarentur, pontificem ex sua gente poscentes, pontifex acclamatur, & clamore populari pro pontifice habetur. Cessere cardinales, cumque his Hillebrandus subdiaconus, cuius magna erat authoritas: & mensibus nouem permansit in præsumpta dignitate.

163 NICOLAVS II. natione Allobrox, episcopus Florentinus, Gerhardus antè vocatus, Senis (quum Romæ non liceret per tumultum) pontifex creatur. Fecit constitutionem de pontifice deligendo, quæ est in corpore Decretorum. Benedictum se cogit abdicare pontificatu: peruenit ad annum tertium.

164 ALEXANDER II. natione Mediolanensis, episcopus Lucensis, Anselmus antè vocatus, creatur pontifex. Cisalpini cum Henrico iuniore ius antiquum repetente, primum Cadolum Parmensem episcopum, fecere Romanum, & vsque Romam perduxere: sed quum multo labore Alexāder ius ecclesiæ tueretur, obtinuit. Quam rem plenius in Saxonia inter res Imperatorias egimus. Alexāder ad annum vndecimum peruenit pontificatus.

165 *GREGORIVS VII. Hildebrandus antè vocatus, natione Hetruscus, quum multa pro Romanis pontificibus egisset, acclamante clero & populo Hildebrandum à beato Petro electum successorem, magnis votis & concordibus eum designauere patres. Multus illi labor erat cum Henrico IIII. multiplex colluctatio: sed superauit veritas & iustitia: obtinuitq; pōtifex, vt ad annum decimum tertium perueniret. Hic sistemus calamum, redeuntes ad pontifices nostros.

CAP. 2. QVVM Henricus IIII. in Imperio esset primis annis pueritiæ abusus, didicit quod

quod dediſcere non potuit, frena laxans libidini: quum per Imperium duo archiepiſcopi conſulatum tenerent ordinarium. Sed iam (vt diximus) deturbato Adalberto Bremenſi & Hamburgenſi archiepiſcopo, plus Anno Colonienſis archiepiſcopus rem adminiſtrabat, vir optimus, ex nobilitate Sueuiæ prima natus, cum fratre Weſſilo, quem alii vocant Wernerum. Hunc curauit, moriente Engelhardo, eccleſiæ metropolitanæ Magdeburgenſi præficere archiepiſcopum. Reſtitere fratres, qui iure ſuo electionem intentabant: prætendentes præpoſitum ſuum Fridericum, virum bonum, doctum, nobilem. Sed præualuit Annonis ſententia: ceſſere fratres, vt fuit neceſſe, viro potentiſſimo. Fridericus tamē præpoſitus (vt dicemus) ordinante eodem Annone, factus eſt epiſcopus Monaſterienſis. Genus amborum fratrum Annonis & Weſſili, ex comitibus de Sonnenberg. Reſponderat virtus nobilitati: & vterq; in ſua eccleſia digniſſimè rem adminiſtrauit: niſi quod Anno iam maiori fultus authoritate, etiam Romanum regebat ſub puero rege imperiū. Weſſilus autem (ſiue Wernerum dicere mauis: vtrunq; enim nomen legitur in Annalibus) annis quatuordecim cum ſumma laude præfuit eccleſiæ ſuæ. Vidit tamē turbationem in prouincialibus ſuis Wandalis, qui pro magna parte reciderunt in paganiſmum, cæſo Godſcalco viro Chriſtianiſſimo. Sed voluentibus ſeculis, quum rediret tempus miſerendi eorum, & ipſi reuerſi ſunt ad Chriſti religionem. *Imperium à ſacerdotibus administratur.*

CAP. 3.

HALBERSTADENSI deinde eccleſiæ poſt Burchardum præficitur alius Burchardus, cognomento Buko, qui annis viginti octo præfuit eccleſię cum ſumma laude. His temporibus intantum efferbuit perſecutio Wandalorum, vt vicini Chriſtiani male ab illis haberentur. Non erant contenti fidem reieciſſe, niſi etiam in priſtinos dominos ſuos vindicaſſent Saxones. Nihil Ordulfus dux, nihil Magnus filius eius, potuere in gentem efferueſcentem. Pugnauere aliquoties in eam: ſed cladem, non victoriam, reportauere. Crito erat dux in gente rebellionis princeps, ſanguinarius: qui Godſcalci alterum filium dolo perdidit, ab altero & ipſe in ſenectute, poſt multa tempora, interemptus: quod in Wandalia diximus. Vſqueadeo ſæuiit Crito in Sturmarios & Holſatos, vt quum ſe in eum armis tueri non poſſent, Holſati populatiter egreſſi, ſedes nouas quæſierunt. Sexcentas ferunt domos emigraſſe, & in Harticis montibus (veteres dixere Hercyniam ſyluam) ſedes ſibi conſtituere. Sic præferunt Annales, quibus fidem abrogare non debemus. Cauſa erat Wandalorum intolerabilis ſæuitia, qui de vita & ſanguine certauerunt. Acceſſit Imperatoris pueritia, in qua nullum erat afflictis præſidium: præſertim Alberto archiepiſcopo eiecto (vt diximus) conſpiratione facta in ipſum à cæteris principibus. Ruſticam ego plebem facilius trāſlatam crediderim, quàm militares domos. Nam opes deſerere, & in deſerta loca proficiſci, facilius agri cultores, quàm terræ poſſeſſores, ſolent. *Crito Wandalorū dux, magnus cladibus Christianos afficit.*

CAP. 4.

HILDESEMENSI eccleſiæ tum præerat Echilo, vir præcipuus, in diuina feruens religione: qui collegium ſanctæ Crucis intra vrbem fundauit, & foris in monte, collegium ſancti Mauricii: vbi fertur poſt decimumſeptimum annum tumulatus. Godehardi quoq; temporibus monaſterium erat in eodem monte: nam ibi legitur infirmatus decubuiſſe, & occubuiſſe, ſub manibus nepotis ſui ex ſorore, qui erat tum loci abbas. Memoria huius pontificis eſt in grandi illa corona, quæ viſitur in eccleſia Hildeſemenſi. Eodem tempore, hoc eſt MLXVII. Albertus zelo (vt aiunt) Colonienſis à curia proturbatus, Bremæ ſedit priuatus, ſolitarius & quietus. Quum nihil reſiduum haberet, fertur de rapinis pauperum vir tantus victitaſſe, ex bonis ſanctarum congregationum. Toto autem ſeptennio, quo ſuperuixit archiepiſcopus, ex illo famoſo & opulento Bremenſis eccleſiæ hoſpitali nulla prorſus data eſt eleemoſyna. Quod ex eo inhumanum & miſerabile videbatur: quoniam & tempus famis incubuit, & multi vbique pauperes inuenti ſunt in plateis mortui. Poſt triennium autem expulſionis ſuę, voti compos effectus, in priſtinum gradum curiæ reſtitutus eſt: moxque ſuccedentibus proſperis, ſummam rerum (quæ eſt vicedominatus) iam ſepties conſul promeruit. Deliberans verò iam tunc, cautè eſſe ambulandum erga principes, vt non eos (vt prius) offenderet, Colonienſi primùm pontifici reconciliari voluit, deinde cæteris, in quos ipſe, vel qui in ipſum peccaſ- 1067. *Colonienſis cæteris ſacerdotibus grauis.*

Archiepiscop⁹ malis edoctus sapit.

se videbantur: Deinde remotis ecclesiæ suæ impedimentis (pro cuius exaltatione, tam in ambitu curiæ, quam in profusione pecuniæ videbatur improbior) non fuit ociosus. Quo tempore Plisnam, Dusburg, Groningen & Suiticum acquisiuit. Wildeshusen præposituram Bremæ vicinam, propè in manibus habuit, & Rosenuelde Hamburg proximam. Disposuit verò archiepiscopatui suo duodecim subiicere episcopatus, quos ex sua diuideret parochia, præter eos suffraganeos, quos in Dania cæterisque gentibus Hamburgensis teneret ecclesia: ita vt primus esset in Palmis, secundus in Helginstad, tertius in Raceburg, quartus in Oldenburg, quintus in Mekelnburg, sextus in Stade, septimus in Lismona, octauus in Wildeshusen, nonus in Bremis, decimus in Verda, vndecimus in Ramsola, duodecimus in Frisia. Nam Verdensem episcopatum se facilè posse adipisci, non semel est gloriatus. Postremò autem in Hamburg iam apertè laborauit patriarchatum efficere: sed euanuit spes eius. Vt autem huius pontificis magnum animum intueamur, paulo abeamus retrorsum.

Patriarchalis dignitatis vanum studium.

CAP. 5.

Albertus præsidium hostib. opponere cogitat.

ANNO pontificatus sui octauo ac decimo, totius parochię diligentissimam adhibens prouisionem, metropolim Hamburgum in principio lætitiæ suæ collocauit, fœcundissimam matrem gentium illam appellans, omniq; deuotionis officio venerandam protestatus: tanto ei maiorem deberi consolationem, quanto maiori ac crebriori plaga, maioribus insidiis, ac diuturna paganorum incursione cribraretur. Ergo accepta pace temporum, dum sæpe meditatus est Hamburgensem munire simul & ornare toparchiam, quoddam vtile excogitauit cōtra barbaricos incursus opus, in quo & populus & ecclesia Transalbianorum perenne haberet præsidium. Igitur quum prouincia Sturmariorum, in qua Hamburgū situatur, tota in planitiem campi descendar: ex parte qua Wandalos attingit, neq; mons neque fluuius intercipit, vnde sit incolis pręsidium, absq; syluis passim occurrentibus, quarū latebris protecti, incertis aliquando incursibus repentini superueniunt, nostrosq; securos & nihil mali suspicantes vel perimunt, vel (quod morte est grauius) captiuos abducunt: solus in ea regione mons prominet iuxta Albim fluuium, longo in occasum dorso protensus (quem incolæ Sullenberg vocant) inter villas Nigenstede & Blankeneso. Quem pontifex opportunum arbitratus, vt in eo firmaretur castellum, quod genti foret præsidio: statim syluam, quæ montis verticē obtigit, excidi, mundariq; locum præcipit: ita q; multis impensis, multoq; hominum sudore voti compos effectus, montem asperum fecit habitabilem. Vbi præposituram constituens, congregationem decreuit facere Deo seruientium: ibiq; locauit caput sancti Secundi, Thebæorum ducis: cuius patrocinia Metropolitanus in Italia largiente quondā Taurinensi episcopo, suscepit. Sed hæc institutio frustrata est: quia conuersus est locus in speluncam latronū. Ex illo enim quasi præsidio quidā ex nostris, populares, quibus tuendis fuerunt collocati, deprædari ac persequi cœperunt. Ideoq; postea locus ille concursu & tumultu comprouincialiū est destructus: populus verò Nordalbingorum exinde per archiepiscopum excōmunicatus. Compertum est, in gratiam ducis esse factam demolitionem, qui de suo more felicib. ecclesiæ actis inuidebat. Nam idem dux eodē tempore relicto veteri castello Hammaburg, nouum quoddam præsidium sibi suisq; fundauit, atq; firmauit iuxta Albim fluuium, & lacum qui Alstria vocatur. Ita nunc vt cordibus, ita & mansionibus disparatis, dux nouum, archiepiscopus coluit vetus oppidum. Diligebat sanè pontifex eum locum, sicut omnes prędecessores sui, eo quòd metropolis sedes omnium septentrionalium fuerit nationum, & caput totius, quàm lata est, parochia. Ideoq; durante pace trans Albim, omnes fere solennitates Paschæ ac Pentecostes, itemq; Dei matris, ibi celebrauit, collecto ex singulis congregationibus maximo cleri numero, præcipuè iis, qui vocalitate sua mulcere poterant populos. Et tunc plenario gaudens ministrorum ordine, omnia diuinę seruitutis officia cum magna iussit reuerentia compleri. Cui nimirum gloriæ tantum hic pontifex indulsit, vt non iam Latino more ecclesiastica vellet obire ministeria: sed nescio qua Græcorum consuetudine per tres missas, quibus adstitit, vbicunque esset, duodecim modulari præcepit officia: omnia magna quærens, omnia mirabilia, omnia gloriosa diuinis

Locus præsidio destinat⁹, latronibus receptum præbet

Archiepiscop⁹ cothurnum quendam in diuino cultu magnificum adhibet.

&

& humanis in rebus. Et ideo dicitur fumo delectatus aromatum, & fulguratione luminum, & tonitruis altè boantium vocum: quæ omnia traxit à lectione veteris Testamenti, vbi maiestas Domini scribitur apparuisse in monte Sinai. Et alia multa facere solebat rara modernis, præsertim ignorantibus scripturas, quum tamen sine scripturarum authoritate ille nihil faceret. Iam tunc scilicet meditatus, ecclesiam suam diuitiis & honore cæteris anteferre, si Papam & Imperatorē suæ voluntatis morigeros inueniret. Eos igitur sibi omnibus modis complacare laborabat.

CAP. 6.

Goslaria ornatior redditur.

GOSLARIAM Saxoniæ vrbem, tertius Henricus fertur amplificasse: quam primus eius nominis, magni pater Ottonis, vrbium amator, in formam ciuitatis erexit: pater huius Henrici tertii prouexit: sed iste tertius Henricus, ingentibus vsus regni opibus, magnum in modum illustrauit. In qua cōstruens sibi palatium, duas omnipotenti Deo congregationes instituit: vnam ex his donans regendam tenendamq; nostro pontifici, eo quòd illi indiuiduus comes & cooperator assisteret ad omnia. Sed quum postea, rege puero, zelo (vt ferunt) archiepiscopi Coloniensis eiectus è curia (quod diximus) delituisset in summa patientia, sæpe cum fletu asseruit, omnes prædecessores suos in persecutione ducum, & malitia parochianorū, velut in igne recoctos. Non diffidit, se quoq; pro veritate ab eisdem pio martyrio coronandum. Sed inopia sedentis tunc in ocio episcopi, multa suorum scelera dissimulare coëgit, vt pene de rapinis viueret, quādo nihil illi reliquum fecit aut propria largitio, aut ducum vastatio. Interea tertio expulsionis suæ anno voti compos effectus, in pristinum gradum curię, sub puero rege Henrico quarto, est restitutus: moxq; succedentibus sibi prosperis, summam rerum (qui est vicedominatus) iam septies consul promeruit: nactus dignitatem, in qua animi magnitudinem posset ostendere. Iam tunc cautè esse ambulandum apud principes secum constituit, admonitus periculo pristino. Quapropter Coloniensi archiepiscopo primùm reconciliari, deinde cęteris, in quos ipse, vel potius qui in illū peccasse videbantur. Deinde remotis ecclesiæ suæ impedimentis (pro cuius exaltatione, tam in ambitu curiæ, quàm in profusione pecuniæ videri poterat improbior) non fuit ociosus. Accessit ad gloriam præsulis, quòd in anno sui consulatus famatum illud colloquium (dixtam nostri vocant) Cæsaris Henrici quarti cum rege Danorum, celebratū est. Zueno is erat, ad contumeliam vsque perueniens in Luneborg (arcem dico: nam oppidum needum erat ea tempestate) vbi sub obtentu fœderis, contra Saxones Imperatori sunt arma promissa. Eodem anno restincta est illa conspiratio prima in regem facta, in qua dux Otto Bauaria pulsus, Saxo genere, & Magnus dux Saxoniæ, diu conflictati, deuastata per vniuersum annum Saxonia, tandem consilio archiepiscopi, vt in potestatem se regis cōstitueret: quum repeteret Otto Ottonum prouinciam, Magnus defenderet quod à patribus accepisset. Rex ducatum Bauariæ, qui fuit Ottonis (descendit enim ex Henrico fratre magni Ottonis) dedit Welpo duci, qui auus erat Henrici Leonis: & archiepiscopus noster bona ecclesiæ recepit, quæ antea Magnus occupasset. Sed ad finem vitæ vergens Albertus, talibus implicatus melancholiæ cogitatibus, quòd ecclesiæ cætera bona recuperare non posset, vt pene mente alienatus conspiceretur: fecitq; ea quæ in aliis sæpe culpauerat, detrahere hospitalibus, dare adulantibus, suos pugno cædere, & multa præterea, quæ germanus eius, Palatinus comes Fridericus, de longinquo adueniens, in eo redarguerat: sed frustra. Laborabat quadā ex parte infamia (sed immeritus) q magicis inseruiret: quum reuera velut dæmones execraretur magicos. Multa tamen signa dabat propinquæ mortis. Hoc phytonissa nunciauit, hoc medici prędicabāt: sed ille auscultabat assentatoribus, qui promisere vitam illi diuturnam, donec poneret inimicos suos scabellum pedum suorum. Sed ea spes vana fuit.

Archiepiscop. exul ad summam inopiā redactus.

Hæc iam extant cap. 4.

Archiepiscop. inclinante ætate multa facit improbanda.

CAP. 7.

De Saxoniæ ducatu contentio acerrima.

MAGDEBVRGENSI ecclesiæ post Engelhardū præficitur Wernerus, quē alii scribunt Wessilum, siue Wessilonem: germanus hic erat frater Annonis archiepiscopi Coloniensis, vt diximus. Huius autem tempora inciderunt in statum Saxoniæ luctuosum. Nam primò deturbatus à rege Bauaria dux Otto, Magnum Saxoniæ ducem, de Ottonum successione in Saxonia, fatigabat, ferens se à fratre Magni Ottonis originem ducere: & ideo Saxoniæ possessione & iure dominii non

alienum, quum è diuerso defenderet Magnus successionem. Sed rex Henricus inter eos rem diremit, adiudicans Ottoni partes Saxoniæ ad Visurgum: quæ postea peritione ducum appellata est Gottingensis. Alia quoq; calamitas incidit temporibus Wessilonis archiepiscopi. Nam Henricus rex quum in Goslaria crebrius cômaneret, Saxonibus iugum tributorum ingrauescebat: illi non ferentes, regi se opposuere. In quibus tum præfuere Magnus dux Saxoniæ, Otto dux de Visurgo, olim Bauariæ, Wessilo Magdeburgensis archiepiscopus, & Bucko Halberstadêsis. Congressuri prælio, placantur Saxones vt conquiescerent. Quum illi fiderent treugis, rex imminebat imparatis, & oppressit: multi cecidere, nonnulli capti sunt. Sed Rodulpho Sueuo captiosa res displicuit: effecitq; vt laxarentur captiui. Iterum congrediuntur, & superant Saxones. Tertiò quoq; vincunt prælio. tum subuerterunt arcem Hatesburg, quam libertati Saxonum videbatur rex imposuisse. Breuius ista percurro temporum annotatione, quòd plenius in Saxonia nostra sint explicata. Rex tamen non quieuit aduersus Saxones, sæpe victus, reparat vires. Nouissimo autem prælio rex factus superior, adeo tamen sensit vires imminutas, vt Saxones denuo non adoriretur. Sed vno horum prælio concidit Wessilo archiepiscopus Magdeburgensis, ordine octauus, postquam annis quatuordecim præfuisset ecclesiæ. Impletum est verbum Christi, *Qui gladio pugnat, gladio peribit.*

Saxones perfidia decepti, postea prælio vincunt.

CAP. 8. MIMIGARDEVORDENSI deinde ecclesiæ (quæ circa hæc tempora nomen mutauit, vt Monasteriensis vocaretur) præficitur Fridericus, vir nobilis, frater marchionis Misnensis, præpositus fratrum in ecclesia Magdeburgensi. Quem fratres legitima electione sufficere nitebantur Engelhardo, & præficere ecclesiæ Magdeburgensis archiepiscopatui. Sed præualuit ius regium, & voluntas Henrici quarti, per authoritatê Annonis Coloniensis archiepiscopi: cuius germanus Wessilo præferebatur Friderico, nobilis nobili, nescio an bonus meliori. Hoc scio, si ius valuisset liberæ electionis, Fridericus Wessiloni erat anteferendus. Sed Fridericus ibi præteritus, regia ordinatione ad ecclesiam peruenit Monasteriensem: quã laudabiliter gubernauit, amplissimè dotauit. Locuples enim fuit, & ecclesiam sancti Mauricii extra muros vrbis exædificauit, fratribus impleuit, stipendia procurauit: &: perpetuum sui nominis monumêtum ibi reliquit, sepultus in eadem, postquam [illegible]tis multa cum laude illi præfuisset annis. Nô sensit ille tumultum Saxoniæ, sub H[illegible]ico quarto se miserabiliter lacerantis: quum primum mutuas in se vires verti[illegible]nt: deinde cum Henrico rege congressi, alternas vires attenuassent. Exclusi Visurgo pontifices, alienos se fecerant à cæteris Saxonibus: nomen etiam suum ab aliis deflectentes, vt Westphali quàm Saxones dici mallent. Inualuitq; adeo illa consuetudo, vt quum Transwiserani ament appellari Westphali, ad differentiam Ostphalorum, qui Wiseram transissent, nunc summam ducant iniuriam, si quis illos Saxones vocitet: quum nihil sit erubescendum in hoc nomine: imò etiam multa insunt, de quibus cum gloria iactitarent, si saperent. Videlicet modestiores & mansuetiores, moribusq; tractabiliores sunt Westphali, & haberi volunt, cæteris: ad seruiendum, dum egent, infatigabiles: ad imperandum, dum surgunt, intolerabiles. Hoc illis testimonium debet Saxonia, pro contemptu sui nominis.

In pontificis electione gratia contra ius valet.

Saxonia nomen exuit.

Saxonum nomen multum ruboris.

CAP. 9. INTEREA Albertus, archiepiscopus Hamburgensis, in summa rerum gloria positus, licet crebra corporis molestia pulsaretur, negociis tamen publicis deesse noluit, à Rheno ad Danubium, indeq; cum rege portatus in lectica. Aiût quidam, regia sponsione expromissum esse, vt proxima solennitate paschali conuentum apud Traiectum Rheni principibus indiceret: ibiq; confirmarentur omnia, quæ de Lauressa & Corbeia, & cæteris desiderauit anima eius. Alii autem aiunt, archiepiscopum callidis à rege dilationibus protractum esse, quo scilicet Lauressam dimittens, vbicunq; mallet, bis tantum in regno reciperet suæ ecclesiæ donandum. Verùm ille pertinax inhæsit, dum nil aliud velle respondit. Tandem frustrato nisu decidens, vna & vitam & Lauressam cum cæteris ecclesiæ bonis perdidit. Siquidem mores viri licet semper à communi mortalium habitudine dissentirent, circa terminum verò inhumani intolerabilesq;, & alieni à semetipso videbantur: maximè à die depulsionis suæ, siue deuastationis parochiæ. Post illam, inquam, diem,

Aut nihil aut Cæsar.

pudore

pudore doloreq; maiori quàm sapiētem virum decuit, permotus, quia recuperandi bona ecclesiæ consilium non inuenit, ex nimia solicitudine impos mentis effectus est. Porro quæ per eum deinde gerebantur, alicuius errantis vel desipientis vi debantur. sicut est illud, quia noctem integrā vigilando, diemq; transegit dormiendo: illudq;, quòd à veritate auditum auertens, ad fabulas & somnia est conuersus. Sed & illud, quòd eleemosynarum oblitus in pauperes, omnia quæ habere potuit, dispersit in diuites, pręcipuè adulatores: & quòd dispersis bonis ecclesię, quum nil haberet residui, de rapinis miserorum vixit, & legitimis sanctarum congregationum: & quòd de præpositura villicationem, & de hospitali præposituram fecit. Illud etiam, quòd facilius solito prouocatus ad iram, aliquos manu percussit, vsq; ad sanguinis effusionem: multos etiam ignominiosis exasperans verbis, non minus se quàm illos inhonorauit. Talis ille circa finem à se totus alteratus, & pristina virtute pessundatus, quid vellet aut nollet, nec sibi nec vlli suorum poterat satis esse notum. Cæterùm talis erat eloquentia eius vsque in finem, vt si eum audires concionantem, tibi facilè persuaderetur, omnia per illum plena ratione magnaq; authoritate fieri. Insignis autem vir, germanus eius, comes Palatinus Fridericus, audita fama declinationis tanti viri, ad corripiendum fratrem vsque Lismonam peruenit. Sed frustra commonens eum de iis, quæ honorem eius attingerent, vel salutem, dolens abscessit, Nothebaldum (qui erat vir maleficus, adulator & mendax apertissimus) suosq; pares accusans: qui suis maleficiis illustrem virum circumuenerint, suisq; dementem reddiderint consiliis. Pontifex autem eo tempore ad tantam peruenit infamiam, vt magicis inseruisse videretur artibus. In principio autem introitus sui vnum dixit verbum, quod vtinam non dixisset, Omnes scilicet episcopos, qui ante eum præsederunt, obscuros fuisse atque ignobiles: solum se generis ac diuitiarum titulis excellere, quippe qui esset comitis Bauariæ filius: porro dignum, qui maiorem sortiretur cathedram, vel ipsam sedem Apostolicam. Talia non semel iactantem visio magna perterruit. Vidit igitur nocte intempesta, se in conuentum ecclesiæ raptum, vbi missarum solennia essent celebranda, adstantibus quindecim suis ex ordine prædecessoribus, ita vt proximus qui ante eum fuit, Alebrandus (quem nouerat) peragerct missarum solennia. Quumque lecto euangelio, sacerdos ad suscipienda offerentium munera, conuersus venisset ad Albertum, qui stabat in vltimo chori loco, mox toruis eum luminibus intuens, oblationem eius repulit, dicens, Tu homo nobilis & clarus, non potes habere partem cum humilibus: & abscessit in hæc verba. Sanè ex illa hora pœnitens super iis quæ incautè protulit verbis, omnes prædecessores suos ingenti veneratione habuit: seque multis gemitibus testabatur indignum sanctorum consortio virorum. Vnde etiam mox statuit, per singulos antecessorum suorum anniuersarios, de curte Bramstede conuiuia dari fratribus plenissima atque pauperibus. Nam & alia multa pœnitentiæ signa reliquit: sicut est illud, quòd post diem vastationis siue expulsionis suæ, nunquam balneis vsus est, nunquam hilaris visus: raró processit in publicum, vel ad conuiuium, nisi ad curiam isset, aut diei festi necessitas poposcisset. Multoties etiam amarissimè fleuit, si quādo vastationis ecclesiæ recordatus est, siue quum ipsos vastatores conspexit. In die itaq; Natalis Domini, quum dux Magnus præsens adesset, magnaq; recumbentium multitudo: hilares conuiuæ, finitis epulis plausum cum voce leuauerunt: quod tamen non parum displicuit archiepiscopo. Itaq; innuens fratribus, qui simul aderant, præcepit cantori, vt imponeret antiphonam, *Hymnum cantate nobis.* At verò laicis denuo perstrepentibus, inchoari fecit, *Sustinuimus pacem, & non venit.* Tertiò verò, quum adhuc in poculis vlularent, iratus valdè, leuari præcepit mensam, magna voce pronuncians, *Conuerte Domine captiuitatem nostram:* respondentibus fratribus, *Sicut torrens in austro.* Ita fugiens in oratorium, sequentibus reclusis, fleuit amatè.

Archiepiscop⁹ vniuersam viuendi rationē vsurpat.

Mira mentis vertigo, oratione interim sanitatis speciem præferente.

Vir iactabundus horrendo visu terretur.

Ebriorum incōpositus cantus non potest coerceri.

CAP. 10.

HÆC & alia in eo compunctionis lamenta videbantur, adeo vt monachatum inire aliquoties desiderauerit, aut in ministerio legationis suæ in Wandalia, vel in Suedia, siue in Islandia mori optauerit, aut per sanguinem pro Christo immolari. Tandem sæua morum perturbatione infractus, quum simul fortunæ exterioris

Archiepiscop⁹ dolorū magnitudine frangitur.

quateretur aduersis, etiam corpore sæpe debilitari: dumq; medicorum auxilio studuit valetudinem corporis recuperare, in grauiorem mox recidit infirmitatem. Quo etiam tempore ad curiam rediens, graui casu iumenti sublabentis atteritur. Tunc ergo compunctus fleuit amarè: correctionemq; suæ vitæ Deo promittēs, statim conualuit: totumq; superuiuens triennium, multa compleuit: non tamen omnia quæ promisit. Ex eo nimirum balneis (quæ fere quotidie sueuit habere) sale recoctis abstinuit, & reliquis multis, quæ grauia esse populo persensit. Quo tempore superuenit quædam mulier, habens spiritum Phytonis. Hæc voce publica dixit omnibus, celerem archiepiscopi transitum affore intra biennium, nisi fortè conuerteretur: hoc & medici testati sunt. Erant autem cum pontifice Nothebaldus & alii pseudoprophetæ, vaticinantes illum tam diu victurum, donec omnibus inimicis suis imperaret: quibus maior tum fides fuit. Visæ sunt eo tempore apud Bremā cruces sudasse lachrymis, porci canesque ecclesiam violasse: quod in religionem versum est. Nam vix poterant ab altaris crepidine repelli. Visi sunt & lupi in suburbanis gregatim vlulantes, horribiliq; iurgio certasse cum bubonibus. Hæc ab omnibus sinistra iudicabātur in episcopum respicere. Decimaquarta ergo die ante obitum suum Goslariæ positus, ex cōsuetudine sua nec potionibus, nec phlebotomiis contineri voluit. Quare grauissimo dysenteriæ morbo correptus, & vsq; ad ossa attenuatus, suæ adhuc immemor salutis, reipublicæ negocia vsque ad extremam sui transitus tractauit horam. Aderat ibi Magdeburgensis episcopus Wesselus, & alii fratres, petentes vt admitterentur, quos tamen ipse excludi præcepit à ianuis, dicens, Se præ immunditia infirmitatis indignum, vt ab aliquo videretur. Soli enim regi concedebatur aditus ægrum visitandi, quem dilexit etiam vsq; in finem. Illum ergo suæ fidei admonens, & diuturni seruitii, multa instantia commendauit illi ecclesiam suam. Adamatus quidam medicus Salernitanus, ante triduum mandauit archiepiscopo obitus sui diem proximum adesse: quod ille dissimulans, Nothebaldum solum præ oculis habuit, qui spopondit ei mutationis suæ horam cito affuturam: quod idem carnifex verum dixit.

Prodigia mortis eius præcuntia.

Non potest se ad mortuū tempus componere.

CAP. II. 1072.

ANNVS erat post mille septuagesimus secundus, quū adhuc Albertus archiepiscopus de præsenti vita speraret. Nouit cognitor secretorum Deus, si melior fuerit in conspectu Dei, quàm coram hominibus apparuerit: homo namq; vidit in facie, Deus in corde. Feruntem ante obitus sui diem tertium decubuisse, ita vt à lecto surgere non posset. Nam tanta viro fuit animi magnitudo, vt in grauissima corporis infirmitate nunquam ab aliquo vellet sustētari, nunquam emitteret vocem doloris: cumq; iacens in extremis, horam vocationis suæ iam sciret imminere, crebris iterauit suspiriis. Heu me, inquit, infelicem & miserum, qui tantas largitiones in vanum effudi! Potuissem esse beatus, si in vsus pauperum ea conuertissem, quæ pro seculi gloria me distraxisse nunc nimium doleo. Nunc autē illum adhibeo testem, cuius oculus intuetur abyssi profunda, quòd intentio cordis mei tota fuit super exaltatione ecclesiæ meæ. Quæ licet mea culpa exigēte, vel odio inimicorum superante, extenuata nimis videatur, sunt tamen amplius quàm duo millia mansi, quos ex hæreditate mea, vel labore meo gratulor adiectos ecclesiæ. Quo sapientis viri sermone cognosci potest, quòd etsi peccauerit in aliquibus vt homo, sæpe tamen, vt vir bonus, pœnituit de erratis. Die medio sextæ feriæ, quum adhuc de hac vita speraret, cæteris ad epulas sedentibus, in agonia solus iacens clarissimus pontifex spiritum exhalauit, XVII. Cal. Aprilis, indictione decima, anno Alexandri Papæ vndecimo, Henrici regis IIII. decimoseptimo: qui est annus Christi MLXXII. Prēter libros, sanctorumq; reliquias, & vestimenta sacra, fere nihil inuentum est in thesauris tanti viri. Quæ tum omnia rex accipiens, vnà cum præceptis ecclesiæ tulit, etiam manum S. Iacobi Apostoli, quam dono Vitalis Venetiarū episcopi, ab Italia archiepiscopus rediēs, quondā secum deportauerat. Igitur corpus archiepiscopi magno totius regni stupore à Goslaria Bremam deportatū est X. demū die (quod est in Annunciatione beatæ Mariæ virginis) sepultumq; est in medio chori nouæ, quā ipse construxit, basilicę. Asserunt tamen quidam, q, quum ita solus iacuisset, de omnib. gestorum suorum offendiculis amaram gesserit pœnitentiā, flens & eiulās,

Dixitq; nouissima verba.

dies

dies se suos perdidisse. Tunc demum cognouit, quàm parua, imò quàm misera est nostri pulueris gloria: quia *omnis caro fœnum, & omnis gloria eius quasi flos fœni.* Sepulcrum eius hodie visitur in ecclesia Bremensi, leuato ante chorum sarcophago, quum tamen antè illum sæpe rogasse ferant, vt sepeliretur in ecclesia metropoli Hamburgi, quam (sicut prædecessores sui) omni semper amore censuit esse colendam. Ibi nanque dum viueret, plerunque totam æstatem transigens, præcipuas (vt diximus) solennitates cum magna gloria celebrauit: ibi promotiones ecclesiasticorum ordinum legitimis temporibus, graui prorsus reuerentia, sæpius ministrauit: ibi tempus & locum, quo à nostris ducibus, seu à proximis Wandalorum gentibus, & eorum principibus, siue à cæteris Arctoæ gentis legatis adiri posset, ex more constituit. tantum honorem destructæ & deuastatæ vrbi, tantumque honorem seruans exhaustæ matri, vt in illa diceret impletum scripturæ vaticinium, *Lætare sterilis quæ non paris, quia multi filij desertæ magis quàm eius quæ habet virum.*

Nempe respice miserrima.

S E D eatum vrbs & calamitosa, & felix: bis illo quo mortuus est pontifex anno, à Wandalis euastatur: calamitosa proinde, quòd tam crebris barbarorum incursibus vexaretur, posita in signum, cui vastitas à sæuientibus Wandalis crebriùs inferretur. Sed felicem prædico, quæ, quum Christus in causa esset & odium Christianismi, sanctorum martyrum purpuratorum numero abundabat. Quid enim aliud in causa fuit, cur incurrerent infideles, nisi vt se de Christianis vindicarent? Quorum inextricabile odium induerant ex illo die, quo cæso ad aram Godscalco optimo principe, Christiani nominis acerrimo propagatore, & iuga fidei & tributorum onera pariter abiecerunt. Placati aliquando ab archiepiscopo quieuerunt, bene polliciti de suscipienda, imò recipienda fide, quam abiecerant. Sed quum odium ex leuissimis, aut fortè nullis causis recrudesceret, prima Hamburg impetum sensit. Nam attenuatis viribus, hostes excludere non potuit: magis in fuga aut patientia spem collocauit. Per Albim dilapsi nonnulli euaserant: alij ferro perempti, aut in captiuitatem abducti, preciosas animas Christo consecrabant. Durabat ea calamitas, quamdiu Wandali impacati, perfidiam in Christi fidem continuarũt. Boni interim pontifices in circuitu placauere gentem, & multos reduxere: sed populariter ad fidem non redierunt ad multa post hæc tempora. Quo etiam tempore Henricus rex Ottonem Bauariæ ducem, Bauaria eiectum, etiam in Saxonia insectatur: quòd Albertus archiepiscopus, qui sapientia sua rem sæpè diremerat, iam de medio sublatus erat.

CAP. 12.

Hamburgi vastitas vices.

Wandalorum implacabile in Christi nomen odium.

H E N R I C V S interim IIII. rex, indomitus iuuenis, quum omnia sibi licere putaret, de ecclesiis & abbatiis ad nutum disponebat: memor quòd pater suus etiam Romanos pontifices rogatus dedisset. Misit in vrbem Romã solennes oratores, Annonem archiepiscopum Coloniensem, Hermannum Bambergensem episcopum, pro afferendis inde pecuniis Imperio, ab Romanis ciuibus tum cõstitutis. Mira rerum conuersio. Tum pensitabant Romani tributa nostris Imperatoribus: nunc aurum Germaniæ, non satisfacit vrbi Romæ. Sed iidem oratores attulere querimoniam super Imperatore, ab Alexandro Papa II. quòd Simoniæ vitio non temperaret. Ea fuit rerum noua conuersio: nam tempore ex illo multi episcopi ac principes Henricum auersantur. Gauisi sunt Saxones, iamdudum infensi eidem regi ex causis memoratis, quòd tributo gentem grauaret, & Ottonem illustrem principem de genere Saxonum, ab Henrico magni Ottonis fratre descendentem, eiecisset Bauaria. Accessere simoniacæ labi in rege alia crimina, quòd contoralem suam non pro dignitate haberet. Ea quum literis & nunciis Romam perferrentur, Gregorius VII. qui iam tertio Alexandro successit, familiariter illi ex puero notus, regem denuo ad synodalia responsa & sedis Apostolicæ audientiam euocauit. Sed rex secundam & tertiam eius vocationem dissimulauit: quòd indignum haberet sedem Apostolicã agnoscere, quam pater eius pro arbitrio, quibus vellet, cõtulisset. Anno Coloniensis, Sifridus Moguntinus, Wesilo Magdeburgẽsis archiepiscopi, Bucko Halberstadẽsis, & omnes Saxoniæ principes, apostolicis mandatis cõtra regem subscripserunt: solus Bremensis iam recens

CAP. 13.

Henricus IIII. multorum a se animos mul tis de causis alienat.

In papam se contumacem prabet.

ab illo promotus, fauebat regi. Sed Anno archiepiscopus plenus dierum, & sanctitatis operibus tunc decessit. Hermannus Bambergẽsis, qui pridem nuncius abibat Romam cum Annone, quum de Simoniaca eius assumptione compertum esset, Romæ deponitur: sed rex illi Ropertum quendam surrogauit, ita de episcopatibus, quasi suis de officiis, disponens.

Cap. 14. IN ecclesia tum Paderburnensi Imado successit Poppo, pridem Bambergensis præpositus: qui illi præfuit annis solis septem: qui hanc solam reliquit memoriam, quòd post incendium ciuitatis dedicauit monasterium apostolorum Petri & Pauli, cum ciuitate renouatum. Habitũ est tum apud Wormatiam solenne inter principes colloquium (diætam nostri vocant) præsente Henrico rege. In quo vniuersi penè Theutonici episcopi, præter Saxones, Gregorio Papæ subtraxere obedientiam. Sed tamen eodem anno colloquium maximum apud Oppenheim factum est: vbi pene totius regni principes, sed maximè Saxonum & Alemannorum (hoc est Sueuorum) subiectioni regis renunciauere: causam prętendentes, quòd à duobus summis pontificibus vocatus ad satisfactionem, non venisset: & pro hoc contemptu, sententiam excommunicationis in Romana synodo reportasset. Hac cõmotione rex coactus, humiliter Romam, vtpotè veniam à summo pontifice petiturus, inimicis suis hoc non sperantibus, tetendit. Inuentoq; Papa in oppido Italiæ satis munito, per triduum ante portam arcis cui inerat pontifex deposito omni regio cultu, discalceatus & laneis indutus, perstitit: nec prius cum multo fletu apostolicæ benedictionis auxilium & consolationem implorare destitit, quàm omniũ qui ibi aderant precibus & lachrymis intercedentibus, laxato demum anathematis vinculo, in communionis gratiam & sinum matris ecclesiæ receptus est, acceptis ab eo in futurum vitę suæ correctionis securitatibus multis. Accepit igitur rex in mandatis, vt Romam profectus, anno integro inde non discederet, equum non ascendetet: sed in veste humili circumiret ecclesiarum limina, orationibus & ieiuniis reddens dignum pœnitentiæ fructum. quod rex humiliter adimplere satagebat. Videntes ergo cardinales, & ij qui de curia erant, quia præ timore sedis apostolicæ contremiscunt potestates, & curuantur qui portant orbem, suggesserunt apostolico, vt transferret regnum in alium virum, dicentes, indignum esse illum regnare, qui de publicis esset conuictus facinoribus. Percontanti autem apostolico, quisnam in Alemania dignus esset tanto culmine, designatus illi dicitur dux Sueuiæ Rodolphus, quòd scilicet fuerit vir bonus, & amator pacis, & circa cultũ sacerdotum & ecclesiarum optimè affectus. Cui papa auream transmisisse fertur coronam, hoc versu intitulatam:

Henricus in papam contumax, à suis deseritur.

Regis reatus & demissio.

Rex se papæ subiiciens, pro venia regno abdicatur.

Petra dedit Romam Petro, tibi Papa coronam.

Præcepisseque fertur Moguntino & Coloniensi, cæterisque episcopis & principibus, vt adiuuarent partes Rodolphi: & constitutus est rex. Quotquot ergo receperunt verbum pontificis, adhæserunt Rodolpho: additique sunt parti eius Saxones & Sueuị. Cæteri principes ac ciuitates, quæ sunt circa Rhenũ, omnesq; Francorum populi, non receperunt eum, eo quòd iurassent regi Henrico, & iuramenta temerare noluerunt. Porro Henricus consistebat Romæ, mandatis obsecundans, ignarus malorum quæ aduersus ipsum gerebantur.

Cap. 15. IGITVR Rodolphus dux Sueuiæ, fauentibus Sifrido Moguntino & Adalberone Wirtzburgensi, Bertholdo quoque duce Carinthiæ, in præsentia quorundã Romanæ sedis legatorum, apud Forcheim in regem eligitur: & ab eodem Sifrido

1077. apud Moguntiam XII. Calendas Aprilis, anno septuagesimo post mille, in regem consecratur. Vbi facta seditione, eodem die multa vulgi turba cæsa est ab eius militibus. Vnde vulgus accensum multos ab illis obtruncauit, cæterosque in curtem palatij fugauit, ipsasque regias ædes incendere voluit, nisi episcopus Sifridus pro veloci Rodolphi discessione, obsidem se interposuisset. Ita Rodolphus & cuncti qui cum eo venerant, eiecti sunt: Sifridus quoq; archiepiscopus magnis blasphemiis eliminatus, Moguntiam non intrauit amplius. Surrexit interea quidã Strasburgensis (nunc Argentinensis) episcopus, amicissimus regi Henrico: & velociter petens Romam, diu quæsitum regem inuenit inter memorias martyrum diuersantem.

Rudolphus per rebellionem rex à papa cõstitutus, parum faustis auspiciis.

ſantem. De cuius aduentu rex lætior effectus, cœpit percontari de ſtatu regni, ſi omnia in pace conſiſterent. Cui ille intimauit, nouum principem electum: factuḿq; opus eſſe, vt quantocyus Theutonicam terram reuiſeret, ad confirmandos amicorum animos, & conatus hoſtium comprimendos. Quumque rex prætenderet, nequaquam ſibi ſine licentia ſedis apoſtolicæ abeundum: ille reſpondit, Noueris nihil dubitans, hoc omne conſpirationis malum de hoc fonte manaſſe: imò ſi tibi recte conſulis, clanculo tibi abeundum eſt. Egreſſus ergo rex noctis vrbem, magnis itineribus reliquit Italiam: firmatisq́; rebus pro tempore in Longobardia, venit in Germaniam; lætatique ſunt de inſperato aduentu principis omnes ciuitates Rheni, & vniuerſi qui fauebant parti eius. Congregauitq́; exercitum grandem, vt expugnaret Rodolphum, fuitq́; cum eo famatus ille dux Godfridus, qui poſtea liberauit Hieroſolymam, multiq́; magnates. Saxonum verò atque Sueuorum exercitus erat cum Rodolpho, qui tum obſedit Wirtzburgum: ſed terrore Henrici de Italia reuerſi, mox abſcedit. Henricus rex cum exercitu Sueuiam petit, Hugonem ſibi aliosque inibi rebelles, prouincia vaſtata eiicit. Hæc ita feruntur in annalibus: ſed quod de regis in vrbem relegatione dicitur, apud me fidem non habet. Nam hoc præcipere Papam, hoc recipere Imperatorem tam ferocem, veri ſimilitudinem non habet. Cætera, quæ aliorum quoque teſtimonio fulciuntur, facilè accipio. Certum eſt enim, electum in Henrici locum eſſe Rodulphum Sueuum, eosq́; crebrius fuiſſe congreſſos apud fluuium Vnſtrow, vbi magno prælio decertatum eſt, ac Henrico victore cæſus eſt Weſſilo Magdeburgenſis archiepiſcopus, Magnus dux deſpoliatur vix effugiens, Hermannus comes eiuſdem ducis patruus, & Albertus Wormatienſis epiſcopus, capiuntur: ceciderunt multi fortes ex Saxonibus viri. Poppo quoq; vir fortis, ex Henrici parte cecidit, cum non paucis. Deinde prælium fuit iuxta Fladechem anno proximo, vbi primo congreſſu territi Saxones, terga nudant. Ibi dux Bohemiæ Vratiſlaus, Henrico militans, regalem Rodolphi lanceā eſt adeptus: quæ exinde ſemper quenuis illius gentis ducatu inſignem, in omni feſtiua proceſſione præcedit.

Rex de perfidia certior factus, in Germaniam ſe clam recipit.

Rudolphi rebellio & regni affectatio.

MAGDEBVRGENSI inde eccleſiæ, cæſo Weſſilone, præficitur per Rodolphum Sueuum (cuius partibus militans prædeceſſor cecidit) vir bonus, Harduicus Francus, genere militari atq; baronum, canonicus pridem Moguntinus: qui, vt potuit, in nouo pontificatu promotoris ſui partes adiuuit: præfuitq́; annis duobus & viginti. Cuius temporibus, anno videlicet LXXX. poſt mille, conuentus triginta epiſcoporum & optimatum Italiæ & Germaniæ, apud Brixinam Noricam, iuſſu Henrici regis, habetur contra Gregorium ſeptimum: quem à ſede apoſtolica depellendum, quanuis abſentem, diiudicabant, & Wiebertum Rauennatem archiepiſcopum, ſurrogandum eligebant. Anshelmus autem Lucenſis epiſcopus, vir literatus, ingenio acriſſimus, & facundia præcipuus, & (quod omnibus maius eſt) in Dei timore & ſancta conuerſatione nominatiſſimus, qui etiam tam in vita quàm poſt mortem claruit miraculis, ſcripſit epiſtolam ad eundem Wicbertum, in qua illum præuaricatorem ac ſuperbum cognominat: Hillebrandū autem beatum Gregorium, patrem ſuum appellat. Quo tempore prælium iterum graue cōſeritur inter Henricum & Rodolphum, iuxta Elleſtram fluuium: in quo Rodolphus vulneratus in manu dextra, fugit Merſburgum: mortiq́; iam proximus, dicit ad familiares ſuos, Videtis manum dexteram meā de vulnere ſauciam: ecce hęc eſt manus, qua domino meo Henrico fidem firmaui ſacramento. Sed iuſſio apoſtolica, pontificumq́; petitio me huc deduxit, vt iuramenti tranſgreſſor, honorem mihi indebitū vſurparem. Qui ergo finis nos exceperit, videtis: quia in manu qua iuramentum peregi, mortale hoc vulnus accepi. Videant ergo ij qui ad hoc nos inſtigauerunt, quò nos duxerint, ne forte deducti ſimus in præcipitium mortis æternæ. Et hæc dicens, diem clauſit extremum. CAP. 16. 1080.

Synodus aduerſus papam

Rodolphus moribundus, quàm rectè papæ obſecutus ſit, fatetur.

HILDESEMENSI eccleſiæ per eadem tempora præficitur Vdo, vir nobilis, de comitatu Alueſleue: præfuitque annis triginta quinque. Vidit turbulenta tempora, ac luctamen inter regnū ac ſacerdotiū, quum quartus Henricus, vltus iniuriā depoſitionis ſuæ, & excitationis in ſe ęmuli, memor quòd pater ſuus de Romana ſede CAP. 17.

na ſede ordinauerit, totius ius Imperij renouaturus, conſilio ſuorum pontificum, Gregorium (vt diximus) ſeptimum deſtituit, & Rauennatem archiepiſcopũ ſub-
1081. ſtituit. Et anno LXXXI. Romam profectus, reſiſtente ſibi cum Romanis Papa Gregorio, ante caſtellum ſancti Petri caſtra poſuit: vbi etiam crebris per biennium incurſibus Romanorum infeſtatus, parua manu multa viriliter peregit. Wichbertũ ſuum, quem Clementem appellauit, pulſo Gregorio, in ſede profanauit: quum interim diuiſa Germania bellis tumultuaretur. Nam tum Conradus, Bohemiæ ducis filius, marchionem Brandeburgenſem habuit infeſtum, concurreruntq; prælio IIII. Idus Maij. Sueui quoque & Bauari infeſtis odiis concurrerunt iuxta Danubiũ in Hochſtein: ibi cecidit Cononis Palatini filius. Saxones ac Sueui in Franciam ad colloquium venientes, non ſine clade prouinciæ redierunt, ibi de nouo in Henricum rege ſuſcipiendo conuentum eſt. Electus eſt autem Hermannus Lotharingus, dux de Lutzenburgo. Cui quum ſuis in partibus (hoc eſt in Lotharingia) nemo in bellicis rebus atque opibus poſſet æquiparari, ſumpto regis nomine, ram ſuis quàm alienis cœpit in breui deſpectus haberi. Anno ſequenti idem Hermannus orientalem Franciam, quæ pro Henrico faciebat, viriliter inuadit, hoſtiliterque in ea digraſſatur. Monſtra tum cælitus apparuere: viſus eſt equitum diſcurrens exercitus, cuius tamen veſtigia nullo modo poterant agnoſci. Henricus interim in Italia diuerſatur: iterum Romam tendens, caſtra fixit vbi antè, ad occidentalem portam caſtelli ſancti Petri: captaque eſt Roma IIII. Nonas Iunij, feria ſexta ante octauam Pentecoſtes. Quo tempore Papa Gregorius in caſtello Creſcentij (quod tum vulgò domus Theodorici diceretur) incluſus, expectabat euentum rei. Rex autem in Palatino monte munitionem inſtituens, multos eorũ quos in præſidio poſuerat, ingraueſcente ſuper eos æſtatis inſolito feruore, amiſit: ſed & alios eadem mortalitas abſumpſit. Romani autem viginti obſides regi dantes ex nobilibus, petierunt diem conſtitui, in qua Papa & omnes ſenatores in præſentiã regis venirent. Papa autem ad ſtatutum tempus ad Calendas Nouembris non comparuit: nam fugiens occultè, Salernum ſeceſſit, ibique ad diem mortis ſuæ permanſit.

Scinditur Germania partiũ ſtudio.

Roma ab Henrico capta.

CAP. 18. HAMBVRGENSI perinde eccleſiæ, poſt Albertum, ab Henrico ex eius miniſterialibus præficitur Liemarus, homo Bauarus, ſatis literatus: qui Henrico coniunctiſſimè adhæſit, quum à cęteris penè omnibus deſereretur. Fuit cum eo in expeditione Italica, & ab eius conſilio pene omnia pendêre videbantur: dedit hoc beneficio promotoris ſui, præſtitit exemplo prædeceſſoris, vt Imperatorem in omni ſuo caſu non deſereret. Aderat Gregorij ſeptimi deſtitutioni, non aberat Wicberti ſurrogationi: tenuitque archiepiſcopatum per annos XXX. Dura tempora vidit. Ferulam paſtoralem Henricus contulit, infeudans de regalibus: imò inſtituit omni tum iure, vt tempora ferebant. Pallium ei contulit Alexander, Gregorij immediatus anteceſſor. Et ea potiſſima diſſidij cauſa fuit interregnum & ſacerdotium, quòd in ſpiritualibus præſumeret poteſtatem Imperator: quę pro temporum neceſſitate permiſſa eſt patri ſuo, ſed eam nunc papa ſuo iure vendicabat. Hic Liemarus ordinatus eſt à ſuffraganeis, vir prudens, & tanto non indignus honore, ſi per oſtium liberæ electionis introiſſet. Vſque ad huius pontificis tempora, & aliquandiu ſub eo, Hamburgenſis eccleſia honorem ſuum integrum ſeruauit, vt eſſet matrix, vtque Metropolis ſola diceretur. Nam ſub titulo eius continebatur illa tam larga & longinqua legatio in omnia regna Aquilonis. Teſtes ſunt papales literæ, quæ ab Alexandro tertio, ſummo pontifice, emanarunt ad Albertum huius deceſſorem (quarum exemplum ſuprà poſuimus) hunc ſemper titulum pręferentes, vt diceretur Hamburgenſis, non Bremenſis, archiepiſcopus. Teſtes eiuſdem Alberti multiplices literæ, ad reges memoratos, & ad epiſcopos regnorum Aquilonarium, quos crebrius vocabat ad ſynodum in Sliaſwicum, tanquam in locũ medium vtriuſque nationis. Sed poſteaquam Dania cœpit habere ſuum archiepiſcopum, paulatim defecit, & deperiit iſta legatio: cœpitque exinde poſthaberi titulus eccleſiæ Hamburgenſis. Quæ res non vno temporis momento peracta, ſed multis annis deliberata, & tandem elaborata, temporibus huius pontificis eſt conſummata.

Diſsidij inter papam & imperatorem cauſa.

Hamburgenſis metropoleos inclinatię.

mata. Antea enim reges Daniæ, Suediæ, Norwegiæ, susceperũt in prouincias suas episcopos ab Hamburgensi metropolitano missos, & consecratos. Accessere etiã pontifices ex Galliis & Anglia missi: deinde sub Zuenone rege Daniæ, iam palam cœpit ea res actitari, non ignorante Alberto Hamburgensi archiepiscopo: qui ea spe rem dissimulauit, quòd patriarchatum in Hamburg per eam occasionem constituere cogitaret, vt non obstante archiepiscopatu vno vel pluribus in Aquilonaribus, duraret nihilominus superioritas legationis in patriarchatu. Sed hæc res (sicut multæ aliæ) per mortem hominis interuersa est, & mansit infecta. Quandiu tamen supererat memoratus Albertus, perdurabat legationis officiũ in omnem Aquilonem: cogitauitq; in persona ipse obire prouincias in remotissimas partes, vt ne insulam quidem relinqueret, quam non sua prædicatione illustraret. Præparatisq; iam rebus omnibus, & nauigiis comparatis, comitibusq; delectis, colloquio desuper habito cum Danorum rege Zuenone, auersus est: quòd diceret ille, melius populum erudiendum per suæ nationis homines (qui & mores & linguam & ritus callerent in quaq; gente) quàm per alienigenas, quibus sit opus longa interpretatione & multa circuitione: idq; experimento compertum esse sub prædecessoribus, qui operã illã per intermissos feliciter implessent. Acquieuit archiepiscopus, & muneribus illectos earum nationum homines, ad prædicandum fecit voluntarios: neminemq; à se dimisit, quem nõ ingenti liberalitate affectum, ad euangelizandum fecisset paratissimũ. Periitque illa hominis iactantia, qua solebat gloriari, tres se euangelistas in regnum præcessisse, Ansgarium, Rembertum & Vnni: sibi quartum seruari locum. Petebatur ergo ab omnibus etiam remotissimis gentibus, de Islandia & Gronlandia per legatos: & se adiri ab omnibus passim ille permisit, in omnes regiones & insulas ordinans episcopos. Gaudens enim repetere solebat, *Messis quidem multa, sed operarij pauci. Rogate ergo Dominum messis, vt mittat cooperarios.* Quorum speciosa temporibus suis multitudine exhilaratus pontifex, primus omnium statuit in Dania synodum celebrare cum suffraganeis suis: quoniam & temporum opportunitatem habuit, & regnum illud multis iam redundabat episcopis: & quoniam multa emendanda videbantur in nouella plantatione, præsertim super acceptis donis in sacramentorum administratione, imò etiã quasi pro iure exactis, deque crapula cleri & populi, atque incontinentia. Ad quæ omnia summi pontificis authoritatem, regisque promptissimum auxilium sperabat interuenire. Emanabanr iam à summo pontifice literæ, & ipse archiepiscopus in prouincias suis directis epistolis, omnes conuocabat: sed mors (vt solet) omnia interuertit. Plures tamen ordinauit episcopos in gentem missos, quorum sedes tum erant incompertæ. Poterant etiam nonnullæ transferri de loco in locũ, quod crebrius & in aliis prouinciis acciderat. sed quorum comperta sint nomina, hi fuere: Rodolphus ex capellanis suis ordinatus est in Sliaswicum, Odo in Ripã, Christianus in Arusiã, Heribertus in Wigbergũ, Magnus & Albertus in Wendilã, quæ nunc dicitur Burglauensis ecclesia. Eilbertum in Farriam & Fioniam, Wilhelmũ in Sialandiam (hic est ille qui tanti nominis erat apud regem, quiq; illum tanta charitate constrinxit, vt cum illo tumularetur, & post mortem clarescerer miraculis, quod in Dania sumus executi) Eimonem in Scaniam prouinciam promouit. In Suediam verò consecrauit sex, Adalwardum & Acilinum, alium Adalwardum & Tadicum, Simonem, & Ioannem monachum. Adalwardus tamen senior vtrique præfectus est Gothiæ, iunior ad Scithonam & Vpsaliam est directus, Simon ad Scrittafinnos, Ioannes ad insulas. In Norwagiam duos tantùm ipse consecrauit, Tolphum & Siwardum. Cæterùm aliundè ordinatos, quum sibi satisfacerent, & secum benignè tenuit, & hilariter dimisit: sicut Menardum, Osmundum, Bernardum, & Asgotum, aliosq; multos. Præterea Turolphum quendam misit in Orcadas, & alium quendam Adalbertum, Isleph in Islandiam, quò etiam misit Ioannem in Scotia ordinatum, & in Wandaliam Oldenborg Eizonem. Sunt autem omnes quos ordinauit, episcopi viginti: quorum tres abortiui, & extra vineam ociosi remanserunt, sua quærentes, non quæ Iesu Christi. Quos vniuersos archiepiscopus in decenti habens honore, ad prædicandum barbaris verbum Dei prece &

Patriarchatus Hamburgensis animo conceptus euanescit.

Pro sacramentis aliquid exigi, symoniacum.

Episcoporum numerus ab Hamburgensi missorum.

ce & præmio commouebat. Nunquam tam erat solitarius, vt non aut quatuor aut quinque episcopis stiparetur. Tres indiuisos semper comites habuit: Tanquardũ ante episcopatum familiariter cognitum, iam sine episcopatu manentem, quòd Brandenburgensis sedes eius à Wandalis proximè esset deuastata: Ioannem Scotorum episcopum, quem posteà missum in Wandaliam perfidi trucidauerũt cum Godscalco principe: tertius erat Bono, de terra sancta veniens: vbi diu mansitans, plures nolens ac volens lustrauit prouincias. Hi semper aderant, quum alij euntes & redeuntes mutarent vices, quandoque plures, quandoque pauciores. Hæc idcirco sub hoc pontifice repetiuimus, ne ignorata iacerent, quando huc perductus est limes illius tam latæ in gentes legationis, vt deinde cessaret cũ eo honor Hamburgensis ecclesiæ, interim duplici malo affectæ. Nam proximè in anno quo mortuus est Albertus, vno bis anno à Wandalis euastata, ciuibus & clero est exhausta: nunc etiam legationis veteri honore destituitur. Quod quo ordine factum sit, inferiora docebunt.

Cap. 19. VERDENSIS interim ecclesia pastorem Zegebertum, Henrico Imperatori percharum, habuit: qui illi & ecclesiæ suæ donauit forestam venationis in Magetheide, cum terminis suis, & prædium in Hermensborg, in comitatu domini Witelonis comitis, cum omnibus pertinentiis. Circa quæ tempora ad annum Christi,
1098. MXCVIII. cœpit ordo Cistertiensis, in quo Bernardus breui pòst effloruit Clareuallensis. Circa huius quoque pontificis tempora initium fuit Carthusiensium in Burgundia, in diœcesi Gratianopolitana, sub Brunone Coloniensi inchoarore, viro sacris literis doctissimo. Qui ipse septimus accessit Hugonem loci episcopũ, exponens sancti propositi deuotionem, vt ille opem ferre, & locum permittere, & authoritatem dignaretur interponere. Atque impetrauit amplius quàm postulauit: non solùm enim quod petiuit obtinuit, sed illum ipsum pontificem meruit sacri ordinis habere consortem. Incredibile dictu quàm breui res noua coaluit, quàm viriliter inchoata durauit, nulla per annos quadringentos indigens reformatione (vt cæteri omnes, collapsi paulatim) sed seuera patrum industria, & crebra visitatio, & silentium cum solicitudine, hoc illi miserante Deo præstitit, vt cõceptum feruorem non intermittat in vniuersum. Possunt membra diffluere pro humana fragilitate, sed ordo perstat immotus. Hoc ergo quòd ecclesia persensit in Cæsare detrimentum, redditum est illi ad incrementum deuotionis in ordine nouo: cui similis alius in ecclesia non extat, per rigorem, per austeritatem, per obseruantiam sedulam.

Cistertiensis ordo & Carthusiensis.

Cap. 20. INTERIM Henrici quarti tẽpora per omnes ecclesias fuere turbulenta, propter superbam eius dominationem: qui non contentus rebus Imperij, ecclesiarũ etiam iura inuasit, episcopos pro suo arbitrio instituens, destituensque. Summum pontificem Gregorium septimum, virum sanctum, insectatus est, & contumaciter illi se obiecit, quòd non illius volunrate ad summum pontificatum peruenisset. Quumq; Anno Coloniensis archiepiscopus, & Hermannus Bambergensis (quod diximus) Romam missi pecuniam, quæ regi debebatur, congregare, quum legatione peracta reuerterentur, literas Alexandri papæ detulerunt, regem vocantes ad satisfactionem pro simoniaca hæresi, aliisque nonnullis emendatione dignis, quæ de illo Romæ fuerant audita. Quo etiã tempore Saxones arcem Hartesburg diruunt, claustrum canonicorum quod inerat, destruunt, ossa itidem filij regis ibidem sepulti, in contumeliam patris de sepulcro proiiciunt. Sed interim Alexandro papa defuncto, surrogatur Hildebrandus archidiaconus, vocatus Gregorius septimus: quem Henricus in conuentu Imperij refutauit pontificem. Sed tamen ipse potius Imperator à suis episcopis est desertus: nam Coloniensis & Magdeburgensis archiepiscopi, ilicò regem deseruere contumacem: solus Liemarus Hamburgensis (quem ille prouexit) mansit in contubernio. Hinc Saxonum principes missa relatione ad sedem apostolicam, conquesti sunt, quòd rex diuinæ legis contemptor, ecclesiis Dei in constituendis episcopis omnem liberæ electionis facultatem ademerit, ponens per violentiam episcopos quos voluisset: insuper quòd more Nicolaitarum, de coniuge sua publicum voluit facere prostibulum, vt subiiceret

Roma regi Romanorũ Germano pecuniã pendebat.

Quæ regi Henrico vitio vertebantur.

ceret (quod in se fuit) aliorũ libidini: aliaq́; multa auditu horrẽda crimina. Quamobrem papa zelo iustitiæ permotus, crebris epistolis & nunciis regem denuò ad synodalia responsa, & sedis apostolicæ deuocauit audientiam. Sed rex secundã & tertiam eius vocationem dissimulauit. Quocirca Anno Cloniensis, Sifridus Moguntinus, Bucco Halberstadensis, Wesslilo Magdeburgensis, & omnes principes Saxoniæ deseruere regem: solus Liematus permansit. Habuit deinde rex conciliũ apud Wormaciam, præsente Henrico rege, in quo pars regis videbatur per multos episcopos conualescere: sed non diu post maximum hoc colloquium principum apud Oppenheim factum est: vbi pene totius regni principes, sed maximè Saxonũ & Sueuorum, subiectioni regis contumacis renunciabant: causam prætendentes, quòd à duobus summis pontificibus euocatus ad satisfactionem non venisset, & pro contemptu sententiam excommunicationis in Romana Synodo à papa accepisset. Hac re cõperta, rex humiliter, vtpote reconciliationem ecclesiæ petiturus, Romam versus proficiscitur: inuentoq́; pontifice in oppido citeriore, ibi per triduum ad portam oppidi, deposito omni regio fastu, discalceatus, & laneis indutus perstitit: donec interuentu plurimorũ reconciliationem acceperit. *Crambe bis posita.* Relaxato tandem anathematis vinculo, in communionis gratiam, & sinum matris ecclesiæ est receptus, acceptis ab eo in futurum vitæ melioris assecurationibus multis. Adiiciunt Annales nostri, publicam tunc regi à pontifice iniunctam pœnitentiam, Romam per annum non exeundi, equum non ascendendi, inter martyrum sepulcra diuersandi. Sed eam rem iustis de causis in Saxonia non probauimus, neq; hîc recipimus. Maximum deinde bellum inter Henricum & Rodulphum illi in regno surrogato consurgit, multisq́; præliis variè est dimicatum: sed cessit Rodulphus ad extremum, ex vulnere moriens. Henricus autem post aliquantos annos conuentum habuit triginta episcoporum & optimatum Italiæ & Germaniæ, apud Brixinam Noricam, contra Gregorium Papam: quem à sede apostolica detrudere contendit, & Rauennatem archiepiscopum Wicbertum surrogare.

Wicbertvm suum Henricus antipapam duxit Romã: eam obsidens, multis laboribus cepit: in Palatino monte castra fecit. Papa in arce Crescentij delituit. Cap. 21. Fiunt transactiones, statuitur dies de omnibus cõueniendi: papa se in tutum clàm recepit Salernum. Rex suum Wicbertum inthronizans, Clementem iussit appellari: & ab eo cum regina Imperialem benedictionem (si non execrationem) accepit. Reuersus in Germaniam Imperator, res regni reperit perturbatas. Nam Saxones in locum Rodolphi, regem creauere Hermannum Lutzenburgensem, qui & ipse breui periit. Henricus autem Imperator Moguntiæ synodũ contraxit, anno LXXXV. post mille: vbi præsente Wicberto antipapa & Imperator aderat, & lega- 1085. ti Romanorũ. Omnes inibi episcopi rebelles Imperatori, deponendi iudicantur: cæteri cum Gregorio sentientes, anathematizantur. Gregorius interim rebus excessit humanis. Successit Victor, annitente potentissima per Italiam domina Mathilde, quæ Romano vero pontifici in Cæsarem semper adhæsit. *Mathildis papæ studiosissima.* Victori Vrbanus, Vrbano Paschalis in Romana sede successit, Imperatore cum idolo suum schisma continuante. Franciæ, Siciliæ, Hispaniæ reges catholicam partem fouerunt, tuentes veros pontifices, quum illos Henricus insectaretur. Octuagesimus nonus erat 1089. annus, quum Imperator schisma suum prolongaret: & bella in Saxones cõtinuans, arcem obsedit Gliche. Vnde Egebertus Saxoniæ marchio illum fugauit: qua in pugna cecidit episcopus Lasanensis, qui lanceam regalem præferebat. Ibi etiam Liemarus Bremensis archiepiscopus, captus est a Ludero comite: qui posteà dux fit Saxoniæ, & inde imperauit. Archiepiscopus captus, pro redemptione sua dedit aduocatiam Bremæ (hoc est iudicium vrbis temporale) & trecentas marcas argenti: & ita restitutus est episcopatui suo. Hic basilicam, quam Albertus prædecessor suus cœpit reædificare, de incendio villæ parumper maculatam, funditus destruxit, & à fundamentis aliam extruxit. Hoc solum in præclaris eius operibus numeratur. Cæterùm curiam sequens, & eius infinitis perplexitatibus inuolutus, intendere quî potuit gregi suo? Interim verò Imperator Henricus quum iam alterã sibi iunxisset vxorem, Vtonis marchionis relictam, nihil modestius in ea se gessit, *Atrocissima Henrici scelera, si non conficta, infrà cap. 27.*

quàm priore. Nam filium ſuum Conradum, optimum adoleſcentem, & qui meliori parente dignus videretur, ad vxoris fertur inuitaſſe complexum. Quumque horreret infandum crimen bonus iuuenis, vt eum ad ſcelus animaret, fertur illi in aurem dixiſſe ſe patrem illius non eſſe, natum adulterio: & ideo torum ſuum non eſſe illi tantopere refugiendum. Magis magiſque aucto in pudente iuuene horrore, meditatur patris cedere furori: idque fecit, concedens in Italiam. Vbi præſidio Mathildis nobiliſſimæ fœminæ ſuſcipitur, magnumque illi regnum paratur: nam pater illum iam antè regem iuſſit coronari. Regina verò elapſa de manibus Henrici, peruenit & ipſa in Italiam, ductuque Mathildis ad Vrbanum pontificem: qui deteſtatus ſcelera regis, renouauit excommunicationem in ipſum. Cæterùm regina vſa pontificis conſilio (qui eam fortaſſe toro Henrici abſoluit) reuerſa in patriam, monaſticam vitam ingreditur: & profecit in matrem multarum Chriſti puellarum.

Cap. 22. *Expeditio Hieroſolymitana.*

Parabatvr per hæc tempora paſſagium illud grande in terram ſanctam, excitante Vrbano pontifice in Concilio Claromontenſi. Proceres Franciæ cum multis millibus militum & populo ſignantur cruce: inter quos Godfridus dux *de Bulion*. Lotharingiæ is locus eſt, non quidem ducatū habens, ſed quòd Godfridus dux dicitur, magnifica eius per Palæſtinam geſta fecere. Erat tamen materno genere ex ducibus Brabantiæ: nam auunculus eius dux erat Brabantinus. cæterùm pater eius comes Bononiæ Gallicæ, in parte maritima Picardiæ: ſeptem millia diſtat ea vrbs a Caliſia. Nihil mouerat Imperatorem Henricum zelus Francigenarū, pro Chriſto longinquā militiā ſubeuntiū, quo minus ipſe ſchiſma ſuum continuaret, filio etiā Conrado minitās arma. ſed modeſtus adoleſcens, quoad potuit, quieuit, cedens ſemper parenti. Henricus autem vbi videt omnia filio Conrado proſpera, impiumq; eſſe oppugnare cedentem & reuerentem, alia in eum intentauit arma. Nam depoſito eo, quem antè iuſſerat regem coronari, iuniorem filiū Henricū pro eo regem creauit. Nihil nocuit Conrado paterna inſultatio. Cauſam autem paternæ in ſe indignationis, paucis, & his familiariſſimis, detexit. Erat vir per omnia catholicus, & apoſtolicæ ſedi ſubiectiſſimus, plus religioni quam armis aut faſcibus intentus, fortitudine tamen & audentia militari ſatis præſtans. Per nouem annos quibus ſuperuixit, Italiæ quædā loca, nomine & re rex habitus, gubernabat. Lectioni quam luſibus, vacare malebat: miſeris omnimodè, ſed præcipuè militibus inopia laborantibus, compaſſione erat proximus, nemini contemptum, nulli vim, nemini præiudicium intendens, omni perſonæ, omniq; conditioni fuit affabilis: inde non immeritò Deo & hominibus fuit amabilis. Hic ergo nono poſtquā à patris diſceſſit palatio protinus anno, Mathildis, illius magnæ & nobilis fœminæ, ſicut ſanguine, ita & contubernio & virtute iunctus, & in rebus per Italiam diſponendis, tam illius quàm apoſtolici, cæterorumque Deum timentium perſonarum conſilio ſemper vſus, immaturo præuentus occaſu, deceſſit, anno poſt Chriſtum,

Conradi qui patrem Henricum deſeruit, virtutes & mors.

1101. mci. Sunt qui eum veneno ſcribant interiiſſe: teſtabantur qui aderant, in eius brachio crucem ſe vidiſſe. Eo etiam tempore Henricus Craſſus, filius Ottonis ducis, Bauaria pulſi, cæditur in Phriſia, cum multis aliis. Libenter vſi digreſſione propter nobilem adoleſcentem, ad Liemarum Hamburgenſem, ſiue (vt ex eò tempore cœpit vſurpari, quando ceſſabat legatio) Bremenſem archiepiſcopum redeamus: qui circa finem vitæ peregit, vt cōuentus in Herſefelde monachis impoſitis perficeretur. Iam erat poſt mille centeſimus primus annus, quum religioſum Deo ſpiritum redderet Liemarus, xvi. Cal. Iunij, quum annis triginta cathedram tenuiſſet: ſepultus in baſilica, quam ipſe à fundamentis erexit.

Cap. 23.

1084. *Schiſma in eccleſia Paderburnenſi.*

In eccleſia Paderburnenſi, ad annum Chriſti poſt mlxxx. quartum, Poppone mortuo, cœpit de ſucceſſore haberi controuerſia, quòd regnū eſſet diuiſum. Nam Hermannus dux Lutzenburgi, rex electus à Saxonibus, Henricū comitis de Aſlo filium, conſentiente capitulo, præfecit eccleſiæ. Sed Henricus rex, vt vbiq; æmuli Hermanni facta ſubuerteret, huic eccleſiæ præeſſe voluit alium Henricum, comitis de Werle filiū. Senſit motus hos eccleſia diu, dum quiſq; ſuæ parti ſtuderet: ſed vbi defecit rex Hermānus, cedere oportuit & illū quem præfecit: præualuitq; Henricus

ricus de Werle, qui ecclesiam illam rexit annis quadraginta quatuor. Sed in schismate quod diu continuauit rex Henricus, iste episcopus non passus deserere prouectorem suum, suspensus est diu à diuino officio per Moguntinum archiepiscopum, apostolicæ sedis commissarium. Tum verò Henricus colluctatus omnibus qui cum pontifice Romano senserant, omnes pene episcopos Saxoniæ, Magdeburgensem, Halberstadensem, Mindensem, ac nonnullos alios, sedibus suis eiecit. Ob eandem causam Saxones & Sueui obsederunt Wirtzburgum. Venit Henricus obsidionem soluere. Versi in eum, repellunt venientem: & capta vrbe, verum reponunt pontificem, eiecto quem Henricus præfecit: & relicto vrbi militari præsidio, abscedunt. Reuersus Henricus, suum reponit, æmulum eiicit. Ita ferox Bellona versat res ecclesiæ, dum Henricus iura tuetur (vt putat) Imperij, pontifices nõ cedunt ecclesiasticæ libertati. Quod enim temporum necessitate indultum est Henrico tertio huius patri, vt de Romanis pontificibus disponeret, non potuit iuri diuino præiudicare: quod vtique tradit, *Nolite tangere Christos meos.* Nam immunitatem ecclesiæ & sacerdotum, & reges Ægypti & Babylonis ante Christum diu constituerunt, quod sacræ literæ non tacent.

Facere mala, vt bona veniat.

Cap. 24.

HALBERSTADENSI ecclesiæ post Buccam (qui Goslariæ cæsus est) præficitur ab Henrico Detmarus, vnde ortus, incertum, nisi quòd Henrico regi coniunctissimus creditur: alioqui non esset passus illum in media Saxonia surrogari. Continuauit autem idem rex schisma suum, & antipapam fouit cum iis qui illi inhærerent. Sæuiit Henricus gladio in aduersantes, vicissim summi pontifices gladium suum strinxerunt in omnes schismaticos. Archiepiscopus Moguntinus Rotardus, & Constantiensis episcopus, apostolicæ sedis commissarij, reconciliarunt omnes ad sacra promotos per episcopos Henricum sequentes, impositione manuum, vt executionem haberent ministeriorum suorum: episcoporum autem reconciliationem sedi apostolicæ reseruarunt. Prodigij loco habitum est, vermiculos multos, quos multis regionibus erat cernere, non longè à terra volantes, ita vt manu vel virga tangi possent, grossitudine quidem muscis æquales, sed longitudine diductiores: quorum tam infinitus erat exercitus, vt vnum pene milliariũ in latitudine, tria in longitudine occuparent: densitate autem sua ipsam solis lucem obscurare videbantur. Per quam prodigiosam visionem, illã, quæ post quadriennium facta est, Hierosolymam tendentium profectionem, quidam interpretati sunt figurari. Secuta est autem hominum & pecudum intolerabilis pestilentia, de aeris corruptione: vnde & illa tum nata fuere animantia, quæ mortua auxerunt intemperiem aeris. Signa quoque in cælo apparuisse ferunt, globos igneos variis in locis emicuisse, & deinde alia cæli parte se condiderunt. Angelicas multi interpretantur fuisse potestates, qui ad sacram expeditionem inuitarent mortales. Nam Vrbanus papa in concilio Claromontensi excitauit Gallos. Petrus, natione Hispanus, eremita, excitauit cæteras nationes, & se præbuit ductorem, asserens è cælis missam epistolam, quæ ad eam expeditionem nationes hortaretur. Ingressus est dux Godfredus cum duobus fratribus Balduino & Eustachio, multisque nobilibus & episcopis. Quæ verò peregerint, quia apud multos leguntur, à nobis prætereuhuntur.

Vermiculorũ prodigiosa multitudo.

Epistola cælitus demissa ad cogendum exercitum.

Cap. 25.

MINDENSI ecclesiæ per hæc tempora Henrici quarti, præfuit ordine pontificum octauus decimus Reinwardus. Cui controuersiam de ecclesia mouit Volmarus, quòd adstipulantibus cognatis, per secularem potentiam se putauerat ingressurum. Iam enim ambitio, perniciosum malum præsidentium, irrepserat in ecclesiam. Pax erat rebus à persequentibus: multiplicabantur ecclesiarum prædia pontificum diligentia, & bonorum deuotione cordium: inde se insinuauerat semen zizaniorum, quod perturbauerat tempora huius pontificis. Sed præualuit iustitia & veritas: quia abactus est, qui non per ostium (quod Christus est) sed aliunde tentauit intrare. Huius autem pontificis tempore, anno eius tertio, cœpit ordo Carthusiensium sub Brunone de Colonia, in diœcesi Gratianopolensi prouinciæ Burgundiæ, quum septem viri in literis primarij, se eius loci episcopo præsentassent, rogantes locum in quo Domino deseruirent, simul aperientes votum quod

Imò verò iam pridem.

conceperant. Et præualuit sanctum eorum propositum, adstipulante plurimùm & adiuuante eodem pontifice. Hic autem Mindensis pontifex Reinwardus, annum Christi attigit octogesimum nonum: & in crastino beati Matthæi apostoli translatus est ad meliora. Versiculi in eius laudem seruantur, vtcunque tornati:

Hic est Reinwardus, animosus vt leopardus,
Qui quasi flos redolet, & vt aroma viget:
Vnde debetur ei iure corona poli.

Quam si est assecutus, satis prospere processit vt regnaret.

CAP. 26. OSNABVRGENSI ecclesiæ per ea tempora Henrici quarti præfuit Benno secundus (quem nos Bernardũ dicimus) ordine pontificũ eius loci decimus octauus: vir ab ineunte ætate Deo deditus, origine Sueuus. Qui quum scholis præfuisset apud ecclesiã Hildesemensem (docebant enim illa ætate scholastici sacras literas, & habebant qui subdocerent in triuialibus) clarũ illi nomen ex doctrina, & ex vitæ religione, conciliabat eum Imperatori Henrico, Goslariæ manenti illa tempestate. Quumq; vacaret Osnaburgensis ecclesia, Benno magnis suffragiis ab Imperatore assumitur: dabatq; operã, vt vitæ sanctimonia, quantum dignitate, excresceret. Moniales extra regulæ limites euagantes, retrusit ad obseruantiã. In monte conspicuo & amœno, ex altera parte monasterium sub regula diui Benedicti erexit: in altera parte arcem firmauit, Iborg nomine, inter firmissimas Saxoniæ. Imperatori paruit, ita tamen vt summo pontifici non contrairet. Deniq; quum Imperator hoc ageret, vt contempto Gregorio septimo, antipapam surrogaret, latuit hic pontifex, nec voluit interesse concilio. Multa virtutũ eius referuntur insignia. Præ-

Scholasticorũ antiquitùs in ecclesiis quod munus.

1088. fuit ecclesiæ cũ summa laude per annos viginti: migrauit anno octogesimo octauo post mille, vndecimo Cal. Augusti. Fertur ex ea vbi abisse glires prouincia, vt per multos annos non cernerentur, annis (vt ferunt) ducentis octoginta.

CAP. 27. MAGDEBVRGENSI interea ecclesiæ post Hardwicum, diu persecutione Henrici laborantem, præficitur Henricus de Aslo comes, iamdudum ab eodem Henrico eiectus ecclesia Paderburnensi. Venerat hoc tempore Henricus de Aslo Magdeburgam: & quum Hardwicus aut iam functus esset, aut breui concederet è vita, assumptus est a fratribus in archiepiscopum, nihil requisito regis consensu. Quippe Saxones, sicut à multis annis, sic etiam nunc regi repugnauere, parentes mandatis apostolicis in regem: quocirca parui fecerunt regis assensum vel dissensum, in assumendo archiepiscopo. Erat autem vir Deo deditus, religiosus episcopus, & eo loco dignus: sed non erat digna ecclesia frui virtute tanti viri. Nam anno quarto defecit, iam tum initio pontificatus sui. Erant ex canonicis qui ambirent locum illum: quumque exissent vt regem adirent, & eius authoritate pontificatum inirent, obseruata sunt à bonis viris illorum vestigia, & capti, pro cathedra, quam ambibant, carcerem acceperunt. Indignatur rex ista audiens: sed iam tantis erat implicitus nexibus, vt omnia pro motu gubernare non posset. Iam enim crescentibus malis, & (vt Saxones nostri scribunt) multiplicatis eiusdem Henrici peccatis, & principes & pontifices habere cœperunt auersos ab illo animos. nam neque diuini, neque humani iuris apud illũ respectus permansit. Contempsit apostolica mandata, principes honore suo non habuit, proprium connubium turpare constituit: adulteria non solùm ipse commisit, sed suasit, hortatus est. Ea si vera sunt, nec ab æmulis maiorem in modum elata, magnas causas præstiterunt futuris eius calamitatibus.

Henricus in episcoporum creatione nimium sibi conatur sumere.

CAP. 28. VERDENSI per ea tempora ecclesiæ præfuit vir præcipuus Riebertus, ordine vigesimus tertius, nobilis (vt præsumitur) origine: quòd tum regia voluntate promotis pontificibus, primus erat locus aulicis, & qui alto sanguine præferrent nobilitatem. Hic fratribus ecclesiæ suæ Verdensis, consentiente filio fratris sui, comite Geuehardo, curtem in Honstede cum omnibus attinentiis contulit in supplementum præbendæ. Nec hic erat modus benefactorum: plura enim contulit ecclesiæ, quæ scripta non sunt. Hæc sunt illa tempora, quibus Henricus quartus, rex in Germania, aduersus eos qui pontificem sequerentur, & in Italia aduersus Conradum filium ibi regnantem, multa peregit: sed non est prosperatus, aduersante sibi in Ita-

lia Mathilde potentissima fœmina, de genere Saxonum: & in Germania, Sueuos cum Saxonibus & multis pontificibus habuit obuios. Nam Vrbanum Papa super ecclesiarum commotione multiplici, congregauit multa concilia, multa etiã promulgauit decreta. Inter quæ conuocatis ad Placentiam ciuitatem ducentis ferè patribus, Henricum Imperatorem, tam à se, quàm prædecessoribus suis, communione priuatum declarauit: maximè regina Henrici vxore adstante, multaque in illum nefanda ad aures totius synodi significante. Sed Vrbanus antequam ex hac vita migraret, spiritu instinctus diuino, Reinerium cardinalem sancti Clementis, sanctæ conuersationis & boni testimonij, abbatem Romanum designauit successorem deligendum: quem etiam reuelationibus insuper denotatum, vniuersa Romana ecclesia pastorem sibi consecrat inuitum. Expeditio interim in terra sancta prosperatur. Nam magnis difficultatibus emensi viam duces cum militibus, diuersis itineribus peruenerunt in terram sanctam: & multis antè vrbibus per Ciliciam & alias regiones captis, Antiochiam, & deinde post multa Hierosolymam recepere, anno Christi, millesimo nonagesimo nono. 1099.

Henricus rex sacris motus.

Hierosolyma à Christianis capta.

MIMIGARDEVORDENSI verò ecclesiæ per eadem tempora præfuit Erpo, vir nobilis, sanguinem tangens (vt ferunt) Magnopolensem: sed erat illa tempestate nobilitas ista in paganismo non magnum habens nomen: Wandaliæ nobiles & Obotriti vocabantur ex antiquitate. Cæterùm Magnopolense vocabulum, Græco Latinoque compactum, ex veteri oppido *Mekelnborg* ortum habet, quod sonat magnã vrbem: hodie curtem vnã præfert, quales insidere solẽt militares. Erat hic pontifex nepos sui prędecessoris Friderici (quem ex marchionibus Misnæ ortũ ferebant) ordine decimus septimus in hac ecclesia: vnus ex iis qui cũ Dodone episcopo Leodiensi, & Godfrido duce Bulionis, ad exhortationem Vrbani papæ secundi, cum magna expeditione populi Christiani mare transierũt, & Antiochiam cum ciuitate Hierosolyma receperunt. Reuersus est hic pontifex, voti compos factus, in patriã: & ecclesiã suã multis pòst annis feliciter gubernauit bonoq; fine consummatus, bonus Christi miles, pastorq; plebis emigrauit, sepultus apud sanctum Mauricium extra muros. In huius sigillo, quod hodie extat, scriptum cernitur, *Erpo Episcopus Mimigardeuordensis.* Durauit contumacia Henrici regis in ecclesia: nec emollitus est pietate ad imitanda Gallorum exempla, qui Christi militiam consectati, Dominicum sepulcrum & ipsam Hierosolymam ceperant, defenderant, & Christianismo reddiderant. Iam Wicbertus in antipapam erectus (qui tribus Romanis pontificibus superfuerat) dolens ac gemens quòd in eas vias perductus esset, concessit è vita. Iam videbatur ecclesia adunata, & vni subesse capiti, Paschali Romano pontifici. Henricus inde Imperator, habito cum principibus colloquio, Romam se profecturum, ac generale cõcilium ad Calendas Februarias inibi conuocaturum condixit: quatenus tam Imperij quàm apostolici causa ventilata, canonicè inter regnum & sacerdotium catholica vnitas firmaretur, quæ tot annis scissa permãsit. Constat tamen nec ipsum iuxta placita venisse, nec nuncia dignitati apostolicæ subiectionem profitentia misisse: quodque alterum papam ipsi Paschali superimponere (si fieri posset) sit conatus, nec tamen profecerit. Igitur vbi firmatus est Paschalis in sede apostolica, præcepit excommunicari Imperatorem ab vniuersis episcopis & Catholicæ ecclesiæ cultoribus: & continuantur mala per Germaniam.

CAP. 29.

Gallorum in sancta expeditionẽ obeunda laus.

HERANDVS (quem alij Annales vocant Stephanum) per hæc tempora præfuit in ecclesia Halberstadensi, non sine contentione, propter Henrici regis schisma grauissimum. Sed Saxones semper fuerunt contemptores tyrannidis eius, etiam armis (vbi opus) sese tuentes ab illo. Sed hic bonus pontifex non diu præerat ecclesiæ suæ: tertio enim anno defecit, febre absumptus. Interim Imperator natale Domini Moguntiæ celebrans, filio suo Henrico regi, rerum summam dimissurum, seque sepulcrum Domini visitaturum, per Euerhardum episcopum publicè fecit prædicari: indeque fauorem maximum tam vulgi quam principum, cleri, populi ac totius regni conquisiuit: multosque è diuersis regni partibus ad eiusdem itineris comitatum se præparare voto ipso succendit. Sed

CAP. 30.

Henricus sepulcrum Domini se adire velle fingit.

cùm nihil ſe ad rem pararet, cecidere animi. Mutauit enim quàm frequenter ſententiam, nihil veritus quid de ſe homines loquerentur. Sequentis anni natalia Chriſti Ratiſponæ peregit, conuocauitque ſuæ obedientiæ principes & pontifices. Rarò autem conuenerant, niſi inſigni aliqua cæde tempora ſignarentur. Nam proximo anno Moguntiæ cæſus eſt Cono, filius Ottonis, ducis quondam Bauariæ, nunc ad Weſeram manentis, frater Henrici Craſſi, quem Friſones ad ſe tranſgreſſum ceciderunt. Nunc autem comes Sigihardus à militibus regis cęſus eſt, incertum an iuſſu, an conniuentia eius. Sed per multa mala, quæ ſub regimine eius gerebantur, parabatur regnum iam ab eo transferri ad filiũ Henricum, prima quidem fronte præferentem vmbram pietatis: ſed vbi conualuit in regno, patris etiã acta in deterius ſuperauit, eccleſiæ grauior quàm fuerit parens eius. Sed hæc in ſequentibus.

Henricus pater & filius, eccleſiæ graues.

CAP. 31. HVMBERTVS per ea tempora, poſt Liemarum agebat in archiepiſcopatu, iam Bremenſi. Nam Hamburgenſis titulus ex die conſtitutorum in prouinciis Aquilonaribus archiepiſcoporum, cœpit aboleri, quando retraxerunt obedientiam ſedi Hamburgenſi: deſiitque legationis ſuperioritas, quæ ſub titulo Hamburgenſi debebatur. Tenuitque archiepiſcopatum annis ſolis tribus, qui pro ſuorum temporum breuitate nullis rebus inſignitur in hiſtoria: vir vndecunque natus, niſi præcipuus extitiſſet aut ſtemmate ſanguinis, aut eruditionis prærogatiua, ad archiepiſcopatum tum non perueniſſet, quando necdum erant libera electionis ſuffragia, ſed Romani Imperatores ſe de ſedibus archiepiſcoporum veſtiendis intromiſere. Viuebat adhuc Imperator Henricus quartus: qui, vbi firmatus eſt in ſede apoſtolica Paſchalis, ab illo (vt à prædeceſſoribus) excommunicatur, & mandatur ab vniuerſis epiſcopis catholicæ pacis euitari. Et quanquàm pater vmbram pietatis præ ſe ferret, de peregrinatione in terram ſanctã, quia tamen nihil apparabat, filius Henricus (quem iam antè regem declarauit, & iuſſit conſecrari) in Bauaria rebellionem molitur in patrem, machinantibus Dietpoldo marchione, Berengario comite, & Ottone quodã nobili, ſibiq; materna ſtirpe cognato. Quorum conſilio atq; auxilio ante paucos dies à patris latere diſceſſit. Primò quidem hæreſin patris anathematizans, apoſtolicæ ſedis pontifici debitam profitetur obedientiam. Indeque ſociatis ſibi Noricis principibus (qui ſunt nunc Auſtrij & Bauari) necnon à Sueuia & orientali Francia nonnullis nobilibus, ad Saxones conuertitur, à quibus honorificè ſuſcipitur, & in Quedelinborg Paſcha celebrans, in breui vniuerſis Saxoniæ optimatibus potitus, dignitate regia ſatis eſt honoratus. Conſilio tamen & miniſterio Rothardi Moguntini, & Gebehardi Conſtantienſis epiſcoporum, reſponſalium Paſchalis Papæ, totam Saxoniam Romanę ſedis communioni reddidit, & reconciliauit. Epiſcopis verò & clericis conuentum generalem in villam regiam, quæ Northuſen dicitur, IIII. Cal. Iunij indixit, vbi ſuper eccleſiaſticæ inſtitutionis iam deprauata diſciplina tractaretur. In quo concilio idem rex non modicam bonæ indolis ſpem, magna humilitate ſimul authoritate coram omnibus prætendit. Nam quum ſeruorum Dei conuentui nõ niſi vocatus intereſſe vellet (ingens enim ibi cum epiſcopis, abbatibus & clericis, etiã monachorum eccleſiaſticã ſitiens vnitatem turba confluxerat) tandem rex in abiecto productus habitu, ſtans loco editiore, omnibus iuxta decreta principum, ſuas leges atque iura rationabiliter innouauit. Si qua verò irrationabilia rogabantur, mira & vltra ſuos annos prudentiæ magnanimitate confutauit: in omnibus his inauditam ſeruans innocentiæ verecundiã, & Chriſti ſacerdotibus dignã exhibens reuerentiam. Inter hæc obortis lachrymis, ipſum regem cæli teſtabatur, ſe nulla regnandi cupiditate paternum ſibi regnum vſurpare, neque patrem ac dominum ſuum à Romano deponi Imperio exoptare: imò debitam pertinaciæ & inobedientiæ eius ſemper compaſſionem exhibere, ſi ſancto Petro ſuiſq; ſucceſſoribus lege Chriſtiana ſubiici velit, ſiue regno cedere, ſiue ſimiliter ſibi ſubeſſe, repromiſit. Quod auditum omnis multitudo collaudãs, lachrymas ſimul ac preces tam pro patris conuerſione, quàm pro filij proſperitate fundere cœpit: voce magna proclamãs, κύριε ἐλέησον. Rebus igitur eccleſiaſticis ibi ſatis prudenter ordinatis,

Rebellio filij in patrem.

Henricus filius concilium aduerſus patrem cogit.

ordinatis, aſſumpto ſecum legato Romano, Bauariam Saxoniamq́; adiit, inuaſores eccleſiarum ſynodaliter depoſuit: reliquos verò fautores hæreſiarchæ, ab officio ſuſpendit, ac ſubiacere examini ſedis apoſtolicæ coegit.

MAGDEBVRGENSIS eccleſia Henricum ſuum breui amiſit: Nam ſecunda feria in Paſchalibus, dum expectaretur de more venturus in monaſteriũ montis, defunctus efferebatur triſti miniſterio. Et in locum eius quintus Henricus, iam rex, conſtituit ex choro Halberſtadenſi egregium virum Adalgotum, vndecimũ ordine archiepiſcopum, qui vndecim illi præfuit eccleſiæ annis. Eius inſtitutum, vt quotãnis per Quadrageſimæ ſingulos dies centum pauperib. ſinguli panes cum ſingulis halecibus tribuantur. Quo tempore Otto princeps inſignis, origine Saxo (quem Henricus quartus ducatu Bauariæ deſtituit, reddiditq́; Welponi Sueuo) rebus exceſſit humanis. Habuit autem hic Otto tres filios: Henricũ Craſſum, quem dixere Landgrauium, hoc eſt comitem prouincialem, patrem Rixæ (quam duxit Luderus poſtea imperans) hunc Friſii ad ſe tranſgreſſum, armis perdiderũt in Norden: & Cononem, Comitem de Bichling, qui occiſus eſt in conuentu Imperii Moguntiæ: & Sifridum de Bomeneborg, patrem iunioris Sifridi. Habuit idem Otto quatuor filias: quarum vna fuit mater Conradi de Witen marchionis: alia, mater Friderici comitis de Arnsberge: cuius vnam filiam duxit Godfridus de Arne nobilis baro, pater comitum Henrici & Friderici, comitum de Arnsberge: ſecundã duxit Otto de Cappenberge, cuius filia Elica, vxor Elimari, mater fuit Hẽrici & Chriſtiani comitum de Aldenborg, & Ottonis maioris præpoſiti Bremẽſis: tertia, vxor fuit Hermanni de Caluela, quæ genuit Ottonem & Henricum comites de Rauẽſberge: quartam deduxit nequam ſeruus. Quilibet etiam filiorũ Ottonis ducis memorati, in comitatu Stadenſi vnam habebat curiam: Henricus Craſſus, curiam in Alerſtede: Cono curiam, quæ dicitur Koninghoue, in villa Herſuelde, hic fundauit Katelenburg, & eandem curiam illi clauſtro dedit: quam poſtea Fridericus Stadenſis primò oppignoratam, deinde emptam dedit Herſeuelde: Sifridus habuit curiam Hetuelde, quam filius eius Sifridus dedit conuentui Amelingsborne, quam etiam pòſt Henricus dux de Brunſwig emit à monachis. Hanc tamẽ (vt dicitur) modò quidam abbas loci illius, apoſtatare volens, duci vendidit, conuentu ignorante: tandem medietate pecuniæ ſoluta, & re comperta, abbas fugit, & dux curiam vſurpauit. Hæc de Annalibus tranſcripta hunc teneant locum, vt antiquitatis perſeueret memoria: præſertim in ſtemmate nobilium, de quo frequens eſt ignorãtia. Sed Humbertus, vt diximus, Bremenſis archiepiſcopus, vix expleto triennio vitã finiuit, anno quarto poſt mille centum à Chriſto & eius exortu.

CAP. 32.

Ottonis Saxonis poſterorũ ſeries.

1104.

MIMIGARDEVORDENSIS, quæ nunc eſt Monaſterienſis eccleſia, paſſa eſt per hæc tempora, quod multæ aliæ, de ſuis pontificibus. Nam Henricus IIII. illi præfecit Burchardum, virum excellẽtem: ſed illum velut ſchiſmaticum, & Henrico anathematizato ſubſcribentem, eiecerunt miniſteriales ſui, & comẽs de Arnſberge. Sed Henricus quintus illum potẽter repoſuit. Et vt expreſſius rem explicemus, Albanenſis epiſcopus cardinalis, Apoſtolicæ ſedis legatus, archiepiſcopũ Colonienſem, & epiſcopum Monaſterienſem Burchardum, ab officio ſuſpendit: & ipſe epiſcopus Monaſterienſis, coniurantibus contra eum eccleſię miniſterialibus, adnitente comite Weſtphaliæ de Arnsberg Friderico, expellitur, capitur, & ad Imperatorem Henricum quintum deducitur, & in vincula conicitur: quem poſtea Henricus idem rex, Monaſterium veniens, ſedi ſuæ reſtituit. Fit conuentus tum in Natali Dominico apud Moguntiã totius regni Theutonici, tanta frequentia, quanta nunquam ab hominum memoria. Referebant qui aderant, quinquaginta duos optimates ibi tunc laicos principes, aut ſuprà, affuiſſe: adeo vt ſolus dux Saxoniæ Magnus (quem iam grauior ætas detinebat) defuiſſet. Ibi ſuperuenientes Apoſtolicæ ſedis legati, epiſcopus Albanus cardinalis, cum Conſtantienſi, ſententiam anathematis in Henricum ſeniorem dictum Imperatorem à tot ſibi ſuccedentib. apoſtolicis ſæpius promulgatam, ſcripis ſimul & dictis teſtificantes, vniuerſam multitudinem, imò totam toto orbe diſperſam eccleſiam, ab eius communione, Chriſti & beati Petri authoritate, multis iam annis ſequeſtratam confirmabant:

CAP. 33.

Pontifices vltro paſſim creantur.

Renunciatur Henricus ab eccleſia extorris.

& eousq; sententia inualuit, vt Henrico diadema rollendum, & ad filium decernerent transferendum. Venerunt ergo principes ad eum Ingelheim, Mogũtinus, Coloniensis, Wormatiensis, & Imperialia ab eo exegerunt insignia. Quam rem, quia in Saxonia scripsimus, hîc transilimus, ad ecclesiastica rursus exequenda redeuntes. Sed Burchardus tum restitutus, denuo laborabat sub Henrico, nihilo meliora moliente quàm pater eius: quæ suis temporibus attingemus. Paschalis autem pontifex tum in Galliis apud Trecas habuit generale concilium. In quo inter alia decretum est, quòd nemo inuestituram alicuius beneficij aut ecclesiasticæ dignitatis à manu laica excipiat, quoadusque hæc quæstio inter papam & regem synodaliter terminaretur: & restituit papa omnibus ecclesiis libertatem suam, vt secundũ præcepta canonum prælatos sibi eligerent, quos dignos iudicarent. Quo tempore ex eisdem causis patriarcha Aquilegiensis, Leodiensis & Cameracensis episcopi, anathematizantur, Mindensis quoq; & Halberstadensis priuantur, Coloniensis & sui suffraganei ab officio suspenduntur: quia aberãt concilio generali: archiepiscopus Moguntinus, & episcopus Constantiensis suspenduntur, quia aliquos cõtra canonum statuta electos instituerunt. Henricus interim Paderburnensis profectus Romam, quia perplexitate quadam innodatus videbatur, obtinuit plenam restitutionem, per conscientiæ serenationem.

Inuestitura discordia mali.

CAP. 34. VERDENSI quoq; ecclesiæ per hæc tempora præfuit Harduicus, numero & ordine vigesimus quartus, qui sincerè fertur dilexisse ecclesiam, cui contulit prædium in Ride. Instituit etiam solennem memoriam tam fratribus quàm scholaribus, in anniuersario suo peragendam. Cuius temporibus res Wandaliæ occiduæ cœperunt paulum à paganismo respirare. Factum est enim, postquam Crito Wandalorum princeps, Christiani nominis persecutor acerrimus, iam cõfectus est senio, Henricus Godscalci filius, egressus Dania (vnde illi maternum & regium erat genus) percussit Aldenburg, iam in paganismo sedentem, & omnem maritimam Wandalorum prouinciam: duxitq; magnam inde prædam, & exterruit vetulum illum principem. Qui versus ad astus, simulata voluit amicitia iuuenem (quem armis vincere non potuit) opprimere. Præmonitus ab Sclauina Critonis vxore Henricus, quæ annis puellaribus senem exosa, ad nuptias aspirabat Henrici iuuenis: vnde factum est, vt ea prodente cæderetur Crito: &, quod ambo cupierunt, nuptias consociarunt. Accuset quis fœminam incontinentiæ, & pariter Henricum, quòd duxerit coniugem quę viri excidium procurauerit: sed odium paganismi, & amor restituendæ Christianitatis alleuat culpam vtriusq;. Conabatur autem Henricus, quantum potuit, Christianismum reparare: & paulatim profecit, ope virorũ Christi zelo feruentium: quod suo loco ostendetur.

Crito Christi hostis, ab vxore proditus occiditur.

CAP. 35. MINDENSEM ecclesiam per hæc tempora in controuersia tenebat Volmarus quidam, canonicus Hildesemensis: quibus ex causis, satis ambigitur, nisi quòd temporum ratione coniectatur, esse nisum regia voluntate (vnde tunc pendebant omnia) Mindenses verò suo fretos iure, assumpsisse virum pontificatu dignum, quem etiam in eo defenderant. Poterant quidem hoc aduersus regem & Imperatorem, adiuuante eos tempore, quum rex magnis bellis implicitus, Saxonibus colluctaretur: quod in Saxonia diximus. Inde etiam Romanæ ecclesiæ se opposuit: vnde ei non minimus labor creuit. Continuauit autem iste Volmarus præsumptum pontificatum in annum quintũ, donec miserabili & terribili (vt ferunt) morte consumeretur. Tradunt nonnulli cæsum nocte media in peccatis suis, gladio: beatumque Gregorium apparuisse custodibus ecclesiæ, & ostendisse pallam cruentã, nunciasseque mortem pontificis, vt eam cæteris patefacerent. Hanc tamen narrationem Annales non firmant, sed relinquunt legentis iudicio, quid credat. Multæ fabulationes per quorundam leuitatem, aliorum simplicitatem, se inseruerunt veris narrationibus, quibus vulgus inhæret, facile creditu, docti contemnunt. Sed tamen male ingressum, deterius progressum, verisimile est non esse bene egressum. Quamuis operum districtionem non ostendat semper Deus in hoc seculo, seruãs iudicio futuro: quædam tamen etiam hîc distringit, ne omnino peccatores sibi promittant impunitatem, & insultent longanimitati & patientiæ eius. Sed hæc interim de Volmaro.

Crebra in ecclesiis schismata.

Multa ad terrorem vel odium cõcilian dum finguntur.

IN Osnaburgensi ecclesia per hæc tempora quarti Henrici, præfuit Marquardus, ordine pontificũ decimus nonus, ex abbate Corbeiensi factus episcopus. Præfuit annis sex, & depositus est pontificatu. Non tamen memorant Annales causam & ordinem depositionis eius: sed datur coniectare, vt quoniam turbulẽtissima fuere tempora inter sacerdotium & regnum, inter summos põtifices & Imperatorem Henricum quartum, super inuestitura pontificum, quam vsque in illa tempora habuere Romani Imperatores, obnixi contrà nõ cedere iuribus Imperii, sed quæ ipsi comperissent, illibata relinquere successoribus. Romani pontifices, inchoante septimo Gregorio, dissimulandum non putauere, quòd laica potestas dominaretur ecclesiis, & de pontificibus & abbatibus soli curarent. In hac controuersia, diu continuata per multos pontifices, (præerat enim quartus Henricus ex puero annis penè quinquaginta) facilè fieri potuit, vt quoniam hic põtifex, vel apertè nimis se opponeret Imperatori, parens pontifici, ab ipso Imperatore fit ecclesia destitutus: aut econtrà, nimium pertinaciter inhærens Imperatori, fit à summo pontifice in exemplum aliis, & in terrorem destitutus pontificatu. Dum enim Annales de causa nihil attingunt, locum faciunt coniecturæ ex perturbatione tunc currentium temporum. Quæ vsq; adeo inualuit, vt filius patri æquiuocus, Hẽricus quintus, sese parenti opponeret pro Romanis pontificibus: & quadam pietatis specie in oculis totius conuentus regni, etiam lachrymas daret, testatus cœli Dominũ, pro matre ecclesia se opponere terreno patri, vt eum deturbaret Imperio. Quam rem in Saxonia nostra plenius sumus executi. Ipse tamen assecutus Imperium, victo & deturbato patre, rem nihilo fecit meliorem. Nam eadem impietate, maiore etiam sæuitia, quum esset Romæ cum exercitu, summum pontificem cum cardinalibus captum, Roma extraxit: minitatus mortem, nisi votis eius subscriberet pro Imperio. Perseueranter restitit Papa, donec victus lachrymis eorum, quos se occisurum minitabatur Imperator, verbo subscriberet, testatus vim & iustum metum: donec rediret ille in Germaniam cum exercitu: quum retractaret Papa, quæ per vim & iustum metum illi essent extorta. Sed tandem cessit Imperator, passus rem componi ad ecclesiæ nutum, per submissos in eam rem cardinales. Quod idcirco nunc memoraui, vt videatur quæ potuerit esse causa depositi huius Marquardi, posteaquã annis sex præfuit ecclesiæ Osnaburgensi. Erat autem tum annus millesimus nonagesimus tertius, in quem incidit huius pontificis depositio, quum adhuc in Imperio esset quartus Henricus, pater iam senex: iam etiam ab annis in tanta calamitare, quam filius inferebat, miserandus, si posset amor dominandi flecti ad misericordiam.

Cap.36.

Papa iugum quo premebatur, excutere cogitat.

Quod suspicionem præbet, non eam fuisse rebellandi causam.

1093.

Vera rebellionis causa.

FRIDERICVS eius nominis primus, in ecclesia Bremensi successit Humberto: tenuitq; per annos octo, vt ferunt annales: sed, vt ego arbitror, octodecim: nisi antè decennio vacasse sedem, aut alium interpositum fateamur archiepiscopũ, cuius nomen non sit illatum fastis. Nam hic Fridericus fertur obiisse mortem vigesimo tertio post mille centum. Quumq; decessor eius anno quarto (iuxta eosdẽ Annales) excesserit, alterum ex duobus necesse est: aut inter Fridericum & Humbertum fuisse alium medium, aut sedem tam diu vacasse. Quorum quum sit neutrum verisimile (relatum enim esset in Annales) fatendum est, hunc Fridericũ ad annum decimumnonum peruenisse. Cuius tempora nihil insigne aut memorabile, quod ad religionem pertineat, præferunt: nisi quòd illa cõtentio tunc super Stadensi comitatu erat inter nobiles: necdum enim peruenerát (vbi iam diu fuit) ad ecclesiam Bremensem. Superiori quidem ætate, quum Albertus pontifex frequenter in conuentu Imperii versaretur sub Henrico III. nobilis è Sueuia domina, cui nomen Ida, in Stadensem comitatum in villam Elstorpe, quam exædificauit, sese collocabat. Denupserat primò Lupoldo nobili viro, cui filiam peperit Odam, quam primò sanctimonialem fecit in Rintelen: postea inde translatam, Russorum regi coniugem dedit. Erat autem Ida non vulgari nobilitate progenita: nam Henricus III. illi patruus erat, & Leo papa IX. (cui pridem Brunoni nomen erat, quum esset Tullensis episcopus) illi erat auunculus. Ea filia, quam Russorum regi diximus denuptam, viro peperit filium Warcislaum: mortuoque rege, ex thesauris regiis

Cap.37.

Stadensis comitatus contentionis materiam præbuit.

Thesauri abscondendi ratio.

magno auri pondere, quia asportare non fidebat, in terram defosso (quũ ministros operis, vt nihil horum proderent, de medio iussisset auferri) cum paruulo filio, mores exosa gentis, redibat ad matrem. Filius tamen postea reuocatus in regnum, eò transiit: & matris reuelatione defossum thesaurum reperit, & accepit. Ida verò, posteaquam primus maritus in fata concessit, duobus post inuicem iuncta est maritis, Dedoni, & Etelero Albo: qui ambo comitatum administrantes in Thietmarsia, ab insolenti populo per seditionem oppressi, interierunt. Ex quorum altero filiam sustulit Rikensam, siue Rixam, quam Eilmarus comes de Oldenburg vxorem accepit: indeq́; sustulit Eilmarum filium: qui per tempora huius Friderici archiepiscopi mouit quæstionem Vdoni marchioni, comitatũ Stadensem iam tunc tenenti, in quo sæpe dictæ Idæ hæreditas (super qua nunc agitur) erat collocata. Tenebat autem Vdo cum comitatu dictam hæreditatem non vno iure, sed duplici: quòd virili prole deficiente ex Ida, ad eum quasi directum dominum, feudum reuerteretur (sed hoc fortè iure tunc necdum vtebantur) alio autem capite peruenit ad Vdonem. Filium Idę Egbertum, congressus Vdo oppressit in acie. Mater orba filio, quũ terrenam consolationem non acciperet, Romam deuotionis gratia inuisere constituit: peruenitq́; itinere trãsmisso. Erat in Romana sede auunculus eius Leo, quẽ tertius Henricus ad sedem illam, rogatus à Romanis, animauit & prouexit: quam rem in Saxonia quia diximus, hic transimus. Leo neptem suam perbenignè accepit, conquestamq́; de filii peremptione consolatur: hortatus, vt pro remedio peccatorum suorum inimicos diligeret, iniurias ex animo remittat, eisdem, quod in se est, reconcilietur: vt in ea conualescat euangelicum præceptum, & crescat meritũ patientiæ in vitam æternam. Quæ exhortatio tam profundè descendit in animum fœminæ, vt reuersa in patriam, Vdonem filii oppressorem non solùm non odiret, sed etiam reconciliatum, filii loco adoptaret. Ille non ingratus adoptanti fœminæ matri, curtes de suis multas permisit: quas viuens illa pro arbitrio administrabat: quum autem moreretur, Vdoni omnia sua reliquit. Quam rem Eilmarus iunior, comes de Oldenburg, nepos ex Idæ filia, subuertere conatus, iudicio cœpit experiri: sed nihil profecit. Nam Fridericus quidam, Stadẽsis comitatus pro Vdone administrator, gratia illum & ære à petitione submouit. Quis autem, & vnde fuerit iste Fridericus, postea dicemus.

Inimici ex præcepto quomodo diligendi.

CAP. 38.

Reliquiæ incendio amissæ restituuntur.

SED ab Osnaburgensi ecclesia non statim nobis discedendum, quia per hæc tempora deposito Marquardo, vigesimus ordinatur episcopus, cui nomẽ erat Wido. Cuius temporibus hoc solùm memorabile, pariterq́; miserabile commemoratur, quòd vetus ecclesia Osnaburgensis incendio conflagrarit, tumultuariè tum disiectis sanctorum reliquiis, per trepidationem eripere incendio festinantium: vt diu ignoraretur, quem in locum essent translatæ, donec diuino miraculo innotesceret, & ad priorem cultum reuocarentur. Præfuit autem hic Wido ecclesiæ suæ per annos octo (quum adhuc Imperio potiretur quartus Henricus, necdum à filio deturbatus Imperio) peruenitq́; viuendo ad annum primum post mille centum,
IIII. vndecimum. Calendas Maii (sicut Domino placuit) translatus ab hoc exilio, meliora nactus est regna, vt confidimus.

ALBERTI KRANTZII METROPOLIS, LIB. VI.

CAP. I.

Stadensis comitatus Bremensi ecclesiæ quondam attributus.

VIA in ditione Bremensis ecclesiæ, comitatus Stadensis atque Thietmarsiæ ab olim fuere, operæprecium est eam rem ab antiquissima memoria reuocare. Magnus Carolus quum ecclesiam Bremensem fundaret, terminos eius distinxit, & limites assignauit in literis, vt esset ecclesiasticæ ditionis, quicquid illis finibus includeretur: non tamen voluit, nec debuit, suo quenquam iure despoliare. Erant in his locis viri potentes, qui subiectos agros cum

cum plebe tenerent. Discreuit Imperator agros ecclesiæ fructificantes, omnem au tem terrã ecclesiastico iuri subesse voluit: quo modo & cæteri principatus respondent ecclesiis de suis iuribus, primitiis, decimis & oblationibus. Tales in districtu Bremensi dominatus ante Carolum fuere, & permansere in Christianismo. vnde Stadensis comitatus, qui semper annexam habuit Thietmarsiam, ex his fuisse creditur: & transiit in ius marchionum Vdonis & filiorum eius, per tempora Henrici tertii. Peruenitq; per Hartwicum postea archiepiscopum ad ecclesiam Bremensem, à qua abstulit eum comitatum Henricus Leo dux Saxoniæ. Sed hæc postea. Per tempora autem quæ tenemus nunc in manibus, sub Friderico archiepiscopo, Stadensem comitatum administrabat quidam Fridericus pro Vdone. Operæpretium est agnoscere, qui & vnde fuerit iste Fridericus administrator comitatus: vt temporum seriem agnoscamus, & humanarum rerum varios casus, & cõtumeliosam multorum fortunam, & patrum impias leges nõnullas agnoscamus. Quo tem pore senior Vdo marchionatum, cui tum inerat Stadensis comitatus, administrabat, venerant ex Anglia nobiles fœminæ, mater & filia, Albim fluuium naui ascendentes, cum ingenti thesauro, quem nobiles fœminæ secum extulerant fugientes. Naufragium passæ (vt est infidus nauigantibus ille fluuius) peruenere in ditionem Stadensem. Mox barbarico ritu misere inuaduntur, rebus omnibus spoliantur, trahuntur ipsæ in prædam cum vniuersis rebus, vendicantur in seruitutem. Calamitosa rerum conditio, quæ afflictis afflictionem aggerebat. Sed ex paganismo durabat adhuc illa immanis barbaries. Mater seruitura pertrahitur in domum Vdonis principis, coniugi eius assecla futura. Filia & ætate & forma præstabat: inuenit ex aulicis qui eam acciperet coniugem, cui multas illa filias peperit: quæ nuptiis implcuere plurimas domos ministerialium, qui nunc amant dici militares. Vna ex his Reinoldo cuidam denupta, filios peperit Fridericum & Vlricum, cum nonnullis filiabus. Cæterùm filii ætatem assecuti idoneam, strenuos se rebus gerendis præbuerunt: vnde illis credita est administratio Stadensis comitatus. Ea tempestate tres è Dania pontifices, magno secum ducto auri pondere, Albim fluuium transierunt, Italiam fortè petituri. Sed vbi innotuit, aurum illos in zonis magnum habere, perierunt in flumine auri portatores: miserabile dictu. Non erant in Bremensi ditione bene habiti, neq; gratis oculis visi, qui pridem archiepiscopo subiectionẽ denegassent. Fridericus & Vlricus eo tum accepto auro sunt locupletati: fortè secum reputantes, qua infelicitate auia atq; proauia aurum quod suum erat, amisere naufragio, illis per eandem viam licere vnde locupletentur, corradere. Non laudo factum, sed coniecto consilium. Quo thesauro insolescentes fratres memorati, nihil secum mediocre cogitarunt.

Inhumanitas detestanda in naufragos.

Spoliantur onusti auro sacerdotes.

CAP. 2.

VLRICVS alter ex fratribus, Imperatoris ex illo die curiam sequitur, ita se nobilitati insinuans. Vbi quum se iactitaret insolentius, Vdo marchio sciscitatus à circumstantibus, mancipiùmne suum vbique liceret vendicare: illis respondentibus licere, sublata manu alapam dedit Vlrico, addens cõuicium, quid se seruus nobilitati insereret? Cæsar circumspiciens, indignatur: illi arma stringunt: sed interuentu cæterorum res quietatur. Goslariæ tum erat comitatus Cæsaris, quum interim pater Vdo defecisset, filiusque eius nominis non diu superfuisset. Henricus iunioris filius, puer nomine magis quàm re, maiorum suorum hæreditatem tenebat. Nam administrationem comitatus Fridericus memoratus habebat. Et vt maiori securitate idem Fridericus rem ageret, adiit Imperatorem Henricum quintum, eique quadraginta marcas auri puri oblatas donabat: orans, vt quoniam esset ingenuus ac nobilis ab origine, licet parentes eius barbarica lege ex naufragio in seruitutem vocarentur, nemini liceret quæstionem sibi status mouere: vtque Cæsaris protectione ac beneficio libertatem, ingenuitatem, nobilitatemque generis sibi tueretur. Concessit Imperator, auro hilaratus. Luderus autem dux Saxoniæ, quam prouinciam pridem Luderus idem, mortuo duce Magno sine prole mascula, ab Henrico Imperatore acceperat (quòd magnam iam partem in dotem inde accepisset) infestus erat Friderico dicto. Nam quum dudum illi bellum cum Vdone fuisset marchione, Fridericus ei (vt debuit) primus pro domino suo restitit. Is ergo

Qui naufracta eiiciuntur, serui habentur

Frideric' multorum odio premitur.

dux Friderienm Bremensem archiepiscopum stimulauit, vt dictum Fridericũ velut mancipium suum, in seruitutem vendicaret, quòd ibi auia & proauia eius fuissent (vt diximus) naufragatæ. Instituit in illum pontifex querimoniam. Cæsar solenni misso nuncio causam agi curauerat: sed Rodulphus comes, iunioris Vdonis frater, quum infensus Friderico incumberet, placitis interfuit. Videns autem Fridericum plebeijs niti testibus, indignatus, tumultum excitauit: & captum inde Fridericum in Soldwedel abduxit. Sed Imperator Henricus, ne frustra videretur aurum accepisse, vinculis solutum iussit secum manere, donec ira nobilium deflagraret. Restitutus autem in administrationem suam, nõ facilè potuit obliuisci iniuriç pridem irrogatæ: totis igitur conatibus vindictam cogitabat. Quum igitur Henricus puer (proximi Vdonis filius, & maioris nepos) nomine quàm re magis, Stadensis comes haberetur, administratio verò libera esset Friderico, Rodulphus patruus assumpto secũ puero Henrico (qui illi ex Vdone fratre nepos esset) magna manu militari Stadium petit. Fridericus vix prænoscens, alia vrbis parte egreditur, fuga sibi consulens, noctis & nemoris beneficio: peruenitq; ad Luderum Saxoniæ ducem: quem auri etiam fulgore victum, in suas iam partes traduxit. Illi occupatis quas inuenissent de Friderici rebus, comitatum ipsi exinde administrantes renneruut. Interim Luderus dux iam aduocatiam Bremis (hoc est vrbis imperium) ex capto Liemaro (vt diximus) archiepiscopo tenuit, arcemq; Vorden fundauit: totiusq; Saxoniæ viribus, de restituendo ad comitatum Friderico deliberauit, de suo interim cogitans prouentu: nam facilè ex Friderico, qui prolem non haberet, ad se reuerteretur. Quomodo autem ad ecclesiam Bremensem hic comitatus perueuerit, inferiora docebunt. Nunc verò permansit in manibus marchionum, nihil obstante molitione Luderi atque Friderici.

Saxonem iratum ante asibi placat.

CAP. 3. THIETMARSIÆ quoniã mentio incidit, antiquitatis eius memoriã quanto possumus longius repetamus: præsertim quia & nunc & ab olim se ecclesiastici fuisse iuris confitetur is populus. Prætereo autem fabulationes ferentium ex Romano populo hanc esse gentem ortam, & in argumentũ eius rei nomen ducis Romani esse relictum nationi, vt ex Tito Marco, Thietmarsi dicantur. Adiiciunt, Romanorum familias etiã nunc in terra illa permanere: nam Columnenses Sulmans, Vrsinos Bermans hodie extare, & reliquos eius ordinis. Sed hæc inania sunt, puerilia, fabulosa, & risu digna. Nam Titus Marcus ambo prænomina sunt, vni viro nunquam ex Romana consuetudine attributa. Romani autem quomodo tam longè peregrinarentur, ex Italiæ fertilissimo solo, cæloq; clementissimo, in horridam palustremq; regionem? Sed securitati, inquis, suę prospexere, vt longè essent ab vrbe, timentes nescio quid ab Imperatore. Conuellit autem totam hanc machinã, quòd nomina Columnensium & Vrsinorum (de quibus hi tanquã antiquissimis glorian tur) hesterna sunt, & in vrbe Roma recentia, vt vix trecentesimum superent annũ: quum Thietmarsi ante quingentos commemorentur. Magis autem arbitror indigenam gentem, quòd ex vetustissimis Germaniæ populis, teste Tacito & Beroso, Marsi numerentur. Fabulationem verò, quam Saxonum Speculum introducit, de origine Macedonum, in principio Saxoniæ nostræ subuertimus. Marsos autem in hoc angulo seruasse nomen suum, coniecto, cum aliquãta diuersitate, vt alii Thietmarsi, fortè à riuo iam non apparente: alii Wilstermarsi, alii Crempermarsi, à suis quiq; riuulis dicantur. Et quoniam gens illa palustribus & à flumine Albi irriguis locis habitat, omnes qui ad fluuios accolunt, ab his sumpsere nomen, vt Marsi dicerentur. Sunt & in Italia Marsi, qui si sint origine Germani, incompertũ habeo. Multas tamen olim fuisse transitiones nationum, nouas sedes quærentium, est compertissimum: multoque plura sunt in his & similibus rebus facta, quàm scripta. Thietmarsos ergo gentem habeo indigenam, origine vetustissimam, vsq; ad Marsi patris (qui filius erat Tuisconis, & is Iani Noe) antiquitatem.

Thietmarsi vetustatem cõmentitiam sibi tribuunt.

Columnenses & Vrsini quã vetusti Romæ

CAP. 4. IGITVR quòd vetustissima habetur in literis Annalium nostrorum huius gentis commemoratio, hoc est, quòd marchionibus suberat ea pars Transalbinorum, à memoria Henrici tertii Imperatoris, sub quo Dedo & Ethelerus Albus, ambo post inuicem Idæ nobilis ex Sueuia fœminæ mariti, comitatum Stadensem

cum Thietmarsię gubernauere, ambo in Thietmarsia oppressi cęsiq;. Stadensis autem comitatus, qui usq; in hæc tempora cum Thietmarsia apud marchiones permansit, ad Rodulphum Vdonis fratrem, & filium eius Rodulphum nouissimũ, qui & ipsi sunt post inuicem ambo in eadem terra cæsi: & peruenit Thietmarsia in ius Hartwici, qui frater erat iunioris Rodulphi, filius itidem Rodulphi. Is Hartwicus casum fratris patrisq; veritus, Thietmarsiam tradidit ecclesiæ Bremensi, accipiens vicissim comitatum ab ea Bremensem: qui iam alia ratione ad ecclesiam peruenit. Factus autem archiepiscopus idem Hartwicus, vtramq; ditionem pertraxit ad ecclesiam Bremensem, in cuius iure vtraq; ditio in hodiernum permansit. Superiori quoque memoria ad tempora Ottonum, marchionum ditio fuisse Stadium comperitur. Nam Sifridus inde marchio pugnauit aduersus Ascomannos (sic enim piratæ tum Dani vocabātur) egressos de mari: de cuius posteritate fuisse Vdones creduntur. Tentauere plures Thietmarsiam subigere, post tempora cæsorum in ea comitum: sed varia fuit fortuna, victores victiq; abscessere. Casus autem nouissimus ad annum Christi M D. fuit omnium grauissimus, qui cum pondere suo memorabitur suo tempore: nunc digressione missa reuertamur in viam, ad Fridericum Bremensem archiepiscopum, cuius tempora sunt in manibus. Cuius opera Vicelinus vir Deo deditissimus, incomparabilis acrimoniæ in studio lucrandarum Deo animarum, magna instantia verbum vitæ in Faldera (quam ipse postea, ædificato in ea parte monasterio, nouum monasterium fecit appellari) prædicauit: quum ille ab archiepiscopo cōmendaretur, viro terræ primario, Marquardo, & Henrico Wandalorum principi, Godscalci Christianissimi viri (qui etiam pro Christo occubuit) filio, cui erat Vicelinus acceptissim⁹: & perinde in veteri Lubica, quæ erat in Zuartow, prædicans, multos ex Wandalorum gente Christo lucrabatur, annitente & plurimum adiuuante eodem Henrico, Christo fideli. Status autem rerum per Holsatiam tum is fuit. Nam Crito Wandalorum (quos Sclauos dixere) princeps, Christiano nomini infestissimus hostis, quũ sępius euastata Holsatia & Stormaria Hamburgum igni & ferro subiecisset, Lubicam nouã, in eo quo nunc manet loco, communiuit, anno Christi quarto post mille centum: sed tamen veterem, tanquam mu- 1104.
nitiorem, in loco Zuartow nō omisit. Quumq; senuisset Crito, Henricus Godscalci filius, materno genere ex regibus Daniæ ortus, redibat in Holsatiam: & occulta nonnunquam cum paternis amicis sumpsit colloquia. Critonis vetuli vxorē iuuenculam nonnulli conciliauere Henrico. Præposuit mulier iuuenem seni: & pacta Henrici nuptias, maritum prodidit hosti. Obtruncato igitur Critone, mulier quod in pacto cauit, accepit, Henrici nobilis viri torum consecuta: & ille Magno duci Saxoniæ fecit fidelitatis iuramentum. Orientales autem Wandali cum occidentalibus conspirauere in Henricum, quòd Christianus esset, & Saxonibus pareret: maximè veriti vindictam, quam ille sumeret de cæso patre suo. Sed inito prælio, Wandali victi sunt & cæsi: & facti sunt omnes qui superfuere, Henrico subiecti. Exterminauit ille latrunculos, & pacem constituit Holsatis. Exieruntq; de latibulis suis, & tranquillitatem temporum acceperunt. Christianismum verò Wandali pertinaciter recusauerunt: nec erat ecclesia in vniuersa terra, præterquam in veteri Lubica, eo quòd Henricus ibi cum familia frequenter versaretur.

Stadensis comitat⁹ variis dominis subest.

Thietmarsi dominationis impatientes.

Mulier religionem prodendo marito promouet. Sup. lib. 5. cap. 34.

CAP. 5.

QVA tempestate Luderus marchio (qui & Vdo) habita conuentione cum Magno duce Saxoniæ, & Friderico Bremensi archiepiscopo, vehementi infirmitate cœpit repēte laborare: deportatusq; Hersueldiam, ibi diem clausit extremum. Eodem anno, qui fuit sextus post mille centum, Magnus dux Saxoniæ, decrepitæ se- 1106.
nectutis, finem viuendi fecit: & dedit rex Henricus quintus ducatum Ludero comiti, eo quòd Magnus filium non haberet, & Luderus magnam Saxoniæ partem à marchionibus Saxoniæ prouenientem, & ab Ottone duce (qui ad Weseram habitabat, pulsus ab Henrico IIII. Cæsare Bauaria) per dotem teneret. Magnus autem Saxoniæ dux, ex linea Hermanni ducis (quem primus Otto extulit) duas reliquit filias: quarum prima Eila, nupsit Ottoni comiti de Balingstede, cuius posteri sunt comites de Anholt: genuitque Otto Albertum marchionem, cognomento Vrsum. Altera filiarum Wulfildis, data est vxor duci Bauariæ Welpo, siue Catulo:

Saxoniæ ducatus quomodo in Luderi manus venerit.

n

quæ peperit ei Henricum Welpum, Henrici Leonis patrem. Luderus autem quũ obtinuisset ducatum Saxoniæ, gubernauit Saxones cum Wandalis, Henrico principi suo parentibus. Quo etiam tempore Comes Holsatorum Godfridus, cæsus est à latrunculis Wandalorum: deditq; dux Luderus comitatum nobili viro Adulpho de Scowenburg comiti: fuitq; pax inter Henricum Wandalum, & Adulphum comitem. Hoc est illud tempus, quo Henricus rex v. eius nominis, deiecto patre, regnum occupauit: quod in Saxonia scripsimus: & Italiam ingressus, nihilo se meliorem sedi Apostolicæ exhibuit quàm pater suus. Quam rem qui nosse volet, requirat ab illo loco. Circa hæc quoque tempora claruit vir sanctitate præcipua, Otto Bambergensis episcopus: qui, inuitante pariter & adiuuante Bolislao Polono, adiit peregrinationem ad gentem Wandalorum, qui dicuntur Pomerani: prædicauitq; barbaris verbum Dei, omnemq; gentem illam cum principe suo Warcislao cõuertit ad Dominum: quod in Wandalia explicuimus, nunc temporum designatione abimus contenti. Fridericus autem archiepiscopus, expleto sui cursus tempore,

Henricus V. pulso patre regnum occupat

1123. anno Christi MCXXIII. migrauit ad Dominum.

CAP. 6. HALBERSTADENSI ecclesiæ præfuit per tempora quinti Henrici, Reinhardus, vir vndecunq; natus, præstans: nobili tamen prosapia ortus creditur, quòd episcopatus illa tempestate per arma gubernati, non aliis quàm magna & nobili progenie editis credebantur. Erat grauissimum ea tempestate bellum Henrico v. aduersus Saxones. Habitauere Imperatores Goslariæ, & Saxonum gentem ad ea tributa & pene seruitutem deuocabant, qua in cæteros vtebantur. Sed non erat ea animis Saxonum humilitas, vt ad nutum subiicerentur: armis libertatem adserere (vt sæpe aliàs) sunt aggressi. Henricus rex duxit in eos, castraq; posuit in locum Welpeshold. Saxones cum duce suo Ludero, & Reinhardo Halberstadensi archiepiscopo, ex aduerso ascenderunt. Congressi sunt, & ancipiti prælio dimicauere: sed tamen Saxones infracti permansere, victoriaque sunt potiti. Quo etiam tempore quum vocasset Imperator Wandalorum gentem, Saxonibus infestam, vt inuaderent ea parte prouinciam, detinerentque illa parte Saxones, ne Imperatori occurrerent, Otto de Balingstede comes, qui tum orientalem Saxoniam (quæ nunc est vetus Marchia) tenebat, Wandalis inde promotis ad arma se opposuit: & eodem penè tempore, quo Luderus submouit arma Cæsaris, ille quoque superauit Wandalos: vt magna parte cæsi, multique ex his capti, non se venisse gaudebant ad arma. Ita gemina tum victoria Saxones vno pene tempore sunt potiti. Hic est Otto marchionum & comitum de Anehold progenitor, magnæ stirpis & nobilissimæ familiæ stipes.

Regnum Christi ex hoc mundo non esse defuit.

Saxones Henrico V. fiunt pugna superiores.

CAP. 7. HILDESEMENSI rum ecclesiæ post Vdonẽ (qui varia fortuna diu præfuit) surrogatur Bertoldus, ordine decimus nonus: vir eo loco non impar, & genere & moribus optabilis. Præfuitq; ecclesiæ suæ cum magna laude per annos sedecim, pacem ipse, quantum potuit, amplexus, quum vndiq; bella detonarent sub v. Henrico. Peracto in loco Welpesholde insigni prælio, crexere Saxones trophæum, virũ scilicet in statua armatum, claua subnixum, arma Saxoniæ tenentẽ, equinum candidum pullum. Rustica plebs (vt est superstitioni propior) idolum coluere, tanquã veterem Saxoniæ deum, quẽ Iodute dixere. Permanet hodiè execrabilis illa vox, vt in omni repentino periculo exclament eo more Saxones. Deriuatum autem autumant ex Italico verbo, *Io mi adiute*. hoc est, me adiuuate: siue à memoria Drusorũ permanserit in prouincia, siue citeriori ætate manauerit per quamlibet occasionẽ in nostram gentem. Sed tum viri sensati horrentes superstitionem sacrilegam, deiecto trophæo capellam erexere: nunc aiunt esse monasterium ordinis prædicatorum. Sed tum Saxones, quum non ignorarent infensum sibi regem imminere, longius circumspectabant auxilia, ad Albertum Moguntinum archiepiscopum fœdera iungentes: qui Henrico erat infestus, quòd diu illum Cæsar carcere tenuisset, & ciuium solo fauore erutus esset. Iam enim Saxoniam auferre Ludero, & conferre Hogero de Mansfelt comiti, cogitabat. Sed aduersum ei prælium in Welpesholt, subuertit cogitationem eius: nam ibi cecidit Hogerus memoratus. Albertus vero vtroque gladio desæuit in Henricum (nam legatus erat sedis apostolicæ)

Plebs in superstitionem facile labitur, magna tamen traditionum parens magistra.

vt il-

vt illius vbiq; partes infirmaret. Excreuerunt ꝗ; Henrico tam magna in aduersum, vt facilè Saxonum obliuisceretur. Nam redibat in Italiam, & antipapam erexit in veros pontifices, Paschalem, Gelasium, Calixtum: demum sub Calixto res pacata est: quod in Saxonia scripsimus.

Cap. 8.

MAGDEBVRGENSI interim ecclesiæ post Adalgotum præficitur Rotgerus, vir potens, qui opponebatur viribus & minis Wiberti, burggrauii Magdeburgensis: qui sub Adalgoto, viro Christianissimo, multas ecclesiæ intulit ærumnas: sed nunc viribus Rotgeri retusus, conquieuit. Præfuit autem annis iste solis sex. Non ab Imperatore inuestitur, quòd esset ille dudum censuris innodatus: sed ab legatis sedis apostolicæ, ecclesiæ suæ iura suscepit. Deinde sub Calixto summo pontifice, qui Burdinum antipapam captum inclusit monasterio, sancitum est, ne amplius sibi Imperialis potestas vsurparet inuestituram spiritualium, sed libera fieret electio à clero & à populo: & sic insigniretur regalibus per sceptrum. Quod papa & Imperator confirmauerunt: sicq; pax rediit inter sacerdotium & regnum. Comitatum interim Stadensem Fridericus iste, origine Anglus, in administratione habuit, fauente ac defensante Ludero duce Saxoniæ: qui tum in arce Vorden firmauit præsidium, & gubernabat pene omnia per diœcesim Bremensem. Sed Henricus marchio puer, qui hæreditabat eum comitatum (cuius etiam nomine memoratus Fridericus tenebat administrationem) veneficio interiit, non dubium cuius machinamento. Quo defuncto, comitatum Stadensem, quem prius habuit Fridericus in administratione, obtinuit per pecuniam ab archiepiscopo Bremensi in beneficio: hoc est, vt infeudaretur ecclesiæ nomine de ipso. Quo autem iure peruenerit ad ecclesiam, non satis compertum est: nisi credamus à Cæsare impetratum, vt deficienti fine legitimo & suo hærede, succederet ecclesia. Erant enim comites Thietmarsiæ fratrueles eius: qui cur non successerint, non satis apparet.

Inuestitura magistratui adempta, electio libera ecclesiæ redditur

Cap. 9.

MIMIGARDEVORDENSIS ecclesia tum de episcopo suo laborabat. Nã Burchardus ibidẽ constitutus à suis ministerialibus, eiicitur, & Henrico regi præsentatur: qui illum seruauit aliquandiu in carcere: sed deinde reuexit cum honore in ecclesiam suam. Efferuescente autem bello inter Henricum Cæsarem & Saxones, quum Burchardus suum restitutorem negligere non potuit, iterum eiicitur: & Theodoricus de Wintzenburg reponitur: donec illum quoq; Henricus rex eiiceret, Burchardum reponeret. Quum autẽ Henricus Imperator iam summo pontifici reconciliaretur, Burchardus quoq; de sua ecclesia fit securus. Sed erat causa, cur illum Imperator ablegaret pro magnis causis ad Imperatorem Constantinopolitanũ: in qua legatione moriẽs defecit. Tum Luderus dux, & comes de Wintzenburg, Theodoricum suum reduxere. Sed erat tanta ciuium & ministerialiũ ecclesiæ pertinacia, vt nullo modo sibi paterentur præesse Theodoricum: armis cogẽdi erant, vt parerent. Qua in conflictatione quum iacula ignita mitterentur, cum vniuersa ciuitate conflagrauit ecclesia sancti Pauli. Sed dux compatiens tantę iacturę, ꝓspexit vt impendio suo pro magna parte, & ecclesia & ciuitas restauraretur. Quos in prælio multos iure militari captos, & morte mulctauit: & ecclesię ædificandę sic prospexit, vt quorum opera male defensa perierit, eorum pecunia de nouo fundaretur. Erat ea tempestate homo ferox, comes de Arnsberg, Fridericus, qui se Westphaliæ dominum prętenderet. Is quum arcem vetustissimam ab Hunorum memoria in Weiuelsburg renouasset, multos inde incursans firmauit: sed ille haud diu pòst vitam finiuit. Theodoricus in ecclesia sua in finem vitæ permansit, reparationi structurarum & reformationi morum, tum plurimum necessariæ, institit: perfecitque ad bonum modum, priusquam viuendi finem faceret.

Episcopus per vices eiectus & receptus.

Ecclesia in contentione de episcopo conflagrat.

Cap. 10.

PADERBVRNENSI ecclesiæ circa hæc tempora præficitur post Henricum Bernardus, eius nominis primus: qui rexit ecclesiam annis tribus & viginti. Quo tempore, mortuo Henrico quinto, ad Imperium prouehitur Luderus, pridem comes de Supplenburg, iuxta Brunswicum, inde dux Saxoniæ, ad extremum rex electus Romanorum. Fremuerunt Franci (si diis placet) quòd virum Saxonem supra se viderent. Non illos dico Gallos, sed Germanici generis Frãcos: quorum domus proximos quatuor habuit Imperatores, Conradũ, & tres deinde Henricos, tertiũ,

Regnum Germaniæ à quatuor, continuo ordine, ex eadem familia tenetur.

quartum,& quintum eius nominis. hoc est, proauum, auum, patrem, filium, qui erat quintus Henricus, sine prole moriẽs: quod illi dicitur imprecatus Paschalis papa, quum illum captum in ecclesia diui Petri Romæ eduxit, captum tenuit, comminatus illi & suis mortem, ni faceret quod iubebat, consecrationem (imò execrationem) illi impendens, & conferens non priuilegium, sed prauilegium, inuestiendi episcopos & abbates. Quod quia iustus metus extorsit, postea reuocabatur. Sed tũ Luderus Saxo regnum obtinuit, rebellantibus illi Friderico & Conrado fratribus, Alsatiæ ducibus: quòd Friderico summa spes esset consequendi regnum. Peruenit res in apertum bellum: obsedit Luderus Spiram. Qua in expeditione quum fere omnes per temporum consuetudinem nutrirent comam, multis in exercitu & per castra Luderi fulmine sunt exusti capilli: & credita est vltio diuina: cessauitq́; ea abusio nutriendorum & tantopere excolendorum capillorum. Sed cessere Ludero principes, rebus ad bonum modum compositis. Interim Romani tumultuãtur aduersus Innocentium pontificem. Petrus Leonis papatum inuaserat, eiecto vero pontifice. Innocentius descendit in Franciam, inde Leodium: vbi conuocato concilio, aderat Luderus Imperator. Multa ibi constituuntur, deducitur papa Romam ab Imperatore: ibi Bernardus Paderburnensis episcopus à præsente Romano pontifice impetrauit priuilegia, ad vsum rationalis, in certis temporibus pro se & successoribus suis. Conflagrauit iterum ciuitas cum ecclesia, quod ibi crebrius quàm alibi quomodo acciderit, satis est mirabile, quum aquis abundet vicinis, imò ad ecclesiam effluentibus. Imperatori se præsentauit Daniæ rex Canutus, qui cum duobus regnum est partitus, Waldemaro & Zuenone (erant enim fratrum filii aut fratruelium) & tum se subdidit Imperio, recognoscens superioritatem. Sed quia reuersus in regnum, obtruncatus est à Zuenone, Dani non receperunt eam subiectionem.

Petrus Leonis papatum vi occupat.

CAP. II. HALBERSTADENSIS ecclesia, post Reinhardum accepit præsulem Ottonem, virum proculdubio nobilem. Qui quum decem annis ecclesiæ suæ præfuisset, conuictus de simonia, à summo pontifice deponitur Honorio. Feruebat noua constitutio super ecclesiis, de manu laica non recipiendis, facta compositione inter Calixtum & Henricum Imperatorem: & quoniam res noua fuit, sancienda erat inflictione pœnæ, vt horrerent contemptores, & in viam redirent. Otto fortè non magni faciens, aut non attendens quod constitutum fuerat, Ludero pro ecclesia blanditus est, & nescio an & largitus. Depositus est ergo ab Honorio: sed in concilio Leodiensi restitutus est ab Innocentio, interueniente Ludero rege. Ille interim Romam reducens Innocentium, ab illo coronatur cum vxore, Imperiali corona. Cœpitq́; in diebus Lotharii Cæsaris (sic enim Luderum appellauere Itali & Galli, quod Lotharii nomen Imperatorium illis videretur, Luderi autem, incompertũ) oriri noua lux non tantùm in Saxoniæ finibus, sed in vniuerso regno, tranquillitas temporum, & abundantia rerum, pax inter regnum & sacerdotium. Sed & Wandalorum populi iuxta Holsatiam agebant ea quæ pacis sunt, eo q. Henricus eorũ princeps, comitem Adolphum & contiguos Nordalbingorũ populos, omni fuerat beneuolentia amplexatus. Quo tempore non erat ecclesia in omni gente Lutinorũ, Obotritorum, & Wagriorũ, nisi in sola Lubeke veteri: eo quòd Henricus ibi Christianus princeps, cum familia sua moraretur. Surrexit eo tempore sacerdos Vicelinus, venitq́; ad principem Wandalorum Lubeke: orauitq́; præstari sibi facultatẽ prædicandi verbum Dei intra terminos ditionis suæ. Natus est hic vir præcipuus de Quernhameln. Mansit aliquandiu in arce Euerstein, cum matre Conradi comitis: inde inuidia sacerdotis, per Statium in Achilleide disturbatus est. Requisiuit enim ex eo, legeritne Statium in Achilleide, proposuitq́; versum illi ex poeta: quem quum expedire non posset, erubuit: abiitq́; Paderburnam, & ibi sub Hermãno docente apud ecclesiam, vigilantius literis incubuit. Dedit autem illi Dominus intellectum & cor docile: cœpitq́; breui in docẽdo magistri coadiutor existere. Orationi sæpius vacãs, omnium sanctorũ suffragia efflagitabat, præcipuè verò beati Nicolai, cui se specialius mancipauerat. Vnde etiã contigit, vt quadam vice eiusdẽ natalitia celebraturus, in oratorio sanctæ Brigidæ socios cõuocauerit: vbi vespertino & matutino

Deponitur episcopus ob simoniam.

Episcopus pudore ad discendas literas cõpellitur.

matutino officio solenniter expletis, angelicæ voces à quibusdam sunt auditæ, psallentes iuxta morem cleri, responsoriũ, *Beatus Nicolaus iam triumpho potitus*. Post mortem igitur confessoris Christi Ludolphi de Feulo, sub Friderico archiepiscopo vocatur Bremam: ibiq; scholas strenuè rexit. Postea cum quodam iuuene Thietmaro perrexit in Franciam, studuitq; sub magistris Rodulpho & Anshelmo. Tribus igitur annis in studio transactis reuersi sunt: Thietmarus Bremæ fit canonicus: Vicelinus Magdeburg ad Nortbertum veniens archiepiscopum, fit sacerdos. Sed hîc interponenda sunt aliorum tempora, vt deinde ad Vicelinum redeamus.

Angelorum cum hominib. concentus.

CAP. 12.

MAGDEBURGENSIS ecclesia ad initium regni Lotharii tumultuabatur super episcopis: tres enim de eius pontificatu contenderunt: Adeo intumuerũt canonici, iam liberalem electionẽ nacti: sperabat sibi quisq;, & amicis & infinita ambitione contenderant pro episcopatu adipiscendo. Nec finis erat contentionũ: donec Luderus (siue Lotharium dixeris) omnibus destitutis, suaserit vt Nortbertum, virum religiosum, ordinis Præmonstratensium, sumerent archiepiscopum. Surrexerat paucos ante annos ille ordo in Burgundia, in diœcesi Landunensi. Coloniensis hic erat Nortbertus, & in Burgundia eius ordinis inchoator. Peruenit autem in Magdeburgam, missus à Deo, & accepit loci archiepiscopatum, quem tenuit per annos octo. Ad hũc Nortbertum venerat Vicelinus, vir Deo & sempiterna dignus memoria, vir religiosus ad religiosum, & de manibus archiepiscopi accepit sacerdotium. Sed de Nortberto necdum recedimus, requirentes quomodo vir nouam ferens religionem, præfuerit aut diuersæ religionis fratribus, aut canonicis secularibus. Equidem Otto magnus dum expeditionem primam terminasset in Italiam, voto constrictus, quòd milites sui se inuito monasterium diui Mauricii male habuissent, nouum extruere monasterium in honorem eiusdem diui Mauricii. Idq; opere compleuit, dum rediret in Magdeburg: ibique fundauit monasterium fratrum diui Benedicti, Mauricium faciens sanctum loci tutelarem. Ad sequentia verò tempora quum cerneret crescere ciuitatem, multiplicariq; populum Christo crediturum per vicinam Wandaliam, erexit in eodem loco ecclesiam Metropolitanam: cui præfecit (vt diximus) Adalbertum, monasterio Maximini de Treueri translatum. Sed quum esset ecclesia futura metropolitica, non erat fratribus diui Benedicti locus, propter ceremonias multas, fratrib. alienas, in ecclesia prima peragendas. Igitur deputauit Otto fratribus locum extra muros in monte, vbi iubebat refici cœnobium. Translati sunt igitur, licet plurimum renitentes & inuiti, & in vigilia Laurentii emigrarunt, cuius emigrationis mœstissimæ diu annuam pere gere memoriam, in vigilia diui Laurentii. Prædia pridem data illis, remansere ad cultum. Cæterùm ecclesiæ metropoliticę contulit, quæ pater suus Henricus largitus est episcopatui Vallersleue: qui ex illo die cessauit, translatus potius quàm extinctus. Tum verò in Magdeburgo crediderim regulares fuisse canonicos, sicut ferè per omnes ecclesias: donec degenerarent in eam quæ nunc est formam, quæ si Deo placita sit, ipse nouit: cæterum scripturis & legibus dissona nimis est. In vniuersum loquor & de maiori numero: cæterùm esse Deo placitas in his animas nemo dubitet. Talibus quum accederet regularibus cum noua regula Nortbertus, facilè obtinuit vt nouitati cederent, sumentes habitum eius, vt Nortbertini exinde dicerentur.

Libera electio suis non caret incommodis.

Monachos & canonicos ob ceremonias diuersas, idem locus capere non potest.

Krantzius canonicorum ordini iniquior.

CAP. 13.

BREMENSI ecclesiæ (nam Hamburgensis titulus paulatim aboletur, retracta obedientia Aquiloniarium prouinciarum) post Fridericum præficitur Adalbero, vir & prudentia & religione singulari: cuius pontificatus initio mirabilia multa fuere. Nam Henricus Wandalorum princeps, vir optimus, excessit rebus humanis: & Henricus puer, marchio, comes Stadensis, immatura morte discessit: quum Fridericus (cuius de origine proximè multa diximus) comitatum ab ecclesia Bremensi sumeret in feudum, quem habebat antea pueri nomine in administratione. Adalbero diœcesim suam vigil visitabat: nam legationis dignitas iam antiquata, remisit nostris pontificibus laborem longinquæ peregrinationis in prouincias Aquilonis. Ex qua re honor etiam & titulus Hamburgensis ecclesiæ aboletur: cui titulo inhærebat legationis ministerium. Deperiit autem (quod suprà attigimus)

Hamburgensis ecclesiæ metropoliticus honor desinit.

ex eo quòd prouinciæ illæ suos acciperent in regno metropolitanos. Adalbero autem pontifex trans Albiam veniens in Miltendorp, quod nunc oppidum Thietmarsiæ Meldorp vocant. Ibi ab Holsatis conuentus rogatur, vt Vicelinum pridem terris suis cognitum, illis prædicatorem diuini verbi confirmaret. Ille pronus annuit, & Vicelinum iterum atque iterum illis propter barbariem Wandalorum commendauit. Ergo sub Adalberone pontifice Vicelinus cum Ludolpho Hildesemensi, & Rodolpho Verdensi canonicis, legationem accepit in gentem Wandalorum. Iam Henricus gentis princeps, vltimam agebat ætatē. Quo superstite, legatio profecit vehementer: illo autem sublato, quum filii eius parum paternæ virtutis ostenderent, breui sunt euersi vt interirent. Variaq; deinde fortuna ac maximo labore per annos XXX. prædicationem continuans Vicelinus, ad extremam etiam ipse properans ætatem, quum iamdudum in Faldera nouum monasterium erexisset, fratribusque implesset, ac religiosè diu gubernasset, episcopatum promeruit, vir sanctitate præcipuus, in Aldenburg: quod suo tempore commemorabitur. Sed ad superiora paulisper redeamus.

Vicelinus euangelium Dei apud Wandalos propagat.

CAP. 14. QVVM res in manu Vicelini prædicantis erescerent in immensum, venerunt ad illum Ludolpus, Eppo, Lutmundus, Folcardus, sacerdotes, mercedem in vinea Domini laborantium cum illo accepturi. Quo tempore Canutus iunior, Henrici filius, in oppido Lutkenburg, quum insolentius ageret, est interemptus: Suenteploch frater, solus obtinuit principatum. Qui iuncto sibi Adolpho comite, cum Holsatis atque Stormariis expeditionem fecit in terram Obotritorum (hi sunt Magnopolenses) obseditq; vrbem Warlo. Qua in potestatem suam redacta, vltra est progressus ad vrbem Kissin, quam hebdomadis quinq; obsedit: eaq; subacta, acceptis de implenda fide obsidibus, Suenteploch reuersus est Lubeck: Holsati, cæterique in suas quiq; sedes redierunt. Videns autem Vicelinus sacerdos, quia princeps Wandalorum humanius se gereret erga Christicolas, accessit eum, & innouauit apud eum paternæ promissionis cœptum: impetratoq; principis fauore, misit in vrbem veterem Lubeke venerabiles sacerdotes, Ludolphum atq; Folcardum. Qui benignè recepti à mercatoribus, habitauerunt iuxta ecclesiam sitam in colle, quæ est è regione vrbis trans flumen. Rugiani autem Wandali, quòd inimicarentur generi Godscalci principis (quem ipsi cum cæteris coniuratis oppresserunt) facto agmine, per mare ascenderunt Trauenam: Lubicamque veterem aggressi, oppidum cum arce sua demoliuntur: sacerdotes autem tam diu perstiterunt, donec hostib. per vnam ecclesiæ ianuam irrumpentibus, per aliam vix elaberentur: & ad Falderam refugerunt. Suenteploch autem princeps, non longè pòst interfectus est, dolo cuiusdam Dasonis prædiuitis de Holsatia. Reliquit ille filium nomine Suinecke: sed & ille interfectus est non diu pòst, apud Eteneburg: defecitq; stirps Henrici in principatu Wandalorum. Translatus est autem principatus ille ad nobilem virum Canutum, inter Danos regii sanguinis, cui cum Henrico Wandalo ex Henrici matre & sanguinis necessitudo, & morum similitudine, maxima, dum viueret, familiaritas & sincera charitas intercessit: vt etiam rogaret Henricus Canutum, quia filiorum ignauiam prospiceret, ditionem sibi Canutus post se haberet commendatam: perduxitq; Henricus Canutum ad Luderum (tum ducem Saxoniæ, postea imperantem) vt eius authoritate cuncta fulcirentur. Quamdiu autem superfuerant liberi ex Henrico, Canutus amici functus munere, consilio & auxilio illis non deerat: vbi defecerunt, morte subtracti, permittente Ludero iam Imperatore, Canutus Wandaliam regebat: intantum commendatus regi, vt coronam illi imponeret, nominans regem Obotritorum. Sed quoniam hæc in Dania, in Saxonia, in Wandalia, pro sua vbique parte attigimus, nunc breui commemoratione transimus.

Obotriti bello subiguntur.

Canut' ob virtutem admirabilem, regium nomen accipit

CAP. 15. 1134. INTEREA ad annum Christi trigesimum quartum post mille centum à Christo, quum Canutus Obotritorum rex in Dania cæsus esset, successerūt in principatu Wandaliæ Pribislaus atq; Niclotus: altero Wagriensium & Polaborum, altero Obotritorum, quæ est Magnopolis, prouinciam gubernante. Christianis nullus locus sub his videbatur, inualuitque nimis idolorum cultura. Vicelinus autem, qui

per

per tempora Canuti Obotritorum regis (cui erat pro vtriusq; virtute familiarissimus) plurimam in gentem verbum Christi disseminasset, cerneretq; zizania nimis superexcrescere, adiit Imperatorem Luderum (Lotharium vocant Itali) in Bardewico tunc agentem: exposuitque multos conatus reducendi Christianismi in Wandaliam esse frustratos: non nisi in manu forti cessurum populum. Esse opportunissimum locũ muniendæ arcis in terra: quæ si firmaretur, sub iugo posset populus contineri. Misit Imperator qui specularentur. Placuit locus editissimus: iubet conuenire gentem Wandaliæ omnem, quæ Saxonibus parêret. Venerant Wandalorum primores, iubentur operas partiri ad arcem inibi firmandam. Tunc inter se collocuti Wandali alter ad alterum, Quis, inquiunt, Imperatori prodidit locũ illũ? ego tibi auguror, ex hac arce, in omnem Wandaliam grauissimas nobis gentique nostræ excursiones imminere. Ad quam vocem quidam eorum, Vides, inquit, homuncionem recaluum Imperatori adstantem? (Vicelinum autem demonstrabat) ille nobis malum hoc inuexit. Firmatur arx in monte, nomenq; sortitur, vt Mons victoriæ, hoc est, lingua nostra Segeberg, diceretur: quum pridem esset illi nomen Alberch. Quam Imperator cuidam Hermanno ex suis ministerialibus commendauit: ecclesiamq; ad radicem montis iussit extrui, quam vnà cum Lubecensi, in vrbe veteri, commendauit Vicelino. Et quum per id tempus obiisset Fridericus comes Stadensis, Imperator veniens Hersfeldiam, pecuniam quam Fridericus comes Stadensis eidem monasterio contulisset, sexcentas marcas argenti, altari abstulit. Ordinatisque rebus, dedit ducatum Saxoniæ genero suo, Henrico Catulo, duci Bauariæ, qui erat ex matre nepos Magni Saxoniæ ducis. Quem etiam secum assumens, profectus est secundò in Italiam: ibique defecit in reditu.

Idololatria denuo grassante euangelij cursum sistitur.

Arcem extrui Wandali ægrè ferunt.

VICELINVS autem legationis sibi creditæ solers curator, idoneas euangelio personas ad opus sacri ministerij conciuit: ex quibus Ludolphum, Hermannum, Brunonem in Lubeke cõstituit, Lutmundum cum cæteris in Segeberg. Iste Lutmundus postea factus est præpositus in Heslinge, & claustrum transtulit in Zeuenam locum, quo etiam nunc manet. Qui conuentus olim habuit insignes abbatissas, quarum nouem sepultæ memorantur in Heslinge: nunc verò solùm est prioratus. Obitus deinde Imperatoris Lotharij (siue Luderi) & assumptio Conradi Sueui, res quoque harum partium perturbauit. Nam Conradus rex non passus præesse vnum duobus ducatibus, Saxoniã ademptam Henrico Bauaro, dedit Alberto, nomine Vrso, marchioni de Brandenburg: qui & ipse nepos erat Magni ducis Saxoniæ, ex altera filia. Occupauit Albertus arcem Luneborg, & vrbem Bardewick cum Brema. In id enim licentiæ processum fuit, vt vrbem Bremam ecclesiæ ademptam, duces sibi vendicarent ex eo tempore, quo Luderus captum Liemarum archiepiscopum laxauit, dato illi vrbis imperio, vt diximus suprà. Adolphus quoque Holsatiæ comes (nam pater in fata cõcessit, quum sequeretur fidem Henrici Bauari, & socrus eius Rixæ, quondam Imperatricis) cedere Holsatia, quã ex Ludero tenuit, armis cogebatur. Eamque Albertus commendauit Henrico de Badewide comiti, qui etiam arcem Segeberg occupauit, Hermanno, quem Luderus præfecerat, iam mortuo, pulsis cæteris, qui obstare videbantur. Quo etiam tempore Pribislaus Wandalorum princeps, nactus temporis opportunitatem, quum videret principes Christianos inter se collidi, facto impetu, suburbium Segeberge euastauit, oratoriũ incendit. Ex fratribus quosdam, quum pertinacius sacra tuerentur, gladio cecidit: alij fugerunt in Falderam. Qui verò Lubeke demorabantur, in arce stabant cum principe Pribislao, qui illis non aduersaretur. Vnde coniici potest, expeditionem illam non odio Christianitatis, sed odio tributorum aut aliunde esse excitatam. Viderant tamen alligatos à barbaris Christianos trahi, ac dirè tractari. Vigebat adhuc in gente Wandalorum diuersitas super principatu, inter posteritatem Critonis & Henrici. Aberat Pribislaus domo, quum aduersæ factionis hostes Lubecam inuadunt, veterem arcem cum oppido demoliuntur: sacerdotes elapsi, Falderam requirunt.

CAP. 16.

Henrico Bauaro Saxoniam Conradus adimit.

Principum Christianorũ dissidia perniciosa.

VICELINVS pater iterum cernens opus diaboli præualere, Christiq; honorem posthaberi, ingemuit: orationibusq; & lachrymis intentus cum fratribus, hoc

CAP. 17.

armorum genere interim militabat. Henricus verò qui Holſatiam adminiſtrabat, ſategit paria in Wandalos pridem excurrentes referre: nam crebrius euaſtatis vicinis locis, cum præda redibat. Holſati autem priſtinæ virtutis memores, inuicem hortati, etiã ſine comite arcem & præſidiũ Plone oppugnãt, & capiũt: firmantesq; præſidium militum, exinde tenuere pro ſuo. Henricus interea Bauarus, Saxonia eiectus, viribus comparatis, redibat, & amiſſa recuperabat, & Albertum conſobrinum ſuum viciſſim eiecit, rediitque cum illo Adolphus de Schowenborg comes in comitatum. Sed Henricus ille pridem impoſitus, quum partibus ſuis diffideret, abiturus, omnia igni conſumpſit, quæ antè firmauit: in Segeberg & Hamborg, arcem firmiſſimam, quam opere murato mater comitis ibi fundauit, fugiturus deiecit: & quicquid ſenior Adolphus exædificauit, ipſe fugiens proſtrauit. Ita rediit Adolphus ſecundus in antiquam poſſeſſionem & paternam ditionem. Sed mortuo non diu pòſt Henrico Bauaro, filius eius Henricus Leo paruulus, ſucceſſit in vtroque ducatu. Mater autem pueri quum aduerſaretur Adolpho Holſatorum comiti, dedit Wagriam (quæ iam capta fuit à Wandalis) memorato Henrico de Badewide: præſertim quum ille bonã ibi partem gladio cepiſſet. Quum autem mulier illa, Henrici Leonis mater, ad ſecunda vota cõuolaret, nubens Henrico fratri Conradi regis (quem ille ducem Auſtriæ crearat) abalienata negociis Saxoniæ, Adolphus apud pueri tutores egit, vt Wagria accederet Holſatiæ, ſibique redderetur: Henricus autem acciperet terram Polaborum, qui eſt comitatus de Raceborg. Ita rebus compoſitis, Adolphus inſtaurauit arcem Segeberge, cinxitq; muro. Ædificauit deinde ciuitatem in loco qui dicitur Bucu, quem olim inceptauerat Crito, cui ex vna parte Trauena præterfluit, ex altera lacus ingens Wakeniſſe: appellauitque eam Lubeke, eo quòd non longè eſſet à veteri Lubica, quã Henricus princeps Wandalorum firmauit. Erat autem poſt M C. annus quadrageſimus. Ea eſt quæ nunc floret ciuitas opulentiſſima, omnium vrbium Saxonici nominis ornatiſſima: cœperuntque inhabitari deſerta Wagrienſis prouinciæ: & multiplicabatur numerus accolarum eius, de variis nationibus, quos inuitauit datis agris Adolphus, immunitatemq; præſtabat per certos annos tributorum. Venerant ex Weſtphalia, Phriſia, Hollandia, qui accolerent.

Henricus Bauarus Saxoniam recuperat, & vaſtitatem magnã edit.

Lubica noua conditur.

1140.

CAP. 18.

VICELINVS tum quoque prædia recepit, adiutorio comitis Adolphi, quæ Imperator Lotharius ad vſum monaſterij & ſubſidia ſeruorum Dei, non longè à Segeberge donauit. Viſum fuit eſſe ex commodo fratrum, propter tumultus ab arce, & crebras conuentiones militarium, monaſteriũ in proximo villagio (quod Sclauicè Cuſalina, Saxonicè autem Hagerſtorpe dicitur) fundare, & eccleſiam nihilominus in memorato loco relinqui. Miſit Vicelinus Folcardum ſacerdotem, cum induſtriis viris, qui oratorio & clauſtralibus officinis exædificandis operam darent, maneret tamen prior eccleſia ad radicem montis in Segeberg. Eo tempore Thietmarus, Vicelini quondam diſcipulus, relicto decanatu Bremenſi, deuouit ſe Falderenſi collegio: qui deſtinatus Hagerſtorpe, tranſmigrationi nouæ magno fuit ſolatio: vir vtique in ſpirituali conuerſatione ſummæ perfectionis. Vicelinus quoque nouellæ eccleſiæ ſibi commiſſæ ſolers curator, omni ſtudio peregit, vt eccleſiæ opportunis locis ædificarentur, prouidens eis de Faldera tam ſacerdotes quàm reliqua neceſſaria. Per hæc tempora comitatum Thietmarſiæ marchionatui ſubditum, Rodolphus Rodolphi filius, marchio marchionis, regebat: & per inſolentiam habitatorum cæſus (vt pater ſuus) interiit. Frater autem eius Harduicus, maior, erat Bremenſis præpoſitus: egitq; apud pontificem Alberonem, vt conceſſo patrimonio ſuo eccleſiæ (erat enim legitimus ſucceſſor in Thietmarſia) perficeret vt in perpetuum is dominatus apud eccleſiã remaneret: ipſi viciſſim, quoad viueret, Stadenſis comitatus, quem iam liberè tenebat eccleſia, permitteretur. Placuit vtrinque commutatio, authoritate Cæſaris roborata: qui etiam comitem Palatinum dedit Hartuico defenſorem. Henricus interim Leo puer, per tutores & conſiliarios querimoniam excitauit archiepiſcopo Alberoni, coram Imperatore Conrado: quòd idem archiepiſcopus pollicitus diceretur matri Henrici, vt defuncto Friderico Stadenſi comite, comitatum illi permitteret. Poſt multas querelas,

Monaſterium in arce extructum, aliò transfertur.

Stadenſem comitatum eccleſia Bremenſis pro Thietmarſia accepit.

las, decreuit rex vt conuenirent in Ramslo, causam discussuri. Archiepiscopus, vbi ventum est, stabat ex vna: dux puer cum suis, ab altera parte. Auditores erãt Thietmarus Verdensis episcopus, Albertus marchio, Hermannus comes de Wintzenborg, & frater eius Henricus de Asle. Vbi diu verbis est disceptatum, milites ducis arma capiunt, archiepiscopum captum abducunt, & in Luneborg arcem perducunt. Ibi multo tempore illum tenuerunt, vt minis extorquerent, quod aliàs non poterant: sed vbi nihil profecerant, abire sinunt. Hartuicus præpositus si venisset in manus ducalium, actum de illo fuisset: sed ille mittebatur Alberto marchioni propinquo suo: ille acceptum cum honore remisit in sua.

Archiepiscopus etiam captiuus nihil remittit.

VERDENSIS ecclesia paulo ante hęc tempora pontificem habuit Masonem, ordine vigesimum quintum: qui, vt ex scriptis suis colligi potest, non diu præfuit ecclesiæ: quia Thietmarus successor suus eum dicit episcopum designatum. Obiit VIII. Calend. Nouembris. Huius episcopi ordinationem Theodolphus Mindensis præpositus, & fratres sui, pro certis beneficiis sibi ab ecclesia Verdensi collatis, facta conuentione donauerunt ecclesiæ Verdensi prædia in Gheldersen, in Borstele, in Esle, in Holtenbüttel, in Bollande, & in Norta. Et quoniam magis electus erat quàm plena authoritate gubernans, vix meruit in numero pontificum collocari: quia tamen numeratum in eis accepimus, hunc dedimus ei inter alios locum. Successit illi Thietmarus secundus, ordine vigesimus sextus. Hic contulit ecclesiæ vndecim decimas, quinque mansos in Masendorpe, & VI. mansos in Roschow. Instituit etiam sibi adhuc viuens solennem memoriam: & multa alia bona fecit, quibus fratrum stipendia plurimum ampliauit. Hic etiam contulit fratribus decimam in Esle, diuq; præfuit ecclesiæ suæ, per annos quadraginta: & post multa laudabilia opera, ad annum Christi, MCLXVIII. ex hac vita migrauit, IX. Calen. Octobris. Hoc tempore multi pręstantes viri claruerunt, Petrus Lombardus, quem vocant Sententiarum magistrum, Hugo de sancto Victore, Richardus de sancto Victore: Gratianus monachus, decretorum conscriptor: ac nonnulli alij, quorum ingenia præclara illos misere in æternam memoriam, per præclara quæ reliquere opera. Vidit hic pontifex, & interfuit, quum abduceretur Adalbero archiepiscopus Bremensis: indoluitque vim tantam. Sed quid faceret, armis ducalium deterritus? Vidit multas Friderici Imperatoris violentias, quas ille per tyrannidem diu exercebat in ecclesiam, quum vellet Imperij iura (pro quibus duo Henrici certauerant, quartus & quintus) recuperare: sed nihil profecit, domitus (vt alij) gladio ecclesiæ spirituali, qui solus præstitit incolumem rem ecclesiasticam in omni prouincia, aduersus tyrannos obluctantes.

Cap. 19.

Episcopus dimidiatus.

1168.

Petri Lombardi & aliorum doctorum ætas.

IN Mimigardeuordensi ecclesia hoc ordine inuenio Burchardum post Theodoricum: nec adiiciunt Annales, an is sit qui cum Theodorico de cathedra certabat, quum partes eius tueretur Henricus quintus: sed cùm pro Theodorico faceret dux Saxoniæ Luderus (pòst imperans) deiicitur, & Theodoricus reponitur. Sed quòd sit iste alius, conuincitur ex hoc, quòd Burchardus prior in legatione Imperatoris Henrici defecit: & tum primùm Theodoricus reponitur. Non potuit ergo Theodorico succedere iam antè defunctus in legatione. Habetq; testimonium iste Burchardus post Theodoricum numeratus, quòd ecclesiam, sub Theodorico per bellicum tumultum concrematam, restaurauerit: quod temporibus primi Burchardi dari non potuit. Facit tamen numerus & ordo (nam iste Burchardus decimus nonus habetur) vt prior Burchardus in numerum non ponatur: alioqui esset iste vigesimus. Hoc tempore claruit Petrus Comestor, presbyter ecclesię Trecensis, vir in diuinis scripturis eruditus, atque in secularibus literis non minus egregiè doctus, carmine insignis & prosa. Scripsit vtroq; stylo plurima, quæ ecclesia vsque hodie comprobauit. Scholastica historia eius opus est, sermonesq; reliquit egregios de tempore & de sanctis. Eodem tempore Petrus dictus de Riga, clericus ecclesiæ Rhemensis, multa scripsit. Eius est opus, quod inscribitur Aurora. Scripsit in omnes pene sacri canonis libros memorabiliter. Tum etiam Ioachim abbas Florensis, ex Calabria natus, multa scripsit, & spiritu prophetiæ clarus habebatur. Sed quum in sanctam Trinitatem introducere niteretur quaternitatem, ad-

Cap. 20.

Petrus Comestor egregius scriptor.

Quaternitas pro Trinitate.

uersus Petrum Lombardum differens, meruit ab ecclesia condemnari. Virorum virtutes illustris quoque fœmina insigniuit Roswida: ea fuit sanctimonialis Gandersensis, in diœcesi Hildesemensi. Scripsit comœdias ad virgines sacras, castitatem & continentiam in primis commendando. Scripsit & panegyricum de gestis Ottonum, hexametro versu: in laudes diuę Dei genitricis, elegiaco carmine, quod incipit, *Vnica spes mundi*.

CAP. 21. HILDESEMENSI ecclesiæ per hæc tempora, post Bertoldum præfuit Bernardus, vir præclarus, vndecunque natus, singulari affectus deuotione ad prædecessorem suum Godehardum: quem miraculis crebrescentem, effecit vt de tumba leuatus canonizaretur, relatus in catalogum sanctorum. Ipse verò sancto nomini eius dicauit monasterium fratrum in parte ciuitatis, quod extat hodie in Brule. Præfuitque ecclesiæ annis XXII. cum magna laude. Hic est ille, qui ecclesiæ suæ addidit dominatū de Wintzenborg, cum oppido Aluelde: admonitus (vt ferunt) à spiritu, qui se in arcibus ecclesiæ familiariter fertur iunxisse multis, vera sæpe prædicens: Piliolum appellauere. Qui, quum comes de Wintzenborg à milite Sueuo, cuius ille temerasset vxorem, oppressus esset, excitatus dicitur primo mane ab eo spiritu pontifex, vt indilatè profectus, arcem vacantem occuparet. Non cōtempsit ille vocem monitoris, reperitq; quod audiuit verū: & occupatā arcem, Imperatoris deinde authoritate tenuit tenetq; in hodiernum. sed oppidū Aluelde, hodie florens, paret ecclesiæ. Sunt autem ista tempora Imperatoris adhuc Lotharij, qui eadem tempestate monasterium dominarum in Lutter, commutauit in locum fratrum, iubens consecrari in honorem apostolorum Petri & Pauli. Profectusq; secundò Romam, quum à summo pontifice Innocentio secūdo vocaretur, inde reportauit insignes indulgentias, quæ vsque hodie celebres habentur. Ipse tamen deficiens in itinere, non est reuersus: sed corpus eius cum literis papalibus perducitur in locum memoratum: ibiq; religiosè tumulatur: & dedit nomen loco, vt ex eo die dicatur Regale Lotharium. Erat annus trigesimus septimus post

Spiritus familiaris episcopū monet, vt arcem occupet.

1137. MC. Moguntia, Spira, Goslaria, eodem tempore penè deflagrarunt. Maxima tum in Imperatoris exercitu subitò est exorta mortalitas: de qua & ipse tactus, decessit, tertio Nonas Decemb. Conturbati sunt hac fama omnes principes Imperij: virtus quoque Saxonum tanto principe illustrata, penitus concidit: & in Wandalia res ecclesiasticæ labefactatæ sunt. Statim enim vt corpus defuncti Cæsaris perlatum est in Saxoniam, & Lothatij tumulatum, ortæ sunt seditiones inter Henricum generum Cæsaris, Bauariæ ducem, & Albertum marchionem, cōtendentes pro ducatu Saxoniæ. Ambo enim nati sunt ex filiabus Magni ducis Saxoniæ, ante Luderum siue Lotharium nouissimi.

Principum dissensiones ecclesiæ luctuosæ.

CAP. 22. MAGDEBVRGENSI ecclesiæ post Nortbertum, virum religione præcipuum, præficitur Conradus comes de Queruorde, ordine XIIII. præfuitq; ecclesiæ annis septem. Obierat per id tempus Burggrauius Magdeburgensis, sine prole legitima: & suffectus est Imperiali beneficio Burchardus, germanus frater archiepiscopi Conradi. Dudum quæsiui mecū, nec reperi, quid habeat diuersum Burggrauius, comes, marchio, comes prouincialis, quem non bene Latinè appellant Landgrauium. Equidem de prouinciali comite & marchione iam compertū est: quia inter principes numerantur, comites indistinctè non ità. Sunt enim in eis qui principes habentur, de Anehold, & de Suartzeburg, & si quę sunt alij. Ex domo quidem de Anehold prodierunt principes, videlicet de Brandenburg marchiones, & Saxoniæ duces inferiorum partium. De Suartzeburg autem domus etiam Imperatorem habuit Guntherum, qui Carolo quarto cessit. Ea sit sit domorum in nobilitate prouectio, vt inde numerentur inter principes, *Quærite quos agitat mundi labor*. Cæterùm comites à Burggrauiis quid discrepent, audire velim, & quis maior gradus in nobilitate. Video quia comes prouehitur ad hoc, vt fit Burggrauius: sed quis est, qui etiam cum accidente lucro non accipiat minorem, si offeratur, dignitatem? Doceant nos heraldi nobilitatis præcones, & referant, qui tenent, in literas, vt passim omnibus compertum habeatur, an ibi quoque mundus opinionibus regatur. Sed iam finis sit ad alia festinantibus.

Nominum & titulorum varietas.

HALBER-

HALBERSTADENSI ecclesiæ illo ferme tempore sub Lothario præficitur insignis vir Rodulphus, ordine XVII. præfuitque annis quindecim. Eius memoriale est iter, quod est per immeabilem paludem: ipse verò magno sumptu & labore fecit, vt esset transibile. Ferunt, hoc tempore in ciuitate Paderburnensi visos circulos ad solem duos: quorũ interior ecclesiæ magnitudinem, exterior vrbis complexus fuerit latitudinẽ. Vixdum euanuerat, exortũ est incendium, & vrbs pene tota cum ecclesia miserabiliter conflagrauit: versaque est dies meridiana in noctem. Claruit hoc tempore Rupertus Tuitiensis abbas, è diuerso Coloniæ, natione Teutonicus, vir in diuinis scripturis, spiritu sancto per visionem illustrante, doctissimus, & secularium literarum non ignarus. Quum esset monachus sancti Laurentij Traiectensis, propter incredibilem eruditionem suã à Friderico Coloniensi archiepiscopo in hoc monasteriũ translatus, abbas claruit. Multa præclara scripsit. Ex eo enim tempore quo in adolescentia cœnobiũ primò attigit, tantũ se in scripturis sanctis exercitauerat, vt nec dormiens quidẽ à meditandis illis videretur quiescere. Scripsit de victoria verbi Dei libros XIII. incipit, *Nuper quum tu hospes optabilis.* Scripsit & in Genesim libros nouem: incipit, *Quicunque fideli animæ.* In Cantica canticorũ: incipit, *Qui contra hominem similem sibi.* In Apocalypsim libros duodecim: incipit, *Vt tu quoque venerabilis.* De officiis diuinis libros tredecim: incipit, *Et quæ per circulum anni.* Meditationes de incendio Tuitiensi: incipit, *Ecce quomodo criminator Satan:* & reliqua multa. Obiitque sub Imperio Lotharij Saxonis, cuius tempora tenuerunt & illi pontifices quos memorauimus.

[Cap. 23.] [Rupertus Tuitiensis abbas.]

BREMENSI deinde ecclesiæ post Adalberonem, sub Conrado Imperatore tertio, præficitur Hartuicus maior, pridem eius ecclesiæ præpositus, iam etiam comes Stadensis, permutatione (vt diximus) facta cum ecclesia, vt pro Thiermarsia Stadensem sumeret comitatum. Operæprecium est nobilitatis eius altius stemma repetere, vt principum eius temporis originem recolamus, perinde de statu rerum ac temporum magis ac magis instructi: simul inspicientes, quo iure quæque prouincia ex vicinis tum censeretur. Quum Henricus primus rex esset per Germaniã, pater magni Ottonis, ante annos ex hoc tempore supra ducentos, Stadensem comitatum tenebat Henricus cognomento Crassus, arcem insidens in loco Rosenuelde, nunc Herseuelde. Hic ex vxore filium sustulit æquè Henricum, qui in choro Hildesemensi canonicus, ad sacros ordines peruenit. Defunctis parentibus & fratribus, quum solus superesset, hæreditatem arripuit paternam. Vxorem duxit, Apostolica fortè interueniente dispensatione: quam si, pro temporum simplicitate & insolito ritu inductus fortè neglexit, eleemosynis tamen postea largissimè redemit. Nam tempore primi Libentij arcem demolitur, conuentum ibi clericorum instituit, & censibus locum ditauit. Ter se captiuum ecclesiæ cõstituens, auro, prædiis & ornamentis, quasi de manu victoris se redemit: quæ omnia donabat instituto fratrum conuentui. Genuit ex vxore Hildegarda filios, Sifridum marchionem, & Tiadericum comitem: quorum Sifridus instaurati oppidi Stadensis nomen habet. Iam Otto tertius ad Imperium venerat: & rebus gerendis per Italiam implicitus, locum fecit Danis & Normannis digrassandi, qui graui manu per littora Germaniæ atque Franciæ diuagabantur. Ascenderant per Albim fluuium: & ingressi terram, vicina Stadij populantur, oppidum expugnant, arcem confringunt demolientes. Marchio Sifridus cum fratre & militaribus viris, quos habebant, collecta manu valida ex omni Saxonia, illis occurrit. Pugna grauis geritur, diu pari marte certatur: sed inclinata Saxonum virtute, piratis victoria prouenit: capitur quicquid cædi superfuerat. Sifridus cum fratre & multa nobilitate in manus hostium peruenere. Quumque demorarentur piratæ, vt capti precio redimerentur, Sifridus piscatoria naui furtim per noctem abducta elabitur. Indignati hostes, quòd nobilissimum ex captiuis amiserint, cæteros inhonestis vulneribus deformãt, manibus, pedibus, naribus aut auribus præcisis: quorum multi diu superfuere: Sifridus marchio Bennonem Saxoniæ ducem, Hermanni filium (quem primus Otto ad ducatum prouexerat) interpellat de auxilio ferendo. Validum exercitum conscribit, & versa in se victoria, cædit & capit

[Cap. 24.] [Sacris initiatus coniugium iure papa permisit.] [Dani & Normanni piratæ primò victores, deinde victi.]

immanem illam barbarorum multitudinem. Multos appendit strangulatos: vnde loco diu nomen remansit, vt Worgebur diceretur. Alia deinde manus Ascomannorum (hoc enim nomen piratis tum vulgò dabant) per ductorem quendam Saxonem ad iter monstrandum vi coactum, in locum abducti difficilem, superueniente Saxonum militia, miserabili exemplo perimitur. Hic Sifridus filium sui nominis reliquit: qui accepta vxore Adila, genuit Luderum comitem. Cuius tanta extitit fortuna, vt duceret vxorem, Rodulphi Sueuiæ ducis amitam, quem Henrico quarto principes opposuere regem. Hic genuit Vdonem primum, cuius temporibus Stadensis comitatus prouenit ecclesiæ Bremensi, vt tamen in feudum teneret marchio Vdo memoratus. Geminos hic filios reliquit, Vdonem atque Rodulphum. Rodulphus iste pater erat huius Hartuici atque Rodulphi iunioris, quē Thietmarsi post patrem & nonnullos priores cōtrucidarunt. Quum interim mortuo secundo Vdone, & filio eius paruulo Henrico, comitatus Stadensis ad Fridericum alienigenam peruenisset: cuius morte rediit ad hunc Hartuicum, & per illum ad ecclesiam. Nam interim patrimonium suum in Thietmarsia, ecclesiæ iam tum præpositus, redonabat. Quam rem idcirco commemorandam putaui, vt illorum temporum cursum & terrarū dominia cernamus: præsertim quia hodie multi requirunt, quomodo Thietmarsia ad ecclesiam peruenerit.

Bremensis ecclesia et Thietmarsiam & Stadium possidet.

CAP. 25.

HARTVICVS ergo vir nobilis, ex maiore ecclesiæ præposito pontifex factus, quum cerneret antiquam matrem Hamburgensem ecclesiam veteri legationis honore destitutam, institit ab alia parte religionem propagare: præsertim vt multis ex paganismo Wandalis ad Christum, opera Vicelini, prędicatoris strenui, conuersis consuleret, ecclesias olim per eam gentem demolitas renouauit, Aldenburgensem, Mekelnburgensem, Raceburgensem. His enim locis à memoria primi Ottonis erant institutæ, quæ in morte nepotis eius, & deinceps sunt demolitæ: sunt deinde per Godscalcum gentis principem instauratæ: sed demum cum illo extincto iterum subuersæ, quum occiso per martyrij gloriam eodem principe, tota fere gens ad paganismum iam tertiò est relapsa. Prima quidem renegatio fuit post susceptum à Carolo Magno Christianismum, de qua in Wandalia nostra. Sed pontificum loca primus discreuit Otto magnus, qui in Aldenburg, ciuitate primaria Wagriorum (pars ea prima fuit Wandalicæ gentis ad Oceanum) primum posuit Marconem episcopum, subiiciens illi omnem prouinciam vsq; ad Panim fluuium, & oppidum Demin. Alios inde à Magdeborg idem Otto, quam ordinauit metropolim Wandalorum, in eam Wandaliæ partem, quæ nunc marchia vetus Brandenburgensis appellatur, fecit episcopatus: quod in Saxonia attigimus. Marconi autem in Aldenburg successit Egwardus, cui Wago, illi Ezico subrogatur: inde Folcardus, deinde Rembertus, sufficiuntur ex ordine. Benno illum excepit, & deinde illum Meinerus, quem insecutus est Abelinus, illum Eizo: quo modo illorum quoque suprà meminimus, hoc ordine. Tempore autem Adalberti archiepiscopi Hamburgensis, episcopatus Aldenburgensis in tres est diuisus, pro sui districtus magnitudine, vt esset Raceburgensis & Mekelnburgensis: ex Wandalica lingua autem in Latinam, iuncta Græca, sonat Magnopolim: qui nunc ducalis est titulus, olim fuit ecclesiæ, quæ exinde transiuit in Suerinensem. Raceburgensi Adalbertus per sua tempora præfecit Aristonem, in Mekelnborg Ioannem de Scotia venientem, qui in persecutione nouissima meruit cum Godscalco principe martyrio coronari, quod in Wandalia diximus. Erat autem Mekelnburg grandis villa, duo pene millia passuum Teutonica complexa in longitudine, tribus arcibus insignis, in vtroque termino & in medio principum habitationi firmatis. Postquam igitur, permittente Deo propter peccata hominum, Christianitas est annullata in Wandalia, vacauerunt hæ sedes annos LXXXIIII. à cæde Godscalci, in hunc annum Hartuici archiepiscopi: qui propter generis nobilitatem, duplici principatu clarus, magno studio enisus est, pro recuperandis episcopis suffraganeis per vniuersam Daniam, Suediam, Norwagiam: quas ecclesiæ Hamburgensi ab olim fuisse subiectas memorauimus. Sed quum obsequiis & variis largitionibus apud summum pontificem & Conradum regem nihil profecisset, nè omninò ecclesia sua

Christianismi apud Wandalos florentis & ruentis vices.

Magnopolis vrbis magnitudo.

careret suffraganeis, aggressus est, veteres episcopatus, per Wandaliam iamdudũ supplantatos, resuscitare, redeunte fide Christi per gentem.

Cap. 26.

Aldenburgensi igitur, quæ prima fuit, & duarum mater ecclesiarum, accitum venerabilem sacerdotem Vicelinum, sedi consecrauit episcopum, quum iam esset ætate prouectus, & mansisset prædicans per Holsatiam & Wandaliam annis triginta. Huius verò sanctissimi pontificis præclara opera, in nostra Wandalia pro magna parte explicuimus: sed vnum, quod sanctitatem eius contestatur, ibi præteritum, commemorabitur hoc loco. Virgo quædam Imma nomine, grauiter hoc tempore à dæmonio vexabatur, & ad Vicelinum perducta est. Qui quum interrogaret ex spiritu, cur vas incorruptum temerare præsumpsisset, rèspondit, Quia tertiò me offendit. In quo (ait ille) te offendit puella? Quia, inquit, negocium meum præpediuit. Bis enim transmisi fures ad perfodiendam domũ: sed hæc iuxta ignem sedens, clamore suo eos absterruit. Nunc quoque legatione principis nostri in Daniam functus, videns hanc in via, tertiò offensus, in eam sum deuolutus. Sed quum vir Dei coniuraret eum, ait, Cur propellis paratum vltrò egredi? iam enim abibo ad proximam villam, visitaturus sodales meos, qui illic latent: hoc enim in mandatis accepi, priusquam in Daniam proficiscar. Quod tibi est nomen? rogat Vicelinus, aut qui socij tui? vel cum quibus habitant? Ego, inquit, Ruffinus vocor: vnus sociorum meorum est cum Rotesto, alter cum muliere quadam eiusdem oppidi. Hos hodie visitabo: cras, priusquam prima pulsata fuerit, huc valedicturus reuertar, & tunc in Daniam proficiscar. Et hæc dicens egreditur, & virginem dimisit. Iussit eam Vicelinus refici, & crastina ante horam primam reduci in ecclesiam. Quam quum mane parentes ad ecclesiam ducerent, priusquam limen calcarent, prima pulsari, & virgo cœpit vexari: nec tamen Vicelinus prius abstitit, quàm idem spiritus, potentia Dei fugatus abscessit. Rodestus breui maligno spiritu correptus, laqueo semetipsum strangulauit. In Dania quoque occiso Erico rege, perturbatio grauis erupit: adeò vt oculis probari potuerit, magnum ibi diabolum aduenisse in afflictionem gentis illius. Vicelinus autem, his atque aliis sanctitatis præcipuè pollens testimoniis, ad episcopatum Aldenburgensem meritissimus prouehitur, quem tenuit per annos quinque. Medium verò temporis huius vix peregit incolumis, reliquum autem in grauissima paralysi, mirabili probamento patientiæ eius: & euolauit anno Christi, MCLIIII. multis clarescens miraculis, & ante & post mortem. Nec cessant in hodiernum mirabilia, quæ per merita illius dignatur operari solus sanctus Deus noster: de quibus pauca diximus in nostra Wandalia, quæ etiam in diebus nostris apparuerunt.

Vicelini cum dæmone virginem obsidente colloquium.

Vicelinus episcopus paralysi datur.

1154.

Cap. 27.

Mekelnburgensi ecclesiæ idem Hartuicus, eodem tempore, videlicet anno Christi, MCXLIX. in terra Obotritorum ordinauit episcopum Emehardum, alij vocant Euerhardum (quod non propius accessit vsui nostro) quum antea habuisset solum Iohannem martyrio coronatum, ante annos octoginta quatuor. Ponebantur tum episcopi quo modo Apostoli, ad prædicandum & ad baptizandum: non (vt hodie) ad excommunicandum & triumphandum. Cœperant Wandali tum primùm, post longum errorem, iterum auscultare verbo Christi, & euangelio eius, mansuetudine potius inuitati, quàm terroribus coacti. Susceperant Obotriti (qui nunc Magnopolenses honestato vocabulo dicuntur) fidem Christi sub Magno Carolo, cui erant fœderati: sed statim abiecerant, illo iam humanis rebus exempto. Coegit Otto Magnus fidem semel proiectam recipere, quum illos subiiceret episcopo Aldenburgensi. Seruarunt aliquandiu: sed tributis grauati, abiecerunt in morte Ottonis tertij. Superuenit contemptus principis Mistiwoi, & vindicta de nece paterna Godscalci iuuenis: & rediêrũt ad sordes pristinas. Sed idem Godscalcus iam canescẽs, errorem suum correxit: & impensa singulari opera, omnem penè terram Christo reduxit. In qua sanctissima opera periit, Christo animam suam offerens: & secuta est tertia omnium grauissima Wandalorum ad paganismum reuersio, durans per annos octoginta quatuor, hoc est ab anno Christi, MLXVI. ad annum MCXLIX. (qui est annus quem nunc scribimus) quo plene

Quæ hodie faciunt episcopi, ab Apostolis non didicerũt.

ad Christum reuersi Wandali, nunquam de integro recidiuarunt. Verum est tamen, quòd post hæc tempora plurimus fuit labor cum gente, priusquam ad fidem firmarentur: sed ex hoc die tota gens nunquam est relapsa. Perdurauit autem sedes ista episcopalis in loco suo per tempora huius pontificis, qui plurimo labore institit ad gentis conuersionem: multos quidem lucratus est, sed plures remanserunt increduli ad tempora successoris. Apostolicam & vitam & conuersationem inter gentes habuit hic pontifex, non palatiis gloriatus, aut sublimibus caballis vectus, sed pedes ipse cum peditibus peragrabat. Modestia, mansuetudine & humilitate plures lucratus, quàm alius potuisset armatus gladio. Peruenit autem vsque ad annum Christi sexagesimum: & in pace Christi quieuit, necdum populo omni ad Christum conuerso, magnatibus etiam restantibus.

Qua ratione homines ad Christum adducantur.

Cap. 28. Racebvrgensi autem ecclesiæ per idem tempus Hartuicus archiepiscopus præfecit Euermodum, qui ante memoratum tempus annorum octoginta quatuor, solum habuit præcessorem Aristonem. Sed nullæ erant reliquiæ aut possessionum, aut prædiorum aut sacrorum eius, per tantum tempus, omni populo permanente in paganismo. Sed Henricus dux Leo, facilè tum impetrauit ab episcopis quos constituit, vt ab eo paterentur inuestiri: quippe qui nihil omnino nisi de illius manibus habebant. Reluctatus est tamen diu Vicelinus, qui non ignoraret desuper constituta & conuenta inter regnum & sacerdotium, tempore Calixti pontificis & Henrici Imperatoris quinti ex eo nomine: admonente etiam Hartuico archiepiscopo, ne faceret. Sed diu reluctatus quum ab ecclesia sua excluderetur, nec alia esset via ad perueniendum eò quò tendebat (vt doceret & firmaret in fide populum) cessit necessitati temporum: & fecit inuitus, quod sciebat non licere. Euermodus autem bonus pontifex, iam Racisburgi ordinatus, non habebat quod recusaret, quia non inuenit aliunde vnde viueret. Erat autem præpositus aliquando Magdeburgensis, inde translatus ad hunc episcopatum, ordinem Præmonstratensium (quem ibi susceperat sub Nortberto patre) huc adducens: permansitque is ordo in episcopatu, & capitulo eius vsque in præsentem diem. Multa præclara feruntur de hoc pontifice, ex quibus quædam signauimus in nostra Wandalia, inde repetat qui nôsse volet. Vnum præcipuum, quòd quum in pontificalibus quippiam operis nudis manibus esset facturus, chirothecas pontificales deposuit, vt illi videbatur, in locum paratum. Festinans autem ad id quod erat gerendum, non attendit vbi posuerit: inuentæ sunt autem in aere pendere sine adminiculo: quod stuporem visentibus incussit. Multa sunt eius generis signa, quæ in conspectu gentis in fide firmandæ facta sunt, ad exemplum apostolorum, & deinceps Apostolicorum per ecclesiam virorum: quia tum linguis loquebantur nouis, fulsere miraculis, donec firmaretur Christi fides: idem quoque istis temporibus in noua gente vsuuenit.

Inuestiri se à principe episcopi quando patiantur.

Episcopi chirothecæ sublimes pendent.

Cap. 29. Verdensi autem ecclesiæ per eadem tempora, defuncto Thietmaro, ad annum Christi xlviii. post centū mille præficitur Hermannus: vndecunque natus, vir præcipuus, multum dilectus Friderico Imperatori, qui Conrado, sub quo assumitur, successit in Imperio. Huic pontifici lis oritur aduersus Hartuicū archiepiscopum Bremensem, super possessionibus in palude, vbi sunt termini ambarum diœcesium. Sed interuenere magni viri: qui limitibus vtrinque consideratis, documentisque altrinsecus auditis, terminarunt controuersiã: adiudicantes tamen ecclesiæ Verdensi prædia, de quibus contendebatur. Hic pontifex contulit ecclesiæ suæ mediam decimam in Hasselwerder, & integram in Rockstede & Tunderlinge. Eugenius tertius summus pontifex, huic dedit priuilegium singulare, confirmauitque omnia ecclesiæ Verdensis vetera indulta. Peruenit hic pontifex à temporibus Conradi ad multos annos primi Friderici, viditque transferri corpora trium regum ex Mediolano Coloniam. Vidit temporibus primis episcopatus sui, expeditionem Conradi regis in terram sanctam, quum ex latere Italiæ, Ludouicus rex Franciæ similem faceret expeditionem. Sed Conradus cum exercitu transiens per terram Imperatoris Constãtinopolitani, ab illo mirabiliter ludificatus est: quū polliceretur Imperator regi nostro commeatus abundè subministrare, misit pro farina calcem

Episcoporum de finibus agri lis.

Constantinopolitanus occidentalium expeditioni inuidet.

calcem commixtam, vnde multi de exercitu mortui sunt. Peruenit tamen cum exercitu lacero in terram sanctam: & iunctis agminibus cum Ludouico rege Franciæ, multa tentauerunt magis quam peregerunt. Nouissimè accessit illis rex Hierosolymæ Balduinus cum militia, quam promptam habebat: & ceperunt consilium obsidendi Damascum, potentissimam vrbem. Obsederunt: & proculdubio perseuerantes, fuissent prosperati. Erat inter primores regis Balduini, vir Armenus, diu nostris militans: qui corruptus ingenti pecunia ab vrbicis, suasit Balduino, suasit regibus, vt altera potius parte oppugnarent vrbem, qua capi posse facilius videbatur. Transtulerunt castra, credentes: sed erat consilium obsessorum, vt ab aquis discluderentur: quod quia effecerant, siti laborantes, coacti sunt obsidionem soluere cum pudore. Ita parum profuit expeditio Conradi. Vna tamen in re profuisse Germaniæ dicitur, quòd qui soliuagi consueuissent per itinera latrocinari, in eam militiam conscripti, pro magna parte non redierunt.

Expeditio Hierosolymitana. Germania a latronibus exhausta.

Cap. 30.

Magdebvrgensi quoq; ecclesiæ, circa eadem tempora, præfuit vir insignis, Fridericus, vndecunque natus, ordine & numero XV. qui in annum vndecimum præfuit eidem. Quo tempore Conradus rex, grauissimam in regno controuersiam super ducatu Saxoniæ sedauit, quum de eo Henricus Bauarus & Albertus consobrini contenderent. Obierat Henricus Bauarus, relicto filio paruulo Henrico, qui cognomen sumpsit Leonis: & fuit æquè grauis controuersia, paternis amicis pro puero certantibus. Ad digladiationem sæpe peruentum est, captæ vrbes & arces: sed rex, mortuo per id tempus sine hærede Henrico, Brandenburgensi marchione, eum principatum contulit Alberto de Soldwedel, qui aliàs patrem habuit Ottonem de Salingstede & Anehold comitem. Vnde sedata est differentia super ducatu Saxoniæ, quum haberet Albertus prouisione regia, quod illi compensaret. Per idem tempus anni quadragesimi primi post mille centum, excitauit Deus spiritum trium fratrum, Dudonis, Adeonis, & Richsberti, vt nouellam plantationem in suburbanis Stadij erigerent, capellam ibi ligneam construentes: quam Adalbero, adhuc viuens Bremensis archiepiscopus, pontificatus sui decimo nono anno dedicauit: & Conradus abbas Hersueldensis, virum venerabilem Adalwardum, cum Eluero, Godscalco, & aliis fratribus eò misit. Dedicata est autem capella in nomine sanctæ Trinitatis, & Perpetuæ virginis, Petri & Pauli apostolorum, Ioannis apostoli & euangelistæ, Viti, Cosmæ & Damiani martyrum. Statuitque idem archiepiscopus, vt dicti tres fratres cum vxoribus & liberis, & reliqua progenie, & familia ipsorum, ibidem in perpetuum reciperent ecclesiæ sacramenta & sepulturam. Concessit etiam omnes colonos ecclesiæ, ab omni censu, expeditione villæ, vel vrbis munimine aut petitione precaria liberos. Idem verò conuentus diu in religione florens, vbi defloruit ætate nostra, ad annum Christi millesimũ quingentesimũ (quum grauis illa gregariorum militum manus immineret diœcesi) ciues subuerterunt domicilia firma cum ecclesia, ne essent hostibus receptacula: reddideruntq; fratribus numero paucis, locum in vrbe, in capella sancti spiritus. Sic res vadunt: non deficiunt fratrib. temporalia, nisi antè defecerint spiritualia. Sed hæc aliâs, & alibi, & per alios melius.

Grauis de Saxoniæ ducatu contentio.

1141.

Conuentus ab ipsis Christianis dirutus.

Cap. 31.

Paderbvrnensi ecclesiæ post Bernardum primum, præficitur Euergisus: præfuitque eidem ecclesiæ in decimum septimum annum, sub Conrado tertio Imperatore: quamuis alii reputent eius tempora sub primum Fridericum, cuius quidem Imperium potuit viuendo attingere. Quo tempore sub Conrado rege Bernardus Clareuallensis, in Francofordia crucem in expeditionem Hierosolymæ publicauit, vbi etiam puerum cæcum & claudum in præsentia comitis de Holsatia Adolphi sanauit. Signati sunt ibi, Conradus rex Romanorum, Ludouicus rex Franciæ, Fridericus dux Sueuiæ, Welpo Bauariæ, & multi principes Theutoniæ & Franciæ. Exercitus conflatur maximus, qui se in tres partes diuisit. Prima & maxima cum regibus Conrado & Ludouico transiuit Vngariam & Græciam, multo cum periculo. Dum enim inter quædam montana circa latera montis essent castrametati, bigæ, quadrigæ, victualia, sarcinasque portantes, iumenta, animantia & armenta sunt in medio locata propter pascua. Circa crepuscu-

Bernard' Vel. cōferti miracula edit.

lum facta sunt tonitrua in supercilio montis, & tempestas maxima: & ecce noctis medio, aqua proruens, omnia quæ erant in vallis medio, homines & iumenta protraxit in mare. Residui transierunt Constantinopolim, deinde ad brachiũ sancti Georgij. Et Ludouicus rex Franciæ, dirigens iter versus Hierosolymã, magnã partem perdidit exercitus sui. Homines Conradi regis, siti & fame perierũt, rege cum validioribus in Græciam reuertente. Alter exercitus eiusdem signationis, nauigio transiens, rogatu regis Gallitiæ, Vlyxbonam cepit, antè à Sarracenis, inde à Christianis inhabitatam. Tertius exercitus se accinxit ad Wandalos, cum episcopis Saxoniæ. Intererat Henricus dux adolescens, Conradus dux de Laringia, Albertus marchio, Conradus de Within, cum pluribus, quorum in veste signum erat circulare, cruce superextante. Niclotus Wandaliæ princeps hoc sentiens, congregauit exercitum: & primus aggreditur bellum. Fama rei volauit per Saxoniam & Westphaliam: & omnes signati processerunt contra ipsos, obsidentes Dobbin & Demin. Ad extremum malis coacti Wandali, promiserũt suscipere fidem Christi, & Danos (quos multos tenuerunt) laxare captiuos: sed male impleuerunt. Sic illa expeditio sine magno fructu est soluta, festinante quolibet in sua.

♁ Signum militantium in expeditione sancta.

CAP. 32. MIMIGARDEVORDENSI ecclesiæ tum præerat pontifex Egbertus, ordine vigesimus inter pontifices huius ecclesiæ. Hic monasterium puellarũ trans amnem, tempore Theodorici episcopi incendio consumptum, restaurauit: & fœminas, ex illo incendij tempore euagantes in cognationibus suis specie quærendæ opis, sub anathemate reuocauit, & plurimum renitentes inclusit. Hæc sunt illa tempora, quibus in gente Sarracenorum claruerunt illa lumina literarum, Auicenna in medicinis princeps egregius, Auerrois diligentissimus Aristotelis commentator, Auenzoar quoque medicus, floruerunt in regno Granatæ. Nam Auicenna fertur fuisse dominus Cordubæ: ea olim patria fuit Senecæ & Lucani, clarissimorum in vrbe Roma virorum, qui origine Hispani fuere. De Auicenna fertur, quòd quum esset legis Mahumeticæ, pietatem tamen coluit: domum hospitalem exædificari fecit Cordubæ, in quo collegit omnium generum infirmos, vt experiretur in eis medicinæ suæ efficaciam. Ita libuit principi facere artis suæ experimentum, curiositate nescio magis an pietate inductus. Auerrois quoq; tum floruisse Cordubæ creditur: nam filios eius se vidisse in curia Friderici Imperatoris primi, testatur Ægidius de Roma in Quodlibetis. Vir ingenij singularis is erat Auerrois: & qui vbique suam secutus sententiam, aliorum sectas declinauit. Qualis inuentus est in omni philosophia, talis erat & in medicina. Vnde factum, vt pauci medici inhæreant doctrinæ eius. Magis enim ad iactantiam quàm ad veritatem, à multis iudicatur scripsisse.

Auicenna, Auerrois, & reliquorum Sarracenorũ ætas.

CAP. 33. MINDENSI ecclesiæ per ea tempora præfuit Witelo, ordine pontificũ eius loci vigesimus secundus. Cuius temporibus diuus Bernardus, postea Clareuallensis abbas, insignis doctor, cum sociis supra triginta, ordinem Cistertiensem ingreditur, iam recens enatum de regula diui Benedicti, cum additionibus quarundam constitutionum. Nec diu pòst ordo Præmonstratensium exoritur sub patre Nortberto: qui nomen tenet (vt fieri solet) à loco originis, qui Præmonstratum dicitur, sicut Cistertiensis à Cistertio. Quo etiam tempore moniales ordinis sancti Augustini, monasterium in Verden à comitibus in Wunstorpe, siue Leuenrode fundatum, de monasterio Auerenkercken assumptis virginibus, quæ intrauerunt festo Katharinæ virginis, anno Christi millesimo, centesimo, decimoquarto. Migrauit autem hic pontifex Witelo ex hac luce ad meliora anno vigesimo post MC. indictione XIII. die sanctorum Innocentum. Habet autem hic pontifex testimonium laudis & virtutis suæ in versiculis:

Cistertiensis ordo è Benedictinõ effluxit.

Supplicat iste Deum, & motum detinet iræ,
Sedautq́ trium vox lachrymosa precum.
Quos fructus habeat simplex oratio iusti,
In precibus Mosi quisque notare potest.

Testimonium deuotæ mentis, quæ apud Deũ (vt videmus) potuit impetrare quod postu-

postulauit. Deus enim (vt scriptum est) non exaudit peccatorem: sed si quis eius operetur voluntatem, illum promptus audit. Stetit Phinees, & placauit, & cessauit quassatio, vt scriptum legimus: & ante illum auus eius Aaron, medius inter Deum & populum sustinuit manum Dei vindicantis, & exclusit ignem sæuientem. Scripta sunt hæc propter nos, vt intelligamus, diuina decreta, quæ scelera persequuntur, precibus & meritis sanctorum posse suspendi: tolli posse, vt fiat repropiciatio. Non quo mutetur Deus vt homo, sed signa donat suæ perpetuæ in nos benignitatis & gratiæ: vt fugiant homines à facie arcus quem tetendit, in quo parauit sagittas suas. Nisi enim sanctorum preces & merita temporibus putaret profutura, nō tam lachrymosè diceret, *Saluum me fac Deus, quoniam defecit sanctus.* Nunc, inquit, auxilium ex hominibus defecit, ideo tuis nunc succurre præsidiis. Sed quid attinet inter narrationes temporum theologizare? nisi quia admonuit iste pontifex, multum fiduciæ ponere in suffragiis sanctorum patrū: qui nobis per tempora magis atque magis incipiunt deesse, senescente mundo, & refrigescente multorum charitate, vt abundet iniquitas. Qua in re vigilandum magis pro se cuique, vt videat, & emendet vias suas malas, instructus lucerna pedum nostrorum, verbo Dei: quod vsque hodie non tacet, quod etiam præstat lumen semitis nostris. Sed hæc interim: ad tempora redeamus.

Piorum hominum preces mala, alioqui ventura, arcent.

Ad resipiscentiam omnes inuitantur.

Cap. 34.

PHILIPPVS, ortus comitibus de Catzenellenbogen, in ecclesiam Osnaburgensem pontifex assumitur, ordine & numero vigesimus quintus: præfuitque cum summa laude. Nam & armis & religione tutatur ecclesiam, vt vtrobique res crescerent. Erant nobiles de Holte Barones (nam ministerialibus supereminebāt) qui quum fiderent arci munitissimæ, turbabant multorum pacem. Admoniti ab episcopo, rem contempserunt. Armis agendum putauit: vallauit arcem inexpugnabilem: & in septennium ita communiuit itinera, vt adiri non possent importandis commeatibus: & finaliter arcem de manibus eorum ademit, vt ęquiores essent in reliquum paci seruandæ. Duo monialium monasteria sub huius pontificatu sunt erecta: primum ex arce Ozede, quum vir militaris eius nominis esset sine prole, & è consensu domini feudi, prædiis & curtibus dotaret ad victum Deo seruientium puellarum. Alterum in Quarnhem, quod ætate nostra, anno octogesimo quinto (sub Conrado de Retberge pontifice) post MCCCC. à Christo, sanctam subit reformationem in moribus & disciplina. Erat controuersia inter ecclesiam maiorem & diui Ioannis collegium, super obseruatione solennitatū in idem concurrentium. Opera pontificis cessit minor maiori: & in recompensam prorogata est iurisdictio secundæ ecclesiæ in multas villas, quæ antè illi non parebant. Vidit hic pontifex tempora Friderici primi Imperatoris: vidit Henricum ducem cognomento Leonem, qui & Bauariæ & Saxoniæ tenebat ditiones. Vidit sanctorum trium magorum in ciuitatem Coloniensem deportationem, opera Reinoldi de Dassel comitis, archiepiscopi Coloniensis: qui in expeditione militari pro Imperatore Friderico, mortuus est in Italia peste, quæ multum sæuiebat in exercitu. Successit illi Philippus, imperialis pridem cancellarius: qui post, destituto Henrico Leone per Imperium, ducatum Westphaliæ suæ coniunxit ecclesiæ. Sed hæc plenius in nostra Saxonia. Hic autem Philippus Osnaburgensis cum summa laude præfuit ecclesiæ suæ, per annos triginta duos: defecit in pace Christi, tumulatus. Erat autem tum Westphalia in summo labore, quum inter manus hinc archiepiscopi Coloniensis in ius ecclesiæ traheretur, inde ab Henrico duce Leone pro suo iure defenderetur: qua de re plura leges in dicta nostra Saxonia.

Episcopus in vtrunque paratus.

1485.

Trium magorum corpora Mediolano elata.

Cap. 35.

MAGDEBVRGENSIS ecclesia crebriùs tum mutauit episcopos, quòd non diu superessent. Successit autem Wichmannus Friderico, assumptus fauore Friderici, tum primùm regnantis post Conradum. Erat hic Wichmannus genere nobilis, animo insignis, gubernatione felix: pręfuit autem ecclesiæ suæ annis quadraginta duobus. Erat pridem Citzensis episcopus: sed maiore dignus loco visus, trāsfertur Magdeburgam. Magna fuit vbiq; huius pontificis authoritas, siue apud regem, siue apud pontifices alios. Auxit ecclesiæ suæ iura, quatuor arcibus, quas antea non habebat, ei comparatis. Imperatorem assiduè sequitur: regiam secutus, ec-

Lombardia verè est Imperij.

clesiæ curam non posthabuit. In Wirtzburg curiam habebat,& conuentũ principum: fecitque omnes in expeditionem Italicam iurare: præsertim vt Lombardiã (quæ sine controuersia regni erat & Imperij) iam rebellantem edomaret. Anno quarto regni sui veniens in Italiam, Placentiam subegit: quædam castella Mediolanensium & Cremonensium combussit. Vltrà progressus, Spoletum, rebellionem ostendens, igne consumpsit:& deinde Romæ propinquans, terruit pontificem Hadrianũ, qui cessit vrbe: sed tamen, oratoribus inter vtrosque alternantibus, cõuenit super omnibus. Vidit (vt ferunt) inuitus Fridericus in pariete opere musiuo factã picturã, quam oculis vt annotauit, vultum auertit contractum. Erat eiusmodi: Sedit in pontificali cathedra Innocentius secundus, ad cuius genua Lotharius Imperij coronam curuatus accepit. Fremuit, nihil dicens, Fridericus: & quum redisset in Germaniam, Hadrianus Papa misit ad eum cardinales duos, rem magnã acturos. Scripsit inter alia Papa, *Beneficium tibi coronæ concessimus.* Quod verbum indignè ferens, efferbuit. Nostris, inquit, Electoribus acceptum ferimus, post Deum, quòd regnamus: primam coronam à Coloniensi recognoscimus, Imperialem à Papa. Cæterùm beneficium ab illo non recepimus: Deo soli debemus & Electoribus, non Papæ, quòd regnamus. Auxere indignationem principis, aulici asseuerantes. Principum maxima pernicies: quòd nemo illis nisi placita loquitur, rarò vera. Wichmannus ecclesiam suam, ad finem vsque prosperè gubernabat.

Pictura Imperatoris coronam supplicis more à Papa sumentis.

CAP. 36. HALBERSTADENSI quoque, per idem tempus, ecclesiæ nouus pontifex accessit Vlricus: qui illi præfuit per annos triginta tres. Magnum illi luctamen cũ Henrico duce fuit, magni labores: quos quia in Saxonia attigimus, hic transimus. Imperator quum iam se validius prępararet ad Lombardicam expeditionem, præmisit Ottonem comitem Palatinum,& cancellarium suum Reinoldũ, cum exercitu, ad oppugnandas maritimas vrbes, Rauennam atque Anconam: ipse secutus cum mole exercitus, obsedit Mediolanum. Erant cum Imperatore rex Bohemiæ, Henricus dux Saxoniæ, Henricus dux Elsatiæ, Fridericus dux Sueuiæ, Bertoldus dux Carinthiæ, Ludouicus Landgrauius Hassiæ, Conradus comes Palatinus,& Fridericus archiepiscopus Coloniensis. Mediolanenses tribus portis vnà erumpunt,& castra Imperatoris inuadũt: sed magna sua clade repulsi, retrocedũt, non aliâs iterum temere erupturi. Videntes igitur quòd armis eius resistere non possent, deditionis faciunt mentionem,& in gratiam eius concedunt. Imperator ciuitatem coronatus ingreditur:& acceptis obsidibus pene quingentis, indictoq; annuo tributo, abscedit. Inde quum tributum impositum exigeret missis oratoribus, Conrado Palatino comite,& Reinoldo cancellario, ciues in tumultum versi, pene manus iniecissent in eos: illi verò mutato habitu, vix incolumes abierunt. Imperator vbi audiuit rebelles animos, quum vires auxisset, rediit ad obsidendam vrbem. Ipsi quoq; ciues animo aucti, inuectis commeatibus, fortiter obsidionem triennio pene toto sustinuerunt. In qua obsidione, iam mortuo in expeditione militari, Friderico Coloniensi archiepiscopo, cancellarium suum Reinoldũ ad eam sedem promouit, missis literis ad ecclesiam Coloniensem. Mortuo etiam Papa Hadriano, quum de successore ageretur, scinduntur vota. Maior pars elegit Rolandum Mediolanensem: cæteri qui Imperatori fauebant, extulerunt Octauianum, appellantes eum Victorem. Imperator vtrosque vocauit ad concilium, vt discussa re, qui potior esset, remaneret. Venit Octauianus Victor: Rolandus Alexander nõ venit. Quapropter Imperator cum suo concilio adhæsit Victori, Alexandrum contempsit: & facta est in ecclesia diuisio pessima. Interim Vlricus episcopus Halberstadensis, variis casibus luctatur cum Henrico Leone duce: quod in Saxonia nostra scripsimus, inde requirat qui nosse volet.

Mediolanum obsidetur & deditur.

Mediolanenses iterum faciunt rebellionem.

CAP. 37. MINDENSI deinde ecclesiæ post Witelonem, præfuit ordine pontificum vigesimus tertius Sigewardus. Erat illa tempestate legatus de latere in his regionibus, ad cõponendas res ecclesiæ, per Imperatores miserabiliter disiectas: à quo iste pontifex accepit consecrationem. Quo etiam tempore ortus est comitatus de Marca, per duos fratres Adolphum & Ioannem, descendentes ex Italia. Tum

Comitatus de Marca origo.

quoq; religioſum in Werden locum intrauere moniales, quem dudum canonici regulares profanarunt. Vide rerum etiam in religione viciſſitudinem. Illa ætate moniales ſucceſſere monachis ad reparationem diſciplinæ regularis & morum: nunc autem, rebus conuerſis, regulares fratres, pulſis ob vitæ diſſolutionem monialibus, ad hoc peruenerunt, vt collapſa monialium loca reparent in vitam regularem. Sedit hic pontifex annis viginti vno, & in die ſancti Victoris Papæ tranſit ad meliora. Plures enim fieri neceſſe eſt ſacerdotes, idcirco quòd morte prohibentur permanere: qui autem manet in æternum, ſempiternum habet ſacerdotium, Dominus Ieſus, ſecundum ordinem Melchiſedec pontifex in æternum.

ALDENBVRGENSI interim eccleſiæ præſidens Vicelinus, ex hac vita migrauit. Et ſuffecit Henricus Leo (qui hęc ab Imperatore obtinuit) Geroldum quen dam ex nobilitate Bauarorum. Hartuicus Metropolitanus hoc ægrè ferens, recuſauit conſecrare, quem non electio legitima, ſed principis voluntas extulit. Quum ergo prima expeditione tranſiret rex in Italiam, Henricus dux Leo illum comitatur magno ſuorum agmine, ſecum trahens Geroldum ſuum, vt à ſummo pontifice cōſecraretur. Præmonitus ille literis archiepiſcopi, aures diu habuit occluſas. Sed quoniam Romani tumultu maximo ſæuierūt in Pontificem & Imperatorem, Henrici ducis cohortes illo die maximè bonam nauarūt operam in repreſſione Romanorum. Placatus pontifex, ad eius poſtulationem conſecrauit Geroldum. Fratres autem de Faldera, mortuo ſuo patre Vicelino, receſſerunt à ſubiectione Aldenburgenſis epiſcopatus: eligentes ſibi Epponem præpoſitum, redierūt in obedientiam (vt debuerant) eccleſiæ Bremenſis. Non enim licuit illis ſubtrahere ſe priori eccleſiæ. Creuerat per id tempus ſub Adolpho Holſatiæ comite, ciuitas Lubecenſis in bonum modum: & multis contendebat Henricus dux, ab eo ciuitatem in ſuam ditionem deducere. Diu ille repugnauit: demum permiſit, rebus currentibus, quo modo ſignauimus in Wandalia. Sed tamē epiſcopio digniorem locum quærebat: & placuit vt in Lubeca ſedem haberet. Introductus ergo à duce, ibi conſedit, eccleſiam extruxit diui Ioannis (vt vocant) in arena. Dux vicino loco manſit, habitationes fratrum diſtinxit, præbendas tenues conſtituit: & (vt fieri ſolet) ab aceruo non magno creuit res paulatim in bonum modum. Hic Geroldus Hartwicum archiepiſcopum Bremenſem adiens, quum plurima illi obſequia promptus impendiſſet, pro reſtitutione Falderenſis monaſterii, quod nouum dicunt (quod ſuus anteceſſor Vicelinus fundaſſe & poſſediſſe dinoſcitur) inſtantiſſimè orabat: quia diœceſis omnibus modis parua, nec ſatis commoda erat manſionib. Archiepiſcopus in ſuæ eccleſiæ partem pronior, callidis ſponſionibus epiſcopum Geroldum differebat, & in fine vacuum abire permiſit. Geroldus verò ædificauit oppidum Vthin, domū ſibi & manſionem inibi conſtituens. Idem verò, anno epiſcopatus ſui quarto, videns vrbem Lubeck excreſcere opibus & ciuium frequētia, & Aldenburgenſem, propter Wandalorum adhuc infidelium crebriorem incurſum, miris modis extenuari: obtinuit (quod diximus) ab Henrico duce, vt in eam cathedra transferretur. Deſignauit dux locum conſtruendo oratorio, & conſtituit præbendas duodecim pro clericis, & tertiamdecimam præpoſito aſſignauit, areasq; pro curiis deputauit, aſſignans redditus & decimas, & certas villas in ſtipendia fratrum ibidem Deo ſeruientium. Geroldus conceſſit eiſdem fratribus eccleſiam forenſem beatæ Mariæ, cum omnibus ſuis emolumentis. Et anno ſexageſimoſecundo poſt milleſimum & centeſimum, præfatus Geroldus, Aldenburgenſis eccleſiæ epiſcopus duodecim⁹, Lubecenſis verò primus, ſacramentis ſalutaribus communitus, illuceſcente die, carnis ſarcinam depoſuit: ſepultusq; eſt in medio baſilicæ Lubecenſis, quam ipſe fundauerat: ſed hodie ad nouum chorum tranſlatus, ſub paruo quieſcens lapide blauio, ſtatim ſupra cancellos. Sedit annos quatuor.

CAP. 38.

Papa cōſecrat quem archiepiſcopus recuſauerat.

Cathedra epiſcopi Lubecā transfertur.

MEKELNBVRGENSI eccleſiæ, per idem tempus, defuncto Euerhardo, præficitur Benno, vir Deo ac pontificatu dignus: ſed non erat quod ad honorem & dignitatem ſe ſubleuatum arbitraretur, verùm ad laborem & omnem patientiam vocabatur. Nam principes in ea gente, Niclotus cum filiis, adhuc ſeruiebant idolis, non multi ex populo Chriſtum adorabant: & quotidie inſtabat bonus

CAP. 39.

pontifex, vt multiplicarentur qui salui fierent. Eius temporibus Henricus dux Saxoniæ Leo, terram Wandalorum hostiliter inuasit: principem Niclotũ (quem nos dicimus Nicolaum) oppressit, & rebelles subiugauit: occupabat omnem terrã vsq; in Demin. Et ex filiis Nicloti alterum, quòd incentor esset fratris ad rebellionem, quum captus apud se teneretur, iussit in conspectu agminis hostilis iugulari: armis alterum expulit omni ditione. Sed inter alia Suerinum captum ex hoste, dedit cuidam ex suis Guncelino, qui inde creatus est comes. Quem in locum, viuẽte adhuc Bennone (sed longè post hæc tempora) translata est sedes, & manet vsq; hodie. Miris inde perplexitatibus inuoluitur bonus pater, quum inde docẽdi erant increduli, inde verò placandi, qui suos amiserant in bello: solum hoc illi erat inter multas tribulationes solatium, quòd in præsidiis, quæ communierat dux victor, Saxones consederant, qui illum tuerentur: alioqui mille sæpe gladiis confectus interiisset. Sed metus continuit eos à malo magis, quàm modestia. Ferox nimirum natio, & duræ ceruicis. Quod etiam nunc in posteris cernitur, si aliqua prædit essent potestate: sed dura seruitute tenentur subacti. Huius autem optimi pontificis præclara merita, & duram in gente patientiam, & magna pericula, scripsimus in Wandalia nostra: nunc breui rerum commemoratione contenti, ad alia proficiscimur. Henricus interea dux, victoriam in gẽte prosecutus, Werlo cepit: & vocatis episcopis, qui tum in tribus ecclesiis præerant, Geroldo, Euermodo, Bennone, voluit à se episcopatus recognosci: hoc agens, vt ille velut institutor haberetur, & pro maiori colleretur: hoc quærens in sua parte, quod Imperatores diu luctati cum Romanis pontificibus, quærebant in vniuerso regno. Restitere boni pontifices duci, allegantes, non esse fas, de manu laicâ pendere ius ecclesiasticum. Sed quoniam ille potens erat, nec nisi de manu illius pendebat ecclesiarum prosperitas, fecere quod necessitas indixit, non quod ius dictauit.

Rebellionis autor occiditur.

Henricus operam suam in promouendis ecclesiis nimio vult vendere.

CAP. 40. RACEBVRGENSI quoq; ecclesiæ, post Euermodum, vir æquè optimus Isfridus præficitur episcopus: qui tanta fulsit sanctitate, vt miracula nonnulla faceret inuitus. Iusserat sacra die parasceues, vt minister aquam ei inferret in potũ. paruit ille, & aquam afferebat. gustauit pontifex, & reperit vinum. Toruo vultu versus in ministrum, Num, inquit, iussi vt aquam inferres, non vinum? Territus ille, quàm sanctè affirmauit aquam se attulisse de fonte. Iussit iterum haurire, ac vinum erat: tertiò item res iteratur, & idem prouenit. Tum resolutus in lachrymas, oculos in cœlum extulit. Quando, inquit, tua voluntate, mirifice creator, creatura mutatur, cedo quod iubes, ecce in die passionis filii tui sumo quod præstas. Monstrant hodie fontem iuxta domum thesaurariæ in Raceburg, vnde hausta fuit aqua. Hoc quoq; fertur de illo, quòd quodam tempore quũ circuiret cœmeterium cum processione, vidit cæcum quendam sedentem secus viam, & mendicantem: quem adspergens aqua benedicta, versiculum illum dixit propheticum, *Dominus soluit compeditos, Dominus illuminat cæcos.* Et statim cæcus est illuminatus, & visum recepit. Horum duorum pontificum Euermodi & Isfridi reliquiæ, in choro, in quadam capsa ad austrum, quæ ad hoc est ordinata, conseruantur. Sunt ascripti versus Isfrido:

Episcopus miracula imprudens facit.

Huic Thetis inualuit, in vinum versa, cæcatus
Est illustratus: talibus effloruit
Laudibus insignis Isfridus, annumerandus
Catalogo sanctis cælitibus iugiter.

Versus plusquam scaZontes.

Fuit huic quoq; sancto perpetuus labor in vinea Domini, dum Wandalis suis prædicaret, necdum bene firmatis in fide. Nam gladius temporalis magis quàm vlla res, eam gentem duræ ceruicis, in fide continebat. Profuit induratis cordibus habere magni meriti pontifices, qui precibus apud Deum impetrarent, ianuam cordis ad lumen fidei reserari.

CAP. 41. HILDESEMENSIS ecclesia, quum haberet pontificem Bernardum, virum quidem præstantem, sed cæcitate percussum, per annos fere decem: intellexit vir Deo plenus, etiam corporalibus oculis opus esse pontifici, qui omnibus vndiq; luceat luminibus antè & retro, renunciauit pontificatui: & cessit in fauorẽ æquè præstantis viri Brunonis, qui pridem decanatum administrabat. Insigne est quod de eo fer-

Virgo mater Christi suo ipsa cultui aspectabilis interest.

eo fertur. Primus hic natiuitatem Virginis gloriosæ cœpit cum octaua celebrem habere, quum sit eius ecclesiæ patrona. Aderat matutinali officio nocte media: & ecce splendor fulsit insolitus, & omni meridiana luce fulgentior. Stupuere qui aderant, & pene ex cantu obmutuerunt. Pontifex, quid esset, curiosius contemplatus, vidit oculate sanctissimam virginem sibi intendentem. Procidens in ora supinus, O, inquit, sacratissima regina, quid te ab alto traxit inuisere mansionem humilium tuorum? Tum illa, Placuit altissimo vnico meo tua deuotio; placet cum cælitibus & mihi: persevera in eo quod cœpisti: & cum dicto disparuit. Honouer oppidum vetus, iam tamen ad insignem pauperiem redactum, renouatur per Henricum ducem Leonem. Per hæc tempora obierant comites de Lowenrode. Arcem cum hęreditate accepit Henricus, quòd legitimum hæredem nullum relinqueret: ea fuit in parte vltra Leinam, quæ nunc est noua ciuitas. Paruitq; ex hoc tempore ducib⁹, nunc verò in diuisionem cecidit, vt Gottingēsi iungatur ditioni. Originem autem nominis alibi signauimus: quòd ibi cæsus in duello Haneuus dux Saxoniæ, ante tempora Caroli Magni, ab rege Danorum, nomen reliquit loco, vt Danica lingua Hanefrœ diceretur: deinde nostri, parumper detorto nomine, Hanouer appellauere. Claruit hoc tempore Petrus Blesensis, archidiaconus Batoniensis, vir in diuinis scripturis doctissimus, qui multa reliquit ad eruditionem posterorum præclara opera. Eius est opus De amicitia Christiana, quod incipit, *Quoniam diminutæ sunt veritates à filiis hominum.* De pœnitentia salutari, cuius est principium, *Rogasti me.* De qualitate pœnitentiæ, quod incipit, *Nimia tui rigoris austeritas:* & alia præterea plurima.

Petri Blesensis eruditio & scripta.

Cap. 42.

Mindensem tum ecclesiam, post Sigewardum, tenuit Henricus, ordine pontificum vigesimus quartus, assumptus de cœnobio sancti Mauricii, quod est in insula: translatus primùm de Bursueldia, vbi se monachum fecerat. Quæ magnæ sunt virtutis testimonia, vt primùm de alieno monasterio assumeretur abbas, inde ex eodem monasterio vocaretur ad regendam ecclesiam Mindensem. Temporibus cuius monasterium in Schima fundatum est per Comites de Halremont in honorem sancti Viti martyris, anno Christi MCXLVIII. Ad vltima tempora Imperatoris Conradi tertii, monasterium quoq; in Lucka, ordinis Cistertiensium, sub honore sancti martyris Georgii fundatur, coniunctim per comites de Halremont & de Aldenborg: nam vtrique erant hæredes nouissimi Comitis de Lucka. Sedit hic pontifex annis duodecim, vsq; ad quinquagesimum sextum, post M C. (hoc est, ad initium Imperii primi Friderici) sepultusq; est in Bursuelde monasterio patrum suorum, vt postulauit: vnde translatus erat in diœcesim Mindensem: vt vbi initia sacræ religionis fecerat, ibi inter patres suos expectaret nouissimam tubam, ad iudicium euocaturam vniuersos. 1148.

Cap. 43.

Lubecensi deinde ecclesiæ, pridem Aldenburgensi, per mortem Geroldi vacuatæ, successit germanus eius frater, Conradus, abbas in Reddageshusen. Erat autem sexagesimus tertius post mille centum. Quem inuitis, sed repugnare nō audentibus, dedit præsulem Henricus dux Leo. Hartuicus Bremēsis archiepiscopus reclamabat, adstruens non oportere per manum laicam de ecclesiis disponi: sed non est auditus. Nam refragari Henrico eo tempore formidolosum erat, quando in hac prouincia solus imperabat. Consecratus est per manus Hartuici episcopi, in oppido Stadii, vt alii, in arce Horborg: ibiq; per aliquot dies manere coactus. Tempestas enim tanta tum est exorta, vt Albis fluuius fieret immeabilis. Multa hominum millia, infinita pecora in terris palustribus Albis & Visurgi fluminum, perierunt. Quod ideo commemorandum fuit, ne viderentur noua quæ patimur in diebus nostris, intumescente fluminum diluuio. Tum Hartuicus archiepiscopus Stadensem basilicam in honorem diuæ Marię consecrauit: quam pridem sub Alberone archiepiscopo viri religiosi tres fratres, datis prædiis, in conuentum religionis erexere. Hoc est illud tempus, quo dux Leo bellum in Wandalos renouauit: filium Nieloti principis, in conspectu fratris, in agmine stantis, appendi iussit in arborem, patrem Buruini, cui postea dux dedit coniugem filiam naturalem. Conradus autem Lubecensis episcopus, literatura, facundia, largitate & affabilitate pollebat:

Principes terrore ecclesias sibi subiugant.

Malis edocti sapimus.

clero tamen suo seueritate quadam abusus est, in principio extraneos diligēs, suos fastidiens: sed postea in alterum virum mutatus est. Multis enim aduersitatibus à duce Henrico, quum episcopatum ab eo per virgam recipere recusaret, perpessis, clero suo compati didicit. Iste Conradus ecclesiam beati Petri in Lubeke, cum offertorio & emolumentis perpetuò concessit fratribus. Profectus in terram sanctā cum duce Henrico, in ciuitate Tzurs (quæ aliàs Tyrus dicitur) spiritum Deo reddidit. Sedit annos sex.

CAP. 44. OSNABVRGENSI ecclesiæ, vigesimo sexto loco præfuit dominus Arnoldus, pridem ecclesiæ maior præpositus, deinde episcopus: auxitq; & prædia & possessiones ecclesiæ. Stabiliuit etiam monasterium in Ozede, adiectis illi prædiis de Bardinghusen: qui Comes pro tempore de Tekeneburg feudi dominus, concessit monasterio, authorizante episcopo per formam solennem, quam ille in terrorem excogitauit. Erat nobilis domina Eilica comitissa, quę & ipsa auxit monasterii prędia, larga de suis mansis contributione: & episcopus factam donationem approbauit, & authorizauit: interdicens, ne quis in futurum ausit in irritum reuocare. Præfuit autem ecclesiæ hic pontifex cum summa laude per annos duos & viginti: &

Ecclesiæ prædia augentur.

1186. translatus est ad meliora, appositus patribus suis, supra annum Christi MCLXXXVI. vel circa.

CAP. 45. MIMIGARDEVORDENSI (quæ est eadem Monasteriensis) ecclesiæ tum præerat Wernerus, ordine vigesimus primus, vir omni virtute conspicuus. Cuius tempore, & accedente nisu, est facta institutio monasterii in Cappenberge, ordinis Præmonstratensium: qui tum pro sui nouitate feruebat, & diffundebatur latè per omnem Germaniam. Intantum verò dilexit eum locum pontifex, vt ibi eligeret sepulturam. Crescebat per hæc tempora in maritimis Wandaliæ, noua ciuitas Lubeck, inhabitata Saxonibus sub Adolpho Comite Holsatię, qui eam primus cœpit ædificare. Posteaquam Crito Wandalus, qui opportunitatem loci primus conspexerat, inchoatam, morte sua desertam liquit & imperfectam: Adulphus instituit, & profecit: sensit Henricus Leo dux, detrimentum in suo Bardeuico, quòd nouæ vrbis ciues præoccuparent omnes à mari merces, & interioribus vrbibus præiudicabant. Hoc quum animaduerteret, egit multis modis cum Adolpho Comite, cui erat ipse feudi dominus, vt vrbem nouam illi relinqueret. Non potuit persuadere. Interdixit mercatoribus Lubecensibus, ne ad interiora Saxoniæ mercarentur, sed auehi paterentur sua per cæterarum vrbium habitatores. Incommodum erat: sed non profuit. Nouam vrbem ad Wokenissam erexit, quam appellauit Leoninam: non profecit. Salinam in Todeslo, quòd nouæ eius salinæ in Luneburg repertę detraheret, immissa aqua dulci, vehementer afflixit. Sed nō flexit comitem. Demum quum noua Lubeck incendio tota conflagraret, questi ciues, quòd restaurare frustra viderentur, nisi duci conciliatus, efficeret liberam mercaturę negociationem. Id persentiens dux, iterum instituit, & perfecit apud Comitem, vt ciuitas illi permitteretur. Quo facto, incredibile est memoratu, qua celeritate creuerit, quę frequētia sit facta habitatorum. Iussit proclamari ad omnia emporia de immunitatibus ciuium, instituit ordinem reipublicæ, delegit senatum, numisma constituit, & omnem ciuilitatem direxit, auxit, amplificauit: & facta est breui Lubeck splendida ciuitas, & cæteris quæ ante eam fuere, incomparabilis.

Lube: æ incremento oculi dolent Henrico.

Lubeca incensa vt instauretur, Henrici autoritatem interponi necesse est.

CAP. 46. HARTVICVS Bremensis archiepiscopus, quum esset inter alios Vesontii, in concilio generali (quod in Burgundia Imperiali, propter confinia regum Franciæ & Hispaniæ, ibi iussit Fridericus Imperator conuocari) & Victor tum pro summo pontifice se gerens, ibi adesset: proposuit querimoniam, quòd ecclesia sua, olim legationis dignitate super omnia Aquilonis regna prædita, miserè per Romanos pontifices esset despoliata, quum tribuant prouinciis illis suos archiepiscopos, non reseruato iure archiepiscopi Hamburgēsis. Et quoniam Woldemarus rex Daniæ ibi adesset, sperabat Hartuicus decreto concilii constitutum iri, vt iterum parerent archiepiscopi cum episcopis, Hamburgensi, tanquam patriarchæ. Sed quoniam rex Daniæ ius habebat remeandi domum, quòd aliis conditionibus elicitus diceretur: & quia patres non satis confidebant, aliquid aduersus constituta Romanorum

Archiepiscop' de accisa ditionis suæ amplitudine conqueritur.

norum

norum pontificum decernere, quòd reges euocati non adessent: rex Daniæ eluso per alium colorem concilio, venantis specie egressus, magnis itineribus domū repetebat, & Hartuicus archiepiscopus in sua quæstione nihil profecit. Quo tempore Imperator Moguntiam subuertit, vindicans necem pontificis Arnoldi, quem ciues per tumultum oppresserunt. Deinde renouata in Italiam expeditione, Mediolanum quoq; deiecit. Tum Reinoldus corpora trium regum inde extulit, & Coloniam deportauit. Erat autem annus MCLXIIII. Tum Victor antipapa decessit, & surrogatur Guido Cremensis episcopus, & Paschalis nuncupatur. Victor apud Lucam sepelitur. Alexander interim pontifex in Francia agebat, vt aduersus Imperatorem sibi conciliaret cæteras nationes. Apud Senonas die Parasceues, quum ageret Alexander diuinum officium, horribiles factæ sunt tenebræ: & dum lector passionem Dominicam personaret, perueniretq; ad eum locum, *Consummatum est*, fulgur tam stupendum cecidit, & tantus fragor intonuit, vt Alexander dimisso altari, & lector omissa passione, ac omnes qui aderant, fuga sibi putarent consulendum. Quo etiam tempore archiepiscopus Coloniensis, Padeburnensis, Mindēsis & Monasteriensis episcopi, & Henricus dux Saxoniæ, obsident arcem Arnsborg, q; Henricus comes multa aduersus singulos commiserit, & nouissimè fratrem puerum in carcere tenuerit, in quo mortuus est. Capitur arx, & euertitur, & Henricus exulatum abit. Postea tamen reuersus in gratiam, recepit arcem: quam post obitum consignauit ecclesiæ Coloniensi, quæ totam hodie tenet ditionem antiquæ illius nobilitatis. Caroli Magni tum ossa leuata sunt de sarcophago, & ascriptus est ipse sanctorum catalogo, magno pontificum & principum conuentu, ac celebri festiuitate, tripudiantibus omnibus ad memoriam victoriosissimi quondam Imperatoris, nunc sanctissimi principis. Ibi Henricus puer, Friderici filius, corona donatur à principibus ad successionem paternam.

Moguntiæ & Mediolani excidium.

1164.

Caroli Magni apotheosis.

Cap. 47.

HILDESEMENSIS ecclesia iterum nouault pontificem suum. Nam Bruno septem solis præfuit annis, & insequitur Hermannus: seditq; annis sedecim, consecrauit ecclesiā sancti Blasii in Brunswick, quam à fundamentis Henricus dux Leo ædificauit, amplificans, & exornans mirificè ciuitatem. Erexit super basim leonis effigiem, quæ hodie extat: vnde nata fabula de leone, qui sequeretur exulantem. Infelices & miseri, qui fabulas concinnant. Nomini suo dux fecit honorem, quòd Leo diceretur. Vrbem fossa & vallo circumdedit: & quia potens & diues erat, multos præ se contempsit. Vnde conspirantibus in eum cunctis, non erat factu facile, incolumem seruare dignitatem. Insigni victoria in Wandalos tum elatus fuit: omnem terram Obotritorum fugato Pribislao occupauit: & principibus Pomeraniæ, qui congentilem suum defenderant, satis onerosus incubuit. Amisit tamen in obsidione Demin vrbis, duos comites cæsos, dum castra metarentur: Adolphum Holsatiæ, & Reinoldum Thietmarsiæ. Quo item mate hic progenitus sit, non inuenimus, quum tamen comitatus iste in ius transierit Bremensis ecclesiæ, quod dixim⁹. Sed Henricus dux animo sublimis, miscens profanis sacra, qui ciuitatem Bremam pro sua tenuerit, quiq; Stadensem Comitatum sui iuris fecerit, potuit & Thietmarsiæ præficere quem volebat. Nam quòd armato agmine terram intrauerit, populumq; domuerit, & ad tributa in granis soluenda coegerit, compertum habemus. Potuit perinde tum illis imponere comitem, qui eius nomine eos in fide contineret: sed nisi belli fortuna ipsum consumpsisset, pari cum prioribus exitu fortasse terminasset. Non est passus populus ab omni memoria dominantem. Nam Adolpho tertio (quod suo tempore dicemus) quum resistere non possent, sed grandem pecuniam (quam etiam soluere non poterant) expromisissent, alio se genere vindicabant, transferentes se ad ecclesiam Slesuicensem. Sed hæc postea.

Imò nequissimi & execrandi.

At isti non mi fecerunt, dum tot opes cōparant.

Cap. 48.

FERBVIT tum controuersia inter ecclesiam & Imperium, quum Alexander pontifex Franciam, Hispanias, Angliam, & quandam Germaniæ partem haberet obedientem. Reliqua Germania cum Imperatore sensit, hoc solum prætendens, quia Alexander concilio congregato noluit adesse, pertinax & contumax habebatur. E diuerso pontifex asserebat, quia indubitata fuit electio sua à maiori parte, nō debuit sine illius authoritate conciliū à quouis cōgregari. Reinoldus Coloniensiū

Pontifices se mutuò diris deuouent.

electus, inuitato Imperatore Coloniam, à suffraganeis consecratur: sed ab Alexandro excommunicatur, qui tunc in Galliis diuersatus, Turonis concilium congregauit. Sed quum anno proximo, hoc est LXVII. quum Imperator in Italiam renouasset expeditionem suam, Reinoldus Coloniensis archiepiscopus, & Christianus Moguntinus electus, cum exercitu Romam vadunt, vbi tunc Alexander Papa consedit. Romani hortatu pontificis, impetum faciunt in exercitum Imperatoris: & pluribus occisis, super hastas figũt capita cæsorum. Imperatorii duces prælium instaurant, hostes inuadunt: & in hoc congressu plusquam sex millia Romanorum ceciderunt. Alexander fugit, vrbs vacua pene remansit. Pestis ex cadaueribus exorta, multos contaminauit: & ex victoribus qui constiterant, ad vicina victoriæ loca pessundedit. Ibi Reinoldus Coloniensis archiepiscopus interiit, & dux Sueuiæ Fridericus. Ossa Reinoldi Coloniam transportantur: cui Philippus decanus eiusdem ecclesiæ surrogatur. Christianus comes de Aldenburg, Henrico duci se opponens, arcem Wegæ euertit, Bremam introiuit: Bremenses eum recipiunt, volentes iugum ducis excutere. Dux collecto exercitu Bremam proficiscitur: sed Christianus vada fluminis Geræ occupans, duci transitum prohibuit. Ibi vterq; consedit exercitus, mutuo conspectu, diebus quatuor. Quinta die Christianus quatuor instruxit acies, pugnaturus: dux terga vertit, & abiit. Postea verò cum magno exercitu reuertitur, & Christianus se recepit in Aldenburg, nihil timens. In eodem turbine obiit idem Christianus. Et quia milites (sicut ipse rogauerat) mortem eius dissimulauerant, ei tanquam viuenti cibaria inferentes, exercitus ducis affectus tædio, est solutus. Moritur etiam Henricus frater Christiani. Hic vxorem duxit sororem Henrici comitis de Gelria, de qua genuit Henricum & Gerhardũ, postea clericum: & filiam, quam duxit Wedekindus de Stumpenhusen, filius Geronis. Christianus etiam genuit de Cunnegunda Mauricium & Christianum: & solus Otto Bremensis ecclesiæ præpositus, de filiis Eilimari remansit, qui factus est tutor pupillorum. Postea Aldenburgenses bello se confodiunt intestino, ita vt sacerdote missam celebrante, Phrisones calicem Domini effunderent, & auferrent. Vnde eadem vrbs in manus Henrici ducis data est: eamq; obtinuit, vsq; dum ab Imperatore humiliaretur. Mira huius principis fortuna. Bello fortunatus erat & victoriosus: quod bello nõ potuit, ingenio peregit: quod verò neq; bellum neq; ingenium præstitit, ipsa rerum domina fortuna elargitur. Fortunam voco, sortem à Domino dispensatam, quæ humanis obtutibus non præuisa, fortuna dicitur.

Duo exercitus instructi sibi inuicem terrori.

Militum furor ad sacra ipsa peruadit.

Fortuna quid.

CAP. 49. BREMENSI tum ecclesiæ post Hartuicum (qui anno sexagesimo octauo defecit) præficitur Balduinus, Halberstadensis præpositus, annis grauis, sed Henrico duci charus: cuius voluntate tum omnia per Saxoniam gerebantur. Nam electio discors se diuisit in duos: Sifridum, Alberti marchionis filium, præpositus ecclesiæ maior cum consortibus fouebat: Guncelinus autem Suerinensis comes, authoritate ducis sui, huius Sifridi partes tuetur: & pro rerum gerẽdarum commodo, quòd in Brema non satis esse tuti viderentur, in Aldenburg concessere: nam ibi tum ducis erat præsidium. Altera verò pars capituli, & ea maior, elegerat Otbertum ecclesiæ decanum, cuius fautores in arcem Hamburg commigrauere. Dux autem vbi comperit diuisionem, vtrunq; submouit: & tertio, quem diximus, Balduino archiepiscopatum consignauit, durante schismate in Romana sede. Sifridus autem in Brandenburgensem episcopum statim assumitur. Balduinus consecrationem (si non execrationem) à Paschali assequitur. Is duci gratificans, multa illi ecclesiæ bona permisit, suisq; plurima donauit in ecclesiæ detrimentum. Per cuius tempora durauit adhuc diuersitas inter Alexandrum & Fridericum, qui suum antipapã Paschalem circumduxit. Quum Christianus Moguntinus electus, bella pro Imperio in Italia gereret satis feliciter, legatum se ferebat summi pontificis Paschalis, Imperialis aulæ cancellarium, & sedis apostolicæ vicecancellarium. Brabantinos fertur in agmine duxisse, tum promptissimos: perq; Lombardiam & Tusciam omnia depopulans, Bononienses ad extremum inuasit. Ipse equo sedens, indutus thorace, & desuper hyacinthina tunica, in capite galeam ferens deauratam, in manibus autem clauam trinodem, fertur vno in prælio sua manu nouem strauisse pugnatores.

Schismatis tempus miserum.

Archiepiscop⁹ militans.

Henricus

Henricus scholasticus Bremensis efferebat (vt qui tum trigesimum quintum ætatis agens annum, notarius esset Christiano) eundem archiepiscopum XVIII. nobilioribus terræ, dentes cum petra, propria excussisse manu. Bononienses egressi ad prælium, consertis manibus, statim fugiunt: ipse secutus, obsidet ciuitatem: exercitus eius obsessis (vt fieri solet) insultat. Paschalis, viri feruens ingenium simul & strenuitatem in armis admirat⁹, & complexus, sic ei scribere solebat, *Paschalis episcopus, seruus seruorum Dei, Christiano Christianissimo sedis apostolicæ legato, Imperialis aulæ cancellario, & Romanæ ecclesiæ filio fidelissimo.* Die quæ proxima fuit victoriæ in Bononiēses, archiepiscopus indutus pontificalibus, magnam fecit solēnitatem, ob memoriam insignis victoriæ, & ipse assistens aræ quæ est extra muros Bononiæ (vbi quidam Aquilegiensis episcopus ædificauit præclarum palatium de marmore, & templū honorabile ęquè marmoreum) celebrauit solenniter diuina. Adstabant choro canentium trecenti ex militantibus, omnes monachi apostatæ, & fere tot moniales eiusdem sectæ. Singulari enim odio insectabatur Fridericus ordinem Cistertiensium, Alexandro præcipuè inhærentem. Vnde subuersis eius ordinis monasteriis, ex monachis tot fuere satellites, & item ex monialibus non pauciora scorta. Iste canentiū tam numerosus tamq; præclarus chorus, concinebat sacrum officium martyrum Thebæorum, *Gaudeamus omnes in Domino:* Euangelium, *Quum audieritis seditiones.* Expleto sacro ministerio, archiepiscopus & sui, acceptis ex vrbe obsidibus & infinita pecunia, cum multa præda, duxit in Anconam, obsidens illam fere per biennium. Multa videbantur in hoc viro præcipua, quòd facundus, largus, illustris, ad omnia magnanimus haberetur: Latina, Romana, Gallica, Gręca, Lombardica, Brabantina, linguis, vt sua vtebatur. Erat autem natione Thuringus. Hunc suo temporе orantem Itali sunt mirati. Diuinarum scripturarum non erat ignarus: quem Leo Tuscus, notarius Emanuelis Imperatoris orientalis Græcorum, laudib. effert. Scripsit etiam ingenii sui præclara monimenta: Friderici Imperatoris gesta ac vitam, epistolas diuersas, & orationes præstātes. Nulla ciuitas, arx nulla restitit oppugnanti. Henricus memoratus, Bremensis scholasticus, retulit famam esse, idq; se à dignis viris accepisse, quòd asini & meretrices in eius exercitu maiores facerēt sumptus, quàm omnes exercitus Imperatoris, & familia, quæ tamen opulentissima Cæsari erat. Clerici & fœminæ in exercitu eius, duo munitissima fortalicia memorantur expugnasse: ita etiam inter arma ludebat. Anconam verò tunc obsessam sic affecerat, vt calceorum coria & scutorum vorarent. Subiugauit etiam Ferratiam & Rauennam: & fortunatissimo procursu victoriæ est tamen pro Imperio vsus. Anconā deinde redactam in suam potestatem subuertit, & naues trecētas, quas reperit, Imperii & suis vsibus deputauit. Paschali deinde per mortem deficiente, surrogatur abbas Strumensis, ex Ioanne dictus Calixtus. Romani autē vt euitarent arma Christiani, neq; Alexandrum recepere, neq; Calixtum: sed Calixtum idem Christianus solus fouit in valle Spoletina. Sed sistamus hîc calamum.

Similes habent labra lactucas.

Archiepiscop⁹ Cæsari quàm Petro similior.

ALBERTI KRANTZII
METROPOLIS, LIB. VII.

MAXIMVM in orbe terrarum tum excitauerant, & diu sustinuerant, duo principes malum. Fredericus Imperator luctatur cum Alexandro summo pōtifice, pro rerum summa: & per Saxoniam dux Henricus Leo, cum Wichmāno & Vlrico, altero Magdeburgensi, altero Halberstadensi, contenderat. vna vtrobiq; ambitio in causa fuit. Volebat Imperator imperii sui iura repetere super summis pontificibus & aliis episcopis constituendis: Papa contrà, innixus iuri diuino & humano, res ecclesiasticas potestati laicorum eximebat. Henricus autem dux elatus victoriis & rerum amplitudine, inuiderat episcopis rerum omnium tam latam ditionem, arbitratus administrationem rerum per pro- CAP. I.

uincias deberi principibus, episcopos autem solis curandis sacris intendere oportere. Sed Imperator facti sui colorem maximum prætendit, quòd Alexander pontifex iudicium videretur subterfugere ecclesiæ: & ideo de mala causa prædicauit suspectum, qui nollet ab ecclesia iudicari. Quam rem postea in quæstionem reuocabant patres in concilio Basileensi, concilium esse supra papã: cùm pontifex contra niteretur. Henricus autem facti sui non alium quærebat colorem, quàm vt armis & seculari potentia niteretur. Pontifices autem memorati, murum illi pro domo Domini opposuere. Alexander solus, quia iustitiæ fidebat, tribus antipapis superstes fuit, Victori Octauiano, Guidoni Paschali, Ioanni Calixto: sed duo priores mortui sunt in schismate: Ioannes autem, dictus Calixtus, penè inopia adactus est in gratiam conuolare Alexandri papæ. Erat annus septuagesimus septimus, quum Imperator schisma fastidiens, de pace cogitauit: sed accessit causa, quòd Veneti, qui iamdudum Alexandro fauerant, vagantem in Hadriatico mari Ottonem, Friderici Imperatoris filium, cum classe, quam Christianus Moguntinus Anconitanis ademerat, intercepere: & perductum Venetias, coegerunt iurare, quòd apud patrem de pace tractaret. Alexandro iam regna omnia consenserant: solus Christianus Moguntinus fouet (vt diximus) Ioannem in valle Spoletina. Nunquam cessauit interea Imperator, Mediolanensibus inferre quod rebellantes meruerunt: quæ fuit vel maxima causa continuandi schismatis, quòd Alexander papa, origine Mediolanensis, fauerat ciuibus suis. Tum Henricus dux Saxoniæ causatus ætatem, petiit missionem, & cum Imperatore non iniit expeditionem: quæ res illi auxit indignationem, & auertit ab illo Imperatorem, iam cunctis principibus eidem Henrico pro sua superbia infensis. Sed quoniam hæc in Saxonia sumus executi, satis est semel esse narratione digestum: nunc rem ecclesiasticam exequimur.

Si papa est superior, frustra cogitur concilium.

Imperator Mediolanensibus infestus.

CAP. 2. LVBECENSIS ecclesia iam ex Aldenburgensi honorem nacta, in peregrinatione Henrici ducis in terram sanctam, Conradum suum episcopum amisit: diuq; ignorauit, donec duce ad reditum propinquante, certior fieret. Tum verò fratres scientes sine ducis assensu nihil agere, virum poposcerunt duci gratissimum, iam longè antè nominatum, Henricum abbatem sancti Ægidii Brunswicensis, doctrina, eloquentia, sanctitate iuxtà insignem: qui & ipse cum duce peregrinatus, grandem sustinuit disputationem in conspectu Imperatoris Constantinopolitani, præsente domino suo Henrico duce, super processione Spiritus sancti, quum sermo oriretur de controuersia orientalis & occidentalis ecclesiæ. Ostenderat Henricus testimonio Græcorum doctorum, controuersiam non esse de re, sed de verbo, copiosè allegans, ita vt omnium & Latinorum & Græcorum ora in se conuerteret. Sed iam reuersus in prouinciam, quum à fratribus Lubecensibus episcopus posceretur, dubitauit dux quid fineret, dubitauit & ipse Henric⁹ quid faceret. Nam dux carere eius præsentia de Brunswico (vbi plurimum ingrauescente ætate manebat) graue duxit, viro pleno prudentia & consilio: ipse Henricus addubitabat monasticam quietem mutare negocio pontificio. Post multa adquieuit vterq;, & factus est Lubecensis episcopus: ab episcopis Hauelburgensi, Raceburgensi, & Suerinensi, in præsentia ducis Henrici consecratur. Hic vir magnę eruditionis & sanctitatis, facundus, de Brabantia oriundus, primò præfuit scholis in Brunswico: postea abbas, inde factus est episcopus. Huius tempore dux Henricus ædificare cœpit ecclesiam Lubecensem, quæ nunc est, in honorem Ioannis Baptistæ & Nicolai, & cum dicto Henrico episcopo primum lapidem posuit. Fundauit monasteriũ ordinis diui Benedicti in honorem Ioannis euangelistæ, constituens in eo fratres ordinis sui, qui hodie sunt translati ad Cismariam, certas decimationes & agros in dotem illis conferens. Per medium huius Henrici, Fridericus Imperator primus quũ conclusisset obsidione ciuitatẽ Lubecensem, fortissimo exercitu ab impugnatione cessauit, donec ciues consulerent dominum suum Henricum ducem: & eius consensu homagium Cæsari pr̨stiterũt. Huic tum crebris vexato febribus, Fridericus Imperator, ꝙ in homine sibi cõplaceret, misit propriũ medicũ, vt remediis opportunis ei subueniret. Multa in eius laudẽ feruntur, quorum quædam signauimus in nostra Wandalia:

Catholicæ ecclesiæ membra inter se dissentiunt.

Ecclesia Lubecæ construuntur.

dalia: sed in ea infirmitate tum ille defecit. tumulatus est in choro monasterii sancti Ioannis, per eum fundati, quum adhuc fratres sui ordinis ibi commanerent. Sedit in episcopatu per annos quindecim, immortale nomen cum plurima laude relinquens apud posteros. Reliquit quædam sui nominis monimenta, ex quibus est Homilia in euangelium, *Stabat iuxta crucem Iesu*: quæ qualis fuerit in cæteris, satis demonstrat, quàm sensu profundus, quàm excultus eloquio. Sed præstabat omnibus sincera in viro deuotio.

HILDESEMENSIS ecclesia per hæc tempora accepit nouum pontificem, Adologum, virum præstantem, qui præfuit ecclesiæ suæ annis decem: Quantomi nimè poterat, se implicabat aut rebus Imperatoris, aut factionibus Henrici ducis, qui diuersis itineribus ecclesiam tum affligebant. Celeberrimum concilium congregatum est tum ab Alexandro papa, vigesimo pontificii sui anno. Ibi cessit à schismate Ioannes Calixtus, & factus est episcopus Beneuentanus. Archiepiscopi, pallia accepta à schismaticis abiecerunt. Christianus Moguntinus, & Philippus Coloniensis, per manum Hiacynthi cardinalis, receperunt noua pallia, refutantes omnem hæresim & schisma, præcipuè Octauiani, Guidonis & Ioannis: sic in hæc singulis verba iurantibus: Ego N. anathematizo & recuso omnem hæresim, extollētem se aduersus sanctam Romanam ecclesiam catholicam, præcipuè verò schisma Octauiani, Guidonis, & Ioannis, & ordinationes eorum irritas iudico, & eis contradico: & modò, & in antea, me obediturum iuro, & promitto fidelitatem sanctæ Romanæ ecclesiæ, & domino meo Alexandro, & successoribus eius iustè intrantibus: ipsiq; seruiam absq; omni malo ingenio, contra omnem hominem secundum ordinem meum. Cōsilia eius, quæ mihi scripto certo mandauerit, vel ipse commiserit, nulli hominum prodam, nec etiam pro periculo corporis aut membrorum. Legatum ecclesiæ Romanæ honorabo, & ducam, & reducā, & iuuabo expensis. Sic me Deus adiuuet, & hæc sancta euangelia. His verbis dabantur pallia: In nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, & in honore Dei genitricis, & in honore apostolorū Petri & Pauli, & sanctæ ecclesiæ Romanæ, & domini Alexandri papæ, tradimus tibi pallium, sumptum de beatissimo corpore Petri apostoli, vt eo vtaris in confectione sacramentorum & corporis & sanguinis Domini, & consecratione ecclesiarum & chrismatis, & ordinatione clericorum, & celebratione synodorum, secundum ecclesiæ tuæ consuetudinem, Amen. Ita finem habebat schisma, & requiem inuenit papa, & Imperator conciliatus est ecclesiæ. Sed Henrico duci Saxoniæ iam primùm imminebat periculum suum, cunctis in eum principibus conspirantibus, quum etiam Imperator pro recusata expeditione Italica esset infestior. Sed hæc de Saxonia nostra petantur, vbi plenè sunt explicata. Ad pontifices conuertamur prosequendos.

Cap. 3.

Abiurādi schismatis formula

Pallia vnde, & quibus rebus adhibeantur.

BREMENSIS ecclesia tum quoq; innouabat pontificem. Nam anno Christi septuagesimo octauo post M. C. Balduinus excessit humanis rebus, quū ipsa die esset suæ depositionis literas à Romano pontifice accepturus: & quidam Bartoldus, insignis vir literaturæ eligitur, vt præueniatur Henrici ducis molitio. Solus Otto præpositus ab hac electione appellabat, prætendens Sifridum, marchionis Alberti filium, episcopum iamdudum Brandenburgensem, in eam sedem sustolli: quod etiam post multa prouenit. Ascenderat Bartoldus electus ad cōcilium Lateranense, quod Romæ audierat congregari: petiuitq; consecrationem, certissimus spei, quòd omnia ex voto consequeretur. Sed pridie sederat in concilio inter episcopos infulatus, quum tamen non esset presbyter: vnde magnam cōtraxit inuidiam. Aderat illi quidam magister Gerardus, qui pro illo allegabat in concilio, Domine pater, ecce Bremensis ecclesia, cōcordi & vnanimi voto, offert tibi sponsum suum magistrum Bartoldum, virum vtriq; dignum & moribus approbatum, scientia decoratum, liberalibus artibus instructum, vtriusq; testamenti pagina eruditum, decretorum & legū industria peritum, virum (vt apparet) personatū, canonicè & sine omni contradictione electū. Petitq; à te hodie accipere gradū sacerdotii, & cras episcopalē benedictionē. Papa breuiter ad hęc, Credimus tibi dicenti, magister: sed scriptū est, *Manū nemini citò imposueris*. Loquamur cū fratrib. nostris, audiam⁹ formā

Cap. 4.

1178.

Contentio de Bremensi admittendo pontifice.

electionis. Examinantur Bremenses per duos cardinales. Reinerium Papiensem, & Ioannem Neapolitanum: & inuenti sunt discordare. Papa in consistorio suo sententiam dixit, Fratres, vidimus electum vestrum: placet persona, placet sciētia, placet eloquētia: placent etiam, quantum nouimus, mores: verùm modus electionis displicet, præsertim quia est infra sacros ordines, non dico subdiaconatum, sed acolythatum electus. quo gradu, secundum rigorem iuris, licet contrahere matrimonium: quod canonicis obuiat institutis. Appellationem quoq; super hoc factam audiuimus, quam coactus est resignare appellator: insuper se denuo fecit eligi, & secunda electio cassauit primam. Præterea electus vester ante sacros ordines accepit regalia de manu Imperatoris. Hæc non admittunt dispensationem de facili: & alia quæ præterimus. Inde est quòd electionem vestram infirmamus, & irritam nunciamus. Data sententia, volenti loqui deposito, non est data audientia: sed ostiarii clamabāt, *Leuate, audate, audate, audate.* Sifridus autem, & fauore principum iam reconciliatorū, & suopte merito (quòd esset nobili origine, bonis moribus) obtinuit translationem de sede Brandenburgensi ad Bremēsem. Quietus quidem ab armis fuit, sed intestinam sensit commotionem. Nam Theodoricus decanus, Hartuicus custos, postea archiepiscopus, & Segebodo sancti Pauli abbas, Hermannus præpositus de Bucken, & Eilo prępositus sancti Willehadi, & alii quos archiepiscopus honoribus sublimauerat, conspirauerūt in ipsum, mittentes in vrbem Henricum canonicum: qui, quòd aleator esset, nomen est inde consecutus, vt Dabelstein agnominaretur. Hic vbi incognitus fuit, simulator erat sanctitatis egregius: sed Henricus scholasticus Bremensis, ex aduerso missus pro pōtifice, ei restitit in curia, & sufficiēter de obiectis archiepiscopum excusauit, purgauitq;: videlicet quòd varium non ferret, nisi quum suis vestibus alicui pauperi erogatis, mantellū clerici aut militis induisset: & quòd deauratis phaleris non incederet, nisi equo suo per munificentiam erogato in piam causam, iumentum militis conscendisset: multasq; præterea alias friuolas obiectiones in pontificem idem scholasticus elisit. Operæpreciū est intueri, quid tam magni piaculi in pontificem obtenderetur, virum natu nobilem, & summis per Germaniam principibus parem, quòd varium induisset, quòd auratis phaleris vteretur: nimirum friuola erant, quę de antiquis, nescio si abolitis, constitutionibus criminatores repetebant. Quum esset olim in Imperio Romano Ludouicus primus, synodales desuper editę erant constitutiones, de honestate cleri in vestibus & ornamentis: sed secula quæ intercesserant, multa antiquitatis constituta obliterarunt. Vtinam, ait Platina, hodie viueres, Ludouice, cerneresq; nostrorum temporum in his rebus licentiam: castissimam diceres memoriam tuæ ætatis. Eodem tempore quidam Suediæ episcopus Ioannes, quum Bremā pertransiret, interpellatus ab archiepiscopo, obedientiam illi pęstitit, tanquam legitimo superiori. Seruiuit necessitati, cessit tempori: quid faceret, non aliter abiturus? Antiquæ obseruantię renouationem facere voluit archiepiscopus, recordatus illorum temporum, quo trium regnorū episcopi subditi erant archiepiscopo Hamburgensi: sed in futurum ea res nihil profuit. Sifridus autem, expletis in pontificatu annis sex, post quindecim in Brandenburgensi ecclesia exactos, concessit è vita, anno Christianæ salutis MCLXXXXIII.

Papa Bremensis episcopi electionem irritam pronunciat.

Bremensis maleuolorum crimina diluit.

Cōstitutiones apostolicæ quæ dicuntur, abolentur.

CAP. 5. MIMIGARDEVORDENSI ecclesiæ, per ea tempora præfuit Henricus secundus, ordine vigesimus secundus: qui multum laborauit pro noua ecclesia erigenda, prouiditque quę necessaria fuere: sed ad effectum ipse non perduxit, passus quod sanctus Dauid in ædificando templo Hierosolymitano, cui non est datum (quòd vir bellator esset) templum instruere, sed seruatum est hoc Solomoni pacifico. Ita contigerat huic pontifici, qui sub Friderico Imperatore inquieta nactus est tempora. Tum verò Emanuel Græcorum Imperaror, bellum in Soldanum habuit, de quo Imperatori Friderico scripsit, salutatione sic posita: Emanuel in Christo fidelis Imperator, Porphyrogenitus, diuinitus coronatus, regnator potens, excelsus & semper Augustus, & moderator Romanorum magnificus: Nobilissimo & gloriosissimo regi Alemanniæ, & Imperatori, & dilecto fratri Imperii nostri, salutem, & fraterni amoris affectū. Conclusit epistolam hoc modo: Soldanus Imperio nostro

Quibus se titulis insigniret Constantinopolitanus Imperator.

nostro se dedidit:& missis legatis, misericordiam postulauit, fecitque Imperio nostro hominium & iuramenta: pollicitus est seruire nobis cōtra omnem hominem cum exercitu suo, ita vt sit amicorum nostrorum amicus, & inimicorum inimic⁹. Erat scripta aureis tota literis, sed vanitate plenissima. Sciebat enim Frideric⁹ quid esset in facto. Nam antè receperat legationem Soldani, quę rem omnem plenè aperuerat. Munera tamen preciosa allata sunt Imperatori nostro, ex Soldano (credo) potius quàm Constantinopolitano. Erat cantharus smaragdinus, capiēs sextarium balsami, & gemmæ preciosæ plurimæ. Illusit autem Fridericus vanissimo Imperatori Græcorum, ita rescribens: Fridericus diuina fauente clementia, inclytus triumphator, Romanorum Imperator à Deo coronatus, sublimis, in Christo fidelis, magnus, pacificus, gloriosus Cæsar, Græcorum moderator, & semper Augustus: nobili & illustri regi Græcorum Emanueli, dilecto fratri, salutem, & fraternæ dilectionis affectum. Et inter cætera, Sicut ille rex regum, à quo omnis potestas, Romanum Imperium caput totius orbis constituit: ita etiam Romanam ecclesiam omnium ecclesiarum vnicam matrem, dominam & magistram ordinauit. Quod vtiq; duorum gladiorum numero figurauit, quos etiam sufficere perhibuit author fidei nostræ. Quapropter tuam prudentiam commonemus, quatenus nobis & Romano Imperio honorem debitum impendas, & summo pontifici (quem nomine tenus sanctum appellas) debitam obedientiam exhibeas, & honorem. Nuncii qui cum muneribus venerant, munerati quoque ab Imperatore sunt remissi. Hæc etsi in Saxonia dixisse meminerimus, pro insigni tamen rerum memoria, hunc voluimus tenere locum.

Fridericus Emanuelem Cōstantinopolitanum vt salutat.

CAP. 6.

MINDENSI ecclesiæ per ea tēpora præfuit dominus Wernerus, ordine pontificum vigesimus quintus, successor Henrici, magno ortus genere, pridem ecclesiæ huius maior præpositus. Præferunt annales ortum genere Wilhelmi Imperatoris, mendosè. Nam illa tempestate, etiamsi ab initio recenseas Imperatores, nullus erat in Imperio hoc nomine. Post annos autem centum, ex hoc die, erat Wilhelmus comes Hollandiæ, electus in differentia rex Romanorum. Sed de hoc loqui non possunt annales, quasi diuinantes, quis post annos centum sit futurus in Imperio. Ergo Conradum aut Fridericum accipimus, quorum sunt vicina tempora: vt illustri illorum sanguine sit ortus, comitum genere. Erant autem memorati Imperatores genere Franci orientales, quibus iam Galli verum & antiquum nomē ademerunt, vt illi Franci nostri dicantur Francones per inscitiam. Debuerant autem patrium & antiquum nomen tueri, vt non Francones, sed Franci dicerentur. Poterat etiam iste pontifex esse Saxonico genere, de sanguine Luderi Saxonis Imperatoris, ante duos memoratos: qui non magno genere ortus peruenit ad Imperium: prout in Saxonia diximus. Sed hæc missa faciamus: attigimus tamen, non inuenientes aliud in Annalibus, vnde pontificem illustremus. Sedit autem annis septēdecim, translatus ad meliora, anno Christi MCLXVII. in vigilia diui Martini: quæ erant tempora primi Friderici. 1167.

Nullus Imperator nomine Wilhelmus.

Francones in Germania hodie, qui olim Franci.

CAP. 7.

ECCLESIÆ Osnaburgensi, sub primo Friderico Imperatore, vigesimus septimus præfuit pontifex Gerardus de Lippia, vir acer ingenio: qui capitulo suo & ministerialibus multa pro veteri licentia poscentibus, non acquieuit: & ideo ab illis non amabatur, nec proinde scribi curabant, quæ sonarent laudem. Monasterium tamen in Hersbroke monialium, quod iamdudum à regula degenerabat, curauit reformari: sorore sua (quæ præerat alteri monasterio) huc ad regendam sanctam confirmationem translata. Multa multis dedit feuda comitibus. Extant desuper literæ: sed (vt diximus) suo capitulo & ministerialibus non erat acceptus. Vnde factū est, vt quum in ecclesiam Bremensem esset postulatus, facilè cōsenserit, illuc translatus: sed inuenit acerrimum bellum, aduersus Stedingos, homines male Christianos, in quos etiam crucem obtinuit prædicari. Multi ibi nobiles perierunt, duces, comites, barones: in fine victi sunt, captiq; ad quatuor millia: primores iudicio perimuntur, multitudini emendatæ parcitur.

Stedingi non sinceri Christiani, bello domantur.

CAP. 8.

PADERBVRNENSI ecclesiæ post Euergisum præficitur Sifridus, maioris ecclesiæ pridem præpositus: præfuit annis nouē, à septuagesimo octauo ad octua-

gesimumseptimum. Vidit ille humiliationem principis Henrici, quem antè quidē exosum pro impotentia & superbia omnibus, diu Imperator defendit: sed vbi etiā Imperatorem contempsisse videbatur, in eum armis versus & sententiis, exuit honore & rebus. Nam per hæc tempora conuentus principum erat in Magdeborch, vbi querimoniæ multæ tam ab Imperatore, quàm principibus contra Henricū ducem Saxoniæ sunt factæ, inchoatusq; est processus ille iudicialis, quem in Saxonia diximus. Vbi ille contemnitur, armatus contra eum descendit Imperator in Saxoniam, fugans eundem ad extrema Germaniæ: hoc est, in Lubecam, maritimam ciuitatē, sed nouam. Non ausus fidere loco Henricus, præsidium validum vrbi imposuit, & concessit in Stadium. Venit cum exercitu Imperator, & Lubecam obsedit,

Henric⁹ Saxoniæ dux dominatu exutus, in Angliā exulat.

1180. & deditam accepit. Erat annus octogesimus post M C. quum in Wirtzburch abiudicaretur Henrico omne feudum: sed ille diu se armis defendit. In Westphalia congressus militibus archiepiscopi Coloniensis, qui eam partem occupauit ab Imperatore concessam: prosperè pugnauit Henricus: captus est Simon de Tikemborch comes. Titulum Saxoniæ cum partibus ad Albim fluuium Imperatoris dono accepit Bernardus de Anholt: sed non se ille commisit in aciem aduersus Henricū. Proximo anno Lubecam aggreditur Imperator, & accipit. Henricus nullam reliquam gratiam assequitur, quam vt pareat iudicato, cedens omni regno. Ille concessit in Angliam, vnde vxorem habuit. Tertio post L X X X. anno Imperator Erfordiæ periclitatus est, fracto lobio super latrinam. Perierunt homines centum, & inter alios comes de Suartzeborch: qui prouerbio, nesciens præsagiebat mortem suam, *Hoc*, inquiens, *si fecero, mergar in latrina.*

CAP. 9. LVBECENSIS tum ecclesia, morte Henrici viduata pastore, accepit successorem Conradum, Imperialem cancellarium, qui Lubecam vidit, & placuit: vir literatus & facundus, & qui in multis ecclesiis iam esset intitulatus. Licet autem per archiepiscopum Bremensem sit confirmatus, non tamen peruenit ad consecrationem pontificalem. Dum autem ad regendum accederet, & Adolphum comitem tertium eius nominis, super aduocatia in Vthin & aliis multis sibi cerneret aduersari, suis rebus ordinatis, cum supellectili omnis generis & iumentis, quæ hinc extorserat, abiit ad Sifridum archiepiscopum Bremensem: cui curam, quam ab illo acceperat, resignauit, & clero Lubecensi se minimè reuersurum rescripsit. Vir erat maioris animi, quàm vt illis angustiis posset contineri. Diu secutus aulam, cum Imperatore profectus est in Hierosolymitanam expeditionem. Quumq; ille in Armenia deficeret, mersus in amni, Fridericus filius Imperatoris, & hic Cōradus cancellarius, curam exercitus susceperunt, & in terra sancta diu rem sustinuerūt. Aderat Adolphus comes Holsatiæ, cum multa nobilitate. Sub eius ductu inchoatus est ordo Theutonicorum militum diuæ Mariæ, initium facientibus ciuibus de Brema atq; Lubeca: quod in Saxonia & Wandalia ostendimus. Hic ille Conradus (vt arbitror) ad ecclesiam peruenit Hildesemensem: sed quum ecclesiam Herbipolensem cerneret vacare, priore dimissa, ad illam transiuit, neutram assecutus: quia non meruit quam contempsit, nec apprehendit quam curiosè ambiuit. Extant decretales epistolæ super hac re. Postea tumultu nescio vnde exorto immixtus cæditur: & inuentus est sub armis gestasse cilicium. Interim Henricus dux exulans, mansit in Anglia, vsque dum audiret Imperatorem concessisse in expeditionem terræ sanctæ. Priusquam tamen abiret in exilium, in gratiam Imperatoris dimisit, quos habuit, captiuos: Ludouicum comitem prouincialem Hassiæ, Hermannum eius fratrem, comitem Palatinum, Wedekindum de Waldegge, cum mille & suprà militibus. Reliquit enim illi Imperator magnam Saxoniæ partem, quæ illi de materno genere peruenit: quam hodie tenent posteri eius omnes principes, qui de domo Brunswicensi censentur.

Conradus ecclesia Lubicensi pro sua amplitudine non contentus.

Episcop⁹ duabus sellis sedēs.

CAP. 10. VERDENSI tum ecclesiæ præerat vir insignis Hugo, Imperatori Friderico non in postremis charus. Litem habebat in iure cum episcopo Halberstadensi de terminis in prato. Vterque suæ studebat ecclesiæ: sed Imperator, pensatis omnibus, pratum adiudicauit ecclesiæ Verdensi, præcipiens Ottoni de Brandenborch, ne permitteret episcopum Verdensem eo prætextu aliquatenus molestari.

Ecclesiæ zelus qualis in episcopis.

Contulit

Contulit ecclesiæ decimã de allodio in Elstorp. Obiit die Cal. Martij, anno Christi, MCLXXXIX. Eius temporibus Imperator celeberrimã curiam habuit Moguntiæ. 1189. Ibi filius eius Henricus, iam rex, fit miles auratus, ibi confirmatum est matrimoniũ Constantiæ cum eodem Henrico, Imperatoris Friderici filio. Fuit ea filia regis Siciliæ, Calabriæ & Apuliæ, Rogerij, soror regis Wilhelmi, qui sine prole decessit. Fuit autem Constantia iam (vt ferebant) sexagenaria, rex autem adolescentulus: *Dotem duxit, non uxorem.* impar nimirũ coniugiũ, sed quod magna dos regnum vtriusq; Siciliæ conciliabat. Pactumq; est, vt si post fratrem viueret Constantia, regnum obtineret. Lucius Papa institit, vt coronaret Henricum de regno Siciliæ: sed est à quibusdam cardinalibus impeditus. Conuenerant Veronã Lucius Papa, & Imperator Fridericus. Venit eò nuncius Saladini, qui se in literis suis Saladinum, Felicem, Ioseph Ægypti, & dominatorem Damasci nominauit, & principem Babylonis: minatus, se repetere Hierosolymam, quam sibi asseruit hæreditario iure prouenire de Sara. & in fine literarum subiunxit: Sic me adiuuet propheta meus Mahumeth. Super hoc nuncio contristata tota curia indoluit: & quod minatus est, statim perfecit. Nam Hierosolymam cepit, desidentibus nostris. Capta est autem anno LXXXVII. *Hierosolyma à Saladino capta.* Qua de re Henricus Albanensis episcopus, de latere Vrbani Papæ legatus, crucem prædicauit, & vltramarinam solicitauit expeditionem. Armauit se Imperator, & infinita omnis generis multitudo nobiliũ, militum, ciuium, gregariorũ satellitum: sexcenta ferũtur millia in eam expeditionem conscripta. Feruor optimus, si bonus rebus ordo infuisset. Profectus est Imperator cum multis millibus per Vngariã, venit Constantinopolim: inde in minorem traiecit Asiam, quæ nunc magna Turcia dicitur. Ibi aliquot præliis feliciter gestis, & captis vrbibus, miserabiliter periit in aquis, vidente exercitu toto: & concidit magna spes concepta.

CONRADO Imperatoris cancellario cedente, & ecclesiam Lubecensem linquente, de nouo pontifice erat agendum. CAP. II. Ergo Theodoricus præpositus in Segeberg, vir bonus, pius & mansuetus, in episcopum Lubecensem, Harduico archiepiscopo Bremensi se electioni immiscente, & capitulũ Lubecense vsque in Hamborch citante, pari voto, & vnanimi consensu archiepiscopi & capituli (quum esset ecclesia suo orbata pastore) in episcopũ est assumptus, anno Christi octogesimo 1188. octauo post centũ mille. Quòd se archiepiscopus interposuit, inde erat, quia Conradus episcopatum reliquerat in manibus prædecessoris sui Sifridi: alioqui ad eum non pertinuisset. Theodoricus quum se absente & ignorante ista gererentur, intimata sibi electione, omnibus modis contradixit, & quantum potuit, reluctatur: ad exhortationẽ tamen episcopi, & comitis Holsatiæ Adolphi, non sine lachrymis cõsensum præbuit, recipiens inuestiturã de manu Friderici Imperatoris de Italia redeuntis. *Episcopus ægre ad onus suscipiendum adducitur.* Iste episcopus, quum dominus de Mekelnborch, deficientibus Wandalis, de insula Pole Theutonicos colonos colligeret, illosq; ne episcopo Lubecensi decimam persoluerent, pertinaciter defenderet, considerans tutum non esse, cum eo qui haberet sociam multitudinem, contendere, cedendo potius in parte, vt reliquam partem cum pace obtineret, de cõsilio episcopi Suerinensis & capituli sui, decimarum medietatem dicto principi feudum concessit, vt de altera medietate iustam decimam expeditè ipsum accipere efficeret. Illo tum ingenio nobiles immiscuere se decimis: fecere idem comes de Racesborg, & Adolphus de Holsatia, vt vasalli per feudum fierent ecclesiarum, accepta quota parte decimarum, vt adiutores essent residuæ partis extorquendæ. *Decimæ vt extorqueantur, nobilibus in prædæ partem cedunt.* Nam nouus in fide populus, grauis ad persoluendas decimas nimis videbatur: pro qua re in Dania dudum est cæsus à populo Iutarum, rex Canutus, in sanctos relatus: multiq; periissent in Wandalis episcopi, si non defensores habuissent comites aut principes, gladium portantes. Per id tempus, quum esset Imperator in expeditione Hierosolymitana, Henricus dux Leo ex Anglia reuersus, paulatim vires resumpsit: & collecto exercitu obsedit, cepit, & perfregit Bardewicũ, potentem vrbem, vtpote quæ Henrico tanto suo principi auderet claudere portas. Erat annus nonagesimus octauus post MC. Theodoricus autem bonus pontifex, ecclesiam suam in pace regebat, per viginti tres annos. 1198. Plura de ipso signauimus in nostra Wandalia, quæ indè repetantur.

Cap. 12. *Contentio de inuestitura.*

Mindensem ecclesiam, durante adhuc Imperij primi Friderici tempore, post Wernerum nobilem virum, ordine pontificum vigesimus sextus, Anno gubernabat, natus è comitibus de Blanckenburg. Valuit tum maximè controuersia inter sacerdotium & regnum, quòd episcopatibus prouideret Fridericus, ius patrium reuocaret: pontifex proximis pactis & diuino iuri pariter & humano inhærebat, esse indignum, principem laicum disponere de rebus ecclesiasticis. Multi per Imperatorem suffecti, sed à Papa cum suo Imperatore anathematizati. Sedit autem hic pontifex annis quatnordecim, & in crastino. Valentini martyris, anno MCLXXXV. migrauit ex hoc seculo. Feruebat ea tempestate multo maximè ea diuersitas. Nam ad nouissima tempora sua (hoc est post annos circiter decem, ex hoc tempore) Fridericus Imperator, sumpta cruce, peregrinationem instituit in terrã sanctam, in qua moriens defecit (quod in nostra Saxonia plenius expressimus) facta tamen antè reconciliatione cum pontifice, quæ pacta fertur Venetiis, quum papa eò incognitus tectusq; peruenisset. Anno autem is pontifex, non memoratur huic se diuersitati immersisse: sed in pace obiens, pacis petiuit authorem.

Cap. 13. *Hierosolyma capta à Christianis non postea recepta.*

Bremensi ecclesiæ post Sifridum, Harduicus secundus præficitur, pridem ecclesiæ custos, siue thesaurarius, assumptus eodem anno, quo & Lubecensi ecclesiæ præuiderat episcopum. Iste Hartuicus iamdudum Henrico duci seruiens, quũ assumeretur archiepiscopus, & ille omnium indigens ab exilio rediisset, nulla de parte voluit adesse, sciens quàm grauis fuerit olim ecclesiis. Tertio sui pontificatus anno instituit solenne collegium in ciuitate Brema, ad honorem sancti Ansgarij, donans redditibus: insuper conuentum instituit virginum, in valle Liliorum. Habuerunt huius pontificis tempora casus luctuosos. Nam nostrorũ in Asia ignauia, pariter & dissensione, Hierosolyma iterum ab infidelibus capta est, duce Saladino: nec ad hunc vsque diem recuperata, licet multa sint in eam rem intentata. Summi pontificis iussu iterum crux prædicatur. Suscepit eam Imperator Fridericus, & cum eo filius eius, cognominis patri, dux Sueuiæ, multi archiepiscopi, dux Bohemiæ, dux Austriæ, & multi nobiles & magnates, ita vt computarentur in exercitu Imperatoris sexcenta millia pugnatorum. Crucis autem legatus à papa Clemente missus erat Henricus cardinalis, episcopus Albanensis. Imperator circunduxit exercitum per Vngariam & Græciam. Reges Angliæ & Franciæ, diuersis itineribus, eódem contenderunt: Bremenses, Dani, Lubecenses, Phrisij, & omnis naualis exercitus, mare transierunt. Periit Imperator, quod diximus. Rex Franciæ cepit Damiatam, vrbem Ægypti: sed diluuio Nili interueniente, coactus est relinquere. Reges deinde iunctis viribus, Ptolemaidam, quæ Acon dicitur, recuperârunt: sed Richardus rex Angliæ male notatus est, quòd cum infidelibus sit occultè pactus. Rediens ignoto habitu, quum exercitus eius dispersus esset, & magna parte amissus, Viennæ agnitus est, captusq; ingenti auro se redemit. Henricus Friderici filius patri successit in Imperio: filiam Rogerij regis Siciliæ Constantiam (mortuo fratre eius ante illam Wilhelmo) monialem, annosam ducit vxorem, ex qua filium Fridericum memoratur sustulisse. Imperator cum coniuge Constantia intrauit Apuliam, habens in comitatu Conradum archiepiscopum Moguntinum, & Philippum Coloniensem. Inualuit autem maxima pestis in exercitu, in qua Philippus Coloniensis decessit: cui successit Bruno iam decrepitus. Imperator quoque grauiter infirmatus, & in sorella portatus, ita vt diceretur iam mortuus. Theutonici de rege alio iam tractabant, & maximè dux Henricus, cuius filius Henricus iam conspirauerat cum Tancredo, vno ex primoribus regi: qui nuper reuersus per Græciam & Vngariam, venerat in specie monoculi, emplastro super alterum oculum imposito, quo ignotus transiret: & profuit dolus illi, bonus ad fallendos inimicos. Hartuicus autem archiepiscopus, contracto vndecunque exercitu, manu valida intrauit Thietmarsiam, vt ad deditionem compelleret rebelles. Militabat illi Adolphus Holsatiæ comes, & profecit. Illi autem pecuniam infinitam, vt redimerent tempus malum, expromiserunt. Sic pontifex cum magna rerum iactantia, reuersus est in sua, credens in omnibus se rectè prosperatum: sed ex ea radice magna pullulauit ecclesiæ vastitas. Nam quum Adolphus

Henricus se altero oculo captum assimulat.

phus de Holsatia,& Christianus de Oldenborg comites,& alij nobiles stipendium militiæ requirerent,promissum Archiepiscopus reddere non valens, ministrorũ suorũ stimulis adactus,qui fideiussores interuenere,redditus episcopales per triennium abiurauit,vt infra tempus illud omnia ex integro soluerentur. Ipse verò de iisquæ de cathedratico,vel ecclesiarũ consecrationibus consequi poterat,victitabat. Thietmarsi quoq; pecuniam quam expromiserant,soluere non valentes,ad Waldemarum Slesuicensem episcopum se contulerunt,qui erat filius Canuti regis,à Zuenone in conuiuio perempti: manseruntq; sub corona Daniæ vsque in diem pugnæ in Bornehœuede,vbi clypeos verterunt.

Archiepiscop' bellator ad inopiã redigitur

HALBERSTADENSI ecclesiæ,post Vlricum longæuum, laboriosum, sed in fine calamitosum episcopũ,præficitur Theodoricus: præfuitq; annis tredecim. Tempestates tum crebræ,& excrementa erant fluuiorum maxima, terræ fluuiatiles & maritimæ plures interierunt:domus integræ innatabant,sedentibus quibusdam super summitate,pueri in cunis visebantur,in doliis alij,omnes perituri, miserabile spectaculum. Quo tempore Henricus sextus Imperator,iam creditus mortuus, quum se in regno nonnulli commouissent,conualescens ex infirmitate, misit exercitum contra Tancredum principem:& ipse morã fecit cis Rhenum. Donauit autem Romanis oppidum Tusculanum,quod ipsi funditus euerterũt. Quo tempore Christianus de Oldenborg comes,reuersus de terra sancta,machinatione Mauricij fratris sui,quum dormiret in vili horreo,est trucidatus. Interfectores examinati,iudicio duodecim vomerum,rotę supplicio sunt affecti,de consciis vel authoribus quærebatur illa purgatione. Per eam tempestatem in terra sancta Bremenses & Lubecenses ciues,quum interessent expeditioni,inter primos ordinem beatæ Mariæ Theutonicorum militum excitarunt, infirmorum peregrinorũ sub tentoriis custodes. Viderant per agros proiectos ægrotantes, extulerant nauibus vela,fixerunt papiliones,suscepere laborantium custodiam. Accessere pietati nobiles: dux Sueuiæ Fridericus,& Imperij cancellarius Conradus,rem fouebant: instituti fratres,habitum quem in eis cernimus,susceperunt. Postea instante Friderico Imperatore secundo,à pontifice summo confirmatur. Harduicus interim Bremensis pontifex non æquè gratus suis atque Burgensibus erat: nam ciues incommoda plurima intulerunt ecclesiæ,propter illum. Causam annales non præferunt: fortè (vt erant Bremenses semper iunctissimi domui de Aldenborg) Ottonem præpositum,qui posteà peruenit ad ecclesiam Monasteriensem, maluere pontificem. Inter præclara autem huius pontificis opera numeratur, quòd Bertoldum quendam ordinis Grisei,hoc est, Cistertiensium (sic enim initio dicebatur, ab habitu quem præfert) consecrauit episcopum Liuoniensem, emisitque in terram. Primus autem fertur fuisse in ea prouincia episcopus Menerus quidam, qui in Liuonia pridem presbyter prædicauit, à mercatoribus inuectus: cui post plurimos pro Christo labores morienti,successit iste Bartoldus. Sed nec ille diu præfuit, cæsus ab infidelibus in acie,quum equus,cui bene regendo impar erat, illum abduceret. Surrogatur illi ab Harduico Albertus Bremensis canonicus, vir singularis industriæ,qui per annos triginta multis laboribus & periculis, res eò perduxit, vt Rigensis ecclesia metropolitica fieret. Eam ciuitatẽ ille fundauit, vt suffraganeos haberet Curonensem, Torpatensem, Osiliensem. Nam Reualiensem Lundensis archiepiscopus ex Dania, occupauerat, quòd rex Daniæ Canutus, deinde Waldemarus (quibus ille comes aderat) cum Adolpho Holsatiæ comite eam terram subegerint. Insignis autem erat Alberti episcopi opera, qui annis fere singulis nauigabat in has terras, reductis militibus, qui per annum sacram ibi militiam peregissent, nouis in idem opus reuectis. Habebat enim à summo pontifice gratiã cruciatæ in perfidos. Multi se pontifices, aliquot duces & comites, innumeri militares eò se contulerunt: quorum alij ibi vitam finierunt, alij cum laude redierũt. Sed hæc plenius in nostra Wandalia.

CAP. 14.

Miræ aquarũ inundationes.

Euangelium in Liuonia prædicari incipit

Assidua aduersus paganos militia.

MONASTERIENSI ecclesiæ tum præfuit vir nobilis, Ludouicus, patruus Ottonis comitis de Tekenborg, qui tum potenter dominabatur in terra, subducto iam iugo Henrici Leonis: qui nouissimus ducũ Saxoniæ, Westphaliæ imperabat. CAP. 15.

Successit illi archiepiscopus Coloniensis, accipiens ab Imperatore Friderico feudum terræ, posteaquã Henricus ducatu erat destitutus per Imperialem sententiã. Hic Ludouicus vir erat magnanimus, & qui ecclesiam amplificauit, multisq; donabat rebus & libertatibus. Interim Harduicus archiepiscopus Bremensis, suscepto voto & ipse nauigabat in sanctam terram, longa circuitione vsus. Nam è mari nostro peruenit Vlysbonam, honorificè susceptus ab loci pontifice. Ea est in vltimis Hispaniæ terminis, sub flexu ad meridiem. Inde enauigata diu reliqua Hispania & barbarie, rursus in orientem, flexo cursu, longo itinere peruenit in terram sanctam. Sed non erat virium suarum, aliquid ibi magni peragere, vbi tot reges & duces sunt frustrati. Reuersus inde post annum, pertransiuit Venetias: indè reuersus, attulit reliquias sanctæ Annæ, & cultrum, quem ferunt fuisse Petri. Interuenit autem mors Henrici Cæsaris: coactique sunt peregrini in terra sancta pugnantes, propter Imperij vacationem, imò & lacerationem, per duos in discordia electos, treugas cum Sarracenis facere in annos sex. Philippus Friderici Imperatoris filius, Henrici frater, à quibusdam eligitur Moguntiæ: Otto Henrici Leonis filius, à Coloniensi episcopo maximè assumitur. Cruentis illi inter se præliis mutuas attriuere vires: quæ plenius in Saxonia.

Bremensis archiepiscopi nauigatio in Palæstinam, sed parui emolumenti.

CAP. 16. VERDENSIS ecclesia per eadem tempora pontificem habuit Tannonem, virum præcipuum, ordine episcoporum vigesimum nonum, qui pridem erat thesaurarius ecclesiæ, seruus fidelis & prudens, qui contulit ecclesiæ duos mansos in Bernestede, & vnam domum in Valentlo: comparauitque ecclesiæ calicem aureũ maiorem, & auream imaginem diuæ Mariæ semper virginis: consecrauit ecclesiã maiorem, quæ creditur tertia ab initio, cooperantibus sibi Annone Mindensi, & Adologo Hildesemensi episcopis. Excessit rebus humanis anno MCXCVII. Idibus Decembris. Temporibus eius Richardus rex, quum pecuniam (vt fertur) accepisset à filiis Saladini, duodecim, vt ferunt, comariorum (ita tum pondus significabant) vt desereret cæteros Christianismi principes, conculcauit tentoria regis Franciæ, & ducis Austriæ, vt seditionem commoueret, quia abire proponebat. Quumque abiens nauigaret in patriam, naufragatus est: pecuniam perdidit malè acceptam, cum multis militibus: & ipse vix euasit, cæteris dispersis. Venit in Austriam, vt putabat, incognitus: & in ciuitate Vienna cognitus est, & captus, quum sederet ad ignem, & gallinam in veru versaret: traditus est Imperatori Henrico: sed ipse pecunia se redemit. Albertus Leodiensis episcopus, nutu (vt dicitur) Imperatoris, à sicariis est interfectus. Richardus pro sua liberatione persoluit Imperatori centum & quinquaginta millia librarum argenti. Balduinus tum episcopus Traiectensis, fugatus est in Trent, ante Cosueldiam pluribus interfectis. Henricus filius Henrici Leonis, duxit Agnetem, filiam Conradi comitis Palatini vnicam: & habitus est comes Palatinus. Bremenses tum canonici Hamburgensibus multa incommoda intulerunt, pro suscepto Harduico eorum pontifice, quem omnes infectabantur. Vetus odium, nescio an inuidia incesserat canonicos ambarum ecclesiarum. Hamburgenses canonici: in matrice ecclesia confidentes, honorem sibi veterem tuebantur, vt essent Metropolitanæ ecclesiæ canonici: prætendentes, Bremensem vnitam & infusam Hamburgensi, minorem maiori, suffraganeã metropoliticæ: & ideo primas sibi deberi partes censebant. E diuerso Bremenses, vetera trãsisse, abolitum honorem legationis, euanuisse ius Hamburgensis ecclesiæ: se tenere archiepiscopum, sicut ab initio & à memoria Ansgarij primi archiepiscopi, ibi essent omnes commorati & disiuncti. Hamburgenses nomine tenus solùm fuisse aliquando metropoliticos: cæterùm corpus ecclesiæ fuisse semper Bremæ, vmbram Hamburgi, quæ iam aufugisset. Itaque diu contenderãt Bremenses, cum honore metropolitici iuris, iam sublato, etiam ecclesiam omnem absorbere, præbendas & omnia iura & prædia Bremam transferre. Sed conatibus defuit fortuna, defuit optatus exitus, non permittente eo qui ex alto cuncta dispensat.

Richardus Anglus erga Christianum exercitum perfidus.

Trica apina, canonicorum inter se dissidia.

CAP. 17. HILDESEMENSI tum ecclesiæ præficitur Berno, vir eximius, ordine vigesimus quartus: anno vix vno præfuit, & concessit in fata. Successit ei tum Conradus, Imperialis cancellarius, quem alij Claudarum nominant: siue id cognomen

illi

illi fuerit, siue alio errore prodierit. Hic est ille, qui Lubecensem ecclesiam deseruit, & post peregrinationem terræ sanctæ, cum Friderico Imperatore patre, & deinde Friderico eius filio, vacantem Hildesemensem ecclesiam est consecutus: vir summæ authoritatis apud omnes, & cui nemo facilè refragaretur. Sed & illa visa illi non satis compar, maiorem ambiebat. Vacabat Wirtzburgensis, quæ titulum habet ducalem: ea placuit, & eam sine summi authoritate pontificis appræhendit. Vnde factum est, vt pontifex à diuersa sentientibus monitus, eum priuarit vtraque, vt scribitur *c. iij. De translatione episcopi.* Quod & antea diximus, quum eius mentionem inter episcopos Lubecẽses faceremus. Interim Henrico Imperatori natus est filius in valle Spoletana, in ciuitate Assisio, nocte quæ præcedit dormitionem Ioãnis euangelistæ: & quindecim episcopis & cardinalibus præsentibus est baptizatus, dictusque est Fridericus auito nomine. Imperaror cepit Salernum: cepit etiam Margaretam, potentissimum piratarum, qui ipsum dolo voluit occidere: captum autem excæcauit. Captus est etiam filius Tancredi, qui, dum viueret, se pro rege contra Henricum gerebat: & mater eius vidua, & filia. Capta quoque est Krisac, filia regis Constantinopolitani, Tancredi filio desponsata, nomine Cæcilia: quam postea duxit Philippus Romanorũ rex, Henrici germanus frater. Imperator etiam ipse se crucis signauit charactere, & Christianorum plurima multitudo: sed ad expeditionem ipse non venit, tardatus infirmitate corporis. Delatum est per ea tempora Imperatori, quòd Constantia Imperatrix misisset iocalia preciosa cuidã Iordano, & recepisset preciosiora: qui se perinde gloriabatur futurum regem, & ducturum matrimonio Constantiam. Quem Imperator captum, in sedem ferream posuit igne candentem, & coronam ignitam clauis ferreis capiti eius iussit infigi. Quendam etiam Richardum per plateas tractũ, iussit suspendio necari, quia eum (vt ferebatur) iussu Constantiæ voluit impotionare. Imperator etsi ipse in terram sanctam non venerit, fecit tamen maxima subsidia peregrinis. Inde in Siciliam profectus, quum Messanam & Brundusium, & ciuitates alias subiugasset, regnum quoque vltra Pharum Siciliæ, & Apuliæ, & Calabriæ, iam pacificè possideret, vitam finiuit, festo Michaelis, anno nonagesimo octauo. Peregrini ignorantes diu celatam Imperatoris mortem, iam Baruth occupauerant, & Thurin obsidebant. Cognoscentes autem de morte Imperatoris, territi sunt, & Accaron fugerunt. Qui tum regis Hierusalem titulum habebat, surrexit, vt vrinã proiiceret: & cadens de fenestra, fractis ceruicibus, expirauit: & cliens similiter, qui eum retrahere curabat. Principes autem peregrini de successore Imperij soliciti, direxerunt vota sua in Fridericum Henrici filium, adhuc infantem, quem alio nomine ex matre dixere Constantinum: sed Imperatorem, non puerum, Alemanniæ principes voluerunt, eligentes Philippum Henrici fratrem: excepto Adolpho Coloniensi archiepiscopo, qui cum suis complicibus elegit ducem Zaringiæ. Qui quum recusasset, præferebat Ottonem, filium Henrici Leonis, ante paucos annos defuncti, consilio & auxilio fretus Richardi Anglorum regis, eius auunculi: Henricus frater, & dux Brabantiæ, hanc rem magnopere procurabant. Otto Aquisgrani, Philippus apud Maguntiam coronatur.

Episcopi ambitio delusa.

Constãtia Imperatricis suspecta erga maritũ fides.

Contentio & schisma de surrogando Imperatore.

CAP. 18.

PER quæ tempora Mindensis ecclesia fertur habuisse pontificem Dithmarũ, ordine suorum vigesimum septimum: de cuius virtutibus hoc prædicant, quòd inter alia claruerit in vita miraculis. Nam quum esset vir abstinentissimus, multis vtens ieiuniis, die Parasceues misit quendam qui hauriret aquam, qua sola tum vteretur in potu. Fecit ille quod iussus est: sed vbi venit in manum Pontificis, vertitur in vinum: Illusum sibi arbitratur Pontifex à ministro: seuerè iubet, vt aquam illi, non vinum, proferat. Miratus minister, quàm sanctè testatur, non vinum, sed aquam se hausisse. Iubetur iterare ministerium: accidit quod prius. Tum verò non credens fidum ministrum, cum illo egreditur, intuitus vnde ille hauriret. Quumque cerneret de puteo produxisse quod afferebat, videns aquam esse mutatam in vinum, Dei bonitatem collaudabat, qui vetera erga illum miracula renouaret. Cuius temporibus monasterium diui Benedicti in Nendorp sumpsit initiũ. Sed & comitatus de Hoia eadẽ ætate exoritur, quum esset in Imperio Hen-

Miraculum supra iam commemoratum.

ricus sextus, Friderici maior filius, cui desponderant Constantiam monialem, vt per eam regnum assequeretur Neapolitanum, imò vtriusque Siciliæ. Quo de matrimonio natus fertur secundus Fridericus, de radice reguli basiliscus. Erat enim iste secundus maior, quàm auus, hostis ecclesiæ. qui multa diu fecit ad eneruandā ecclesiæ potestatem. sed impegit in lapidem, super quem Deus ædificauit ecclesiam: cuius tantum est robur, vt nec portæ inferi præualeant aduersus eam: quanto minùs mortalis homo, vas putredinis, concha sterquilinij? Cepit Cardinales, ex prouinciis in vrbem properantes pro concilio, in quo res omnes pacarent. Nulli immunes: Prælati, Abbates, Præpositi, Archidiaconi, ad vnum omnes in carcerem coniiciuntur. In quo dum manent, supra duos annos vacabat sedes apostolica, miserabili facie ecclesiæ: donec quibuscunque conditionibus laxati, creārunt ex suo numero Pontificem Sinebaldum, virum nobilem, doctum, & (vt putabatur) amicum Imperatori. Qui gratulatum festinabant ad Imperatorem, nunciantes, amicū Cardinalem esse creatum Pontificem, respondit: Sinebaldus ex amico Cardinali, factus est inimicissimus pontifex. Is erat Innocentius quartus, cuius extanr commentaria in Decretales, omnibus doctis veneranda. Imperator execrationibus petitur à Pontifice, celebrante concilium in Galliis, quò se venturum pollicitus est Imperator: sed misit pro se nuncium, doctorem Thadæum iurisconsultissimum, qui multa pro Imperatore allegaret, sed frustrà. Multo enim plura opponebantur de iure diuino & humano, quæ omnia Fridericus temerauit depositus & execrarus: sed perstitit in duritia in finē. Detmarus autem Pontifex Mindensis, sedit annos vigintiunum, sub hoc turbine rerum, dum Otto & Philippus digladiarentur

1206. de Imperio: & in vigilia Thomæ de Aquino emigrauit, anno Christi MCCVI.

CAP. 19. *Adolphi Osnaburgensis ecclesiæ vigesimi octaui virtus & pietas.*

OSNABVRGENSI ecclesiæ, post translatum in ecclesiam Bremensem Gerardum, vigesimo octauo loco præfuit Adolphus, vir singularis industriæ, & deuotionis non vulgaris: qui officium cantoris auxit: sed onerauit vicissim, vt cultū religionis amplificaret, multa per industriā & solicitudinem adiunxit ecclesiæ: simul insistens & spiritualibus & corporalibus incrementis. Ad declarandam sanctitatem viri, hoc referunt memorabile, quòd quum iter facerent in Varstenouw, itinere medio casellam habuit vir leprosus, quem miseratus episcopus, quoties pertransiret, curauit inuisere: & allocutione fraterna inuitauit ad patientiam, proposita ei in exemplum Christi passione: & nihilominùs eleemosynam reliquit indigenti. Pertæsum erat ministerialibus moræ, quam ibi faciebat præteriens episcopus: & tamen quum illi nemo opponere auderet fastidium, effecēre, vt transituro per viam episcopo, subduceretur, per ordinationem illorum. Intrauit de more casellam episcopus, & quem illi dudùm transtulisse videbantur, ne ibi tempus perderet episcopus, videt ille ante se in loco sedere consneto. Cui quum solita monita repetisset Adolphus, in gratias soluitur leprosus: dicens se doctrinis eius plurimùm profecisse: & videntibus cunctis qui aderant, spiritum efflauit: dabatq; signa sanctitatis, cunctis admirantibus, & de sua fraude quam commiserant, dolentibus. Adeò fuit opinatæ sanctitatis moriens episcopus, vt qui lapidem sepulturæ eius transiens, inhonoro pede tangeret, eo die singularem ignominiam incurrebat. Præfuit autem ecclesiæ suæ vigintiuno annis, cum plurima sui laude, & suorum profectu.

Miraculum.

CAP. 20. *Quemadmodū Brunwardus in ecclesia Semerinensi se gesserit.*

MECKELENBVRGENSIS ecclesia, nouissimo tempore Bennonis episcopi, qui annis quinquaginta præfuerat, multo labore, & periculis non paucis, transfertur in Suerin: & succedit Bennoni Brunwardus, ex fratrib⁹ eius vir præcipuus, qui ecclesiam moribus & rebus plurimùm ornauit. Quum enim esset Berno, siue Bruno (vtrunque enim legitur) ordinis Cistertiensis, creditum est, illum vixisse cū aliquantis sui ordinis fratribus: tamen certā inde traditionem non habemus. Præfuit autem & iste ecclesiæ suæ longè post hæc tēpora, per annos quadraginta qua-

1200. tuor. Excessit enim rebus humanis vigesimo septimo post MCC. Vidit mirabiles mutationes temporum, Henrici Leonis & Friderici Imperatoris exitum, laborem filiorum ad retentionem partæ dignitatis: quanuis filij Henrici ad ducalem honorem nunquam redierint, nisi quòd ex filiis eius Otto electus Romanorum rex, à

summo

summo pontifice gratificante partes eius, meruit coronari, vt esset Imperator. Sed erat ei labor plurimus, & infinita perplexitas, dum luctaretur cum Philippo æmulo. Maior etiam succreuit illi in fine aduersitas, quum Romanæ ecclesiæ contumax fieret, ab illa excommunicatus: etiam Imperio depositus, quum aduersus illum Fridericus secundus eligeretur, multa etiam illi conflictatione resistens. Cessit idem Otto in Flandria aduersus se ducanti exercitum regi Franciæ, quum Otto propinquo suo regi Angliæ ferret suppetias. Captus est ibi comes Flandriæ, & vix euasit manus Gallorum, Romanorum Imperator. Hoc illi arbitrantur infortunium obuenisse, quia Romanam ecclesiam, quam antè semper veneratus est, & à qua potissimum in id dignitatis prouectus, videtur contempsisse. Multa fecerat pro eo Innocentius III. vt aduersus potentissimum hostem, ipsum tueretur, quod alioqui suis viribus non potuisset. Fefellit eum amor Imperij, cuius antiqua iura per Italiam contenderat recuperare: illa imperens, quæ iam aliquandiu Romana possedisset ecclesia. Sed Fridericus aduersus hunc electus, nihilo fecit rem meliorem, si non deteriorem: quod in sequentibus narrabitur.

Ottonis Romanorum Regis infortunium.

CAP. 21.

MONASTERIENSEM, quæ pridem Mimigardeuordensis dicebatur, ecclesiam, per ea tempora gubernabat Godscalcus, ordine pontificum vigesimus quartus, humili genere, Saxo natus: sed natalium originem, virtute & industria suppleuit. Nam Imperator Fridericus, eius laudabili vita permotus, eidem de Mimigardeuordensi ecclesia prouidit: quam & laudabiliter rexit, & fortiter aduersus insurgentes defendit. Nam confisus in adiutorio altissimi, & in protectione sancti Pauli, sustinuit impetus insurgentium sibi comitum de Tekeneborg, qui omnia sibi pro consuetudine inolita licere putabant. Nam & comites de Arnsberge, & militares de Meinhoeuele superauit, adiutus à paucis fidelibus, quũ multi ex suis eum desererent: de hostibus gloriosè triumphauit, ecclesiæ iura defendit: & post multum laborem, in pace quieuit. Sensit procul dubio suis temporibus motus prouinciarum sub Imperatore Friderico, & Henrico duce, in nouissimis diebus illi se obiicientе: quum illum Imperator post multam principum querimoniam euocatũ, & contemnentem imperialia iussa, pro insigni contumacia in Imperium, destituit honore ducali, & aliis principibus attribuit eius dignitates. Nam archiepiscopus Coloniensis ducatum Westphaliæ, quæ est vetus Saxonia, sibi desumpsit, & retinet in hodiernum. Bernardus quoque de Aneholt, ducatum cum titulo Saxoniæ suscepit Imperiali munere: & tenent vsque hodie posteri eius, inferiorem ad Albim Saxoniam. nam superiorem habent Misnenses: quod in Saxonia ostendimus, quomodo, & vnde, & quando factum sit.

Episcopus pro Ecclesia iure defendendo armacapit.

Henricus ob contumaciam ducali honore destitutus.

CAP. 22.

IN ecclesia Rarzeburgensi optimo pontifici & longæuo Isfrido, tum deficienti, surrogatur Philippus, non sine contentione fratrum: nam alij capellanum, alij præpositum præferebant. Sed, quod in Wandalia diximus, Albertus comes assumptus arbiter, litem diremit, & Philippo consignauit. Præfuit autem ecclesiæ suæ in omni sanctitate & iustitia, imitatus recentia sui prædecessoris vestigia. quæ illi sanctitatis memoriã adeò commendabant, vt nisi esset ipse durissimus, eis insistere pro virili moneretur. Hoc est illud tempus, quo Teutonici cum Gallis & Venetis, capta Constantinopoli, regem sibi creauerunt comitem Flandriæ Balduinum. Veneti autem ex suis patriarcham constituerunt. Præfuit aliquandiu plurimo labore, quod necesse fuit: vir alienigena, Græcis & domesticis & forensibus conflictatus: sed grauissimo in prælio cæsus, occubuit, quod constabat. Inuentusque est posteà homo, qui se Balduinum diceret, non cæsum, sed prælio cedentem: quando neque victoria prosperari potuit, nec gubernatio illi in gente aliena successit. Multos in eam fidem traxit principes, vt Balduinus crederetur: plures experimenta fecère, & tentamenta plurima, & multis fidem fecit: alios reliquit in ambiguo. Filia erat Balduini, quæ nullo pacto induci potuit, vt crederet esse patrem suum: semper exsufflauit, falsarium dicens. Ad extremum etiam de mendaciis conuictum, iussit in Insulis (ciuitas est extrema Flandriæ ad occiduum) appendi in furcas. Obiit per hæc tempora Agnes vxor Henrici comitis Palatini, qui filius erat Leonis. Ea tumulatur in ecclesia beatæ Mariæ ad Sta-

Comes Flandriæ Balduinus in regem eligitur.

dium: nam Stadensem comitatum ex paterna ditione sibi defendit idem Henricus.

CAP. 23. IN ecclesia Verdensi tum Rodolphus præfuit, ordine trigesimus eius ecclesiæ episcopus, magni nominis apud Imperatorem Henricum sextum. Hic Rodolphus cruce signauit Fridericum Imperatorem, eius Henrici patrem, dum proficisceretur in terram sanctam: sed in Armenia defecit, quod diximus, aquis præfocatus: princeps, qui mari & terræ dominaretur. & quum Henricus filius ei successerit in Imperio fauore Rodolphi sui, multùm respexit in ecclesiam Verdensem, & contulit eidem ecclesiæ in perpetuum contemplatione pontificis, ducentos mansos cultos circa Notendorpe, & bona in Frilede cum omnibus suis attinentiis: item prædia in comitatu Stadensi, quæ sibi Harduicus archiepisco-
1196. pus iniustè vsurpauit, anno Christi, M C X C V I. & acquisiuit ecclesiæ aduocatiam in Honstede. & multa alia bona, & magna priuilegia ab eodem Henrico Imperatore: cui idem Cæsar donauit medietatem arcis, & de subtus Salinæ in Luneborg, prout in priuilegiis desuper confectis plenius continetur. Hic ædificauit arcem Rodenborg, & instituit vicariam episcopalem in foro Verdensi. Per-
1205. uenit autem ad annum Christi M C C V. Luctabantur tum de Imperio Philippus
De Imperio concertatio. Sueuus, & Otto Saxo: & dubia sæpè victoria conflixerunt. Philippo maior pars principum inhærebat: Ottonem etiam proximi aliquando deseruerunt. Nam ad oppidum Brunswig descensurum in aciem ad confligendum, frater eius Henricus deseruit, transiens ad hostem. Sed tamen fortuna, imò respectus Dei desuper, seruauit Ottonem. Colonienses etiam, dimisso Ottone, in gratiam Philippi redierunt. Deinde habito conuentu in Quedelinborg, duobus cardinalibus præsentibus, de concordia & reconciliatione tentantes, nihil profecerunt: treugas tamen dederunt vsque ad festum Ioannis baptistæ. Sed proximo anno cæsus in aula Philippus, controuersiæ finem dedit.

CAP. 24. HILDESEMENSI tum ecclesię pręfuit Harbordus, ordine vigesimus sextus, præfuitque annis nouem, natus genere militari: vir industrius & bonus, qui sub Imperio sexti Henrici, vidit filios Henrici Leonis pro recuperanda dignitate ducali laborare: sed erat Imperator Fridericus tam tenax, vt non mutaret, quod tanta maturitate, & tanto principum consensu erat constitutum: nec filius eius Henricus obsequiis deliniri potuit, vt patris sententiam retractaret. Quomodo enim appræhensam ab aliis possessionem poterat extorquere de manibus promerentium ab Imperio iusta feuda? maiora quidem prouenerant duobus. Nam tertius Wilhelmus erat contentus retentis à patre ditionibus Brunswici & prouinciarum, qui sunt hodie magni principatus. Henricus autem filius Henrici, quum sequeretur Imperatorem Henricum in expeditionem, tam sedulis obsequiis peruicit, vt vnicam filiam Conradi comitis Palatini coniugem acciperet cum paterna dignitate. Creauit illum Imperator militiæ suæ magistrum, & ductabat ordines in Siciliã: & charus erat satis Imperatori. Otto autem germanus eius, Anglorum regi auunculo inhærebat, qui tum hæreditario bello luctabatur cum Francis. Inde auocatus ad Imperium, inextricabilem suscepit laborem: sed propitio Deo, fauente Romano pontifice, & rerum voluente fato, vt de medio fieret
Ecclesiæ gladius qualia immittat vulnera. æmulus, superabat, & indubitatus erat Romanus Imperator: felix, si non Romanæ ecclesiæ pro iuribus, vt putabat, Imperij se obiecisset. Gladius ecclesiæ diu contemnitur: sed tamen durant eius vulnera, & putrescunt, inde sorde sua admonent mortales, vt in viam redeant.

CAP. 25. MAGDEBVRGENSIS quoque ecclesia, post Wichmannum suum longæuum pontificem, meruit successorem Ludolphum, hominem rustica origine natum, sed non vulgari virtute, neq; industria. Erant ei natalia ex villa Kræppenste-
Ludolphi Magdeburgensis ecclesiæ episcopi vita. de. Wichmannus videns indolem eius, curauit vt ad literarum gymnasiũ Parisios perueniret. Ibi bonis literis indulsit per annos viginti. Quibus cumulatus, reuertitur in patriam, suo se reddens archiepiscopo. Ille cum docendis paruulis iussit ç præesse. Quam rem ex animi sententia ita curauit, vt pontifici suo semper magis ac magis commendaretur: inde assumptum, fecit ecclesiæ canonicum.

Quo

Quo in loco ad decanatum profecit, & archiepiscopo in curis secularibus per multa bella occupatissimo, rem diuinam Ludolphus curauit. Quum autem Wichmannus post plurimum laborem è vita migraret, non est inuentus in eo cœtu, quem Ludolpho præponerent. Igitur voluntate patrum creatur archiepiscopus. Voluere, credo, virum Deo inhærentem, non secularibus tantoperè rebus implicitum. Cernebant in Wichmanno, quid oneris esset, habere & fouere pontificem, semper inter arma diuersantem: sed tamen quum necesse est, vtraq; manu pugnandũ est pontificibus. Nunc autem post virum bellatorem, voluere pacificũ: imparem natu, sed parem industria. nam authoritatem ex sapientia & sanctitate facilè mutuabatur. Igitur susceptam ecclesiam Ludolphus religiosè tuetur, vt in fide & in moribus proficeret: idq; per tempora sua religiosè curauit, quoad potuit, à secularibus negociis se retrahens, vt ei placeret, cui se probauit: & deinde compositus, æterna pace quieuit, tumulatus in ecclesia sua.

Pontificũ studia esse quæ debeant.

CAP. 26.

HALBERSTADENSI quoque ecclesiæ præfuit episcopus, nomine Bartoldus, incertum vnde ortus: sed nisi præstantem, præsumere nemo potest, ea tempestate, inter tot rerũ turbines, conscendisse ad pontificatum: in illa præsertim ecclesia, quæ temporalium rerum splendorem nõ minimum tum habebat. Erat autem à primo vigesimus: præfuitq; per tempora imperantis Henrici sexti, annis septẽ: & solutus, in fata concessit. Feruebat tum bellum in terra sancta, pro recuperanda Hierosolyma: sed non potuère vires Germaniæ, Franciæ, & Angliæ, quæ tum conuenerant in eam prouinciam, recuperare amissam sanctam ciuitatem. Obstitit vigor & industria Saladini, fortissimi & inuictissimi regis, ne in vniuersum contemnamus nationem Sarracenorum. Multitudine magna prodeũt, sed & vigor regnat in pectoribus. Nihil enim Saladino ad summi regis gloriam defuit, nisi veritas religionis, quam ille susceptam à patribus falsam, feruentissimè defendit. Et vbi concessit naturæ, iussit in hasta circunferri camisiam, præcone clamante: Hanc secum feret mercedem Saladinus, Asiæ domitor, gentium victor. Filij eius de regno dissensere, vt fieri solet. & erat opportunum tum institisse: sed nescio quæ nostratum fortuna, aut quæ fides in religione. Vbi armis & ferro non potuere, auro pugnauere Sarraceni, & vicerunt: vidente & ab alto dissimulante, qui mundum tacitus gubernat, sinens in mœnibus terrenæ ciuitatis sedere cæcos & claudos, ad sugillationem eorum, qui iustum imperium non satagunt propagare ad infideles. Sed hæc aliàs. Iste pontifex, septem annis in pontificatu peractis, concessit in aliam regionem, vacuefaciens sedem successori.

Bellum pro recuperanda Hierosolyma frustrà susceptum.

Saladini virtus.

Belli gerendi occasio.

CAP. 27.

MIMIGARDEVORDENSEM ecclesiam, ad nouissima Friderici tempora, & per successionem Henrici filij eius, regebat Hermannus, eius nominis secundus, comes in Catzenellebagen, quem patrem cognominabant, ordine vigesimũ quintum à primo, triginta annis præfuit ecclesiæ suæ. Hic intra ciuitatem suam instituit duas ecclesias collegiatas, augens rem diuinam sanctorum Martini & Ludgeri. Instituit etiam & dotauit monasterium campi sanctæ Mariæ, in quo & primũ lapidem posuit, & magnã pecuniæ summam superimposuit. Obsecutus Imperatori in expeditione Italica ad Mediolanum, obtinuit, vt ipse & deinde successores sui essent deinceps, & appellarentur in perpetuum, principes. Hoc mirum quomodò scribatur in annalibus, præstari ab Imperatore pontificibus, vt principes dicantur. Si accipiunt feuda cum regalibus, si rursus largiuntur nobilitati feuda, præsertim ducibus & comitibus: cur non hoc nomine sine dono Imperiali memorantur? Sed multa sunt eius generis in cæremoniis, quæ expectantur à summis principibus, etiamsi dari nihil opus esset, vt conspectior sit & illorum qui largiuntur, authoritas, & eorum qui suscipiunt, dignitas. Sub Harduico Bremensi episcopo, ad eius tempora nouissima prouenit, vt Canutus Daniæ rex, misso in expeditionem Waldemaro fratre, duce Slesuicensi, Hamburgum & Stadium contenderit occupare, vt in potestate haberet Albim fluuium, vnde locupletem intellexit nauigationem. sed archiepiscopus Harduicus, & Adolphus Holsatiæ comes, ad Eidoram illi occurrentes, illa quidem vice restiterunt, & represserunt venientem: sed anno proximo, qui erat primus post millesimum ducentesimum, reuersi duplici & vtroque 1201.

Pontificibus ab Imp. præstari, vt dicantur principes.

Hamburgum capitur. maiore agmine, dux Waldemarus per Albim ascendens ratibus, rex Canutus terrestri itinere, capiunt Hamburgum. Adolphus comes, qui inerat oppido, pridem fugatus à rege, Holsatia pactis conditionibus egreditur: sed quum non posset implere pacta, mittitur in carcerem, reclamans, quòd publica fides interposita diceretur. quo tum etiam inclusus tenebatur Waldemarus, Slesuicensis episcopus, eius Canuti filius, quem Zweno rex Roschildiæ mactauit in conuiuio, cùm esset regnum tripartitum. *Lubeca capitur.* Progressus cum exercitu dux Waldemarus, Lubecam quoque cepit. tenuitque per annos supra viginti, quum nemo illam tueretur. Longè erat Imperator impar Adolphus comes, cui erat permissa. Imperium tum Romanum diuisum de gemino capite laborabat, Philippo & Ottone. Anno deinde proximo, Otto qui de corona confligebatur, filiam fratris sui Henrici in Hamburg copulauit eidem Waldemaro, duci Slesuicensi: vicissimq; alteri suo fratri Wilhelmo, sororem eiusdem Waldemari, dedit coniugem: vt auctis inde viribus, fortior occurreret fortissimo hosti Philippo. Erant autem solenni apparatu amborum nuptiæ Hamburgi apparatæ.

CAP. 28. PADERBVRNENSEM ecclesiã per ea tempora, post Sifridũ, suscepit Bernardus, eius nominis secundus: præfuitq; annis XVI. Hic, quum Fridericus Imperator se accingeret expeditioni in terram sanctam, tantæ fuit authoritatis apud nobilitatẽ, vt vicini eius fidei permitterent præfecturas & ditiones suas, quum sequerentur Imperatorem, nescientes an, & quando essent reuersuri. Wedekindus comes de Zualenberg, & de Waldegge alius, aduocatias suas in manus domini Bernardi episcopi Paderburnensis constituerunt, in præsentia Prioris & totius conuentus Paderburnensis ecclesiæ, adstantibus fratribus, Hermanno & Henrico comitibus cõsentientibus: & si quid iuris in eo haberent, etiã abdicantibus. & sic testamento suo condito, iter Hierosolymitanũ arripuit, cum Imperatore. Accepit autem pro hac beneuolentia ab episcopo, tradente ecclesia ex thesauro suo CCC. marcas argenti. Attende qui legis, quia annales commemorant Priorem & conuentum ecclesiæ Paderburnensis, non decanum & capitulum, num fortè ecclesia illa tum adhuc regularis extiterit. Eodem anno idem Bernardus episcopus Paderburnensis, montem Iburg occupauit, & munire cœpit: sed consilio ecclesiæ & fidelium suorũ, ab incepto destitit. Quis iste mons fuerit, annalium scriptor incertũ habuit, eo quòd ex superioribus Carolus Magnus dedit ecclesiæ Paderburnensi arcem Iburg, quæ nunc corruptè dicitur Driburg. Si enim tempore Caroli Magni iam ibi arx erat, nõ episcopus iste montem occupando, arcem primus ædificare cœpit, nisi antiqua munitio diruta fuisset omninò, & nunc de integro cœpta renouari. Hîc tamẽ adiicitur, quòd episcopus cœpto destiterit, & tamen arx illa vsq; hodie perseuerat: nisi forsan alius, postquam ille episcopus cœpto destiterat, quod ille inchoauit, posteà consummauit. Hoc etiã tempore rapinæ & incendia fiunt per diœcesim à Wedekindo & Hermanno de Waldeggen comitibus, qui complices suos contraxerant in munitiunculam Brobecke: quam idem episcopus cepit, & destruxit.

CAP. 29. HILDESEMENSEM ecclesiam, circa illa tempora digladiantibus pro Imperio Philippo & Ottone, regebat Sifridus episcopus per annos decem, quem Philippus suis partibus roborandis ibi collocauit. Prouenit autem, vt cùm ad Brunswicum obsidendum Philippus contendisset, magnis agminibus (duodecim enim principes cum cohortibus suis auxiliares ducebat Henricus, Ottonis, qui iam in vrbe erat, frater) non passus coangustari fratrem, cum agmine magno expeditorum ad germanum properauit, ingressurus, quod fecit, oppidum. Ciues autem Hildesemenses suo pontifici gratificaturi, armati exibant, Henricum ingressu vrbis prohibituri. Congreditur illis Henricus: & penè omnes aut cepisset, aut ad internecionem deleuisset, nisi Philippus iam expedito agmine illis opportunè affuisset. *Hildesemensis ciuitas graui obsidione cincta, & tandem miraculosè liberata.* Obsidetur vrbs magno molimine, pugnatur etiam acerrimè in diuersum. Penè captam vrbem, qui intrà fuêre, defendentes, eiecerunt denuò eos, qui per arma introierunt. Ducta in longum obsidione, beatus Author se fulgenti gladio ostendit in muris, & terruit Philippũ, &, qui viderãt, vniuersos. Eam rem quia pleniùs in Saxonia tractauimus, nunc paucis attigisse contenti, abimus. Sifridus tamen

postea

posteà in gratiam Ottonis reuersus, effecit vt ecclesia sua indemnis esset, alioqui igni & ferro castiganda. Magnus tum labor in Romano Imperio: vbique mala plurima. Goslariam pro Philippo sentientem quum principes edomare non possent, ciues Brunswicenses in absentia cepêre, ingressi noctu, dum nemo vigilaret, in vrbem: clàm muro transcenso, magnam ibi prædam in plumbo, stanno, argento habuerunt. Grata res principibus: tum Bremam cepêre, & Stadium, & episcopū miris modis coangustàrunt. Nam paterni iuris arbitrabantur vtranque vrbem: causam suprà ostēdimus. sed Hildesemensis, vt potuit, episcopus, in neutralitate permanens, finiuit in pace tempora sua, appositus patribus suis post annos decem ingressus sui.

Goslaria à ciuibus Brunswicensibus capta.

Cap. 30.

Verdensi ecclesiæ, post Rodulphum, præficitur Iso, filius comitis de Welpa, ordine pontificum trigesimus primus. Præfuit ecclesiæ annis viginti sex. Hic quanto paternæ solicitudinis affectu fouerit ecclesiam suam, facta eius laudabilia testantur. Nam bona hęreditaria militarium de Westene, pro ecclesia data, magna pecunia comparauit, prædia in Rauene & alia nonnulla donauit ecclesiæ. Hic est ille author collegij ad sanctum Andream in vrbe Verdensi, vbi & monumentum habet. Per eius tempora quum se Brunswicenses principes, nuptiis in Hamburg celebraris, deuinxissent coronæ Danicæ, Adolphus Holsatiæ comes, qui captus tenebatur à rege, vt laxaretur, tradidere Holsati duci Slesvvicensi Waldemaro fratri eius posteà regnanti, arcem Louenborg. Proximè rex Canutus decessit, successitque in regnum frater Waldemarus. Electi ad Imperium duo, Philippus atque Otto, grauissimis sæpè præliis diuerso exitu concurrerunt. Quum ad vicina Brunswici pugna instaret, Henricus, deserto fratre, ex causis quas in Saxonia memorauimus, transiuit ad Philippum. Hattuicus interim Bremæ archiepiscopus, in Stadio recipitur, quòd Henricus Palatinus, qui pro suo comitatum defenderet, eum exclusisset: siue quia Waldemaro regi tum oppugnaturo faueret. Stedingi interim genus hominum palustre, & perinde indomabile, vltra Bremam considens, Deo hominibusq; contumax, erexere cornua in suum pontificem. archiepiscopus cōtracto exercitu, mouit in eos. Illi prætensa in tempus obedientiæ specie, quum bonam auri summam archiepiscopo persoluissent, tum placatum abire sinebāt: non quòd ad sanam mentem populus sine sanguinis impendio reuerteretur. Harduicus autem administrato per annos viginti tres pontificatu, pacem, quam in vita rariùs est expertus, in morte, vt speratur, accepit. Pontifex zelo Dei & religionis amore non mediocriter laudatus, quod illius opera pietate plena, apertiùs contestantur. Tales autem frequenter à mundo, iuxta euangelicum veritatis verbū, pacem non habent, qui illam potissimùm solent à Deo pro pietatis officiis & postulare, & longanimiter expectare. Erat autem, quum ex hac vita migrauit, annus à Christo nato MCCVII. & surrexit ecclesiæ tempestas maxima de successore: quòd 1207. tum minimè rebantur, qui rem promouerunt, quum vellent statum ecclesiæ reddere meliorem, renouantes antiqua iura.

Brunswicenses principes coronæ Danicæ deuincti.

Cap. 31.

Bremensis ecclesia post Hartuicum, quum spem conciperet ad antiquum legationis honorem redeundi, multi ex canonicis elegerunt Waldemarum, Slesvvicensis ecclesiæ episcopum, sed eo iugo summi pontificis authoritate absolutū. Erat vir regij sanguinis, filius eius Canuti, qui cum Zuenone & Waldemaro regibus, quorum alter ante se, alius post illum regnauere, est tripartitus: sed in conuiuio Rodtschildiæ per Zuenonem cæsus, cùm Waldematus quoq; qui periculum euaserat, peteretur. Is quum esset episcopus Slesvvicensis, per materni generis amicos Norwegios studebat coronam regni iungere mitræ pontificali. Id quum persensisset Canutus rex Waldemari filius, captum seruauit, ac diu macerauit in carcere: interuentu tamen reginæ post multos annos laxatur, & summi pontificis interueniente decreto, abiurauit ecclesiam Slewicensem, & omnem locum, in quo suspectus videri posset regi: profectusq; est Bononiam, & ibi literis vacabat, quum haberet ex patrimonio, vnde viueret abundantissimè. Eum virum quum scirent canonici Bremenses absolutū ecclesia sua viuere, simul quòd sperarent per illum, magni sanguinis virum, recuperaturos pro ecclesia sua legationis honorem per

Episcopus coronam regni mitra pontificali studet iungere.

regna Aquilonis,elegerunt epiſcopum. Alij tamen poſtularunt Gerardum,Oſnaburgenſem epiſcopum:ita inter duas poſtulationes res hærebat. Quumque Waldemarus decretum electionis ſiue poſtulationis ſuæ ad eccleſiam Bremenſem,per ſolennes oratores accepiſſet,profectus eſt cum illis Romã, & apud ſummum pontificem de confirmatione inſtabat.Gratulabatur illi pontifex, quòd poſt eccleſiã, cui cedere cogebatur,inueniſſet digniorem:nec feſtinabat confirmare,ſuſpicatus eſſe in itinere,qui aliud nunciarent.venit cancellarius regni, amiſſis in itinere literis incurſu latronum,ſed verba oppoſuit Waldemaro,ab illo præſtitũ iuramentum,quòd in nullo loco,quo regi ſuſpectus videretur,conſiſteret.In Brema autem ſuſpectiſſimus eſſet,quòd eſſet ille locus inſidiandi regno opportuniſſimus.Itaque quum cerneret ſe Waldemarus nihil in vrbe perfecturum,abiit inſalutato pontifice,quum tamen eſſet iuſſus,indiſcuſſa cauſa non abire.Contulit ſe ad regem Philippum,quem ſciebat Ottoni æmulo,& Danorum regi,qui illi affinis erat,infeſtiſſimum.Cuius ope & literis & nunciis miſſus eſt Bremam,& ab eligentibus nõ mediocri ſuſceptus honore. In vrbe,quòd illicentiatus abiiſſet, excommunicationis literæ in eum decernuntur:quæ multo tempore latuerunt, nemine audente illas inſinuare.Erat ſumma Bremæ feſtiuitas,fortè Dedicationis: & magna multitudine ad altare pro oblatione contendente,immiſcuit ſe tut bæ qui literas tenebat: & illas incognitus,citò manum retrahens,aræ impoſuit,in turbam amiſſus:ita patuit, quum mirantibus cunctis poſt ſacrum officium,quid literæ, vnde veniſſent incertæ,continerent, Waldemarum non ſolùm non eſſe confirmatum,quod prætendebatur,ſed à ſummo pontifice etiam excommunicatum.Ita res in multam differentiam excreuit,quum papa Gerardum Oſnaburgenſem ad hanc eccleſiam confirmando tranſtuliſſet.

Prudenter.

CAP.32. LVBECENSIS quoque eccleſia, per ea tempora viduata ſuo pontifice Theodorico, accepit epiſcopum ex fratribus Lubecenſis eccleſiæ Bertoldum, virum præſtantem. Iſte ob certas incommoditates reſignauit Burgenſibus Lubecenſibus habitationem,quam habuit in veteri Lubeck,cum conſenſu capituli ſui. Tenuit tamen vicinam manſionem vſq; hodie eccleſia in Algide curia. Inſtituit iſte camerarium perpetuum pro canonicis ſuis, & illi de perpetuis redditibus menſæ ſuæ prouidit. Primus hic exædificauit molendinum in Vthin, ſeditque annis viginti quatuor. Interim Waldemarus de Bremenſi eccleſia contenderat, quum pars ſe illi opponeret,quæ mallet epiſcopum Oſnaburgenſem à ſede Apoſtolica tranſlatum: in quibus erat oppidum Stadenſe, quod Waldemarus armis expugnauit. Dux Saxoniæ Waldemarum defendit. Is erat Bernardus de Anehol t,qui memor beneficij, quod à Friderico Imperatore acceperat, filio eius Philippo,nũc de Romano Imperio contendenti, inhæſit: & quoniam Philippus Waldemarum, aduerſus Ottonem æmulum ſuum,& regem Danorum illi affinem,quęrebat epiſcopari:Bernardus iam dux Saxoniæ, illum armis adiuuit. Ciuitas Bremenſis vſqueadeò inhærebat Waldemaro,vt pateretur ſe propter eum eccleſiaſtico ſupponi interdicto: quippe quæ poſteritati Henrici Leonis aduerſaretur,quòd in ea dominium quæreret,vnde per Waldemarum ſperabat exire. Dux autem Bernardus de Hadelerio reuerſus Betneborg,diem clauſit extremum. In ducatu Saxoniæ illi ſucceſſit iunior Albertus: nam Henricus ſenior maluit Comitatum quietè poſſidere, quàm maiorem dignitatem cum labore: quàm diu enim ſupererant Henrici filij, ſemper in oculis eorũ fuit,quod paternum honorem, paterna & auita prædia,poſſideret extraneus. Non poterant æquis oculis intueri æmulos,de ſuo patrimonio glorificatos. Sed Henricus tum vſus modeſtia,fratri iuniori ducatum permiſit plenum laboris. Nam Philippo inde, quandiu ſupererat, cogebantur militare:tamen erat Philippo ſuperſtes Bernardus, & ante mortem Ottoni reconciliatus:quod in Saxonia oſtendimus.

Aemulatio.

CAP.33. MONASTERIENSIS,quæ & Mimigardeuordenſis eccleſia,tum epiſcopũ meruit poſt Hermannũ,inſignem virũ, Bremenſis eccleſiæ præpoſitũ, natũ de Benthem Comitem,de Cappenberg comitis propinquum. Hunc primum ferunt per capitulũ electũ:ordine vigeſimus ſextus,epiſcopus fuit.nam eatenus Imperatores.

pro

pro suo arbitrio constituere solebant. Eo tempore quum à Soldano Babylonis obsidionem duram pateretur ciuitas Acon, vltra mare in Palæstina, Ludouicus rex Franciæ, & Eduardus rex Angliæ, illuc expeditionem instituerũt militarem. *Expeditio aduersus Soldanum Babylonis feliciter suscepta.* Idem Otto cum fratre suo de Benthem comite, & Guntero episcopo Osnaburgensi, & Conrado præposito Monasteriensi, & aliis compluribus, iuncti regibus & principibus memoratis, mare transierunt, & ciuitatem obsidione liberarunt memoratã. Captas quasdam vrbes recuperauerunt, & multa alia memoratu digna peregerũt. Interim in ditione Bremensi Stedingi, homines infrenes, qui pridem sub Hartuico archiepiscopo resipuisse videbantur, iam recrudescunt: arces Mintzow & Zehuss destruunt, Hagena obsident. Waldemarus eos excitasse videbatur, quãdo reliqua omnis prouincia, publicatis literis Apostolicis, illi fuit aduersata. Storlo destruunt, & plurimam vndiq; vim intendunt. Henricus comes de Hoia congressus grassantibus, magnam eorum manum fudit. Gerardus iam archiepiscopus Sluttere excitauit. Henricus dominus Brunswicensis Leonis filius, illi opposuit pro Waldemaro Falkenberg. Diu valuit ea diuersitas. nam anno MCCXV. rex Danorum Waldemarus, 1215. per Albim ascendens, Imperator Otto à terra cum fratre Henrico, & marchione de Brandenburg, & Waldemaro episcopo, Hamburg iterùm obsederunt, & ceperunt. *Hamburg iterum capitur.* Iam enim in eum modum coaluit vetus illa ciuitas, vt portas clauderet tot venientibus ex aduerso principibus. Sensit enim cum Gerardo, quem Romana sedes confirmauit archiepiscopum Bremensem. Interim Adolphus comes Holsatiæ, Monasteriensem episcopum captum eripuit. nam arcem Werdenæ obsedit: sed mouit tum ex comitatu de Schowenburg. Nam Holsatiæ ditionem tum Dani tenebanr in diem suum.

RACEBVRGENSI verò ecclesiæ post Philippum, vir insignis Henricus pręficitur: CAP. 34. nimirum ex fratribus, qui tum feruente noua religione, & ipsi omni deuotione feruebant. Sed facit illorum temporum incuria, quòd non multa de præstantibus illis viris relata sunt in literas. Celebrata est eo tempore Romę insignis illa Lateranensis Synodus, *Synodus Lateranensis celebrata ab Innocentio III.* ab Innocentio tertio, anno pontificatus sui decimo octauo, in qua multæ constitutiones, hodie in corpus iuris redactæ, promulgantur. Aderant episcopi quadringenti, quos facile est ex Italia congregari, singulis oppidulis suos episcopos præferenribus. Præcipui fuere in ea patriarchæ duo, Constantinopolitanus & Hierosolymitanus. Antiochenus enim graui languore detentus, venire non potuit: sed misit pro se vicarium Antisiodorensem episcopum. Alexandrinus verò sub Sarracenorum dominio constitutus, fecit quod potuit, mittens pro se germanum suum. Primates autem & Metropolitani affuere septuaginta vnus. Cæterùm abbates, priores, præpositi, vltra septingentos. Legati Imperatoris affuere, & Friderici regis Siciliæ oratores: Imperatoris quoq; Constantinopolitani, regis Hierosolymitani, regum Franciæ & Angliæ, Cypri, Aragonum: aliorumque principum & magnatum, ciuitatum & communitatum ingens ibi erat multitudo. Multa ibi constituta sunt ecclesiæ profutura. Testantur decreta, quæ sunt hodie in corpore iuris. Sed de recuperatione terræ plurima sunt tractata, nihil autem prouenit fructuosum. Anno deinde proximo, rex Danorum Albim glacie rigentem transiens, Stadium iam pro suo Waldemaro, quem antè oppugnabat, iam verò defendit, voluit expugnare: sed veritus, ne fortè soluta glacies difficultatem faceret repedandi, totas vires suas conuertit in Hamburgum: quæ iam aliquoties in deditionem eius acceptam, iterùm atque iterum rebellauit, pro ecclesia Bremensi potius, quàm Comite. Nam ille iam pro derelicto habuit Holsatiam, in qua tamen filius eius quartus Adolphus tum educabatur, in spem abiiciendi Danici iugi, quod postea prouenit, vt in Saxonia ostendimus.

MAGDEBVRGENSI ecclesiæ tum præerat insignis vir, Albertus de Kirberge, CAP. 35. in Thuringia comes: præfuitq; annis vigintiquinque, ordine decimus octauus. Infaustum videbatur habere ingressum. die enim Parasceues quo primùm introducitur, incertum vnde, exoritur incendium graue, conflagrabat ecclesia cum campanili, decidere campanæ graui mole. Conflictus erat huic pontifici aduersus Ottonem Imperatorem, iam excommunicatum, destitutum à summo pontifice.

Episcopus cum Imp. ausus manum conferre, sed infeliciter.

Obuius ibat in armis Imperatori, ausus etiam conferre manum: sed victus multitudine & armorum peritia, retrocessit. Idem verò Otto cùm non diu post coronationem suam in Italia quædam oppugnasset, & arripuisset, quæ iuris essent Romanæ ecclesiæ, ipse verò ad Imperium arbitraretur pertinere: monitus à summo pontifice, vbi non destitit, est excommunicatus. & deinde, durante ac etiam crescēte con tumacia, est ab Imperio destitutus: & instigante eodem pontifice, contra eum est Fridericus secundus, rex Siciliæ, electus, in diabolum malum in Israel. Multiplicata sunt mala super terram, vndique bella & motus. Fridericus ex Italia descendens cum exercitu in Germaniam, terram patrum suorum, Ottone occurrente, variis in locis cum illo conflixit. Filiam iam antè Philippi, æmuli quondam sui, duxit vxorem, nuptiis in Northusen solenniter peractis: sed ea tamen humanis rebus excessit. Infeliciter inde in Flandria in regem Franciæ pro Anglo pugnauit. Incendia, rapinæ, bella plurima inter Ottonem Imperatorem & regem Fridericū facta sunt: donec Otto dysenteriæ morbo exhaustus, mortē obiit, & iam Fridericus solus rerum potiebatur. Fertur Otto ad extremum sincerè compunctus obiisse, quòd ecclesiam insectatus sit, quòd mala multiplicauerit per incendia & rapinas: & in arce sua Hartesburg ante obitum, à Sifrido Hildesemensi episcopo absolutus: quam absolutionem Honorius Papa fertur habuisse ratam, vt esset vigorosa. Sepultus est in Brunswick cum patre suo. Quo tempore ministeriales ecclesiæ Bremensis, arcem Vorda, quam dux Saxoniæ Luderus extruxit, hactenus ducales tenuerunt, occuparunt, & tenet ecclesia in hodiernum.

Inter Ottonē & Fridericū Imp. plurima bella.

CAP. 36.

GERARDVS Osnaburgensis episcopus, ad sedem Bremēsem est translatus: licet plurimum illi laborem creauerit Waldemarus, Sleswicensis primùm episcopus: quem initiò rex Daniæ detrudere, postea etiam in episcopatu illo Bremēsi defendere conabatur, cum ad omnia præstaret patientiam. multaq; pro eo passi sunt Hamburgēses, quos rex Daniæ sæpè afflixit plurima calamitate. Tum verò, quum illum diffidentia glaciei, quæ Albim cōstrinxerat, terreret, versus à Stadio, in Hamburgum conuertitur. Quæ vrbs iam aliquoties in deditionem accepta, iterùm Gerardo legitimo pontifici paruit. Nam Adolphus comes, qui iam filium habebat in Holsatia paruulum, ipse agens in dominio de Schowenburg, potnit occultis consiliis rem agere (nam de apertis præliis non legitur) sed tamen vrbs Hamburgi obsidionem passa, diu tolerauit, quum à superiori parte orientis à terra illi immineret Albertus comes, rex desubtus ab Albi tonaret, duobus fortaliciis eam vrbem constrinxere. nam rex desubtus ad Albim præsidium firmissimum collocauit. Manet hodie nomen loco intra vrbem, qui tum erat extra, vt platea dicatur noua vrbs. Albertus comes idem ab altera parte Orientis factitabat, obseruans terra & flumine, ne quid inueheretur. Manent hodie vestigia eius præsidii, non longè à villa Schipbeke. Quis verò fuerit iste Albertus, malè in annalibus explicatur: nam Holsatorū in linea nusquam iste est inuentus. Alii Albertum illum tradunt comitem de Aneholt, qui longè falluntur. Nam Bernardi de Aneholt, postea ducis Saxoniæ, minor filius Albertus ducatum post patrē obtinuit. Alii affirmant, hunc Wilhelmi Brunswicensis domini filium, Waldemari regis ex sorore nepotem: appellant enim annales illum regem, Alberti auunculum, hoc est, matris eius germanum. Sed erat Albertus iste reuera comes de Orlemunde, natus Henrico patre, qui pro Adolpho tertio, quum pater eius apud Demin cæderetur, pro puero administrabat comitatum Holsatiæ: duxitq; relictam Adolphi secundi matrem tertiam, ex qua sustulit hunc Albertum, vterinum Adolphi germanum: sed hæc alibi latius. Hamburgenses ita obstricti, vt neq; terra, neque mari sinerentur exportare vel importare quicquam, cedunt necessitati, dedentes se victoribus. Stedingi populus palustris, vt magis magisq; Bremensibus aduersarentur, relinquentes Waldemarum, cui hactenus studuerant, Gerardo archiepiscopo & ministerialibus eius adhærent. Contra quorum insultus Bremenses Henricum Palatinum, Henrici Leonis filium, inuitant. Gerardus, & comes quondam Holsatiæ Adolphus, eiectus terra, cui Stadensem comitatum episcopus Holsatia exuto permisit, quòd causaretur in ecclesiam, de eo quod militassent magno suo impendio in Thietmarsia Hartuico archiepisco-

Hamburgenses Daniæ se dedunt Regi.

po.

po. Hoc enim loquuntur nonnullæ literę, per hæc tempora sigillatæ, pręsertim fundatio monasterii veteris Buxtehude. Præsidium ergò firmant ad ostium fluminis Swinge: sed dux illud euertit. Scire velim, quis sit ille dux. Nam Henricus Leonis filius, dux non erat, & hoc penè tempore defunctus Henricus de Aneholt fratri permisit ducatum. Bremenses malis coacti, & ipsi, eiecto Waldemaro, vnà cum archiepiscopo suo & Stedingis arma iungunt, & archiepiscopum suum introducūt, anno decimo, postquàm a summo pontifice est confirmatus. Qua re prouocatus Imperator Otto, cum fratre Henrico Bremensem prouinciam vastat & incendit. Comes autem Albertus nauigat in Liuoniam: & multi peregrini Hierosolymā petiere, de Marsilia profecti (ea est ciuitas Franciæ, ad mare mediterraneum) in quorum comitatu erat magister Oliuerius, insignis prædicator, postea sanctæ Sabinæ presbyter cardinalis. Sed parum in ea expeditione est perfectum.

Cap. 37. Halberstadensis ecclesia tum pontifice gubernabatur Conrado, insigni & religioso viro. Qui quum septē annis illi præfuisset, tædio rerum seculariū, ex authoritate summi pontificis eam dimisit: & in monasterium Sedebeke concessit, ibiq́; vitam finiuit. Supererant tum ex filiis Henrici Leonis, ducis quondam Saxoniæ, Henricus comes Palatinus, & Otto Imperator: sed ille multis laboribus cōflictatus, primùm Philippo secum electo, deinde Friderico secundo contra se electo, viuendi finem fecit. & Henricus frater insignia Imperii Friderico secūdo præsentauit in Francofordia, iamdudum contra Ottonem, iussu summi pontificis, electo: effecitque, vt ad cœtum Imperii Gerardus archiepiscopus Bremensis euocaretur super comitatu Stadensi, quem Henricus pro suo defenderat, archiepiscopus Adolpho comiti de Schowenburg permiserat. Ibi dum Gerardus compareret, diem suum obiit, anno Christi MCCXX. acto pontificatu in omni controuersia annum duodecimum. 1220. Nam Waldemaro occupatori non tam successit, quàm accessit, illum magnis laboribus sede sua occupata deiiciens. Cuius pleraque omnia vsque ad finem eius, quamuis ea simus executi, ne non tamen habere vir insignis peculiarem suorum temporum mentionem videatur, inserēda sunt quæ de illius rebus gestis nondum commemorata supersunt. Tertio demùm anno post mortem Hartuici, translatus est in sedem Bremensem: cui duras in archiepiscopatu partes fecit intrusus quondam Sleswicensis Waldemarus. per omnem enim vitam illi laborandum fuit aduersus potentem, & apud principes gratiosum aduersariū. Nam Henticus Leonis filius, dominus Brunswicensis, prius illum oppugnauit: inde rex Daniæ Waldemarus, Stadium pro Waldemaro atque Hamburgum expugnauit. Stedingi quoque, inuenta occasione, multa aduersus ecclesiam & Gerardum pro Waldemaro fecerunt, magis suo feruentes in omnes odio, quàm vlli studentes: durauitque ea contentio, donec Stedingi in odium, vt diximus, Bremensium, Waldemarum cum archiepiscopo persequerentur. sed & Otto Imperator, qui initiò multa in Philippum competitorem suum, & diuturna pro Imperio bella gerebat, quum demum extincto Philippo pacificus videretur, ducta in vxorem hostis sui filia, iam etiam prouinciam Bremensem cœpit populari, quòd Stadensem comitatum teneret, iuri ducum, vt asserebant, pertinentem. Sed non destitit archiepiscopus iura ecclesiæ suæ tueri. Nam Adolpho de Schowenburg comite accedente, cui illum commendauerat ad ostia, quod diximus, fluminis Swingæ erexit præsidium, vt omnem ingressum & egressum prohiberet euntibus, qui studerent principibus. Henricus hoc ipsum demolitur: sed hæc alibi persequimur latius.

Cap. 38. Hildesemensis verò ecclesia tum pontificem habebat Conradum, virum præcipuum, qui de religione censetur ferbuisse: nam per annos vigintiquatuor, quibus præfuit ecclesiæ, sex fertur monasteriorum author extitisse erigendorum. Nam cœnobium in Falkenberge ad Goslariam, ipse author prouexit, vt fieret: deinde in Winhusen ad Alram fluuium, vt fieret, ipse coniugi Henrici Palatini adiutor accessit: duorum deinde in vrbe Hildesem fratrum mendicantiū conuentus fieri iussit. Feruebat enim tum recens amborum ordinum institutio: & ideò quum sperarentur in illo feruore permansuri, ab omnibus amabantur. Nunc tem-

Murem in perã missum esse. porum successiones declarant, murẽ esse missum in peram: quem & summus pontifex, & maiores in orbe prælati, respiciũt magis, ne noceat, quàm vt prosit: sed hęc verecundius dici ob eandem causam par est. Duo præterea monialium monasteria in diœcesi: alterum, quod dixere Wulffinghusen, alterum intra vrbem ad vicina maioris ecclesiæ. De prędiis autem auxilio cęterorum prouidendum fuit. *Mendicantes monachi.* Mendicantes autem fratres etsi prædia non sunt instituti habere, nihil habentes tamen, omnia possident. Dum ista gererentur, Otto Imperator (aduersus quem Romanus pontifex procurauit erigi atq; eligi Fridericum secundum, primi ex filio nepotem, quòd contumax ecclesiæ Otto videretur) intromittens se de hæreditate Mathildis, potentis per Italiam dominæ, quam illa Romanæ reliquisset ecclesiæ: Otto autem arbitraretur ad domum pertinere Saxoniæ, vnde illa fuit progenita, vel ad minus ad Imperium, cuius ille iura debuit tueri. Vocauit autem Otto principũ cœtum in Francofordiam, Alemaniæ res volens componere, vt expeditius ferretur in æmulum Imperii Fridericum, totisq; viribus transmitteret Alpes ad domandam Italiam, quę cornua cœpit erigere aduersus Imperium: sed illum acerba mors surripuit. Interim Fridericus secundus patre, vt putatur, Henrico sexto Imperatore genitus, ad Imperium peruenit. cuius pertinacia, & (vt verius dicam) dura ceruix, non finit aboleri fabulam, quæ de illius natalib. disseminabatur. Domina Constantia, filia regis Siciliæ Rogerii monialis, nupsit Henrico regi, Friderici primi filio, hac lege, vt si patruus eius, qui regnum vtriusq; teneret Sicilię, ante eam moreretur, ad eam tota hæreditas perueniret. Frustra autem pactio interuenisset, si non is extitisset Henricus, qui armis ius suum ipse extorqueret. Noua nupta iam sexagenaria ferebatur, annos longè transgressa fœcundos. Medicorum adhibita sunt consilia, ne sine hærede Siciliæ regnum permaneret. Spondent operam, spem largiuntur prolificandi vetulæ mulieri. Intumuit venter spectatæ puerperæ, incertum quibus ex causis. Creditum est à multis, prægnantem esse reginam: credidit, cuius maximè intererat, Imperator. Ordinatum, vt in publico poneretur ad pariendum: aulæis tamen ad pudorem circumpendentibus prouisum ferunt, vt in horam partus ei alienus supponeretur, quem enixa regina videretur. Tres vno tempore muliereulæ non longè à reginæ domo prægnantes, non magno interuallo omnes pepérere: physici, molendinarii, aucupis vxores. vnius ex tribus, incertum cuius, infantulus affertur, & supponitur, vt aiunt, reginæ, vt ab illa progenitus à cæteris putaretur. Auito nomine pater illum vocare Fridericum, mater suo de nomine dici *Friderici II. natalia.* cupiebat Cõstantinum. Ea ferebantur natalia eius Friderici, qui se orbis malleum prædicabat: qui cum summis pontificib. grauissimas gessit simultates, qui cum Soldano Christi hoste occulta, vt ferebant, colloquia serebat, qui grauis omnibus Imperio, non Augustus ferebatur. Hæc non infamandi principis gratia retexo. Quid est enim immanius, quàm pugnare cum laruis? Quid immodestius, quàm principum honorem contaminare? sed quæ reperi, scribo, vt legentes execranda eius malè facta, illum pulchrè, si verum est quod prætenditur, respondere natalibus suis sciant.

CAP. 39. PADERBVRNENSEM ecclesiam hoc tempore regebat Bernardus, eius nominis tertius. Præfuitq; annis nouendecim. Vidit mutationes temporum mirabiles, pariter & miserabiles, in Ottone quarto: qui ad Imperium prouectus, oppugnatur à Philippo Sueuo, defenditur à summo pontifice. Vbi illum euasit hostem, suscepit Imperii coronam: & iam per Italiam circumspiciens, quum iura Imperii inciperet reposcere, admonetur, excommunicatur, deponitur à summo pontifice: Fridericus aduersus illum eligitur, cum quo luctatur de regno ad finem vitæ. Hoc Ottone mortuo, quia abundabat opibus, de diuite Sicilię regno & de prouentibus Sueuiæ effertur in superbiam, & fit cunctis intolerabilis. Curiam primam quam celebrauit in Francofordia, celebriter egit: ibiq; promissum accepit à principibus, vt filium eius Henricum paruulum, quàm primùm per ætatem liceret, crearent regem: quod suo tempore impleuerunt. Et reuersus in Italiam, ab Honorio summo pontifice coronam Imperii accepit. sed quum multa gereret in Sicilia, non etiam à terris ecclesiæ abstinuit: & monitus, non desistens, ab Gregorio non primùm excommu-

communicatur,& anathematizatur. Inter hæc Hogerus comes de Falkenstein, cepit Quedelinborg:& inopinatiori casu, Henricus de Suerin cepit regē Daniæ, venantem in regno,& abduxit vltra mare in ditionem suam. Creuit intereà Henricus filius Friderici Imperatoris:& coronatus à principibus rex, duxit coniugem, filiam Lippoldi ducis Austriæ, cuius Ducis filius accepit vxorē, filiam comitis prouincialis Hassiæ. Vtrorunq; nuptiæ peraguntur festo ritu Nurenbergæ. Iam ciuitas Brunswicensis erat in manibus regis Romanorum Henrici. Otto filius Wilhelmi, domini Brunswicensis, nepos Leonis, obseruata rerum gerendarum occasione, ciuibus non inuitis, recepit eam vrbem, quum minùs hoc timeretur. Facile est autē, volentes capere. Commissum est tamen intra vrbem prælium, quum præsidiū regis vrbi impositum ad arma concurreret: sed quoniam inclinauere ciues veteri & natiuo domino suo, eiecti sunt regii vrbe. Hic Bernardus Paderburnensis, expleto in pontificatu anno decimo sexto, concessit in fata. Successit illi Oliuarus, præstans vir, prædicator insignis,& qui maiori dignus loco videretur. Vnde factum est breui, vt relicta Paderburnensi ecclesia, concesserit in vrbem Romam, ibique creatus est cardinalis Sabinensis: duobusque tantùm annis præfuit Paderburnæ. Cedenti succedens Wulbrandus, vir vtiq; insignis,& ipse solis duobus annis præfuit, translatus ad ecclesiam Traiectensem. Vnde propter temporis breuitatem, Bernardo tertio subiiciuntur, vt non speciali quisque capite designentur.

Dania rex in venatione capitur.

CAP. 40.

BREMENSIS ecclesia, morte Gerardi viduata, alium recepit Gerardum, domini de Lippia filium, pridem Paderburnensem prępositum, religiosi patris filium æquè religiosum. Nam Bernardus nobilis dominus de Lippia (nam se comites nō asserunt) relicto seculo, monasterium ingreditur,& in abbatem prouehitur: inde etiam assumptus, cùm deuotione pro Christo peregrinandi tangeretur, consecratur episcopus Lealhensis in Liuonia. Ottonem inter alios Bernardus de Lippia habebat filium, episcopum Traiectensem: qui manibus suis parentem secundum carnem, consecrauit episcopum, factus parentis parens: & inde pater cum eodem filio, Gerardum archiepiscopum Bremensem, alium filiū, oleo sancto initiauit. Tam religiosam iste Gerardus duxit originem, nec minùs respondit generi suo in administratione: cui præstitit Deus, vt dominus Brunswicensis omnem quæstionem de comitatu Stadensi sopiuerit, tribuens ius suum, si quod illi competeret, ecclesiæ: deinde arcem ecclesiæ Ottersberg à Bernardo comite de Welpa occupatam, archiepiscopus per arma, quę contraxit in manu forti, recuperauit. Hoc est illud tempus, quo rex Franciæ Damiatam in Ægypto capit, sed non diu tenuit. Treugæ interponuntur ad annos octo. Soldanus crucem Domini vltrò reddidit, Christianos saluis rebus & corporibus Ægyptum exire permisit: omnes captiuos reddi iussit, ita vt tunc temporis captiuorum triginta millia laxarentur. Præcepit etiam alimenta diuitibus pro precio vendi, infirmis & pauperibus gratis exhiberi. Sed hæc meliùs alii, nos ad nostram prouinciam regrediamur. Quum per hæc tempora, quod diximus, rex Daniæ Waldemarus captus teneretur à comite de Suerin, Henricus rex Romanorum descendit Bardeuicum vrbem, ab Henrico Leone duce subuersam, sed tamen aliquantas suæ pristinæ consistentię reliquias seruantem. Ibiq; cum episcopo Coloniensi cœpit agere pro liberatione Danorum regis: sed conatus frustrà erat, quum sine magno impendio laxari quæreretur: postea tamen laxatus est, datis quinquaginta millibus argenti marcis. Venerat tamē in eundem carcerem, priusquàm laxaretur, Albertus comes de Orlemunde, rerum potitus per Holsatiā: quem congressi, huius pontificis tempore, comes Holsatiæ Adolphus & Henricus de Suerin, ceperunt. Redemit autem se, reddita arce Luwenburg, quam tenebat, in manus Alberti ducis Saxoniæ.

Otto Traiectensis episcopus patrem suum episcopum consecrat.

Damiata in Ægypto per Regem Franciæ capta.

Triginta millia captiuorū laxata à Soldano.

CAP. 41.

HALBERSTADENSEM excepit ecclesiam Fridericus per hæc tempora: præfuit annis vndecim, cum summa laude. Sacrum ex miraculo cruorem inuexit vrbi & ecclesię. Aderat cum clero suo in Magdeburg, quum archiepiscopus Albertus craneam diui Mauricii, dono Friderici Imperatoris acceptam, cum summa celebritate inueheret ecclesiæ suæ Magdeburgensi. Hoc est illud tempus anni vigesimi quarti, post millesimū ducentesimum, quū veniret in Flandriā, qui se assereret

comitem prouinciæ Balduinum: qui ante viginti annos cum peregrinis Constantinopolim profectus, ad Imperiale culmen ibi fuerat coronatus. Qui quia simillimus comiti Balduino fuit, vel si ipse fuit, Flamingi receperũt eum, multis eum muneribus honorantes. Cicatrices in corpore testabantur eundem, forma & habitudo corporis consensit, nisi quòd aliquanto breuior videbatur, quod defensores senio ascripsere. Prouinciam non benè discreuit. Interrogatus & in lingua Gallica, quam egregiè antè nouerat, aliquantulum cespitabat: nec mirum, quia inter Græcos & Sarracenos tot annis, à quibus captus erat, si is fuit, diu commoratus, volubilitatẽ Gallici sermonis poterat intermisisse. Sed Balduinus comes, Imperator Constantinopolitanus, à Conrado episcopo Halberstadensi (qui postea Cistertiensem ordinem intrauit) & à quibusdam aliis qui tunc Constantinopoli erant, cùm Balduinus Imperator contra Sarracenos conflixit, dicebatur verissimè interfectus. Iste aũt se retulit mortis periculum euasisse: à Sarracenis postea captum, tandẽ se asseruit absolutum: & quòd post absolutionem ad Papam venerit, confessus, quia inter infideles infideliter vixerit. Qua de re Papa sibi septennem pœnitentiam iniunxerit, affirmans, eandem pœnitentiam tunc expletam. Venit primò Valentiam: & comitissa Flandriæ, Balduini filia, eò conuolauit. Eo viso, dubitauit, patrem nécne recognosceret: & ab eo discessit. Multi barones pro eo consenserunt, sed plures dissenserunt. Rex tandem Franciæ volens examinare virum, iussit adesse Peronam, siquidem auunculus eius esse debuit. Et inter cætera dum ab illo quæreret, vbi honorem militis aurati sumpsisset, vel vbi & quando duxisset vxorẽ, non satis ad rem accessit. Fautores excusauere, quòd terrore mortis, quæ minitabatur, titubauerit. Tum multi deseruere virum. Dux Brabantię doluit: ille enim cum eo venerat. nec permittebatur intrare, quia eum esse comitem Balduinum certo certiùs asserebat. Rediit iterum Valentiam, paucis eum comitantib. Postea venit Coloniam ad Engelbertum archiepiscopum, auxilium rogaturus: sed Leodiensis episcopus, qui internouit discrimen veri Balduini, grauiter eum & sæpius suis literis infestauit, Trutanium & Ribaldum appellans. Ille verò se comitem Flandriæ & Imperatorẽ Constantinopolitanum affirmabat, habens sigillum eodem titulo innotatum. Rogauit ergo archiepiscopum, vt Leodiensem vocaret. Vocatus, venit: Missæ officium ex constituto peregit. Ante perceptionem corporis & sanguinis Dominici, accessit archiepiscopus, à viro prouocatus, & ait: Adiuro te frater episcope, per mysterium Dominici corporis & sanguinis, quod percepturus es, si veritatem dixeris, ad salutem: si mendacium, ad damnationem: vt mihi dicas, quis sit ille, quem tu dicis Trutanium & Ribaldum in Flandriam venisse, & qui se comitem dicat Balduinum. Episcopus stupefactus, fertur respondisse: Comes Flandriæ Balduinus est. Tum archiepiscopus viro consuluit, vt Romam iret, querimoniam Papæ deferret: promittens, si ad honorem rediret, ecclesiæ subseruiret. Proficiscitur, testimonia multorũ Flandriæ prælatorum & baronum secum deferens. Sed studio comitissæ & Arnoldi de Aldennardi, cui comitissa dicebatur familiaritatem nimiam exhibere, vię vndique occupantur: traditur, capitur, & apud Insulam ciuitatem Flandriæ suspẽdio necatur. Abbas sancti Ioannis in Valentia, sepeliuit eum in monasterio: sed iterum comitissa mortuum suspendi iussit in furcam. Verus, nécne fuerit, Flamingi diu certarunt. Libuit ad liquidum renouare annalium narrationem, quamuis breui commemoratione aliis quoque locis ea res sit attacta.

Balduini Constantinopolitani Imp. casus.

Supra, cap. 22

CAP. 42. MINDENSEM ecclesiam per ea tempora excepit Conradus, natus ex nobilibus de Depholt, ordine pontificum vigesimus nonus. Cuius temporibus fundatum est monasterium Bischoprode, tunc ordinis Cistertiensium, per hunc pontificem, iuxta oppidum Greuenalueshagen: inde per Adolphum illum, qui postea ingreditur ordinem Minorum, transfertur in oppidum veteris Rintelen. Demùm, vbi nunc manet, collocatur in oppidũ noui Rintelen. Ita mutauit sæpe locum, donec inueniret vbi consisteret. Huius etiam temporibus pontificis, fratres Prædica-
1236. tores locum acceperunt in Minda, anno Christi MCCXXXVI. Mirum, qua celeritate diffusi sunt duo ordines mendicantium, per Christianismum. Volabãt fratres de prouincia in prouinciam, de ciuitate in ciuitatem: nec quiescebant. Et erat expeditum

peditum illis iter, quando populus Christianus facilè mouebatur, cõſpecto feruore nouæ & inauditæ religionis: quando paupertatis amore, deſertis omnibus, ſpontaneam mendicitatem fratres obibant. Nihil erat tale auditum à ſeculo: & tamen quia vita illorũ & prædicatio erat conformis Chriſti euangelio, non poterant Chriſti fideles reſiſtere tantæ deuotioni. Erant etiã tum pontifices viri oculati, qui proſpicerent quid futurum erat, & iam factum cernimus. Graue eccleſiarum præiudicium, qui non facilè admitterent fratres memoratos, nec locum darent conſiſtendi. Cæterùm prædicationem diuini verbi impedire non poterant: & eſt populus ſemper illa affectione, vt feruentiùs inhiet ad ea, quæ cernit interdici. Et quoniam primus feruor infrigeſcebat, factæ ſunt noſtris penè temporib. reformationes obſeruãtiales: quæ vbi fuerint, veterem fructum renouant in eccleſia. Cæteri fratres, quos dicunt Gaudentes, ita ſe gerunt, vt etiamſi non eſſent, eccleſia Dei nihil pateretur detrimenti: poſſent ſine illis, paſtores eccleſiarum Dei populum gubernare: nunc verò priuilegiis ſuis, quæ præferunt, mirabile faciunt eccleſiis detrimentum, non contenti mendicitate, quam ſponte ſubierant, in qua nihil habentes omnia poſſident, magnis eccleſiæ prælatis non impares. Hoc illis præſtant Chriſti ſacramenta, & præſertim pœnitentiæ, quæ ſunt illis aurifodinæ. Sed quò me rapuit vehementia? redeundum ad Mindenſem pontificem Conradum, qui qualicunq; ſpe fructuum in eccleſia, locum fratribus permiſit in ciuitate ſua. Quòd ſi reſtagatus eſſet, populus ipſe etiam inuito aut non cõſentiente pontifice permiſiſſet. Præfuit autem eccleſiæ ſuæ hic pontifex annis vigintiſeptem & tranſiuit ex hoc mundo die ſanctorum Ionnnis & Pauli: bonum nomen auro precioſius relinquens poſteris ſuis, vt qui ſequi volent eius veſtigia, non aberrabunt.

Mendicantium duo ordines mira celeritate per Christianismum diffusi.

Vulgi ingenium.

Monachis mendicantibus vnde opes.

Osnaburgensem eccleſiam poſt Adolphum excepit vigeſimus nonus, Bruno, comes de Iſenborg, frater Theodorici Monaſterienſis epiſcopi. Hi tertium habuere fratrem laicum, Fridericum, qui iure non ſuo premebat eccleſiam regalẽ Aſſindenſem. Monitus ab Engelberto archiepiſcopo Colonienſi, vt vim contineret, & apoſtolicæ authoritatis & ordinarii literas contempſit: vnde procedente & creſcente contumacia, cenſuris eſt innodatus à dicto venerabili archiepiſcopo Colonienſi. Ferebat indigniſſimè comes, obſeruabatq; tempus, quo archiepiſcopum in agris depræhenderet. Conſecrare ille conſtituit eccleſiam in villa Zuelme. Superuenit illo fortior comes armatus, & intentis viribus proſiliens in archiepiſcopum, quum nihilominùs à ſuis defenderetur, magno certamine cùm vigintiocto vulnera intuliſſet, crudeliſſimè occidit. Magnus erat vbiq; luctus pro optimi pontificis indigna cæde. Henricus archiepiſcopus eius ſucceſſor, ita rem vltus eſt, vt arcem Iſenbergk deiiceret ipſe Fridericus, ſubmiſſo & pecuniæ obærato qui inſidiaretur. Anno reuoluto vixdum capitur, & Coloniã introducitur, per aduerſam portam, qua erat inuectus cæſus archiepiſcopus. Crudeli facto ſæua pœna imponitur: decernitur rotis tormentalibus per crura, per brachia, per dorſum & ceruicẽ confringi, ita pauit coruos nobile cadauer. Germani fratres eius, Bruno Oſnaburgenſis, & Theodoricus Monaſterienſis, velut complices, & ad minùs conſcii, accuſantur apud ſummũ pontificem: &, vt fertur, etiã conuincuntur, deponũturq;: ſed gratia aſſecuta, reſtituũtur. Comites de Tekeneburg & Zualenberge, cùm ſuper eadẽ factione accuſarentur, feruntur ſe legitimè purgaſſe. Negare tamen nec poterant, nec volebant, quin in fœdere fuerint cum Friderico memorato. Cæterùm conſilium cædis longè à ſe remouerunt. Feruntur tamen ambo in monaſteriis diuiſis, legitimam in finem vſq; vitæ peregiſſe pœnitentiam. Bruno autem Oſnaburgenſis multa fecit in componendis controuerſiis, quæ erant inter canonicos eccleſiæ & nonnullos citerioris ordinis: nonnullaſq; quęſtiones reſoluit inter epiſcopos & capitulum, vt ſe pacis ſequeſtrum monſtraret diligentiſſimum. Octo autem ſolis annis fertur eccleſiæ huic ſuæ præfuiſſe, quos impendit reb. eccleſiæ ſalutaribus: plura facturus, ſi longior illi fuiſſet pontificatus. Cap. 43.

Engelberti Coloniensis archiepiscopi cædes.

Cædes feueriter punitur.

Magdebvrgensi eccleſiæ poſt Albertum præficitur inſignis vir Burchardus, præfuitq; in annum ſolùm tertium. Iam Ludouicus comes prouincialis Thuringiæ, maritus B. Eliſabeth, in peregrinatione terræ ſanctæ necdũ perueniẽs, Cap. 44.

Brundusii moritur: sanctissima Elisabeth vidualem vitam in omni patiētia peregit. pater eius rex Vngariæ, iam tum obierat, vt defensore careret. Gregorius papa IX. Fridericum Imperatorem cruce signatum, quia in terram sanctam, quod diu & sæpe pollicitus est, ire dissimulabat, excommunicationis sententia innodauit, cumq; per totum Imperium denunciari præcepit. Imperator hanc sententiam paruipendens, mare transiuit: ibiq; ab omnibus regni illius ciuitatibus solēniter est recept⁹: sed patriarcha Hierosolymitanus his solennitatibus se subtraxit, cum tota ecclesia spiritualium personarum. Patriarcha in suo palatio Imperatorem excommunicatum denunciauit. Interea vasalli Imperatoris, & fautores papæ, vires suas per Italiā graui bellorum tumultu, non sine detrimento vtriusq; partis, sunt experti. Erat in parte pontificis capitaneus Ioannes de Bien, rex Hierosolymitanus, qui terram sanctam pro treugis obliuiscens, pugnauit in Italia. Interim res in Saxonia & Holsatia prosperantur. Rex Daniæ fugatur è prælio cum filio in Bornehouede. Otto dominus Brunswicensis capitur. Lubeck libertatem suam à Cæsare impetratam defendit. Otto dominus Brunswicensis quum in carcere esset comitum de Suerin, moritur Henricus comes. Placuit Guncelino fratri, vt dominus de Brunswico super ipsius gratiam laxaretur: sed Albertus dux Saxoniæ restitit, donec Hidesacker ipsi⁹ dominio traderetur. Laxatus autem, plurimam guerram circa Brūswigk à suis ministerialibus est perpessus, episcopis Magdeburgensi ac Halberstadensi partes eorum iuuantibus, nutu, vt dicitur, Imperatoris. Nam Brunswicum tenuerat Henricus Romanorum rex, Friderici Imperatoris filius, emptum à ducibus Bauariæ, qui filias tenebant Henrici comitis Palatini, qui erat filius Leonis: sed Otto non diu pòst recuperauit.

Imp. Frideric⁹ papæ excōmunicationem cōtemnit.

CAP. 45. RACEBVRGENSIS tum ecclesia, mortuo Henrico, vacabat: & se ingerebat non electus à fratribus Lambertus quidam, Hamburgensis & Bremensis canonicus, qui ecclesiam alienigena à summo pontifice ad se nihil pertinentē impetrauit. Vide in quantum licentiæ tum processit, post Imperatorum destitutionem Romana ecclesia, vt se inciperet intromittere de ecclesiis vacantibus. Solebant Imperatores de Romana aliquando disponere ecclesia: peruētum est eò, vt de solis Germaniæ ecclesiis & abbatiis disponerēt, idq; extortum est manibus eorum tempore Henrici V. Imperatoris. tum ecclesiis ꝓuenit libera electio: in eam quoq; papa Romanus iniecit per hæc tempora, & creuit illa facultas in immensum, vt satis sit per Germaniam res tolerabilis, sed in Frācia & Anglia immoderata. Fertur de hoc Lanberto, quod in aduentu suo, quum debuit intrare ecclesiam, quendam mirabilē & intolerabilem sensit ruborem in facie, tanquam ignis vehemēter ardentis, quasi introitum in ecclesiam illi prohibentē: sed breuis hospes erat, quia eodem anno defunctus est: quia alienigenā ecclesiæ ferre nō potuit. Extant versiculi malè tornati:

Scilicet, licentia omnes sumus deteriores

Vt lupus intrauit, canonicè non vocitatus:
Paulo regnauit, morte præuentus erat.

Regnare dicit episcopum, quum sit seruus Deo seruientium. Vnam Missam die assumptionis beatæ Mariæ virginis solenniter peregit, & vnum cœmeterium dedicauit, nec plura peregit, solutus morte. Successit illi Godscalcus eiusdem ecclesiæ præpositus, quem fratres canonica electione subuexerunt. Nihil tum opus erat Apostolica confirmatione, satis erat, electionem ab archiepiscopo comprobari: nūc ad se omnia ecclesiarum iura traxit Romana ecclesia. Gregorius papa eo tempore veniens Assisium, ibi canonizauit in conspectu maximæ multitudinis, quæ de diuersis regionibus confluxerat, beatum Franciscum, sic dicens omnibus conspicua voce: Ad laudem & gloriam omnipotentis Dei patris & filii & spiritus sancti, & gloriosæ virginis Mariæ, & sanctorum apostolorum Petri & Pauli, & ad honorem ecclesiæ Romanæ, beatissimum patrem Franciscum, quem Dominus glorificauit in cœlis, venerantes in terris, de consilio fratrum nostrorum & aliorum prælatorum, in catalogum sanctorum decreuimus annotandum, & festum in die obitus sui celebrari. Statim cardinales, *Te Deum laudamus*, incipiunt: & populi voces, laudes Dei depromunt: papa de solio descendit, & cum cardinalibus sanctum corpus de tumba leuauit, mira omnium alacritate.

Ritus canonizandi.

HALBERSTADENSI ecclesiæ per hæc tempora pontifex præficitur Ludolphus, comes de Sladen, præfuitq; ecclesiæ annis octo. Per cuius tempora, vt tradunt nonnulli, Hierosolyma Imperatori Friderico, voluntate Soldani redditur, quam nudis pedibus in vigilia Paschæ est ingressus, & in templo Deum adorauit: & Nazareth & Bethlehem, cum aliis sacris locis in deditionem acceptis, in Siciliã reditum maturauit. Id verò quum diligentiores rerum scriptores non attingant, crediderim præsenti Imperatori illum esse honorem delatũ, vt ingrederetur cum aliquantis deuotionis gratia: cæterùm vt teneret, & pro suo haberet, non facilè credo, quòd sit illi permissum. Nam Hierosolymam, post Saladini victoriam, semper mansisse in potestate Sarracenorum omnium est consona testificatio. Papa interim propter insolentiam Romanorum Imperatori fauentium, vrbe cedens, in Perusium se recepit. Tum etiam Albertus Liuoniensis episcopus vitam cum morte mutauit: & Bremensis ecclesia iure suo vsa, magistrum Albertũ, Bremensem scholasticum, insignem virum, in episcopum constituit: sed Rigenses canonici aliũ Nicolaum elegerunt: diuque fuit altrinsecus coram iudicibus delegatis à sede Apostolica litigatum: tandem papa Bremensibus silentium imposuit, pro sua, vt dicitur voluntate. Postea idem Albertus anno MCCXLVI. à papa Innocentio IIII. apud Lugdunum ciuitatem Galliæ tunc morante, legatus in Prussiam & Liuoniam est transmissus: & sequenti tum anno, defuncto Ioanne Lubecensi episcopo, residentiam obtinuit in sede Lubecensi: demùm factus archiepiscopus post Nicolaum defunctum Rigensis.

Cap. 46. — *Hierosolyma Friderico à Soldano redditur* — *1246.*

LVBECENSI ecclesiæ post Bartoldum præficitur Ioannes eiusdem ecclesiæ pridem decanus, qui mox post suam consecrationem dedicauit ecclesiam monasterii in Reinfelde ordinis Cistertiensiũ, quod extruere cœpit Adolphus III. prius quàm Holsatia pelleretur primùm à Leone, inde à rege Danorum. sed filius eius IIII. Adolphus tum præfuit, quum ecclesia eius consecraretur. Memorabilem instituit memoriam Dominicæ cœnæ, relinquens pecuniam pro vino, pane, & cereuisia: præfuitq; ecclesiæ annis vigintiduob. Quo tempore archiepiscop⁹ Stedingorum (populi sunt palustres, ad ripas fluuiorum accolentes) insolẽtiam repressurus, die natalis Domini valido eos prælio aggreditur: ibiq; frater ei⁹ Hermãnus de Lippia, vir vtiq; sapiens, & bonus, ac nobilis solus occiditur. vnde subita confusione facta, totus ille bellicus apparatus dissoluitur. Tum erigit archiepiscopus arcẽ in Sluter ad edomandum infrenem populum: sed illi protinùs euerterũt. Crescente autem contumacia & malitia eius gentis, crux contra eam tanquam infideles cœpit prædicari, & à multis suscipitur. Oriẽtalis Stedingia à peregrinis, occisis Stedingorum plurimis, deuastatur. Burchard⁹ comes de Aldenborgk, à Stedingis penè cum ducentis peregrinis prosternitur. Inde verò Henricus dux Brabãtiæ, & Florentius comes Hollandiæ, Bremam venientes, contra Stedingos perfidos viriliter se accinxerunt, tanquam contra manifestos ecclesiæ inimicos. Nam sicut probatum est liquidò contra eos, & per Mindensem, Lubecensem, Raceburgẽsem episcopos est auribus papæ intimatum, quòd ipsi, doctrina ecclesiæ penitus vilipensa, ipsius libertatem conculcarunt, nulli parcentes sexui vel ætati: quæ fierũt responsa dæmonum, simulacra fecerunt cerea, consulentes etiam in suis spurcitiis erroneas pythonissas: & quod deterius est omnibus, viaticum salutis æternæ horribilius quam deceat exprimi, pertractantes: clericos etiam & religiosos impiè lacerantes, cruciabant omni genere tormentorum. nec propria eis sufficeret perditio, sed omnes quos poterant, & maximè rusticos, in foueam suæ perfidiæ secum trahere nitebantur. Ita miseri & miserabiles Stedingi, ponentes sibi Deum contrarium, suis persuasionibus & malis exemplis grauiter infecerunt populum Christianum: ita vt infinita rusticorum multitudo tam in remotis quàm vicinis prouinciis cõstituta, verbotenus eos defenderet: & si se opportunitas obtulisset, prompto animo proteruiæ eorum auxilium attulisset. Sed Deus misericordiarum dominus, suis fidelib. inspirauit, vt ad prædicationem crucis se viriliter accingerẽt, ad exterminium tam reprobæ nationis, illa gaudentes indulgentia, illoq; priuilegio, quæ accedentibus in terram sanctam pro eius subsidio conceduntur. Itaq; Bremensis archiepiscopus, dux

Cap. 47. — *Crux contra Stedingos prædicatur.*

memoratus & comes, peregrinorũq; non modica multitudo, v I. Cal. Iulii, die sabbati, processerunt vnanimiter contra ipsos, tanquam diuinæ patientię abusores: parati occumbere, vel ipsos cum eorum nefandis operibus ad honorem & gloriã Iesu Christi penitus abolere. Illi è diuerso tanquam ferinis vberib. enutriti, etiam crudeliùs sęuiebant: & in suo Asmodet ponentes fiduciã, non diffidebant se posse resistere potenti brachio Domini Sabaoth, & tantæ multitudini signatorum. Mira miserandaq; pertinacia. Obstinati non cessabant claues ecclesiæ sceleratis verbis contaminare. Capitanei eorum Boleke & Bardenflete, Tammo de Huntorpe, Teduardus de aggere, aliiq; horum similes, vt vitam & patriam defenderẽt, fortiter admonuere, dicẽtes: Quòd ipsos aut oporteret succumbere, aut velut canes rabidos insanire. Transierunt autem medio tempore Othmõdam fluuium peregrini, pontem de nauibus facientes: & cum transierant, sapienter suas acies ordinabant. Stedingi velut amentes furebant: & quadam insania ventilati, non timuerũt multitudinem cruce signatorum, nec spiritualis, nec materialis gladii potestatẽ: sed ordinata quidem acie, inordinato autem furore, tanquam furibundi canes processerunt obuiã peregrinis. Dux Brabantiæ & comes Hollandiæ primo congressu pestilentes illos, super agrum Oldenesche, vbi conuenerant, viriliter inuaserunt: ipsi se summo conamine defenderunt. Statim comes de Cliuia cum suis à latere irruens super illos ipsorum aciem dissipauit. Clerus, qui eminus adstans, rei exitum expectabat, *Media vita*, & alia miserationis implorandę carmina cum mœrore cecinit, & pro crucis victoria supplicabat. Nec mora, illi insipientes & maligni euanuerunt in cogitationibus suis, quia ab exercitu Domini opprimũtur. Hastis persossi, gladiis percussi, equorum pedibus conculcati: & ita manus Domini inualuit super eos, vt breui temporis spatio sex millia ex illis interirent. Plurimi ex eis fugæ præsidium quærentes, in proximis foueis, inq; Wisera submersi perierunt: qui euaserãt, quatuor cœli ventis sunt dispersi. Sic pertinacia eorum facta est coram ipsis in laqueum, & in retributiones, & in scandalum. Henricus de Oldenburg comes ibi cecidit, & cum eo peregrini nouem: ita victorem exercitum Deus seruauit incolumem.

Pertinacia obstinatæ exemplum.

Stedingi ad internecionem caeduntur.

CAP. 48. VERDENSI ecclesiæ per eadem tempora præfuit post Isonem, Luderus, vir deuotus, & magnæ humilitatis, ordine trigesimus secundus, inter huius loci pontifices: præfuitq; annis viginti. Contulit ecclesię decimam in Emelendorpe cum aduocatia, & prædia in palustribus & fluuialib. locis, & Oldendorpe. Ordinauit scholaribus decimam in Nendorpe. Huius tempore capta est ciuitas Verdensis à comite de Welpa, & facta est eclipsis magna. Quo tempore Imperator duxit coniugem, sororem regis Angliæ: & medio Augusto, curiam Moguntiæ celebrauit. Ibi filium suum Henricum, cui ex quibusdam causis nimium infestus erat, regno priuauit, & eum in Calabriam detinendum misit. In ipsa curia dominus Otto, Brunswici & Luneborg dominus, se in gratiam Imperatoris contulit, & omnem hæreditatem suam Imperio resignauit. Imperator Brunswicense dominium in ducatum prouexit, & ducem de eo creauit eundem Ottonem. Dux ergò de Brunswico, circa festum Martini Bremam obsedit: & factis exactionibus & incendijs, redijt. Arcem Otterberch furtim quidam noctu cepere, ac Ottoni duci tradiderũt. Eodem tempore in die Pentecostes, soror regis Bohemiæ, domina Agnes, hortatu Minorum fratrum, se tradidit ordini pauperum dominarum de regula B. Francisci in Praga, spreto propter Christum Imperatore Friderico, qui eam antè contoralem postulauit. Bremensis archiepiscopus & dux de Brunswico, super querimonia de Brema sunt reconciliati, & promissa est perpetua pax inter ecclesiam & ducem: Duci autem quędam ab ecclesia feuda porrecta sunt. Otterbech & Horburgk arces iterum subuertuntur, vt non remaneret de illis quæstio. B. Elizabeth in Marburg canonizata extollitur, præsente Imperatore & multis principib⁹, anno Christi MCCXXXVI. Tanta ibi erat hominum multitudo, quantam se nemo vnquam meminerat vnà conspexisse. Oblatio auri & argenti sine fine, pro miraculis quæ crescebant circa dominam illam.

Eclipsis.

Agnes vitam monasticã nuptiis imperialibus prefert.

B. Elizabet in Marburg canonizata.

1236.

CAP. 49. RACEBVRGENSI ecclesiæ post Godscalcum Petrus præficitur: sed neque Godscalco, neq; Petro diuturnus erat pontificatus. nã ambo vix annos quatuor impleuere.

pleuere. Per quæ tempora cùm arcem Vordenstein iterum principes Brunswicenses occupassent, præfuit eorum nomine vir militaris de Ottinghusen. Præualuit in eo oppido superstitio magna. Nam vir pastorius Otbertus, iniecit religionem magnam hominibus, quòd multorum oculis vanam sanctitatis imaginem prę se ferebat, ita vt putaretur sancta reddere quæcunq; tangere dignaretur. Augetur longè, lateq; fama diffunditur: Esse hominem in terra, sanctitate venerabilem. Ingens stultorum hominum concursus crescit, crebrescitq;: felicem se reputabat, quisquis Otberti audire murmura, aut contingere manus sineretur. Hanc superstitionem rustici hominis aluit & tutabatur arcis præfectus, quod oblationis nomine multa cōgererent, qui accurrerūt. Hac occasione freti ministeriales archiepiscopi, cùm scirent rem superstitiosam detestandamq; geri, magno numero adunati, speciem prę se ferebant peregrinorum, petendi ac visendi hominis sanctissimi gratia venientium: nihil veriti arcis custodes, quod ingens hominum concursus per singulos esset dies. Aditum fecere militibus archiepiscopi, aliena specie occultatis, negligentius habita custodia. Ita arcem occupantes, eiiciunt ducales. Otbertum, hominem ridiculum, a superstitione depellunt, & rusticis operibus se reddere cogunt: iuribusq; ecclesiæ arcem, quam hodie primam habet, restituūt. Incessit autem eo tempore archiepiscopo grauis discordia aduersus Bremam ciuitatem suam. Arcem ille erexit, quam Albam vocauit, super Weseram (Visurgum dixere veteres) vectigal exigens ab vniuersis ascendentibus ac descendentibus per fluuium: æquum arbitratus, non esse ciues suos melioris cōditionis, quàm Rhenum transeuntes, qui grauia & multa soluunt principibus vectigalia. Sed ciues refragantur. Capiūtur ergò à terra transeūtes. Minùs hoc formidabatur: nec magnoperè mouit vrbicos, quòd à mari maior illis esset quæstus, & crebrior transitio. Ita inuiū quoq; flumen archiepiscopus facere disponebat. Palos magni roboris defixit in profundum, catenamque in illis firmauit, ne vllus esset nauigio transitus. Bremenses expedita magna naui, quam ferro in proram durauerant, vsi valido vento, plenis velis adnauigant. dissilit catena: quam ciues córreptam, duxere in ciuitatem. Palos eodem modo nauibus applicatis, facili conatu extraxere de profundis. Viderat pontifex à vicina arce, quæ gerebantur, omnia. Aderat miles de terra Lippiæ, consolatur pontificem: medium se interponit componēdæ rei, magis vt marinam, vt ille appellauit, arcem (nauim magnam dicebat) videret, quàm vt tranquillitati consuleret. Publica fide interposita, suscipitur in nauim conspicuæ magnitudinis. Miratur homo mediterraneus, qui marinos labores non vidisset. vbi summo exceptus honore, vidit omnē in naui velut domi supellectilem, non thalamos, non puluinos, non cameras, non fenestras deesse, cœpit ex animo de pace agere. Conuenit inter partes, vt, alio in loco opportuniore exædificata arce, hanc faceret in potestatem ciuitatis. Extruitur archiepiscopo impēsis ciuitatis arx in loco Languedel, demoliuntur hanc Albam arcem, immunitas permittitur ciuibus.

Homines ad superstitionē procliues.

Stratagema.

Cap. 50.

PADERBVRNENSEM ecclesiam postquàm duo proximi deseruere pontifices, assumpti ad maiores (nam Oliuerius ad cardinalatum peruenit: nōdum erat, quæ nunc valet, consuetudo, vt ecclesias multas cumularent cardinales: Wilbrandus ad Traiectensem assumitur episcopatum, ambo intra annos quatuor translati) successit in ecclesia Paderburnęsi Bernardus, eius nominis quartus, peruenitq; ad annos octodecim suæ administrationis. Sub hoc pōtifice in ecclesia Paderburnensi adhuc obseruantia regularis inter canonicos viguit: & sub eo commutatio facta videtur de regulari obseruantia ad statum canonicorum secularium. Sed quærimus, quid sit canonicus secularis. Nam interpretato nomine, si canon est regula, canonicus est regularis: ergo secularis canonicus, est regularis secularis: & expressius, regularis sine regula, aut regularum irregulatio. Idem arbitror factitatum per cæteras ecclesias: sed Præmonstratenses, præterquam in Magdeburg, suam regulam tenuerunt, in Hauelberge, Brandenburg, Raceburg, & plerisq; aliis. Cumq; Fridericus Imperator excommunicationis sententiam in eum latam leuipenderet, Gregorius papa concilium in vrbem congregauit. Legatos quos misit in prouincias, reuocauit. Conuenerant Genuæ multi cardinales & prælati, ituri per mare Ro-

Canonicus secularis.

mam. nam Fridericus obseruabat itinera. Genuenses armauere classem suam, vt incolumes Romam perducerent. Pisani & Siculi Imperatori auscultantes, mare

Genuensium clades.

obseruabant. Adnauigant Genuenses armati, vt armatos euadant. Concurritur, præliatur, vincuntur Genuenses, tres biremes mergūtur cum hominibus: tres cardinales capiuntur, multi prælati, quatuor millia ciuium Genuensium. Cardinales cum prælatis asseruantur in custodia, ciues dispertiuntur, vt ære se redimant. Imperator expugnauit Fauentiam, mox Bononiam obsessurus. Obsedit: sed vbi audiuit tantam suorum victoriam, intermisit. Rex Frāciæ vbi audiuit captos prælatos, scribit Imperatori. Ipse respondit, sic cōcludens: Cùm animalia omnia leonis vestigia pertimescant, non miretur regia celsitudo, quòd prælatos Franciæ in angustiis tenet Augustus, qui ad Cæsareas angustias conabantur. His etiam temporibus orientalis ecclesia à sede Apostolica se subtraxit. Dicitur, quòd illa ecclesia & merito, & numero præcelluerit ecclesiam occidentalem. Imperator collectis viribus, profectus est in Lombardiam, & papa Romam rediit, & pacem inter Romanos tumultuantes fecit. Suspectus erat pontifici Imperator, eò quòd erga Sarracenos, quibus tam in pace quam in bello se credidit, affectu nimio ducebatur. cum Soldano etiam multam amicitiam habuit: sed hæc omnia secretò, Sarracenos in Italia fouet in Nuceria.

CAP. 51. MINDENSI tum ecclesiæ præfuit dominus Wilhelmus, vir vndecunq; natus, ordine pontificum trigesimus. Vidit dura tempora laborātis ecclesiæ sub atrocissimo hoste Friderico secundo, qui vires suas, quas de Italia & Germania maximas habuit, in afflictionem ecclesiæ consumpsit. Erant tempora, quando terra sancta iam denuò à Sarracenis occupata, erat recuperāda. In eam expeditionem mul-

Prudens consilium, sed sine effectu.

tum hortabantur Romani pontifices, virum pacis & quietis impatientem, duplici lucro: vt & terræ sanctæ per vires eius, quas de Imperio & regnis suis habuit maximas, consuleretur: & ipsi interim fruerentur ocio & trāquillitate, molestia eius carentes. Sed ludificabat iste pontifices, & vanis promissionibus differebat: nec tum impleuit quod pollicitus est. Maluit vir malignus ecclesiam lacerare, quàm amplificare: maluit rodere viscera eius, quàm fidem Christi propagare. Malignitatem eius vel vna in re euidenter est videre. Fratrem regis Tunitii Sarracenum, baptizari, & sacris Christianis initiari properantem, auertit. Satis erat felix iste pontifex, si motum horum temporum non sensit. Sedit autem in pōtificatu annis sex, & in die

1242. Pancratii moriens emigrauit, anno MCCXLII.

CAP. 52. SVERINENSIS ecclesia post Brunwardum pōtificem, habuit Fridericum, antiqui Guncelini comitis filium. Solis duobus annis permansit in pōtificatu, cùm duo prædecessores eius penè centum annos continuarunt: sed non est in homine via eius. Eo tempore rex Daniæ Waldemarus, nuper bello superatus in Holsatia, vt Lubecēses in suam ditionem reuocaret, super fluuium Trauenam, ad exitum siue ostium eius, firmat duo præsidia: sed facilè à ciuibus expugnata cesserunt, vt liber illis in mare & à mari maneret aditus. Imperator per Italiam contra hostes suos per totum tempus rebus bellicis insudauit: comes Holsatiæ Adolphus, cum vxore sua Liuoniam adiit, pugnaturus in hostes fidei Estones. Hoc etiam tempore sacerdos in Brema Marquardus nomine, domum episcopi noctu ingressus, res ibi repertas

Sacrificulis furtum laqueo punitur.

surripuit: & exiens, concremauit. Capitur, & post degradationem suspendio necatur. Tum quoq; papa Imperatorē, q; incorrigibilis videbatur, in cœna Domini ex-

Excōmunicationis formula

tinctis super eum candelis anathematizauit, ita dicens: Excōmunicamus & anathematizamus in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, & beatorum apostolorū Petri & Pauli, & nostra, Fridericum dictum Imperatorem, pro eo quòd contra Romanam ecclesiam seditionem mouit in vrbe, per quod intendit pontificem & fratres à sua sede repellere: & cōtra priuilegia dignitatis & honoris Apostolicæ sedis, & libertatem ecclesiasticam, contra iuramentum, quo super hoc tenetur ecclesiæ, temerè veniendo: Item pro eo, q; venerabilem fratrem nostrum Prænestinum episcopum, Apostolicæ sedis legatū, ne in sua legatione procederet, quā in Albiensiū partib. pro corroboratione Catholicæ fidei commisim⁹, per quosdam fideles suos impediri mandauit: Item pro eo, quòd non permittit quasdā cathedrales ecclesias,

&

& alias vacantes in regno reparari. Et hac occaſione periclitatur libertas eccleſiæ, perit fides: quia non eſt qui proponat verbum Dei, nec qui regat animas, deficiente paſtore. Item, quòd in regno clerici capiuntur, incarcerantur, proſcribuntur, & occiduntur. Item, quòd in regno eccleſiæ Domino conſecratæ, deſtruuntur & prophanantur. Item, quòd non permittit ſeranas eccleſias reparari. Item pro eo, quòd nepotem regis de Tuniſi, venientem ad Romanam eccleſiam pro ſuſcipiendo baptiſmate, detinet, nec venire permittit. Item pro eo, quòd Petrum Sarracenum, ciuem Romanum, ex parte regis Angliæ ad ſedem Apoſtolicam venientem cepit, & detinet carceri mancipatum. Item pro eo, quòd terras eccleſiæ occupauit, contra iuramentũ, quo ſuper hoc tenetur eccleſiæ, temerè veniendo. Item pro eo, quòd terras quorundam nobilium de regno, quas eccleſia tenebat, ad manus ſuas occupauit, & deuaſtauit. Item pro eo, quòd quaſdam eccleſias cathedrales ferè bonis omnibus ſpoliauit. Item pro eo, quòd multæ eccleſiæ cathedrales, & aliæ, ac monaſteria de regno, pro iniqua inquiſitione fuere penè bonis omnibus ſpoliata. Item pro eo, quòd Templarij in regno & Hoſpitalarij, mobilibus & immobilibus ſpoliati, non ſunt iuxta tenorem pacis integrè reſtituti. Item pro eo, quòd exactiones contra pacis formã ab eccleſiis & monaſteriis per ipſum extorquentur in regno. Item pro eo, quòd in regno prælati eccleſiarum & abbates Ciſtertienſis & aliorum ordinum: compelluntur dare certam ſummam pecuniæ per ſingulos menſes, pro conſtructione nouorum caſtrorum. Item pro eo, quòd contra tenorem pacis, hi qui adhæſerunt eccleſiæ, bonis omnibus ſpoliati, exulare coguntur, tanquam proſcripti, vxoribus & liberis captiuatis. Item pro eo, quòd ipſe impediuit negocium terræ ſanctæ, & recuperationem Imperij Romani. Omnes autem, qui iuramento fidelitatis eidem tenentur adſtricti, ab eiuſmodi iuramenti obſeruatione decreuimus abſolutos, ne ſibi fidelitatem obſeruent, diſtrictius inhibentes, quandiu fuerit vinculo excommunicationis adſtrictus. Super oppreſſionibus verò & grauaminibus aliis nobilium, pauperum, orphanorum, viduarum, & aliorum de regno, pro quibus quidem idem Fridericus iurauit ſtare mandatis eccleſiæ, ipſum intendere, amouere: & in ipſo negocio, dante Domino, procedemus, ſicut fuerit procedendum. Porrò pro omnibus & ſingulis ſupradictis, ſuper quibus dictus Fridericus à nobis fideliter fuerit admonitus, & frequenter, nec pacem curauit: eundem Fridericum excommunicationis & anathematis vinculo innodamus. Proindè quia idem Fridericus de tam multis ſuis factis, multis etiam fide dignis clamantibus per vniuerſum quaſi orbem, quòd de Catholica fide rectè non ſentiat, eſt grauiter infamatus: nos, dante Domino, ſuo loco & tempore procedemus, ſecundum quod requiſierit ordo iuris.

MAGDEBVRGENSI eccleſiæ poſt Burchardum, prouenit ad archiepiſcopatum vir inſignis, Wilbrandus, militari genere natus: præfuit annis octodecim per tempora, quibus Fridericus Imperator ſub anathemate laborauit: quo eum papa propter incorrigibilem proteruiam percuſſit ex multis cauſis, quas ſuprà memorauimus. Imperator vbi intellexit, ſe publicè Romæ anathematizatum, indoluit, & cardinalibus reſcripſit in hunc modum: Cap. 53.

FRIDERICVS Dei gratia Romanorum Imperator ſemper Auguſtus, Hieruſalem & Siciliæ rex, vniuerſis ſacroſanctæ Romanæ eccleſiæ cardinalibus, dilectis amicis ſuis, ſalutem & ſinceræ dilectionis affectum. Quum ſit Chriſtus caput eccleſiæ, & in Petri vocabulo ſuam fundauerit eccleſiam ſupra petram, vos Apoſtolorum ſtatuit ſucceſſores, vt, Petro pro omnibus miniſtrante, vos, qui eſtis candelabra eccleſiæ, ſupra montem, non ſub modio conſtituta, reuerà omnibus qui ſunt in domo, ex effectu bonorum operũ luceatis. Non à publica mundi lingua & conſcientia generali vos ſubtrahere intenditis, cùm ad ſingula, quæ præſidens ſedi Petri proponit ſtatuere, vel denuncianda decreuit, æqua participatio vos admittat: niſi præuiſus religionis eccleſiaſticæ ſtatus & zelus effluens, euitandi ſcandali generalis vobis cautelã ſuggeſſerit ad futura. Quis enim non miretur & ſtupeat, quòd tot venerabilium patrum congregatione munita eccleſia generalis, ſedens in ſolio, & vtinam iuſtus iudex, velit inconſultè procedere, ac ſuis motibus excan-

Friderici Imp. ad Cardinales literæ.

deſcens in Romanum intendit principem, aduocatum eccleſię, ad prędicationem euangelij ſtabilitum, ob fauorem Lombardorum rebellium exercere ſpiritalem gladium: ſi dicere liceat, minus iuſtè: quum aliâs, quicquid ex obiectis eccleſiarũ grauaminibus, quæ dicuntur obiecta, quantum vt ſpecies à genere per indiuidua deriuentur, vel emendationem receperunt, vel ex deliberata noſtri prouiſione cõ ſilij ſit in proximo, prout iuſſio iam proceſſit, debita & integra emendatio ſecutura. Nam ecce & patentes literas prælatorum damna paſſorum, quos Apoſtolicum mandatum præſtitit monitores, euidens teſtimoniũ declaratur: & præcedens noſtra conſtitutio ſuper vocatione prælatorum damna paſſorum, & de pręſtanda integra ſatisfactione prælatis: cùm per literas, venerabili archiepiſcopo Meſſano, vocato ad hoc aſſeſſori noſtro tranſmiſſas, euidens exhibet teſtimonium veritati. Propter quod non indignè dolemus, ſi pater Apoſtolicus nos offendere tam grauiter intendat, vt in conſtantem virum tam vehemens cadat iniuria: & ſi patienter ferre velimus, immanitas negoeij non permittit, quin ad vltiones, quibus Cæſares vti ſolent, facti violentia nos impellit. Veruntamen dum conſideramus impatientiam procedentis, & difficultatem attendimus aſſeſſoris, ſi ex æquo liceret priuatas exercere vindictas, quas in hominem, per quem ſcandalum venit, & in ſui participes ſanguinis compenſare poſſemus, vt in ipſum & in ſuos attenta noſtræ ſedis iniuria redundaret, tolerabilius duceremus. Sed quum nec ipſe, nec tota ſua propter hoc paſſura progenies tanti forent, vt culmen Imperij zelaret vltionem ipſorum: quumque ſedis authoritas audaciæ ſibi frena relaxet, & tot venerabilium fratrum moles eum in concepta fouere pertinacia videatur: angit nos altiori mente turbatio, quòd dum nos intendamus à perſequente defendere, oporteat nos grauiùs offendere reſiſtentes, ſalua in omnibus eccleſiæ ſanctitate, quam cultu ſacro & debita reuerentia corde corporeque veneramur. Quapropter venerabilem cœtum veſtrum affectuoſius deprecamur, quatenus motus ſummi pontificis, quos ex cauſis euidentibus non tam iuſtos quàm voluntarios mundus agnoſcit, deliberata modeſtia compeſcatis, generali ſtatui, & præſertim quieti mentium, à ſcandalis prouidentes. Nam cum ad ſalutem & honorem omnium veſtrûm fauorabiliter alligemur, ab iniuriarum offenſa non poterimus æquanimiter abſtinere. Quin etſi obſtare principiis non poſſemus licitè, liceat iniurias, quas reuocare nõ poſſimus, iniuriis propulſare. Datum Paduæ.

Non minùs tamen Papa ſolicitauit archiepiſcopos & epiſcopos, vt Imperatorem denunciarent excommunicatum: ſed epiſcopi Teutoniæ, ne hoc fieret, ſupplicabant. Interim ille Lombardos fortiter impugnauit: & procedens vltrà, plurimas ciuitates eccleſiæ occupauit, vſque ad Viterbium.

ALBERTI KRANTZII
METROPOLIS, LIB. VIII.

CAP. I.

VVM haberet infeſtam Fridericus Imperator Romanam eccleſiam, Saxoniæ eccleſiæ ſatis elongatæ ab Imperatore, neque conſilij neque bellorum vllum habebant participium: quod ſub Henricis duobus, quarto & quinto eius nominis, Imperatoritoribus, & ſub Ottone quarto, qui in Saxonia plurimùm verſabantur, euitare non poterant. Illi quidem Imperij iura, poſitis antipapis, repoſcebant: recordantes illorum temporum, quo etiam de ſummis pontificibus Imperatores noſtri ordinauerunt ſub Carolo Magno, Ludouico atque Lothario, & ſub Ottone primo, maximè verò ſub Henrico tertio. Quartus verò Otto, potentis fœminæ Mathildis contribulis ſuæ patrimonium vendicabat, quod iam Romanæ eccleſiæ qualicunque donatione prouenit. Primus autem Fridericus & ſecundus, penè pares habuere cauſas, cùm Lombardos, ad ius Imperij à temporibus Magni Caroli pertinentes, reuocarent: qui etiam

sub Ottone primo ad eam sunt ditionem, victis Berengariis, reuocati. Deinde sub Henricis tribus, à secundo ad quartum, satis paruere. Sed quum eos summi pontifices tutati cœperunt, Alexander præsertim tertius, cum quo luctamen erat primo Friderico, erexêre in Imperatores cornua, & rebellarunt: inde illa crebra Mediolani obsidio, captio, deletio, cæterarumq; illi adhærentium, se in libertatem vendicantium, labor assiduus in Imperatores, vsq; ad hunc secundum Fridericũ. Sub quo nata est per eam occasionem, tartarea illa diuisio Guelforum & Gibellinorũ: quam pessimus dæmon seminauit, & cordibus Italorum ita implantauit, vt radices ageret, duraret ac cresceret in diem vsq; hodiernum, vt sint partes ecclesiæ & Imperij per omnes penè ciuitates Italiæ. Quanuis totæ vrbes ita, pulsis aduersę factionis partibus, sint Guelfi, vt Florentini: aliæ, pulsis aduersariis, sint totæ Gibellini, vt Pisani & Senenses: permanetq; semen infernæ maledictionis in Italia vsque hodie. quanuis nonnulli iam pertæsi veteris nominis, vocabulũ aboleuere, rem retinuere, pro Guelfis & Gibellinis, Albi nunc & Nigri vocitati. Quæ inferna odiorum semina, nescio quando abolebuntur. Inque illis gyrationibus & tumultuationibus Italiæ, totus effunditur Blondus, quasi in reliquo terrarum orbe nihil agatur. Summam ducunt prudentiam in illis luctaminibus, per ingenia, per summas fraudes diuersari. Sed miscuit nostris temporibus pontifex in eam gyrationem, qui eam disturbet, & extra gyrum aliquando per nouos eiiciat labores. Ea autem non est huius temporis narratio: ad ordinem nostrum reuertamur.

Pontifices in Impp. erigunt cornua.

Guelforum & Gibellinorum factio.

HILDESEMENSIS ecclesiæ per eadem tempora accepit pontificem venerabilem, Henricũ, ordine vigesimũ nonum, præfuitq; annis viginti. Quo tempore Adolphus comes de Holsatia ac Schowenborg, se tradidit fratribus Minoribus in Hamborg, die sancti Hippolyti, relinquens post se filios Ioannem, Gerardũ & Luderum: quibus tutorem dedit generum suum Abel, ducem Slesuicensem. Cuius frater Ericus rex Daniæ, duxit vxorem, filiam Alberti ducis Saxoniæ. Eodẽ anno, ac die Dionysij, Hermannus filius sanctæ Elisabeth duxit Helenam, filiam Ottonis ducis de Brunswico. Interim verò Papa archiepiscopos & episcopos ad denũciationem Imperatoris solicitauit: sed non profecit, nisi in Francia & Dania. Archiepiscopi verò & episcopi Germanię rescripserunt pontifici, supplicãtes eidem, vt pro graui scandalo ecclesiæ vitando, de pace inter se & Imperium cogitaret. Papa tamen Imperatori omnes, quos potuit, aduersarios excitauit: crucem prædicari faciens super omnes, qui ecclesiam infestabant. Quo tempore Albertus Stadensis abbas (quem sequimur authorem in antiquitatibus huius regionis: scripsit enim temporum annales) cùm diu institisset reformationi sui monasterij, & pro ea re curiam adiisset Romanam, impetratis literis ad archiepiscopum Bremensem & decanum: posteà tribus annis laborasset, nec profecisset, dimisso conuentu suo, tradidit se nouellæ plantationi ordinis Minorum in eodem oppido. Papa tum scripsit Electoribus de nouo Imperatore deligendo. Illi rescripserunt, non esse sui iuris aut arbitrij, Imperatori nolenti substituere, sed vacanti sedi Imperatorem constituere. Tum verò iustissimo Dei iudicio, quum inter se principes Christianismi digladiarentur, Tartari, gens Scythica, primùm auditi sunt se per Russiam Poloniamque, ac vicinas prouincias diffundere: exemplum sequentes præcedentium Vngarorũ, Hunorum, Alanorum, & quidquid gentium illa vasta Scythiæ solitudo per Europam diffuderat. Nam Gothi, Gepidæ, Wandali: Europæi, non Asiani, fuere: quod suis locis ostendimus.

Cap. 2.

Adolphus comes Holsatiæ monachus se tradit.

Papa aduersus Imp. Fridericum II. odium.

Tartari.

SVERINENSIS ecclesia tum quoque mortuo Friderico, nouum accepit pontificem, Theodoricum, pridem eius ecclesiæ præpositum. Misit ille in vrbem magistrum Eglerum Hamburgensem, & Sibodonem Suerinensem, canonicos: nescio quid impetratũ, quando ab archiepiscopis illa tempestate pendebat & confirmatio & consecratio. Illi qui missi fuere, cum huiuscemodi literis redierunt. Libet enim inserere, vt illius temporis stylum agnoscamus.

Cap. 3.

GREGORIVS episcopus, seruus seruorũ Dei, venerabilibus fratribus, archiepiscopo Bremensi, & episcopo Verdensi, salutem & Apostolicã benedictionem. Ex parte dilectorũ filiorum decani & capituli Suerinensis, fuit præpositum coram

Greg. Pontif. ad archiepisc. Bremens. et episc. Verdens. litera.

nobis,quòd eadem ecclesia pastoris solatio destituta, ipsi conuenientes in vnum, de futuri substitutione pontificis tractaturi,quasi diuinitus inspirati omnes, voto vnanimi,& voluntate concordi,in dilectum filium præpositum eiusdem ecclesiæ, virum (vt asserunt) scientia præditum, disciplinis ecclesiasticis eruditum,& morum honestate præclarum,per cuius industriam dicta ecclesia in medio prauæ ac peruersæ nationis posita,posse creditur à suis tribulationibus & angustiis respirare,sua desideria direxerunt,votis populi ac cleri concurrentibus in eundem : sed intellecto,quòd defectum in natalibus pateretur,vtpotè de quodam milite soluto genitus & soluta,ad electionem non processerunt ipsius,sed ad nos potius habuere recursum. Nobis tam per literas,quàm per dilectos filios magistrum Elgerum Hamburgensem,ac Sibodonem Suerinensem canonicos,nuncios suos,viros prouidos & discretos,qui apud nos super assumpti promotione negocij fideliter institerunt,humiliter supplicantes, vt vtilitate ac necessitate ecclesiæ supradictæ pensatis,supplentes defectum eiusmodi,ipsum eis in patrem & pastorem animarum eorum concedere curaremus:vestris,& plurium aliorum tam prælatorum & capitulorum,quàm nobilium pro ipso supplicantium nobis literis præsentatis,qui eum super præmissis reddunt multipliciter commendatum. De vestra ergò circunspectione plenam in Domino fiduciam obtinentes,fraternitati vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus de modo postulationis, studiis postulantium & postulati meritis,veritate solicitè inquisita,si postulationem ipsam aliàs inueneritis de idonea persona canonicè celebratam,cum eo super huiusmodi defectu authoritate Apostolica dispensantes,præficiatis eum eidem ecclesiæ in episcopum & pastorem,ac faciatis ei à subditis Süerinensis ecclesiæ obedientiam & reuerentiam debitam exhiberi. Contradictores,si qui fuerint,vel rebelles, per censuram ecclesiasticam, appellatione postposita, compescendo: alioqui prouideri præfatæ ecclesiæ per canonicam electionem faciatis. Datum Laterani XVI. Cal. Iunij,anno pontificatus nostri XIIII.

Archiepiscopus Bremensis & Verdensis episcopus, receptis literis,in domo fratrum Minorum in Stadio,euocato ad hoc Lubicensi episcopo Ioanne,conueniũt: ibiq; idem præpositus vna & eadem die,scilicet quarto Calendas Augusti, legitimatur,examinatur,confirmatur,& in episcopum consecratur. Quam idcircò cantilenam libenter ex annalibus in hanc paginam transcripsi, vt illorum temporum stylus & obseruantia videatur.

CAP. 4. VERDENSI tum ecclesiæ præfuit vir insignis, Gerardus ordine trigesimus tertius,filius comitis de Hoia : seditque annis sedecim. Amator fuit cleri: vtilitatibus ecclesiæ vigilanter insistens, multa temporibus suis fecit,& ordinauit, quæ in priuilegiis super hoc editis lucidè declarantur. Monasterium interim diuæ Mariæ iuxta Stadium iam tunc in eum deuenerat modum, vt religionis obseruantiã haberet in postremis. Abbas cùm multa faciens nihil proficeret,Minorum induit habitum. Scripsit idem,quo instinctu hoc egerit. Legerat in regula diui Benedicti, quam professus erat,animaduertitque eum articulum quo dicitur: *Qui eam seruare tenetur,& non seruauerit,sciat se à Deo damnari,quem irridet.* Romanam idcircò sedem adiit,anno Gregorij Papæ 11. supplicãs,vt locum suum in Cistertiensem ordinem commutaret: vt sic fratres ibidem commorantes,sub obseruantia sanctæ regulæ, possent diem extremum & aduentum districti iudicis, sine grauissimo animarum suarum periculo expectare. Papa petitionem ipsius exaudiens, talem ei dedit epistolam:

Gregorij Papæ ad archiepiscopum Bremensem epistola.

GREGORIUS episcopus, seruus seruorum Dei, venerabili fratri Bremensi archiepiscopo,& dilectis filiis,decano,& Ioanni de Beuersack,canonicis, Apostolicam benedictionem. Desideria deuotorum,in quibus fructus æternæ vitæ contineri dinoscitur,eo promptioribus à nobis sunt ad effectum deducenda studiis, quo super talibus excipiendis nobis inesse debet diligentia specialis. Hinc est, quòd quum monasterium sanctæ Mariæ in Stadio ordinis sancti Benedicti, Bremensis diœcesis,sicut accepimus,sit peccatis exigentibus ita dispositũ, quòd euidenter ibidem,non absque offensa diuini nominis,salus negligitur animarum : ad preces

preces abbatis eiusdem monasterij, super hoc salubriter prouidere volentis, discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenùs ipsum, si salubriter in suo non possit ordine reformari, de Cistertiensi ordine, Deum habendo præ oculis, reformare curetis: illos ex eiusdem monachis, qui fortè meliorationis huiusmodi consequi gratiam recusantes, noluerint habitum Cistertiensem assumere, in aliis locis sui ordinis collocando: contradictores per censuram ecclesiasticam, appellatione postposita, compescatis. Quòd si non omnes his exequendis interesse poteritis, Tu frater archiepiscope, cum altero eorũ nihilominùs exequaris. Datum Viterbij, secunda Nonas Maij, pontificatus nostri anno XI.

HVIC negocio archiepiscopus prima fronte aderat, & abbas ad curiã de ipsius consensu & voluntate peruenit. Cui etiã, ad eiusdem rei executionem, fidum consilium, & firmum auxilium repromisit. Die igitur Mariæ Magdalenæ, abbatem & totum conuentum in capellam suam Stadij conuocauit, cum collega in hac parte suo, Geruando decano, eisq; decretalem epistolã declarauit: hoc hortatus, quòd se studerent in suo ordine reformare: alioqui vellet circa ipsos mandatũ Apostolicum adimplere. Duo de Minoribus fratribus, & Ioannes monachus de Rastede, qui etiam se posteà ad Minores fratres coniunxit, huic intererant actioni. Abbas executionis finem ab illa die in triennium longanimiter expectauit: & sæpiùs monens archiepiscopũ, sæpissimè decanum, videns quia nihil proficeret, sed in deterius res prolaberetur, & periculum immineret animarum, ab admonitione destitit: & propositum suum non fieri posse desperauit. Ille se ad fratres Minores cõtulit: ibi vitam finiens, fratribus reliquit, vt Deo respondeant.

MIMIGARDEVORDENSEM ecclesiam, quæ est eadem Monasteriensis, tum regebat pontifex, post Ottonem, Theodoricus, ordine vigesimus septimus, natus sanguine comitum de Isenborg. Huius hoc est præclarum memoriale, quòd ædificandæ ecclesiæ nouæ sancti Pauli, primum posuit lapidem cum ingenti pecuniæ summa, ipso die Mariæ Magdalenæ, quem deinde solennem instituit. Deditque fratribus nouem ecclesias, deinceps ab ipso conferendas, sed quæ censum soluerent matrici & capitulo: & alia pleraque fecit memoratu digna, quæ tamen in fastos nõ sunt relata, ac ne anni quidẽ regiminis eius annotati. Gregorius Papa per hæc tempora insolentias Friderici Imperatoris metuens contra ecclesiã, principes Electores super alterius pro illo assumptione solicitauit: sed nihil profecit, quia quidam ei principes rescripserunt, non esse sui iuris, Imperatorem substituere, sed tantùm electum à principibus coronare. Hoc fuit responsum Coloniensis ac Moguntini. Electio enim ad quosdam ex designatione tertij Ottonis, ad certos principes Germaniæ pertinet: inter quos Treuirensis, Moguntinus, Coloniensis archiepiscopi. Treuirensis enim, licet omnem suã ditionem in Galliis teneat, Elector tamen constituitur: quia illa tempestate omnis illa Germaniæ prouincia annumerabatur. Testatur hodie lingua, qua vtuntur, promiscua. Ferunt Treuerim, pro sua antiquitate venerabilem, quòd Nini Babyloniorum regis filius eam extruxerit temporibus Abrahæ, fugiens Semiramidis nouercæ incontinentiam. Cæterùm hoc indubitatum est, à tẽporibus Petri apostoli semper eam fuisse Christianam. Palatinus comes inter alios eligit, quia dapifer est: Dux Saxoniæ, quia marscallus: & Marggrauius, quia camerarius, regem Bohemiæ annumerãt in differentia cæterorum sex: tum ab initio annumeratus erat Teutonicis, quia in solo Germanico sedet, circunfusus Germanis: sed nunc quia nationem specialem fouet, & regnum eius in schismate est, ad electionem non vocatur. Ottonis quidem tertij tempore paruit Imperio: & quoniam quartus Carolus, qui eam rem ponebat in ordinem, dans auream desuper bullam super ordine, officiis, ministerio singulorum, rex erat Bohemiæ, non præteriuit Bohemiæ regem in hac designatione, licet filius eius Wenceslaus eum ordinem primus ruperit per ignauiam suam, etiam Romanorum regno destitutus, vt succederet Robertus Bauarus: & deinde frater eius Sigismundus, qui adeò reperit rem Bohemicam turbatam schismate, vt reparari non posset, inde est illa in electione omissio regis Bohemiæ: nec ille, credo, magni facit.

CAP. 5.

Papa laborat de alio Imperatore Friderico substituendo.

De Electoribus Imperij.

Treuerensis ciuitatis antiquitas.

Bulla aurea Caroli IIII.

CAP. 6. MINDENSEM ecclesiam post Wilhelmum regendam accepit vir præstans, Ioannes, ordine pontificum trigesimus primus, vndecunque natus: nam hoc annales non memorant. Huius temporibus nouissimis fundatum est monasterium Clotaw, ordinis Cistertiensis. Religiosi honestius illi nomen indiderunt, vt appellarent Vallem benedictionis. Fundator erat Henricus de Oldenborg comes, qui pleraq; tenuit hæreditaria in hac regione, ex successione legitima comitis de Lucca. Sed pro pietate & munificentia sua sortitus est nomen, vt passim diceretur ab omnibus, largus & pius donator. Senserunt hæredes hanc eius largitatem, sanctis egentes parentibus. Vocatæ sunt autem pro huius cœnobij institutione moniales de Leiden. Post paucos annos translatum est in locum Reme: nam in priore indigebant aqua, quæ in primis necessaria est monialibus, multùm ea vtentibus. Hic verò secundus locus superabundabat vsqueadeò, vt brumali & autumnali tempore omnia replerentur aquis: quod & ipsum magno fuit incommodo puellis. Tertiò translatum est monasterium in locum quem vsque hodiè tenet, sub veteri vocabulo Vallis benedictionis, in loco Valdorpe: cuius ecclesiam Ludouicus episcopus monasterio deputauit, & Gerhardus comes de Schowenborg, cum filiis suis Gerhardo, Henrico, Adolpho & Ottone, iuribus in ea villa in fauorem sanctæ religionis renunciauit. Habitauit hic Gerhardus in Holsatia, & tamen iura tenebat comitatus de Schowenborg, vbi de filiis suis deputauit nonnullos, qui regioni & ditioni præessent. Needùm enim diuisum erat inter comites vtriusque ditionis, quia nondum linea generis in longum processerat. Vbi verò nati sunt filiorum filij, cœpit cuique sua esse successio: & patruelium paulatim increuit obliuio, donec redirent ad successionem eius partis comites de Schowenborg, quam in Holsatia tenent ad Albim in præfecturis Pinnenberg, Barmstede & Hartesborg: nam tunc numeratis lineis, æquè ad successionem propinqui sunt inuenti, comites in Schowenborg & Holsatia ad hæreditatem nouissimi Adolphi in Wagria. Wedekindus quoque de Schowenborg memorato monasterio, pro sui ac suorũ memoria, contulit decimam in Vfelen, non longè à monasterio. Sedit autem memoratus pontifex in ecclesia Mindensi annis decem, & mortuus est anno MCCLII. cùm adhuc

Aqua in primis necessaria monialibus.

1252. feueret controuersia cum Friderico & ecclesia, quæ cum vita eius terminata est: & successerunt turbida tempora, quum diu nesciretur propter diuersitatem Electorum, quis Romano præesset Imperio. Compleuit autem iste pontifex in ecclesia annos decem, & appositus est patribus suis.

CAP. 7. OSNABVRGENSEM ecclesiam post Brunonem trigesimum accepit Wedekindus, ex comitibus de Waldegge: præfuitque cum eximia laude per tempora sua. Erat rebus gerendis idoneus, in rebus familiaribus ciuiliter tritus: agrum ex myrica redegit plurimum ad culturam, auxitque fruges, & in frugibus prouentus ecclesiæ plurimùm. Vnde factum est, vt albus panis triticeus ad abundantiam proueniret canonicis. Prædia quoque adauxit vt potuit, perpetuò ecclesiæ seruitura: pro quibus temporale prӕstitit beneficium, quod cum vita tenentis finiretur. Cuius temporibus Fridericus Imperator secundus, Imperio deponitur: & Conradus ecclesiæ Coloniensis archiepiscopus, natus ex comitibus de Honsten, plurimum inde laborem accepit, quum de mandato summorũ pontificum tribus post inuicem electis, primam impendit coronam in Aquisgrano: primùm Henrico cognomento Raspen, Thuringo, qui sanguinem trahebat diuæ Elisabeth, pro quo etiam se per arma obiectabat Conrado Friderici filio, quem collata manu vicit, & fugauit. Quumq; Henricus non diu superesset, electus est Wilhelmus comes Hollandiæ: qui & ipse accepta benedictione regali de manu Coloniensis, aliquandiu res administrabat Imperij, consumptus bello, quod illi erat in gentem Phrisiorum. Tertius, comes Cornubiæ Richardus, frater Anglorum regis, rex declaratur, & consecratur Aquisgrani, non cum magna laude Germaniæ, quasi non videretur habere illa principem Imperio dignum. Ita sumpsere alienigenam: sed neque ille prosperatus est, omissis regni rebus, cùm videret se principibus Germaniæ non esse probatum. Wedekindus autem pontifex cùm decennio rem ecclesiæ suæ laudabiliter procurasset, migrauit ad meliora, vt confidimus, regna.

Wilhelmus comes Hollandiæ in regem vngitur.

Imperator alienigena.

CAP. 8.

RACEBVRGENSIS ecclesia per ea tempora pontificē habuit, insignem virum Ludolphum, cuius tam sunt eximiæ laudes, vt breui pagella compræhēdi non possint. Multum illi ac diuturnum luctamen erat pro ecclesiæ suæ libertate, stetit vt murus: qui licet tormentis & machinis quateretur, immobilis tamen permansit. Ponenda sunt ad fidem annalium verba: Ludolphus hic vir perfectus erat, & cunctis virtutibus adornatus: qui pro ecclesia sua in longa persecutione, martyriū fecit sub duce Saxoniæ Alberto, pro eo quòd vineam Naboth, hoc est, ecclesiam suā noluit dare in hortum oleтum: hoc est, transferri ad vsus prophanos: & quòd domum Dei, curiam videlicet suam episcopalem Richaw, noluit fieri speluncam latronum, prout in passione eius plenius cōtinetur. In qua etiam legitur, quòd postquàm à nobili viro domino Magnopolensi Ioanne, in nouam suā ciuitatem Wismariam est susceptus, præbente sibi requiem & pacem in eadem, quam in reliqua diœcesi à facie persequentis non haberet, iam viribus totis destitutus, post varia tormentorum genera, diem expectans extremum, nocte præcedente cœnam Domini duo ex fratribus ad eum venientes, poculum salutis ei dederunt: quo confortatus, viribus receptis, ipso die cœnæ officium suum deuotissimè peregit: &, vt piè creditur, duo illi fratres qui poculum tradiderunt, antecessores sui episcopi Euermodus & Godfridus fuere. nam vnde venerint, quò abierint, vidit nemo. Pastor hic bonus animam suam pro ouibus posuit, & pro suo grege mori dignatur. Huius temporibus tanta religiositas, sanctitas, & disciplinæ seueritas in Racesborg seruabatur, quòd monasterium hoc tam à clero quàm à populo carcer ordinis vocaretur. Hic pontifex monasterium in Rene, cultum Dei amplificando, sui ordinis, industria sua fundauit, & de mensa sua episcopali dotauit. Inter alia autem miracula, quæ Dominus per eum post eius mortem operari dignatur, hoc memoratur: Erat vir militari genere Hartuicus de Ritzerow, qui pilum sagittæ diu gestabat in capite, cui ligno effracto ferrum includeretur, vnde doloribus cruciabatur assiduis. Adhibuit chirurgū, qui telum extraheret. Ille benè sperare iussum, pollicitus est ab eo ferrum extrahere: conuentione facta de precio, locum aperuit vnde educeret. Et vbi magnis afflixit hominem cruciatibus, ferrum aliud quod attulerat in eam speciem qua extractum videretur, clàm adduxit, & instituta opera monstrauit, velut eductū. Credidit ille, & preciū persoluit: nam continuatus dolor, noui vulneris molitione factus credebatur. Post adductam cicatricem dolor renouatur, & ingrauescit. Ibi se delusum sensit, & humana iam ope & consolatione destitutus, ad præsidium sanctorum confugit: orans, vt quoniam meritis sancti pontificis Ludolphi multa mirabilia narrarentur impleta, dignaretur illum Dominus interuentione sancti sui, dolore & cruciatibus liberare. Non multò pòst, ferrum vulneris loco propinquauit, adeoque eminuit, vt ipse sua manu educeret. Vir autem iste gratias agens, ac benedicens Deum, qui tanto ipsum periculo & dolore per famulum suum liberasset, Deo ac beatę Virgini, ac sancto viro Ludolpho, solennem oblationem intulit, ornamentum missale preciosum, casulam & dalmaticam cum subtili de serico lasurio, cum omnibus attinentiis, albas cum stolis, manipulis, amictu: quæ singula auro, argento, margaritis preciosis decenter ornabantur, ad laudem & gloriā Dei & sanctissimę matris eius, ac gloriosi viri Ludolphi martyris atq; pontificis. quibus in hodiernum diem vtitur ecclesia. Extant versiculi tornati artifici manu, in laudem huius pontificis, quæ quoquo pacto legeris, siue per capita versuum deorsum, siue per directum, sonant idem:

De Ludolphi episcopi virtutibus annalium verba.

Miraculum.

Hoccine miraculum?

Gemmula pastorum, lux fulgens, regula legis,
Pastorum speculum, iuuenum dux, senis icona,
Lux iuuenum clara, reparator, gloria plebis,
Fulgens dux, reparator cleri, pacis amator,
Regula senis, gloria pacis, formula dulcis,
Legis icona, plebis amator, dulcis adesto.

Eosdem reperies versus, si singulorū dictiones primas iunxeris, fit versus primus: inde si secundas singulorum iunxeris, fit versus secundus: & si tertias, tertius, vsque in finem ita deinceps.

CAP. 9. HALBERSTADENSI tum ecclesiæ prefuit Meinerus, ordine vigesimus quartus in ea ecclesia, de genere ministerialiũ, qui cognominabãtur Kransfelder: prefuitq; annis quatuordecim, cum plurima laude, sepultus extra muros vrbis, ad sanctum Burchardũ. Huius temporibus increbuerunt horrendi de Tartaris rumores, qui pertranseuntes innumerabili multitudine & manu valida, Russiam & Poloniam & alia regna subuerterunt: nulli parcentes, sed omnes quos attingere poterãt, cuiuscunq; essent professionis, sexus vel ætatis, crudelitate nimia peremerunt. Peruenerunt in Vngariam inopinatissimo euentu: factaque infinita hominum strage, regem, occiso fratre eius in prælio, de suo regno in Græciam expulerunt. Erat autem annus MCCXL. Imperator vbi intellexit Papam vocasse in vrbem concilium, omnes vias obsedit cum fautoribus & adiutoribus suis: omnes euntes ad vrbem si compræhendit, detinuit, & carcere macerauit. Legatũ Angliæ Ottonem, & Franciæ Prænestinũ episcopũ, professione Cistertiensem, à Genua per mare Romã redire volentes, cum infinita pecunia cepit: & prospero euentu quatuor tum millia Genuensium, qui securitatem sunt polliciti euntibus, & tres galeas cum omnibus quæ inerant, cõfligens demersit. Cepit viginti duas galeas, prælatos & clericos in eis infinitos, & ambasiatores plures quàm centum. Tartari verò tum tanto timore omnium corda concusserunt, vt homines contra eos in diuersis prouinciis, authoritate episcoporum se crucis charactere insignirent. Tandem Papa ad instantiam regis Vngariæ, ducis Austriæ, & Carinthiæ, dedit generalem terræ Hierosolymitanæ indulgentiam contra eos, & diuina virtute repressi sunt.

Tartarorum eruptio.

1240.

CAP. 10. LVBECENSIS ecclesia per hæc tempora pastore viduata, insignem virũ Albertum archiepiscopum Rigensem, quem Bremensis consecrauit (sed Rigenses non receperunt, electo ex suis archiepiscopo) suscepit. Quumq; ordinem teneret episcopalem, & ecclesia careret, vir magno loco dignus, consedit Lubeck, expectans ex Romana curia literas, & ex Liuonia responsa molliora. Dum præstolatur longanimiter, moritur Lubecensis episcopus. Placuit canonicis, Albertus assensit, papa approbauit, vt titulum retinens quem haberet ecclesię Rigensis, administraret Lubecensem, donec de Rigensi aliter cõsuleretur. Administrauit cum summa laude annos sex. Anno eius secundo cœpit discordia grauis inter eum & comites Holsatiæ, Ioannem & Gerardum, super decimis in terra Aldenborg. Nam comites asserebant, se magnam partem decimarum in feudum tenere ab ecclesia, & similiter vasallis suis decimas certas in eum modum contulerunt. Tandem post varios tractatus, compositione interueniente, publicè fatebantur, se per totam terrã Aldenborg nullas ab ecclesia decimas in feudum tenere, vel aliis concedere potuisse, exceptis duabus villis dictis Tom Brode, in quibus medietatem percipere consueuerunt. Insuper solenniter concordarunt, vt de singulis mansis cultis & incultis, & qui redigi ad culturam possunt, à palude quæ Dolge dicitur, ipsa palude inclusa, vsque ad mare, decimæ quatuor modiorum puræ siliginis maioris mensuræ exoluantur. Et dederunt comites ecclesiæ duos mansos in villa Susowe, cum omni iure & libertate, in quibus fecit episcopus granarium magnum erigi: & vt ad illam villam omnes homines in terra Aldenborg suas decimas singulis annis, propriis impensis, deducerent, comites districtè præcipiebant. Iste Albertus emit medietatem molendini in Zwattow pro centum marcis. Nam alia medietas iam fuit ecclesiæ, sed hodie totum est in iure ciuitatis per viam emptionis. Dedit etiam centum marcas domino Henrico Godowen militi, pro liberatione certarum villarum, in quibus de facto sibi ius esse dixit idem dominus Henricus. Albertus autem, post annos sex suæ administrationis, iam vacuata per mortem sede Rigensi, in eam suam transfertur: vir magnæ authoritatis in diebus suis, & qui Innocentio quarto, sui temporis summo pontifici, erat acceptissimus, qui illi permisit legationem ad omnes hyperboreas regiones.

CAP. 11. MAGDEBVRGENSI verò ecclesiæ post Wilbrandum Rodolphus, natus de Dingelstede, præerat, ordine vigesimus primus, præfuitque annis septem. Is ad ecclesiam prouexit comitatum de Aluensleue: ab Innocentio quarto suscepit pontificij muneris dignitatem. Cuius quidem temporibus Imperator Fridericus à suo

proposito

proposito non quieuit,sed pro sua parte omnes solicitauit,quos potuit: & plurimi pro eo,& multi contra eum,diuersis opinionibus senserunt,ita vt quidam eum nō solùm excommunicatū,sed etiam hæreticū appellarent. Quo tempore,anno quadragesimo quarto post mille ducentos,frater Adolphus olim comes Holsatiæ, sedem adiit Apostolicā pro dispensatione,quia sacros ordines ardentissimo desiderio flagitabat:& rediens,dispensationem largam tali forma reportauit: *Dispensationis formula.* Vniuersis præsentes literas inspecturis,frater Reynardus & frater Gerhardus, domini Papæ pœnitentiarij,salutem in Domino. Noueritis,quòd nos audita confessione fratris Adolphi,ordinis Minorū fratrum,præsentiū exhibitoris,eidem super omnibus articulis pro quibus duxerat ad sedem Apostolicā laborandū,& de similibus siue minoribus,si quos in obliuionem deduxit,de speciali mandato venerabilis patris nostri Ottonis, S. Nicolai in carcere Tulliano diaconi cardinalis, cui dominus Papa plenariam super hoc concessit potestatem, beneficiū absolutionis impendimus,& vt ad omnes sacros ordines promoueri valeat, dispensauimus cum eodem, iniuncta sibi pœnitentia salutari. Datum Laterani decimo Cal. Maij, Pontificatus Innocentij Papæ quarti, anno primo. Idem frater Adolphus subdiaconus rediens, à Ioanne episcopo magistro ordinis Prædicatorum in diaconū,& à Ioanne Lubicensi episcopo in Aduentu Domini, XVI. Calen. Ianuarij est in presbyterum ordinatus: *Albertus comes Holsatiæ monasterium ingreditur.* qui etiam in Dominica, Omnis terra, primam Missam in Zwentina loco valde solitario,& fratrū Minorum eremitario,& in Hamborg,cui comes præerat, in Quadragesima apud Minores fratres, die Gregorij celebrauit Missale officium. Circa festū Michaelis sequentis anni viderunt quidam intempesta noctis hora in Oriente, surgere lucem clarissimam quasi solem,& tandem euanescere per aerem, & in colorem rubrum, hominum permixta specie, commutatam. Quod prodigij loco *Prodigium.* habitum, quid portenderet, varij varia dixerunt.

HILDESEMENSI deinde ecclesiæ præfuit per ea tempora insignis vir, vndecunque natus, Ioannes. *CAP. 12.* nam nisi aut insigniter doctus, aut nobiliter natus, ad illum episcopatum peruenire non potuit. Præfuit autem solis annis quatuor. Quo tempore Innocentius Papa quartus, Lugdunum, quæ prima sedes est Galliarum, *Lugdunum prima Galliarum sedes.* veniens, post festum Ioannis Baptistæ, ibidem concilium celebrauit: & quintam partem reddituum ab ecclesiis accepit. Ea fuit gemina decimatio vnius anni. Imperator pro se nuncios misit, inter quos erat quidam Thadæus, insignis legum doctor, qui pro eo elegantissimè allegauit, ita vt plurimorum sibi audientiā conquireret & fauorem. Nihilominùs Papa Imperatorem feria tertia in die Iacobi, quæ tertia fuit dies concilii, excommunicauit. Interim verò per totam Germaniam idē pontifex lugubrem epistolam principibus ecclesiasticis misit, conquerens fideliter, quòd à gente quadam Sarracena, quam Choresinorum populum appellauit, sepulcrum Domini esset enormiter violatum. Adiecere alii, quòd eodem tempore fuerint ab eisdem Sarracenis ad vndecim Christianorum millia in vrbe sancta *Saraceni vastant vrbem sanctam.* oppressa, & in templo & circa sanctum sepulcrum etiam sex millia. Intellexere omnes qui audierunt cum summo mœrore, venerabile Christi sepulcrū funditus euersum, & locū sanctum in planitiem redactum: vnde solicitari iussit Papa fideles, vt se cruce signarent. Nihil tamen fructuosum inde prouenit: cognitumque est posteà, non tam penitus esse subuersum Dominicum sepulcrum, etsi enormiter esset læsum. Papa verò in iam dicto concilio contra Imperatorem excommunicationis sententiam renouauit, & eum ab Imperiali culmine authoritate sua deposuit: & hanc depositionem per totam ecclesiam promulgauit, præcipiens sub interminatione excommunicationis, vt nullus eum decætero Imperatorem vel haberet, vel nominaret. Qua sententia permultum volante, nonnulli principum cum aliis multis reclamabant, dicentes, Ad Papam non pertinere, Imperatorem eis vel instituere, vel destituere, sed electum à principibus, coronare. *Imperatorem instituere vel destituere, ad quos pertineat.* Intereà pontifex solicitari iussit principes Electores, & eos quos ad regendum Imperium credidit idoneos, vt aliquis eorum onus Imperij sumeret, & laborem: promittens eidem, quicunque subiret, consilium, auxilium, pariter & fauorem. Sed diu omnes recusarunt.

CAP. 13. SVERINENSI interim per hæc tempora præficitur post Theodoricum præpositum olim, insignis vir Wilhelmus, etiam ille ex præposito pontifex electus, dignus vita & episcopatu longiori: nam duobus solis annis præfuit. Quo tempore, deposito Friderico ab Imperio, non destitit pontifex Innocentius multis de assistentia pollicitatiônibus. Peruicit Henricum Landgrauium Thuringiæ, comitem de Swartzburg, cognomento Raspen, vt consentiret. Moguntinus & Coloniensis archiepiscopi illum elegerunt, & iuxta Herbipolim de more inthronizarunt. Indixit ille principibus conuentum in Francofordia, sed ibi occurrit cum expedito exercitu Conradus rex, Friderici filius: qui commisso in eum prælio conuentum disturbauit, multis captis, plurimis etiam cæsis. Appellatus est deinde idem Henricus, rex ecclesiasticorum, à sequacibus Friderici. Papa tamen hortatur per literas, omnes Germaniæ principes, vt deserto Friderico contumace ac perfido, Henrico ad omnia legitimo regi pareant. Quo tempore dux Austriæ cæsus est ab Vngaris, mansitque terra sine principe. Vnde hi versus in quodam loco Austriæ in lapide sunt inuenti, cælatura veteri:

Henricus Landgrauius contra Fridericum assumit imperium.

De Austriæ ducibus.

Anno milleno centeno terq; triceno,
His quinquaginta si misces, tunc benè disces,
Austria quod tota sit principibus viduata,
Terraq; cornuto discit seruire tributo.

Sæpè nouauit ea terra principes suos, postquā cœpit habere eius tituli duces. Nam primus eum titulum gestabat Henricus, Conradi tertij Romanorum regis frater germanus, ante annos centum ex hoc tempore: qui sine prole mascula defunctus, iterum reliquit Imperatori, vt concederet in feudum, & nunc vacuatur morte ducis sui. Non longè autem post hæc tempora, iterum ad Rodolphum Imperatorem peruenit, qui suam ibi posteritatē reliquit ad nostra vsque tempora, cùm esset ipse non sublimior genere, quàm comes de Habspurg ad vicina Suitensium, olim Heluetiorum, gentis ad arma natæ, quod nostra etiam secula confitentur, magnis rebus per eam gestis. Iste verò Wilhelmus Suerinensis episcopus, cuius tempora signamus, cùm duobus annis præfuisset ecclesiæ suæ, decessit, ad annum Christi,

1249. MCCXLIX.

CAP. 14. MIMIGARDEVORDENSEM, hoc est, Monasteriensem, ecclesiam tum gubernabat Ludolphus, agnominatus de Holte, ministerialium ordine, qui nunc honoratiori vocabulo dici volunt militares: quod facilè fineremus, si non etiā per audaciam maiorem, se etiam nobiles præsumerent appellare quam appellationē baronibus, comitibus, & ducibus antiquitas tribuit: cùm summi pontifices nō alia dignātur appellatione nostri temporis duces, quos appellant nobiles viros. Veteres etiam dixere, nobile scortum, nobilem mimum. Sed ad Ludolphū pontificem reuertamnr, qui vir magnanimus in episcopatu multa dura perpessus, de inimicis suis & ecclesiæ vastatoribus gloriosè triumphauit. Extruxit, firmauitque arcem in Woldbecke: & familiam veterem militarium de Meinhouele, qui diu graues incubuere ecclesiæ, prorsus exterminauit. Tradunt per ea tempora summum pontificem Innocentium quartum, tanto zelo in Fridericum eximperatorem prouectum, vt non modò Christianos principes illi opponeret, sed etiam misso nuncio ad Soldanum Ægypti, illum à familiaritate eius sit nisus auertere. Extat exemplar literarum Soldani, Græca lingua pontifici ab illo remissarum, quod pro rei nouitate libet inserere, in hanc formam:

Innocentij IIII. implacabilis in Fridericum Imp. animus.

Soldani ad Innocentiū IIII. litera.

Præsentiæ Papæ, nobilis, magni, spiritualis, sancti, affectuosi, tertij decimi apostolorum: Vniuersalis loquela Christianorū, manu tenentis adoratores crucis, iudicis populi Christiani, ductoris filiorū baptismatis, summi pontificis Christianorum. Confirmet eum Deus, & det illi felicitatem. A Soldano potentissimo regnante super collationum, continente duas virtutes gladij & calami, possidente duo præcellentissima, scilicet doctrinā & iudicium, rege duorum mariū, dominatore austri & septentrionis, rege regionis Ægypti, Syriæ & Mesopotamiæ, & Mediæ & Idumææ & Ophir, rege Fabelbesech aiob, filio Soldani Chamel helesmenaphat, Mechmet filij Soldani regis Holdal Ioberit filij aiob, cuius regnum Deus diligit.

IN nomine Dei misericordis & miseratoris, præsentatæ sunt scripturæ papæ magni, affectuosi, sancti, tertiidecimi apostolorū, vniuersalis loquelæ Christianorum, manu tenētis adoratores crucis, iudicis Christianorū, summi pontificis filiorum baptismatis. Faciat eum Deus de affectātibus bonū & facientibus illud, & affectantibus pacē & perseuerantibus in causis eius: & adiuuet eum Deus in his quę decētia sunt ad illos, qui sunt sui cultus siue ritus, & ad alios. Respeximus illas scripturas studiosè, & intelleximus capitula quæ eis inserta erant: & eorū continentia nobis placuit, & delectatus est auditus noster in relatu eorum. Et nuncius venit ad nos quem misit sanctus papa, & ipsum præuenimus cū honore & dilectione, cum deuotione & reuerentia. Ipsumq; vocauimus ad conspectum nostrū, sibi inclinantes, intendimus autē verbis eius, & fidem adhibuimus ei nuncianti nobis de Christo, super quem sit laus: de quo Christo plus scimus, quàm vos sciatis, & magnificamus eum plus quàm vos magnificatis. Et de hoc, quòd dicitis vos desiderare tranquillitatem & quietem, & habere materiam conuocandi populos ad pacem: Similiter & nos desideramus, nec volumus contraire: & hoc semper voluimus, & desiderauimus. Sed papa, quem confirmet Deus, scit, quòd inter nos & Imperatorem iamdudū fuit familiaritas & concordia perfecta, à tempore Soldani patris nostri, quem Deus ponat in claritate: & inter vos & Imperatorem vestrum, est, sicut vos scitis. Vnde non licet nobis aliqua componere cum Christianis, nisi prius habuerimus super his ipsius consilium & assensum. Et nos scripsimus nuncio nostro, qui est in curia Imperatoris, pro causis quas detulit nuncius papæ, nunciantes & capitula & proposita vestra. Ipse nuncius noster veniet ad præsentiam nostram, & loquetur nobis: & postquàm renunciauerit, faciemus iuxta tenorem responsi. Nec discrepabimus ab eo, quod vtile videbitur vniuersis. Ita quod possimus habere meritum à Deo, hæc vobis annunciamus, & bonū ampliabitur, Deo dante, in posterum. Scriptum est hoc in septima die mensis Macharon, quę fuit lunatio Augusti iuxta glosellam. Laus Deo soli, & benedictio eius super dominum nostrū Machometum, & super genus ipsius. Ipse sit pars nostra.

HANC igitur epistolam, cùm Græcè scripta fuerit, quidam Latinus Græcè peritus, transtulit de verbo ad verbum. Sed hæc hactenùs. Ludolphus episcopus, cuius tempora signamus, vbi cursum vitæ peregit, concessit ad manes, vtique superos, vt speratur.

PADERBVRNENSI ecclesiæ post quartum Bernardum, præficitur Simon, qui ei pręfuit annis viginti tribus, vir insignis, frater nobilis domini de Lippia Bernardi. Adiutor hic erat septem annis Gerhardo archiepiscopo Bremensi, patruo suo. Circa hæc tempora Henricus Thuringię & Swartzeborg prouincialis comes, qui contra Fridericum assumpsit Imperium, rebus excessit humanis. Quumque hæredem masculum non relinqueret, dux Brabantiæ terram eius manu valida ingrediens, vt filiam suam in ea defenderet, quam Henricus habuit vxorem, & iam viduam reliquit. Is igitur possessiones arcium ingressus, se de omni dominio intromisit. Assumpserunt autem in locum eius principes Electores Wilhelmū, Hollandiæ comitem, in armis validum, ætate & opibus florentem. In Nussia eum elegere nonnulli. Aderat Ioannes Holsatiæ comes, qui inter multos, vt habet cōsuetudo, est ab illo, cingulo militari decoratus, vt exindè haberetur miles auratus. Fridericus interim eximperator, iam quatuor coniugibus post inuicem defunctis, de quinto matrimonio disponebat. Mittitur ei filia ducis Saxoniæ Alberti, quæ antè fuit desponsata Ottoni, filio Ottonis ducis Brunswicensis: sed ille priusquàm ad nuptias consummandas perueniret, mortem obiit. Nec tamen inuenio, si etiam ad has nuptias puella peruenerit. Nam Fridericus tum maximis rebus in Italia implicitus, incertum si vacauerit ad torum maritalem. Verisimilius est etiam hic fuisse frustratam. Nam idem Fridericus non multis pòst diebus excessit rebus humanis. Per hæc tempora, quod in Dania diximus, inter Daniæ regem & Abel fratrem eius, ducem Sleswici, mirabiles fuere conflictationes. Nam fraternum odium ad necis insectationem peruenit, cùm esset tamen Ericus rex, vir multorum opinione sanctissimus, & qui miraculis coruscauerit. Christophorum aliū fratrem regno

CAP. 15.

Wilhelmus Hollandiæ comes in Imp. eligitur.

Milites aurati quo ritu fiant.

Fridericus quintam ducturus vxorem, moritur.

Odium fraternum.

eiecit. Canutum consanguineum fratrem, etiam captum tenuit in arce Stekenberg. Lubicenses adnauigauêre, & capta arce, Canutum vinculis exuerunt. Sed hæc per transitum attigisse contenti simus, vt temporum recordemur. Erat autem
1247. annus MCCXLVII.

CAP.16. MINDENSEM ecclesiam per ea tempora gubernabat dominus Wedekindus de Hoia, à comitibus originem ducens, ordine pontificum trigesimus secundus. Cui quum controuersia esset cum vicinis principibus & nobilibus, arma pro sui iuris tuitione capere audebat in ducem Luneburgensem, & comitem de Wunstorpe. Augebant vires eius ciues Mindenses, quanto poterât numero egressi post suum pontificem, milit... es ecclesiæ non deerant ministerio suo. Exeuntes, latè populati sunt ditiones hostiles. Congressi autem hostibus, vbi manus conseruerunt, victoriam reportarunt. Signa militaria quatuor, diu pòst visebantur in ecclesia Mindensi ab hostibus capta. Sed non erat huius pontificatus longæuus. Nam expletis in pontificatu annis octo, & paucis mensibus, dolore omnium plurimo, bo-
1261. nus pontifex emigrauit, anno Christi MCCLXI. in vigilia Matthæi: & introiuit, vt confiditur, in gaudium Domini sui fidelis seruus & prudens.

Wedekindus Mindensis episcopus in ducem Luneburgensem arma capit.

CAP.17. LVBICENSI ecclesię ademptus Albertus, in Liuoniam ad ecclesiam suã Rigensem, iam occupatore vacuatam, trãsfertur: & succedit illi in eadem Lubicensi frater Ioannes de Dest, ordine Minor, oriundus de Brabantia, ad petitionem Romanorum regis Wilhelmi, cuius fuit capellanus & consiliarius, per Innocentium quartum, à Sambiensi ecclesia, quam antè tenuerat, ad istam translatus. Magnus theologus, & prędicator crucis solennis: prudens nihilominùs pastor ecclesię. Hic repetit redditus mensæ episcopalis valde dissipatos & diminutos per comites Holsatiæ, Ioannem & Gerhardum: & propter penuriam cùm non haberet vnde se sustineret, cum familia cessit ad integrum annum. Et reuersus, consecrauit plures ecclesias in diœcesi & extrà, vt illis velut quotidianis procurationibus sustentaretur. Tandem considerans gentem grauem & asperam, redemit vexationes bonorum ecclesiæ DCCC. marcis, à comitibus & ministerialibus, vt pacem inueniret, relaxauit temisitq; comitibus ducentas marcas, & villam Flemingdorpe resignauit, & villam Lankem commutauit, vt liberaret colonos ecclesiæ vniuersos à præstatione collectæ, quæ dicitur Greuenstaht. Et aduocatiã in Vthin emit à Wolrado de lapide, & mansionem principalem aduocati sexcentis marcis. Instaurauit quoq; in ecclesia Lubicensi nouam dignitatem cantoriam: statuens, vt certis festiuitatibus, cum argenteo baculo, cum socio similiter gerente baculum eiusdem formæ, incedat, assignando ei certos redditus. Oppidum quoq; mansionis suæ Vthin iuri subdidit Lubicensi, quæ magna censetur liberatio, vt causas appellationum deuoluant ad iudicium, quod habent velut Imperiale, in vrbem Lubicensem. Fecit etiam plures milites & militares suæ diœcesis pro suis excessibus nudatos, in processione reconciliari. Multa vtilia priuilegia pro ecclesia impetrauit. Tandem rediens ad Romanorum regem, obiit circa partes Rheni in Essendia, & sepultus est in Nussia. Præfuit autem suæ Lubicensi per annos solos sex.

CAP.18. RACEBVRGENSI ecclesiæ post Ludolphum præficitur Fridericus, magni decessoris locum accipiens, in quo nisi magnum sedere virum oportuit. Vnde, etsi annales sobriè de hoc viro scribant, insignem tamen fuisse virum, & loci tum celebris religio, & magni præcessoris exemplũ persuadent. Cuius temporibus Guntzelinus comes Suerinensis, ius patronatus ecclesiæ parochialis in Wittenborg, conuentui monialium in Tzertin donauit: quam donationem episcopus confirmauit: sed fortè post obitum comitum Suerinensium, per dominos Magnopolenses, ad quos principatus eorum peruenerat, supradicta donatio est cassata & irritata. Viuebat per hęc tempora Fridericus, Imperio licet destitutus, cùm per occasionem eius mirabiles & miserabiles hęreses pullularent. Nam quidã circuncelliones, pulsatis campanis, & conuocatis baronibus terrarũ, in Hallis Sueuiæ sic feruntur prædicasse in publica statione, quòd Papa esset hæreticus, omnes episcopi & prælati Simoniaci & hæretici, inferiores quoq; prælati cum sacerdotibus, quia in vitiis & peccatis mortalibus non haberent authoritatem ac potestatẽ ligandi & soluendi

In Hallis Sueuiæ ob religionem motus excitantur.

ſoluendi,omnes eſſent hominum ſeductores. Item, quòd ſacerdotes in mortalib. conſtituti,non poſſent conficere altaris ſacramentum. Item, quòd nullus viuens, neq; papa,neq; epiſcopi,neq; alii poſſent interdicere diuina:& qui prohiberent,eſſent hæretici & ſeductores.& permittebant in ciuitatibus interdicto ſuppoſitis,diuina peragere,vt ſacramenta eccleſiaſtica liberè perciperent, quia ipſis perceptis, mundificarentur à peccatis.Item,quòd fratres Prędicatores & Minores peruerterent eccleſiam falſis prædicationibus: & quòd omnes illi fratres vnà cum Ciſterti-enſibus,& aliis,prauam vitam ducerent & iniuſtam.Item,quòd nullus eſſet qui veritatem diceret,& qui fidem iuſtam opere ſeruaret,niſi ipſi & eorum ſocii: &,ſi ipſi non veniſſent,priuſquàm Deus fidem ſuam periclitari ſineret,de lapidibus excitaſſet alios,qui eccleſiam Dei vera prædicatione illuſtraſſent. Prædicauerunt,inquiunt,ad hoc tempus prædicatores noſtri, & ſepelierunt veritatem, & promulgarũt falſitatem.Nos contrà veritatem prędicamus,& ſepelimus falſitatem.& in fine,Indulgentiam quam damus vobis,non damus fictam vel compoſitam ab Apoſtolico vel epiſcopis,ſed de ſolo Deo & ordine noſtro. Adiecerunt,Nihil opus eſt habere mentionem de papa, quia ita peruerſè viuit, & tam mali exempli homo eſt, quòd tacere & in obliuionem oportet illum adducere. Et blaſphemãdo adiecit perfidus concionator:Orate,inquit,pro domino Friderico Imperatore & Conrado filio eius,qui perfecti & iuſti ſunt. Audebant dicere, quòd Papa neq; haberet authoritatem ſoluendi & ligandi,quia non habet vitam Apoſtolicam: & hoc probare inſtituerunt per quandam gloſſulam,ridiculum nimirum caput & Hippocratis vinculis alligandũ.Iſtos hæreticos fouit & defendit Conradus rex, filius Friderici quondam Imperatoris,arbitratus ſe ac patrem per ea figmenta cunctis conciliandũ:ſed res futilis facilè euanuit. quia vbi Catholici prædicatores his monſtris valde reſtiterunt,miniſteriales à Conrado rege receſſerunt,ita vt contra exul & profugus de Sueuia,in Bauariam tectus tranſiret.

Osnabvrgensi autem eccleſiæ per ea tempora,moriente Wedekindo, Cap.19. triceſimoprimo loco præfuit Balduinus de Ruſsle,vir inſignis,epiſcopatu dignus: qui inceptum prædeceſſoris ſui Brunonis de eccleſia collegiata in Widenbrugge conſummauit, præbendas auxit, præpoſituram pro canonico maioris eccleſiæ reſeruauit,datis deſuper literis in perpetuam rei memoriam quæ extant.Ita cultu religionis aucto per eius tempora, poſteaquàm decem annis cum omni laude præfuit,tranſiuit ad meliora. Eius tempora cernebant vacare Romanum Imperium, poſt Fridericum ſecũdum depoſitum,cùm ex ſurrogatis nemo proſperaretur: iam in eam vilitatem rebus defluentibus,vt etiam Anglicus primam coronam acciperet Aquiſgrani. Crediderim principes Germaniæ non adſpiraſſe ad Imperium, quòd tam erat labefactatum.

Bremensi metropoli poſt Gerhardum, qui præfuit annis vno minùs quadraginta, præficitur eidem Hildeboldus,quem alii dixere Hildebrãdum,antè Bremenſis canonicus,Ruſtringiæ archidiaconus (nunc vocant præpoſitum) filius comitis de Brochuſen,vt alii de Wuſtorpe,à maiore parte capituli electus. Quamuis alii vota dirigerent in Gerhardum de Lippia, maiorem eccleſiæ præpoſitum, defuncti archiepiſcopi ex fratre nepotem: cui parti adhæſit capitulum ſancti Willehadi,prætendens ſe ius in electione poſſidere. Miſſusq; eſt in vrbem Godeſcalcus, ſancti Willehadi decanus. Tum verò Simon Paderburnenſis epiſcopus, quem diximus pro Gerhardo adminiſtraſſe arcem Langwedel, acceptis quadringẽtis marcis,cuſtodibusq; corruptis,Hildeboldũ in eam admiſit. Similis exitus in arce Vorden. nam & illam data pecunia redemit Hildeboldus. Simon adminiſtrator, cùm adhuc electi de ſuo iure contenderent,ad Stedingos verſus (nam rebellionem parauerant) armauit exercitum: exiuitq; cum expedito exercitu, contendens in Wildeshuſen. Præuenientes autem comites de Aldenburg,qui iam pro Stedingis arma ſuſceperant,cùm obuiã irent,fuderunt agmen Simonis. Crediderim iam non, vt priùs cauſam agi fidei Chriſtianæ & religionis, ſed alterius ciuilis debiti: alioquin comites memorati,qui ſemper ſtabant aduerſus perfidiam, non illos fuiſſent tutati. Simon adminiſtrator, agminis ductor, vix ipſe elabitur, monachali te-

ctus habitu. Ferunt, hunc Simonem postulatum ab Hamburgensibus canonicis, pro suo iure contendisse, cui plurimùm inclinabant comites Holsatiæ: sed causam eius nemine prosequente in vrbe, protinùs euanuit. Intereà Hildeboldus ipse Romam petit cum Godescalco decano, qui Cœlesti causam suscepit. Clam loquitur, literas eius accepit, magna pollicitus, & ius in ecclesiam perinde cumulauit. Obtenta in vrbe confirmatione, regreditur, lætusq; excipitur Bremæ. Prima illi contentio fuit de arce Bersflete, quam firmauit consilio suorum, renitente plurimùm ciuitate Brema. quæ controuersia diu durauit. Multa incendia, prædæ, homicidia, multæ vicissim crudelitates, &, qualia solent in bello, immania plurima. Phrisonũ aliquanta millia in ea controuersia periērũt. Post multum temporis res pacata est. Phrisonibus ab episcopo persoluta est pecunia: exilis tamen ad æquiparationem damnorum, & in prælio cæsorum. Sed de his aliquanto pòst.

Belli incommoda.

CAP. 21. SVERINENSI deinde ecclesiæ post Wilhelmum præficitur Rodolphus, vir insignis, præfuitq; ecclesiæ annis duodecim. Solẽne tum fuit ecclesiis eligere præpositos, vt perinde gradum illi facerent ad episcopatum: quod hodie, quia sedes Apostolica primas dignitates sibi reseruauit, fieri nequit. Vnde & iste Rodulphus ex præpositura conscendit pontificatum. Quo tempore rex Franciæ Hierosolymam petens, forti expeditione in Ægyptum concessit, cepitq; Damiatam: sed non stetit Christianis diuturna victoria. inundans enim Nilus, renisus est illis. Wilhelmus interim Romanorum rex, Aquisgrani coronatus, circa Rhenum aliquãdiu commoratus, quum expensas regi congruas non haberet, in Hollandiam est regressus: iterumq; post interualla ad vrbes Imperii cis Rhenum est reuersus. Iam certior ex Ægypto nuncius venit, captum Franciæ regem, Damiatam denuò redditam Sarracenis, omniaq; esse Christianis improspera. Tum quoq; Ioannes comes Holsatiæ, auxilio Bremensis archiepiscopi & auunculi Simonis electi Paderburnensis, expeditionem fecit in Daniam, sororio suo Abel duci ferẽs in regem auxilia. Arcem Reinoldesburg, quam rex firmauerat, forti imposito præsidio, oppugnauit. Intereà circa diem Laurentii de Erico rege rumores aduersi succreuerant, quum quidam captum, alii mortuum prædicarent: & innotuit res vera, quòd nihil mali veritus, quũ fidem integratam putaret ad Germanum, sit captus, in nauim absportatus, & in lacu Slyæ capite truncatus, alligatoq; saxo demersus. Sed non diu pòst inuentum cadauer, tumulatur religiosè in ecclesia Slesvvicensi. inde tamen post aliquantos annos extrahitur, & in Daniam transfertur, proq; sanctis reliquiis excolitur. Sed nec Abeli fratri, quum rex post illum crearetur, melior exitus erat. nam vix duobus in regno peractis annis, quum exercitũ duceret in Frisiam, illam Aquilonarẽ, Nordtstrant vocant, concursu habitatorum opprimitur: mole sua periit cum exercitu in terra palustri, idq; propter grauem armaturam,

Suprà, lib. 7. cap. 40.

Erici Daniæ regis casus.

Frisonum contra regem Daniæ victoria.

CAP. 22. HALBERSTADENSI ecclesiæ per ea tempora post Meinerum præficitur nobilis, sed ætate iuuenis, Ludolphus comes de Sladem, ordine à primo trigesim⁹, qui magis administrationem, quàm pontificium gerebat, vt arbitror: idq; ab ætate coniecto, & breui tempore quo præfuit. Faciunt locum coniecturæ annales, tam breuiter rem annotantes, vt nihil satis explicent. Quia ergò iuuenis accessit, & post biennium desiit, arbitror, quod ætate nostra vidimus plerunq;, fuisse temporaneũ administratorem, nõ perpetuum pontificem. Quo tempore quũ Fridericus quondam Imperator mortem obiisset, ad annum quinquagesimum primum, & ab archiepiscopo Panormitano ante mortem absolutus, & in Sicilia in ecclesia Panormitana tumulatus, Wilhelmus Romanorum rex duxit coniugem Elizabeth, filiã Ottonis ducis Brunsvvicensis: & in ipsa nuptiali nocte, quæ fuit Conuersionis Pauli, palatium in quo quieuerũt sponsus & sponsa in Brunsvvigk iuxta leonem, penitus orto incendio conflagrauit, ex candelarum & straminis incuria. Corona regis consumitur, & multæ res preciosæ: Duo sartores qui in opere suo totam noctem labori addiderant, in ea camera qua se incluserant, sunt exusti. rex & regina vix euaserunt, regina regem educente, quòd penetralia domus illi essent notiora. Otto puellæ pater, anno proximo cùm esset in procinctu vt iret in curiam indictam Francofordiæ, quam Wilhelmus principibus constituerat ad diem Ioannis, & ad summũ

Incendium.

Iacobi,

Iacobi, diem suum obiit. Albertus interim filius eius Harburgk restaurat, patris violans iuramentum. Comitissa Flandriæ bellum gerebat in regem Romanorum: copiosamq; militiam nauibus impositam, nauigare iussit in Hollandiam. Sed rex occurrens victoria potitur, cùm multos perderet, plurimos caperet, & multam inde prædam locupletatus abduxit. Deinde cùm in Nussia controuersia oriretur inter Romanorum regem & archiepiscopum Coloniensem, propè erat vt applicato igni à Coloniensis militib. ad ædem in qua rex manebat, cum legato Romani pontificis ambo cremarentur: sed illi vix euasere periculum. Tum quoq; primùm erigitur fortalicium illud, nõ tam muris & mœnibus quàm inuiis paludibus inuictũ, Honeborgk super Luriuum in fundo Hersueldensi. Sextus erat post quinquagesimum annus, cùm Wilhelmus Romanorum rex, congressus Frisonibus, opprimitur prope Hollandiam, in loco incognito, clàm ab eis, magis obrutus, quàm tumultus. Sed ad nostra redeamus.

Comitissa Flãdriæ cum Imp. bellum gerit, sed infeliciter.

Wilhelm' Romanorum rex à Frisonib. opprimitur.

Cap. 23.

Magdebvrgensis autem metropolis post Wilbrandum accepit pontificem Rupertum, comitem de Monsfelde, æquè præstantem virum, qui antè in eadem ecclesia cum summa laude administrabat decanatum. Sorbitium adiecit diœcesi, quod nunc, vt accipio, subest Saxoniæ superioris ducibus: nisi sit aut arx, aut oppidum aliud eius nominis. Præfuit autem vir iste ecclesiæ annis octo. Profectus est ipse in vrbem Romam vt confirmaretur, consecraretur, & pallium acciperet. Reuersus autem, quum ingentem impendisset pecuniam, Iudæosq; cerueret per Magdeburgum & Hallensem ciuitatem opibus florescere ex vsuris & iniquitate, inuenta causa, quæ illi ad canes illos deesse non potuit, omnes captos insigni ære mulctauit centũ millia feruntur intulisse ærario eius, absq; auro & argẽto, quod in vestibus & poculis erat, quod etiam spoliantium violentiæ subiacuit. Hallenses se pro Iudæis opposuere pontifici, vt quos illi securos esse iussissent, non paterentur in sua ciuitate spoliari. Obsedit eam vrbem, & malis adegit, vt cogerentur illi Iudæos permittere: data etiam pro contumacia & rebellione sua non mediocri pecunia. Ita de iniquo Iudæorum mammona locupletatur, vt impleatur verbum Euangelicum, *Habenti fidem dabitur: non habenti, quod habet, auferetur.* Expedit enim, malignos publica egestate laborare, vt sit quod de illa gente præcinuit Dauid: *Ne occidas eos: circumeant ciuitatem huius mundi, vt canes:* si verò non fuerint saturati opibus, auro & argento (vt est genus auarum) murmurabunt, & Christianis per angulos suos blasphemias & imprecationes multiplicabunt. Sed nil ad rem pertinet proiectorum blasphemia. Si conuertantur ad vesperum mundi, fratres habebuntur: nũc sunt canes, genus viperarum, & homicidæ, super quos venit omnis sanguis iustus, iuxta verbum Saluatoris.

Iudæi malè mulctantur.

Cap. 24.

Lvbecensis ecclesiæ pontifices per ea tempora breues gerebant episcopatus. Nam Ioanni religioso Minorum fratri, post annos sex, successit Ioannes Tralowe, scholasticus antè eiusdem ecclesiæ. Præfuit autem annis sexdecim, confirmatus est in Stadio per archiepiscopum Bremensem. Nondum enim ea potestas tota, vt nunc, translata est Romam. Nam quod proximè de Magdeburgensi legitur, ex aliis fieri potuit causis, vt Romam proficisceretur. Nostri tamen suis controuersiis amplificaruut supra se Romanæ sedis potestatem. Hildeboldus autem archiepiscopus nihil moratus, confirmationem & consecrationẽ illi impendit, quo tempore tum ciuitas Bremensis incendio graui penè tota conflagrasset. Sed instantia archiepiscopi & ciuitas & ecclesia satis profecit in temporalibus. Nam oppidũ Wildeshusen eius opera accessit ecclesiæ, quum persolueretur pro eo pecunia comitibus de Oldenburg: quam illi ipsi ciues, quorum de capitibus ius comparabatur, facta collecta, eam mox archiepiscopo renumerarent. Iste qnoq; Bremensis archiepiscopus, accepta à rege Daniæ pecunia, ciuitatem Sleswicensem obsedit, primus nostrorum pontificum, qui venalem produceret exercitum. Nam alii pro iure & libertate ecclesiæ, aut amplificanda ditione, aut amicorum iure tuendo arma sumebant. Sæpè amicos sunt tutati, nunquã stipendia meruerunt. Albertus & Ioannes duces Brunswicenses, filii Ottonis, quem primũ in ea ditione creauit ducẽ Fridericus II. Imperator, cùm alios duos Germanos in vicinis episcopatib. Hildesc-

Brunsuicensis primus dux.

mensi Ottonem, Verdensi Conradum collocassent, arma mouerunt in Hildeboldum archiepiscopum Bremēsem: incertum, quibus ex causis. Veterem fortè quæstionem de Stadensi comitatu, aut simile aliquid prætendentes: vt solent nonnunquam principes causas ex cineribus excitare. Archiepiscopus autem, vir prudens, omnia priùs, quàm arma, statuit experiri. Non imparatus tamen, vbi opus videretur, præmisit ex suis, qui rem, si fieri posset, tractatibus interciperent: promissaq; pecunia, pacem emit, redemitq; plurimum cum sanguine laborem. Cuius etiam temporibus memorabile hoc factum in vrbe Brema, vt Artisani, qui manu victū quæritant, quum pridem concilio publico ciuitatis per omnia parerent, plurimum tamen gubernantibus laborem crearent, nouis semper perplexitatibus rem intricātes: tum extorquerent, vt illis permitteretur suis frui iudiciis in emendandis erroribus & excessibus, citra sanguinem puniendis: ita tamen, vt magistri per annos singulos renouati, iuramenta præstarent, viris consularibus rempublicam gubernantibus, nunquam se aduersaturos. Turpis est enim pars, quæ toti corpori non congruit. Archiepiscopus autem cum per annos quindecim ecclesiam gubernasset locupletassetq; plurimùm, in pace Christi quieuit, anno post datam mundo salutem millesimo ducentesimo septuagesimotertio, tumulatus in ecclesia sua Bremensi cum prædecessoribus. Sed ad Ioannem Lubecensem reuertamur. Vno die ordinatus est in presbyterū, in armario superiori ecclesiæ Lubecensis: & sequenti die consecratus est episcopus apud fratres Minores, quia comites Holsatiæ se diuinis volebant ingerere, quum essent excommunicati. Ædificauit hic pōtifex magnam domum lapideā in Vthin magnis suis sumptibus, & impēsa, vt cerni potest, plurima. Occasione cuius, magnum contraxit æs alienum, per successorem postea exoluendum. Emit ab Ottone de Plone iudicia villarum Malente & certarum aliarum, expromptis ducētis vigintiquinq; marcis. Sedit, vt diximus, annis sexdecim, & translatus est ad meliora.

Principū ingenium.

Cap.25. HILDESEMENSI ecclesiæ, post Ioannem præfuit nobilis & insignis vir Otto, frater ducum de Brunswico, patre natus Ottone, qui primus post Henricū Leonem ducatus titulum recuperauit: sed de generali Saxoniæ, peruenit ad partialem Brunswici, appellationem. Benè commutauere principes. Dux Saxoniæ post Henricum Leonem, magnum tenet titulum, & tenuem ditionē: è diuerso duces Brunswici, partialem Saxoniæ sumpsere titulum, sed lōgè maiorem ditionem, si omnem recenseas principatum. Huius quoq; hoc est memoriale, quòd arcem Woldenberge addidit ditioni. Peine quoq; dominatum, ecclesiæ illi fecit pacificum. Nam quū comites eius nominis tales se gererent, vt à ducibus Brunswici & Ioāne huius prędecessore in episcopatu, coniunctis armis oppugnarentur, facta fuerit etiam arcis Peine obsidio per illos comites, quum percenserent sui status conditionem, quòd legitimos hæredes neuter haberet, volentes animarum suarum saluti prospicere, præparareq; longi itineris post mortem viaticum, vocato clàm Ioanne pontifice, votum quod conceperant, exponunt: arcem & omnem dominatum offerunt diuæ Mariæ, vt post illos habeat ecclesia in perpetuum. Viderit nunc pontifex, ne ecclesiæ suæ arcem sinat obrui & interire. Ille vbi accepit, atq; approbauit donationem, loquitur cum ducibus: contestatus, melius esse vt omissa oppugnatione arcis & obsidione, quæ diuturna videretur futura, alia via incedant ad comites permolliendos, quam secum se iam reperisse dicebat. Quid multa? suadet, & persuadet Alberto duci magno, vt soluat obsidionem. Posteaquàm abduxere arma, innotuit Alberto duci conuentio inter episcopum & comites. quodq; collusissent se ignorante, voluit oppugnationem renouare: sed placatus est, data illi spe ad successionē fratris sui Ottonis in ecclesiam: quod ita prouenit. Otto autem posteaquàm ecclesiæ per annos nouem & decem præfuit, concessit è terris.

Ottonis Hildesemensis episcopi prudens factum.

Cap.26. HALBERSTADENSI quoq; ecclesiæ tum nouus prouenit pontifex, Volradus, ex ministerialium genere de Kranesfelde: præfuitq; ecclesiæ per annos nouem. Eius temporibus Imperium Romanum miserè iactabatur, quum esset venale, & sensatis principibus non valdè optabile: ita laceratum in Italia, vt inde penè nihil illi remaneret: in Germania, vt nemo penè illi pareret. Igitur principes Electores

ctores ipsum penè in ludibrium verterunt, quum archiepiscopus Moguntinus ab Alberto duce Brunswicensi captus, suam liberationem pacisceretur, ad dandā vocem suam Richardo Anglico: Treuerensis autem iam Alphonsum Hispanum constituisset cum adhærentibus: sed prior & modestior Alphonsus cessit, præsertim instinctus à summo pontifice. Richardus diutius in opinione regni permansit. Ad eadem tempora inuentus est homo perditæ audaciæ, qui se fingeret esse Fridericum Romanorum Imperatorem, non mortuum, sed clam suis elapsum, qui peracta gestorum perperàm pœnitentia, nunc se redderet principibus. Fecit fidem aliquantis per corporis lineamenta non abhorrentia, per multa quæ nouerat eius secreta: quippe seruierat diu Imperatori, & penitiora quædam intellexit. Sed vbi detecta est eius falsitas, clàm perditur, nemine sciēte quò euaserit imaginarius Imperator. *Fridericum se mentitus clā perditur.* Multa eius generis figmenta leguntur in historia. Magna est hominum audacia, in sublime tendentium per friuolas adinuentiones: sed fucus inanis facilè dissoluitur. Comites de Dassel, agnominati ruris comites, Rugreuē, incompertum vnde, tum graues imminebant vrbi ditionis suę Eimbecke. Vbi se aliter euadere non posse videbant, subdidere se Alberto duci Brunswicensi, & permansere in ditione vsque in diem hunc, cedentes partitioni fratrum & fratruelium ex vna domo Brunswicensi: de qua pleniùs in Saxonia diximus. Sed nunc pontificum successiones scribimus, non principum secularium.

MINDENSEM ecclesiam tum gubernabat Cono, vndecunq; natus (nam hoc annales non præferunt) ordine pontificum in ea ecclesia trigesimus tertius. Cuius tempora satis fuerunt turbida, quum Romanum Imperium sine certo capite fluctuaret. Nam Friderici atrocia facta impulerunt pontificem summum, vt stimularet principes Electores, deposito Friderico alium sufficere: sed nimium valuit inter eos controuersia. Nam quidam elegerunt Hollandię comitem Wilhelmum, virum strenuum, & ad arma natum, qui videbatur Imperii iura posse tueri. Sed quid facies sine neruo belli? Peragrabat ille Rhenum, & vectigalia colligebat, Imperii patrimonium: sed rebus gerendis nō satisfaciens. Interim Electores alii Alfonsum regem Castellæ, extra nationem Germaniæ delegere regem. Quid non suadet pecunia? Volitabat ille per Germaniam, auro implens marsupia fautorum: & impetrauit, vt rex Romanorum deligeretur. Quumq; illi principes Germaniæ non parerent, propensiores in Wilhelmum, suę nationis hominem, nihil potuit magnum intentare: sed fastidio rerum victus, quum nihil se cerneret profecturum, cessit iuri suo, & transtulit in Wilhelmum. Sed neque ille satis prosperè egit. Nam principes Germaniæ iam diu assueti libertati, quòd ex multo tempore ab Imperatoribus negligerentur, ipsi quoque Imperii contemptum induerunt, minoris faciētes quę ad publicam Imperii curam pertinerent. Quæ res ad perniciem eiusdem Imperii durauit in hodiernum, & durabit, donec consurgat Leo, qui ingenio magis quàm viribus contendat sparsum Imperii corpus adunare. Potens est Deus talem terris donare: sed necdum apparent media, quibus ille in eam gloriam consurgat. Dudum elanguit Imperium. Italici ferunt emortuum, nos magni nominis vmbram possumus appellare: nam res dudum euanuit. Germania viribus non caret, si bono ordine cuncta gererentur. Pulsat claustra nostra hostis atrocissimus Turcus, sed non euigilamus, penè ad nos penetrauit, vastans Romani Imperii prouincias: sed ea res non mouet. Quid tandem mouebit, nisi extrema aduenent pericula, quæ diu auertat miseratus Deus. Hic autem pontifex breuem pontificatum in solum annum quintum, non plenum, produxit, moriens die Cathedræ Petri, anno MCCLXV.

Cap. 27. — *Dignitas sine opibus.* — *Imperii contemptus vnde*

1265.

OSNABVRGENSEM ecclesiam post Baldewinum excepit vir nobilis, ortus comitibus de Retberge, Conradus, ordine pontificū trigesimus secundus. Cuius memorabile factum per sua tempora translatio collegii de Quakenbrugge in Bramesche, cōsentiente venerabili capitulo eius, quòd is locus commodior videretur rebus ad ecclesiam pertinentibus: seruato tamē cuiq; iure suo illibato, vt par erat. Hic arcē in Tekeneburg cum pertinētiis suis data pecunia accepit in pignus, cùm capitulum & ciuitas non paruas summas in eam rem impenderent, præstita

Cap. 28.

cautione de indemnitate rerum sub certis pœnis. Hic etiam contulit capitulo suo piscaturam, quæ illi fuit ad molendinum in vrbe, Molenkolck dixere locum. Tum etiam initia fuere obseruationum laudabilium, quòd iudicia feudi seruarentur in ciuitate. Ita vt quoties esset de inuestitura tam marium quàm fœminarum controuersia, causæ discuterentur inibi, coram iudicibus ad hoc deputatis, vt cessaret strepitus & fatigatio de talibus rebus ad sublimiora tribunalia. Quo tempore in ecclesia Monasteriensi præfuit Euerhardus de Dest, cuius fiet mentio suo loco. Hic autem pontifex, per annos viginti octo quum præfuisset ecclesiæ, viam ingreditur vniuersæ carnis, longum sui desiderium relinquens. Scriptum est enim, *In memoria æterna erit iustus.*

Cap. 29. RACEBVRGENSI ecclesiæ per eadem tempora præfuit vir insignis, de genere ministerialium de Blucher. Multæ eius virtutes leguntur: pauperum erat consolator egregius, in eleemosynis largus, misericordiæ operibus singulariter deditus. Fertur de ipso, quòd granarium suum plenum farina & frumento totum in manus pauperum exhausit, ita vt nihil sibi ac familiæ reseruaret. Superuenere pauperes, qui eleemosynam efflagitarent. vocato procuratore, iussit vt pauperibus consuleret, dans quicquid superesset: erat enim annonæ caritas insignis, & fames valida super terram. Procurator sciens granarium euacuatum, respondit nihil superesse, quo pauperes consolaretur, sed omnia in similes vsus dispensa. Fiducia plenus dixit illi episcopus: Vade, & vide, si fortè vel modicum supersit, vt non vacui discedant pauperes: Vade in nomine Domini, & da eis. fortè arbitratus, quòd dispensator timidiùs consuleret futuro tempori, cùm reuerà nihil superesset. Mira res, & veterum miraculis meritò comparanda. Granarium aperuit, & frumento atque farina plenum reperit, & pauperibus abundanter elargitur. Vbi innotuit res gesta pontifici, resolutus in lachrymas, Deo omnium largitori largas gratias persoluit. In arce Schonenberge lapideam domum cum cellario à fundamentis extruxit, præfuitque ecclesiæ suæ cum plurima laude. Circa hæc tempora, quum Manfredus Friderici Imperatoris ex concubina filius, regnum Siciliæ post fratrem teneret, nec Romanæ ecclesiæ iura seruaret illibata: quumque monitus à pontifice non resipisceret, sed magis magisque insolesceret, Sarracenis in militiam conductis: Romanus pontifex Vrbanus quartus, aduersus eum vocauit è Galliis Carolum, Ludouici Francorum regis, quem inter sanctos retulerunt, fratrem, in regnum: isque colluctatus Manfredo & Corradino successoribus Friderici, ius primus peperit Gallis, quod ætate nostra multis laboribus vendicare cõtendunt, pulso iam sanguine Aragonum, vt suo tempore in mentionem adducemus.

Miraculum.

Cap. 30. SVERINENSI autem ecclesiæ post Rodolphum præficitur Hermannus, vir sine hæsitatione insignis: quem nisi virtus extulisset, in id culminis non peruenisset. Præfuit autem ecclesiæ suæ annis triginta vno. Romani tum pontifices benè consuluere ecclesiæ Romanæ. Nam memores, quantum malorum à duobus Fridericis pertulissent, præsertim à nouissimo qui Siciliam tenuit, Manfredũ malignantem & Sarracenis vtentem militibus, non alia ratione compescendum duxerunt, quàm vt illi ex Gallico sanguine opponerẽt principem. Itaque per cardinales in camerem missos, conditiones sumendi regni proponũt, vt annua millia duodequinquaginta pendat Romanæ ecclesiæ tributi nomine, etsi ad Romanum imperiũ se nunquàm patiatur assumi. Veritus est enim pontifex, ne, si Romanorum Imperator fieret, cum illo quoque esset de iure veteri Imperii contendendum. Hoc voluit præuenire, præsertim propter statum præsentem rerum, quòd inter duos electos fluctuaret. Germani principes videbantur non difficulter in hunc Carolum Gallum consensisse, qui Gallorum viribus iunxisset Siciliæ opes, quando alii in Anglum, alii in Hispanũ iam consensere. Miser tum status Germaniæ, quandò non est in ea repertus, qui regno dignus crederetur. Inuidebatur, vt credo, Saxonibus duobus Albertis, alteri Saxoniæ, alteri Brunswici ducibus. Res autem tum pondere suo in manibus videbatur pontificum electorum. Et is videbatur status regni, vt sensati principes indignum ducerent archiepiscopis Rheni pro eo eblandiri. Vnde factum est, vt ad alienigenas transiret. Poterant sperare pontifices illi, quòd regnum intestinis malis

At sub Henrico pontifices sub regib. ... fiebatur. lib. 4. cap 31.

malis exhaustum, opibus alienigenarum repararetur: sed spes euanuit, quum nemo illis pareret, & ab vltimis finibus terræ gubernare prouincias longinquas difficilimum videbatur.

MIMIGARDEVORDENSI autem ecclesię per ea tempora post Ludolphũ præfuit Otto de Lippia, nobilis, eius nominis secundus. Huius præclarum opus est & memorabile sempiternum, quòd ditionem ecclesiæ auxit, comparato dominatu de Vechta, non mediocri, vt liquidò sciri potest, impensa in eam rem pecunia. Vixit per ea tempora Albertus, Magnus cognomento, natione Sueuus, ex oppido Laugingen ad ripam Danubii. Hic quum esset in gymnasio Parisiensi doctor omnium celeberrimus, ordinem Prædicatorum profitetur: inq; eo scripsit, quæ hodie illi nomen conseruant, vt meritò Magnus cognominetur. Vbi fama nominis eius percrebuit in patria, vocatus est in episcopatum Ratisbonensem: eumq; assequutus, aliquandiu gessit laudabiliter. Sed quid faciet assuetus literis in vmbra, inter tumultus seculares? Ob amorem doctrinæ & religionis relicto episcopatu, Coloniæ per multos annos publicè philosophiam ac theologiam docuit. Qui & omnia Aristotelis opera commentatus est, & Christianam theologiam insigniter aperuit, in libro Sententiarum. In Euangelia & epistolas Pauli doctissimè scripsit: & alia, laude & admiratione digna, multa conscripsit. Ad octuagesimum septimum peruenientens annum, Coloniæ manens in conuentu fratrum suorum, spiritum Deo reddidit, translatus ad meliora. Bonauētura deinde Cardinalis, nunc etiam inter sanctos relatus, eadem illa tempora & loca gymnasij illustrauit: natione Tuscus, ordine Minor, qui septimo ingressus sui ad ordinem anno, cathedram magistralem in theologia accepit. Elegantissimè in Sententias scripsit. Generalis minister assumitur: deinde cardinalis Albanensis, nunc à Sixto quarto inter sanctos relatus. Magistrum habuit excellentissimum virum, Alexandrum de Ales, qui parem in florentissimo Palladio non haberet. Hunc fratres Christo & ordini piscati sunt, hoc modo: Constituerat in animo Alexander, nihil se quicquam negaturum, qui precibus suis interponeret diuam Mariam. Viderunt fratres excellentissimum virũ, & in vrbe nominatissimum: & incidit animo alicuius ex ipsis, vt virum de religione pertentaret: Obsecro, inquit, excellentissime magister, vt paucis me audias pauperem fratrem. Quumque ille auscultaret: Innotuisti, inquit, mundo clarissimè, magnum habes vbique nomen: sed vide si hæc via sit ad æternitatem. Vides ordinem pauperũ fratrum Minorum, in quo multi simplices & boni fratres, sed pauci docti: quantum in eo fructificares, obsecro te per diuam Mariam, vt nobis accedas. Missum à Deo credidit hominem. Aderat inspirator castorum votorum, recordatur, quia per nomen Mariæ admonetur: mox consensit, & sequitur fratres, ordinem ingressus Minorum. Eadem quoque tempora, aut propinqua, illustrauit clarissimum ecclesiæ iubar diuus Thomas de Aquino, ex comitibus regni Siciliæ natus, ordinis Prædicatorum: de cuius meritis pauca dicere, detrahit magnitudini eius. Sed ad pontifices reuertamur.

CAP. 31.

Albertus Magnus.

Thomas de Aquino.

PADERBVRNENSI autem ecclesiæ post Simonem surrogatur pontifex Otto, natus de Retberge ex comitibus, præfuitq; ecclesiæ annis triginta. Hic multas cum ciuibus exercuit controuersias, quæ in apertum bellum exierunt. Ciues quũ ex episcopo poscerent vt negaretur, sibiq; debitum arbitrarentur, armantur in dominum suum: & arcem, quam nouam dixerunt, iniecto igne concremarunt. Quũque ad complananda fossata pertinaciter instarent, superueniens cum armatura pontifex, cinxit operi instantes, & intentis in eos armis, ad internecionem penè deleuit. Quingenti cæsi sunt gladio, capti nonnulli, pauci elapsi. Cæsorũ cadauera plaustris in vrbem reuecta, communi tumulo obruuntur. Interuenere qui rem conuentis placitis componerent. Polliciti sunt ciues, idque iuramento firmarunt, immunitates ecclesiæ se seruaturos, excommunicatos vitaturos, in familiani canonicorum nullam exercere iurisdictionem, coram suis iudicibus reos persequendos. Erat & contentio super iudicio seculari, quod ciues defenderant suum esse supra omnium memoriam. Episcopus ab ecclesia pendere dicebat. Post multam disquisitionem, inuētum est, hoc ipsum esse feudũ ecclesiæ, & ab ea recognoscendũ.

CAP. 32.

Ecclesiasticorum & secularium perpetua contentio.

Ea est perpetua ecclesiasticorum & secularium contentio super iurisdictione, & facile in vrbibus, vbi pontificalis dignitas exuperat secularem potestatem, obtinet ecclesia ius suum: in aliis verò, vbi potentia secularis excreuit, nonnunquam leges & plebiscita imminēt ecclesiis. Sed Otto annis triginta in episcopatu peractis, non sine labore & controuersia, concessit è vita, locum faciens successori.

CAP. 33. MAGDEBVRGENSEM ecclesiam post Rupertum regendam accepit insignis vir, Conradus, natus familia comitum de Sterneberge, qui prædecessoris sui cancellariam cum laude gubernabat: præfuitq; ecclesiæ per annos decem. Ferunt virum religione feruentem, Iudæis satis infestum. Iudæus die Sabbati incidisse fertur latrinam, vnde se nō posset eximere. Implorat miserabiliter opem sociorū. Accurrerant, & querula voce testati esse sabbatum, non licere illis opere manuū exerceri, seruaret patientiam in diem posterum, quamprimum liceret operari, educendum. Innotuit res pontifici, quòd pertinaces Iudæi in sabbato suo obseruando fratrem latrina non educerent. Mandauit sub pœna capitis, vt qui sabbatum suū pertinaciter obseruarent, sabbatum quoq; Christianorum, diem proximam, eadem celebritate seruarent. Quid facerent? Imminebat pœna capitis, parendum fuit, sedebat interim Iudæus in pedore & periculo duobus diebus ac noctibus, vt pertinaciam suam agnoscerent improbi homines, qui occidentem literam sequuntur, & illi pertinaciter inhærent, non ferentes de facie Mosi tolli velamen, vt, quid subtus sit, inspiciāt. Quum hoc tempore iaceret Romanum Imperium, effulsit ecclesia in nouis religionibus, viros clarissimos vel enutriens, vel accipiens: qui per sua tempora, & vsq; modò, & in finem luxerunt, lucent & lucebunt in ecclesia. Alternatio est ista seculorum, vt cum splendore rerum secularium non currat profectus spiritualium: attamen initio nascentis ecclesiæ erant in vtroque genere præclara lumina. Nam Apostolis & Apostolicis viris in ecclesia benè responderat in seculo magnorum ducum & Imperatorum præstantia, insuper oratorum & poëtarum insignis excellentia. Sed nos, in quos fines seculorum deuenerunt, quid (oro) magnum præferimus?

De Iudæo historia.

CAP. 34. HALBERSTADENSI quoq; ecclesiæ tum successit in pontificatu Hermannus, ex comitibus de Blanckenborch: præfuitq; ecclesiæ suæ per annos vndecim. Cuius temporibus facta est prima partitio ditionis Brunswicensis. Nam Albertus Ioanni fratri permisit Luneburgensem, quæ nunc est, ditionem: ipse sibi meliores partes seruauit, Brunswicensem & Gottingensem dominatum, qui & ipse postea diuisus est multipliciter. Hoc tempore quidam Iudæus in Hispania cùm scinderet rupem vineæ suæ imminentem, vt amplificaret vineam, & solem admitteret, fertur in concauitate rupis reperisse librum: cùm tamen nullum antè scissionis in rupe signum inuenisset, sed solidam scidisset, Erat liber nō ex membranis aut linteo, vt olim, sed velut ligneis tabulis compaginatus, qui tribus linguis, Græca, Hebræa & Latina scripturam haberet, qui magnitudinem æquaret psalterii: & loquebatur de triplici mundo, ab Adam ad Antichristum. Proprietates verò & conditiones hominum de vnoquoque mundo discreuit. Principium tertii mundi sic orsus est: Filius Dei nascetur ex Maria virgine, pro salute hominum patietur. Quod quum legisset Iudæus, cum omni domo sua baptizatus est. Erat quoque scriptum in eodem libro, quòd tempore Ferdinandi regis liber ille inueniendus, prodiret in publicum. Simile aliquid legitur in Romana historia, quum reperiretur tabula huius inscriptionis, Nascetur Christus ex Maria virgine, credo in eum. O sol, sub Irene Imperatrice iterum me videbis. Sed hæc ego inter neutra deputo, quib. fidem nec addo, nec detraho.

Liber in rupe scissa per Iudæo in Hispania inuentus.

CAP. 35. BREMENSI ecclesię per ea tempora prę́ficitur nobilis Giselbertus de Brŭckhorst, propinquus genere præcessori suo, electus concorditer per capitulum, & eos qui interesse debuerunt. Ipse profectus in Franciam, Gregorium papam decimum reperit Lugduni in concilio, tractantem cum prælatis de recuperatione terræ sanctæ, quum decima ecclesiis in sex annos persoluenda imponeretur: ibique Giselbertus electus, presbyterii ordinem cum confirmatione Apostolica impetrauit. Feliciter reuersus in sua, regalia accepit ab Rodulpho, nunc Romanorū rege, antè

antè comite de Habſpurgk, quia aſſecutus Auſtriæ ducatum, primus in eam domũ imperatoriam dignitatem inferebat. Prima archiepiſcopo fuit controuerſia in Kedingos, populum Albis fluminis accolam, & pro conſuetudine omnium paluſtrium, contumacem: ſed archiepiſcopus diſſimulata indignatione, ad haſtiludium ſuos ac finitimos conuocauit in Stadium. Conuenerunt frequentes ex omni conuicinio.

Strategema.

Cœpta res eſt in ludo, ſed finiit in ſerio. Nam vbi conuenere armati, mox mouit in Kedingos, nihil minùs quàm bellum formidantes. Ibi rebelles cæſi ſunt, aliquot capti: & rebus in ſuum modum compoſitis, deinceps imperata fecere. Ciuibus ſuis perbenignus erat hic archiepiſcopus, amauitq; plurimum cœtus hominum & conuentus, ita vt à miniſterialibus ſuis ciuium archiepiſcopus diceretur, profeceruntq; plurimum ſub eius ditione. Sed hic tantus in ciues amor & indulgentia, eos, vt fieri ſolet, fecit inſoleſcere, ita vt obliuiſcerẽtur ſe bono ſubeſſe pontifici.

Indulgentia.

Ille in cœna Dominica cõſecrato chriſmate, domi ſuæ manſitabat. Quũ quidam ex eius familia aurifabrum quendam, cum quo in rixam inciderat, vulneraſſet, vulneratus terribili clamore ciues cõuocat. Armati domum archiepiſcopi circumſident, vociferantes, ſemel ſe tandem ſeruitutem exuentes, in libertatem redituros. Tempus erat, vt arbitror, tumultibus & armis idoneum in populo Chriſtiano. Sic meruit archiepiſcopus ille ab amato ſuo populo turbam in ſanctiſſima ſolẽnitate. Irrumpunt domum, corripiunt familiam: quamuis archiepiſcopus multa obteſtaretur, facturum & curaturum ſe, vt omnia pro dignitate æquarentur, nõ auditur, diripitur ſupellex, domus incendio conflagrauit. Sic rependunt beneuolentiam, hoc vulgus, pelagus, indeclinabile virus. Archiepiſcopus egreditur indignatione iuſta plenus, vertit amorem in iuſtam perſecutionem.

Quippe, ira furor breuis eſt.

Res miniſterialib. non diſplicuit, cæduntur, capiuntur, opprimuntur ciues vndiq;, agnoſcunt reatum ſuũ de pœna. Ita ſubmiſſis mediatoribus, obuiàm pergunt pontifici venienti viri & fœminæ nudis pedibus, gratiam repoſcunt: & veniam oratorum facilè impetrant: redit priſca in homines benignitas. Nam durante auerſione, Friſones ſæpè inuecti nauibus, ſæpe aliis rebus ciues ſpoliarũt, quum nõ auderent Bremenſes erumpere: vt experimento diſcerẽt, quanti ſit habere propitium ac fauentem terræ dominũ: quia & à Friſonibus damnificatio & incurſio cum reconciliatione finem habuit. Luſtrata eſt iterum Brema purgatorio igne per dies illos, parui tamen ducebant ciues detrimentum. Erat enim per eam tempeſtatem plenis nauigãs velis ciuitas Bremenſis, quum liquor ibi in potum decoctus, cereuiſiam noſtri vocãt, vndiq; vel ſolus in precio eſſet. Victualia vili mercabãtur, nullo ferè precio: incredibile memoratu, quàm vili agnus, quanti bos etiam craſſus, & quàm parui emeretur. Ex adipe & pelle, carnes lucrifaciebant. Sed de his poſtea.

Annona vilitas.

CAP. 36.

VERDENSIS autem eccleſia tum pontificem meruit ex ducibus Brunſwici, Conradum, germanum fratrem Ottonis Hildeſemẽſis, & Alberti atq; Ioannis ducum. Sedit in epiſcopatu annis triginta tribus. Quum primùm ad eccleſiam veniſſet, rerum eccleſiaſticarũ inſolens, aliquanto ſe videbatur immodeſtius, quàm par erat, gerere: ſed poſteà ad cor rediens, glorioſè rexit eccleſiam. Cantoriam, nouam in eccleſia ſua dignitatem inſtituit. Hoc infelicitatis expertus eſt in ſuo epiſcopatu, quod quum bellum illi eſſet cum archiepiſcopo Bremenſi, eccleſia hoſtili igne cremata eſt, anno octuageſimo primo, & prouenit irrecuperabile damnum, qualia ſolent in bello multa etiam inuitis principibus contingere. Hic pontifex contulit fratribus duos coros ſalis in ſalina Luneburgenſi, & adiecit eccleſiæ bona, quæ dicuntur Vriban, & præfecturas quas vocant Gogreueſcop, in Verda, in Doruerden, in Zueuerdinge, Schiſlo, & Viſſelhouede. Poſuitq; primum lapidem huius nouæ baſilicæ, anno MCCXC. in quo etiam deceſſit XVIII. Cal. Octob.

Belli incommoda.

1290.

Per huius pontificis tempora Bremenſis archiepiſcopus Giſelbertus, poſt bellum quod illi cum Verdenſib. erat compoſitum, ſumma tranquillitate viuebat ad vicinos. Erat enim is archiepiſcopus in amicos humilis, in hoſtes animoſùs, ſuis plurimum beneficus. Comites Holſatiæ multis vicib. defendit, à regib. Danorum laborantes, eccleſiã in omni bonitate regebat. Vnũ gloriæ eius crimẽ inſcribitur, tantum implicitus diccbatur curis ſecularibus, vt eccleſiaſtica miniſteria penè negligeret. Multum profe-

Quàm cũ multis illi commune crimen.

cit ecclesia in temporalibus sub illo. A fundamentis erexit arcem Tedinghusen, Ottersberge demolitam instaurauit: turrim solidam ex cocto lapide in Vorde, lateritiam, similemq; Bremæ domum extruxit. In Languedel quoq; mansionem erexit, & ornauit. Nouum oppidum iuxta monasterium virginum Buytehude, quòd à monasterio nomē sortiretur, communiuit. quod hodie visitur magis olim, quàm nunc, floruisse. Præiudicium inde monasterio natum, interuentu episcopi Verdensis, magnificè compensauit, datis pecuniis ac literis de nouo collatis super omni iure monasterii. Perennauit hic pontifex in ecclesia memoriam suam cōstitutis redditibus, vt etiam suorum inde prædecessorum mentio in precibus haberetur. Extruxit autem altare in ecclesia ad monumentum & bustum prædecessorum. Peruenit ad senectam vberem: sed in ea, vt fieri solet, etiamsi morbi, quod rarū est, non accedant, ipsa sibi senecta est pro morbo. Nam & calculo vexabatur, vt eques incedere nō posset, sed vectationibus circumferebatur. Quæ res Kedingis contemptū eius nutrire videbatur. Accesserant in eam sententiā cum Kedingis nōnulli Transalbiani: nec vlla re eualuit proteruiētes ad sanam reducere mentem, quū hoc multis viis, antequam arma corriperet, pertentasset. Nouissimè autem auxilio ducum Saxoniæ & de Brunswico, comitum Holsatiæ & de Oldenburg, adunatis ministerialibus ecclesiæ, de omni terra exercitum copiosum immisit cōtumacibus Kedingis: & facta multa strage, malis suis perdomiti cesserunt. Indoluit tamen archiepiscopus vehementer, quòd sine cæde & sanguine plurimo res fieri non potuit. Angebat ea res decrepitum pontificem, ita vt morbus inde cresceret, & ad capulū res perduceretur. Nouissima decumbentis verba pœnitudinem effusi sanguinis indicabant. Bonus enim pastor non sanguinem corporum, sed lucra quærere debuit animarum. Sed quid fiet, quando ad sanam mentem pertinaces aliter reduci nō possunt? Quieuit in pace Christi, postquam annis triginta tribus præfuit ecclesiæ, cùm

1296. post Christum natum MCCXCVI. decurrisset. Tumulatus in ecclesia sua, quā non mediocriter extulit opibus, vtinam & moribus prouexisset.

Senectus per se grauis.

Omnia verba quàm arma prius sapientem decet experiri.

CAP. 37.

LVBICENSI tum ecclesiæ longæuus senex Burchardus, agnomento de Sarken, anteà cantor in ea ecclesia, octuagenarius, ad episcopatum adsumitur: & quum nō putaretur quinq; aut sex superuicturus annis, peruenit in ecclesia ad annū quadragesimum primum: quod monstri simile est, & in terris rarum, tam viuacem esse senem, vt perueniat ad annos centum & viginti. Nec erat illi ocium, sed labor plurimus primo anno sui pontificatus, propter debita per suum contracta prædecessorem. Abiit in Franciam vt parceret impēsis, & perinde absens ex prouentibus multum æs alienum soluit. Villam quoq; Eggetdistorpe CCCCXXX. marcis comparauit, & tertiam partem iudicii supremi in villis ad mensam episcopalem spectantib. Surrexere graues controuersiæ capituli & fratrum: quibus adeò se immiscuere ciues, vt capitulum cedere cogeretur de loco, formidine maioris mali. Erat annus in episcopatu quartus, hoc est millesimus ducentesimus octuagesimus, quum occasione causæ fratrum cederent. Altera vice anno pontificatus vigesimotertio, hoc est, Christi nonagesimo tertio quum omni Lubicenses conatu contra ecclesiam agerent, super iure molarum aquatilium, non longè ab ecclesia: tum pontifex ipse in persona curiam adiit Romanam, ibique per annos quatuor constitit, pro ecclesia sua viriliter decertans: gloriosè tum, licet sumptuosè & laboriosè, triumphauit in causa. Nouum in ecclesia ministerium instituit, cellarium faciens, qui canonicis panes præbēdales singulis quartis feriis & sabbatis ministraret: pro qua assignauit singulis annis sexaginta mensas siliginis ex decimis mensæ episcopalis. vndè factū est, vt successores eius in hodiernum soluant capitulo sexaginta marcas. Ædificauit idem capellam cohærentem magnæ domui lapideæ in Vthin, quę tamen hodie diruta est: & maior capella & solennior per quendam ex successoribus eius Euerhardum est exornata. Fundauit quoq; perpetuum beneficiū in ecclesia Lubicensi ad altare sancti Habundi, hodie tamen ad aliud altare est translatum. Huius authoritate ecclesia pridem parochialis in Vthin, est in collegiatam erecta, licet sit per alios sic dotata. Nec enim omnia possumus omnes. Maior pars rei, principium est, &, vt Horatius, *Dimidium facti, qui bene cœpit, habet.*

Senectus longæua.

Ordinauit etiam carceres tenendos per decanum Lubicensem, certos redditus assignando, ne clerus esset laicis ludibrio. Peruenit viuendo ad annum Christi millesimum trecentesimum decimum septimum, in episcopatu XLI. & quieuit.

MAGDEBVRGENSIS ecclesia post Conradum passa est diuisionem grauem, quę in apertum bellum processit. Nam diuisis in electione votis, quidam prępositum maioris ecclesię Ericum, de Brandenburg marchionem: alii ex canonicis Bussonem de Queruorde comitem, assumendum per electionem putauerunt. Durum inde bellum enascitur, multa leuia prælia, damna, incendia, cædes. Res deinde cõponitur, data pecunia electis, vt cederent: & assumitur tertius, dominus Guntherus, de Sualenberg comes. Marchiones tamen pacta violarunt, renouantes bellum pro fratre in Guntherum. Ille vbi persensit multorum in se perfidiam (nam magni se principes immiscuere bello, duces ac comites) tranquillitati suæ consulens, quum non annum integrum impleuisset, cessit Bernardo de Welp comiti: nec illi quies erat, marchionibus ad cuncta tumultuantibus pro fratre suo Erico. Diuisi tamen erant altrinsecus: nam erat ex marchionibus, qui huic episcopo auxiliaretur in patrueles. Episcopus quoq; Hildesemensis inter auxilia erat Bernardi, nihil veritus, quòd frater eius Albertus dux Brunswicensis, staret in altera parte. Multa incommoda vicissim intulere partes: nec requies erat, donec nonnulli turbatores pacis de medio fierent. Iste verò Bernardus solis duobus annis in magno labore præfuit, ita vt triennio multi in ea ecclesia episcopatũ ambirent: duo susciperent, Guntherus & Bernardus: quorum postremus concessit in fata, locum faciẽs successori. CAP. 38. *Ex votis in electione diuisis graue oritur bellum.*

HILDESEMENSIS ecclesia post Ottonem meruit pontificem Sifridum, natum comitibus de Queruorde. Arcem Rute hic à fundamentis erexit, restaurauitque Leuenburg priùs demolitam: præfuitq; ecclesiæ per annos triginta. Quum initio pontificatus eius, marchiones de archiepiscopatu Magdeburgensi laborarent, non potuit immunis esse, quo minùs Bernardo propinquo suo assisteret, quod ei bellum velut hæreditarium ex antecessore prouenit: illo verò pacato, reliquũ tempus ad finem in tranquillitate peregit. Præfuit Romano Imperio per eius tempora Rodolphus, pridẽ comes de Habspurg: qui initio Imperii sui de ecclesia benè merendum putauit, restituens illi Bononiam cum Romandiola, quam prædecessores eius, præsertim Fridericus II. per Gibellinos suos sibi conciliauit. Magno ille bello conflixit cum rege Bohemiæ, qui illum indignaretur agnoscere Imperatorem, quem pridem habuit suæ curiæ magistrum, & perinde suum ministrum. Sed hæc in Saxonia diximus pleniùs. Floruit illa ætate, relicta ducis Poloniæ, Hedwigis, fœmina mira sanctitate. Paternum illi genus fuit ex Bartoldo marchione Badensi, duceq; Morauiæ, in oppido Kitzing literis edocta: nupsit Henrico duci Slesiæ, qui quod barbatus semper incederet, inde mutuatus est cognomen: genuitq; illi filios tres, quorum maior natu bello Tartarico periit. Erexit monasterium virginũ in Trebnitze iuxta Vratislauiã, in quo cælibem vitam duxit. Filia eius Gertrudis inibi centum virginibus præfuit. Mater autem ita vixit, vt & viuens & moriens clareret miraculis: quibus adductus Clemens papa, eam in sanctorum retulit catalogum. Per idem tempus quum in Traiecto iuuenes, puellæ, viri, fœminæ choreas ducerent in ponte frequentes, venerabile Christi sacramentum deferebatur, nec illi psternuntur, intenti vanitatibus, mox ponte desidente, ducenti propè mortales pereunt. Discite non temnere diuos. CAP. 39. *Rodolphus comes de Habspurg Imp.* *Casus miserabilis.*

HALBERSTADENSI autem ecclesiæ prope eadem tempora præfuit Albertus, vir insignis, ex comitibus de Aneholt, qui ecclesiam illam annis quadraginta quatuor feliciter gubernabat. Quo tempore Rodulphus Imperator cancellariũ suum, hominem Genuensem, in Italiam misit, præsertim in Hetruriam: omnes qui pecuniam attribuerũt, in libertate dimissos, Imperii fideles pronunciauit. Per quã occasionem Lucenses duodecim millibus aureorum datis, libertate donati sunt: & Florentini ad quietem perducti, nouam inchoarũt reipublicæ gerẽdæ formam, in qua vsq; hodie permanserunt. Hic nostrorum Imperatorum primus Italiam pro deserta videtur habuisse, quamuis nonnulli ex successorib. sint illis colluctati: nullus tamen ante hunc ciuitatibus vendidit libertatem. Fecit, quod solent, qui rebus CAP. 40. *Libertas Italiæ ciuitatib. venditur.*

melioribus desperatis, non quod volunt, sed quod velle cogũtur, faciunt: aliquanto tamen melius erat, si nihil ille armorum pro recuperandis Imperii iuribus intentare voluit, causam ipsam integram seruasse successoribus. Interim res floruerunt in Sicilia sub Carolo secundo primi filio, qui ex filia regis Vngariæ multam prolem reliquit, è quibus Robertus patri & auo successit in regnum: Carolus filius, materno genere, ad Vngariæ regnum peruenit: Ludouicus filius, ordinem Minorum amplexatur, ita in eo viuens, vt inter sanctos sit relatus. Ob cuius viri mentionem, patris eius memoriam fecimus, in hac religionis sacræ & ecclesiasticarum rerum prosecutione.

Regis Fil. ordinem amplexatur Minorum.

CAP. 41. MAGDEBVRGENSIS ecclesiæ tum crebriùs innouatur archiepiscopus. nam Bernardo vita functo, capitulum cum militaribus finem bello cupientes, Ericum quondam præpositum suum, marchionem de Brandenburg elegerũt: virum pontificatu dignum, sed qui ciuibus eius vrbis, propter grauia incommoda diuturno bello illata, displiceret: eductum in vrbem, tumultuantes circumsederunt. Vix elabitur magno suo periculo de manibus eorum: sed ita deinceps vixit, vt ciuibus suis esset acceptissimus, intantùm, vt quum bello postea captus, neque à fratribus, neq; à ministerialibus ecclesiæ suæ redimi ære curaretur, ciues enumeratis pro illo quingentis argenti marcis, à sua captiuitate eorum beneficio laxaretur. Denique quum bellum esset in diebus eius aduersus marchionem vnum (plures enim tum fuere) archiepiscopus tum educto exercitu cum fratre, qui illi auxilia miserat, obsedit arcem cum oppido Nouumgatersleue. Trahebatur in longum obsidio: & ipsi principes, recreandi animi gratia, relictis ad obsidionem suis, abierunt in arcē Calue. Collocuti inuicem ministeriales ecclesiæ, dum abessent principes, bene gerendæ rei occasionem prætermittere noluerunt: itaq; adunati ad hostes exierunt è castris, illos pellicientes ad prælium. Illi quoq; impigri exierunt euocati: & mixto inuicem prælio, multi de castris archiepiscopi capti sunt, & in arcem abducti. Reuersi principes, quum quid actum esset intelligerent, soluerunt obsidionem. vt capti laxarentur, dedit archiepiscopus in pignus pro accepta inde pecunia, Lusatiam, suæ partis ditionem. Marchio frater eam rem animo voluens acerbius, quum postea versaretur in Magdeburg, videretq; obuersantem oculis suis militē, eius prælii authorem, iussit eum in ecclesia sancti Pauli cædi, cæsumq; ecclesia per capillos extrahi. Ita violentia principum, fas atque nefas sæpè confunditur.

Odium in summam versum beneuolentiā.

Dirum & crudele factum.

CAP. 42. MINDENSIS ecclesiæ tum præpositus erat pontifex Otto, eius nominis primus, ordine pontificum trigesimus quartus, frater ordinis Prædicatorum: quod vnum inter mirabilia numerabimus, quòd viri militaris generis, qui eam ecclesiam tenuerunt, vt modò tenent, admiserint fratrem de ordine mendicantium. Hoc nisi factum sit per contentionem partium, vt nec mihi, nec tibi sit, aut per specialem prouisionem Apostolicam, prorsus non intelligo: nam ob religionem & eius amorem, assumptum virum, aliás optimum, non facilè crediderim. Facit hoc morũ nimis magna diuersitas, & contemptus quidam in viris militaribus sacræ religionis. Vtcunq; fuerit, iste ad pontificatum peruenit, negociis ciuilibus & armis insuetus: cogebatur tamen se rebus & tempori coaptare. Defendisse iura ecclesiæ suæ fertur, ne quid caperet detrimenti. Sedit annis non totis septem, & in vigilia sanctæ
1275. Elisabeth, anno Christi MCCLXXV. emigrauit de turbine in requiem: vt experiretur, quantum intersit inter monasticam quietem, & perturbatissimam negociorum seculi inquietudinem.

CAP. 43. SVERINENSI ecclesiæ per ea tempora præfuit vir insignis, Gotfridus, genere ministerialium de Bulowe, seditq; in ecclesia annis viginti duobus. Vidit temporum mirabiles mutationes. Nam Imperator Rodulphus, ex comite non magno magnificus Imperator, Bohemorum domitor, regnum Germaniæ antè sparsum laboriosè adunauit, contumaciam & rebellionem in maioribus atq; minoribus inultam abire non permisit. Erphordiæ in ciuitate populosa, grauis erat ciuium tumultus. Insurrexit vulgus his qui rempublicam administrabant, & pro sua libidine omnia perturbauit. Cæsar velut oĩa dissimulās, cogitauit quomodo vindicaret. Indixit principib. regni conuentũ in eam vrbē. Magno apparatu ciues rē gerunt, vt hospitia

Rodulphi Imper. encomion.

hoſpitia parent venturis principibus. Aderant cum Imperatore Saltzburgenſis, Magdeburgenſis, Moguntinus, archiepiſcopi: Bambergenſis, Halberſtadenſis, Hildeſemenſis, epiſcopi: Saxoniæ, Brunſwici, Luneburgenſes duces: marchiones & comites multi. iuſſit quoque ciues bonos in ſuo ordine non imparatos eſſe. *Seditio ſeuerè punita.* Inde vbi iam omnia ex ſententia conſtiterant, euocauit noxios priſtini tumultus authores, vt cauſam dicerent in conſpectu principum. Conuicti autem de pertinaci ac irrationabili tumultu, iuſſit omnes noxios in medio foro mox gladio cædi: reddiditque ciuitatem in ordinem ſuum, quum ſenatui & patribus authoritatem ſuam in populo reddidiſſet. Magnæ enim vrbes, niſi in eis regnet iuſtitia, quid ſunt niſi ſpeluncæ latronum, vbi habens ſociam multitudinem, impunè peccat? Nec *Iuſtitia.* facilè audita ſunt maiora iniuriæ exempla, quàm in vrbibus malè ordinatis. Rodulphus Cæſar tamen benè conſuluit Erphordiæ, quam ex Babylone, hoc eſt, magna confuſione, reddidit in faciem legitimæ ciuitatis.

Cap. 44.

Racebvrgensi autem eccleſiæ per eadem tempora præfuit Conradus, vir ætate prouectus, qui multùm ſuæ aſſumptioni reniteretur: præualuitque ſententia in eo beati Ambroſij, qui quum ad extremum laboraret, exiturus de hoc mundo, audiuit circa lectulum muſſitantes fratres, quem tanto pontifici ſurrogarent. Erat inter eos qui nominaret Simplicianum. Hoc quum audiſſet Ambroſius, non creditus exaudire, reſpondit: ſenex, ſed bonus. Id de Conrado tum ſenſere fratres ſui, quòd ſenectam eius virtus animi fulciret. Præfuit eccleſiæ non paucis annis: quumque à familiari quodam ex fratribus interrogaretur, Quid eſt, pater? penè *Senectutis fulcra.* contra voluntatem aſſumpſimus vos ad epiſcopatū, nunc quid ſentitis? eſſent fortaſſe, ſi cedere liberet, qui onus à vobis acciperent. Ille interroganti nil reſpondit: vt facilè intelligeretur, ſuſceptum onus non eſſe tam facile deponere, quam aſſumere. ſimul fortè & illud perpendit, eſſe rem non boni exempli, per ambitionem alios conſcendere, alios detrudi. Igitur permanſit in pontificatu ad finem vſque vitæ. Erant ea tempeſtate mirabiles & miſerabiles gyrationes in vrbibus Brunſwico atque Magdeburg. Communitas Brunſwicenſis adunata, per contubernales, Gildas vocant, creauerunt ex ſuo numero duodecim viros, qui rem omnem geſſerunt pro arbitrio. Conſilium publicum nullius erat precij, nulla in eo authoritas, omnia ad duodecim viros referebantur. Quum intereà mortuo Wilhelmo domini Brunſwici fratres de ſucceſſione diſſentirent, commune Henrico, *Inter fratres de ſucceſsione bellum.* maiores Alberto fauebant. Ingreditur Henricus, & à communi ſalutatur pro principe. Albertus poſteà ab amicis immiſſus, fratrem expulit, & de duodecim tyrannis iuſtitiam fecit. In Magdeburg non minor rerum perturbatio, ſed nō idem exitus ad vindictam malorum. Omnem in ſe authoritatem coniurationis principes conuerterant, publicum conſilium pro nihilo fuit, moderabantur rem pro arbitrio: ſed in fine, vis magna conſilij expers, mole ruit ſua, vt ait Satyricus: ita in magno populo magna ruina, vbi rem non ex certa prudentia gerunt adminiſtrantes. *Res magna abſque conſilio non geruntur.* Exempla cernimus quotidiana.

Cap. 45.

Mimigardevordensis eccleſia, quæ eſt Monaſterienſis, tum pontificem habuit poſt Ottonem, Wilhelmum, ex ordine miniſterialium de Holte, ordine inter eius eccleſiæ pontifices trigeſimum: qui hoc tantùm reliquit in eccleſia memoriale, quia dedit fratribus in eccleſia ſua diui Lamberti, & in Bilrebeke, prouentus. Iam tum Romanum Imperium poſt Rudolphum Sueuum, Adolphus de Naſſow, electione principum accepit, defenditq́ue vt potuit: & erant Germaniæ res *Adolphus de Naſſo W eligitur in Imp.* ſub eo aliquandiu quietæ. Italia iam Imperatoribus noſtris valefecit, ſuis vtens legibus, ſed res Chriſtiana in Aſia mitis gradibus retroceſſit: dudum amiſſa eſt Hieroſolyma, poſteà etiam Antiochia. Tripolis ciuitas potentiſſima hoc tempore *Soldani in Aſia geſta circa hæc tempora.* expugnatur à Soldano, magna & miſerabili multorum capitum interitu. nam captam vrbem cum vniuerſis quæ ſupererant, victor incendit, & ferro excidit, in tumulum redegit ciuium ſuorum. Tyrus, Sidon, Barutum, eodem victoriæ curſu ab illo ſunt in deditionem accepta. Reſtabat ſola Chriſtianis Ptolemais. Ei cum ſummus pontifex immiſiſſet ſine duce præſidium militum, maior ibi tumultus, quàm ciuitas portare poterat, erat: tenuere tamen eam vrbem aliquandiu poſt

hæc tempora Chriſtiani,ſed conceſſit etiam illa in fine victori Sarraceno. Miſerabile eſt memoratu,quo labore defendentium,qua calamitate obſeſſorum, infelix ciuitas in ius conceſſit obſidentis. Legat,qui volet,ex his qui rem ſcripſêre: nobis alia profeſſio eſt,contentis tempora magnarum rerum deſignare.

Cap. 46. Bremensi eccleſiæ poſt Giſelbertum præficitur inſignis vir,Henricus, cognomento Goltorm,eiuſdem decanus eccleſiæ: vir prouectæ & penè decrepitæ ætatis,ſed omnium vnanimi electus voto:natus honeſto genere ex militaribus eccleſiæ,qui nunc honeſtiori vocabulo militares, etiam nobiles dici volunt: ſed ea appellatio ab aſſentatoribus ex ſuperiori Germania ad nos deſcendit: modeſtiores tamen eam non recipiunt. Hic ergo electus, miſſo ad ſummum pontificem eccleſiæ cantore, confirmationem cum pallio poſtulauit, impetrauitque. Deſcendens autem hic nuncius, in itinere defecit. Pontifex autem Romanus tum erat Benedictus vndecimus, qui per omnes gradus ſui ordinis ita profecit, vt cardinalis fieret Hoſtienſis, vnde illi proximus erat ad pontificatum aſcenſus. Memorabile dictu, quum humili genere natus eſſet, ad ſumma prouectus, non erubuit paupertatis ſuæ primordia. Mater eius dum adhuc in minoribus ageret, fratribus veſtimenta abluit. Iam pontifex factus, illam voluit in vrbe videre,iuſſitque adeſſe. Vbi venit,matronæ illam,vt pontificis matrem, ſummis honoribus extulerunt,veſtibus exornantes pro magnificentia ſummi principatus in filio,productam in cõſpectum pontificis,pontifex agnoſcere diſſimulauit: Ego,inquiens,matrem in illo ornamento non agnoſco,non eam talem reliqui:auerſusque, fecit cunctos qui honoris illam gratia deduxerant, erubeſcere. Exeuntes autem, pannoſas exuuias mulieri reddidêre,& ita reduxerunt. Tum amplexatus genitricem,In illo,inquit,veſtium apparatu matrem reliqui,ſic recipio:meum nunc fuerit,genitricem cohoneſtare. Sed non diu ſuperfuit. Hic eſt ille,qui Peruſij ſibi ſedẽ deſtinauit,quum eccleſiam fratrum ſuorum in ſublime extuliſſet,meditatus palatium pontificale deſuper conſtruere. Diis aliter viſum. Expleto vix anno, & paucis diebus,conceſſit in fata,defunctus ac tumulatus in eodem loco, in conuentu fratrum ſuorum Prædicatorum Peruſij. Fecit aliquot in pontificatu declarationes fratribus ſuis fauoroſas. Sed ad noſtrum electum reuertamur. Quum nuncius cõfirmationis ab vrbe allatæ,in ipſo itinere, vt diximus, defeciſſet, alij literas exceptas perduxere Bremam. Venientes autem, inueniunt iam tumulatum electum ſuum,cui confirmationem attulere. Nam itinere in Stadium à Brema inſtituto, media via febre corripitur,& in Vordis arce collocatus,non diu ſpiritum retinuit, vir pro virtute longiore dignus vita,tumulatur cum prædeceſſoribus.

Militares.

Memorabile in filio.

Cap. 47. Paderbvrnensis eccleſia quum morte Ottonis eſſet viduata,ſcinduntur eligentium vota in duo:nam alij eligunt dominum Gintherũ de Sualenberg comitem,qui eccleſiam Magdeburgenſem bellis implicitam dudum reliquit: alij Theodoricum de Ictere præferendum putarunt: & præualuit ſententia eorum, Gunthero per modeſtiam quieſcente, vt qui maiorem contempſiſſet eccleſiam, hanc quoque poſthabere pro minimo duceret. Præfuit autem Theodoricus huic eccleſiæ annis duodecim. Cœpere tum floreſcere nouæ per Chriſtianiſmum religionis,contra ſummorum decreta pontificum:ſed tamen procedunt ſuo more. Ex Cæleſtino ſummo pontifice,qui ceſſit octauo Bonifacio,nomen ſumpſit ordo Cæleſtinorum ſub regula Benedicti: hoc tempore initium, & mirum ſumpſit incrementum,eò quòd ſanctiſſimo viro in carcere defuncto, (cuſtodiri enim illum curauit Bonifacius,ne,quod intenderat,rediret in eremum) propter eius crebra miracula multi nobiles & docti viri,ſpretis ſeculi bonis,& pompis inanibus,ordinem nouum ingreſſi,citò & virorum numero, & cœnobiorum conſtructione mirabiliter eum ordinem prouexere. Ordo quoque Seruorum virginis Mariæ tum habuit initium,authore Philippo, viro religioſiſſimo:qui primus inſtitutor fuit, non longè ab vrbe Florentia. Hanc autem religionem ſub diui patris Auguſtini regula excitauit: atque ipſam verbo & exemplo, additis nonnullis conſtitutionibus, in formam redegit. Quem ordinem à multis improbatum, Benedictus vndecimus, Vrbanus ſextus, priuilegiis & exemptionibus munierunt, & inter mendicantes collo-

Cæleſtinorum ordo.

collocarunt: qui ordo viris clarissimis, & in declamatione ad populum feruentissimis, multo apud plurimos habetur in precio. Sed quando erit finis multiplicandarum religionum, in vno magno ecclesiæ monasterio sub abbate Christo: cuius regulam per euangelia digestam si strenuè obseruaremus, nihil esset opus repertitiis illis & nouis religionibus. Sistendus est hic stylus: quia si exaudierint, multi cōsurgent in prælium: paratiores contendere, quam animum ad obseruantiam diuinæ legis intendere.

Sed an ideo tegenda veritas?

MAGDEBVRGENSI metropoli, ad annum Christi millesimū ducentesimū nonagesimum quintum præficitur insignis vir, Burchardus, ex comitibus de Blanckenburg, gratus ciuibus & bonis omnibus: sed non omninò approbatus ministerialibus suis, qui quod voluerunt ad nutum ab eo non impetrauere: conspirantes autem in eum, irrepsere noctu per Albim, vt caperent eum in ecclesia: sed aduolantibus ciuibus in eius defensionem, nihil perfecerunt. Annuit ille ciuibus, vt armati exeuntes, fortalicium Randowe, vnde multæ fiebant excursiones, subuerterēt, frementibus & summa indignatione consternatis eiusdem ministerialibus. Quo tempore magna erat conuersio orbis Christiani, quum summi eius principes summum principatū aut vi, aut dolo sunt assecuti. Per idem enim fermè tempus, & Albertus Rodolphi Imperatoris filius, Adolphum de Nassaw Romanorū regem prælio oppressit, & regnum Romanorū, volentibus nolentibusq; Electoribus tenuit: sed tamen accessere ei volentes penè omnes, quia non est visus alius qui dignitatē eius posset melius tueri. Summū autem pontificatū quum teneret Cælestinus, vir simplex, & eremo paratior quam throno, occultis modis suasit illi Benedictus Caietanus cardinalis, vir doctissimus, experientissimus pariter & magnanimus, vt dimisso pontificatu, cuius oneri esset impar, rediret ad vitam priuatam: alioqui de magno animæ suæ periculo ageretur, qui se passus esset in eum locum cōstitui, cui nulla posset ex parte satisfacere. Suasit, ac persuasit. Cessitq; Cælestinus, ac successit Benedictus, vocatus octauus Bonifacius. Hic quum legatos misisset in Franciā, duriùs agentes ad mandatū pontificis, rex illos iussit in libera custodia haberi: Papa mox sacris interdixit, regnoq; regem destituit, quòd ius gentium violasset: nec antè Imperialem infulam Alberto annuit, quàm ille susciperet titulum regni Franciæ: polliceretur q;, armis se regnū vendicaturum. sed irrita venti vota tulere. Bonifacius centesimū annum nactus in pontificatu, renouauit iubileum, instituens eum centesimo quoque anno venerandum: sed posteriores pontifices tempus mutàrunt. Archiepiscopus interim Magdeburgensis anno nono defecit. CAP. 48.

Albertus Habspurgius Adolphum de Nassaw Imp. opprimit.

Cælestinus Pontificatu cedit.

BREMENSI ecclesiæ post Henricum, qui ne viuens confirmationem suam cum pallio expectauit, quum prouidendū esset, scissa sunt eligentium vota in duo: nam alij Florentium de Brunckhorst scholasticum elegerunt, nepotem Giselberti, quem ille sibi successorem animo destinauit: alij verò Bernardum de Welpa comitem, eiusdem ecclesiæ maiorem præpositum maluerunt. Erant in capitulo sanioris consilij viri, qui discordiam execrantes, quum ad concordiam qui dissidebant, reduci non possent, neutralitatem elegerunt, scientes, quantum mali soleat ecclesiis discors electio importare. Scinditur & populus in studiis suis: nam Burgenses præposito, ministeriales inhæsere scholastico, tribuentes multum memoriæ patrui illius. Mittit pars quæq; nuncios in vrbem, ius suū prosecuturos: imò ipsi electi, aceruatis vndecunq; pecuniis, vadunt sedem Apostolicā inuisuri: sibi quisq; studet omni conatu conciliare fauorem. Res in longum ducta est, quòd Clemens quintus illorum temporū pontifex, Franciam magis quàm Italiam honoraret, primus sibi sedem faciens in Auinione, execratus Romanorū tumultus, quos illi magis ac magis intentabant: elongauit ergò Clemens cum sua sede, & Auinione moritur. Ibi disputatum est diu super iure electionis Bremensis: ad aliquot annos res protrahitur. Bernardus præpositus, tædio rerum affectus, renunciauit iuri suo: vt alij dicunt, finem viuendi in lite fecit. Ita Florentius confirmationem Apostolicā obtinuit. Reuersus autem ad ecclesiam, nihil magnum aut memorabile fecit: peruenitq; ad annū millesimū trecentesimum septimum. Quumq; Giselbertus XCVI. defecisset, successor eius annū non impleuisset, decem anni Florentio adscribūtur, CAP. 49.

Discordia etiam res maximæ dilabuntur.

quorum partem maiorem consumpsit in lite, quam inchoauit sub octauo Bonifacio, & peruenit ad Clementem quintum: cuius sub nomine publicatæ sunt constitutiones, quæ vocantur Clementinæ. Florentius ergò solis quatuor annis ecclesię suæ præfuit, reliquos sex impendit iuri suo exequendo: & sub Clemente quinto in pace quieuit. Hoc habet memoria eius præcipuum, quod primus vidit celebrari iubileum in Romana ecclesia, institutum per Bonifacium octauum. Ergò Christianismus M CCC. annis iubileum nesciuit, sed posteris seruauit, vt solent boni parentes reponere thesauros suos ad vsum seræ & longinquæ posteritatis.

Clementina constitutiones.

Annus iubileus.

CAP. 50. VERDENSI quoque ecclesiæ post Conradum præficitur vir insignis, Fridericus, quietus, prudens, staturæ elegantis, supra hominum communem proceritatem, simplex & rectus: pro qua re multas molestias intulere improbi ecclesiæ, quũ esse videretur pontifex qui vindicaret. Subornati videbantur ex vicinis, & vt erat suspicio multorum, ab archiepiscopo Bremensi, qui arcem Rodenburg in solo, vt ferunt, Bremensi sitam, occuparent clàm noctu. & propè erat vt proficerent: sed erant in ecclesiæ Verdensis ministerialibus, qui pro sua fide vigilarent. Ergò insidiatores extracti de latibulis, cæduntur, vulnerãtur, capiuntur, & venisse nollent: ita remittuntur, qui fugam inierunt. Quum ergò hostiles in eum animos sic prodidisset Bremensis archiepiscopus: non est visum ex suo more ministerialibus rem finere inultam. Igitur inuocato armorum præsidio à Duce Luneburgensi, expedito agmine inuadunt Bremensem ditionem, ferro & igni cuncta vastantes penè ad suburbia ciuitatis: magnaq; aucti præda, reuertuntur. Alia quoque vice quum equites incursarent prædia ecclesiæ, abacturi pro sua consuetudine iumenta, episcopus clàm armat suos quos habuit promptissimos, & egressus, manum conseruit cum prædatoribus. Fit pugnando superior, capit ex eo numero triginta, & victor in sua regreditur. Quòd in se, erat vir pacificus. Si temporum illi tranquillitas extitisset, ecclesiam suam locupletasset: sed non sinebat inquietudo proximorum. Præfuit autem ecclesiæ suę in annum vsque vndecimum, appositus ad patres suos, sepultus in senectute bona.

CAP. 51. MINDENSI ecclesiæ per ea præfuit tempora Volquinus, ordine pontificum trigesimus quintus, vir vndecunque natus, virtute cõspicuus: qui tempora meruit videre tranquilla, quum in Imperio esset Rodulphus comes de Habspurg, cui vacabat ducatus Austriæ, quem assumpsit & transtulit in domũ suam: vnde etiã nati sunt comites Austriæ nostrorum temporum, qui redacti sunt in solum dominum Maximilianum Romanorum regem, & filium ac nepotes eius. Huius pontificis tempore migrauit ad Dominum vir sanctissimus, Thomas Aquinas: cuius transitus domino Alberto, quondam Ratisponensi episcopo, sed à turbine rerum secularium ad tranquillitatem monasterij redeunti, reuelatus est, quum maneret in conuentu fratrum suorum Coloniensi: Ille in lachrymas resolutus, testatus est multis fratribus, filium suum in Domino charissimum, Thomam, emigrasse. Post cuius obitum idem D. Albertus, vix quinque annis superstes erat, vir natu grandæuus, & qui Thomam quinquagesimo anno ætatis excedentem, multis annis præcesserat. Albertus autem anno Christi millesimo ducentesimo octuagesimo quinto excessit, teste inscriptione marmoris, illi in memorati conuentus choro superpositi. Dictũ verò D. Albertum morientem, pro vitæ sanctimonia & doctrinæ eminentia luxit omnis prouincia. Aderant eius funeri D. archiepiscopus Coloniensis Sifridus, aderant maioris & omnium collegiorum canonici, aderant desoris ex nobilibus plurimi, tota ciuitatis multitudo pompam funeris ornabat. Quæ testimonia sunt insignis & incomparabilis virtutis in viro memorabili: cuius exequias nemo qui adesse poterat, neglexit. Extraxere fratres ętate nostra reliquias eius, & in medio choro, extructo tumulo, supra pauimentum collocauere, admittentes viros graues vt cernerent integrum corpus, nulla deformatione, nisi quòd mandibula parum videretur collapsa: siue balsami beneficio, siue Dei miraculo, Deus nouit, ducentos annos durauit in sarcophago. Quę oculis conspexi, hac scriptura contestor. Sed ad Mindensem redeo pontificem Volquinum, qui ex hoc mundo transiuit ante D. Albertum triennio: hoc est, anno Christi millesimo ducentesimo octuagesimo secundo,

Austria ducatus.

cundo, in die D. Godehardi, Hildesemensis quondam episcopi, cùm annos non totos octo complesset in episcopatu.

Cap. 52.

OSNABVRGENSEM ecclesiam post Conradum de Retberge, excepit Ludouicus, natus comitibus de Rauensberge, ordine pontificum trigesimus tertius, vir magni animi, qui ecclesiã laboriosè rexit, quum multa illi orirentur aduersa. Simon de Lippia tenebat arcem Engeren, veterem sedem principũ antiquæ Saxoniæ Wedekindi & filiorũ eius: vndè nomen Anglis Saxonibus, quod olim intulerunt Britanniæ, vt ex illis diceretur Anglia, quod nomen seruat in hodiernũ: seruatura, vt creditur, in finem. *Anglia unde.* Ex hoc loco Simon comes multas iniurias ecclesiæ & eius subditis irrogabat. Non tulit episcopus Ludouicus, sed obseruato tẽpore, quũ in armis esset Simon memoratus, abstulissetq; pecora ecclesiæ, armatur & ille cum suis: & egressus, occurrit per compendia agmini hostium, & facta congressione de more militari, quum infesti inuicem concurrissent, multo labore exantlato, capitur comes, & in ciuitatem captus abducitur, sex annis retentus in vinculis, donec consentiret vt redderet arcem, nouum oppidũ stirpitus euerteret, iuraretq; in reliquum se abstinere iniuriis ecclesiæ. Fideiussores interuenêre comites de Tekeneburg, Benthem, Sualenberg: Balduinus de Steenforde, & Otto de Ahuss barones: Burchardus de Stroberge, Bernardus de Beuern milites, cum nonnullis aliis. Bellum ibi deinde oritur in Ottonem de Monte, occupatorem ecclesiæ Monasteriẽsis, quum illi inhæreret comes de Marca. Non dubitauit Ludouicus occurrere hostibus: facta congressione, fortiter pugnatur: & longa interueniente cõflictatione, superatur comes de Marca, qui antè tulit candidũ episcopi habitum, quem armis superinduit paludamenti loco: quumque capto supereminceret iacenti episcopus, aduolans quidã ex agmine episcopi, quum crederet episcopum premi sub comite, quasi comiti vulnus inflixit lethale, ignorans dominũ esse suum. Victoriã quum reportasset, tertia pòst die ex vulnere mortuus est: quum præfuisset ecclesiæ annis duodecim, plura quoq; iura ecclesiæ suo tempore recuperauit.

Cap. 53.

MAGDEBVRGENSI metropoli post Burchardum præficitur Henricus, ex comitibus de Anholt. Ipse profectus in vrbem, vt pallium cum confirmatione acciperet, res in longum ducta est: diu deliberatur de eius confirmatione. Vix enim primas literas attigerat, penè laicus: sed tamen assequitur quod volebat, reuersus in pace ad ecclesiam suam. Vir erat ingenio acri, etsi literarum esset expers. Tacitus multa machinatur: expediuit exercitum, equites peditesq; habuit promptissimos. Plaustra inania iussit velari quasi intus fruges veherentur: collocauit intus armatos, & ex latere curruum agnos & aucas appenderat, quasi transituris ad forũ rerum venalium. Propinquabat oppido Schonenbeke, cui erat iustis causis infestus. In media porta, ex composito rota egreditur ab axe: ruit plaustrum, exiliunt armati. *Stratagema.* Non erat longè cum agmine ductor, occupatur oppidum, & ad nutum diripitur. Omnibus ibi ex cõstituto ordinatis, eodem agmine Magdeburg ingreditur. posticeq; claues à portario capiuntur, maiori, vt putabatur, agmini immittendo. Vbi res innotuit ciuibus, fit concursus. Propè erat vt in tumultu archiepiscopus cum agmine cæderetur: sed pacata res est bonis conditionibus, vt non vltrà procederet tumultuatio. Seruauere ciues furorem suum in tempora successoris eius, in quem plenè, quod dicemus, debacchati, effuderunt quicquid à multis annis odiorum collegerunt in ecclesiasticos. Henricus autem ad annum pontificatus sui tertium emigrauit, translatus, vt confiditur, ad superos.

Cap. 54.

RACEBVRGENSI autem ecclesiæ post grandæuum Conradum surrogatur & præficitur ex fratribus Hermannus, germanus frater Vlrici episcopi, ante illum secundi. Ferũt, quum Vlricus optimus ægrotaret, magno sui desiderio adstitere fratres: & vbi de illo actum esse cernebant, interrogauit quidam familiariùs, si illum de medio faceret Dominus, quid videretur de illius germano Hermanno, essètne ecclesiæ præficiendus? Ille, ne sanctuariũ Domini hæreditario iure traderetur, fertur auertisse fratres, ne germanum assumerent. Igitur consilium secuti, prima vice fratrem prætererunt: sed nunc voto suo satisfacientes, eundem elegerunt. Fraticelli de opinione deprensi, tum iussi sunt, Papa Bonifacio præcipiente, extermi-

nari. Vetus malũ, & quod in vrbe Roma ante Christũ depræhensum & punitũ scribit Liuius in tertia decade, toties renouatum, necdum exterminatum ferunt. Iussit pontifex corpus authoris, cui Hermanno nomen erat, apud Ferrariam extumulatum, post annos viginti à morte sua, concremari. Nicolaitarum secta est de publicandis mulierculis, & promiscuo complexu. Noctu conueniunt in abditis locis, sacra execranda faciunt, lucent vndique luminaribus tenebrosa. Vbi concrepuit maior in cœtu, candelæ in vnum extinguuntur, ruunt in amplexus vt quisque proximus erat fœminæ. Initiantur terribilibus modis, ne se prodant. Pertinax hominum genus, sæpè deprensum. Legat, qui volet, in memorato loco Liuium, his de rebus vetera recensentem. Nõ minore tum odio Romani, quàm nunc Christiani, improbam sunt sectam insectati. Iudæi quoque, per hæc tempora inuenti malignari in Christianos, miseris modis exuruntur flammis, viri, fœminæ sine discrimine, paruuli ad baptismum reseruantur.

Nicolaitarum hæresis.

CAP. 55. MIMIGARDEVORDENSI ecclesiæ, quæ est eadem Monasteriensis, post Wilhelmum præficitur Gerardus, natus ex comitibus de Marca, olim dicebatur de Allena, vir illo sacerdotio etiam maiore dignus, qui religionis erat amator & propagator. Nam ad multiplicandum Dei cultum per ecclesiam, fundauit & dotauit collegium in Borkem: adeptusq; est dominiũ in Horstnow, non exili in eam rem impensa pecunia: multaque alia contulit ecclesiæ suæ, in augmentum & splendorem diuini cultus. Floruerunt tum illa lumina iuris per Italiam, Dynus Muxellanus, Iacobus de Arena, Petrus de Bellapertica, qui iuris obscuritatem illuminarunt, & perplexitatem resoluerunt: & In diuina sapientia, Ioannes Scotus, ordine Minor: & Renerius Pisanus, Prædicator. Alanus quoque, insignis vir, tum floruit, qui acumine ingenij & promptitudine disputandi, in omni materia non habuisse fertur secundum. In monasterio Cistertij monstratur eius tumulus marmoreus, cum hac inscriptione:

Scriptores aliquot celebres.

Quem vides Alanum, breuis hora breui tumulauit,
Qui duo, qui septem, omne q'ri scibile nouit.

Clara quoque, Eremitarum ordinis virgo deuotissima, in monte Falcone agri Spoletani per hæc tempora claruit: quæ sanctissima virgo tantis fuit ornata meritis, vt sanctorum catalogo piè ascripta debeat haberi. De cuius sanctitatis præconio hoc vnum referimus testimonium, quod apertis oculis hodie conspici potest, quodq; de nullo sanctorum aliàs lectum est. Nam in corde eius imago crucifixi Domini concreuit: aperteque cerni potuit ex illo die, quo extractum corpori cor, apertè cerneretur. Tres quoque ibi lapilli sunt reperti, eiusdem ponderis. Mirabilem Dominum in sanctis prædicamus, quia ita per exempla cernimus de Ignatio primitiuo episcopo, qui semper in ore habuit, AMOR MEVS CRVCIFIXVS EST. Simile aliquid reperitur, quòd in corde eius nomen Iesu aureis literis fuerit repertum post mortem: bestiis enim consumptis, cor inuentum, stuporem fecit Christi fidelibus.

Crucifixi imago in puella demortua cordi impressa.

CAP. 56. BREMENSI ecclesiæ post Florentinum præficitur, prouisione summi pontificis, Ioannes, pridem archiepiscopus Lundensis: sed qui regi illius temporis non consentiret, nec moribus aut vita congrueret. Natus militari & honesto inter suos genere. Nam mater etiam regium sanguinem ducebat. Primùm erat præpositus Roschildensis, inde archiepiscopus Lundensis: nouissimè ecclesiam accepit Bremensem, transferente eum Clemente quinto, pontifice Maximo, iuxta ordinem rerum à nobis infrà memorandarũ. Imperitia linguæ Danicæ fecit, vt apud nonnullos iste Ionas diceretur: nam ea lingua, sicut & Hebraica, Ioãnem solet Ion breuiando vocare: nam & Bariona dictus est Petrus, filius Ioannis. Poterat Bremenses excitare spes veteris iuris recuperandi per illum in regnis Aquilonis, sed nihil inde prouenit. Vir erat doctissimus, & iuris inter suos peritissimus: qui cùm archiepiscopatum Lundensem administraret, regi volenti quippiam per leges illicitum, restitit viriliter, etiam impendere sanguinem paratus, vt ecclesiæ libertatem tueretur. Quæ res tantam excitauit regiam indignationem, vt loco cedere cogeretur. Romam petiit, & apud Bonifacium octauum causam egit ecclesiæ suæ. Misit quoque

Lingua Danica.

rex Daniæ post illum, suum oratorem, Martinum, virum vt tum habebatur, præcipuum, qui insigne in illa gente non habebat, quòd grammaticolis metaphysica proponeret perdiscenda, misceretq; inaniter longissimè distantia, inuento ridiculo opere modorum significandi: in quo vsque hodie magnis boatibus tonant muti grammaticelli, quasi rotati vertigine, quum nunquam ad elocutionem peruenia͂t: inde gloriam auspicantes, vnde rideri meruerunt homines inepti. Sed nihil tum profuit Martino instantia sua. Victor Ioannes Lundensis archiepiscopus, interdictum ecclesiasticum per omne regnum obtinuit collocari: in quo quum aliquandiu terra omnis iacuisset, iterum rex misso oratore, compositionem impetrauit, vt Ioannes damnorum & interesse nominibus, quadraginta millium aureorũ nummûm ab rege acciperet. Suasus à pontifice ecclesiam dimittere, quam securus tenere non poterat, non cessit. Isernus intereà quidam ex vicinis episcopis, illam administrauit. Vacabat interea sedes Rigensis, quæ huic est oblata Ioanni. Susceptam aliquandiu tenuit absens: nam Parisiis habitabat, coemptis multis redditibus per aurum à rege Daniæ in vim concordiæ acceptum, præsertim vt dimitteret ecclesiam suam Lundensem: sed quum eam primam sponsam nollet dimittere, caruit etiam secunda Rigensi, quam prius illi contulit Benedictus Bonifacij successor. Quumq; etiã illo per mortem subtracto succederet Clemens quintus, vacabat interim morte Florentij sedes Bremensis, quam suadente summo pontifice suscepit, dimissa tamen primùm Lundensi: descenditq; ad ecclesiã iam suam, Bremensem. Vnde venio in suspicionem, vt credam Florentium in lite apud sedem Apostolicã defunctum: alioqui quomodo priuasset pontifex Bremenses canonica electione, nondum in eam potestatem prouectis summis pontificibus: vt, quomodo nunc, quibus vellent, prouiderent, si non obstarent per Germaniam principum sub Nicolao quinto concordata. Ioannes autem in suã prouinciã veniens, primùm in monasterio Hude excipitur, ibiq; à prælatis & totius terræ ministerialibus perducitur in ecclesiam suã cum honore debito: iuramenta fidelitatis exposcit & accipit, clamante populo, Benedictus qui venit in nomine Domini, in laudem bonorũ, pœnam verò reproborum. Profectus in Stadium, clerum Hamburgensem euocauit pro charitatiuo, vt vocant, subsidio, quod iam annuerat præstare clerus Bremensis. Hamburgensis præpositus rem ingrauabat, quòd se neglectũ diceret cum suo capitulo in iure & honore ab antiquo ad ecclesiam pertinente: conuocandũ etiã clerum suum asserebat in causa præstandi subsidij. Qua in re quia contemptus videbatur, recusabat annuere. Minatur archiepiscopus censuras: ille appellat sedem Apostolicam. fit multa desuper contentio. Ex quo die fuit crebra inter ecclesias Hamburgensem & Bremensem super iuribus & honore concertatio: quæ durauit per annos multos, quum Hamburgensis antiquum suum honorem recordaretur, quòd matrix & sola Metropolis haberetur: Bremẽsis nouis rebus, & maximè præsentibus insistens, antiquitatem contempsit. Arcem Vorde tenuit Henricus de Borg ministerialis, contemptor superûm, oppressor (vt ferebant) pauperum, qui neque ordini, neq; sexui, neq; ætati parceret, paribus grauis, subditis intolerabilis, immitis, crudelis, atrox, qui sine discrimine captos in carcere macerauit multos, & extinxit: ab archiepiscopo monitus, arcem reddere contempsit, censuras nihili pendit: armis circunsessus, loco cedebat. Posteà tamẽ pœnituisse videbatur, quòd cesserit, nulla re mitior in omnes quàm prius. Archiepiscopus duci Luneburgensi ac episcopo Verdensi conciliatus, à quibus diu dissenserat, noxiam arcem diœcesis Hornborg obsedit: Henricum memoratum malorum incentorem cepit, in carcerem coniecit, quod ille multis immerentibus antè fecit, inde tranquillitas redditur terræ, malo germine euulso.

INTEREA vocatur archiepiscopus in vrbem Romam, vt causam tractet inter archiepiscopum Rigensem, ac ordinem dominorum Teutonicorum, quod antè pollicitus videbatur. Quum ille accingeretur itineri, & iam paratus esset, superuenere aliæ literæ, quæ illi peregrinationem remisere, lætantibus cunctis, quòd pastorem suum retinerẽt in prouincia. Ea tempestate ciues Bremenses erexere murum in vallo ciuitatis, è diuerso ab ecclesia. Quam rem suspectã ducens archiepi- Cap. 57.

ſcopus, niſus eſt impedire: ſed quum armis & viribus poſſet difficulter, iure cœpit agere, conſtitutis pro ſe vicariis in eccleſia, qui pro abſente adminiſtrarent, domino Burchardo Grelle præpoſito Ruſtringiæ, & Ioanne Paruulo iuriſconſulto. Ipſe profectus Viennam Galliæ, vbi tum ſummus pontifex curiam habebat, cauſam egit aduerſus ciuitatem: ſed quum parum ibi proficeret, vicariiq́; rem omnem pro eccleſia diligentiſſimè curarent, vt moribus & religione cuncta apud eccleſiã reformarentur, parum abſens pontifex deſiderabatur. Reuerſus tamen, inuenit nõnullos militares proteruientes, quorum ductor quidam, quem ferebant non ſano capite: ſed multis ille fretus amicitiis, multa faciebat. Militares archiepiſcopi ex eius præcepto arma in illum ſumentes, diſſimulanter agebant, ne militare genus ſupplantaretur ab alienigena pontifice, quæ res multorum initia laborum dabat. Ea res, nonnullis cauſis accedentibus, omnem miniſterialium ordinem archiepiſcopo faciebat ſuſpectum, vt non ſe illi crederet. Ciuitatem ergo ingreſſus, ibi moram trahebat, dominum Martinum de Hude militem, terræ præfecit gubernatorem. Quem in Languedel commorantem, iuſſit infeſtare vicina loca comitis de Hoia, quòd ille arcem Tedinghuſen tuliſſet ab eccleſia: quem etiam citari eo nomine ad ſedem Apoſtolicam procurauit. Sed quum in vrbe Brema moraretur, omnia quæ foris gererentur, illi aduerſa fuere. quæ res ita illum turbabat, vt etiam inquietum illi faceret locum manſionis. Nam ſacerdotem in ipſa vrbe vinciri iuſſit, ac in Languedel perduci, quæ res capitulum atque populum ciuitatis æquè turbauit. Dominum doctorem Burchardum, & Ioannem, pridem vicarios ſuos, viros præſtantiſſimos, pontifex capitulo eiicere tentauit. Ciues plurimos, quòd ſacerdotem occidiſſent, proſcripſit, nec idoneam ſatisfactionem exhibitam ſuſcepit. Ioanni de Delmenhorſt comiti, grandem debebat pecuniam, pro qua ille auenam ex decima prouenientem accepit: quam etiam rem archiepiſcopus cenſuris eſt proſequutus. Multos ex prælatis & miniſterialibus varia occaſione cenſuris innodauit pro viſitationis impendio, quæ turbatio multiplicata, omnes in eum erexit, vt appellationibus & proteſtationibus vndique inſurgerent in archiepiſcopũ. Cumulabant vniuerſi tot in eum appellationes, vt ſex tabelliones per dies atque noctes ſcribendo fatigarentur. Arcem Languedel impignoratam tradidit pro accepta pecunia: centum conduxit armigeros. ſed ante expletum menſem, & donatiua & commeatus defecerunt. Ventum eſt ad arbitros in controuerſiis: nihil illi diffinierunt quod placeret, omnes traditores eſſe ſuos inclamitabat. Thietmarſiã ingreditur, ſperans ibi laborum ſuorum inuenire requiem, ſed quum illi omnia deeſſent ad ſumptus, facilè illum populus, alioqui inciuilis & contumax, contempſit. Tranſiuit in Norden Friſiæ: ibi contumelias expertus eſt à muliere. Venit in Wildeshuſen, ibi vinctus eſt & cæſus. Iam eum omnes iuxta contempſerant, nihil formidantes cenſuras, aut reuerentes pontificium. Ita generale odium hominem

Sua, vt apparet, culpa.

conſectatur. Redibat in Friſiam ſuæ ditionis: dum ibi deſidet, capitulum cernens eccleſiam gubernatoris ſolatio deſtitutã, nobilem virum, Ioannem de Luneburg ducem, eccleſiæ ſcholaſticũ, generalem fecit eccleſiæ adminiſtratorem. Ille communem omniũ hoſtem Henricum de Borg carcere laxat, ac miniſterialem ſuum facit: quod iuxta omnes deteſtati ſunt, memores atrociſſimarum iniuriarum, quas ille cunctis ordinibus irrogabat. Contempſit epiſcopi cenſuras. Nam Marcellum quendam, pontificis mandatũ circunferentem, capit, & in carcere extinxit, quam atrocem iniuriam nulla vindicta plectebat.

CAP. 58. ARCHIEPISCOPVS Romam petens, ſcholaſticum euocauit, & omnes ſibi aduerſantes traxit in cauſam. Nonnulli in perſonis, alij per ſyndicos & procuratores comparuerunt. Ioannes ſcholaſticus præſens ſe tuebatur. Ventum eſt ad arbitros in vrbe, pronunciatum eſt in cauſis, euulgatum eſt à partibus laudũ. Redibat archiepiſcopus in prouinciam, ſperans ſuper omnibus iam eſſe conuentum. Sed parùm implebatur ex his quæ ſunt per arbitros diffinita. Ioãnes dux ſcholaſticus, breui excedens rebus humanis, eccleſiam in perturbatione plurima reliquit. Archiepiſcopus iterum abiens, vicariũ pro ſe dedit, Nicolaum epiſcopũ Verdenſem. Ille vaſtabat prouinciam, malis & improbis vſus miniſterialibus, publicã pacem

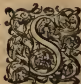
cem disturbauit, dissimulauitq; violari. Archiepiscopus illum absens per literas accusabat, mutabat vicarios per singulos menses. ita vnius pontificis moto ac perturbato capite, totius ecclesiæ status fluctuabat. Multa aureorum millia impendebantur litibus, multa guerris: ecclesia miserè inter manus lacerabatur. Iamdudum de hospitali (quod primi pontifices ornatissimè, ditissimè, diligentissimè curarunt) nulla mentio, pauperum respectus euanuit. Erat hic archiepiscopus vir eruditione præcipua, & eloquentia singulari, ita vt Ioannes summus pontifex, coram se loquentem commendaret. Iustitiæ quoque tenax erat. nam mercator quidam pontem transiens, plaustrum cum mercibus suis casu subuertit. Præfectus defert rem pontifici, quasi naufragium: merces tetigisse terram, & ideò cecidisse in commissum, vt confiscarentur. Recusabat archiepiscopus, increpās præfectum, quòd malis pontibus iter publicum sterneretur: nihil peccasse hominem, qui culpa præfecti calamitatem incidisset: sed etsi quid peccasset, non perinde mox amisisset sua. Iubebat reddi omnia eius bona. Vir erat seueræ industriæ, & qui nihil reliquit impunitum. Dixit enim, quum omnes illi aduersarentur, Persequar inimicos meos, & non conuertar donec deficiant. Quum Ioannes, quem diximus, dux Luneburgensis Auinionem, vbi curia consederat, peteret, reginam Franciæ interpellabat, vt apud pontificem pro eo interueniret. Illa, vt erat duci cognata, pontificem adiit in persona. Motus Papa dignitate reginæ, archiepiscopum euocabat, inter alia allegans, Adstitit regina à dextris nostris in vestitu deaurato. Excandescens archiepiscopus, verba Papæ intercipit, clamans: O diabole, quæ comparatio Christi ad Belial? Cui Papa: Visne frater archiepiscope bibere sanguinem regum? Ad quam vocem moderatior factus, causas omnes, quod diximus, apud arbitros peregit. His moribus asperrimis, cunctis se fecit pontifex intolerabilē, finiuitq; in Parisio, quum anni viginti transissent ex eo tempore, quo ecclesiam Bremensem accepit.

Quicquid delirant reges, plectuntur Achiui.

Iuste factum.

MINDENSEM ecclesiā per ea tempora regebat Conradus, eius nominis II. ordine pontificum trigesimus sextus. Tranquilla satis vidit tempora: nam pax iam erat ecclesiæ ab Imperatoribus, pax ab execrationibus, quæ superioribus fulminabāt ab vrbe Roma. Rediit ecclesia in possessionem libertatis suæ, vt iuxta prima tempora vacantibus ecclesiis prouiderent per electionem capitula: sed eam libertatem coangustarunt Romani pontifices per multas reseruationes, per confirmationes quas sibi solis attraxerant, quum antè permitterentur Metropolitanis, cuiq; in sua prouincia. Pium est credere, diuina dispensatione sic rem geri, quando caro & sanguis nimium imperitabat in archiepiscopis. Sed hæc non sunt nostræ disputationis. Mindensis autem iste pontifex nihil habet memorabile, nisi quòd in diebus eius fratres Minores impetrarunt locum in oppido Hannouer: quod ipsum rebus illius est impertinens, solum tamen in annali commemoratum. Excessit autem iste pontifex rebus humanis quarto Calend. Iunij, anno Christi nonagesimo quinto, in die Marcellini & Petri, quum annos tredecim habuisset in Pontificio. CAP. 59.

ALBERTI KRANTZII
METROPOLIS, LIB. IX.

SVMMORVM catalogum pontificum, ad Gregorium vsque septimum productum, nunc prosequamur, quia pertinet nō mediocriter ad sacræ religionis, quàm potissimum in hoc opere exequimur, illustrationem. Seponimus autem hanc commemorationem, quia factu protinus impossibile est, nostrorum pontificum in hac prouincia annos & tempora aptare Romanorum pontificum temporibus, agente nostrorum annalium semiplena, imò nulla ex parte plena rerum commemoratione. Non tempora, non res gestas commemorant: solis nominibus & origine natalium commemorata, sepe- CAP. I.

Historia prima lex.

liunt cætera. Difficile est in ea scribere materia, quando diuinare non licet, & lex prima historiæ sit veritas.

166. VICTOR tertius, antè vocatus Desiderius, abbas Cassinensis, pontifex substituitur Gregorio septimo, difficili vtiq; tēpore, sub Henrico Imperatore quarto. Gregorij successor, Gregorij partes defendit in antipapam: sed nō erat diuturnus eius pontificatus. nam anno secundo, non sine suspicione dati veneni moritur. alij dysenteria periisse testantur, quod ipsum non est alienum à suspicione dati veneni.

167. VRBANVS secundus, ex monacho cardinalis Hostiensis, inde Papa creatur. Exagitatus factione Henrici Imperatoris in vrbe, primùm Melphim se contulit, concilium habiturus: sed quoniam non omnia ibi tuta videbantur, Placentiam concessit, ibiq; multa reformauit. Inde in Gallias Claromontem venit. Ibi omniū rem maximam aggressus in concilio, animauit ingentem principum, nobilium, militum, populi multitudinem, ad recuperationem terræ sanctæ. Moritur anno duodecimo pontificatus, in domo Petri Leonis.

168. PASCHALIS secundus, natione Italus, ex monacho presbyter cardinalis sancti Clementis, ab Vrbano creatur: ibiq; latitans, nihil minùs cogitans, rapitur ad pontificatū à clero. pontifex factus, ab Henrico quinto malè tractatur. Concilio tamē congregato, reparat per metum malè gesta: diuq; luctatus cum antipapis & cum hostibus ecclesiæ, triūphauit. octauodecimo pontificij anno, cōcessit ad superos.

169. GELASIVS secundus, monachus & ipse anteà, cardinalis creatur, nobili genere, virtute meliore. qui in ea perturbatione pontifex creatur, quum Cintius Romanus ciuis, ex suis cardinalibus pontificē vellet. Capitur, in carcerem truditur: sed Romanus populus non tulit iniuriam: mox ereptū iubet consecrari. Ille profectus in Gallias, Cluniacū venit: ibiq; moriens, anno primo necdum exacto, tumulatur.

170. CALIXTVS secundus, natione Burgundus, nobili genere, regum Angliæ Franciæq; sanguinem, & nonnullorum Germaniæ principum tangebat. Cluniaci à cardinalibus qui aderant eligitur: nec tamen ante sumpsit habitum pontificium, quàm ab aliis in vrbe & Italia electio probaretur. Pacem composuit cum Henrico quinto. Concilium celebrauit, in quo multa constituit salutaria. Annos quinq; in pontificatu egit: febre sublatus ex labore itineris, Romæ moritur.

171. HONORIVS secundus, Imolensi agro, non magno genere natus, sed magna virtute præditus, cardinalis erat Hostiensis. Leo Frangepanis, ciuis potentissimus cum populo, Saxonem cardinalem efflagitarunt S. Stephani. Perniciem exempli fugientes patres, ne ex sententia potentum crearent pontificem, virum potentem, sanctæ Anastasiæ cardinalem præ se tulerunt. Hoc ne fieret, Leo inclinauit ad Honorium, qui annis quinq; in pontificatu peractis, Romæ moritur.

172. INNOCENTIVS secundus, patria Romanus, vir magni animi, postquā pontificatum iniit, nihil duxit antiquius, quàm Rogerium Siculū ex Normannis, qui se regem Italiæ diceret, reprimere. Eduxit exercitum, profligauit hostem: sed à superueniente cum exercitu filio capitur, à patre laxatur. Omnia præter regni titulū impetrauit. Interim Petri Leonis filius papatum inuadit, spoliat ecclesiam, Rogerium coronat. Innocentius in Franciam concedit, ab Lothario Imperatore reducitur, concilium celebrat. Moritur decimo quarto anno.

173. CÆLESTINVS secundus, natione Tuscus, sancti Marci presbyter cardinalis, pontifex sine controuersia creatur: nec sensit in breui pontificatu vllam turbationem: nam quum vbique peste per omnem Italiam laboraretur, ipse pontificatus sui mense quinto moritur, ac in Lateranensi ecclesia sepelitur.

174. LVCIVS secundus, patria Bononiensis, cardinalis sanctæ Crucis in Hierusalem, pontifex creatur post Innocentium, cuius tempore nuncius venit laborantis reipublicæ in Asia. Pontifex ergò nulla interposita mora, expeditionem nouam solicitat, & supplementa exercituum: inq; eo dum solicitè immoratur, pontificatus sui mense vndecimo, finem viuendi fecit.

175. EVGENIVS tertius, Pisanus origine, monachus pridem sancti Bernardi, sancti Anastasij abbas, maiori sanctitatis amore, quàm rerum gerendarum peritia, patribus allectus: ita tamen gerebat, vt nemo quereretur. Quum intelligeret Romanos

nos poſcere quod non daret, clàm abit: reuerſus, quum nihil timeret, ſenſit mali-
gnari: delabitur Tyberi, petitus armis, venit Piſas, inde in Franciam, cum Bernar-
do ſuo loquitur: ambo armant regem Franciæ. Reuertitur Romam: & multis be-
nè compoſitis, moritur pontificatus anno octauo.

ANASTASIVS quartus, patria Romanus, ex abbate ſancti Ruffi cardinalis, in- 176.
de factus pontifex, ædes pulcherrimas in vrbe ad Pantheon extruxit: plura in vrbe
Roma moliturus præclara, ſi longior illi vita fuiſſet. Nam pontificatus ſui anno ſe-
cundo, vitam cum morte commutauit.

HADRIANVS quartus, natione Anglicus, Albanus cardinalis epiſcopus, à 177.
præceſſore in Norwagiam mittitur, vt ibi rem eccleſiaſticam componeret. Reuer-
ſus, pontifex creatur. Vrgent Romani, vt conſules authorizet, renititur, cardinalis
armis impetitur. Roma ſupponitur interdicto. Propinquabat Paſcha, populus pa-
ret pontifici, conſecratur: Paſcha celebrat, conſul abrogat poteſtatem. Coguntur
ad omnia parere, pulſis tumultuantibus. Anno quarto bene geſti pontificatus,
Romæ moritur.

ALEXANDER tertius, patria Senenſis (alij ferunt Mediolanenſem) maiori 178.
parte cardinalium pontifex creatur. Octauianus quidam à minori parte electus,
ſuffragia quærit Imperatoris Friderici primi, qui velut obedienti inhæret, oppoſi-
tus Alexandro. Continuato ſchiſmate, tres poſt inuicem creat antipapas, Romam
educit exercitum. Fugit papa Venetias clàm: ibi agnitus, honoratur, rependit vi-
cem, ibi pax componitur. Pontifex regreditur, concilium agens. Vigeſimo primo
anno pontificatus moritur Romæ.

LVCIVS tertius, Lucenſis, poſt Alexandrum papa eligitur. Laborat conſuli- 179.
bus, qui per Alexandri turbata tempora inoleuerant, deſtituendis: illi vrbe pellunt
pontificem. Conceſſit Veronam, ibi concilium habiturus ad ſuccurrendum terræ
ſanctæ laboranti. Patriæ conſuluit obtentu Friderici, cum quo illi pax erat, vt He-
truria non alia quàm Lucenſi moneta vteretur. Dum nuncij pro concilio eunt &
redeunt, ille moritur, anno pontificatus quarto, Veronæ ſepultus.

VRBANVS tertius, Mediolanenſis, pontifex creatur, eodem feruore inſiſtens, 180.
vt rebus Aſiaticis ſuccurreretur. Quumq; principes Chriſtianos diſſidentes vide-
ret, de pace reformanda egit, vt expeditio in Aſiam procederet. Audit in dies res
fieri deteriores, Saladino vbiq; triumphante. Audiuit iterum captam Hieroſoly-
mam: & erat in itinere ad Venetias. In Francia ad dolorem corporis acceſſit angor
animi. Ibiq; moritur anno primo, necdum expleto.

GREGORIVS octauus, patria Beneuentanus, nihil cedens prædeceſſori- 181.
bus animi feruore, ad recuperandam Hieroſolymam eò contenderat cunctis vi-
ribus, vt expeditio acceleraretur. Qua de re Piſas proficiſcitur, inter ciues illos &
Genuenſes grauiſſimè diſſidentes, pacem reformaturus, vt vno animo nauiga-
rent in Sarracenos. Dum hæc molitur, nondum expletis duobus in pontificatu
menſibus, moritur.

CLEMENS tertius, patria Romanus, nihil ſegnior cæteris, principes anima- 182.
uit ad expeditionem. Signari ſe paſſi ſunt Fridericus Imperator, Philippus Fran-
ciæ, Richardus Angliæ reges, Odo dux Burgundiæ. Magnis agminibus eò conten
derunt. Sed Fridericus Imperator terram ſanctam non tetigit, merſus in Armenia.
Ex Dania & Flandria multi acceſſere, ſed nihil magnum peregerunt. Clemens æ-
dificato ſancti Laurentij foris monaſterio, & reparatis ædibus Lateranis, moritur
Romæ, pontificatus anno tertio.

CÆLESTINVS tertius, patria Romanus, Hyacinthus antè dictus, vir annis & 183.
moribus grauis, nihil omiſit quod ad ſuccurrendum rei Chriſtianæ in Aſia perti-
neret, Henricum Friderici filium coronauit. Ædes pulcherrimas, & in Laterano,
& apud ſanctum Petrũ, pro recipiendis pontificibus extruxit, & exornauit. Viter-
bio eccleſiam dedit cathedralem. moritur Romæ anno ſui pontificatus ſexto, ma-
gno ſui deſiderio apud bonos omnes relicto.

INNOCENTIVS tertius, natione Campanus, Anagninus ex comitibus, pon 184.
tificatum iniit. Dum audit rem Chriſtianam in Aſia attenuari, Sarracenorum cre-

scere, Concilium maximum congregauit Lateranum. Ibi multa constituta, quæ hodie extant in corpore iuris. Hospitale in Saxia construxit, quod quartus Sixtus renouauit. Turrim ad forum Neruæ comitum erexit. Laudabilia multa scripsit, multa constituit. Ottonem quartum defendit in Imperio. Anno decimo octauo moritur Romæ, cum luctu multorum.

185. HONORIVS tertius, patria Romanus, inito pontificatu Perusij, quum Cardinales inclusi arctarentur subtractione ciborum, honestissima vi, accelerare electionem, Romam proficiscitur, quoad potuit, Asianæ rei consuluit. Fridericum secundum contra Ottonem coronauit. Ordines Minorum & Prædicatorum confirmauit. Ioannem de Columna cardinalem legatum rebus Asianis præfecit. Imperatorem Constantinopolitanum in basilica Laurentij cum coniuge coronauit. Moritur pontificatus sui anno decimo.

186. GREGORIVS nonus, Innocentij tertij nepos, Anagninus ex comitibus, cum Friderico secundo luctamen habuit: monuitque, vt in terram sanctam, quod pollicitus erat, properaret. Instituit, edixit, nauigrauit: sed statim iter reflexit: tergiuersantem excommunicauit, anathematizauit, deposuit. Franciscum & Dominicum in sanctos retulit. Opus Decretalium publicauit. Et multa cōstituens, reparans, ædificans, decimo quarto pontificatus sui anno, Romæ diem suum obiit.

Decretalium opus.

187. CÆLESTINVS quartus, Mediolanensis, ex nobili genere, vir senex, pontificatum iniit, quum Fridericus secundus omnia turbaret, obseruatis itineribus terra marique euntes Romam cardinales, archiepiscopos, prælatos teneret, & vinciret in carcere. Sed vir grandæuus tantis molestiis non diu suffecit, intra primum mensem Romæ diem obiit. Vacauit sedes, ob multorum cardinalium in carcere agentium absentiam, penè annos duos, quum eligi non paterentur.

188. INNOCENTIVS quartus, patria Genuensis, nobilis ex comitibus Lauaniæ creatur, Friderico non gaudente, quum sciret viri acrimoniam: quum diceret, ex amico cardinale factum acerrimum in pontificatu hostem. Conatur pacem reformare, comperit insidias, nauigat Genuam, elapsus, contendit in Gallias. Lugduni concilium agit: ibi multa scribit, nouem annis moratus. Execratur Fridericum, reuertitur Romam, & anno vndecimo pontificatus finem viuendi facit.

189. ALEXANDER quartus, Campanus, ex cardinali Hostiensi, Neapoli (vbi Innocentius moritur, & sepelitur à cardinalibus, expeditionem pontificis in Manfredum Friderici filium secutis) creatur pontifex. Excommunicauit Manfredum. Damnat libros contra paupertatem. Claram inter sanctos refert. Pacem inter Venetos & Genuenses Viterbij componere annisus, ita vexatur, vt ibi finem viuendi fecerit: ibi tumulatus, anno pontificatus sui septimo.

190. VRBANVS quartus, natione Gallicus, Trecensis, patriarcha Hierosolymitanus, humili genere, quod exprobranti cuidam respondit: Magnos viros non nasci, sed virtute fieri. Festum corporis Christi instituit. Regem Franciæ armauit in terram sanctam: cumque omnia circunspiceret, quæ Christianæ reipublicæ conducerent, in ipso magnarum rerum conatu, anno pontificatus sui tertio, moritur Perusij, & in maiori ecclesia ibidem sepelitur.

Verè & laudabiliter dictum.

191. CLEMENS quartus, natione Gallicus, Guido Fulcodij, aduocatus consistorialis in Francia, ex vxore duas filias sustulit: inde Narbonēsis archiepiscopus, posteà Sabinensis cardinalis, inde pontifex creatur. Filiarum alteram in monasteriū collocauit, triginta libras paruorum Turonensium dedit: alteram maritauit, dos erat ccc. libræ Turonensium. Ne quid vltrà expectaret, constituit. nepotem ex tribus Præbendis vnam, quam solam retineret, eligere curauit: addens, non sanguini, sed virtuti studendum. Anno quarto moritur. Viterbij sepelitur.

192. GREGORIVS decimus, patria Placentinus, à vicecomitum familia tum Mediolano pulsa. Laudensis archidiaconus tum egit in Asia, & absens creatur Viterbij pontifex, fratrum discordia. Venit, pontificatum iniit, pacem componit inter Venetos & Genuenses. Lugduni concilium celebrat. Rodulphum Imperatorem approbat. Alphonsum Castellæ regem placat, vt iuri cedat. Aretij ex itinere moritur, anno quarto pontificatus. Romam pontifex nunquam vidit.

INNO-

INNOCENTIVS quintus, natione Burgundus, ordine monachus Prædicator. 193 Insignis theologus, dictus anteà Petrus de Tarantasia, prim⁹ ex fratrib. ad pontificatum peruenit, creatus à cardinalibus Aretii, quum duraret vetus simultas, ne ex collegio quisquam crearetur. Vix mensibus sex præfuit, Laterani mortuus, ibique sepultus.

HADRIANVS quintus, Genuensis, ex gente Flisca, comitibus Lauaniæ, ne- 194 pos quarti Innocentii, cardinalis pridem sancti Hadriani, assumitur pontifex. Iam Carolus Gallus Siciliæ rex, potentiam auxerat per Italiam. Non venit in Italiam, vt est pollicitus, Rodolphus: igitur vt eius potentiam minueret, descẽdit Viterbium: ibique intra paucos dies vitam finiuit, mense secundo ab assumptione sua, sepeliturque apud fratres Minores.

IOANNES vigesimus primus, natione Vlysbonẽsis, professione medicus, Tu- 195 sculanus episcopus, cardinalis, pontifex creatur: sed medicinæ quàm rerum in ecclesia & orbe Christiano peritior habebatur. Monuit tamen Imperatorem Orientis super vnione promissa. Veneti tum Anconitanos fatigauere bello. Ioannes cameram renouaturus, ruinis opprimitur, mense octauo pontificatus, Viterbii.

NICOLAVS tertius, Romanus, gente Vrsina, Ioannes Caietanus antè voca- 196 tus, præfuit conclaui Romæ Carolus rex, qui voluit Gallicum pontificem, vnde electio in quintum mensem differtur, odio in se omnium perinde concitato. Factus pontifex, eius minuendæ potẽtiæ, instituit cardinales suæ gentis. Misit legatos per Italiam, vt Romandiolam ecclesiæ recuperarent, vt Tusciam componerent, Carolo vbiq; aduersati. Multa struxit, ornauit in vrbe: plura facturus, si longior vita fuisset. nam anno tertio defecit.

MARTINVS quartus, Gallicus natione, patria Narbonensis, pontifex crea- 197 tus, Carolum regem ad se gratulatum venientem restituit dignitati, qua illum Nicolaus priuauit. Aberant cardinales Vrsini, alioqui Gallici non superassent. Dilata erat electio in sextum mensem. Vrbem veterem inhabitauit, Viterbium vitauit, q; sacris esset interdictum. Pontifex erat vita & mente sanctissimus, quarto anno Perusii moritur, miraculis ad tumulum eius crebrescentibus.

HONORIVS quartus, Romanus, gente Sabella, Perusii creatur pontifex, q; 198 diutina vacatio, perniciosa esset ecclesiæ. Pontifex optimus, qui Gallicis regibus fauit. Habitauit Romæ in Auentino. eius ædes corruere videntur. Carmelitas multorum odio laborantes defendit. mutauit atrum exteriorem habitum, in candidũ, cæteris mendicantibus æquauit. Moritur Romę anno pontificatus sui secundo, sepelitur apud sanctum Petrum marmoreo tumulo.

NICOLAVS quartus, natione Picenus, ordine Minor, presbyter cardinalis, 199 Hieronymus antè vocatus, decimo mense pontifex creatur: quum iterùm cardinales non vnum sentirẽt, frater tulit papatum. Apud Mariam maiorem habitabat, omnium ordinum cardinales cooptabat. Tripolis eius tempore in Asia amittitur, & in Italia multa vidit aduersa. Fabula de illo mirabilis remansit, quòd exauthorauerit omnes cardinales, & fratres sui ordinis substituerit: sed ego relinquo in medio. Moritur anno quarto.

CÆLESTINVS quintus, antè Petrus Moroueus, ex anachoreta, quum sedes 200 discordia fratrum vacasset biennio, instante Carolo rege, pontifex creatur. Seruauit pristinum vitæ tenorem. Eius incuria multa fiunt exorbitantia, quòd auari & superbi, simplicitatem eius contemnerent. Induxit in animum renunciare. Carolus auertit: sed Benedictus Caietanus apud eum præualuit. Renunciauit in cœtu cardinalium: & quum redire ad solitudinem præpararet, capitur à successore, & seruatur in arce, non diu superuiuens.

BONIFACIVS octauus, patria Anagninus, vir doctus & animosus, pontifex 201 creatur. Iste regna & imperia esse in sua manu arbitratus, duos gladios se habere iactabat. Regem Franciæ destituit: Albertum Imperatorem non aliter confirmauit, quàm vt Franciam occuparet. Iubileum primus instituit, anno millesimo trecentesimo, qui inde variatus est à successorib. Captus inde Anagnię in paternis ædibus, à Columnensib. Romã ducitur: ibi dolore animi moritur, anno octauo pontificatus.

202 BENEDICTVS vndecimus,natione Taruisinus,religione ordinis Prædicatorum,cardinalis Hostiensis,Perusii,quò cardinales securitatis gratia conuenerāt, pontifex creatur. Errata Bonifacii in rege Franciæ, in Columnensibus emēdauit: cardinales duos de Columna restituit. Moritur Perusij, pontificatus sui mense octauo,sepultus apud fratres suos.

203 CLEMENS quintus, natione Vasco,Burdegalensis episcopus, quum vrgerēt Perusini,creatur absens pontifex. Electionis accepto decreto,Lugdunum concessit,cardinales ad se vocat: sic in alterum annum res defertur,priusquàm nomē Clementis,& consecrationem pontificiam acciperet.Quæ fuit curiæ in Franciam omnimoda translatio per annos septuaginta quatuor. Creauit ex Gallis cardinales,vt rem Gallicam roboraret.Concilium celebrauit,anno pōtificatus octauo moritur.

204 IOANNES vigesimus secundus,natione Gallus,episcopus Portuensis,cardinalis,Lugduni post longam viginti trium cardinalium cōtentionem,creatur pontifex,quum duobus annis vacasset:& nisi Pictauiensis comes,frater regis,inclusos cardinales coarctasset,diutiùs sedes vacasset.Tholosatiam ecclesiam fecit metropoliticam,Ludouicum Bauarum pro Imperatore se gerentem exauthorauit. Multa declarauit,ad nonagesimum annum peruenit, & pontificatus sui decimonono Auinione moriens.

205 BENEDICTVS duodecimus, patria Tholosanus, professione monachus Cistertiensis,papa creatur Auinione,qui sententias prędecessorum in Ludouicū confirmauit.Tum verò Italiæ populi se in libertatem erexere, ecclesiæ prædia & dominia inuasere,quum pontificem suis abactum ceruicibus cernerent:sed immisit ille duces,cardinales,reges.Septimo anno moritur.

206 CLEMENS sextus,Gallus natione,ex monacho Rothomagēsis archiepiscopus,inde pontifex creatur:qui in contumeliam Ludouici Bauari creat vicecomites Imperii vicarios. vicissim Ludouicus Imperator in ecclesiæ ditione vicarios creat Imperii.Ita Malatestæ,Feretani,Vrbini ecclesiam vexauerunt. Tum scriba Romæ potentiam assecutus,fugit tamen mutata veste,& præsentatus est pontifici. Iste mutauit Iubileum in quinquagesimum, & peruenit ad annum pōtificatus decimum,& moritur.

207 INNOCENTIVS sextus, item Gallus, Lemouicensis iurisconsultissimus, ex aduocato episcopus Claromontanus,inde cardinalis,pōtifex inde creatur:vir integerrimæ vitæ,iustitiæ tenax,& seueræ industriæ. Familiam & sumptus minuit,idē cardinalibus edixit. Legatum misit in Italiam,qui rem ecclesiæ curaret. Vita probatissimos præferebat in ecclesiis.Quumq; classem pararet in hostes Christiani nominis,anno pontificatus sui nono moritur:& apud Carthusienses,quos prope Auinionem instituit,sepelitur.

208 VRBANVS quintus, & ipse Lemouicensis,abbas Massiliensis,creatur absens in legatione pontifex. Confirmat legatum Italiæ. Ipse pontifex in Italiam descendit,Romam petit,Apostolorum capita apud Lateranum includit. Palatia in vrbe veteri,monte Falisco constituit. Reducendæ in vrbem curiæ spe facta, reuersurus in Galliam,præficit legionibus hominem Anglicum,carcere liberatum. Reuersus,apud Massiliam anno pontificatus octauo moritur.

209 GREGORIVS vndecimus, & ipse Lemouicensis, Mariæ nouæ diaconus, cardinalis, Auinione pontifex creatur, nepos Clementis VI. In adolescentia versatus in Italia sub Baldo præceptore, considerauit rem ecclesiasticam nulla re meliùs, quàm curiæ in vrbem reductione, posse componere. Accessit episcopi cuiusdam admonitio, quem, cur apud ecclesiam suam non esset, quum corriperet: audiuit, Et tu cur non apud tuam? Clàm igitur Gallis, profectionem, vt potuit, habuit: & peruenit in vrbem. moritur Romæ, pontificatus sui anno octauo.

210 VRBANVS sextus,Neapolitanus, antè Bartholomæus, archiepiscopus Barensis, Romæ creatur, ob impressionem(vt Galli ferebant)Romanorum:vir sęuus, crudelis,inexorabilis. Multos creauit sui sanguinis cardinales,veteres in carcere malè habuit,nonnullos necauit: & per omnem sæuitiam res administrauit ecclesiæ. Pontificatus infeliciter gesti anno vndecimo, Romæ moritur.

CLE-

CLEMENS septimus, Gallicus, à Gallicis cardinalib. pessimo schismate crea- 211
tur, quum dicerent aliam electionem non fuisse liberam, & perinde illegitimam:
& cum suo idolo in Gallias redierunt, vbi summus pontifex à Gallis adoratur, gra-
tulantibus illis, quòd pontificem recepissent. Peruenit autem viuendo ad annum
decimum quintum.

BONIFACIVS nonus, in schismate substitutus Romæ Vrbano, patria Nea- 212
politanus, ætate iuuenis, vix trigesimum peregit annum. Iratus Romanis diù sedit
in Assisio: fatigatus Romanorum precibus rediit: & iugum illis, quale à seculo non
habebant, imposuit, omnia iura in se reuocans. Celebrauit Iubileũ millesimo qua- 1400.
dringentesimo anno, peruenit ad annum decimum quartum pontificatus.

BENEDICTVS decimus tertius, Petrus de Luna vocatus, in schismate sub- 213
stituitur Auinione Clementi, perdurauit vsque ad tempus concilii Constantien-
sis, inq; eo authorizando variauit: finaliter obduruit, destitutus in eodem, & in per-
tinacia sua permansit idolum cum idolis cardinalibus, qui etiam post ipsum tenta-
runt schisma continuare, sed prohibiti sunt.

INNOCENTIVS septimus, patria Sulmonensis, Cosmarus antè vocatus, san- 214
ctæ Crucis presbyter cardinalis, Romę pontifex creatur post nonum Bonifacium.
Vir grandæuus, experientia multa edoctus: sed tamen, quod in prædecessorib. car-
pebat, ipse faciebat, de vnione non passus audire. Sæuiit in Romanos, illi vicissim
in suos. Moritur Romæ pontificatus anno secundo.

GREGORIVS duodecimus, Romæ in locum demortui Innocentii creatur, 215
Venetus genere, dum Benedictus in Galliis ageret pontificatum. Is conciliũ Con-
stantiense approbauit: priùs tamen missis nunciis, pontifices cohortabantur se ad
vnionem. Tum de loco quærebatur: sed inuenta est mera collusio, quum neuter
cedere vellet: quapropter in concilio Pisano tertius eligebatur, iste tamen posteà
renunciauit in concilio Constantiensi.

ALEXANDER quintus, Cretensis, ordine Minor, Petrus de Candia dictus, 216
Pisis creatur, quum esset archiepiscopus Mediolanensis, & facti sunt tres põtifices.
Vir iste grandæuus, deplorabat sortem suam, diues episcopus, pauper cardinalis,
mendicus pontifex: vix annum impleuit, & mortuus est Bononiæ, tumulatus in
conuentu fratrum Minorum.

IOANNES vigesimus tertius, patria Neapolitanus, Balthasar Cossa, substitui- 217
tur Alexandro, vir seculari imperio, quàm pontificio, promptior. Sunt qui per suo-
rum militum impressionem tradant factum pontificem, quum esset legatus Bono-
niensis. Iam tres erant summi pontifices. Concilium Constantiense approbatur, in
quo renunciari facit Gregorius, & manet cardinalis legatus. Ioannes veniens ter-
giuersatur, & clàm abit. Captus deponitur, & Benedictus destituitur. Ioannes car-
cere elapsus, Florentiam venit, & in domo Cosmæ de Medicibus moritur.

VERDENSIS ecclesiæ habita est mentio, in commemoratione rerum ab Io- CAP. 2.
anne Bremensi archiepiscopo gestarum, cuius proximè meminimus: ideò de Ver-
densi nobis episcopo proximè agendum. Præfuit autem illi ecclesiæ per ea tempo
ra, anni millesimi trecẽtesimi & deinceps, Nicolaus, vir insignis, vndecunq; natus:
hoc enim annales non memorant. Præerat autem annis viginti vir magnæ proui-
dentiæ, siue congregandi, siue ædificandi, siue aliàs vtiliter impendendi habeas ra-
tionem. Prædia quæ prædecessor eius obligauit, iste redemit: agros reddidit ad cul
turam, qui diù iacebant inculti: arcem Rodenborck à fundamentis renouauit, tur
rim in ea firmauit, muro valloq; cinxit. Bona quæ pridem Waldemarus marchio
Brandenburgensis ab ecclesia in feudum tenuit, per eius mortem vacantia, quum
prolem non relinqueret, contulit Ottoni duci Luneburgensi, vt haberet ecclesia
defensorem, qui opportuno tempore gladium vibraret. Iste ergo, quia pacificus e-
rat, nummosus euasit: pacẽ quam gladio comparare non potuit, pecunia indeptus
est. Iste primus celebrauit diuinum officium in ecclesia noua Verdensi die natiui-
tatis Mariæ, quum ad illum diem anni vigesimi tertii post M CCC. renouata, necdũ
esset consecrata. Fames valida & annonæ caritas tum afflixit has prouincias, per an Cometã qua
nos continuatos ferè nouem. Terribilis cometa cœlum contristauit per Decem- subjecuta.

brem anni decimi quinti post millesimum trecentesimum, & subsecuta est maxima hominum iumentorumq; mortalitas. Bonus autem iste pontifex quum iam ad capulum peruenisset, in lecto suæ ægritudinis cōtulit fratribus pro sui memoria largam in auro benedictionem. Sæuiit fames, quam diximus, vsq; adeò, vt multa hominum millia perirent: periissentq; plures in diœcesi Bremensi, nisi vir magnarum virtutum Ioannes Bock, ecclesiæ Bremensis decanus, largissimas fecisset eleemosynas in granis & farina, dudū in eos casus collectis. Erogabat ille largissimè. Quū admoneret familia parum superesse, quod propriis necessitatibus vix sufficeret ad dies paucos: Ite, inquit, donate, perquirite angulos omnes diligenter. Illi autem pridem vacuata vasa relinquentes, vbi redierunt ad iussum domini, plena omnia repererunt: stupefacti, renunciant. Ille iubet largiùs erogari: Scio, inquiens, beatum Petrum non deserturū suos, cui dictum est à Domino: *Modicæ fidei, quare dubitasti?* Ferunt eundem virum in publica processione ecclesiæ, die Victoris martyris, vidisse militem in ecclesiæ medio insignem, ignotum, veste præclara: decanum sacris indutum, qui diuinum esset facturus ad aram ministerium, interpellasse diaconum atq; subdiaconum sibi assistentes, si cernerent illustrem virum non longè stantem. Illi se non videre testantur. Tum decanus egressus stationis locum, solus, mirantibus cunctis quid sibi vellet rei nouitas, adibat, quem solus ille videbat. Rogat, dignetur panem in sua mensa, quem apostolus Petrus subministraret, manducare. Ille se plurimum excusat, quòd adesse non possit. Sciscitatur decanus, accepta fiducia, quod sit illi nomen. Ille se Victorē esse, cuius festum coleretur, respondit. Quūque decanus in genua volueretur, disparuit. Vidit, & mirata est vniuersa cleri populiq; multitudo egredientem loco suo decanum, adiisse quem ipsi non viderant: procumbentem autem in genua viderant, & mirati sunt. Tum adorientes hominē ex commodo, qui ei erant familiares, rogant, dignetur exponere quid viderit, egerit. Ille gloriam Dei cum magna humiliate pandit. Ita necdum illo tempore defecit sanctus in ecclesia Bremensi. Fuisse tamen qui calumniarentur, & obloquerentur, tanquā moti capitis homini, phantasticum aliquid & insaniæ simile sit visum, non ambigo. Sed ita viuitur, vt improbi faciliùs contemnant, quàm venerērur, homines Deo deditissimos. Sed hæc interim.

Fame multa millia hominum pereunt. — *Miraculum.* — *Visio.* — *Imò Christus, qui vera est petra.*

CAP. 3. HILDESEMENSI autem ecclesiæ per ea tempora præfuit vir insignis, Henricus, natus ex comitibus de Woldenborge, qui comitatum de Dassel coniunxit ecclesiæ suæ, quum deficerent hæredes & legitimi successores. Præerat tum in Imperio Henricus de Lutzelborg comes, vir insignis, apud quem facilè fuit præuenientem obtinere quod vellet. Eius quoq; insigne est memoriale, quòd arcem fundauerit ad mœnia Hildesem: eique indidit nomen congruum ad causam, propter quam erigebatur, appellauit *Sturewold*, Compesce vim improbam. Extruxit quoq; præsidium in loco, quem vocant Tergora canis. Quo tempore ciuitas Bremensis versa est in miserum nimis tumultum. Nam pars consularium in vrbe virorum diuitiis insolescens, alebat audaciam iuuenum, vt impunè quodlibet per libidinem peragerent, homicidia, stupra, adulteria, tumultuationes, administrationem Reipublicæ inter se potentes in vrbe familiæ alternabant, omissis à consilio bonis viris, quos libidini suæ videbant aduersaturos. Ita renouato ex more per singulos annos ciuitatis publico consilio, quos sibi morigeros credidere, assumpserant, aliis omissis. Per eam opulentorum in vrbe impotentiam (vnde nascitur insolentia) & iuuenum diu alitam violentam audaciam, quum virum quendam consularē factioni suæ aduersantem, iuuenes patricii opprimerent domi suæ, excita ciuium multitudo, cum nonnullis viris consularibus ad arma conuolant. Violenti, qui sibi malè conscii erant de patrato facinore, cum vxoribus & liberis fugam inierunt. Nemini præclusus est abitus, ita purgata ciuitate insolentissimis hominibus, magno numero proscripti sunt omnes. Illi inuocato primùm duce Luneburgensi, magnam substantiæ suæ partem impenderunt, vt reducerentur in vrbem. Dux aliquot vicibus productis armis, nihil de reducendis perfecit. Illi ad terræ militares conuersi exules, illos pro auxilio implorabant. Ibi quoque multarum rerum impendia frustra perdiderunt. Frustrati vbiq;, tandem ad inopiam rediguntur ferè omnes exulantes,

Seditio ex opulentorum impotentia orta.

tes, pauperati, qui illis inhæsere ministeriales, exinaniti exules: ærarium quoq; ciuitatis alterna molestatione est exhaustum. ad extremum, quum vndiq; fatigati essent, vtrinq; dissidentes: res finali transactione est sedata, vt euersa fortalicia militarium, non erigerentur denuò. Ciues multis agris villisq; nudati, damna non modica perpetiuntur: sed tamen priuatorum opes facilè reparabantur in terra vberi, magnis tum mercaturis ad mare decurrentibus, quum eorum cereuisia de longè peteretur. Sed incuria eorum fecit, vt Hamburgensium ac Wismariensium cocti ad potum liquores, paulatim excluderent Bremensem. Hęc tum post millesimum trecentesimum proximis annis ita composita sunt. Extant literæ transactionis: stipem annalem ciuitas erogat in memoriam victoriæ, quam se iactat retulisse de terrę ministerialibus, quos nunc vocant militares. Sed Henricus episcopus Hildesemēsis, post annos septem suæ administrationis, in qua sibi non omnimoda quies fuit, erigenti præsidiū in conspectum ciuium suorū, relicto mundo, concessit ex mortalib.

Cereuisia Bremensis.

MAGDEBVRGENSI ecclesiæ tum vacanti præficitur vir insignis, Burchardus, ex comitibus de Schrapelow, infaustus pontifex: in quo atrocissimam immanitatem & barbariem infinitam exercuerant, testimonium habētes sempiternum immanissimæ ac beluinæ feritatis suæ. Annis nouēdecim pfuit ecclesiæ, solicitè prouidens, ne quid detrimenti caperet res ecclesiastica: simul etiam procurās, vt temporalia non deficerent. Qua in re obuios semper habuit ciues Magdeburgenses, qui nescio quid iuris, immunitatis aut libertatis prætenderent, quod illis archiepiscopus non permitteret, perpetuo cum illo laborabant dissidio. Nouas, vt ferebāt, impositiones constituit, censibus, tributis & oneris prægrauatis. Obsederat vrbē, armis fretus Misnensium. Ciues nihil mouebantur, captum aliquando tenuerunt: ipse, vt laxaretur, venerabili adhibito Sacramento, pollicitus est, se ad antiqua redacturum omnia, demolitis quę in prejudicium ciuitatis erexisset. Vi coactus videbatur, & iusto metu, quæ obligationem tollerent. Nihil ergò promissorum impleuit, perseueransq; insectatus est ciues. Illi induruerunt, creuit in immensum inuidia. Armis diu dissidebant: nunc hac, nunc illa parte constitit victoria. Pertæsum est vtrinq;. Interuenere ex ciuibus boni viri, quibus fidem habebat pontifex. Sperauere ex sententia, si ex propinquo, omissis qui rem aut disturbarent, aut disturbatam tenerent, archiepiscopus cum vrbicis tractaret, colloquereturq;, omnem amaritudinem facilè eradicandam, & ad bonam intelligentiam essent perducendi. Credidit archiepiscopus amicis, credidere illi simulatis conciuium verbis: falsi deceptique sunt vtriq;. Venit in vrbem, alloquitur, ciues sua iura reposcunt, demoliri quæ in se erexisset præsidia. Non tam benignè quàm sperauerant respondit, vtpote adhuc rebus ad extrema distantibus. Paulatim se boni viri, qui aliud sperabant, retraxere, ne pariter cum archiepiscopo descenderent in periculū. Nam vbi in vulgum manant consilia, omnis ratio, omnis honestatis respectus est à tergo. Circumsedetur archiepiscopus à ciuib. in domo sua. Post aliquot dies capitur, diro carceri mancipatur. Ibi quum diù latuisset, sedens in tenebris lucerna lucens, atrocissimo scelere armantur ex Magdeburgo, Hallis, Caluen, vel forte quæsiti, vel temeritate pręcipui: & post multos dies ingressi carcerem, vinctum archiepiscopum cinxere corona: & gyrantes, clauis, quas singuli gerebant, confixere. Simili erant habitu, capitibus operti, infernales laruæ, durissimum scelus in Christum Domini, suum archiepiscopum peregerunt. Iam penè in obliuionem venerat. Integro anno ita mactatum contabuit corpus, quum interim capitulum vel metu vel odio viri, vel, quod veri est similius, expectantes atrocissimi facinoris exitum, non poterant aliud existimare, quàm quòd angerentur, quibus modis ab illo manus expedirent. Quum interim disseminato rumore audiunt emortuum, procedunt admisi in carcerem: nulla penè remanserant vestigia archiepiscopi, nisi quòd capitis rasura fuisse pontificem monstrabat. Tumulatur, & ipsi scelerum authores vtroq; gladio per successorem & omnes in circuitu principes, percelluntur.

Cap. 4. *Vulgus.* *Episcopus in carcere clauis configitur.*

PADERBVRNENSI verò ecclesiæ tum post Theodoricum præficitur Bernardus, eius nominis quintus, natus de Lippia: præfuitq; ecclesiæ per annos viginti, erat annus VI. Ludouici Bauari, hoc est Christi vigesimus prim' post M CCC. cui

Cap. 5.

memorandi principes Romanæ ecclesiæ homagium præstitere, comes prouincialis Hassiæ, Landgrauium vocant, propter arcem *Schowenborg*, quam eius beneficio tenebat, arx quoq; *Dreidenborg*, & nemus *Reinerswalt* eiusdem iuris sunt, Henricus comes de *Waldegge*, Hermannus comes de *Euersten*, Guntherus comes de *Swalenberg*, comes de *Retberg*, comes de *Rauensberge*, & Bartoldus baro de *Buren*. Hic Bernardus diffidebat nonnullis ex capitibus a ciuibus suis. Obsedit eam ob rem ciuitatem, ne quid importaretur: sed interuenere tractatus vt placaretur: ciues illi argentum persoluere marcas CCCC. laudum erat, cuius virtute & pax firma, & pecunia pontifici est adiudicata: & quia obscuritas in nonnullis capitibus non satis explanatis remansit, multi posteà, & illius episcopi & sequentium temporibus, iniecti sunt scrupuli, quæsitæ tergiuersationes in annos multos. Erat hic pontifex animo magnus, & in bello victoriosus. Erat familia magna, ministerialium de *Homelinge*, qui se armis ausi sunt obiectare pontifici, freti opibus & multitudine pugnantiū. Progressus in eos pontifex, adeò confregit in acie, vt omnes penè caperet. Impleuit captis omnia latibula domorum suarum, turres, carceres, cellaria: & insigni emunctos argento, dimisit. Iste fundauit arcem *Dringenberch*, & prouentus antiquos domus *Driborch* eò transferebat. Arcem quoq; *Beueringe* idem firmauit, renouauitq; collapsa dudum fortalicia, vt essent sibi ac suis in hostes præsidia: peruenitq; viuendo, & ecclesiam suam fortissimè defensando, in annum Christi millesimum trecentesimum quadragesimum. Tum concessit è vita, vacuefaciens sedem successori, translatus ad vitam diuturniorem.

CAP. 6. MIMIGARDEVORDENSI, quæ est Monasteriensis, tum præerat ordine trigesimus secundus Euerhardus, cognomento de Deest: ministerialem arbitror familiam, vnde natus sit. Vir sine controuersia magnus, qui maiore nobilitate, quę multa circumsedit illam ecclesiam, contempta, ad episcopatum assumitur. Hic in rebus arduis vtranq; expertus est, vt de illo scribitur, fortunā: nec explicatur quid egerit, quidve passus sit, nisi quòd promptum est coniectare, rebus bellicis pro ecclesia implicitum, nunc victorem, nunc victum fuisse. Multa tum fuere in Christianismo miranda. Imperator Romanus quum Italiam, à prædecessoribus suis penè pro derelicta habitam, inuiseret, quam neque Rodolphus Sueuus, neque Adolphus de Nassow, neq; Albertus Austrius Rodolphi filius, inuisere sunt dignati, potenter intrauit: inque ea magnas res gessit, adiutus partibus Gibellinorum, qui sub obtētu Imperii sua commoda procurauere. Infensus erat hic Imperator præcipuè Florentinis, quos parti suæ, hoc est, Gibellinis, cognouit magis aduersari. Vrgebat eos durissima obsidione per multum temp⁹: & propè erat vt fame edomiti, in eius iura cedere cogerētur: tum verò ad arma quæ pugnant in tenebris, veneno aggressi hominem, intetemerunt: vt fertur, de manu eius, vnde minimè debuit formidare. Quum enim animæ saluti prospiceret, cibum pro Christiana religione capiens animæ salutarem, fertur pariter sumpsisse noxium ac lethale corpori venenū. Eodem fermè tempore Templarii, qui se per Gallias & Hispanias diffuderant, posteaquàm subacta Ptolemaida, sunt expulsi terra sancta, depræhensi in perfidia & execratione crucis Christi, exterminantur vno die, rebus antè præparatis per Clementem summum pontificem, apud reges Franciæ & Hispaniæ: alioqui multarum arcium & præsidiorum domini, non tam facilè poterant subuerti. Magister ordinis cum quibusdam præceptoribus ductus Parisiorum in vrbem, ibi ignem est expertus vltorem. Non deerant, qui cum illis, & pro illis loquebantur, iniuriam illis irrogari, quòd arcibus & præsidiis multis, quę desiderarentur, pręessent. Sed cui potest verisimile videri, summum pontificem, & reges locupletissimos, non nisi euidentissimis rebus conuictos, perdere milites, qui titulum præferrent Christi?

Hostia altaris veneno infecta Imp. porrigitur.

CAP. 7. SVERINENSI autem ecclesiæ tum præerat vir insignis, Hermannus: cuius de natalibus quia nihil memoratur, virtuti aliquid adiicitur. Quem enim ad episcopatum natalia non commendant, virtus & industria prouehat necesse est. Sedit autem in annum octauum, à decimo quarto ad vigesimum secundum, excessitque rebus humanis in crastino Vdalrici. Quo tempore milites Hospitalarii, diui Ioannis titulo insignes, iam pulsi Asia, cogitarunt, qua in re Christiano nomini maximè subsi-

subsidiarentur. Opportunam autem rebus gerēdis nacti occasionem, aggressi sunt omni quo poterant conatu Rhodum insulam, pulsis inde Turcis, qui tenuerant, occupare. Nihil tum à Christianis ex Asia profligatis Turci timuerunt: & ideò vbi se arbitrati sunt securos, primū sunt eiecti. Prosperis initiis successere duce Christo, meliores exitus. Vrbem communierunt, commeatibus & armis importatis, quòd insolam mari circumfluam, opportuno loco & Cypriis, & quicquid reliquum erat in oriente Christianitatis, ibi consederant, à Turcis & Sarracenis defendentes, quā semel tenuerant sedem, annis totis quinq; Sarracenorum Saldanus à mari vexabat insidentes, illi se fortiter sunt tutati: nec quieuere Turci, quatuor maximis bellis eā insulam infestantes: sed protegente Christo, illi hostibus sunt inuenti superiores, vsq; ad memoriam nostram, quo de prælio narrabitur suo tempore. Qui temporū seriem ordinat Deus, ita rem digessit, vt quum Templarii pro sua nequitia interirent, Ioannis milites succrescerēt, non tunc primùm instituti, quippe qui diù Hierosolymis pugnabant: acceptis munificentia principum præsidiis Templariorum, opibus, viribus, & nomine sunt vehemēter adaucti, illorumq; virtute stetit in hunc diem Christianismus qualiscunque in Oriente: nimiùm minoratus ex eo tempore, quo Turcus Constantinopolitanum Imperium inuasit: quod suo tempore commemorabimus. *Hospitalarii milites Turcos ex Rhodo eiciunt insula.*

RACEBVRGENSI ecclesiæ per idem tempus præfuit insignis vir, Marquardus, cognomento Iesewen: ministerialis erat familia in terra Wittenborg. Iam languescebat prisca religio, &, vt fieri solet, cum religione decrescit prouentus rerum temporalium. Ita vsu compertū est, vt vbi cultus supernæ maiestatis in precio est, omnia succedant abundanter: sed illa abundātia, nisi prospexeris, crescit in luxum: ille antiquat religionem, prostrata religio facit pauperiem. Erant magnæ inter episcopum & capitulum, rursum inter præpositum & fratres controuersiæ, quibus sopiendis, quum nō posset aliter fieri, adhibitæ sunt personæ seculares, vt arbitri rem componerent. Erat ecclesia multo ære alieno grauata, nec erat alleuiandæ via, nisi exonerarent conuentum fratrib. Itaq; dispersi sunt per ecclesias, vt bini in *Loquisch* alerentur, bini in *Greuesmolen*, bini in *Slawestorp*, tres de ecclesia sancti Petri in *Raceborg* viuerent, & de capella sancti Georgii in monte, & de capella in *Miestin*, qui interim de prouentibus monasterii, vt alleuiaretur, & æs alienum abiiceretur, nihil acciperent. Qua ex re si quid priscæ religionis remāsit, ex dispersione euanuit. Sed cum nec sic proficerēt, deterior ritus inoleuit, vt partitis in capita prouentib⁹, quisque sibi prospiceret de necessariis. Pessima inter fratres institutio, vnde omnis disciplina regularis auolauit. Instituit capitulum, vt quoniam foris ecclesia vexabatur, preces nonnullæ adderentur pro remedio. Sed si ad emendatiorem vitam peruenissent, omnia facilè in salutem prouenissent. Statuerunt tamen, vt omnes & singuli purè confessi & contriti, diebus Mercurii & Veneris vterentur ciliciis, sumerent humiliter disciplinam & correptionem corporalem. Hic pontifex in arce *Scorenberge* construi mandauit refectorium æstiuum & brumale, cum penu rerū causa conseruandarum. Fecitq; quod potuit, rebus pro suo tempore meliorandis: appositus deinde ad patres suo in senectute bona. CAP. 8. *Ex abundātia pauperies.*

VERDENSEM ecclesiam per ea tempora tenebat Ioannes, vir insignis, medicinæ artis doctissimus: qui ecclesiam, vt coniectura assequor, non legitimæ via electionis, sed Apostolicæ prouisionis sit consecutus: quòd iam pontifices Romani in Galliis manentes, ecclesias Germaniæ, vt Galliarum, cœperunt conferre, contempto eligentium iure: sed magno vix labore recuperauit Germania ius liberæ electionis, nisi apud sedem eandem vacent ecclesiæ. Idem Ioannes, quum ei non omninò regio & ecclesia placeret, maiori assuetus splendori, rediit ad sedem Apostolicam, ibiq; permansit, donec transferretur ad ecclesiā Frisingensem, interim dum abesset, Verdensem ecclesiam ex eius commissione administrabat dominus Godfridus de *Werpe*, qui illā laudabiliter rexit, prudenter instituit, potenter defendit, communita arce Rodenburg, vt ex illa excursiones vicinorum, quales per absentiam fieri solent, prohiberet. Auxit etiam ecclesiæ prouentus: vt facilè intelligeretur, qualis ille futurus esset pontifex, si per electionem aut aliam prouisionem ad CAP. 9.

eam perueniſſet. Aduerſus vicinos duces de Brunſwico atque Luneburgo, crebræ huic Godfrido fuere de finibus ac de iure controuerſiæ: ſed nõ defuit illi induſtria tuendæ eccleſię iura, quantùm prępualuit, aduerſus potentiores. Hoc tempore quũ Henricus Imperator ageret in Italia, filius eius Ioãnes rex Bohemiæ per illum creatus, quòd filiam nouiſſimi regis teneret coniugem, vicariatum Imperii per Germaniam abſente patre gerebat: & patre iam mortuo, vocatus in Italiam, venit cum exercitu. & ciuitates quæ patri parebant, aduerſæ factionis incurſionib. prohibebat. Magnas ibi res gerebat: filium Carolum poſtea Imperatorem, tum in primis armis agentem, ſub ſe tolerare militiam perdocuit. Bello Gallico conſumptus, quum iam cæcutiſſet in ætate vltima.

Cap. 10. MINDENSI interim eccleſiæ per ea tempora præfuit vir inſignis, Ludolph⁹, cognomento de *Roſtorpe*, genere natus militari, ordine pontificum eius eccleſię trigeſimus ſeptimus. Inſigniuit ſua tempora per victoriam quam habuit de hoſtibus. Erat ei bellum fortè de finibus aut iure quopiam, quod facilè conſurgit inter viros militares, armis & rapinis aſſuetos. Prodierunt in aduerſum ciues Mindenſes, ſecuti dominum ſuum, vt par erat: iunxere agmina, occurrerunt hoſtibus, inſtructi ordinibus: illis quoq; non ſegniter in ordines redeuntibus, in loco qui dicitur *Sandfort*, ibi digladiantes, varia fortuna pugnauere diù. Ceſſit terga vertens, nobilis vir Simon, de Lippia dominus. quo declinante, cæteri animis cecidere. Qui potuere, in fugam vertuntur: inter alios Gerardus de Monte, à tergo viſus, quem aduocatũ dixere. Victoria Mindenſium clara fuit. Manſit eius rei diuturna memoria. multi militares viri ac ciues, qui pugnæ interfuere, celebrem habuere diem annuum, vigiliam diuæ Marię quum aſſumeretur. Pacabat ea res fines eccleſię, vt in reliquum fineret contermini illibata eccleſiæ iura. Cuius epiſcopi tempore, monaſterium in Eſegeſtorpe fundatum eſt, & per inſequentem pontificem ſub honore diuę virginis, ad regulam beati patris Auguſtini, eſt conſecratum. Multiplicatæ ſunt dom⁹ religioſorum: ſi ſit pariter aucta religio, & perſeueranter continuata, benè habet. Nunc quid fiat quotidie, cernimus: feruentèr inchoata, facilè deferueſcunt, & humano more dilabuntur in deterius. Quod niſi reparationi morum, ſicut ædificationum, ſuccurratur, ruunt omnia ad interitum. Melius fuiſſet, viam arctam nõ ingredi, quàm ab illa turpiter declinare. Sed hæc interim. Hic verò pontifex viuendo peruenit ad annum Chriſti milleſimum trecenteſimum decimum quartum, & tum emigrauit ipſo die S. Albini epiſcopi: vnde anni eius facilè cõiiciuntur ab exceſſu prædeceſſoris.

Feruenter inchoata, facilè deferueſcunt.

Cap. 11. OSNABVRGENSEM eccleſiam poſt Ludouicum, accepit Engelbertus, cognomento de *Wepe*, qui vigilanter eccleſiæ commodis intendens, ordine trigeſimus quartus, nõnullas fecit prædiorum commutationes eccleſiæ ſalutares, ſi in eo ſtatu rerum diù permanere potuiſſet. Arcem in *Witlage* dicitur hic pontifex pro iuribus eccleſiæ ſuæ conſeruandis exædificaſſe, lateq; proſpexiſſe eccleſiæ ſuæ, tutandis & amplificandis libertatibus inſtitiſſe. Hæc ſunt illa tempora Ioannis vigeſimiſecundi Romani pontificis, quibus Clementinas ille cõſtitutiones, quę hodie ſunt in obſeruantia, publicauit. Hic autem pontifex Engelbertus, poſteaquàm eccleſię ſuæ per annos decem pręfuit, euocatus de hoc mundo, conceſſit, vt confidimus, ad ſuperos, concurrens Ludolpho Mindenſi proximè memorato.

Cap. 12. HILDESEMENSI eccleſię poſt Henricum pręficitur Otto, ex eiſdem comitibus de *Woldenberge*, qui quum eſſet eius familiæ nouiſſimus, ditionem ſuam paternam transferebat ad eccleſiam. Ita potentia temporali creuit ea eccleſia in immenſum, vt apparet, ad incrementum miniſterialium ſuorũ, qui inde profecerant aucti opibus & viribus, quum tenerent ab eccleſia arces & ditiones illi prouenientes. Memoriale autem inſigne huius pontificis eſt, quæ vocatur in eccleſia Hildeſemenſi aurea Miſſa. Præfuit autem in annum decimum quartum, ſepultus in eccleſia ſua. Hoc tempore Robertus Siciliæ rex, cuius eſt in Clementinis conſtitutionibus memoria, præfuit reb. in Sicilia: vir præter omnes egregius, ſiue ad arma, ſiue ad prudẽtiam ciuilem, ſiue ad literas omnigenas reſpexeris: quem Henricus rex euocatum ad iudicium, nec comparentem, ſententia ſua damnauit. Papa illum non

Aurea Miſſa.

obſtri-

obstrictum neq; iudicio,neq; affectum sententia declarauit.qui cum multis fratribus & sororibus ex secūdo Carolo relictus esset,solus omnibus vixit superstes:fratribus,qui secum in regno sunt commorati,præmortuis. Ex solo fratre rege Vngariæ,nepotem habuit Andream,cui moriens sine filio,regnum reliquit: sed Ioannā soror eius,illum regnare non permisit,de regno se viriliter intromittens, vsq; ad fastidium omnium. Per eadem quoq; tempora in Italia, per absentiam Imperatoris & pontificis,excreuerunt noui principatus:ex capitaneis domini,ne dicam tyranni,ciuitatum:ex tyrannis legitimi principes,Scaligeri,Carrarli. Veneta quoq; ciuitas tum experta est tumultum, quum inuēti essent qui regnum sibi & dominatum quærerent:sed compressi sunt partim exilio,partim vltimo supplicio.

LVBECENSI quoque ecclesię post longæuum pontificem Burchardum,circa hæc tempora nouus episcopus prouenit Henricus, cognomento Bocholt, plebeia origine,sed non vulgari virtute:qui medicinæ artis peritissimus, multum inde auri conquisiuit. Primùm decanus ecclesiæ eligitur, inde etiam prouehitur in præpositum:& quoniam nihil maius habuit, quod optimo viro crederet ecclesia, seipsam illi commendauit,eligēs illum suum sponsum fieri episcopum. Ex familia Lubecæ antiquissima ortus,& honoratissima:confirmatus à capitulo Bremensi, & de eiusdem mandato consecratus,archiepiscopo Ioanne in remotis agente. Seruabatur adhuc iste honor ecclesiæ Metropoliticæ, vt inde confirmatio suffraganeorum peteretur,quum illi à summo pontifice soli confirmarentur,non habētes maiorem in prouincia. Sexaginta marcas currentis monetæ,& in confirmatione & in consecratione persoluit capitulo. Eodem verò anno,in die Galli,quum in ecclesia sua primitias perageret,ad duarum marcarum millia fertur sumptus fecisse. Archiepiscopus Bremensis tum in Galliis agens,apud summum pontificem Ioannem vigesimum secundum euocauit ad iudicium eundem D.Henricum,vt illi responderet de contemptu,quòd confirmationem non à se,sed suo capitulo,accepisset: volens in irritum deducere,quæcunq; ab illo in sacro ministerio essent attētata. Causa agitatur,& lis in septennium protenditur. Septem aureorū millia fertur impendisse Henricus,priusquàm efficeret,vt approbaret & ratificaret summus pontifex, quæcunq; per illum in spiritualibus & temporalib. essent gesta. Quo tempore absentiæ episcopalis,Gerardus comes Holsatiæ, iniecta manu in prædia ecclesiæ,Vthin oppidum & alia nonnulla vastauit,ære emunxit ecclesiæ colonos, & prouentibus ecclesiæ se immiscuit: sed reuersus ad annum millesimum trecentesimum vigesimum quartum,in ecclesiam,gladio spirituali facilè peregit, vt Comes compositione peracta,daret episcopo & successoribus in certis prædiis centum marcarū redditus,ius patronatus in ecclesiis Luitkenborg & Ploene, & duarum præbendarum alternis vicibus in ecclesia Hamburgensi,etiam Lubicēsi:& vt humiliatus reconciliaretur ex forma compositionis,prosternebat se cum quadraginta militaribus ad pedes eius,postulans veniam de commissis:& terram suam ab eo recepit in feudum,& homagiū ei præstitit,sicut progenitores eius consueuerunt. In qua lite episcopus expendit mille ducentas marcas. Quum primùm reuerteretur ab Auinione,remisit idem pontifex pro seruitiis cameræ Apostolicæ mille quadringētos aureos,inuento in ecclesia quodam Wilhelmo Cracht,qui se pro decano gereret, propter crimina & defect' eum amouit,& aliis prouidit. Redemit octuaginta marcarum redditus pro trecentis marcis puri argenti,à domino Vlfone de *Buren* milite,& quindecim mensas siliginis pro centum quinquaginta marcis à quadam ciuis relicta in vrbe,& villam *Putekendorpe* pro sexaginta marcis. Reperit opus Chori maioris ecclesię ante sexaginta annos cœptum iamq; penè desperatum,ad cōsummationem perduxit. Et cū ambone,sedilibus,fenestris aptauit pariter,& ornauit:quo in opere bis mille quadringentas marcas expendit. Curiam episcopalem noua & insigni domo ex coctilib. extruxit,& in ecclesia Lubicensi vnam præbendā incorporatam,duas distinctas,& sex vicarias dotauit,erexit,& fundauit. Pro mensa episcopali dedit villas, *Vissow* mille marcis, *Sentze* octingentis quinquaginta, *Stæne* & *Gustenkow* bis mille quingētis marcis, XXIII. solidis comparatis,exceptis XCIIII. marcarum redditib. ad duas præbēdas distinctas præfatas, in dicta villa Stæne,assi- CAP. 13.

gnatis. Ad idem villam *Groteparin*, M CCXXV. marcis coemptam. Legauit in testamento suo successori mille marcas. Vir opulentissimus, quasi aurifodinam solus habuisset: sed medicinæ artis industria & patrimonium, super omnia verò parsimonia sumptuum, hæc vt posset, effecere. O dii, inquit Cicero, immortales, nesciunt homines quàm magnũ sit vectigal parsimonia. Sedit annis XXIII. sepultus in medio chori noui per eum constructi, sub imagine fusili eleuata, vt sunt merita eius.

Magnum vectigal parsimonia.

Cap. 14. MAGDEBVRGENSIS infausta tum ecclesia, post pontificem tam execrabiliter trucidatum, electione capituli sustulit è gremio quendam doctum virũ, magistrum Heidenricum de *Erpeden*. Hic quum exisset petere in persona confirmationem sedis Apostolicæ, statim captus (quòd propter abominabile parricidiũ execrabiles erant Magdeburgenses toti mundo, clerus cum populo: quòd videbatur nimis dissimulanter tolerasse clerus tam atrocem diu iniuriam) & missus in carcerem. Vbi dimittitur, non diu superfuit, mortuus Isenaco. Inde comitem de *Stalberge* eligunt canonici: sed comes prouincialis Hassiæ cum coniuge, tum in Auinione apud pontificem Ioannem demorabatur, is pro filio Ottone obtinuit ecclesiã Magdeburgensem quòd videbatur prouisio ad sedem Apostolicam deuoluta, propter longæuam à morte Burchardi vacationem: in qua non potuit capitulum ignoratione purgari. nam obiiciebatur eis, non illos satis instituisse vt nossent, quid de suo pontifice actum esset. Ottone ergò veniente ad ecclesiam, cessit volens comes de Stalberge. Quid enim iuris poterat prætendere aduersus Apostolicam prouisionẽ? & si se armis commouisset, maiore potentia facilè superaretur. Præfuit autem ecclesiæ annis viginti tribus. Quum vndiq; ferro & flammis peterentur Magdeburgenses, & culpam agnoscerent, confugerunt ad archiepiscopum suum, vt illius ope gratiam sedis Apostolicæ recipere mererentur. Effecit, vt indicta salutari pœnitentia, pollicerentur ædificare capellam in locum carceris, aut statim suprà: ibiq; altaria sex cum beneficiis ad perpetuam sui sceleris memoriam, certè maximo piaculo mediocris pœnitentia. Digna fuerat iuxta antiquos canones perpetuò ciuitas priuari episcopali honore. Sed extitisset ea maior ecclesiæ, quàm populi, pœna, insolescentis, & magis sibi plaudentis, quòd episcopatus, cuius sub iure laborabãt, esset translatus. Otto autem in pace ecclesiam suam regebat, quòd recens sceleris memoria quietiores per humiliationem faciebat ciuium animos.

Cap. 15. HALBERSTADENSI in ecclesia, Alberto successit Albertus, comiti de *Anehalt*, dux de Brunswico, Alberti ducis filius. Cõsecrauit ecclesiam nouam in Brunswico, & domum Prædicatorum, quia pars eius ciuitatis ecclesiæ Halberstadensi paret. Præfuit annis triginta. Quo tempore valuit illa controuersia primùm inter Ludouicum Bauarum, & Fredericum, Austriæ duces, in diuisione Electorũ ad Imperium, de Imperio certantium. Sed prælio inito, capitur Fredericus: & donec iuri suo resignaret, tenetur in vinculis. Mox se Ludouicus iungebat administrationi rerum omnium, contempto summo pontifice: inuicem omnium maxima pernicie, per Italiam constituunt vicarios Imperii, papa in ditione Imperii, Ludouicus in ditione ecclesiæ. vnde maxima consurgunt mala. Ludouicus aluit audaciam vicecomitum Mediolani: & illis fauentibus, transiit in Italiam, exceptus à ciuitatibus amicis: coronatus primùm ferrea, peruenit Romam, vt ibi auream coronam acciperet: non de manu pontificis, quem cõtempsit, sed vicarii sui, Stephani Columnensis. Qua accepta, vltrà, quod nõ debuit, processit, & antipapam erexit: inde excommunicationes, execrationesq; in Ludouicum, contemptus in pontificem. Medio tempore crescunt Italiæ tyranni, nunc ecclesiæ, nunc Bauaro militantes: sed inter omnia sui commodi rationem habentes, & futuri principatus fundamenta iacientes. Interea Marchia Brandenburgensis, morte Waldemari sine hærede moriẽtis, vacuatur, & recidit Imperio. Ludouicus eam filio Ludouico permittit. Is aliquandiu eam administrans, permisit Romulo fratri, nato in vrbe, quum ibi Ludouicus coronandi gratia demoraretur. Sed eam rem pleniùs in Wandalia sumus exequuti. Albertus autem episcopus quum ecclesiam suam per annos triginta pacificè gubernasset, concessit è vita, tumulatus in ecclesia collegiata Brunswici, sepulcro patrum & auorum.

BRE-

Cap. 16.

BREMENSI metropoli post Ioannem præficitur insignis vir, Burchardus, cognomento Grelle, plebeio genere, sed non plebeia virtute. Vir moribus probatus, corporis proceritate conspicuus, sermone verus, Bremæ honesta familia natus, archidiaconus Rustringiæ, quem prædecessor suus tanti fecerat, vt illum per absentiam eius suum cum secundo constituerit in temporalibus vicarium. Successit autem in archiepiscopatu hoc ordine: Quum Ioannes defecisset in Francia, nemo erat in ecclesia Bremensi, qui ad pontificatum adspiraret, scientibus cunctis quòd frustrà niterentur, quum Apostolica prouisione sedes implenda putaretur. Talis quoq; erat ecclesiæ status, vt rarus esset & penè nullus, qui episcopatum in ea desideraret: attamen vno omnium consensu rogatur Burchardus, omnibus amabilis, etiam improbis venerabilis, vt tentet onus ecclesiæ supportare. Albertus maior præpositus, dux Brunswicensis, terræ proceres, & vniuersum capitulum, præfecti locorum, vna voce poscebant, ne detrectaret. Ille publicæ vtilitatis gratia laborem subiit itineris faciendi: rem cunctis desperatam pertentauit, omnium ordinū, principum, nobilium, prælatorum, militarium, Burgensium literas accepit vno tenore commendatitias. Ioānes erat papa vigesimus secundus, ad quem in Auinionem peruenerat. Pontifex tam multorum literas admiratus, quòd vno omnium consensu tam diuersis ordinibus eadem de hominis virtute testimonia redderentur, rogat qua sit origine, quibus literis institutus. Ille se humili genere ortum, nec multis literis instructum respondet: cupere ecclesiæ suæ vehementer esse consultum, si habeat sua sanctitas virum idoneum, qui meliùs quàm possit ipse præesse afflictę ecclesiæ: non solùm se patienter, sed etiam libenter excepturum quem dederit: papa quo minùs ille desideraret, magis inclinabat. Igitur nihil grauatus, ecclesiam illi commendabat. Sacerdotio priùs initiatum, iussit episcopum eum consecrari: pallioque dato, remittit ad ecclesiam gubernandā. Reuersus archiepiscopus, omniū beneuolis votis excipitur gaudiosè. Non deerant tamen qui clàm inuiderent, etiamsi palàm gratularentur. Damnabant suam in se socordiam, quum insperatos in illo viderent exitus. Composuit res incuria temporum dilapsas, arces impignoratas qualibet conditione recepit: & breui aliam rerum faciem constituit per diœcesim. Præfecit locis viros militares, quos pridem nouerat, quum vicariatum gereret, virtute præditos: alios posthabuit. Qui ab illo posthabiti, versi in apertos hostes, Redingo populo vario & tumultuanti se iungebant: sperantes, Transalbianos sibi accessuros, ad rem archiepiscopi perturbandam. Sed ille quieto animo contraxit ex vicinis locis, Luneburgensi ducatu, Westphalia, Thietmarsia, Holsatia, armigeros: & ducens in hostes, ita confregit animos eorum, vt victi manus darent pontifici suo, in reliquum veriti se opponere, cui subesse oportebat. Frisones, inquietum quoq; genus hominum, se commouerant aduersus hunc suum pontificē, diuq; durauit rebellio, quum sæpè illis armatos immisit, qui suffossis aggeribus mare infunderent. Multoq; tempore infestati, multis malis edomiti, didicerunt frena subire: sed multi interim perierunt, multi dilapsi dissipabantur, donec ad sanā mentem redirent.

Virtutis comes est inuidia.

Frisonum ingenium.

Cap. 17.

PONTIFICI bono per idem tempus emerserant hostes ex diœcesi Verdensi, qui præfecturam Languedel cum suburbio, vastatione & incendio vexauere. Nihil enim magnum sine magno labore permissum est mortalibus, ait Ethnicus: sed tamen rebus vtcunq; compositis, rediit tranquillitas. Anno episcopatus octauo, quum bonus pontifex chorum ascendens, officium diuinum peragere veniret, in ipso gradu vicinus choro murus magno strepitu concrepuit. Terrefactus pontifex, quid esset, demiratur. Recolens deinde sanctorum Cosmæ & Damiani venerandas ibi reliquias includi, quas à memoria veterum Imperatorum & Principum locus ille cum aliis sanctorum exuuiis seruauit, statim votum concepit, altissimo Deo sanctisq; martyribus se constringens, quòd in sequentem annum festo Pentecostes debita veneratione sanctas reliquias eleuaret. Interim capsellis & cistellis in vsum prę paratis omnia instruebat, per omnem prouinciā rem iussit promulgari, inuitatis suffraganeis suis ad festam solennitatem, cum multis vicinarum terrarum nobilibus ac suæ ditionis ministerialibus. Die constituto veniente, om-

Ante virtutē dii posuere sudorem.

nes aderant inuitati. Pontifex summo cum honore sacras martyrum reliquias eleuabat, ac oculis omnium ingerebat. Quum oīa foris & intus summa lætitia & festa solennitate personarēt, epulis splendide apparatis, prælatos & nobiles excepit. Ineptus videbatur, qui se à generali oīum gratulatione retrahebat. Ibi militarium hastiludia, secuti Bremenses iuuenes: ibi choreæ ac cantus dominarum, ibi quicquid vbiq; festum erat, percrebuit, omnium exhilarata mente ad præcipuam sanctorum martyrū gloriam, quos cum Christo triumphantes nunc primùm iusto honore venera tur patronos Bremensis ecclesia. Die proxima, quæ fuit lunæ, in diebus Pentecostes, expleto iam diuino officio, ad ostium sui palatii pontifex duodecim ex ministerialibus aulicis suis honoratiores creauit milites, in honorē sanctorum patronorum martyrū Christi. Stabat loci proconsul in dolio, oblationes fideliū excipiēs: tantum congestū est auri atq; argēti cum numismate signato, vt egredi cogeretur. Tanta fuit populi deuotio ad reliquias sanctorū propalatas. Trecētas denariorum marcas archiepiscopo ex his contulerunt, in solatia sumptuū factorum in ea solennitate. Reliqua ad perornandam ecclesiam, & ad maiorem templi campanā opere fusili instruendam, sunt collata. Hunc pontifex iste seruabat morem, vt deuotionis gratia in monasteriis virginum, ad præcipuas festiuitates diuinum perageret officium: sed venturus, cibos & omnia vitæ hominum iumentorumq; necessaria præmisit, virginesq; secum pransuras inuitauit: nihil molestiæ aut sumptuum passus fieri de rebus monasterii, vt nulli grauis esset, aut onerosus.

At longè alius Sanctorū honor.

CAP. 18. CIVITATEM Bremensem, vtpote patriā suam, in primis amabat: cuius adhæsione, nonnullos in se malignaturos territabat. Rustringi Frisones, diu infensi ciuibus, naues illorum in Visurgo exurebant, damna vndecunq; poterant irrogabāt: sed illos archiepiscopus ita impleuit terrore, vt ad æquas conditiones rem componi paterentur, licet mobile vulgus diuturnam pacē seruare non possit. Arcē *Tedinghusen* Henricus de Hoia comes, occupauit. Dominus Liborius miles, qui cognatā archiepiscopi duxit vxorē, *Wildeshusen* gubernatione tenebat, episcopo reclamante. Ea fuerunt quæ ad finem vitæ iuuitus vidit pontifex. Fratrem vnanimem, vnicū semper in aduersitate solatium, animæ suæ dimidium, anno integro ante suā mortem præmisit morientem: quem secutus anno vix impleto, circa festum assumptæ Mariæ, anno Christianæ salutis millesimo trecentesimo quadragesimo quarto, expletis in pōtificatu annis septendecim. Sed statim Kedingi audita morte ei⁹, quos, dum viueret, se commoueri timor non permisit, præsidiū quod apud eos firmauit, deiecere. ne Hadeletii idem facerent, restitere ministeriales, qui Bedecokessa tenuerunt. Quo etiam tempore Waldemarus, vir nobilis, qui amicissimus diù fuerat vrbi Bremæ, quia lateres ex suburbanis coemptos ad nouem mille euehere non sinebatur, prouocatus in ciues, damna illis plurima inferebat: ostendens, quanto sit satius experiri quid possit amicus, potiùs quàm idem inimicus. Illi enim casus secuti sunt exili ex re declaratam ciuium stoliditatem, qui facilè illorum pertinaciam contrà arguerint.

CAP. 19. MINDENSEM ecclesiam tum gubernabat dominus Gotfridus de *Waldegge* (nam his comitib. natus erat) ordine pōtificum in ea ecclesia XXXVIII. Qui perpetuam sibi meritorum memoriā præparauit in extructione arcis *Petershagen*, ad ripā fluminis Weserę (Visurgum dixere veteres) qui ex illo tempore mansio fuit assidua pontificū. Inuitauit illum, vt omnes, loci opportunitas. Nam piscium abundātia ex flumine perfruitur, & positus in medio prædiorum ecclesiæ, cunctis ad victū necessariis, importatione rusticæ plebis gaudet. Permansit in pontificatu annis x. secundo sui pontificatus anno arcem cœpit instruere, & peruenit à decimoquarto Christi anno post M CCC. vsq; ad vigesimum quartum: & tum felici exitu, altera die Seruatii episcopi, migrauit, vt confiditur, ad Dominum: sepultus in pace, ad sinistram Conradi primi, post altare diui Petri: memoria pontifex dignus sempiterna. Reliquit post se sui longæuum desiderium, quòd benè de omnibus meritus haberetur.

CAP. 20. SVERINENSI ecclesiæ per eam annorum seriem post Hermannum, præficitur vir memorandus Ioannes: quem nisi virtus & industria prouexisset, natalia non tacerentur. Præfuit autem ecclesiæ suæ per annos decem, per tempora quibus Ludo-

Ludouicus Bauarus,qui ſe pro Imperatore gerebat,rerum in Germania potiebatur,quum interim Saxonia noſtra pacem haberet,multiplicatis in ea principibus. Nam Saxonia iam ſuum habebat principatum,qui ipſe quoque diuiſus eſt in ſuperiorem & inferiorem. Brunſwicenſis verò, primò partitionem habuit inter fratres,Albertum qui Brunſwicum,& Ioannem qui Luneburgum pro ducatu tenebant,retinentes tamen communes titulos,vt vterque Brunſwici & Luneburgi appellationem retineret,& alternam ſucceſſionem expectarent, cuius rei vſus prouenit hac tempeſtate. Nam Ioannes dux Luneburgi filium reliquit Ottonem: is reliquit Wilhelmum & Ottonem: Otto filium habuit paruulum ſui nominis. Sed ille quum puerili in curru,paruulorum more vt baſes ſolidenr, decurreret, negligentia familiæ decidit in vicinum fluuium cum curru de ponte:& dicto citiùs demergitur,omnium acerbiſſimo dolore,quòd hæres maſculus terræ ſolus ille eſſet. Nam Wilhelmus frater ex quatuor vxoribus,quas viciſſim poſt alterutras habuit, duas modò reliquit filias:quarum altera duxit Ottonem de Saxonia ducem, altera Ludouicum Magni dicti *de Sangerhuſen* filium,fratrem iunioris Magni,& Alberti Bremenſis archiepiſcopi. Ad hunc ergò Ludouicum duplici reſpectu ducatus relabitur,quòd eſſet fratruelis,& quòd filiam teneret Wilhelmi ducis nouiſſimi. Ergò Ludouicus poſt Wilhelmum Luneburgi ducatum tenuit per hæc tempora: ſed ea in Saxonia ſumus executi.

HILDESEMENSIS eccleſia per ea tempora grauiſſimã & diuturnã paſſa eſt cõ- CAP. 21. quaſſationem,quum duo in diſcordia electi,de epiſcopatu contenderent per annos quatuordecim. Tanta erat pertinacia non cedendi. Cui ius fuerat,ei defuit ſecularis potentia:cui arma & amici promptius acceſſere,ius illi deceſſit. Perduelles erant,Henricus dux Brunſwicenſis,frater Alberti epiſcopi Halberſtadenſis, ambo filij ſecundi Alberti Brunſwicenſis,eius qui fauore ciuium potiorum, excluſo fratre Henrico Mirabili,ſucceſſit in ditione Brunſwicenſi Wilhelmo fratri impuberi. Alter perduellium de epiſcopatu Hildeſemenſi erat Ericus,comes *de Scowenborg*:ambo electi à parte capituli. Henrico miniſteriales plurimùm inhęſerant,qua de re arces eccleſiæ poſſidendas accepit. Erico cum parte capituli fauerunt ciues Hildeſemenſes:quocirca introductus in vrbem,ibi conſederat. Grauis & implacabilis contentio,per quam agri & oppida miſerè vaſtabantur: nec poterat interuenire per annos quatuordecim,qui rem componeret. adeò erant vtrique obnixi non cedere. Ciues egreſſi pro ſuo Erico, oppugnauere,& expugnauere magnis viribus nouam arcem,in conſpectu vrbis poſitam,quam hodie vocant, Compeſce violentiam. pro qua re,moriente ad decimumquartum annum Erico(nec enim aliter res ſedari potuit) ciues in compoſitione alteram eccleſiæ erexere arcem ſuper eodem flumine,altera parte ciuitatis paulò diſtantius ab vrbe, *Marienburg* vocant:quam nunc dicunt,incertum vnde,in iure præpoſiti conſiſtere,ſiue vt eccleſiæ nomine cuſtodiam agat,ſiue ex quadam inde ſecuta tranſactione. Res mihi incomperta in hodiernum permanſit.

MIMIGARDEVORDENSI,Monaſterienſiúe eccleſiæ,per ea tempora præ- CAP. 22. ſedit vir memorabilis,Otto tertius,ex comitibus *in Retberge*,pridem præpoſitus Paderburnenſis,ordine trigeſimus tertius epiſcopus Monaſterienſis. Sex ſolis annis præfuit eccleſiæ ſuæ: & primo quidem tempore proſperè cedẽtibus rebus, poſtea quendam perpeſſus eſt Conradum prępoſitum Colonienſem. Cedens autem maiori potentia, ab eccleſia ſua exulabat bonus pontifex,inque exilio mortuus eſt. Succeſſit autem idem Conrado, qui trigeſimum quartum inter pontifices locum nactus eſt, quatuor duntaxat annos in epiſcopatu malè quæſito perſiſtens: damna primùm grauia & inferens & perpeſſus eſt. qua in re grauiter eccleſię pṙedia & miniſteriales laborabant,inq; ea perplexitate mortẽ obiit. Electionem eiuſdem Conradi,& quæcunque in eccleſia idem ordinauerat,cõceſſerat,inſtituerat, deſtituerat,authorizauerat, Clemens papa quintus tanquam inualida caſſauit, reprobauit,reuocauit in irritum. Interim verò innoxij per illa tempora miſerè vexabantur, foris gladio, intus perplexitate: neſcientes vbi eſſent, cui fiderent,quem ſequerentur. tamen conſolationem habent inde pia corda,quàm diu in poſſeſsione

quacunque toleratur etiam qui parum iuris habet, donec reuocetur, omnia valida subsistunt. tantum operatur communis hominum existimatio: alioqui in absolutionibus & ministeriis spiritualibus graue esset periculum animarum.

Cap. 23. VERDENSEM ecclesiam per eadem tempora regebat Daniel quidam, ordine Carmelita, ex asseclis curiæ pontificalis, tum in Francia manentis. Præfuit autem variis euentibus: magis autem incubuit, annis nouendecim. Iam enim inoleuerat, vt Apostolica prouisione darentur episcopi, posthabita capitulorum legitima electione. Ita & Ioannes huius prædecessor introiuit: qui quoniã, vt diximus, translatione eiusdem pontificis peruenit ad ecclesiam Eistadensem, iste frater Daniel Carmelita ab eodem pontifice surrogatur, vt præesset Verdensi ecclesiæ. Erat in Theologia magister non vulgatis eruditionis, cum capitulo & prælatis malè cõsensit, semper suam præferens sententiam: imitatus mores aut curiæ, quam diu secutus vidit: aut monasterij sui, in quo est à puero educatus. Vnde propter dissensionem, quam cum suis habebat, secessit in partes Rheni: & Coloniæ vitam in excommunicatione finiuit. Litem enim instituit cum ecclesia super iuribus, incertũ quibus. Multa interim damna, eius occasione, ecclesia perpessa est: nihil reperit bonorum, quibus memoriam eius cum dulcedine seruet. Ferunt tamen inter bona eius quæ fecit, quod arcem *Rodenburg* insigniter communierit, & valuam magnam partis australis erexerit, immunitatis canonicorum apud ecclesiam. Sed cum grauissimè dissideret à capitulo suo, intrauit in manu forti eandem partem australem, quum nemo quicquam timeret, cepitq; armatis militibus canonicos suos: sed in ea tumultuatione quum pro canonicis ciuitas commoueretur, ad eum laborem est peruentum, vt integra vrbis & insignior platea concremaretur tota. Illius tempore & perniciosa dissimulatione in præiudicium ecclesiæ dux Luneburgensis erexit fortalicium in *Lowenbrugge*, quod tenet hodie in non modicum grauamen Verdensis ecclesiæ. Duobus versiculis expressere, quanto desiderio sui pontificis esset:

Daniel antistes, non curat clerus, vbi stes:
Optans vt valeas, dummodo non redeas.

Satis acutè, quisquis author erat, affectum non desiderantis, neque amantis cleri in pontificem expressit.

Cap. 24. SVERINENSEM verò ecclesiam per ea tempora, post Ioannem suscepit Ludolphus, vir memorabilis, ex ministerialibus de *Bulow*: præfuitq; eidem in annum nonum, per cuius tempora facta est illa innouatio in Marchionatu Brandeburgensi, quum mortuo sine mascula prole Waldemaro, feudum recideret ad Imperium: & iam Ludouicus Bauarus rerum potiebatur, qui filium æquiuocum fecit Brandeburgensem marchionem, quo in principatu Lubicensibus, ab rege Daniæ primùm, deindè à comitibus Holsatiæ laborantibus, præsidio fuit, quod in Wandalia nostra diximus. Quo etiam tempore Ioannes papa vigesimus secundus nouum ordinem militarem instituit in prouincia Vlyssibonensi, aduersus discurrentes Sarracenos, qui ex Bætica prouincia fecere multas excursiones in Lusitaniam. Appellati sunt autẽ milites Iesu Christi, quib. attribuit arces, præsidia & possessiones, quas multas habuere Templarij, in ea prouincia nuper, quod dixim⁹, exterminati. Attribuit autem abbati Alco, Asiani monasterij ordinis Cistertiensis, authoritatem inuestiendi milites: qui etiam potestatem accepit exauthorandi milites, qui suæ professioni non satisfacerent. Marmum vocant oppidum Syluensis diœcesis, in quo sedere iussit principalem magistrum in eo ordine. Cautione autem accepta ex ordine Templariorum, iussit abbatem memoratum prouidere, vt professioni satisfacerent in militia, vtque fidei & religionis eorum diligentissimam & exactissimam haberet rationem.

Brandeburgensis marchionatus innouatus.

Cap. 25. RACEBVRGENSEM verò ecclesiam per hanc tempestatem gubernabat memorabilis antistes Wolradus, natus ministerialium genere Holsatiæ *de Dorne*, ex quo nemo nunc superextat. Huius insigne memoriale est, quòd domum lapideam *in Veichow*, vbi tum erat episcopalis mansio, extruxit, & imaginem argenteã maiorem diuæ Mariæ in altaris tabula, & scutellam maiorem argenteam in armario,

rio,ad vsum pontificis dedit ecclesiæ. Eius quoque tempore in oppido *Witenborg*, hostia altaris per miraculum apparuit sanguinolenta. Quo tempore Rochus Narbonensis prouinciæ nobilis iuuenis, cuius pater erat dominus oppidi Agathopolis, in locuplete hæreditate, dimissus à parentibus ad annū ætatis duodecimū patriam deserens, quam patruo dimisit gubernandam, Italiam petiit, peregrinatus pro Christo. Vidit plagam crebrescentem pestilentiæ,& misertus laborantiū,crucis impressione multos liberauit Romæ, Aquapendente. Cesenæ notior factus,aufugit. Placentiam quoq; vrbem adiit. ibi quum multos curasset orationis impendio,ipse quoque percussus est eodem morbo, velut ardente sagitta in coxam eius emissa. ilicò vrbe eiicitur,vexatus blasphemia: En qui alios curare præsumit,ipse ægrotat. In nemore solitæ precis præsidio,integrā recepit sanitatem. Tum in Gallias reuersus,patriam inuenit bellis tumultuantem. Eo quum concessisset,a lictoribus capitur,tanquam explorator: in carcerem coniicitur, vbi quinquennium egit in summa patientia. Demùm laxatus,domū patrui, velut alter Alexius, mendicantis habitu excoluit. Anno ætatis suæ trigesimo secundo ægrotus, sacramentis ecclesiæ munitur,migrauitque ad Dominum. Inuenta est tabula ad latus demortui his verbis scripta: Peste laborantes ad Rochi patrocinium confugientes, contagionem illam truculentissimam euasuros significo. Ea res ad patruum eius vrbis principem perlata,fecit attonitum. Vbi diligentius rem explorat,vidit ex fratre nepotem. Tum terrefactus, soluitur in lachrymas: sacellum ei dedicat,vbi miraculis fulgescit. Venit deinde in obliuionem Rochi nomen: sed anno Christi post MCCCCXV. cùm Concilium Constantiæ ageretur,ibique pestis desæuiret, ex Germanis cœpit Italis nomen eius insigne fieri. ad annum autem octuagesimū quintum Venetias corpus eius deportatur,vbi summo in honore dicato sacello percolitur. Eius festum decima sexta Calendas Septembris.

Miraculum.

D. Rochus.

PADERBVRENSI autem ecclesiæ post Bernardum,præfuit Balduinus annis viginti,natus comitibus ex Steinfordia. Sensit iste statim præiudicium cuiusdam permissionis factæ rustico populo. Nam Bernardus,vt consentirent ministeriales cuidam collectæ faciendæ per omnem ditionem in capita rusticæ plebis,vicissim annuit populo, vt in cœmeteriis erigerent casellas,quibus tuerentur supellectilem suam ab incursu hostili,& in ecclesiis reponerent,si vellent,cistellas. Visa est prima fronte præferre prouidentiam ab incendio & rapina: sed quod excogitatum est ad securitatem,peruenit ad noxam,hominū faciente malitia. potiùs enim factum est,vt cœmeteria profanarentur,quàm vt res securarentur. Auaritia enim miscet omnia: non discernit inter sacra & profana, dummodo precium sit aliquod malitiæ. Quo tempore floruerunt illa lumina iuris, Ioannes Andreæ Bononiensis, ciuis Pistoriensis: Oldradus de Laudo, consistorialis aduocatus, omnes auditores Dyni. Ioannes autem Calderinus, ciuis & ipse Bononiensis, gener erat Ioannis Andreæ,qui socerum suum ex peste mortuum testatur anno millesimo trecentesimo quadragesimo octauo. Tum & Franciscus Maronis, ordine minor, theologus floruit acutissimus: & Michael de Cesena,eiusdem ordinis minister generalis, quem Ioannes vigesimus secundus pontifex notatū de hæresi, magistratu suo destituit. Ille verò se calamo vltus est, ostendere volens innocentiam suam: sed aduersus mare intumescens,non proficit vnius hominis, quanuis validissimus, clamor. Ocium autem & cibus alienus, multa in multis, iuxta Comicum, operatur.

Cap. 26.

Auaritia.

Scriptores aliquot celebres.

OSNABVRGENSI autem ecclesiæ,trigesimo quinto loco successit Engelberto nobilis Gotfridus, natus ex comitibus de *Arnsberge*. Multo tempore supra annos triginta gubernauit ecclesiā,multo labore: nam finitima bella euitare non potuit. Nam Ludouico Monasteriensi episcopo,nato ex comitibus Hassiæ prouincialibus,inhæsit,cui bellum erat in comitem de Marca,qui de vniuersis prouinciis occiduis collegit arma,de Gelria,de Monte,de Leodio,de Traiecto, de Flandria, Hollandia,de Arthesia. Tanta fuit conspiratio cum comite de Marca in vnum episcopū Monasteriensem,cui Osnaburgensis Gotfridus inhæsit. Factæ sunt multæ ad partem conflictationes, varia fortuna. Et vbi totis agminibus concursatum, Monasteriensis & Osnaburgensis episcopi, fugatis hostibus, superiores fuere,

Cap. 27.

Aliquid mali propter vicinum malum.

Multa prætereà per annos supra triginta huius pontificis facta sunt: quæ, quoniam illustrandæ religioni non sunt accommoda, transimus. Nouissimè postulatus, ad ecclesiam Bremensem transiuit: quo in loco nō satis feliciter res eius transierunt, quod posteà suis temporibus memorabitur. Pertæsum fuit bono patri multorum in ecclesia Osnaburgensi laborum: & ideo requiem senectuti quærens, super ecclesia Bremensi fecit diligentiam: & est assecutus. Sed exitus non is erat qui sperabatur: quod suo loco dicetur.

CAP. 28. MINDENSEM verò ecclesiam, per ea tempora tenuit ac gubernauit illustris dominus Ludouicus, ex ducibus Luneburgi ac Brunswiei, ordine pontificū in ea ecclesia trigesimus nonus. Tranquilla vidit tempora, quæ promeruit principis modestia: grandis tamen inundatio Visurgi, cui à memoria tunc hominum, nec exinde pòst similis visa est, paulò ante exitum eius fuit. Nam anno Christi millesimo trecentesimo quadragesimo secundo, ex resolutione niuium, aut alia quadam occulta causa, vsqueadeò increuit fluuius, vt sublimem eius pontem disiiceret, & à soliditate, quam necdum recuperabat, deturbaret. Ingressus vrbem, ad quinque vsque pedes super liminaria portæ contigit, per ecclesiam maiorem dilapsus in forum, omnes domos & concaua quæque subterranea impleuit. Mira fluuiorum intumescentia, de subita niuium multarū resolutione solet crebrius prouenire: sed tum anni tempus (erat enim dies diuæ Magdalenæ media fermè æstate) ad hanc tum causam recurrere non sinebat. dudum enim prætererat niuium resolutio, quæ in anni solet principio prouenire. Siue maris inundatio tum assidua, influxum eius in Oceanum retardaret (nam inde solent incrementa fieri) siue ex occultis, necdum compertis causis fieret. Memorabili exemplo accolis plurima tum damna inferebat, demersione pecorum, subuersione domorum, interceptione multorum mortalium. Nam locis humilioribus riparum, latè in rerram expatiabatur. nonnulla oppida concussit, villas multas subuertit: vt fortunatus videretur, quisquis rebus amissis, coniuge, filiis ereptis, vel nudus exiret de profluuio. Tribuunt accolis flumina multa sæpè commoda: sed talibus casibus cōpensant, graui nimis retributione. Ludouicus autem pontifex ecclesiam suam Mindensem per annos viginti duos gubernans, anno Christi quadragesimo sexto emigrauit ex hoc seculo, apud monasterium de *Walfrode*, terræ Luneburgensis, quo eum loco extrema infirmitas appræhenderat. Nam ibi plerunque velut in prima ditione commanebat. Exutus autem corpore spiritus, rediit, vt cōfiditur, ad Dominum qui dedit illum. Tumulatum est corpus in eo monasterio, solennibus de more illustrium peractis exequiis. Sed ea res ætate nostra magis inclarescit, vt ad imitationem Italorū incipiant funerales orationes habere de laudibus mortui, vsq; ad recordationem totius generis & omnis antiquitatis: quæ necdum res tum inoleuit. Influxit autem prouinciis cum bonis literis, quæ nobis prouenerant de multiplicatione sepultorum antè codicum, per ministerium impressorum. Iam enim passim habentur veterum scripta, quę olim apud rarissimos tenebantur inclusa, & vix coniunctissimis fiebant ad vsum communia. Sed hæc interim.

Visurgi inundatio. — *Flumina.* — *Orationes funerales.* — *Typographia commoda.*

CAP. 29. LVBECENSI deinde ecclesiæ post felicissimum pontificem præficitur D. Iohannes Muel, pridem eius ecclesiæ scholasticus, vir illo dignus loco. Electus concorditer à capitulo suo, consecratus est ab archiepiscopo Bremensi Burchardo, Suerinensi & Raceburgensi, comprouincialibus suis: & eodem die suæ consecrationis dedicauit chorum nouum per prædecessorem constructum, & exornatum in honorem patronorū ecclesiæ. Iste pontifex primus muniuit arcem suā in *Vthin*, fossato grandi circunducens (quod antè non erat) aquā, pro firmamento, de consensu comitum Holsatiæ. Emit quoque villam Dodome, cum sylua & attinentiis eius, mille ducentis marcis. Ædificauit quoque in ecclesia Lubecensi capellam magnā prope armarium, in qua vnà cum episcopo Burchardo sub lapide magno aurichalco tecto quiescit, expectans nouissimam tubam. Sedit annis nouem, vidit mutationem temporum in Romano Imperio. Tum enim mortuo Ludouico in venatione, vt ferunt, toxico (quod ei amantissima sui, vt credidit, domina bibendum dedit) tum electus est à nōnullis principibus dominus Guntherus de *Swartzburg*,

Ludouicus Imp. toxico periit.

burg, vt præesset Romano Imperio: sed Wenslaus Bohemiæ rex, Ioannis filius, Henrici Imperatoris nepos, qui tum opibus & armis præ cæteris floruit, iam tum sub patre militans in Italia, & Romanis pontificibus in Galliis manentib⁹ acceptus, quòd esset sanguine Gallico Lutzenburgensi editus, peruicit, vt ab aliis principibus nominaretur: & habebat paratum exercitum Moguntiæ, si opus esset cõfligere. Contraxit autem vires suas Guntherus, & venit Francofordiam cum amicis, vt ibi authorizaretur: sed Francofordenses, incertũ vnde persuasi, si fortè & ipsi aureo malo petiti, portas Gunthero habuere clausas: prætendentes, ab antiquo seruatum, in discordia duorum coassumptorum neutri pandendas esse portas, nisi aliquot mensibus sedisset in castris ad obsidionem vrbis. Intereà Wenslaus, qui cum honore nouo mutauit nomen, vt Carolus diceretur, ponens Wandalicum nomen, in quo contemneretur, assumpsit Imperatorium ex Magno Carolo: aduersus hunc Guntherum non armis, sed, vt ferunt, veneno pugnauit, subornans medicum eius, qui paulum discrasiato remedia pollicitus, mortem propinauit. O quàm dissimiles veterum Romanorum moribus. Illi corruptorem medicum remisere ad dominum, quem prodere est pollicitus: nostri submittunt, imò corrumpunt domesticos, vt occidant dominum. Sed tum Carolus præualuit. *Guntherus, comes de SWartZburg in Imp. eligitur.*

BREMENSI verò ecclesiæ post Burchardum præficitur insignis & nobilis vir, dominus Otto, natus ex comitibus de *Delmenhorst*, pridem ecclesiæ decanus: vir iam grandæuus, & qui ætate fractus, eques incedere non potuit, humeris aut vehiculis vectabatur. quam rem multi in occasionem exercendæ malitiæ sumebant, innoxios viatores spoliando: nec facilè potuit ad archiepiscopum querimonia peruenire, obseruantibus aditum improbis, ne quisquam quereraretur. Venerat cursor ab *Oldenburg* cum literis ad archiepiscopum. Rogabat bonus pontifex, vt fit, quid in diœcesi comperisset, quid audisset, quid rerum per publica itinera gereretur, securi transirent viatores, an minimè? Respondit homo simplex, & qui nihil inde mali formidaret, adstante loci præfecto: Gratiose pater, ab hominum memoria non fuit tantum viantibus periculum per itinera. Indignatus præfectus, hominem velut falsa locutum abripuit: Vade, inquiens, fatue, concede in popinam vt manduces, & conuersus ad dominum: tales inquit nebulones, vt placeant, vera falsis permixta deferunt. Vbi verò idem præfectus hominem illum in secretum seduxit, plagis & tormentis ab illo exegit, vt verbum apud episcopum incautè prolatum retractaret: tentumque per dies aliquot in carcere, iterum quasi venientem de *Oldenburg*, misit in conspectum archiepiscopi, iam instructum, quid interroganti responderet. Sciscitatur archiepiscopus quid afferat? Nullo, inquit, vllo tempore tanta fuit securitas transeuntibus, quantam in diebus istis cernimus. Ignorabat bonus pontifex domi sedens, quid illi actũ esset, iam repugnantia prioribus respondenti. Credidit, & ludificatus est, vt solent frequenter ab improbis terrarum domini, quum non ipsi prodeunt rebus contemplandis. Raro enim verum audiunt: nam nemo, aut rarus, non nisi placita loquitur. Sed vir grandæuus, iam impar administrationi suæ tantæ diœcesis, de consensu multorum in capitulo, dominum Mauritium de *Oldenburg* comitem, ecclesiæ decanum, nepotem suum adoptauit, vt filius esset. Vix quinquennio in pontificatu peracto, rebus excessit humanis. Quum interim nuncij & Oratores dicti domini Mauritij de *Oldenburg* adoptati, iter arriperent in Auinionem, vbi tum Papa consederat: alij de capitulo aliud sentientes, Osnaburgensem episcopum inuitauere, postulantes, vt & ipse diligentiam faceret pro ecclesia Bremensi à summo pontifice obtinenda, interposita sua, secundum iuris formam, postulatione. Erat illis in Mauritio nonnihil diffidentiæ, &, vt est captus hominum, complacuit illis amplius in episcopo memorato. Populus autem Bremensis ex longa memoria semper in domũ Aldenburgensem inclinabat, præsertim hi qui de maioribus erant in vrbe familiis. Nam quoties plebs furens tumultuaretur in vrbe, semper inuenere præsidiũ in his comitibus: quod suis locis ostendemus. Cap. 30. *Præfecti improbi exemplum.*

MONASTERIENSI autem ecclesiæ per ea tempora præfuit præclarus & magnificus vir, dominus Ludouicus de Hassia, canonicus Carnotẽsis, literis appri- Cap. 31.

mè inſtructus: & hæc prouiſio prima facta eſt per dominum Clementem quintũ, ſummum pontificem. Introducitur in eccleſiã ſuam honorabiliter per Ottonem comitem Cliuenſem (nondum enim ducali titulo erant, vt poſteà & nunc ſunt, inſigniti) erat enim ex comitibus prouincialibus, de ſanguine ſanctæ Elizabeth. Eccleſiam Monaſterienſem benè ac laudabiliter rexit. In domeſtica familia clericos primos habuit: quo contrà noſtri temporis pontifices, clericos in poſtremis, militares, imò miniſteriales, habent in primis. Vita erat integra, pauperibus miſericors, bonis amabilis, reprobis erat terribilis, in bellis fortunatus, inter principes acceptus & honoratus, in caſibus duris interritus. Vltra omnes prędeceſſores ſuos opibus, gloria & honore pollebat, & anno præſulatus ſui quadrageſimo nono migrauit ad Dominum: hoc eſt, per tempora Clementis quarti, & Ioannis vigeſimi ſecundi, & Benedicti duodecimi. Iam tum ſurrexit nouis ex cauſis cruentiſſimum bellum inter reges Francorum & Anglorũ, vixdum ſopito benè veteri, quod erat de poſſeſſione Normandiæ, quam iamdudum Angli tenuerunt. Iam verò belligerare cœperunt de toto Franciæ regno, quum mortuis legitimis ex ſucceſſione ſine maſcula prole regibus, regnum Franci deferunt Carolo de Valeſio, fratrueli regũ: & Eduardus rex Angliæ, tenens filiam proximi regis coniugem, ſe regno ferebat propiorem. Franci in obſeruantia veteri ſtetere, agnatorum lineam ſequentes in ſucceſſione regia. Angli proximum intuebantur ſanguinem, illi ſucceſſionem attribuendam putauerunt. Longa diſputatio, maior digladiatio per multorum regum in vtroque regno ſuccedentiũ tempora. Et durauit ad ætatem vſq; noſtram.

Bellum inter Franciæ & Angliæ reges.

CAP. 32. SVERINENSI eccleſiæ poſt Ludolphum præficitur germanus eius frater, Henricus: vtriuſque certè bonum teſtimonium, vt in aſſumptione germani, deſiderium ſui quod Ludolphus reliquerat, agnoſcatur: & nihilominùs perſpicua virtus Henrici honoretur, qui bono fratri non impar futurus ſperaretur pontifex. Præfuit autem eccleſiæ in annum octauum, vir grandæuus quum aſſumeretur. Gloria non vulgaris contribulium ſuorum, duos in vna eccleſia ſine medio fratres ſui generis vidiſſe pontifices. Durat hodie, lateque diffuſa eſt ea miniſterialium familia, per multorum principum ditiones, opibus etiam non in poſtremis ſui ordinis viris circunfulgens. Floruit per eius tempora in Italia vir inſignis, Poëta laureatus, Franciſcus Petrarcha, ſummis pontificibus, Imperatoribus, regibus charus: ſed adduci non potuit, vt in cuiuſquam ſe familiam deuinciret. Vir animo libero, quem nullis nexibus præter literarum ſtudia voluit obligari. Viſitauit pontifices in Galliis, ſcripſit regi Carolo, & ab eo viciſſim literas accepit. Robertum regem Siciliæ familiariter adiit, ab eo lauream accipiens. Originem duxit Florentia natus, tamen Aretij in exilio (vt eſt gens illa factioſa) locum adeptus literis, delegit in rure in villa clauſa, haud longè ab Auinione. Peregrinatus eſt per Gallias & Germaniæ partem, perque Italiam quocunque declinabat, viris magnis charus. Contemptor honoris, contemptor opum, dulcedine captus literarum, amator ocij. Pater eum Iuris diſciplinæ & in monte Peſſulano, & in Bononia ſubiecit. Ille rem negligentius egit, affectuoſius auſcultans Poetis & Oratoribus: vnde factum eſt, vt in vtroque ſua emineret ætate. laudem præcipuam habet excitatorum per Italiã ſtudiorum humanitatis. Plures vſque hodie habet admiratores, quàm imitatores. Scripſit Bucolicum carmen egregium, Apologeticis ſermonibus plenum. Scripſit inſignem librum de remediis vtriuſque fortunæ, vbi ingenium, & multam eruditionem, latiſſimamq; lectionem oſtendit: de ſuo ſecreto, deque laude ſolitudinis: Epiſtolas plures, ad diuerſi generis homines, elegantiarum plenas: Inuectiuas in medicum loquacem, contemptorem Poetarum: adeoque affecit, vt etiã ſi illi ſenſus rerum remanſit, mallet ſe ſiluiſſe, & Petrarcham minimè contaminaſſe. Obiit ſuum diem in ſolitudine, quam viuendo dilexit, anno ætatis penè ſeptuageſimo. Vir longiori vita, & memoria dignus ſempiterna.

Franciſcus Petrarcha.

CAP. 33. VERDENSI eccleſiæ poſt Danielem, inſignis prouenit pontifex, dominus Rodolphus, Imperatoris Caroli aliquando cancellarius, ordine epiſcoporum trigeſimus nonus. Pauco tempore præfuit eccleſiæ: tamen condito teſtamento, charitatem quam habuit ad eccleſiam & fratres in ea ſuos, declarauit, erogatis trecen-

tis aureis pro ſui memoria. Cuius temporibus Carolus, dominus eius, iam Electoribus in ſuam ſententiam adductis, Romanorum rex Aquiſgrani coronatur, & ab Innocentio Papa VI. miſſis Romam cardinalibus, iuſſus eſt Imperator conſecrari. Poſteà verò tempore Vrbani quinti, idem reuocatus eſt in Italiam, contra Bernabouem tyrannum Mediolanenſium: cuius audaciam, ferociam, & potentiã aluit & auxit vehementer Ludouicus Bauarus, dictus à ſuis Imperator. Nam eccleſiam quoque & terras eius non præſtitit immunes, multaq́ multis damna irrogauit per Italiam. Miſit Papa cardinalem legatum cum exercitu. venit Imperator & ipſe ſtiparus agminibus multis: ſed tamen ſine magno profectu eccleſiæ rediit cum exercitu Carolus. Nam didicerunt Itali non ferro, ſed auro pugnare. Quod verò noſtris rebus accommodum eſt, dicamus. Imperator Carolus, hoc Rodolpho cancellario plurimùm adiuuante, pro libertate eccleſiaſtica contra dominos temporales, multa ſtatuta edidit, & eccleſiaſticis perſonis priuilegia immunitatis & libertatis amplificauit. A laicis edita contra eandem libertatem ſtatuta, vt erant antè, irrita declarauit. Nam & veterum Imperatorum leges, ea iamdudum caſſarũt & annullarunt. Adiecit, vt quicunque laicus cuiuſcunque ſtatus, gradus, dignitatis, eminentiæ, aut conditionis exiſtat, auſu ſacrilego, vel propriæ temeritatis audacia, ſacerdotem aut clericum ſecularem aut regularem diffidauerit, proſcripſerit, captiuauerit, ſpoliauerit, mutilauerit, occiderit, aut in carcere detinuerit, aut huiuſmodi maleficia perpetrantes ſcienter receptauerit, vel fauorem eis præſtiterit, eo ipſo ſit infamis & omni honore priuatus, nec ad placita aut conſilia nobilium admittatur vllo pacto. Extat bulla aurea apud eccleſiam Hamburgenſem, ſuper his atque aliis exequutoribus ad ea datis regibus, archiepiſcopis, epiſcopis, ducibus, comitibus.

Italorum arma.

CAP. 34.

RACEBVRGENSI quoq́ eccleſiæ per idem tempus præfuit inſignis vir, dominus Otto, natus Militarium ſiue Miniſterialium genere de *Gronawen*: deque actis illius, aut quanto tempore præfuerit, incertum qua negligentia, nihil relatũ eſt in annales: & ideo tempora eius commemoranda ſunt per illuſtria aliorum opera. Iuo natione Brito, eruditiſſimus iuriſconſultus, per hæc tẽpora Caroli quarti regnare incipientis, præter doctrinam & ſingularem eloquentiam, quibus inſigniter præditus erat, mira etiam pietate ac miſericordia in pauperes vſus, celeberrimus Romæ habitus eſt. Angelica enim fuit continentia, quæ in ea vrbe coruo rarior albo eſt inter ſeculares: & vitam ſuam à vino & ab eſu carnium omninò cõſeruauit intactam, corpus cilicio operuit: ieiuniis, vigiliis & orationibus diſciplinas miras, pluſquàm monaſticas adiungebat: nudam pro cubili terram luteam, rigidum ſaxum pro ceruicali: ſacræ bibliæ volumen, quod indeſinenter portabat, capiti aptabat: ſuamque omnem cum pauperibus, quos procurando defenſitabat, conuerſationem duxit humilimam. Patrimonium amplum cum haberet, ſpem in Deo ponens, pauperum, orphanorum & viduarum cauſas ex eo protexit. Hic omnium procuratorum & aduocatorum vnica meritò lucerna, condignam ſui laboris mercedem percepit à Domino. Nam eo iam vita functo, quum crebris fulgeret miraculis, inter ſanctos meruit aggregari. Eius feſtum VI. Calen. Septemb. peragitur. Extant verſiculi, eius laudem vtcunque perennantes.

Romæ rara continentia virtus.

Iuo, pater legum, cuſtos, protector, & amplum
Egregiumq́ decus: cui ſe debere fatentur
Iura, tuo toties iam debellata fauore,
Promptus eras iuſtas miſerorum ſumere cauſas.

CAP. 35.

HILDESEMENSEM eccleſiam poſt longum bellum, Erico iam rebus functo, Henricus dux Brunſwicenſis, rebus pacatis, obtinuit. Dum illi digladiarentur graui inuicem bello, cauſa nihilominus apud ſedem Apoſtolicam agebatur. Ibi Henricus excommunicatione graui feritur, ſiue quòd iuſtior erat pars altera, in tota cauſa victrix: ſiue quòd per contumaciam non reſpondendi eos laqueos inciderat. Tum verò abſolutionem obtinuit, & introductus in eccleſiam, ſeptendecim annis illi præfuit, pacatis ciuibus ſuis. Quum verò ad finẽ viuendi peruenit, optauit in ſepulcro patrum ſuorũ tumulari, in eccleſia S. Blaſij, collegio Brunſwicenſi.

Eius, vt diximus, iussione ciues ab illo capti, bello insidiante, vrbem Mariæ in eodem flumine extruxere, ad aliā partem vrbis. Comitatum de *Sladen* ille adiecit ecclesiæ, cum arcibus *Widenlage*, *Woldenstein*. Erat tum temporis error ille vulgatus de adulterino marchione Waldemaro. Effinxit se, vir rustica plebe natus, officio molitor, in speciem eiusdem marchionis, asserens se dilapsum, diu extra regionem peregrinatum. Multos in crudelitatem adduxit: nonnullos, etsi noscent falsarium esse hominem, delectabat tamen quòd labor & perplexitas crearetur Ludouico Bauaro, quem pater Imperatorio iure inuestiuerat de dicto marchionatu. In his ferunt extitisse Carolum regem, ob causas memorabiles infestum domui Bauariæ, & præsertim dicto Ludouico. Sed euanuit falsarius: & post multa mala inde exuscitata conquieuit ea tempestas: prout latius illa à nobis in Wandalia commemorantur.

CAP. 36. EA tempestate ecclesiam Mindensem pontifex gubernabat Gerhardus, nobili domo comitum de *Schawenburch* natus. Primus ex ea familia ad eius ecclesiæ pōtificatum prouectus: quod satis videri posset mirabile, nisi maior pars eius generis comitum in Holsatiā respexisset, quam tenuere diu pariter, donec per longā successionis lineam patrueles inter se ditionem partirentur. Vidit iste pontifex lethifica tempora, grassantis per omnes prouincias epidemiæ: quæ tanta fuit, vt tertia vbiq; pars populi extincta putaretur. Grauis ira Dei, monēte scriptura Regū & Prophetarum, in pœnam peccatis venire pestem, famem, malas bestias, quæ & fructus cōsumunt, & hominibus insidiantur. Sed ea tum epidemia tanta fuit, vt parem nō meminerit vlla ætas, nec posterior aliqua talis, propitio deo, apparuit. Gerardus autem pontifex breui functus ministerio, in septimum vix annum peruenit: futurus ecclesiæ non inutilis, si diutior illi vita fuisset. Nam arcem Rodæ tempore suo adiecit ecclesię, daturus plura, si licuisset. Sepultus in ecclesia inter aram diuæ Mariæ nouæ, & Magdalenæ.

Epidemia tertiam populi partem extinguens.

CAP. 37. LVBECENSI deinde ecclesiæ vacanti præficitur præstans vir, dominus Bertrahamus, cognomento Cremon, concorditer electus a suo capitulo. Huic iam cōsecrato quidā *Steno Berb* mouit quæstionem super oppido Vthin, fingens illud per parentes suos ecclesiæ impignoratum. Et tandem causa posita est in manus Henrici comitis Holsatiæ, quem ferreum dixere, qui illud oppidū cum iuribus & pertinentiis suis adiudicauit ecclesiæ Lubecensi, præsentibus, & id fieri consulentibus, Alberto & Ioanne ducibus iam Magnopolensibus, & multis aliis viris ministerialibus.

Dedit autem iste pontifex Sacristiæ pro vsu successorum suorum, preciosam mitram, siue infulam pontificalem, ad mille marcarum æstimatiuam, ea conditione, vt extra ciuitatem & diœcesim Lubecensem sine speciali capituli consensu non efferretur, nec impignoraretur, nec alienaretur. Dedit eidem sacristiæ plura vasa argentea, successoribus suis vsum solum deputauit. Emit curiam *Hoberstorper*, & villam *Hornstorpe*, nongentis marcis. Emit quoque villam *Katkaw*, & curiam *Roberstorpe* cū stagno & molendino, & curtem dictam *Nigehoff* in parochia *Katkaw*, mille ducentis marcis Lubecensis monetæ, de pecunia recepta ex vendirione villæ *Prodenstorpe*, ad mensam episcopalem tunc spectante. Emit curtem *Rodosant*, & molendinū Gremetze illi adiacens, ducentis marcis: villam *Techaw* centum quadraginta marcis: villam *Offendorpe*, villam *Gimmendorpe*, trecentis marcis eius monetæ impensis. Vendidit villam *Holm* trecentis marcis. Vendidit quoque reditus quindecim marcarum Lubecensium, quos solueret annuos oppidum *Lutkenborch*, centum septuaginta marcis. Grauauit successores suos in perpetuum quadraginta marcis Lubecensibus, de prædiis & villis per eum emptis, pro certis memoriis & consolationibus annuis soluendis in ecclesia Lubecensi. Sedit in pontificatu annis viginti septem, appositusque est ad patres suos in senectute bona.

CAP. 38. HALBERSTADENSI ecclesiæ post Albertum ducem præficitur Ludouicus, marchio Misnensis, & comes prouincialis Turingiæ, qui octo quidē annis præfuit eccle-

ecclesię cum summa laude, indè transfertur ad ecclesiā Moguntinam: illā quoq;, quanuis occasione, postea dimisit Apostolica authoritate, transiens ad Bambergensem. Sed neq; ibi permansit finiens: nam post annos supra viginti ab eo tempore, quo primùm Halberstadensis creatur, peruenit ad ecclesiā Magdeburgensem, in qua malè finiuit: quod suo tempore commemorabitur. Mortuus est per hæc tempora Ludouicus dux Luneburgensis, qui per filiam Wilhelmi nouissimi ducis hæreditauit terram. Eo iam vita functo, relicta eius accepit comitem de *Schomburg*. Ludouicus autem in extremis agens, quod in eo fuit, successorem suum designauit Magnum, Magni ducis Brunswicensis, qui principatum de *Landesberge* tenebat, filium. Acquieuere proceres terræ, cùm magna iam spes optimæ virtutis in eo principe conspiceretur. Approbauere ipsi quoque Luneburgenses iudiciu sui ducis, & magnis fauoribus Magnum initiò sunt prosecuti. Non erat diuturna in eo virtutis indoles: citò conuersus in alium virum, longè aliam spem præferebat. Trahere ad se omnia, confundere fas atque nefas cœpit: nihil per leges illicitum, quod libitum esset, habere: quibus ex rebus omnium in se subitò contraxit odia. Ipse parens & literis & nunciis eum commonebat, vt ab improbitate discederet, ad primam rediret dominandi speciem: nihil profecit. Infremuit senior, & minatus est, vbicunque illum obuiam haberet, in proximam arborem appendendum: in quam rem promptos dicebatur funes circunducere. Ille patrem irridens, ex argento catenam iussit fabrefieri, quam collo circuntulit: vnde & nomen sortitur, vt dux catenatus diceretur. Vertebat enim patris iram in iocum, dicens: Pater minatur me iugulare funibus, præparatam illi rem præferam, vt catena vsus, nihil opus habeat, quos circunfert, funibus. Sed hæc in Saxonia diximus. *Neronis quia quaeuolum.*

BREMENSI metropoli post Ottonem pręficitur Gotfredus, natus comitibus de *Arnsberg*, pridem Osnaburgensis episcopus. Præuenit enim apud sedem Apostolicam Mauritij adoptati Oratores, siue iam erat quod ad agendā causam Mauritio deesset, siue potius gratiam maiorem Papa faceret Gotfredo, incompertum est: sed tum Gotfredus confirmationem cum pallio est assecutus, frustratis, qui venerant pro parte Mauritij. Potuit fieri, vt pars postulantum vel numero vel merito præualeret: aut formā seruauerint in postulatione, quam fortè eligentes, & archiepiscopo suo subscribentes, neglexere. Euentum videmus, quia frustrati sunt: causam non ita. Annus erat millesimus trecentesimus quadragesimus nonus, quum nuncij eiusdem confirmati redirent cum literis: nec tardabat Gotfredus ecclesiā Bremensem petere. excipitur cum ingenti honore: & volentibus nolentibusque, fit archiepiscopus, quia literis summi pontificis refragari nemo poterat. Mauritius tamen arces ecclesiæ tenebat, iam ab annis patrui Ottonis. Nam illo viuente, vicariatum pro illo, quod diximus, gerebat. Difficile inde & arduum bellum enascitur, dum alter papalibus literis innititur, alter possessione terrarū gloriatur. De ciuitate in suum votum vtraque pars instituit trahenda diligenter. Illa diu neutralitatem sustinebat, fauens quidem Mauritio, quum literis Apostolicis refragari nec auderet, nec posset: tamen de voluntate Mauritij quieta diu ciuitas permansit, nec se partibus immiscebat. Facilè sibi patitur deesse ciuitatem, si tamē æmulo non adsit. Gotfredus agebat in suorū consilio, quanam ratione sibi deuinciret ciuitatem, quum alioqui impar & impotens videretur ad resistendū aduersario, qui viribus vteretur diœcesis in eum. Erant qui dicerent, quatuor in plebe viros primarios, qui authoritate in vulgo & linguæ volubilitate præstarent cæteris, pelliceret promissis & pollicitationibus, qui facilè cōmouerent infrenatā plebem: plebs mota vrgeret ciuitatis consilium, cum maioribus cedere inclinationi multitudinis. Instruuntur, promissis animantur. Illi pollicitis magnis rebus operā pollicentur: seminant latè rumores in plebē, magno ciuitatem periculo inuolui, quę literis Apostolicis obuia fieri permittat: verum archiepiscopū à sede Apostolica cōfirmatum opprimi volens, sciensque patiatur adulterinum administratorem: nisi publicū ciuitatis consiliū, & ipsi patres consulares rebus aliter consulant, magnum vrbi imminere discrimen. Quid multa? mouetur incompositū vulgus his sermonibus, & turmatim inuadunt prætorium, vrgentes consiliū ciuitatis publicum, vt

CAP. 39.

1349.

discussa quam cum Mauritio seruarent amicitia, & occulta intelligentia, bellum illi indicant pro Gotfredo, vero pontifice: ni faciant, scituros se suis publicis rebus iam aliter consuluisse. Multis rationibus consulares tentant populū à sententia dimouere, prætendētes incōmoda & damna plurima, quòd sponte se bello, ad se nihil pertinente, immisceant: facilem esse ingressum ad bellum, sed egressus futuros difficilimos. Nihil agunt consulates apud persuasam iam plebem. Clamore pro sua consuetudine contendit semel inflammatū vulgus: iam patere, quid sibi velint crebræ cum Mauritio comessationes, & choreæ cum illo frequentatæ sub noctes. Non publico patres commodo, sed priuato Mauritij fœderi & affectibus inseruire: nec cessauere à tumultibus clamosis, quoad bellum decerneretur Mauritio. Omnia ciuibus per publicum consilium prædicta sunt, quæ essent secutura.

CAP. 40. MAVRITIVS acceptis à ciuitate literis, quæ hostilia illi nunciarent, publicas vias milite insedit. Wiseram fluuium ciuibus fecit infestum, nec erat facile quicquam in tenentem arces conari. Lesmonā transire ciues non poterant, quòd aditum seruaret Mauritius de Huda, vbi posuit militum præsidium. Pontem cum propugnaculis instruxere Bremenses supra fluuium, præsidiumq; firmarunt vnde defenderetur: sed neque sic transire poterant, nisi armatas naues ad propugnādum adiungerent. Quo facto, quum pontem transissent, vastatione, incendiis vniuersam ecclesiæ ditionem percurrebant. Mauritius autem collecta vndecunque valida manu, ad numerum nongentorum, armis expeditorum militum, cui agmini inerant de *Oldenburg*, de *Linow*, de *Stenforde* comites, Paderburnensis episcopi manus cum multis nobilibus: & ducebat in vrbem Bremam ad fortalicium, quod habebant ciues ad hospitale, qua promptius erat iter. Ibi se opposuere ciues armati, transitum prohibituri vlteriorem. Conseruntur manus, grauiter pugnatur, cadunt de Bremensium parte multi, plures etiā capiuntur. hostes vastant obuia quæque: nisi superstites ex ciuibus sepium præsidio, quò penetrare non potuit eques, defenderentur, omnes suæ temeritatis iustas luerent pœnas. Inde conuerso agmine ducebat Mauritius in portam Orientalem, vbi suburbium erat non contemnendum, ab ipsa vrbe vsque ad cœnobium sancti Pauli, ædificiis contiguum, habitatoribus plenum: rapinæ, cædes, incendia, ibi omnia miscuerunt. Mauritius priusquā prælium iniret, iam ordinatis aciebus creauit milites auratos, Conradum fratruelem suum de *Oldenburg* comitem, Engelbertum de Marca, Ottonem de *Linow* comites: & nōnullos militares, qui patrata victoria honorem illū seruauere. Quumq; ibi omnia incendio consumpsisset, processit vastans vsque ad Lesmonam, pontem vicit, præsidiū deiecit, nauim, quæ iuxta erat, vi cepit: rediens ad confinia ciuitatis, portas vidit non clausas. Introierūt speculatū ex agmine duo, & videntes clausas domorum fores, læti redierunt, dicentes in Mauritij esse potestate, si vellet, vrbem totam. Grassabatur autem pestis tum in vrbe terrificè, ita vt desperata salute, domi se quisq; suæ contineret. Audiens Mauritius, ingemuit, dicens: Quia supernus rex illam oppugnat vrbem, nolo vt accedat afflictis à Deo, afflictio nostra. Multa mihi iucunda in hac vrbe fuerunt: si modò diffidemus, redibit aliquando tranquillitas & reconciliatio: retrahamus ab illis manus, quos castigat seuerus rerum arbiter Deus, ne & in nos serpat contagio. Ita reduxit exercitū, vir, qui eius dignus videretur imperio, quòd tam benigno fuit animo in afflictam. Populus autem vrbis ad pœnitudinem conuersus, quòd incredibilia rerum damna pateretur, orabat consilium ciuitatis, vt de pace cogitaret. Difficilem fore rem cōsulares responderunt: omnia quæ cernerent, quæq; paterentur, illis esse prædicta. Pollicetur populus, nunquam se turbaturum acta atq; constituta publici consilij: idq; iuramento firmabant, statueruntque, vt in libro memoriali vrbis scriberetur propter venturos ciues. Omnes principes tumultuationis, polliciti sunt simile iuramentum exhibere senatui. Interuentu ergo publici consilij Bremensis, pax in hanc formam inter partes componitur.

Afflicto non debet addi afflictio.

CAP. 41. GOTFREDVS confirmatus archiepiscopatum teneat: Mauritius totius ditionis quæ ad ecclesiam pertineret, sit præfectus administrator. In hunc modum

composita

composita res, non diu constitere. Nam quod necesse fuit in eo rerum statu, auersis inuicem animis, queri cœpit archiepiscopus, neque commeatus abundè præstari à Mauritio, neq; pontificatus honorem haberi ab illo. Tum conuersus archiepiscopus in Gerardum de Hoia comitem, illũ cœpit habere adiutorem, contempto Mauritio. Sed neq; is erat status longæuus. Nam ciuitas anno quinquagesimo sexto cœpit populari tumultu iterũ indicere bellũ Gerardo, quòd multos ciuium suorũ super seruitute impeteret. Coactus senatus à ciuibus iterum nunciare bellũ Gerardo, diu repugnabat: ad extremũ superare quando ciuiũ clamores nõ potuit, bellũ, vt voluere, senatus indixit: quamuis comes multis se modis & viis ad standũ iuri exhiberet: ad dictamen duorũ de capitulo, & totidem de ciuitatis cõsilio, rem omnem in ciuitate dirimi per electos arbitros pateretur. Nihil profuit apud infrenatam multitudinem tanta in iure exhibitio. Stimulabant cæteros, qui status sui quæstionem metuebant: nec poterat prætерire senatus ipse, longè aliud sentiens, quo minùs bellũ comiti indiceret, cum administratore Mauritio & capitulo primum facta cõciliatione, vt adhærerent bellũ gerentibus ciuibus. Tenebat comes de Hoia memoratus arcem *Tedinghusen*, quã à comite de *Bruckhusen* qualicunq; ratione accepit, quum esset in iure ecclesiæ. Hanc amittere idem comes plurimum metuebat, quòd in ea plurimũ præsidij sua ditio teneret. Victi deinde eo bello Bremenses, quum ingenti prælio inferiores essent, plurimos suorum amiserunt, cæsos captosq;. Quã rem illa tempestate in excusationem prætendebãt, ne ad cœtum ciuitatũ de cõmunione ansæ Teutonicæ Lubecam euocati Bremenses cõcurrerent. Accusata erat in eo conuentu multiplex Bremensium contumacia, eiecti sunt de cõmunione ansę memoratæ. Opulentia tum illos fecit insolescere, vt neq; intus pacem, neq; foris æquabilitatẽ possent sustinere. Diu laborarũt, priusquã ad memoratã cõmunionem iterũ reponerentur: hoc est, ad vsum priuilegiorũ in mercaturis. Obiectum est tum illis, quòd quidã Bremensis ciuis damna in mari per piraticã sine discrimine transeuntibus irrogaret. Replicatũ est ab illis, esse illum cõmunem omniũ hostem, & perinde suorũ ciuiũ aduersarium: & tamen habere illũ in Hamburgenses iustam causam quã cum multa ratione prætenderet. Bremenses tamen ad eam communionem non reponuntur, nisi præstita per literas cautione super multis ibi compræhensis, quam vtique cautionem dari opus nihil erat, si non magno interim desiderio adspirassent admitti in eam societatem.

Quia male fundamento non feliciter inædificatur.

Bremenses iterũ caduntur.

BREMENSES igitur renouato bello cum comite de Hoia, fama erat, trecentas illi lanceas venire præsidio: ciues sexcentas iubent conscriptas accersiri, vt duplicatus esset illis numerus. Comites de Marca adduxere vrbi agmen præfinitum: quumq; peruenissent in vrbem, currus omnes armamentis & impedimentis onerantur, & commeatibus implentur: sed quum ad prælium esset exeundum, comes memoratus, acceptis literis à nescio quo principe, irreuocabilis cum suis abscessit. Frustrata est ibi multiplex impensa. Sed tamen miles vnus & aliquot militares, à comite de Hoia, ob nescio quam offensam, transibant ad hostes, qui a fenda in arce *Tedinghusen* in precium transitionis acceperant. Exibant ergò Bremenses inde animati magno suo belli apparatu ad prælium, vastantes comitatum de Hoia. Quum non parcerent sacris locis aut templis, comes inuocato Dominico nomine, cuius hostes sacra profanabant, incurrit in eos: & multis occisis, aliquot militares, & multos ex ciuibus locupletiores in prælio capit. Nec quieuere victi Bremenses: dromones (genus id est nauium in summo natantium) expediebant, quibus armatis ascenderant per aquas vsque Hoiam. Graue ibi prælium aduersi conserunt, fortiter resistunt hostibus indigenæ: ignem Bremenses immittunt, sed pluuia occurrit incendio. Inde defluente ac prono amne mouent in *Tedinghusen*. Ibi renouato prælio, multi vtrinque cadunt. Ad extremum ingrauescente oppugnatione, arcem dedunt qui præsidio inerant: lætitia ingens Bremæ, mœror apud comitem. Victoriam pristinam, si optio est, hoc incommodo permutasset: tantum reposuit in hoc præsidio. Post annum facta vtrinque compositione, capti locupletes, suo se redimunt ære: pauperes clamitabant ad vniuersam ciuitatem, vt ære publico laxati redimerentur. Voluit senatus imponere collectam cæteris ciuibus, CAP. 42.

ad laxandum qui capti tenerentur: non sustinuere populares. nam inde ortus est in vrbe tumultus insurgentium, qui inita in vrbe conspiratione, se grandem appellauere ligam, diu durans in perniciem ciuitatis. Mercatores vrbis se coniunxere senatui, passi imponere collectam. Cœperunt autem res ciuium paulatim diffluere ac minorari, intermissa per bellum negociatione. Nam & gramina in publicis locis succreuere, paucitate commeantium. Sed & militares qui transierant à comite ad ciuitatem, super damnis acceptis eo bello, publicum consilium interpellant, volentes sibi omnia ad integrum resarciri. Res posita est in arbitrū, Christianum de *Delmenhorst* comitem. Ita terminatur, vt dato illis feudali in *Tedinghusen* beneficio, conquiescerent. Hoc rerū ordine & cursu perplexo, archiepiscopatum tenuit dominus Godfridus, per annos decem, ad annū Christi millesimū trecentesimum quinquagesimum nonū. Tum cōsilio Gerhardi memorati, comitis de Hoia, qui ciuitati Bremæ iustis de causis erat infensissimus, Albertum Magni ducis de Brunswico filium adoptauit, vt de successione certus maneret in præsulatum. Sed res duobus penè annis apud summum pontificem vix peragi potuit, vt viuente Godfrido Albertus confirmaretur. Superuixit autem Godfridus archiepiscopus ad annum Christi sexagesimū tertiū, & Stadij in non pontificali victu moriens, decessit calamitosus ad finem vsq; pontifex sepultus ibidem in ecclesia diui Georgij.

Factio in ciuitate Bremensi.

1359.

Cap. 43. SVERINENSI per eandem tempestatem ecclesiæ Henrico successit pontifex, insignis vir, Andreas. Cuius quia annales non commemorantur, genere plebeium, sed virtute præstantem, accipio: alioqui inter ministeriales nō eminuisset, qui sibi in talibus primas partes desumunt. Præfuit autem ecclesiæ suæ cum plurima laude in annū octauum, & concessit è vita. Iubileus hoc tempore, quem Bonifacius octauus ad centesimū instituerat, ad verū Israelitarū Iubileum, hoc est, ad annum quinquagesimū reducitur, in quo septies septem quadraginta nouem constituunt, vt proximus quinquagesimus, sit verus sabbatismus, tribuens plenā remissionem peccatorū, quod in veteri præludio significabant possessionum libertates, debitorū relaxationes, quas inuicem fratribus præstare iubebantur in lege Moisi. Rationabilis ea visa est omnibus iubilei institutio, quòd ad figuram veteris Testamenti aptaretur: & quòd breuis hominum vita, ad centesimum perringere non posset. Quo anno tantam fuisse hominū multitudinem Romæ, scribit Petrarcha, qui viderat, vt nihil mirum sit ex ea colluuione ortam grauissimam pestem: quæ omnem Italiam ita exhaustam fecit, vt ex mille vix decem superessent. Manauerat latè ea lues, & serpebat eodem penè tempore per omnes prouincias, vt coortā potius * quàm concursu hominum quiuis facilè secum reputet. Sed nihil obsistit, causam accedere causæ, & corruptionem aëris cælo influxam adiuuari corruptionibus terrestrium causarum. Hoc verò aliàs.

Annus Iubileus Israelitarum.

Pestis grauissima Italiam vastat.

Cap. 44. PADERBVRNENSI ecclesiæ post Balduinum præficitur Henricus Spegel, abbas Corbeiæ, adiutor prædecessoris ægrescentis Balduini: nam quum ille podagræ & paralysis vexaretur incommodis, assumpsit illum de monasterio sibi ad omnia adiutorem. Hinc primùm per Apostolicam prouisionem prouenit pontificatus, antè semper vel per electionem legitimam, vel principum voluntate assumptis ad eum diem pontificibus. Secta tum flagellantium, dudum orta in Italia, peruenit in Germaniam. Ibant bini, crucem præferri facientes per vrbes, nudati ad femora, flagellisque se lacerabant miseris modis. Species erat miserabilis, & quæ facilè ad lachrymas commoueret visentes: sed horrendi intùs latebant errores, qui Deo volente, propalati, exterminabant dæmoniacas illas adinuentiones. Interim verò facie deiecti, vultibus ad commiserationem flexi, canebant hymnos in laudem crucis Christi: & quoties nomen Christi interuenerat, quod vtique non rarò fiebat, proni cadebant sine respectu loci, lutosi, scruposi, leuis, asperi, humecti, aridi, nihil verentes. Habet enim inter mortales & diabolus martyres suos. Sed ad Henricum reuertamur episcopum. Ex hoc Henrico irrepsit abusus in ecclesiam hanc, & multas alias, vt erubescant episcopi ipsi facere sacrum ministerium in ecclesiis consecrandis, ordinibus dandis, velandis virginibus: quod vsque ad hunc omnes prædecessores eius fecerunt ipsi. Nunc, si diis placet, erubescimus, diuinum

Flagellantiū secta.

Martyres diaboli.

diuinum in ecclesia ministerium, & sacramus canes in nemore, aut adoramus seculares principes in aula. Et huius rei initium in hac ecclesia cœpit ex abbate, pridem religioso viro, vt per titulares episcopos impleant, ipsi autē ociosi, aut secularibus reb. impliciti, scilicet. Cæterùm erat vir satis seuerus, iustitiæ & veritatis tenax, inimicis durus. Comitem de *Arnsberg* frequentibus prælijs fatigauit, capto oppido sub arce, vt ad æquas secum compositionis leges descēdere cogeretur. Et post hæc idem comes quum liberos non haberet, comitatum de *Arnsberg* in suo testamento legauit diuo Petro in ecclesia Coloniensi. Idem Henricus episcopus induxit omnes episcopos, comites, barones, & ministeriales Westphaliæ ad iurandam pacem, ita vt sacræ ædes & cœmeteria, personæ ecclesiasticæ, mercatores peregrini, & orantes, cum rebus suis libertate tali gauderent, quòd nemo eis violentiam inferret: & quicunq; pacem illam violaret, suspendio interiret. Et sequuta est rigorosa exequutio in violantes. Venit Imperator Paderburnam, quum Aquisgranum peteret, & ab Henrico solenniter excipitur, deduciturq́;. Peruenit autem Henricus apud ecclesiam ad multos annos, quieuitq́; apud illam in pace.

MONASTERIENSI ecclesiæ proximus præfuit Adolphus, natus comitib. de Marca, canonicus antè Coloniēsis, satis in iure canonico doctus, qui aliquot annis pacificè gubernabat ecclesiam Monasteriensem: sed posteà ingruentibus malis, pressuram sustinuit aduersariorum, qui eum & ecclesiam suam grauiter impugnauerunt. Postea tamen per summum pontificem translatus est ad ecclesiam Coloniensem, in qua non diù perstitit, sed in manus summi pontificis renunciauit. Ioannes autem de *Verneborch*, qui ei in ecclesiam Monasteriensem successit, solenniter quidem introductus, & honoratissimè susceptus, quum vix vnum annum in ea perstitisset, mox transfertur ad ecclesiam Traiectensem. Ita ecclesia Monasteriensis tum contempta est, vt facilè dimitterent, data spe vberioris loci. Tum quoq; cœpit ista translatio pontificii frequentari, quæ antè non consueuit fieri, nisi magnis & ponderosis de causis. Florentinus quoq; de *Wevelkauen*, trigesimus octauus Monasteriensis episcopus, quum esset canonicus Coloniensis, per Vrbanum quintum de ecclesia Monasteriensi curam suscepit. Hic in diebus suis vtiliter tantæ præfuit ecclesię, perdita recuperabat, quę reperit adauxit, & ecclesię rebelles domuit. Hic quoque post aliquot annos per eundem Vrbanum translatus est post præcessorem suum, in ecclesiam Traiectensem, quam summa industria ad finem vsq; vitæ laudabiliter rexit. Hos ego pontifices vnà ponendos esse putaui, quòd illorum nemo apud sponsam suam permanens, cum ea dormiuit in pace: sed omnes, quod diximus, ad vberiores sunt translati. *Pontificis translatio frequentari cœpta.*

CAP. 46. VERDENSI autem ecclesiæ post Rodulphum præficitur Gerhardus, ordine quadragesimus, in illa ecclesia, natus familia ministerialium de Monte, qui postea translatus fuit ad ecclesiā Hildesemensem. Ergo paruo tempore præfuit huic Verdensi. Gurgustium in Wesera, quo pisces in transuersum agi prohibiti capiuntur, quod ad mensam pertineret episcopalem, renitente comite de Hoia, construxit atq; firmauit, & ad mensam reduxit: quod tamen postea Otto, huius quoq; ecclesiæ pontifex è domo Brunswicensi, ad muliebrem, sororis scilicet suæ, quā Comes memoratus tenebat cōiugem, instantiam, per occupationem Ottonis de Hoia comitis, satis facilè dimisit in præiudicium ecclesiæ. Præfatus autē dominus Gerhardus tres pannos sericos auro mixtos, ad præparamenta ecclesiæ donauit, & in memoriale sui nominis perenne reliquit ecclesię: plura comparaturus, si apud eam ecclesiam permanere licuisset. Per hæc tempora Bartolus Saxoferratensis, illustre legum lumen claruit, omnium superiorum temporum interpretum facilè princeps: qui dissonantes leges in vnam concordiam redigere, supra omnes singulari ingenio nouit, qui prę cęteris legum interpretibus in Digesto veteri, Infortiato, Nouo necnon in reliquis codicibus legum, clarissima edidit commentaria: quorum præstantia posteri omnes eum admirari coguntur. Scripsit & Tiberiadis tractatum, atque Consiliorum volumen. Plura deinde nominis sui præclara monumenta reliquit. Anno ætatis suæ quinquagesimo sexto excessit è vita, tumulatus ad Minores in Perusio, vir memoria dignus sempiterna. *Bartolus Saxoferratensis Iurisconsul.*

Cap. 47. Racebvrgensi verò ecclesiæ præficitur per id tempus Wipertus, quem magna virtutis indole necdum professum, necdum capitularem feruntur assumpsisse & elegisse fratres, vt esset eorum pontifex. Ascendit ipse, Romanum petens pontificem, quia & ab annis ei fuit dispensatione opus: alioqui Bremensis archiepiscopus illum confirmasset. Pontifex Romanus adolescentiam eius fertur contempsisse, nec facilè annuisse postulationi eius. Aiunt rem tum prouenisse miraculo dignam, vt ostenderet Deus, ex se prodiisse electionem eius. Ea, quæ proxima, nocte ita incanuit, vt postero die præsentatus pontificis conspectui, non esse putaretur is, qui pridem confirmationem petiisset. Vbi intellexit eundem esse, nihil moratus, dispensauit, confirmauit: iussitque hominem episcopum consecrari, quem euidenti signo Deus à se comprobasset electum. Reuersus ad ecclesiam suam, optimè illam gubernauit. Erat vir magni animi, non territus etiam difficilimis aggrediendis. Albertus dux Magnopolensis, qui primus cum fratre intulit familiæ & domui suæ ducalem honorem, impetiuit, tanquam sui iuris esset, villam Rodenstorpe, quæ erat & est ecclesiastici iuris: hoc se probaturum pontifex ostendit. Non auditur: sed potenti manu, vt habent in more nonnulli potentes, sine contradictione molitur auferre. Rogat pontifex, dignetur audire se desuper, videre documenta, rem venire sinat ad discussionem iuris vel amicitiæ: sinat vel amicabiliter causam controuersiæ in lucem venire coram paribus curiæ: nihil impetrat. Tum vbi videt omnes iuris & amicitiæ vias claudi, in cœtu multorum ministerialium, pontifex: Audite, inquit, principes, & qui adstatis vniuersi verbum Domini. Deus qui per merita serui sui Ludolphi prædecessoris nostri, cui in tempore suo maiores vestri impenderunt misericordiam & cõsolationem in afflictione sua, exaltauit & glorificauit domum vestram, dux Alberte, vt inter multas paris gradus opibus, honore, ditione, creueritis: & hanc gratiam pro humilitate & misericordia estis consequuti. Video vos diuinis beneficiis & sancti sui peringratos: sequar iudicium diuinæ pietatis, inferam pro benedictione maledictionem, & respiciet Deus preces seruorum iniustè afflictorum. Hæc ea voce terrificè dixit: & simul dicens, iubebat afferri pontificalia indumenta. Statimque emollitus dux, & territum se ostendens, velut à Deo aut angelo audisset increpationem, cessauit ab impetitione. In arce Schonenberge multa exædificauit, & ornauit: præsertim capellam, in qua diuinum peragitur ministerium. Erat genere ministerialium de *Blucher*: & optimo fine concludens, apud ecclesiam suam quieuit in pace.

Miraculum.

Potentum ingenium.

Cap. 48. Sverinensi ecclesiæ per idem tempus præficitur post Andream memorabilis vir, Albertus: sed posteaquàm illi ecclesiæ præfuit per annos octo transfertur in aliam, quod tum frequens esse cœpit per Gallicos pontifices, qui rem illã crebriùs, quàm vnquam antea vel pòst fuerit audita, concesserunt. Ferũt eundem tertio translatum ad ecclesiam Magdeburgensem. Hoc vtrùm & quando factum, infrà non tacebitur. Successit autem illi in ecclesia Suerinensi Rodulphus, de quo nihil amplius in annalibus est, nisi quia Rodulphus successit, & vix anno completo, in fata concessit, anno millesimo trecentesimo sexagesimo quinto. Hoc tempore claruit Romę Brigitta, fœmina Deo deuota, regno Suediæ oriunda. Quæ cum filia, morte mariti libera, peregrinationis & deuotionis gratia Romam commigrauit, ibique cælibem vitam duxit, multis reuelationibus instincta est, quæ per vrbem & Italiam sparsę tenentur. Habuit confessorem religiosum nomine Alfonsum: qui posteà eremiticam vitam eligens, multa scripsit ex his, quæ ex ore memoratæ fœminæ audisset. Fertur Clementi papæ sexto denunciasse, vt Auinionẽ veniret, Romanam ecclesiam reformaret, alioqui diuinam indignationem persentiret. Monitus est, vt ferunt, & in Auinione visione cuiusdam fratris ordine Minoris, insequutor eius Vrbanus quintus commonefactus, non cõtempsit. Nam biremes, quas occultò parari iussit, & descendens in portum Massiliensem, ab eodem fratre est interpellatus: quòd si rediret, vt facturũ apparebat, in locum suæ mansionis Auinionem (non enim se ita conferebat quasi mansurus in Italia) futurum, vt fieret Iosias, incipiens & non perficiens, & daturus esset locum schismati in proximo venturo; in quo mille millia animarum essent peritura. Ille se contulit Romam, & opportu-

nis locis palatia iussit extrui, vt æstiuo tempore haberet curia, quò se conferret. Pleraque in vrbe ordinauit, quasi de proximo venturus cum omni curia. D. Brigitta, quum Romæ consisteret, vidit in visione Mariam sibi dicentem: Ecce papa redit Auinionem, cõtra Dei voluntatem: quod dum fecerit, statim morietur, rationem Deo redditurus. Hanc reuelationem scriptam de manu fratris Alfonsi confessoris tradidi, qui perferendam summo pontifici pollicerettur. Sed ille velut aniles nænias & somnia contempsit: sed statim, reuersus Auinionem, obdormiuit, prouenitq; quod mulier prædixit.

ECCLESIÆ Mindensi per ea tempora præfuit Theodoricus, eius nominis tertius, cognomento *Cagelwid*, homo plebeio genere natus ex Stendalia, ordinem professus Cistertiensium, in hac ecclesia quadragesimus primus quem Imperator Carolus IIII. pro industria, quam in homine depræhendit, eductum monasterio, sequi iussit curiam, & paruit. Multa eius ingenii facinora designauimus in nostra Wandalia. Imperator eum prouexit, fauore summi pontificis, ad ecclesiam Ebronensem, inde ad Slesvvicensem, vt annalis testatur: quod satis nouum, extra Imperii fines, hominem Imperio deditum, episcopari. Ab illa verò ecclesia translatus est ad Mindensem, opera & prouectione eiusdem Imperatoris, qui illum pro ingenio, quouis episcopatu dignum ducebat. In hac autem ecclesia præfuit in annum nonum non inutilis futurus pontifex. Memorãt seniores nonnulla eius dicta & facta, quæ à patribus suis audierint, prudentiam & alacritatem, & dexteritatem viri testantia. Quum intellexisset Imperator esse controuersiam in ecclesia Magdeburgensi super electo, misit nuncium ad pontificem, qui ecclesiam pro suo Theodorico obtinerent: quod iam exinde dicemus. CAP. 49.

MAGDEBVRGENSIS ecclesia vacabat, Ottone mortuo, & postularunt canonici Ludouicum Misnensem marchionem, episcopum Halberstadensem. Vbi res innotuit, ciues magnis clamorib. sunt refragati: postulantes, ne vllo pacto hoc fieret, hæreditarium illis omnibus futurum bellum cum domo sua. Dum res ista penderet, venit qui afferret Apostolicas literas, esse prouisum de ecceclesia illa domino Theodorico Mindensi episcopo, quem ad instantiam Imperatoris Caroli transtulisset ad ecclesiam Magdeburgensem. Gauisi sunt ciues, quòd ab Ludouico discederetur. Consolati sunt quoq; canonici, qui non voluntate ciuium prouiderint ecclesię. Igitur Theodoricus in ecclesiam solenniter introductus, excipitur splendidè, & bonis initiis cœpit gubernare. Reperit ecclesiam maiorem ab annis centum quinquaginta perfectam, necdum consecratam, quòd refugerent prædecessores magnitudinem sumptuum, in tam solennis ecclesiæ dedicatione. Igitur proximo anno, paratis omnibus quę ad rem pertinerent, maximo splendore, quòd magn⁹ eius animus eò propẽderat: viditq; in Imperatoris curia, quem diù secutus fuit, regium sæpè apparatum, homo plebeio genere natus de Stendalia, nutritus in monasterio Cistertiensium: ob eam rem, quòd Imperatori videretur singulari præditus ingenio, ad gubernandã curiam assumptus à cœnobio: de quo pleniùs in nostra Wandalia. Inuitauit principes vicinos, episcopos, abbates, prælatos, nobiles, milites, & quicquid propè erat magnum: & ingenti apparatu, solennibus epulis, curiam celebrauit, cui nullius memoria parem vidisset. Poterat hoc vnius viri magn⁹ animus, quod multi principes non potuere. Igitur septem annis ecclesiam gubernauit. Nonnulla, vt fieri solet, excreuere illi aduersantia ex capitulo, ex ministerialibus, ex ipsa ciuitate, quibus diù moderandis institit, diuq; temperauit. Vbi vidit iam se rebus moderandis non satis esse, nolletq; præsens videre quæ displicerent, nec possent ad nutum eius reformari, commendauit ecclesiam canonicis, præsertim prælatis in ea ministerialibus arces & oppida ecclesiæ: Magdeburgensib. quoque verbum fecit, vt ecclesiam pro sua virili tuerentur, proueherent, armarent: reuersusq; ad Imperatorem est in Bohemiam. CAP. 50.

HILDESEMENSIS ecclesia post principes, comites, barones, pontifices, accepit Apostolica prouisione fratrem, ordinis Prædicatorum. Vide quò tendat ambitio. Monachus ille nõ fuit clausus monasterio, sed diuersatus in curia papali, aut Imperiali: indeq; ꝓmotus est ad hanc Hildesemensem. Quid facerẽt canonici aper CAP. 51. Ambitio.

tas pontificis literas cernentes,quibus contraire non poterant? Ergo suscipiũt episcopum:sed illi nascuntur,siue ex suis causis,siue ex ordinatione ministerialium,vt facilè tęderet virum,monasterio & quieti assuetum,curiæ perplexitatum. Hinc illi nunciantur hostilia,inde abacta pecora nunciantur:alius queritur se captũ,nonnulli per itinera rebus spoliatos. In armis exercendum fuit: loricam non patitur,assuetus vmbræ frater. Ergo vbi vidit quid ageretur, quodq; non posset ecclesia, nisi armis,inter armatos defendi, vixdum expletis in pontificatu duobus annis, dimissa ecclesia,rediit ad pontificem.

Maiora qui viribus suscipit, turpiter deficiat, est necessum.

Magnus tum iunior,Magni ducis Brunswicensis filius,quum pręesset terrę Lunenburgensi,omnes qui essent propè & longè,tenuit inquietos. Ipse verò mercedem suæ inquietudinis accepit: quam rem in Saxonia exegimus. Sed,quod nostræ fuerit accommodum rei ecclesiasticæ, Brigitta iam in Italia innotuit reuelationibus suis,& virę sanctitate clarescens. Ea monuit per schedulam,quam dominus Latinus de Vrsinis Romanus baro afferebat vndecimo Gregorio,iam recens ad pontificatum assumpto, nisi veniret Romam cum humiliate, & paterna charitate,visurum durissimum rerum suarum exitum. Ille non contemnens admonitionem,semper quibusdam se monentibus, fecit eandem per nuncium consuli. Eius autem fuit existimationis,vt nec pigeret pōtificem quærere quid vellet,& non pœniteret nobiles viros ea nuncia perferre. Respondit interrogata in scripturis,de manu Alfonsi monachi confessoris sui. Et eam schedam iussit gemi nari vno tenore:alteram cōsignari clausam abbati,quem papa misit in Italiam,magnæ rei gratia:alteram in conspectu abbati legi,mox lectam in frusta conscindi,diceretq;,quomodo papyrus cōscinderetur,& spargeretur per minutias in ventum; ita,nisi rediret in vrbem Romam,ecclesiæ Romanę possessiones per Italiam esse lacerandas,& tyrannorum viribus dissipandas. Istam reuelationem attulit Auinionem,vt traderet pontifici,dominus Nicolaus Comes de Nola, motus néc ne fuerit pontifex his rebus,incertum est:hoc tamen certum est, hunc Gregorium reduxisse curiam in vrbem.

Transfert papa ex Gallia Romam sedem suam.

CAP. 52.

GERHARDVS autem episcopus Verdensis,transfertur tum ad ecclesiã Hildesemensem. Erat,quod diximus,ordine ministerialiũ de Monte prognatus, præfuitq; ecclesiæ suæ Hildesemensi annis triginta tribus. Duas arces exædificauit in diœcesi ad ripam Leinæ fluminis, *Stenibrugge & Coldinge*: potitusq; victoria,de qua statim,ex præda instaurauit de nouo Carthusiam in *Hildessem*,eamq; dotauit,eligēs in ea sepeliri. Per quæ tempora noui iterùm ordines in Italia nascuntur, Iniesuati: apud Senas concurrunt,habitu laicali,viuentes communiter de labore manuum, & in simplicitate sua contenti,ad nullas opes,ad nullum ambiunt splendorem. Vrbanus papa quintus,quum de his audiret,iussit adesse sibi. Interrogabat, audiēs de ritu viuendi,satis approbauit,dans eis protectorem virum potentem, qui illo zelo efferuescens,plura illis impetrauit priuilegia. Nunc diffusi per Germaniam,Italiãque,crebras meruerunt per oppida domos. Ordo quoq; sanctæ Brigittæ iam tunc sumpsit exordium : viri ac fœminæ non iisdem tectis, verum in ecclesia ita diuisim habitant,vt ad alterutrum commeare non possint, nisi ad deferenda Sacramenta. Abbatissa regit omnia. Inter fratres,dominarum confessor præsidet. Formam viuendi ex regula diui sumpserunt Augustini. Basilii autem vetus traditio est,ordinē in vtroq; sexu haberi. Fratres ad necessitatem sacramentorum,& ad forensia negocia deseruiunt. In pauimento ecclesiæ diuinum habentes officium,sorores in solario desuper diuisis hotis Deo personant laudes. Missarum tamen officium,cantu virgines prosequuntur. Profecta erat dum vixit Brigitta, deuotionis gratia Hierosolymam:reuersa autem,necdum emigrasse pontificem Galliis intellexit,renouauit Neapoli,posita desuper sua reuelatione,& misit pontifici. Ille verò negligendam non putauit : sed non erat facile inde discedere, vbi ex commodo erant omnia,ad locum quieti nunquam deditum , vbi exerceretur infinitis perturbationibus,peruicit tamen multiplex causa, vt Gregorius cautissimè curiam transferret. Moritur hæc domina Romæ,& in patriam reuehitur: monasterio in *Wasten* à se condito tumulatur.

Iesuitarum ordo.

CAP. 53.

HALBERSTADENSEM interim ecclesiam Ludouicus Turingus deseruit,

ad

ad Moguntinam translatus: & reponitur in eam vir doctrinæ & ingenii singularis, Albertus, cognomento de *Rickmersdorpe*, paternę originis villa est, in qua rustica plebe natus, Parisii tantum nominis emeruit ab ingenio, vt pontificatum in patria acciperet. Extant de eius nomine, quæ vocantur Alberti Sophismata. Præfuitq; ecclesiæ annis viginti quatuor. Inter cętera memorabilia huius pontificis est bellum, in quod se immiscuit, quod erat Magno duci de *Brunschwig* & *Lunenburg*, aduersus Gerhardum Hildesemensem episcopum. Coierant in societatem eius belli cum Magno duce, Theodoricus Magdeburgensis, Albertus Halberstadēsis, duo comites de *Anholt*, comites de *Querforde*, barones de *Hamerschleue*, omnium armorum apparatu contracto. Id erat in agmine roboris, id fiducię, vt hostes obuios adspectu terrificarent. Quid faceret Gerhardus? In eius ditione tonabant armis, incendio grassabantur: non erat quod diutiùs adspectaret. Armauit ciues vrbis suæ, & ex ministerialibus suis, quantoscunque potuit, euocauit: expeditum habuit exercitum, sed nequaquam numero aut viribus parem hostili. Sed erat fiducia magna, & animus inuictus: causam ecclesiæ Deo & diuæ Mariæ patronæ commendabat: & progressus in prælium, constitit ex aduerso iuxta *Dingeber*. Signa sonuere, concurrunt infestis hastis, miscent vtrinq; manus. Non longum tempus in medio, Gerhardus numero pugnantium inferior, fit robore superior: cædit, capit obuios, Magnus ipse dux capitur. Quod vbi innotuit, fuga de illius exercitu effusa committitur. Albertus quoq; Halberstadensis capitur. Comes de *Querforde*, Magdeburgensis canonicus, & baro de *Hamerschleue* pugnantes cadunt. Victoria insignis erat Hildesemensium. Tantum auri conflauit ex victoria de pręda, de redemptione captiuorū, vt domū Carthusiæ fundaret ab imo, & arces duas, quod diximus, adderet his quæ antè multæ extiterant. Magnus dux, vt se captiuitate redimeret, vendidit principatum de *Landesberge* & *Hongerhusen*, quem ex matre habuit hæreditarium. Viuebat in hunc vsq; diem Wilhelmus dux Lunenburgensis, qui valetudine aduersa, imbecilli erat corpore: ideoq; Ludouico genero ducatum permisit, quo etiam moriēte, permisit vt Magnus iunior ad eam ditionem perueniret, malens Brunswici principibus, quàm Saxoniæ duci, qui alteram eius filiam tenebat, cedere principatum. Prope idem tempus & Magnus Magni pater, rebus humanis excessit, qui filii temeritatem & improspera bella semper accusabat: sed ferox iuuenis neq; patrem, neq; alium quemuis audiuit, pessimam ducem sequutus, suam temeritatem, quæ illum sæpè in pericula misit, sæpè contrusit in maxima damna: & finaliter illum, quod dicemus, perdidit. Sed hîc sit huius voluminis modus.

ALBERTI KRANTZII

METROPOLIS, LIB. X.

QVÆ metropoles, quas solas & ambas describimus, vno penè tempore vacauere, Magdeburgensis atque Bremensis ecclesiæ. Nam Theodoricus Magdeburgensis archiepiscopus, post aliquot annorum interuallum ad ecclesiam suam reuersus, septimo assumptionis anno migrauit ad Dominum, sepultus in ecclesia sua. Postularunt canonici Mersburgēsem episcopum: sed præuenit eos Albertus de *Sterneberg*, pridem, vt arbitror, episcopus Suerinēsis, nunc fauore ac prouectione Imperatoris assumptus in ecclesiam Magdeburgensem. Capitulum Apostolicæ prouisioni refragari non potuit. Ciuitas tamen peregrinum dominum, Bohemia natum, difficulter admisit. Sed quid faceret, superata suorum authoritate maiorum? Quatuor annis præfuit: & tum exorta simultate inter eum & ciuitatem suam, quòd turrim in eius, vt apparuit, præiudicium erectam demoliri iuberentur, nec parebant. Obnixę erant partes, cedere non volentes: nec Archiepiscopus relaxare voluit mandatum, nec ciuitas demoliri præsidium. Videbatur res in apertum bellum exitura. Sed inuenit Albertus ei rei facile remedium, CAP. I.

permutans ecclesiam Magdeburgensem altera, quæ esset in patria sua Bohemia. Quo tempore Otto dux de Brunswico, qui Gottingēsem terram ditione tenebat, arcem Hercyniæ *Hartesburg*, de qua ab olim multæ fuere quæstiones, expedito agmine petiuit: occultosq́, monstrante famulo, qui in ea diù seruierat, inuenit, & noctu clàm compræhendit, & occupauit. Primo mane comparatis vehiculis, arma & commeatus curabat inuehi. Iam conuenerant ministeriales Hildesemensis ecclesiæ, ex quorum numero fuere qui illam amiserunt, vt reciperēt occupatam arcem vi & manu. Otto vbi intellexit se numero superari, prudenter declinauit, citato agmine petens Alueldiam, quam noctu compræhendit. vbi audierant ministeriales ecclesiæ, tam magnum esse factum ecclesię præiudicium, conuerso & ipsi agmine, ducem sequuntur, dimissa arce quam petebant. Ibi pacto inter partes inito, Alueldia redditur ecclesiæ: ipsi ministeriales etiam adiutare armis ex formula iubentur, vt firmet à se captam arcem. Nec diù pòst idem dux quum ex hostium terris cum præda rediret, pernoctabat ad vicina arcis *Lewenburg*, quam ministeriales de *Suichelen* tenuerunt. Consedit ibi pernoctans: inuitatur ab arcis præfectis, vt quoniam festa esset diui Martini vigilia, dignaretur apud illos epulari cum suis. Noluit dux grauare illos, vrgēt: cedit, lautè excipitur. Mane profecturus, aurum exhibet cum gratitudine: recusant accipere, honorantes ea re magnificam nobilitatem eius. Ille verò, quòd commodi viderentur futuri custodes, arcem pridem captam *Hartesburg* illis permittit, incertum qua lege, & tenent posteri in hodiernum.

CAP. 2. BREMENSI quoq; metropoli per idem tempus alius Albertus post Godfridum præficitur: filius erat Magni ducis de Brunswico senioris, frater minoris Magni, qui omnes tum tenuit inquietos. Albertus autem pridem erat & Magdeburgensis & Bremensis canonicus, oculo alternans in vtranq; ecclesiam: & prouenit illi Bremensis, viuente adhuc Godfrido. prouenit autem hoc ordine. Annisus erat, vt diximus, Gerardus de Hoia Comes, infestus Bremensibus, vt Magnus dux Alberti pater Bremensibus bellum indiceret: hoc si faceret, obsequiis se apud ducem compensaturum. Recusabat dux, donec intelligeret quid inde speraret, effecturū se comes pollicetur, vt filius eius Albertus archiepiscopatum assequeretur. Hoc, inquit ille, si effeceris, faciam quod hortaris. Egit comes apud Godfridum archiepiscopum, & ille apud capitulum, vt consentirent: sed Mauritius de Oldenburg comes, iamdudum administrator ecclesiæ, formidinem illis iniecit, quo minùs facerent: misit tamen capitulum duos ex suis ad Albertum, qui cum illo agerent. Transacta res est amicissimè: ducali magnificentia remunerati redibant. Duobus annis apud sedem Apostolicam in Auinione agebatur causa, priusquàm confirmaretur. Vbi innotuit confirmatio duci Magno, cœpit cum capitulo & ciuitate de pace agere. Nunciauerat enim hostilia ciuitati, propter comitem de Hoia. Conuenerant in *Waldesrade*. Ibi dux interposita compositione, compleuit rem omnem inter comitem & ciuitatem. Magno ibi splendore feruntur paruisse Bremenses, multis militaribus ad iter conductis, & ex ciuibus iuuenes conspicuos habitu & armis instruebant. Ergo productis literis confirmationis pro Alberto filio, capitulum contradicere non potuit: homagium à ciuibus pro illo deposcitur. Responsum est, durare adhuc sacramenta quæ Mauritio præstitissent: quæ nisi priùs laxarentur, non possent alii obligari. Mittitur ad eundem Mauritium legatio, vt ostensis Apostolicæ prouisionis literis, cum mansuetudine duceretur ad parendum mandatis ecclesię. Ille vbi vidit, admiratione aliquandiu mutus stetit: inde infremuit, non hoc deposcere Bremensium à se beneficia, sua in illos merita. Quid multa? flecti non potuit, legatio vana fuit, ad arma concurrit senior Magnus cum filio, obsidet arcem Vorda: ibi instituta oppugnatione, aliquot cadunt militares. Post multa paciscuntur, vt Mauricius cedat arcibus ecclesiæ, remittat iuramenta Bremensibus: arcem Hagen illi, quoad viuit, permittant. Quibus ita compositis, toto armorum splendore tenditur Bremam: euocatur ciuitatis consilium ad præstandum confirmato homagium. Emittunt duos consulares camerarios, qui consilii nomine sacramenta præstarent. Displicuit forma rei gerendæ principibus: sed quum cōsuetudinem aliam non inuenirent in loco, abierunt contenti. Redditur illis promissio sigillata de seruandis

uandis libertatibus,& priuilegiis illorum. Introducitur archiepiscopus magno armorum splendore in vrbem,& ingenti apparatu excipitur, sacris concinentib. per ecclesiam,& conuiuiorum apparatu cunctis magnificè perstrepentibus.

CAP. 3. *In Bremensi populo diuisio.*

IN vrbe Brema per eam tempestatem viuebat & vigebat adhuc in populo grauis illa diuisio, quæ Grandis societas dicebatur, opponens se consilio publico, pro indictione collectæ ad redimẽdos ciues captiuos, quos adhuc retinebat comes de Hoia. Senatus cum mercatoribus & magna ciuium parte indixit & subiit collectã: seditiosi non contenti recusare, ad arma conclamabant, productis de naui quisque sua banneriis pro signis militaribus, plebem vocant ad arma: cõcurritur in domos consularium, quæruntur ad mortem, ensibus scrutantur tumultuantes in abditis locis. Senatus immisso deforis armatorum præsidio, vrbis portas iubet serari. Dant signum è turri, ad arma vocantur boni ciues senatui inhærentes: iam versa fortuna, requiruntur seditiosi: compræhensi, ad iudicium publicũ perducuntur, datur sententia in eos sanguinis,& vt confiscentur bona, cæduntur gladio qui capti sunt, alii proscribuntur. Decem & octo erant principaliores, qui aut cæderẽtur, aut proscriberentur: ignoscitur imperitæ multitudini. Sed non erat ibi finis malorum. nam ꝓscripti foris cum archiepiscopo, intùs cum amicis secretò agunt, vt ciuitas in plenas manus,& omnimodam potestatem veniat archiepiscopi. Ioannes Holman insignis latro, diù pirata, in hac tumultuatione secũda principatum agebat. Nauibus impositi multi ex eius complicibus prono flumine desursum introducunt archiepiscopum cum expeditis armatis: proditores de intùs portas reserant, noctu capitur ciuitas. Quum in forum prodiissent, intonuit Holman in medio multitudinis ciuium concurrentium, venisse archiepiscopum, vt nimiam potentiam & violentiã insolescentis senatus domaret, iura restitueret, vnicuiq; sua seruaret. Qui libertatem seruituti præferrent, agglomerarentur lateri eius. Rediisse cũ illo diù peregrinantem ciuium immunitatem. Ea vox simplices multos decepit. Viri boni partim ad arma concurrunt pro libertate, capiuntur, cæduntur, malè habentur qui se non coniungunt archiepiscopo, multi elabuntur. Erat vir consularis, qui neglecta hæreditate propria & priuatis commodis, literas archiepiscopi, quibus promissa ciuitati firmauerat, appræhendit: & illo velut ingenti thesauro animatus, vrbe egreditur. Ingressi, castella firmant opportunis locis in orientali porta, in lapidea domo ad Wiseram inuehunt commeatus vndecunque sumptos: nox plurimos animauit. Orta luce, quum videret populus rem aliter ac promissa sit, per proditores agi, pœnitentia tanguntur, quòd illis paruerint: sed interim silent, quum toto ferè mense spoliis & incendiis vrbs vastaretur: coniurati qui pontificem introduxerũt, consilium inierunt, vt archiepiscopum qualicunque à se conditione dimitterent, quòd onerosus, nec necessarius ciuitati videretur. Multa ei permissa vectigalia, pecunia prompta numeratur, & quicquid poposcit vt abiret, accepit. Abiit,& iam rem omnem proditores in manu habere videbantur, quum interim dilapsi boni ciues, ad comites in *Delmenhorst* atque *Oldenburg* confugiunt. Horum comitum consilio & armis freti, deliberabant, quomodo ciuitatem eriperent de manibus seditiosorum. Secretò mittunt in vrbem ad amicos: docent quid moliantur, quidve poscant, quum omnia constarent ex sententia, iam penè securis proditoribus illis, irrumpunt hi qui antè dilapsi fuere, aucti armis cæterorum. Conradus comes de *Oldenburg* valida stipatus manu, aderat. Qui intùs fuere viri boni, portas reserant: mactantur obuii quique ex seditiosis, capita cæsorum suis cuiusque in foribus appenduntur, fœminæ quæ archiepiscopum iam iterùm ad arma vocasse dicerentur, sine discrimine cæduntur. Holman cum omni familia sua cæsus, insigni spectaculo pendebat ad fores suas. Præfecti præsidiis impositi, pacti impunitatem, discedere sinuntur: ita redempta est denuò ciuitas de manibus perditorum. Vulgus in vtranque partem mobile, quod victoribus solet inhærere, non tunc potuit non timere. Erant ex hoc grege fidentiores, qui legatione omnium suscepta, ad comitem & patres reuersos in vrbem, veniam precabantur imperitæ multitudini: allegabant culpam residere penes consilium publicum: quia non in seueritate, sed mansuetudine rem egissent, aluissent multorum audaciam. Quòd si in tempore

Seditioni quę admodum sit obuiandum.

malis occurrissent, cæsis principibus, non esset in ea mala peruentum. Ignotum est multitudini, renouatum est iuramentum à ciuibus sæpè præstitum, nunquam se aduersus publicum ciuitatis cōsilium facturos. Ita misera ciuitas inter ciuium suorum manus lacerata, ad eam tenuitatem peruenit, quam forenses inimici nunquā inuexissent. Dici non potest, quos sumptus, quos labores impenderunt: æstimationem res non accipit, quæ ad infinitum vadit.

CAP. 4. OSNABURGENSIS ecclesia quum vacaret, facta translatione Godfridi ad ecclesiam Bremensem, quærebatur qui succederet loco & ordine trigesimus sextus. Erant illa tempestate insignes viri canonici Osnaburgenses, Doctor Lubertus Wend, & dominus Arnoldus cantor, contempto seculo, in cœnobio campi sanctæ Mariæ, conuersionis gratia, ordinem Cistertiensem sumpsere: ex quibus in nouitiatu electus D. Lubertus ad ecclesiam Osnaburgensem, renuit, & in religione sacra permansit, Deo inibi seruiens per annos viginti sex. Per hanc moram prouidit sedes Apostolica M. Ioanni Hoed decretorum doctori. Res erat insolita & noua, & ideò sine turbatione fieri non potuit animorum, & tamen quid facerent? digna erat loco persona: non tamen ingressa per ostium solitum liberæ electionis. Habebant autem exemplum proximi domini, Ludouici de Hassia comitis, qui per eandem viam prouisionis Apostolicæ, ad suam Monasteriensem peruenit. Fuit tum in Imperio Romano Carolus quartus Bohemus, qui ecclesiasticæ prospiciens libertati, dedit Carolinam constitutionem, quæ multis seruatur in locis, sub aurea bulla. Prouidit ergo dominus Ioannes episcopus, vt apud suam ecclesiam haberetur. Inuestiuit idem pontifex multos nobiles & militares de feudis ecclesiæ, per manū D. Conradi de *Essem*, decani. Non detrectauere comites accipere feudum de manu pontificis plebeii, tametsi durum hoc videretur militaribus. Vide, quid agit superbia? nobiles viri Nicolaus de *Tekeneburg* & *Suerin*, Baldewinus de *Stenforde*, sumpsere feudum: quorum exemplum contemnere non poterant ministeriales, qui nunc, abolito veteri nomine, dici amant militares: nec ibi contenti, prorepunt vltrà, iam etiam nobiles dici cupientes. Sed reclamat stylus Romanæ curiæ, stylus in cancellariis, qui barones inter nobiles seruant nouissimos. Emanauit hoc tempore sub bulla quadam, cleri secularis reformatio, ad Reuerendissimum D. Wilhelmum Coloniensem archiepiscopum, quam suffraganeis fecit communem, super habitu canonicorum, virgatis sagulis, & moribus improbis. Sed quis legem dat male liberis? Exoritur huic Ioanni turbatio. Fœdus iniit cum militaribus & ciuitate, omisso capitulo, quod ipsum erat indignatione plenum. Non diù durauit ea res. nam ciues aliquot in *Iborg* publico iudicio condemnati, furcis sunt necati: nec diu pòst confessus est pontifex, citra suum consensum iniustè rem peractam: vtcunque erat, quia militaribus viris opus erat, illis auscultabat, vsqueadeò vt ecclesiæ arces & oppida alienare cogeretur, quæ res adeò excreuit, vt quum dilapidator rerū ecclesiæ haberetur, opus erat coadiutore. Is erat Theodoricus de Marca comes, frater Engelberti strenuè gubernabat, multa recuperauit, optima instantia rem gerebat: sed implicitus bello cum Mindensibus, multis suorum cæsis capitur, diu tenetur, donec fratris armis in libertatem restitueretur. Interim Ioannes episcopus, coadiutore omnia gerente, quiescebat. Docere curabāt plebeium hominem viri militares, quid esset in eorum medio principari: aliud esse, apud sedem Apostolicam multa agere, scholasticis doctrinis pollere, quàm versari inter arma, prouinciā gubernare, viris ministerialibus permisceri, adeò vt omnia illorum agantur arbitrio. Igitur Ioannes posteaquam per annos sedecim, ecclesiæ qualitercunque præfuisset, concessit in fata.

Ex malis duobus minus eligendum.

Constitutio Carolina.

Non omnes docti ad imperandum idonei.

CAP. 5. MINDENSI ecclesiæ post Theodoricum translatum, præficitur nobilis vir, dominus Gerardus, comes de *Scowenburg*, nepos ex fratre prędecessoris sui mediati, intercedente solo Theodorico proximo. Erat eius ecclesię pridem thesaurarius: & quum ageret in pontificatu quietè, incidit ei spiritus nescio quis, videre terram sanctam, adorare in loco vbi steterunt pedes Domini, quæ est pars fidei. Nam pugnare pro recuperāda iam non poterat, versa in desperationē recuperatione. Et tamen cum Adolpho fratre iniit longæuam peregrinationē. Poterat nobiles viros sa

pta

pra Christianam deuotionem inuitare recordatio Maiorum, qui pro Christi honore diu ibi pugnauere, fortemque diu operam nauauere, præsertim III. Adolphus: quem primùm rex Daniæ, posteà verò Henricus dux Saxoniæ, cognominatꝰ Leo, Holsatia deturbauere. Ille verò se consociauit Henrico Imperatori VI. primi Friderici in expeditione terræ sanctæ pereuntis, filio: à quo inter primarios duces missus in Asiam, ea gessit magnifica, quæ partim sunt in nostra Saxonia, adeoq; Imperatori conciliatur, vt eius opera in Holsatiam reponeretur: sed tamen ibi non remansit, iterùm extrusus à Danorum rege Canuto, & consedit vltra Albim, assequutus comitatum Stadensem, quo tempore vetus monasterium fundabatur, & extant literæ fundationis ab eodem Adolpho donatæ, tanquam Stadensi comite. Sed hæc per transitum rememorata sufficiant: nam pleniùs continet nostra Saxonia. Gerardus ergò pontifex, memoria huius sui prouocatus abaui, poterat inflammari ad videndam terram sanctam: in qua nil tum potuit fructificare ampliùs, quàm vt Christianam exerceret deuotionem: quod ipsum nonnihil est in sancta religione, licet perfectionem non afferat. Ego consentio sermoni, qui iam exiuit in prouerbium: Qui multùm peregrinatur, rarò sanctificatur. Qualicunque tamen deuotione profectus, neque ipse neque frater, quò cupiuere, peruenerunt. Morte enim correpti in mari, decesserunt, voluntatem cum conatu perficiēdi, Domino in factum reputante. Nauigant eò principes nostri temporis & militares, vt cingulum ibi desumant militarem: arbitrati, ipsum quod est, fortis esse viri, hoc muneris petere tanto periculo, per magna maris discrimina, per barbariem hostium Christiani nominis: & obtinuit consuetudo, estque moribus receptum, vt non minùs habeantur aurati equites (quos vulgò solos appellat milites) quàm si in acie victores constiterint. Potuit ea res quoque fratres memoratos inducere, vt peregrinationem longinquam inirent: sed longiorem repererunt peregrinationem, &, vt confidimus, feliciorem, vnde reuersuri non sperantur: nec cura remansit inuisere regionem iterùm morientium, qui iam felici peregrinatione peruenere in terram viuentium.

Peregrinationes.

Milites aurati

CAP. 6.

SVERINENSIS verò ecclesia per hæc tempora crebriùs mutans pontifices suos, propter breuem vitam aut translationem, mortuo Rodulpho, accepit pontificem, insignem virum, Fridericum: qui si nobilium aut ministerialium fortè esset origine, non taceretur familia eius: nunc quoniam siletur, plebeium origine virū, sed maiori virtute præstantem, debemus accipere, qui decem annis non mediocri laude præfuit ecclesiæ suæ. Per cuius tēpora quum iterùm Brandenburgensis Marchia redisset, velut vacuatum beneficium, ad Imperiū, ipse Carolus eius pro se possessionem accepit, vni filiorum inde consulturus. Nam Otto eiusdem Imperatoris gener, Marchiam accepit qualicunq; titulo, ab Romulo, Ludouici quondam Imperatoris filio. Is verò quum Marchiam parui duceret, socero illam permisit, vt ferunt alii, acceptis sex arcibus satis bonis. Tum verò in eam versus Imperator, cœpit incolere, delectatus Albi flumine, qui ex Bohemia sua missus, præterfluit Tangermundæ arcem cum oppido egregiam: quam crebriùs inhabitās Carolus, miris modis donauit. Extat hodie, vt memorant, Imperatoria maiestate digna mansio, camera stellis ac fulgentibus gemmis mirum in ordinē distincta, quam ille princeps magnificus sibi suisq; adornauit. Dedit aliquando operam, vt amnis iste nauigabilis, portaret ex Bohemia naues, quibus merces omnigenæ deueherētur in mare: multas eius generis extrui iussit rates. Timuere, qui ad ripam eius fluminis accolūt, præiudicium non mediocre sibi fieri, Magdeburgenses in primis, qui etiam præsumptæ libertati suæ frena iri impositum arbitrarentur: sed vertit rerum cursus principis animum aliorsum, vt obliuisceretur mercaturę. nam filio eius post se, Romanorum Imperium mercari contendit, infinito eius Imperii detrimento: quod in Wandalia & Saxonia questi sumus. Sed nunc alias res exequimur.

CAP. 7.

MAGDEBVRGENSIS archiepiscopus de ecclesia sua non satis quietus, q, multa cerneret sibi aduersari, neq; mores satis congruerent Saxonum viro Bohemo, versuram fecit: & approbante summo pontifice, cuidam Petro in Bohemia episcopo, permisit Magdeburgensem, recipiēs quam ille pridem tenebat in regno,

multam priùs gazam cumulauit, quod constat. Multas arces, agros, oppida, prędia, quæ ecclesiæ vndecunque obuenerant, ille distraxit: nemo tamen ambigat, ibi capitulum & ministeriales adhibuisse animũ & oculum, ne in priuatos archiepiscopi thesauros ea pecunia perueniret. Potuit aliquantam inde desumere, quam iustis rationibus impendisset. Decem numerant magnorum comitum dominatus, quos ille tum velut ecclesiæ inutiles, magis verò damnosos, distraxisse memoratur. Sed quis credat ita dormisse cæteros, vt ille solus rem contrectarit? Hoc certum, abiens Albertus nonnullas ecclesiæ preciosas secum reliquias auexit, caput D. martyris Sebastiani, digitum sancti Mauricii, & id genus nonnulla alia. Nam & brachium diui Philippi apostoli dicitur auexisse. Petrus autem Bohemus, ex episcopo factus archiepiscopus, authoritate legati apostolici, tum in prouincia agentis, præfuit Magdeburgensi ecclesiæ annis nouem: redemit tamen arces duas per prædecessorem pignoratas. Sed neq; illius mores, vtpote qui & ipse Bohemus erat, indigenis congruebant. vnde & ille de ecclesia respiciens in patriam, Ludouico Turingo, qui tot episcopatus mutauit, infelici fato, authoritate Apostolica permisit archiepiscoparũm istum: ipse reuersus in Bohemiam suam. Hoc est illud tempus, quo Luneburgenses diù conflictati cum duce suo iuniore Magno, quum multa ab eo & satellitibus eius paterentur, libertati suæ grauia & onerosa, arcem effregere montosam, & eodem anno immissos furtim septingentos, quorum erat ductor de Homburg baro, qui oppidum pro duce occuparent, cecidere, cepere, vinxere, nullo ex vniuersis abeunte. Biennio pòst idem Magnus prælio occurrit Ottoni de *Scowenburg* comiti: & manu collata, cæsus est in acie, præliatus antè fortiter.

CAP. 8. VERDENSI quoq; ecclesiæ per illa tempora præficitur, dum Gerardus transfertur ad Hildesemensem, memorabilis vir, Henricus de *Langen*, ortus oppido Luneburgensi, decenti & bona familia, ordine pontificum in illa ecclesia quadragesimus primus, sedit annis octo. Erat autem antè præpositus virginum in Lune, canonicus Verdensis ecclesię pius quidem, sed tepidus, qui nullo feruore ad rem ducebatur: sed modestè rem inceptans, crebriùs intermittens. Sed sunt casus, in quibus neq; modestia, neq; mediocritas prosunt: nisi feruescas, nisi omni instantia rem vrgeas, sæpè non procedit. Sui sanguinis erat zelator maximus, si posset omnes sui generis magnificare, id verò præ cæteris eximiè studebat: sed tamen in re non bona quomodo potuit magnificare? Studium verò est quod prædicamus. nam exitus ante conspectum est. Post eius ex rebus humanis excessum, arx Rodenburg propinquis suis commendata, in alienas manus peruenit. Decimæ ecclesiæ & multa alia suis propinquis commendata, de manibus sunt elapsa: nec facilè, nisi magno labore & sumptu, poterant recuperari. Videlicet pigebat ministeriales viros, in ea re per episcopum posthabitis vrbicis, quòd non illorum fidei fuerant res permissæ, qui soleant arcibus & prædiis custodiendis ante alios præponi. Ergò qui non ipsi abstraxere, auferentibus ad minùs fauerũt, aut non restiterunt. Qua dissimulatione res ecclesiæ multipliciter perierunt, vt esset successori labor eximius ad ea recu-

Res gerendæ qualem requirant animum

1380. peranda. Excessit autem rebus humanis ad annum Christi millesimum trecentesimum octuagesimum, tumulatus in pace Christi apud ecclesiam suam mẽse Ianuario, die sanctorum Macarii & Emerentiani.

CAP. 9. RACEBVRGENSI verò ecclesiæ per eandem tempestatem post Wipertũ præficitur vir memorandus, dominus Henricus, natus ministerialium de *Wittorpe* honesta familia: præfuitq; ecclesiæ suæ cum summa laude & industria. Transiit eius temporib. Imperator Carolus quartus profectus ex Marchia, sedula tum mansione sua, inuisere vrbem Lubicam Imperialem: & quum pertransiret terminos ecclesiæ Raceburgensis, obuium ibi habuit pontificẽ gratulantem de præsentia maiestatis suę, & in prędiis suis excipientem pro dignitate, quum exhiberet quicquid ex tempore posset. Exhilarabat Imperatorem alacritas viri, quum munera & obsequia sua benigno vultu duplicaret. Imperator autem vicissim annuit postulationibus eius, priuilegiis & immunitatibus cohonestans eius ecclesiam. Quæ reperit collata priùs à Cæsaribus superiorum temporum, confirmauit: quę non habebant, exhibuit, & donauit, vt non frustrà se impendisse operam, laborem & sumptum

videre-

videretur episcopus. Arcem Stoue primus iste à fundamentis erexit, quamuis eam non in fundo ecclesiæ, sed ducum Magnopolensium erectam ferant principes Magnopolenses. Vtcunq; fuerit, patiuntur episcopum frui possessione, certis & inter eos conuentis conditionibus. In arce quoq; ecclesiæ præcipua Schonenberge, insignem quæ extat, turrim erexit. Quo tempore Imperator Carolus oppugnabat Erphordiam, pro Ludouico Misnensi & Thuringo, ad ecclesiam Mogūtinam, quam ambibat, sed non est consecutus. Adolphus de Nassow competitor eius se continebat Erphordiæ, & ecclesiam finaliter obtinuit. Tonuit Carolus ad mœnia vrbis, & forti exercitu minabatur, quadraginta millia cum auxiliaribus principibus fertur in armis habuisse: sed tum nihil profecit, nisi quòd villas & vineas omniquaq; exureret. Adolphus ad ecclesiam electus, in ea ad finem permanebat. Interim se Ludouicus in Bambergensi continebat.

LVBICENSI verò ecclesiæ vacanti, prospexit in Auinione, præueniens electionem, aut cassans de suæ beneplacito voluntatis legitimam assumptionem, quā de suo decano faciebat ecclesia in capitulo Lubicensi: deditq; fratrem Nicolaum de Misna, Priorem & lectorē in conuentu Lipsensi, Mersburgensis diœcesis. Quid facerent patres aduersus pontificis summi prouisionem? Concorditer elegerant dominum Ioannem Cleendenst, decanum ecclesiæ suæ, virum pontificio dignū. Qui quum ipse ad papalem curiam iter arripuisset, primùm contendit ad Imperatorem, literas ex eo commendatitias accipere ad summum pontificem: quòd nonnihil familiaritatis contraxerat cum eiusdem Imperatoris familia, dum ille proximè Lubicam applicuisset. Tum didicit certa relatione in vrbe Pragensi, ecclesiæ Lubicensi iam esse de dicto Nicolao prouisum. Cōuerso ergo itinere, Lubicam repetebat, sciens frustrà se niti aduersus Apostolicam prouisionem. Sed iste Nicola⁹ quum ad ecclesiam suam Lubicensem peruenisset, non sibi tantoperè complacuit in ea, maiorem enimuerò spem conceperat de illa, arbitratus ciuitatem Lubicensem temporali eius dominio pertinere: quod quum secus reperisset, grauiter sibi indignatus, quòd non antè perquisisset rerum qualitatem, vt non tanti laboris & sumptuum impendia fecisset: quum tamen esset consecratus episcopus, est translatus ad ecclesiam posteà Misnensem. Hoc est illud tempus, quo moriente ad vrbem Romam Gregorio vndecimo, qui curiam reduxisset in eam, graue & execrandum schisma in ecclesia exortum est, quum Gallici cardinales propendentes in Galliam suam redire, improbabant electionem Romæ factam de Vrbano sexto, Italico homine: secedentes vrbe, nouam instituere electionem ex suo numero, præferentes Gallicum pontificem, dominum Robertum de Gebennis, appellantes eum Clementem septimum: quumq; eo festinauere in Auinionem redire. Et continuatum est schisma pessimum & subtile, in annum vsque quadragesimum, de quo plura infrà dicemus. Cap.10. Schisma.

SVERINENSI autem ecclesiæ tum præerat memorandus vir dominus Marquardus, Beerman cognomēto, vnde plebeium origine accipimus: electus per capitulum, & per archiepiscopum Bremensem confirmatus. Sedit in ecclesia annis solis tribus. Quo tempore, vacante Apostolica sede per mortē XI. Gregorii, qui curiam Auinione reduxerat Romam, parabatur Romæ conclaue, vt moris est: & interim cardinales partim inter se tractabant de persona eligenda, & diuisi apparebant in duas partes. Ex vna erat Gebennensis, Glandacensis, Britaniensis, Lunensis, & de Aluario cardinales: qui de Italia sibi tres consciuerant consortes votorum, Florentinum, Mediolanensem, & Vrsinum. Ex alia parte, erant Lemouicensis, Vinariensis, sancti Eustachii, de Agrifolio, Pictauiensis, & maioris monasterii cardinales, qui traxerunt ad se cardinalem sancti Petri. Primi voluere papā ex ordine Gallicorum, alii Italicum, & quum cernerentur partes penè æquatæ, quòd neutra poterat alteri præualere, quia in neutra erant duæ partes vocum, prout iura disponūt: iam antequam conclaue ingrederentur, cogitauerunt necesse fore, eligere aliquē extra cœtum & collegium cardinalium, & ambæ hoc inter se secretò agebant. Visum est vtriq; parti, ad hoc aptissimum dominum Bartholomæum, archiepiscopū Barensem. Quidam tamē inclinauere in dominū Martinum de Caluis, decretorū Cap.11.

Doctorem, referendarium domini papæ Gregorii: sed quia ille aberat, & iuuenis ætate, minor etiam ab annis videbatur illo pontificatu, conuenere vt eligerent dominum Barensem, quia esset vir literatus, honestus, Deo & religioni deditus: sciēs practicam cancellariæ Apostolicæ, quia erat vicecancellarius, & nouit omnē cursum & stylum curiæ. Hoc inter se partes diuisim agebant, altera nesciēte, prout ambæ fassæ sunt, electione iam facta. Quumq; die Mercurii septimo, mensis Aprilis, tam conclaue intrare disponerent, & magna esset serenitas aeris, ecce subitò tempestas oritur, & ictus tonitrui durissimus tectum palatii Apostolici percussit, & vsque in pauimentum signum deferens, quasi certum perturbationis ecclesiæ præbebat indicium. Quumq; cardinales post meridiem cum sonitu instrumētorum musicorum conclaue intrarent, Romani magno clamore postulabant papam Italicū, non Gallicum: non erat clamor vrgentium, sed precantium, quod gestibus apparebat. Die postera hora tertia per conclaue cardinalibus ambulantibus, quidam eorum colloquia inuicem serentes, vt erat res agenda omnium maxima, constiterūt. De parte quoq; altera & ipsi inter se conuenerunt, de re loquentes: & post interuallum inuicem sibi significabant, quòd in dominum Bartholomæum vtriq; propenderent. Attraxere ergo sine discrimine partium in eandem sententiam. Sedeamus ergò, inquiunt, ad eligendū. Et statim consedentes, emisere vota, & concordabant in dictum dominum Barensem, sine aliqua impressione. Et hoc quidam cardinales reuelabant secretò amicis suis, eodem vesperi quo conclaue exierunt. Sed cardinales timentes quòd electio illa displiceret Romanis, noluerunt eam statim publicare: quare ordinauere mittere certas schedulas vnius tenoris, nonnullis prælatis Romæ morantib. Italicis, archiepiscopo Pisano, archiepiscopo Barensi, Episcopo Nucerino, & Abbati montis Cassini, venirent sigillatim secretò alter sine altero, ad ardua negocia quæ in conclaui emergerent. Quibus venientibus, cardinales ibāt ad prandium, quisq; in cellam suam: & prædicti prælati collocati sunt in camera parlamenti domus papalis, quæ erat prope conclaue, & ibi prandebāt. Deinde circa horam nonam, dum silentium tenuerunt Romani à clamoribus, dixit cardinalis sancti Petri cæteris: Ecce, domini, modò nullus clamat de Romanis: sedeamus, & iterum eligamus dominum Barensem, ne posteà dicatur quòd electio fuerit impressiua. Et iterum consederunt, eligētes eundem. Deinde circa horam vesperarum cardinales exiuerunt conclaue, non audētes detegere electionem propter populum Romanum. Tunc Agapitus de Columna, episcopus Vlysbonensis, capellanus cardinalis Gebennēsis, familiaritate fretus, alloquitur dominum suum: Multi, inquit, multa loquuntur de facta electione. Cui cardinalis respondit: Domine Agapite, si vultis liberare ecclesiam, vadatis cum comitiua vestra, quia magnum est nomen vestrum in hac vrbe, magna cognatio, dignissima familia, multa vobis ad populum inest authoritas: custodite diligenter hac nocte dominum archiepiscopum Barensem, qui est absconsus in palatio papali, illum elegimus, ille est verus papa, licet populus credat & cupiat cardinalem sancti Petri prouectum. Hoc enim insusurratum est, ab nescio quo, Romano populo, cui iam omnis cognatio sua magnum exhibuit honorem, & populus spoliauit ex more domum eius: quamuis ille respondit omnibus, se non electum. Inde idem cardinalis se intùs ornauit, & ad arcem Sagoroli se transtulit. Dominus Agapitus fecit quod monuit cardinalis: sed ibi sistamus.

Prodigium.

In pōtificem electi, dom⁹ spoliari solita.

CAP. 12. LVBICENSI ecclesiæ iterùm viduatæ per indignantem abitum fratris Nicolai, secretarius domini Caroli Imperatoris, Cōradus de Gisenheim, surrogatur, ignorante capitulo, cùm dictus frater secretiùs cum illo ageret, vt curaret ille sui translationem secum ad aliam. Dimisit ille ecclesiam Lubicēsem, & facta est prouisio per pontificem, ignorante capitulo. Venit in ecclesiam, & sedit annis octo, quum interim capitulum Lubicense secundo elegerit, quem antè, dominum Ioannem Clcendenst, decanū suum: sed reuertamur ad exequendū negocium electionis summi pontificis, quia nouum erat & ponderosum. Die Veneris primo manè, dominus Barensis, quum iam illi innotuisset de se facta electio, misit pro cardinalibus tam in vrbe quàm extrà, ad solennizandam electionem. Quibus venientibus, electus

Electi Papæ ad Cardinales oratio.

electus dixit Cardinalibus in effectu: Domini, & patres reuerendissimi, quia dicitur quòd me immerentem elegeritis summum pontificem, supplico per nomen Iesu Christi, huius mihi rei veritatem indicate: si per aliquam impressionem factum sit, vel vestri animi proprio motu. Adiurati per nomen Christi, responderunt, & iureiurando firmarunt, quod nulla facta impressione, sed suis motibus liberè, legitimè, iustè & canonicè, concorditer, & quomodo vnquam facta fuerit, concordissimè. Et tunc consedentibus ipsis, cardinalis Florentinus, qui Portuensis erat, ad inthronizationem electi faciendam proposuit hæc verba Apostoli: *Decet episcopum esse*, & reliqua. Quibus finitis, respondit electus: Timor & tremor venerunt super me. Et quum orationem vix inchoasset, cardinales interruperunt verba eius, dicentes: Non esse de more concionari electum, sed sederet quietus in loco constitutus, vt induerent eum papalibus ornamentis. Quo facto, exhibuerũt ei sigillatim papalem reuerentiam, osculando pedem, manum, & os: & impositum est nomen Vrbano sexto. Quibus expletis, exhibuerunt illum visendum omni populo, & per literas suas regibus & principibus Christianis: & prælatis multis intimauerunt, quòd dominum Bartholomæum archiepiscopum Barensem, papam elegissent. Deinde die Paschæ, quæ tum erat decima octaua mensis Aprilis, ordinato suggesto ad primas portas basilicæ S. Petri, solenniter eum coronabãt, deduxeruntq; eum in Lateranũ cum omni, & qua poterant maxima omnium festiuitate: ibiq; peractis solennibus, reduxerunt eum in palatium papale, apud sanctũ Petrum. Cardinales quoq; impetrarunt ab eo pro se, familia, & amicis beneficia & officia: absoluiq; ab eo in certis casibus, tanquàm à vero pontifice, humiliter postularunt, & permitti sibi remissionem omnium peccatorum, prout fieri solet in creatione summorum pontificum. Nam & Cardinalis Glandacensis impetrauit ab eo episcopatum Ostiensem. Deinde D. Vrbanus quum esset vir seueræ industriæ, cœpit cardinales increpare, & exasperare de multis, & præsertim cardinalem Ambianensem, qui venerat de Tuscia. Quam rem ægerrimè tulere patres: & processit ea res ad acrem verborũ contentionem cum cardinali memorato, in præsentia aliorum. Et respondit cardinalis Gebennensis in hunc modum: Pater sancte, vos facitis modicum honorem cardinalibus vestris, verbis & gestibus, nec eos tractatis honorificè sicut antecessores vestri: & ideò nos fortè taliter faciemus, quòd vicissim à nobis modicum honorem reportetis. Hoc quidam cardinales referebant amicis suis secretò in eorum domibus, postquàm reuersi sunt de palatio. Ex tempore illo de schismate tractabant Gallici cardinales. Hæc sumpta ab Alphonso memorato, de tractatu quem desuper edidit.

Inthronizatio electi papæ.

CAP. 13.

Ioannes de Lignano I.C. prognosticũ.

OPERÆPRECIVM est, nonnulla subnectere ad rem pertinentia, de ortu huius schismatis omnium maximi. Ioannes de Lignano, vtriusque iuris excellentissimus doctor, ea tempestate floruit Bononiæ: vndecunque ille acceperit, solebat de hoc Vrbano prædicere, priusquàm schisma fieret. Hic, inquiens, Papa multos habebit aduersarios, inducentes proditione principatus, retinebit tamen cum lite: & qui deberent esse auxiliarij, erunt aduersarij. Aliquod tamen pro ipso adiutorium veniet ex alto: ipse declinabit multoties à proposito suo, habens semper aliquos exosos & insidiantes sibi. Regnum eius aliquantulum erit diuturnum, & non perdet dominium, sed continuò habiturus est æmulos. Cauendum est ipsi in anno Christi octuagesimo primo, & deinde quinto ipse timebitur: & impedimentum in facto ex ipso erit, non obstante quòd erit bonæ legis & religionis. Erit valde rigorosus, per semetipsum multa expediet, & consiliariorum ministerio non vtetur. Sanus atque saluus ab infirmitatibus erit. Magna fraudulentia aduersarij laborabunt contra eum, & finaliter cadent in persecutionibus suis, & fortè incident in grande infortunium itineris, religionis vel mortis: inter amicos morietur, & extra propriam terram. Innouabit gesta decessorum suorum, de quo non commendabitur. Non erit bonum ei itinerare, licet ipse intendat, mediante religione vel itinere, augere regnum: quod non fiet ex hoc, sed à populo ipsum nesciente. Et auxiliatores impedient augmentum regni. Cardinales non diligent eum, & laborabunt contra eum, maximè qui sunt

de natura Iouis: sed qui sunt de natura Martis, concordabunt ei, & immutabunt voluntatem suam infra præsentem mensem Septembrem anni septuagesimi octaui,& tendent ad concordiam cum eo. Hæc, vt apparet, Astrologus ab astris prædixit. Idem quoque dominus Ioannes de Lignano, iam schismate inualescente, venit Romam,& à domino Vrbano honorificè est exceptus, & multas habuit cum eo collationes. deinde reuersus Bononiam, pestilentia grauissima per Italiam & Germaniam inualuit,& octuagesimo tertio idem Ioannes peste absumptus est. Ea verò quæ de Vrbano pontifice prædixit, ex ordine prouenerunt. Alphonsus autem monachus, de quo suprà diximus, in memorato suo tractatu scribit, quòd post quàm schisma in ecclesiam erat introductum, cuidam in visione dictum fuit: Vrbanus est verus Papa,& sponsus ecclesiæ: sed in regimine suo tenebit modum sine modo. Cardinalibus igitur, vt suprà dictum est, propter correptionem domini Vrbani commotis, cardinalis Gebenensis vnà cum quibusdam aliis in mense Iunio vrbem exiens, in vrbem Fundanam se recepit. Et receptus à comite Fundorum, cum aliis suæ sectæ consortibus cardinalibus, de impugnatione electionis domini Vrbani tractauit. Et tandem tribus aliis ad se attractis, qui vsque in illum diem cum Vrbano remansere, effecit, vt innouata electione, ipse à consortibus eligeretur, & Clementem se septimum appellauit. Inde schisma, quo maius in ecclesia Dei nullum erat, excreuit: & secuta sunt homicidia, incendia, rapinæ, guerræ & destructiones non modò ditionum, sed prouinciarum, & calamitates & errores in longæuum.

Cap.14. Cardinalis Gebennensis, licet fauori dominæ Ioannæ Siciliæ reginæ inniteretur, non tamen audens intra regni illius districtum permanere, cum cardinalibus suis Auinionem se contulit,& à rege Franciæ susceptus est. Quid mirum? inde quoque reges, principes & prælati in Christianismo, sunt diuisi. Rex quidem Franciæ cum vniuerso regno suo,& ferè tota Hispania, & regina Siciliæ, cum maiore parte regni, Roberto antipapæ inhæserunt: Imperator verò Carolus, & filius eius Wencelaus rex Boemiæ, Ludouicus rex Vngariæ, rex Angliæ,& omnia regna Septentrionis, necnon prouinciæ Italiæ extra regnum Siciliæ, regna Cracouiæ & Poloniæ, domino Vrbano subscripserunt. Quidam tamen principes superioris Alemaniæ, cum nonnullis episcopis & collegiis sibi in temporalibus obstrictis, vt Lupoldus dux Austriæ palàm,& quidam nobiles inferioris Germaniæ, Engelbertus comes de Marca, & Adolphus frater eius comes de Cliuis, clam Roberto paruerũt, quòd iam tunc coronæ Gallicæ deuincirentur. Albertus dux Austriæ, principalis, frater Lupoldi, maior natu, domino Vrbano fideliter inhærere non cessabat. Dominus Vrbanus Robertum antipapam cum suis cardinalibus excommunicauit,& cardinalatus honore, beneficiis & dignitatibus omnib9 priuauit,& processus graues contra eos in regnis adhærentibus fecit publicari. Deinde anno suo secundo omnes adhærentes Roberto beneficiis priuauit,& reseruauit illa dispositioni sedis Apostolicæ: & demùm collectoribus & subcollectoribus fructuum, cameræ Apostolicæ debitorum potestatem, tales adhærentes priuare beneficiis, eadem dispositioni Apostolicæ reseruando, prout commissio & subdelegatio episcopi Wormatiensis collectoris per prouinciam Moguntinam vndique dispersa continebat. Eodem anno secundo petitus veneno acerrimo idem pontifex, æmulorũ suorum procurante liuore, languebat, vt penè ab omnibus qui adstiteranr, mors vicina esse crederetur. Innixus autem verbo euangelij, *Si mortiferum quid biberitis, non nocebit:* liberatus est toxico, non sine dolore maximo, sed sine adhibito remedio. Populus autem Romanus non longè pòst ab eo volens, nescio quid, quod negabatur, armatus petit palatiũ: minatusque, ni fierent quæ poscerent, omnia subuersurum. Vbi audiuit aduentare tumultuantes, iubet parari cathedram pontificalem ad ingressum atrij, resera riq; portas palatij. Sedet infulatus, ingressosq; primos magna stipante & à tergo vrgẽte turba, vultu truculẽto reuerberãs, Christi verbis increpitat: *Quem,* inquit, *quæritis?* Illi qui faciem viderant confidentis, muti & immobiles cõstitere, obnixi prementibus à tergo,& pacati redierunt, qui venerant truculenti, paucis eius verbis & reuerentia pontificalis adspectus conterriti.

Seditio per Vrbanum papã composita.

Cap. 15.

Ioanna regina Siciliæ quum audiisset Barensem archiepiscopũ factũ Romanũ pontificẽ, gaudio gauisa est, & omni genere triumphi per vrbes & agros festa iussit omnes solennitate triumphare, quòd pontificem haberet Neapolitanum genere, qui nutus eius sequeretur. Sperabat enim, quòd pontifex nouum maritum suum, Ottonem ducem Brunswicensem, ex Transsyluanis, qui diu in Italia militauerat, & iam reginæ toro admissus esset maritus, regẽ Siciliæ & Hierusalem cõtra Gallos & Vngaros declararet: idq; apud eum seriò egit per nuncios. Sed quoniam hæ nuptiæ nõ ex sententia principũ erant, & illa iam annis aliquot spem prolis dare non poterat, pontifex nõ ignarus rerũ omniũ, reginæ desideriũ non audiuit. Inde versa est indignatio mulieris, in pontificem. secuta execratio. Perfecit, vt deinde Roberto mulier faueret, sperans per illũ consequi, quod ex Vrbano nõ poterat. Differebat eam verbis Robertus, quãdiu erat in regno eius, quia opis eius indigus videbatur: excreuitq; per regnũ diuisio noua, & in ipsa Neapoli turba erat, clamantibus aliis, Viuat papa de Roma: aliis verò, Viuat papa de Fundis. Vltrà etiã progressa cõtentio, processit ad arma. Secuta sunt homicidia & proscriptiones. Papa Vrbanus malignitate reginæ comprobata, eam per solennem sententiã excommunicauit, deposuit, omni iure, si quod haberet, priuauit in regno, subiiciens illã maledictioni. Carolo autem Duratio, filio regis Vngariæ, regnũ subiecit, quòd paterno genere respiceret in illud: erat enim natus fratre Roberti regis, qui partẽ habuere Carolum II. Neapolitanũ regem, illiq; iniunxit, vt sententias à se latas in Ioannam exequeretur. Rex igitur Vngariæ iamdudum contra reginã Ioannam ægrum gerens animũ, quòd Andream fratrem eius, primũ eius maritũ, regem Neapolitanum, in Auersana ciuitate in palatio strangulatũ, & fenestra proiectum in hortis reperere mortuum: quam necem reginæ, generalis fama, imputabat. Licet autem eundem fratrem suum magnificè vindicauerit, ad eiusdem tamen reginæ exterminiũ vehementior incubuit. Carolus ergò exercitu conscripto per Italiã, contendit Romã, ibiq; Vrbano pontifici præstito fidelitatis iuramento, coronam regni Siciliæ de manu pontificis cum regia consecratione suscepit. Ita profectus est in regnum. Regina dum aduentare Carolum audit, cõsternatur. Otto autem maritus, agmine suorum expedito, obuiam proficiscitur, obsessurus angustias per quas solas erat venturo transitus. Sed erant in agmine eius nõ satis illi fidi, qui suaderent paulisper ab angustiis discedere, vt ingressos Vngaros à tergo adoriretur. Ille Germanorũ more non præuidet insidias malè consulentiũ: fecit quod monitus erat. Interim transiens fauces Carolus, inter vrbem Neapolitanã & exercitum hostilem quum medius esset, arbitrium habens, aciem ne cõuerteret in sequentem hostem, an ad oppugnandam ciuitatem contenderet, placuit ciuitatem recto itinere petere: & erat apertis portis, quòd nihil hostile formidaret, Ottone cum exercitu foris, vt sperabant, omnia tuta præstante. Ingreditur Neapolim rex Carolus, & ad oppugnandã arcem, cui regina inerat, recta cõtendit. Secutus agmine citato Otto, videt hostem ante se ingressum patentem ciuitatem: ingemiscit, & consiliũ damnat post factũ. Castellum sancti Erasmi in monte ad Neapolim petit cum agmine, sumpturus cõsilium ab euentu. Interim Carolus arcem reginæ omni genere impugnat. Missilia multa iacit, frangit turres, deformat mœnia, quatit muros. Tormenta grandia, quibus vasa humano stercore, cruore, membris cæsorum plena mittit in arcem. Non tam lædere poterant grauissimi ictus murorum præsidia, quàm fœtor & abominatio terruit insidentes. Durauere tamen, tolerantes animo forti obsidionem. Otto verò dux, vbi incidit aquæductus ad vrbem, laborare fecit à siti vniuersam ciuitatem: sed interim miseratus reginam, quòd in angustiis oppugnationum laboraret, cogitauit quibuscunque viis, occupata ciuitate, opem ferre obsessis. Armato exercitu suorũ, eques cum equitibus, montem descendit inexplorato: iam enim Carolus pedites suos in vineis & casellis abscondit in eos vsus, vt insidiarentur descendenti agmini. Igitur vbi ad pedem peruenere, inter angustias equites Ottonis depræhensi, & circunfusi a peditibus, nullo se poterant armorum genere tueri: lanceis vsus nullus, equis nulla excursio, arcus videbantur inutiles. Ibi captus Otto, in manus Caroli peruenit. Regina vbi audiuit casum mariti,

Vulgus amici sui utilitate probat.

Regnum Siciliæ in Carolũ Duratium translatum.

iam cui se seruaret, quem expectaret ereptorem non habens, in gratiam se contulit victoris Caroli.

CAP. 16. REGINA in carcere mortem obiit, siue cruciata de morte Andreæ mariti sui, siue fame seipsam excrucians, ita finierit, incompertum: Otto seruabatur, nō enim erat, quod illi ad mortem meritam obiiceretur, vir militaris militariter se gerens, quum in eo complaceret reginæ: dux visus est non impar talis fœminæ toro. De Andrea autem primo eius marito, cur interierit, ita fama ferebat: Quum primùm esset Ioannæ toro coniunctus, regnumque administraret, iustam reginę iram incidit, quòd germanam eius venustissimam puellam, quæ Duratij tenebat principatum, Andreas plusquàm reginam amans, furtim se illi cōiunxerit, & impleuit vterum puellæ prægnantis. Id quum renunciatum esset Andreæ, misit illam in regnū Vngariæ, peperitq; euoluto tempore filium, hunc ipsum Carolum, Duratium inde vocatum. Regina zelotypiæ inflammata furore, & suam & sororis iniuriam vltura, armatur in maritum. Carolus victor festa agit: spargit etiam pecunias, vt in lętitiam soluat vniuersos: verùm hæc initiò. Secuta est autem in regno disturbatio, quòd non idem sentirent vniuersi. Erant plurimi cōmiserantes reginæ casum, sed initium commotionis à Neapolitanis, qui exitiali odio persequebantur Germanos Ottoni militantes, petebant ab nouo rege, vt captiuos Teutonicos illis permitteret ad supplicium. Durum erat permittere, durius in nouo regno petentibus negare: permittit arbitrium magistro militiæ suæ. Ille ad arcem, qua tenerentur captiui, ducit Neapolitanos, vinctos autem ex Germanis laxat, cuique sua arma permittens, & iubet exire in planitiem apertam: constitere Neapolitano ex aduerso. Tum magister ait: Quia, inquit, viri Neapolitani Germanos poscitis ad suppliciū, permittit vobis rex. Numero longè superatis: capite eos, & pro arbitrio consumite. Frendebant dentibus, sed nemo se commouit: nam malè sibi quisque timuit ab armatis. Poscebant ergò Neapolitani, vt extra prouinciam ablegarentur. Rex paratis nauibus, iussit in secura deuehi. Durabat autem odium in eos quoq; Germanos, qui artibus inter Italos inseruiebant: aliquot inde trucidati, alij à matronis & zelosis viris absconsi, vix seruantur. Sed instabat Carolo labor aliundè: nam Ludouicus Andegauensis, qui se Ioannæ reginæ proximum ferebat, hæreditario iure de regno agendum putauit. Ab suo igitur antipapa coronatus, collecto exercitu grauissimo, contendit in Italiam. Duodecim equitum millia eduxit Francia. Auctus est continuò numerus, vt accurrentibus amicis vndecunque, octuaginta millibus ingrederetur regnum Neapolitanum. Suscepere illum amici perbenignè, agmen eius augentes, quotquot erant quos casus reginæ tangebat.

Germani captiui Neapolitanorum lanienæ subducti.

Ludouicus Andegauensis per Antipapam coronatus, Duratio se opponit.

CAP. 17. VRBANVS interim pontifex quum audiret eam regni commotionem, fretus multorum in regno principum familiaritate, vt pacaret regnum, eò contendit. Carolus rex etsi iureiurando pontifici obstrictus esset, nonnullis capitibus violatis malè sibi conscius, cœpit pontificem ducere suspectum: quòd non tam sui gratia, quàm suorum venerit, insidias illi parabat. Nam in ciuitatem Auersanam vbi intellexit ire pontificem, obuius illi factus, reuerenter descendit, salutat, osculatur manus & pedes: equi freno pręhenso, ipse pedes deducit pontificem in arcem. Sed refragatur eò ire pontifex, vnde posset non suo arbitrio à reditu detineri, declinat in episcopi curiam. Ibi rex suo sumptu cibum iussit apparari: cœnat cum pontifice, discedit sub noctem, quieuit vterque per diem sequentem. Nocte quæ proxima fuit, misit rex qui inuitarent pontificem, vt accedere in regiam dignaretur regem, recusantem etiam adducerēt. Primùm pacatis verbis excusat pontifex ne veniat, quippe noctis horam duxit suspectam. Arripitur, deducitur. Ille excommunicatione cædit ducentes. Contemnitur, ad regem peruenit. Rex illū suscepit dignanter. Triduò cum rege agit in arce, ignorante familia quid sit factum de pontifice. Quarto die procedunt vnà Neapolim. Excipitur pontifex in arce noua: deinde pontifex in archiepiscopi curiam se conferens, solennia Romanæ curiæ ibi peregit, cancellariam disponens, causas iubet expediri. Ad æstatem proximam, Carolus magno exercitu conscripto, procedit in hostem Ludouicum. Desidebant ambo, minitantes inuicem magnis exercitibus: sed non sunt congressi. Papa curiam

in Lucc-

in Luceriam transfert, ipse arcem insedit in Burgo, qui vix octuaginta domos habebat. Curia se partitur vt potuit: non Luceriam, sed miseriam appellant. Papa tamen eo consilio ibi consedit, vt restituta arce, oppidũ quoq; renouaretur. Venerat dies ad prælium constituta, vt semel de regno decertaretur. Ad vicinia deduxere exercitus. Stabant triduo in acie mutuo conspectu, quum nusquam præliũ iniretur. Post triduum, victualium defectu Ludouicus inde deflectit ad munitiora quæ tenebat loca, ibi breui emigrat. Quo mortuo, soluitur dux Otto à ducalibus è carcere, & in oppido sub fide præstita ire iubetur. Rex vbi competit, mittit secretò, qui rapiant, & adducant. Ducales sequuntur, & de manibus capientium virum eruunt, ducem illum suum destinantes. sed non diu cum illis permansit.

CVM Vrbanus ibi diutius in Luceria quàm prælatis par erat, commaneret, feruntur quinq; cardinales in pontificem conspirasse, quòd eum perderent vt hæreticum hominem. Ordinauere quibus viis. Cardinalem ex aliis tentauere, qui deliberandum putauit, & magis magisq; secum reputans, inhorruit: Ecce, inquit, si per quamlibet occasionem detegitur consilium, tu peribis cum cæteris. Ne fortè ab aliis præueniatur, secum constituit rem pontifici detegere. Detexit. Ille clam vocato nepote, principe Capuano, iubet ad diem in armis habere expeditos, capitq; cardinales quinque: sextus adiicitur Anglicanus, quòd sciens non detexisset. Ponuntur ad quæstionem, fatentur, ordinem edicũt, dispergitur corũ familia. Amici tamen corũ, quos non paucos habuere, ad arma concurrunt. Papã circunsident in Luceria. Compertum est pontifici, regem & reginam Margaretam fuisse conscios conspirationis. Excommunicat eos, deponit regno, priuat omni dignitate, interdictum ponit per vrbem Neapolim: qua de re vicissim cognatio pontificis in vrbe malè habebat. Redit rex Carolus, audit quid factum sit: comminatur sacerdotibus vltima, ni Neapoli diuinum impleant ministerium. Recusant, se retrahunt, abscondunt. Religiosi, Papæ minus quàm regi paruerunt, psallentes cum gloria. Interim crescit obsidio pontificis, expugnatur oppidum, diripitur, incenditur, veniunt in manus hostium propugnatores. Scribit interim pontifex amicis. Genuenses decem armatas misere biremes. Raimundus filius comitis de Nola, pontificem tueri & eripere contendit, conduxit thesauris pontificis ingentem exercitũ, cuius, illo nesciente, ductores Carolus ære corrupit. Proficiscitur. In itinere intelligit se prodendum, equum stimulat, eius beneficio cum paucis euadit ad pontificem. Cum eo locutus, discedit, auxilia plura laturus. Proditores memorati principem Capuanum, pontificis nepotem, Carolo regi tradiderunt. Abbas Cassinensis infensissimus pontifici, præerat obsidioni. Is omnes vias obseruans, nihil patitur adduci. Vnde factum est, vt multitudo in arce cum pontifice vrgeretur, laboraretque fame ac siti. Cardinalis de Rauenna, dominus Pileus, legatus pridem de Germania reuersus, Coruetum regebat. Is duabus biremibus adnauigans, Carolo regi blandiebatur, interponens se rebus: sed & iste pontifici cœpit esse suspectus, vnde remeabat inanis. Papa igitur cum suis fame laborabat. Subtraxere se paulatim viri militares, & penè soli remansere ecclesiastici. Durauit ea calamitas in mensem vsq; Iulium. Tum Nolanus comes, & cæteri qui militauere pridem Andegauensi, ingenti conflato exercitu, ducunt Luceriam. vbi intellexere obsidentes, venire qui soluerent obsidionem, tum verò oppugnauere incessabili labore, terribili strepitu: sed nihil profuit. Magno labore per montes venerunt, angustiis occupatis per regios. Soluerunt obsidionem. Papa oneratis bestiis descendit, forte præsidium imponit arci. Proficiscitur Beneuentum: ibique proditio tentatur, sed dissipatur. Biremium ab Genua patroni veniunt ad pontificem; iubentur circunnauigare, vt pontificem accipiant. In itinere milites conductitij de stipendio certificari volentes, tumultuantur, minitãtes Papã ductură Auinionem, ni soluat. Gallici generis erant, de reliquiis Andegauensis. Papa quàm primùm ab eis se liberat, dimittens Gallos & Britones & Italicos, solum Raimundum Nolanum cum fidelibus & Teutonicis stipendiariis secũ retinuit. Magnis & laboriosis itineribus pedestri via peruenere ad littus, circunspicientibus in omni via hostiles incursus: diu non patuere biremes. Post aliquot dies prima antennarum capita

CAP. 18.

Conspiratio in Papam detegitur.

sunt visa:& sex quidem propinquantes suscepere pontificem cum suis, aliæ quatuor in Barensi portu demorabantur. Vario casu nauigabant, iam in Siciliam portu excepti: inde in latus Italiæ: deinde Neapolim & Tyberim præteruecti, peruenere Coruetum, cuius possessionem tradidit Genuensibus in pignus pro precio & salario biremium, quod in quatuor menses excreuerat, ad summam octuaginta millium aureorum, vigesimo tertio mensis Septembris, post varios casus peruenerunt. Ibi exiens pontifex in domum fratrum hospitalis sancti Ioannis, excipitur, cardinalesq; vinctos mittit in carcerem. Hæc, & quæ pauca sequuntur, ad fidem narrationis exhibui, authorem secutus qui his omnibus intererat, & sua manu digesserat quæ vidit, quæq; audiuit: longioribus quidem ambagibus multa interponens, quæ omisi, sed in hanc tamen rerum summam, quam breuiando signaui.

CAP. 19. VENERAT tum quidam Barbatus, qui eremiticam profiteretur, visione, vt ferebat, admonitus, à Deo missus, vir pseudopropheta, ex Galliis: qui Vrbanū interpellauit verbis Dei, vt pontificatum dimitteret, vero pontifici Clementi cederet, alioqui sentiret diuinam vltionem. Interrogabat pontifex, vnde nosset visionem veram, non illusionem phantasticam, neque diabolica esse figmenta. Nihil ille dixit probabile, sed quæstionibus se quibuscunq; offerebat vera locutū. Gemmam insignem præferebat in auro. Hoc non esse eremiticum, quum diceret Vrbanus: ille subsequitur, Eam qui donauit, sanctissimus in Christo pater, dominus Clemens, iussit vt perferam. Eam quum posceret visendam pontifex, tradidit proximè adstanti ex familia: Vide, inquit, si quid est nigromanticum in ea, qua de re te multum aiunt callere. Arreptum deinde hominem iussit carcerari. Abierant duo dilapsi ex his qui cum eo venerant. Subiectum quæstioni eò perpulit, vt fateretur diabolica esse figmenta. Voluit igne sumere de eo supplicium. Rogatus à prælatis Gallicis ne faceret, quòd in omni regno vir esset notissimus, & magnus habitus, iussit vt proxima Dominica omnia palàm, quæ dixisset, reuocaret, seque vanum, mendacem, à diabolo instinctum, audacia fretum, dixisse quæ pridem. Redditis iumentis & annulo, iussit abire: promittentem, quòd in se esset, de vnione ex fide agere. Quo tempore Carolus Duratius, quia Ludouicus Vngariæ rex sine prole mascula obiisset, duabus tantùm relictis filiabus, quarū natu maiorem cum regno Vngariæ Sigismundo Bohemiæ regi, Caroli Imperatoris filio despondisset, contendit in Vngariam: & oppositus Sigismundo, magnam regni partem sibi conquisiuit. Elatus in superbiam, ibi cæsus corruit, relictis paruulis in regno Neapolitano, Ladislao filio, & puella Ioanna. Ladislaus autem quia impubes decessit, regnū in manu Ioannæ filiæ permansit, quæ variis hoc casibus agebat. Otto tum Brunsulcensis dux, Neapolim in potestate habuit: fretus veteribus amicis æmulos multos perdidit, alios etiam captos misit Tarentum. Cùm venisset autem Ludouicus Andegauensis filius, cum exercitu, Otto illi adhærens, magnā regni partem subiecit, ductor factus copiarum sub ipso: sed ad magnam regni spem nunquā est reuersus.

Superbiā primus ad interitum gradus.

CAP. 20. AVSTRIÆ dux Lupoldus illo tempore anni octuagesimi sexti profectus in Suiceros, olim Heluetios, cum omni exercitu suo cæsus occubuit, & omni nobilitate, vsque ad Albertum fratrem, qui solus remansit stirpis propagator. qui etiam proximo anno conuocatis copiis, ad vindictā processit: sed interuenientibus principibus, causa posita in treugas, necdum sopita. Intereà fautores vinctorum cardinalium multa sunt moliti, vt eos eriperent: nam veneno sæpè petitum pontificem subuertere tentauerunt. Quod vbi non processit, etiam armati vi tentarunt eripere. Nocte media ingressi, quum sperarent non omnes in palatio idem sentire, primam perfregere ianuam. Ingressuri, quum iam commoueri custodes in palatio sentirent, retrocessere. Pontifex quum diligētiùs ista scrutaretur vnde essent, duo cardinales, D. Pileus de Rauenna, & de Petra mala, curia abierunt, non expectantes diligentiorem indaginem: vnde se suspectissimos fecere, ad antipapam abeuntes, qui non inuitus eos accepit. D. Pileus pridem legatus per Germaniam Vrbani, scripsit principibus per Germaniam, se magno pridem errore captum, fouisse partes Vrbani: nunc diuina miseratione illi apparuisse veritatem, quam tum præstigiis eiusdem Vrbani, oculos eius fascinantis, videre non potuisset. Illos quoque consu-

Heluetiorum victoria.

consulere animabus suis,& ab his quæ ille præsens disseminasset, prudenter emendati recederent, saniori consilio seriùs, quàm nunquàm, emendati. Sed principes, acceptis literis, risère inconstantiã viri, alioqui docti. Idem tum Pileus, priusquàm Italia cederet, capellum, quem illi Vrbanus honoris cardinalatûs contulisset, in foro publico Papiæ concremauit, Comite Virtutum hoc ratificante, quòd illi Vrbanus nupèr negâsset regni titulum, quem per Lombardiam voluit. Anno sequenti, qui fuit millesimus trecentesimus octuagesimus septimus, D. Vrbanus Genua discessit Romam versus, cùm supra annum illic esset commoratus. Priusquàm discederet, cardinales vinctos, in carcere strangulatos, iussit stabulo infodi. Ità prædicabat qui tum affuisset: quanuis Blondus prędicet, culeo insutos esse mari mersos. Adam cardinalis Anglicus cum eis vinctus, dimittitur, quòd conscius, non approbator fuisset consilii: satis pœnarum in carcere expendens suæ taciturnitatis. De Genua abiens Vrbanus, concessit Lucam, ibiq; per nouem menses stabat: indè verò Perusium, quo ex loco in regnum redire cõstituit, quòd Romæ diffideret. Sed quidam eremita visione admonitus, hortatur vt Romam peteret. Non satis animatus, dubius tamen quid faceret, vidit beatum Petrum in sublimi ad eam partẽ quæ Romam ducit: vidère cum eo plurimi, sed ille iussit, ne, viuente se, cuiquam dicerent. Post obitum eius, episcopus Tarentinus confessor eius palàm dixit in sermone ad populũ, se cum pontifice & multis aliis tum in ea effigie vidisse Petrum in sublimi, qua sculptus adstat ad porticũ Basilicæ. Insigni honore à Romanis est introductus.

Principum Germanicorum inconstantia.

1387.

Cardinales quinque ob coniurationem puniti.

FECIT hic pontifex memorabilia tria post regressum ad vrbem: iubileum de anno quinquagesimo transtulit ad trigesimum tertium, qui sunt anni Christi iubileum prædicantis: tanto enim tempore moratus est nobiscum in terris, statuitq;, vt proximo anno qui esset nonagesimus, & deinceps per trigesimũ tertiũ setuaretur. Sed illum annum non vidit. Secundò decreuit & instituit festum visitationis Mariæ, II Iulii deinceps celebrari: sed Bonifacius IX. decreuit literas. Tertiũ fuit, quòd non obstante interdicto ecclesiastico, in festo corporis Christi possint apertis ianuis diuina celebrari, eo modo quo concessit Bonifacius in quatuor festiuitatibus. Et completũ est quod de festo corporis Christi venerabilis Doctor Ioannes Andreæ ante annos octuaginta prædixit in Clementina, Si dominum: in glossa, super verbo, Relatum. Fecit quoque declarationem super Clementinam, Dudum. de sepulturis, propter varias opiniones & glossas doctorum: cuius copiam, quia paucis innotuit, decisam annotare curaui. CAP. 21.

VRBANVS episcopus, seruus seruorum Dei, dilectis filiis, vniuersis religiosis cuiuscunque ordinis vel religionis, præsentes literas inspecturis, salutem & apostolicam benedictionem. Etsi animarum affectantes salutem, &c. Nos igitur qui ex suscepti Apostolatus officio, &c. vniuersitati vestræ per apostolica scripta in virtute sanctæ obedientiæ districtè pręcipiendo mãdamus, quatenus parochianos diebus Dominicis & festiuis non recipiatis decætero in ecclesiis & oratoriis vestris ad diuina, nec ipsos sine licentia sui sacerdotis ad pœnitentiam aliqualiter admittatis: quum quis alieno sacerdoti iusta de causa sua voluerit confiteri peccata, secundum statuta concilij generalis licentiã prius postulare, ac etiã obtinere debet à proprio sacerdote, vel aliàs sibi primò confiteri, & recipere beneficium absolutionis ab eodem. Aliter nanque ab ipso absolui non poterit, quum duplex in iudicando funiculus, potestatis scilicet & scientiæ, requiratur: quorũ alterum in alieno constat deficere sacerdote. Et ne parochialibus ecclesiis deuotio debita subtrahatur, ante Missarum solennia, ad quæ audienda parochiani prima diei parte in suis consueuerunt & debent conuenire ecclesiis: nequaquam in ecclesiis vestris supradictis solennes eis faciatis sermones, ne propter hos audiendos ad vos confluens populus, parochiales ecclesias derelinquat. Sed nec ad prædicandum ad illas parochias procedatis, nisi à sacerdotibus earũ parochiarũ fueritis inuitati, vel saltem ab illis petieritis humiliter, & obtinueritis vos admitti. Et vt debitus honor deferatur, eodem die quo diœcesanus episcopus, vel alius loco eius solenniter prædicat, maximè in ecclesia cathedrali: nullusq; vestrũm in ea ciuitate vel loco prædicare præsumat, ne salubris prædicationis doctrina ex inculcatione huius-

Vrbani declaratio super Clementinã Dudum de sepult.

modi frequenti, quasi tædium generet, contemnatur. Si verò in casu licito parochianos alterius, ad sepulturam, quam nemo sine iusta & rationabili causa temerè debet eligere, antiquis parentum suorũ dimissis sepulturis, in vestris ecclesiis vos recipere contingat: omniũ quæ obtentu huius sepulturæ fuistis consecuti, medietatem, vel tertiã partem, vel quartam, iuxta felicis memoriæ Gregorij Papæ prædecessoris nostri decretum, & secundũ consuetudinem, etiam non requisiti, infra octo dies à tempore receptionis eorum, episcopo vel sacerdoti, de cuius parochia est assumptus mortuus, exhibere curetis, &c. Si quis verò vestrũ eiusmodi præcepti transgressor prouisionis nostræ extiterit, vel cõtra prædicta aut aliquid prædictorũ venire præsumpserit, præter inobedientiæ vitiũ & excommunicationis sententiã, quã de facto ipsum incurrere volumus, graui suo periculo subiaceat, & nihilominus à loci diœcesano ad præmissa omnia obseruanda, censura ecclesiastica, appellatione remota, districtiùs compellatur, nullis ei contra hoc indulgentiis, aut apostolicis priuilegiis valituris. Datum Neapoli, 11. Cal. Decemb. pontificatus nostri anno septimo. Peruenit autem is pontifex viuendo ad annũ duodecimum, & Romæ decessit, tumulatus in S. Petri Basilica, in capella sancti N. humili sarcophago. Inde postea translatus in ecclesiam, honoratiorem in locum. Hæc ideireò, vt vera videntis narratio confutet voces vanè fabulantium de hoc pontifice.

CAP. 22. PADERBVRNENSIS ecclesia sub Vrbano, moriente Henrico eius pontifice, vacabat, & succedit ei Simon eiusdem ecclesiæ decanus, natus comitibus de *Sterneberg*, impetrauitq; ab eodem Vrbano Papa, & præfuit ecclesiæ in annũ nonũ. Hic vt per archiepiscopum Coloniensem apud sedem Apostolicam promoueretur, quodq; remotum in ecclesiam remisit, eidem archiepiscopo citra consensum capituli sui grandem pecuniam, quam debebat ecclesiæ Paderburnensi, pro eo quòd Henricus prædecessor eius marscallatus officium pro ecclesia Coloniensi magno suo & ecclesiæ suæ onere portasset. Munus autem consecrationis accepit in Romana curia. Reuersus, cum solennitate introducitur, perbenignè suscipitur: de officio autem diuino non magna illi cura fuit, quod vix in omni suo pontificatu in pontificalibus perageret. Intrauit eum archiepiscopo Coloniensi armatus Hassiam, & violata est pax illa quã Henricus prædecessor magno molimine curauit cõcludi, & iurari. Multa permisit suis ministerialibus, quæ alias sinenda non erant. Presbyterũ, quòd ecclesiã vacantem, à sede Apostolica impetrasset, captum perpetuo macerabat carcere. Pulchra nimirũ causa. Dissimulabat capitulũ, quòd idem presbyter aliquando litem fouisset aduersum ipsum. Confœderationes quas alij cum viris principibus facere consueuerãt, ipse vertit ad ministeriales suos, qui aliàs essent illi perpetuo iugo subditi: hos honorabat vt pares. quocirca in eum versi, per contemptũ publicè illi audebant hostilia nunciare. Quumque illos bello persequeretur, obsidens in præsidio *Brobeke*, sagitta percussus in inguine, mortis inde occasionem habuit. Ita vir militari genere natus, dum ministerialibus, suæ originis hominibus, multum indulget, dumq; arma magis quàm sacra prosequitur, finem assequitur, quem solent, iuxta verbum veritatis, gladio depugnantes.

Gladio qui pugnat gladio peribit.

CAP. 23. MAGDEBVRGENSEM ecclesiam post Petrum Bohemum, assecutus est Ludouicus: qui per multas ecclesias ambulabat, quærens requiem, & non inuenit. Comes erat prouincialis Turingiæ, marchio Misnensis, idem qui ante multos annos erat episcopus *Halberstadensis*: quam dimittens, ambiuit Moguntinam magno bello, cui se immiscuit Carolus Imperator: sed eam non est assecutus, ad Bambergensem autem peruenit. Sed cum memorato Petro Magdeburgensi tractans, vsq; eò rem perduxit per amicos, vt voluntate summi pontificis ei permitteret ecclesiam Magdeburgensem, in qua benè inchoauit: nam raptores insectatus est cũ Magdeburgensibus, quibuscunq; locis incrãt. Comites de Werningrode superauit, quędam eorum prędia subuertit, bonamque de se spem prębuit futuræ tranquillitatis. Iam vergebat in senium, & tamẽ iuuenum leuitates, choreas & carmina, more suæ gentis non omisit: plus in eo valebat patrius mos, quàm Christi religio. Ad dies solutos Carnispriuii vocabat ex ministerialibus cum puellis & dominabus in Caluen, vt more gẽtis resoluti, carminibus, choreis, vanitatibus cæteris, lætos eum illo dies

Choreas cum fœminis ducit archiepiscopus

dies agerent. Venerant frequentes: archiepiscopus in primis choreis inerat fœminarum, nulli cedens circulationibus, stridoribus leuissimis & clamoribus. Die lunæ ad horam vesperam, quum mediis in vanitatibus versarentur, apparuit ignis in camera, facilè, si quis anniteretur, restinguendus: sed nemo occurrit. Interpretatũ est, immisisse Dominum cunctis timorem vt fugerent. Igitur ad gradus festinabãt cum clamore vniuersi. Archiepiscopus vix chorea patitur abire, vt cõpesceret populũ: sed immixtus turbæ, nec procedere nec retrocedere quibat. Venêre in gradum tanta pressura, vt mole sua necesse esset dare ruinam. Igitur concidit gradus lapideus, cui imminebant. Ruebant vnà plus quàm trecenti homines vtriusque sexus. Ex omnibus læsus est nemo, præter archiepiscopum, & tres alios. Ille delatus in domum, postera die spiritum efflauit. Ad locum deinde cremationis adspexere. tam pusillum erat incendium, vt puer restinxisset. Hunc inuenit exitum per multas ecclesias transiens Ludouicus, vtinam bona pœnitudine excedens.

OSNABVRGENSEM ecclesiam post Ioannem trigesimum septimum excepit Melchior ex ducibus de Brunswick, prouisione illi facta per sedem Apostolicam. Iam enim illa via inceperãt ingredi in ecclesias, maiori etiam nobilitate illustres. Dubium non erat, si electio fuisset capitulo permissa, Theodoricũ de Marca comitem, adiutorem episcopi sui, de ecclesia optimè meritum, assumpsissent. Sed quid poterant aduersus Apostolicã prouisionem? Quanquàm & illud venit in suspicionem, quòd capitulũ, si occultè machinaretur, faueret tamen solicitanti Apostolicam prouisionem, quòd notos odimus, fauentes ignotis: fortè erat nonnihil in moribus dicti domini Theodorici, quod formidaret capitulum. Vtcunq; fuerit, dominus Melchior ad ecclesiã peruenit. Arces & oppida erant in manibus memorati domini Theodorici: vnde non nisi ære redimi poterant. Multa enim cum fratre impendit in ecclesiam per arduos labores, quos exantlauit: renouauitq; multa in mœnibus & turribus fortaliciorũ. Igitur facta conuentione, dominus Melchior episcopus, capitulũ & ciuitas, pecuniam expromiserunt, pignora tradentes donec exolueretur: cœpit interim administrare episcopus, sed statim ære inuoluitur alieno. Tradit in pignus arces & oppida, & cœpit esse grauis ecclesiæ. Oritur bellũ ad comitem de Hoia. damna vicissim inferuntur: concurrunt aliquando armati. Capitur episcopus, abducitur, grauis pecunia redemptioni præfinitur: quam quum captus præstare non posset, cogitauit dominũ Theodoricũ de Marca reuocare ad vicariatũ, vt eius ope relaxaretur. Defertur res memorato domino Theodorico, iam præposito Coloniensi. Rogatus, nõ recusat: erant tamen qui clanculò rem impedirent, quòd scirent illum pro industria renisurũ eorum conatibus. Iam in diœcesi agit quisque quod videtur: fiunt rapinæ, latrocinia etiam in porta ciuitatis cõcurrunt, consultant, fit decretum, vt quoniam dominũ habeant captum, vt relaxetur curandum. Recurritur ad pristinum consilium. Dominus Theodoricus de Marca, præpositus Coloniensis, assumitur vicarius in spiritualibus & temporalibus. Fit melior rerum status. Relaxatur dominus Melchior, omnia sunt in manibus domini Theodorici vicarij. Prosperatur negocium in manibus eius. Episcopus nihil agit, sedet, intuetur omnia, cum ille nihil potuerit. Splendidè omnia geruntur per vicariũ eundem. Sed huius tandem status pertæsum est episcopo: agit omnia vt perturbet rerũ statum. Proficiscitur Auinionem, procurat vt citetur vicarius, & qui cum illo rem gerebant. Interim vacat ecclesia Suerinensis, & agit omnia Melchior vt eò transferatur. Ita absoluitur ab eo ecclesia Osnaburgensis, quæ tali pontifice non multum gloriabatur. Erat autem tum annus MCCCLXXVI. 1376.

Cap. 24.

MINDENSI quoque ecclesiæ post tristia fata Gerardi II. sufficitur, maximè cooperante, & apud summũ pontificem Auinione tunc manentem, Otto cognomento Wettin, militari genere natus ex Misna, decanus ecclesiæ Moguntinæ pridem, vir moribus, virtutibus, eruditione & ætate plurimũ prouectus, ordine pontificũ in ea ecclesia & numero quadragesimus tertius. Seriùs enim compertũ est apud ecclesiã, de morte peregrinantis in terram sui pontificis: diuq; nec creditũ, nec speratum. Ideò ad canonicam electionem perueniri non poterat. Vnde factũ est, vt quum de morte dicti pontificis priùs apud alios quàm apud Capitulum sit

Cap. 25.

compertum, processit de ecclesia apud summum pontificem prouisio, priusquàm poterat vlla electio celebrari: nec malè perindè consultum est ecclesiæ, si, quem per eum modum acceperat pontificem, diu tenere contigisset. Præcessit illum fama boni nominis: & non solùm quietos esse iubebat Mindensis ecclesiæ viros, verumetiam de virtutibus & moribus viri exhilarabat. Mindam inuehitur de more solenniter, per cognationem & manum militarem plurimã, in vigilia corporis Christi. Sed non erat diuturnum gaudium de suscepto nouo pontifice. Nam hydrops illum, morbus perniciosus, statim arripuit, siue ex aëris mutatione, siue ex natiuo vesicæ vitio, siue alia quauis ex causa, aut ex omnibus cumulatis, virum præstantem mox rebus gerendis fecit inutilem: vnde nihil apud eum memorabile fieri potuit. Nam anno necdum expleto, nocte diui Alexij, longa fractus ægritudine, spiritum Deo reddidit, collachrymantibus cunctis, qui magnam sibi spem fecerant de tanti viri prouectione: tumulatusque est manibus canonicorum suorum in choro fratrum Prædicatorum, quod ipse cupierat, anno millesimo trecentesimo sexagesimo octauo. Ita se res habent humanæ, vt nihil solidũ, nihil sit certum & perseuerans in illis. Solicita primùm ecclesia de peregrino & incognito viro, non potuit non dolere prouisionem factam sine illius consensu. Vbi per famam cognouit hominis virtutem, exhilarata expectabat cum desiderio præsentiam eius. Vbi accepit, non est fruita eius diu conspectu: sed ereptum congemuit, quem suspirabat donatum. Ille verò stationem permutabat in melius transiens in consortium sanctorum, quo se dignum fecerat sanctis ac venerandis moribus: & iam ex alto miserescit eorum, quorum venerat consolari desolationem. Patronus apud Deum, vt confiditur, factus ex pontifice.

CAP. 26. SVERINENSIS ecclesia crebriùs mutabat episcopos suos, propter breuem pontificũ vitam. Nam Marquardo successit in ea ecclesia D. Melchior, dux Brunswicensis ex Transsyluanis, filius Henrici, qui fratrem habuit Ottonem in Italia militãtem, præsertim in regno Neapolitano. Vbi venit ad nuptias reginæ Ioannæ iam senescentis, & post eam diu permansit in regno, ibi moriens: quod partim significauimus suprà. Alium quoque fratrem habuit Balthasar, qui secutus fratrem in Italiam, factus est, dum floreret frater, comes Fundorum in regno. Sed interea fratris fortuna mutata, quũ ille caperetur, carceraretur, & regno destitueretur, in quo tamen nunquàm eum Papa voluit cõfirmare, verisimile Baltasar fratrem in comitatu vix permansisse. Per eos dies in diœcesi Bremensi, quũ præesset Albertus archiepiscopus, dux Brunswicensis, magna manus nobilium cum Bremensibus cæsa est à Rustringis Frisonibus in Blexen. Mauritius pridem administrator Bremensis, Gerhardus, Christianus, Conradus, comites de *Aldenburg*, cum septingentis armatis ibi ceciderunt. Capitaneus terræ Blexem, pollicitus est terram hostilem in eorum potestatem dare, si modo eius ditioni parceretur. Non annuerunt nobiles memorati. Erant in itinere auxilia illis ventura plurima, non expectabantur: tanta erat fiducia. Diuisæ erant copiæ, medio flumine interfluente, ideò faciliùs opprimebantur. Vna erat huius cladis & sequentium multarũ causa, præsumptio virium & industriæ, contemptus hostium. Quid enim, inquiunt, potest rustica manus aduersus armatos equites? nimirùm hoc potest, vt sui contemptores, & de se nimium præsumentes perdat. Sic eunt res, sic periit illa nobilium armatorum caterua ab inermi plebe rustica. Vix euaserat vnus, qui factum nunciaret. Auro suffarcinati nobiles illi dicebantur, quòd preciosa quæque ex præda coemere constituissent à gregariis militibus: tam sibi certam promisere victoriam. In ea qua cæsi sunt terra, tumulantur: neminem ad sepulturam educi permisere. Corpore tegebant terram, quam viui ceperant. Res nimirùm simillima recentissimæ cladi, quæ hoc millesimo quingentesimo anno acciderat in Thietmarcio, quam suis locis commemorabimus. Plurimæ insuper inundationes factæ per hæc tempora, calamitatem inferebant palustribus & limosis ad mare & flumina terris. Quo etiã tempore Hamburgenses liquore suo per mare deuehẽdo, certare cœperunt Bremensibus. Specie prima Bremensis liquor deuehebatur, quòd ille maximè tum erat in precio: sed accepta fiducia, quum cernerẽt Hamburgenses suam

Præsumptio virium & hostium contemptus quid operentur.

Hamburgensis cereuisia.

1374. suam quoque cereuisiam amati, fassi sunt discrimen, & suo iam nomine distrahebant. Annus hic erat septuagesimus quartus post MCCC. cùm nata est contentio inter ciuitatum Bremæ & Hamburgi consilia de prioratu, & inter se ordine in cõuentibus publicis asseruando. Allegabant Hamburgenses pro se antiquitatem suam, & quòd primi archiepiscopatus honorem accepissent: Bremenses contrà præsentibus innixi, non quid olim fuit, sed quid sit hodie, intuendum. Qua in re primas tum obtinuere Bremenses, in cœtu & conuentu cæterarum vrbium, qui tum erant Lubecæ.

CAP. 27.

Vt in Politia, sic & ecclesia regnat ferè personarũ respectus.

MOASTERIENSI ecclesiæ per eam ætatem Apostolica prouisione datus est pontifex, Poto de *Potenstein*, vir Bohemus, ad hoc prouectus, vt facilè cerni potest, fauore Imperatoris Caroli, qui Bohemus ipse, suæ nationis homines efferebat. Venerat is cum decenti comitatu, ecclesiam suam inuisurus. Quum propinquaret oppido Haminæ, incursionem patitur equitũ: quæ res non rara tum fuit in ea prouincia, præsertim quum alienigena venisset in ea ecclesia sumere pontificatum. Multi ex suis vulnerati sunt, & alij capti: ipse vix elabitur, defensus à suis. Et in prædicto oppido moram traxit aliquantam, donec ciues Monasterienses obuiam progressi, honorificè eum deducerent, vt saluum & incolumem in suã ciuitatẽ comitarentur. Honori hoc dantes sedis Apostolicæ, & nihilominus alienigenæ viro pietatem & humanitatem ostendere voluerũt: ipse tamen quum moribus alienus, & linguæ imperitus esset vernaculæ, sua sponte elegit abire: translatusq́; est posteà, quod dicemus, ad ecclesiam Swerinensem. Per quæ tẽpora non erat in omni Saxonia princeps maioris nominis Ottone Transsyluano duce, qui victorias suas vndique circuntulit, cessitq́; illi prosperè quicquid agebat. Terra Brunswicensis, cæsô Magno, principes habuit impuberes, dicti Magni filios: tutelam suscepit Otto, sed vt apparuit in rem suã. Quanquam Albertus dux de Saxonia, qui relictam Magni filiam marchionis nouissimi de Brandenburg duxit vxorem, eiusq́; filios accepit in tutelam, pollicitus pro illis meliora: sed Otto patruelis legitimæ tutelæ debuit esse propior, vtpotè agnatione iunctus pupillis. Ergò arcem præcipuã *Wolffenbuttel* accepit possidendam impuberum nomine, vt dicebat: sed recordatus est, maiores suos quandoq; ditione Brunswicensi violentè exclusos, non magnoperè requirebat quomodo rediret, dummodo rediret ad eius possessionem. Sed maior iuuenum Fridericus, locutus cum nonnullis amicis, effecit vt excluderetur, exclususq́; ab arce teneretur, succurrente manu ciuium de Brunswico.

CAP. 28.

ALBERTO per id tempus archiepiscopo Bremensi, ex ducibus Brunswici nato, insignis contumelia inferebatur, authore, vt ferebant, Ioanne decano suæ ecclesiæ. Nam oritur rumor cum infamia in archiepiscopum grauis, quòd sit hermaphrodita, & in vtranque venerem æquè promptus. Tulit eam rem grauiter, vt debuit, & iniquo animo. & questus oratoribus Senatus Bremensis in *Osterholte*, orabat ne criminatorem suum aduersus se tuerentur. Vix illi redierant in vrbem, intellexit decanus quid in se à pontifice constitueretur. orabat senatum, vt securitatem illi aduersus pontificem, in vrbe præstarent, perniciem exempli præuenientes, ne, quos vellet, vrbe extraheret. Quod quum non impetraret, mox inscenso curru festinus Verdam concito cursu petit. Nec longè aberat, quum superuenientes missi ab archiepiscopo equites hominem requirebant: quo non inuento, quum intelligerent abiisse, admissis iumentis, quàm properè secuti sunt fugientem, vt retraherent ex fuga. Vix ante illos portam oppidi petiti appræhendit. Vbi manens in reliquum tempus, posteà vacante ecclesia, assumptus in eius loci pontificem. Volens ergò archiepiscopus purgatam esse infamiam, quæ irrogabatur, videndum se præbuit in balneis multis militaribus, consularibus & ciuibus Bremæ, nec tamen quieuerat ortus semel rumor. Conuocatis suffraganeis suis atque ecclesiarum prælatis in Hamburgum, plus quàm quingentis personis iterum videndum se præbuit. Quo tempore, incredibile est memoratu, quanto splendore & apparatu conuiuantes, exceperit: ternis ferculis, vicies multiplicatis, prælatos omnes & nobiles plurimos exhilarauit: ad militares autem, diuisis locis bina toties fercula iussit apponi: reliquos singulis per vicenas vices honorauit Burgenses om-

Rumor semel sparsus non facile quiescit.

Conuiuij splendidissimi apparatus.

nigenas, laborante curiosissimo coquorum magistro antè per mensem ad apparatum instruendum. Visebantur arces auratæ in mensa, intus viuæ volucres. Viui quoque pisces producebantur in ferculis apparatis: pauones, cygni iam cocti, iam ad edendum maturi, sua tamen in specie, suis plumis inferebantur. Armati quoq; viri in mensam edêdi sunt statuti. Potus varij, vino, mulso, medone, cereuisia. Decanus memoratus suam interim prosecutus iniuriam, quòd ad capiendû erat petitus, ex arce Meienburg eas intulit clades ecclesiæ prædiis, vt ad concordiam vrgeret archiepiscopum. Dominus Christianus, frater Conradi de *Bruckhusen* comes, causæ arbiter pronunciauit, vt decanus centum adiunctis militaribus viris, veniam ab archiepiscopo posceret. Quod ita impletum reconciliauit vtrosque. Sunt tamen authores certi, quòd ad eam, quæ Hamburgi facta sit, ostensionem, necdum sit infamia purgata, contendentibus qui aduersarentur, corruptos fuisse iudices, qui inspiciendi operam desumpsere, rogati: ita, vt ex superabundanti longè in vltimis finibus suæ prouinciæ in ciuitate Sundensi, iterum se visendum exhibuerit quamplurimis grauibus viris.

CAP. 29.

Episcopi Verdensis in opibus mundi cōparandis insigne studium.

VERDENSIS interim ecclesia pastore viduata, pontificem meruit ex ministerialibus de *Sösterflet*, pridem decanum Bremensem, inde fugatum metu archiepiscopi: vir erat magnæ prouidentiæ ad cumulandum, dispensandum, circunspiciendum ad omnia. Hic arcem *Rodenburg* alienatam, redemit precio octingentorum denariorum, imò marcarum Luneburgensium, & suprà, a ministerialibus de Mandeslo, qui qualicunque ratione tenuerunt. Hic quoque per industriam arcem *Kedenburg*, quam dux Luneburgensis occupauit, funditus demoliri procurauit. Multas decimas, terras & possessiones ad mensam episcopalem spectantes, recuperauit: in pecuniis, bladis, carnibus, pecoribus multùm prospexit, vt haberet ecclesia ad copiam & necessitatem omnimodam. Quinquaginta curtes arabiles & cultas pro vsu ecclesiæ, magno suo ære impenso, comparauit. curiam episcopalem in Verda reformauit, & propugnaculum fortissimum in arce *Rodenburg* extruxit. Sedit annis tantum octo, plura facturus in commodum ecclesiæ, si longior illi vita fuisset. Excessit rebus humanis decimo die Decembris, anno Dominicæ incarnationis millesimo trecentesimo octuagesimo octauo, sepultus in nouo monasterio *Bredenbeke*. Anno pontificatus sui primo militares de Hoia ingressi præfecturam de *Tedinghusen*, abacta præda, igne ferroq; sæuierunt. Loci præfectus ex vrbe Brema mutuatus est auxilia. Conuenerant numerosi, vt hostibus facilè viribus superiores essent. Vbi sunt insequi visi Bremenses, prædam hostes dimisere: sed quum in fuga res geritur, fatigati Hoienses, quòd aliquot noctes laborauerût, à fuga constiterunt. Viribus recollectis, qui primi sequebantur, temerè ingressi prælium, antequàm aduentaret multitudo, vincuntur: cæsis multis, plurimi ex vrbe ciues capiuntur: capti, mille marcis argenti se redimunt. Sed qui interfuere rapinæ Hoienses, hac ratione mulctantur, vt amissis prædiis, quæ illis erant in diœcesi Bremensi, nihil lucrifecisse viderentur.

CAP. 30.

Gerardus ecclesiæ suæ debitum persoluit.

RACEBVRGENSI ecclesiæ per ea tempora præfuit memorandus pater Gerardus: cuius quia genus non memoratur, plebeio esse creditur, sed inde prouectiori virtute (quem enim neq; genus, neq; cognatio prouehit, virtus in eo exuperet necesse est) quæ illû bene natis & magnæ familiæ viris præferebat. Magnus in temporalibus procurâdis hic erat: nam prædia omnia, quæ prædecessores sui multa pignori obligabât, ille laxauit, redemit, & ecclesiæ vsib⁹ reddidit. Omne æs alienum, quod non paucum erat in prædiis ecclesiæ, persoluit, liberamque reddidit omnem ecclesiæ possessionem. Ita res geritur: vnus ædificans, & vnus destruens, quid proficiût, ait Scriptura, quid prodest eis nisi labor? Hoc est illud tempus, quo, mortuo Magno duce Luneburgensi, terram illam antè ab Imperatore impetratâ, Albertus dux Saxoniæ, natus filia Wilhelmi nouissimi ducis, teneret: qui qualicunq; ex causa, tum Bremensi ciuitati aduersabatur, cum haberet archiepiscopû Albertum memorati Magni fratrem. Prædam ex iumentis ex suburbanis tulit: sed egressi ciues, ita se vindicarunt capto oppido Walsrade & incenso, vt non se iactaret de lucro. Arcem deinde *Drakenburg*, vnde prodierunt prædantes, obsident,

dent,oppugnantq́; Bremenses: capiunt, euertunt à fundamentis, quo in bello ius dimidiæ arcis in Bederekessa accessit ex pacto ciuitati. Mox autem grauius bellum imminebat Bremensibus à vicinis Frisiis,cùm duo ex terræ domicellis confœderati ciuibus obsides dederant vrbi pro tertio eorum consorte absente,quòd cum illis & cum ciuitate belli societatem iniret. Conueniunt armati, oppugnant orientalis Frisiæ pagos,incastellatas ecclesias expugnant:& captum eius loci domicellum Edonem Winike,qui ciuitati inhæserat,miseris modis victor excruciabat. Cõfecto bello,& rebus ex sententia Bremensium peractis,redduntur ex vrbe obsides. Tota terra præstat sacramẽta vrbis gubernatoribus. Circa quæ tempora extructa est turris illa lateritia cum ponte ad fluuium Lismona,in loco quem nunc Burgum appellant:nam anteà vadum erat nauibus magno itinerantium incommodo & damno traiiciendum,nunc verò pons facilem transeuntibus viam præbet.

LVBICENSI ecclesiæ post Conradum præficitur D.Ioãnes Kleendenst, diu ecclesiæ decan⁹, iterum atq; iterum electus, cùm primam de eo electionem frater Nicolaus intercepisset,secundam autem assumptionẽ illius Conradus fauore Cæsaris præuertisset. Illo mortuo,iterum ac tertiò eligitur concorditer à capitulo,& à sede Apostolica confirmatus,consecrationem accepit. Sed vir grandæuus,& ætate & labore exhaustus, ne annum quidem expleuit in põtificatu, appositus ad patres suos. Quo tempore res omnes per Christianum orbem in deteriores vergebãt exitus. Nam in ecclesia Romana pessimum tum schisma parabatur, de quo satis multa diximus:& in Romanorum regem creatus Wenslaus Caroli filius, quàm caro inductus est precio totius imperii, tam illi fuit magno detrimento, omnia Imperii iura per Germaniam negligens: nam per Italiam iam diu erant amissa. Pater eius magnum imperii patrimonium, vectigalia Rheni ad causam impẽdit, vt filio fauorem Rheni principum conciliaret, maxima omnium iactura, quam vnqnàm sustinuit Imperium:sed à quibus? nimirùm ab illis qui tueri,augere & prouehere debuerãt, ab Imperatore tradente,& ab Electoribus inde de suis manibus nullo pacto remittentibus quæ acceperant. Hæc est illa Aquilæ Imperialis deplumatio miserabilis, quam Sigismundus alterius filius, alterius frater, qui despoliauerant, agnouit, vidit,carpsit:sed emendare non potuit. CAP. 31.

Per quos imperium dilatari debuerat per eos coarctatur

EIDEM Lubicensi ecclesiæ post breuem Ioannis sui, sed desideratum pontificatum,quem ter elegerant,& primo pontificatus anno necdum impleto protinùs amiserant, patres elegerunt præstantem virum, dominum Euerhardum, cognomento Attendorne,in decretis licentiatum,suæ ecclesiæ decanum,virum prẽstanti eius vrbis familia natum: cuius germanus frater proconsulatum gerebat,germana soror abbatissa,monasterium diui Ioannis intra vrbem regebat,ipse pariter pontificatum administrabat. Eius memoriale est capella insignis cum superiori mansione in Vthin, domui magnæ cohærens, magnis, vt cernitur, impensis exædificata. In episcopali quoque curia Lubeck capellam extruxit, sed illa nunc cessit insigniori operi: præfuitque annis XI. ecclesiæ. Hoc tempore Albertus dux Saxoniæ adunauit diù differentes domus Saxoniæ atque Brunswici: recordabantur enim, nec poterant obliuisci duces Brunswicenses ablati sibi tituli honoratioris in persona Henrici Leonis abaui sui: sed cùm paruulos cum eorum matre sua coniuge suscepisset commendatos,effecit,vt cùm adoleuissent, acciperent coniuges de domo Saxoniæ. Nam Fridericus & Bernhardus fratres, filii Magni, priuigni Alberti, duas sorores filias Wenslai ducis Saxoniæ, qui fratruelis erat Alberti, traduxerunt. Multum laboris erat per hæc tempora Alberto de ducatu Luneburgensi: illum quidem tuebatur,sed laboriosè: cui etiam, quod in Saxonia diximus, vitam impendit. CAP. 32.

PER quæ tempora Mindensis ecclesia pontificem habuit post Ottonem, insignem virum D. Wedekindum,cognomento de Monte, ex aduocatis viris militaribus,pridem eius ecclesiæ maiorem præpositum, ordine pontificum quadragesimum quartum,quem virtuti & industriæ sui prædecessoris canonici electores putauerant exæquandum. Vir in vtroq; statu erat præstans,in religione non segnis, in armis strenuus,iura ecclesię suæ tuebatur aduersus quoscunq;. Erat illi cõtrouersia CAP. 33.

cum ducibus de Brunſwico, quæ de more gentis non aliter quàm armis dirimi poterat. Petuentum eſt ad arma. Congreſſis vtrinq; manu militari, & confligentibus hinc atq; inde ferociter, victoria ceſſit magnificè pontifici. Victus dux, terga dedit victori. Sedit hic pôtifex in epiſcopatu annos fermè ſexdecim, & migrauit ex hoc mũdo in vigilia beati Dominici: tumulatus in eccleſia ſua inter altaria decem millium militum, & ſanctorum Ioannis & Pauli, à progenitoribus ſuis erecta: Anno

Wedekindus cum ducibus Brunſuicenſibus cõgreſſus, victoria potitur.

1384. Chriſti MCCCLXXXIIII. Poſt cuius obitum vacauit eccleſia menſib. ſeptem, per diſcordiam eligentium.

CAP. 34. MAGDEBVRGENSIS eccleſia, quia Ludouicum non diu meruit habere pontificem, accepit poſt illum electione canonica præſulem, D. Fridericum epiſcopum pridem Merſburgenſem, Apoſtolica venia inde tranſlatum. Magnificè quidem in eccleſiam introductus eſt, ſed non diu permanſit in ea: quippe quem in Quadrageſima de priſtina ſua in Magdeburgenſem eccleſiam tranſtulerunt, eum ad feſta proxima natalium Chriſti ſepelierunt. Quo tempore principes omnes per Saxouiam adunati, inter ſe tractauere de communi omnium tranquillitate, deque pace ſeruanda, & facienda ſecuritate tranſeuntibus per itinera publica. Conuenit inter omnes: idq; iuramento firmatum eſt, vt violatorem publicę pacis, ius regium abſumeret, ſineq; vlla venia moreretur: eamq; pacem procurauerunt regia confirmatione ſtabiliri. Sæuitum eſt aliquando ea occaſione in Comitem de Werningrode, ſed citò res relapſa eſt in antiquam malignitatem. Multitudo principum, indigentia nobilium, perdita miniſterialium audacia, rebus talibus occaſionem, ſi non cauſam præſtant. Tum quoq; in Wilſnaco oppido Prigniſſæ, hoc eſt, veteris Wandaliæ (ſic enim vocabulum conteſtatur) factus eſt ille concurſus iam ſupra centum annos durans, de miraculo cruentarum hoſtiarum. Multæ & magnæ concertationes doctorum & bonorum virorum fuere: &, ſi auaritiam cohibuiſſent, facilè rebus inueniſſent modum.

Principes de pace, cõſeruanda deliberant

Auaritia ſcil. eſt inſatiabilis

CAP. 35. EADEM Magdeburgenſis eccleſia breui mutauit pontificem ſuum, intra annum pro Friderico accipiens Albertum, natum ex comitibus de Querforde, qui eccleſiæ præfuit per annos viginti: multum ſollicitus pro recuperandis, quæ per variam tranſlationem, & breuem ſuorum prædeceſſorum adminiſtrationem erant vel amiſſa, vel pignorata, vel aliter grauata: nec modò recuperauit priora, ſed adiecit quæ non habebat eccleſia, plurimas arces cum prædiis adiacentibus: ſeruauitq; quod in eo fuit, cum omnibus pacem, nec ſe paſſus eſt diuelli à ciuibus ſuis, quos ſenſit ſibi ad ardua profuturos. Extiterat tamẽ ad finem pontificatus ſui cauſa, qua in Rodolphum ſuperioris Saxoniæ ducem, bellum conſurgeret, vel ex finibus ortum, vel ex aliis cauſis, quæ in Annalibus non memorantur. Cœpere in alterutrum leuia prælia multa fieri, excurſiones, incendia, captiuitates, prædæ: quæ cùm multò crebriora de parte ducis orirentur, pertæſus aliquando bonus pontifex moleſtiarum, quæ ſuis inferebantur, vim vi repellere cogitabat. Ex miniſterialibus ſuis quantos poterat armauit, ciues Magdeburgenſes & Hallenſes ad conſortium belli vocabat: nec ſegnes illi domino ſuo paruerunt, quem diu ſuis rebus habuere morigerum. Venitur in conſpectum hoſtium, acies diriguntur, ſigna canunt, acriter concurrunt: quod potuit virtus, fecit: fortuna ſuas quoq; partes habuit. Archiepiſcopus minor erat: nam eius de parte multi cæduntur, capiunturq;: fugiunt, qui poterant. Eius prælii diſcrimen diuerſos habuit, archiepiſcopum & ciues ſuos. Sed quid opus eſt multis? Suo ſe ære redemerunt: quia tamen ſpem dedit archiepiſcopus vni ex filiis de ſucceſſione ad eccleſiam, quod in eo fuit, ea res magnitudinem expoſtulati æris vehementer minorauit.

Epiſcopi de bonis eccleſiæ recuperãdis induſtria.

Saxoniæ dux ſuperat epiſcopum.

CAP. 36. SVERINENSI eccleſiæ poſt Melchiorem, ex ducibus Brunſwici epiſcopũ, quem fraga auidè nimis peręſa perdiderunt, pontifex præficitur Poto Bohemus, Apoſtolica authoritate & imperatorio fauore ex Monaſterienſi eccleſia tranſlatus ad Suerinenſem. Capitulum illi reſtitit, quoad potuit: elegerat enim decanum ſuum, D. Ioannem Iungen, qui arces eccleſiæ tenebat. Poto autem quomodocunq; deſtituebatur, licet Apoſtolicas literas præferret, ad poſſeſſionem nunquã peruenit. Tranſierant tamen anni ſex à morte Melchioris proximi pontificis, ad exitum

Melchior Sueriņenſis Epiſc. fragorum eſu necio perit.

huius

huius Potonis: qui qualis fuerit, ignoratur: nisi quòd verisimilis præstat côiectura, illum rediisse vel in vrbem, vel in Bohemiam, quòd iam Carolus Imperator morte excessisset, non habuisse qui illi magnoperè assisteret. Obierat Melchior anno octuagesimo primo. De hoc autem Potone scribitur, quòd octuagesimoseptimo de ecclesia laborauerit, qui fuit sextus à morte prædecessoris. Hoc tempore cùm Albertus dux Saxoniæ, de terra Luneburgensi plurimùm laboraret, ad arcê pugnans Richeling, machina ictus in crure, mortem obiit, & Wenslaus fratruelis eius successit in ducatum de Luneburg. Is erat socer amborum principum de Brunswico, Friderici & Bernhardi: & tamen acerrimo deinde bello conflixerât, cùm dux prudenter se retraheret, dissimularetq; rem omnem, permittens ministerialibus terræ ac ciuibus Luneburgensibus, qui tum magnum aliquid præ se ferebant, ad terræ gubernationem. Quippe quibus opus erat ad tuendam partam libertatê, in deiectione môtanę arcis supra suum caput, fauore principii plurimo. Catharina Alberti relicta, Cellæ arcem propter nuptias possederat: vnde etiam repellere eam tentauere Luneburgenses: sed magno prælio victi, retro abierunt. Hæc pleniùs in Saxonia.

EODEM anno D. Ioannes Iunghe, decanus Suerinensis, electus à capitulo, sed impeditus à Potone Apostolico prouiso, arcem tenebat Butzow, quæ est ecclesiæ primaria, vbi à propria familia in ea arce est interemptus: & vacauit iterum ecclesia. Pene exciderat, quod in Saxonia omisimus, bellum ea tempestate grauissimû, inter socerum & generos. Wenslaus dux Saxoniæ, princeps Elector, terram tenuit Luneburgensem: quam sui iuris esse Brunswicêses sunt arbitrati, quòd ea lege primi fratres Ioânes & Albertus, ditionem sunt partiti, vt ex alterutris ad alteros vtraque recideret. Nam & titulum communem ambo tenuerunt cum posteritate, sicut hodie tenent, vt quamuis sit discreta ditio, vnus tamen amborum est titulus: vterque enim se Brunswici & Luneburgi ducem scribit. Wenslaus præsidium firmauit ad Alram, cuius hodie sunt nonnulla vestigia in villa Winsen. Obsederat quoque Cellæ arcem cum oppido. Vrbici Luneburgenses, quod opus erat, fortiter inhæsere Wenslao, aduersus duces Brunswicenses, quorum oculos semper verebat deiecta arx montana. Fridericus ex fratribus ducibus senior, defensurus arcem, & obsidionem soluturus, in qua mater claudebatur, Brunswicenses suos ciues interpellat: viderint qua rerum angustia premantur, matrem etiam hostes suo iure depellere tentent, doleant vicem eius ac fratris, in affectum veniat materna iniuria, sumant secum arma, procedant in hostem, memorem se semper futurum in se obsequiorum: affuturum sperêt Deum iniustitiæ vindicem, oppressorum defensorem. Suadet, ac persuadet. Sumunt arma Brunsuicenses, suis principibus assistunt. Fridericus atque Henricus duces fratres, suis ministerialibus, & quos ex vicino poterant euocare, stipati, peditem validum ex Brunsuico, & nonnullos equites habuere, hostibus obuiam sunt progressi. Ad Alram fluuium obuios hostes in Winsen habuerunt. Ibi inito conflictu, fortiter certatum est diu. Volitauit incerta victoria: demum Brunsuicensibus aduolauit. nam victores facti, profligauerunt aduersarios partis Luneburgensis. Tum ad fugam versi, spem habent: desierunt in pugna. Captus ex agmine Luneburgensis ducatus, episcopus Mindensis, & comes de Hoia, aurati ex victoribus milites creati, eminebant. Ex illo prælio magnum vrbi Luneburgensi & diuturnum prouenit detrimentum. Tempore ex illo duces Brunsuici emerserunt. Captus erat à ministerialibus ecclesiæ Hildesemensis Bernardus, frater ducum de Brunsuico: aderant nihilominus ducibus in hoc prælio, qui captum fratrem tenuerunt. Luneburgensium ære luisse ferunt illum captiuitatem, & redemisse libertatê. Hæc etsi aliena sunt à proposito, quia tamen hoc tempore memorabiliter patrata sunt, ad annum octuagesimum octauum, post millesimum trecentesimum, & in Saxonia nostra tam explicata non fuere, non poterant sine culpa hoc loco tacitè transiri. Ad huius prælii aduersam fortunam diu retulere Luneburgenses æs alienum, quo rem suam publicam grauauere: vnde posteà ecclesiis multa deperierunt.

Cap. 37. *Decanus Suerinensis à propria necatur familia.* *Deus iniustitiæ vindex, oppressorum defensor.* 1388

HALBERSTADENSI ecclesiæ post Albertû prouenit Ernestus episcopus, ortus ex comitib. de Honstein, vir seuerus & industrius, & iuxta nomen suû grauis, Cap. 38.

Inter episcop. Halberstadensem & ducem Brunsuicensem perpetuum bellũ

Erat illi assiduum bellum in Fridericum ducem Brunswicensem, æquè grauem & seuerum principem, & qui nihil dissimularit aut minorationis, aut iniuriæ. Nulla vnquam compositione adeò firmari potuit inter eos familiaritas, aut integritas reformari, quin leuissimis semper causis dissiliret. Nam quod aiunt physici, & monstrant, duo acumina siue mucrones non se patiuntur contingere. Præfuit ecclesiæ suæ per annos decem, durus & intractabilis pontifex: eodem deficiens anno, quo & Fridericus suæ virtutis æmulus. Quo tempore principes Brunswicenses in angustum coarctati, cùm ditio illis abesset Luneburgensis, quamuis proxima elati victoria emicuerint, cogitarunt tamen quomodo ad iustam sui ducatus Luneburgensis redirent possessionem. Oppidum Luneburgẽse obuium videbatur, quod duci Saxoniæ Wenslao, præcipue inhęreret: hoc edomito, facilem ad reliqua viam sunt arbitrati. Oppidum Vlsen multorum conniuentia occuparunt, per occasionem quã in Saxonia diximus: inde publico itinere obstructo, detrimenta fuere ciuitati. Ligna quidem ad salinã plurima illis necessaria aberant: iis introducendis arma sumpserunt. Hoc scientes duces, magno equitatu egressi de Vlsen, incurrerant, ceperant, ceciderant. Erat in ministerialibus acerrimus illis hostis, qui quotquot per agros ex oppido inuenerat, mutilatos aut pede aut manu, remittebat: multi ex oppidanis ea signa referebant. Interuenere nonnulli ex militibus, qui cõpositione inita, ducem placabant Saxoniæ, vt dimitteret Luneburgensem ducatum generis suis: & reddita est terra Henrico & Bernhardo ducibus, cùm Fridericus frater teneret Brunswici. Incredibile est memoratu, quàm subitò post bellũ trãquillitas & quàm grata redierit, quanta annonę, quanta commeatuum in precio vilitas: ouem solido denario, bouem quatuor modò solidis coemerunt. Oppidum Luneburgense ex eo die ducibus suis quàm pulcherrimè est obsecurum.

CAP. 39.

Super episcopatu vehemens contentio.

PADERBVRNENSIS ecclesia post Simonem postulauit Rupertũ, primogenitum Wilhelmi ducis de Monte, cui iam antè prouisum erat de ecclesia Patauiensi ad Danubium. Durum inde bellum excitatum. nam erat, quem duces Austrię efferebant ad illam: pro Ruperto stabant duces Bauariæ, cognati eius. Quindecim menses transierunt, priusquàm veniret Paderburnam: sæpe vocatus à suo capitulo. Per eius absentiam excitati raptores, incendiarii, homines inquieti, ad solitum quæstum redibant, hi potissimùm cum quibus res erat Simoni prædecessori: quorum primipilarius, Fridericus de Parberck iunior. Creuit eorũ superbia, vt ponentes os in cœlum, blasphemarent: nam S. Liborium ecclesiæ patronum, euiratum ferebant, vt resistere non auderet. Gerardus de Spegel, aliàs præfectus ecclesiæ, ad tutelam nimis improuidus, nuper captus est: ordinati sunt alii qui rem curarent militarem, ne quid detrimenti acciperet ecclesia. Congressi hostibus capitanei noui, & ipsi capiuntur. Ecclesia in angusto posita, inuenit consilium vt salutem ex inimicis acciperent: ipsum Fridericum caput hostium accepere defensorem, obligata illi arce Dringenberg pro redemptione captiuorum. Inter hæc dominus Vrbanus Papa, ad instantiam ducis Austriæ, de ecclesia Patauiensi transtulit Rupertum ad Paderburnensem, & venit Paderburnam, solenniter introductus. Erat iuuenis imberbis, super canitiem senum prudens & ingeniosus, magnanimus, iustus, Deum timens, & in pauperes liberalis. Tantæ virtutis, vt breui diffusus virtutum eius rumor, timorem ingesserit latronibus raptoribusq́. Respexere in illũ principes & comites, & barones non solùm Westphaliæ, sed omnis Saxoniæ. Prima eius opera, vt exoluta pecunia arcem Dringenberge de manibus Friderici memorati reciperet. Fridericus iam accepta pecunia cùm cerneret se administratione destitutum, nec esse liberum exercere veterem quęstum, cum multis complicibus, qui sibi nomen indidere *Bengheler*, quòd fustes argenteos ad pectus præferebant, insidiati sunt Ruperto: ad extremum etiam hostilia nunciabãt: arcem Forstenberg sine custode vacuam appræhenderunt, in ea præsidium habituri: sed Rupertus nihil moratus, arcem obsidione concludit. Durante obsidione, qui cum multis foris agebat incendia, latrocinia, rapinas, sine discrimine sacrorum & prophanorum agebat: redibat præda onustus ab ecclesia in Vernden, tendens in præsidium suum Patberg. Sciẽs Rupertus, suos in obsidione relinquens, tacito itinere cum expeditis ad oppidum

S. Liborius euiratus esse dicebatur, quod hosti non resistat.

Ruperti Paderburnensis episc. descriptio

Buren

Buren occurrit. Collata manu conflixit, & illam latrocinantium manum numero septuaginta octo cum capitaneo cepit. Tanta erat elatio mentis, vt iactitarēt duodecim ex suo numero, præualere octodecim ex Paderburnensibus. Inde sumpsere prouerbium, *Octodecim Paderburnenses efficiunt solidum.* is est nummus duodecim denariorum. Mirati sunt dum caperentur, quòd pari numero vincerentur. Potuit maiorem produxisse manū ex castris: sed nunciabatur episcopo, non tantā esse, quantam inuenerat manum: & tamen vicit, cùm agmini suo inessent Burgenses, quos illi minoris semper faciunt. Prodigii loco habitum est quod acciderat: nam capreolus incurrens agmini victorum, fractis ceruicibus expirauit. Mutationem inde fortunæ augurabant. Obsessi cùm audirent suorum fortunam, arcem protinus reddiderunt. Diem victoriæ, festum per singulos annos Rupertus instituit.

Prouerbiū in Paderburn. cōtumeliam vsurpatum.

Prodigium de capreolo fracta ceruicibus expirante.

Cap. 40.

Ex illo die tranquillitas rediit ecclesiæ: nam fautores & adiutores Friderici aperti & occulti, animos posuerunt. Herboldus de Brobeke, ad cuius arcē pugnans Simon prædecessor occubuit, missa legatione, veniam, gratiam, reconciliationem postulauit: magno ære exoluto, impetrauit. Cōradus Spegel miles, & ipse gratiam quæritabat: ad speciem assecutus, sed non penitus. Inde cum principibus, nobilibus, & prælatis per Westphaliam, Saxoniam & Hassiam crebros conuentus egit, vt pacem terrarum procuraret. Consensere, ac iurauere omnes ad annos duodecim: tum qui superessent, de continuanda cogitarent: nam potuit intereà multorū condirio permutari. Interim Fridericus de Patberg suam ac suorum redemptionē molitus, de summa conuenit: impetrataq; sub fide venia ad eam conquirendam, acceruauit & remisit: sed ipse redire, & de more iuramentum præstare recusauit, hostilia etiam nuncians episcopo: violauit proinde pacem publicam, iuratam & approbatam. Qua ex re omnium iusto odio laborauit. Vnde factum est, vt vicini omnes iunctis armis, arcem cui fidebat, circumsederent oppugnātes. Oppidum facilè cepere, fugatis propugnatoribus. Cumq; arce diutius retinenda spes obsessis defuisset, D. Rupertus peste attactus in castris, finem viuendi fecit: & capite posito, iam opus erat membra spargi. Igitur soluitur obsidio, & ad tumulum cum magno ciuiū planctu deducitur optatissimus omnium pontifex. Non est visus aliàs similis vniuersorum luctus in morte vnius hominis. Omnes ordines, ætates, status sine discrimine, viri ac fœminę planxerunt, quasi super vnigenito: exteri cum incolis. non erat qui non sibi lamentum desumeret, pro optimo ac desideratissimo pontifice..

Cap. 41.

Sverinensis ecclesia, iam à suis cęso D. Ioāne Iungen electo, accepit successorem D. Rodulphum ex ducibus Magnopolensibus, præfuitq; ecclesię suę per annos viginti septem. Quo tempore ignauissimus rex Romanorum ac Bohemiæ Wenceslaus, cùm nihil in omni regno vigilantiæ ostenderet, soli ventri ac voluptati inseruiens, pertæsi omnes illius gubernationis, imò perniciosæ dissimulationis, & dormitantis socordiæ, proceres regni fratris Sigismundi regis Vngariæ, si nō iussu, tamen assensu ceperunt, & in arce Pragensi asseruandum curauerunt, ne, si nihil in regnis boni vellet, nihil etiam mali posset efficere. Succreuit per ignauiam eius, indignissima lues hæreticæ prauitatis, ex ipsa Praga ortum ducens, dum illi omnia in æquo essent, habenti in quo suam voluptatem expleret. Ioānes alius, germanus eius, dux de Gorlitze, indignatus quòd se contempto tam audax facinus proceres in dominum suum essent aggressi, magno exercitu coacto ita detonuit in authores eius consilii, vt protinus nisi excindi vellent, captum dimitterent. Bene actum cum vniuerso Christianismo, deinde Romanorum regno, si ignauum hoc pecus in vulua matris interiisset, lucemque nunquam adspexisset: pro qua pater patrimonium Imperii, vt successorem suum faceret, impendit, qui Christianismo virus maximum enasci, Romano regno irrecuperabilem iacturam procuraret.

Wenceslai Romanorum regis ignauia.

Sed nihil inuitis fas quenquam fidere diuis.

Meruit ecclesia flagellum de visceribus suis, quando non vnum caput in terris honorabat. Non satis illius calamitati, Turci, Tartari, Sarraceni fuere ad supplicium: nati sunt de medio Germaniæ sinu Bohemi, qui illam affligarent. Sed hæc plenius in Wandalia nostra.

Cap. 42. Verdensis ecclesia post Ioannem meruit pontificem ducali origine, Ottonem, filium Magni, germanum Friderici, Henrici, Bernardi, ducum Brunswicẽsium & Luneburgensium: qui ecclesiæ huic non diu præfuit, translatus ad Bremensem. Tum valuit translatio, nunc meliori consilio fit ecclesiarum cumulatio. Ætate nostra non dimisisset Verdensem: ea retenta in commendam, transisset ad aliam, titulo episcopali regendam. Inde multo tum innocentior erat illa ætas. Memorabile quod in ecclesia peregit, hoc erat, quia ecclesiam maiorem consecrabat, quæ stabat dudum sine consecratione per annos multos. Consecrauit autem die lunæ in Paschalibus ad annum nonagesimum, sed transtulit dedicationis diem in tertiam Dominicam post festa Pentecostes. Transiens ad Bremensem, omnia quæ prædecessor suus in arce Rodenburg reliquit, secum in diœcesim Bremensem transportauit, & ecclesiam Verdensem nudatam in paupertate reliquit: sed moribus eius facilè potuit ecclesia carere. Ottone autem, vt præmittitur, ad Bremẽsem ecclesiam translato, & arce Rodenburg nihilominus in sua potestate retenta, D. Bonifacius in sua obedientia Papa IX. prouidit de ecclesia cuidam domino & magistro Theodorico de Nym: qui descendens in prouinciam, & curiam episcopalem in Luneburg in possessionem accipiens, grauissimè cõtra dominum Ottonem, propter detentionem arcis Rodenburg, processit Apostolica authoritate: & in hoc negocio, vt visum est doctioribus, plurimùm desæuiens, suos contra se subditos ad inuidiam prouocauit, qui apud sedem Apostolicam per submissas personas pro translatione eiusdem magistri Theodorici ad ecclesiam Cameracensem laborarunt, bona sua commutatione. Ex quo facto magister Conradus de Vechta, pòst factus archiepiscopus Pragensis, in locum eius, per præfatum dominum Bonifacium Papam, ecclesiæ Verdensi præfectus, per capitulum & clerum pro iure suo admissus, arcem tamen Rodenburg, aut aliquorum ecclesiæ bonorum nunquam est adeptus. Pendente causa inter præfatos dominos Theodoricum & Conradũ, D. Conradus Soltow, magister in Theologia, locum D. Conradi de Vechta per prouisionem dicti Romani pontificis subintrauit: possessionem arcis Rodenburg cum difficultate, quia duos contra se habuit competitores, accepit. Quo tempore anni nonagesimi quinti, post MCCC. cœperunt indulgentiæ Bremis impetratæ, durantes per annos continuos octo. Qui autem fuerit apparatus ostendendarũ de suggestu reliquiarũ, foris ad occiduas partes tabulato in forum spectante, quod hodie visitur, quanta solennitas in conuentu, quantus mortalium concursus, incredibile est memoratu. Extat tamen eius rei, vt ferunt, non leuis memoria in codice rationali structurarii. Hic est annus nouissimus Alberti archiepiscopi, qui fuit sedis suæ tricesimus terti⁹: nam inde transiuit ad vitam, vt confidimus, & longiorem & meliorem, cùm præter profusionem conuiuiorum nihil ferè moribus eius & gubernationi poterat à quouis opponi. Tanta tamen fuit illa, siue profusio, siue prodigalitas, siue dapsilitas dici debeat (omnibus enim his vocabulis abutebantur, prout quisq; defuncti famã vel obscurare, vel tegere, vel illustrare cupiebat) quòd in tantam egestatem perduxerit ecclesiam, vt in Romana curia, procuratione archiepiscopi iuris beneficium de rebus cedendo, cùm æs alienum omne persoluere non posset, cogeretur implorare. Principi certè calamitosum profugium. Inde verò nata est occasio impetrandarum à pontifice, quarum erat largus, pro ecclesia indulgentiarum.

Otto Verdensem nudat ecclesiã, ad Bremensem se conferens.

1395. Indulgentiæ Bremenses.

Cap. 43. Otto Magni ducis, qui frater erat Alberti, prædecessoris filius, frater Friderici, Henrici, Bernardi, dúcum Brunsuicensium, pontificatui Bremensis ecclesię successit, translatus de ecclesia Verdensi, quam annis pene octo gubernauit. Ex capitulo nonnulli contulere vota sua in Ioannem Monnick, maioris ecclesiæ præpositũ: sed præuenere nuncii Ottonis postulati, & opitulantibus nõnullis apud summum pontificem ex maioribus, confirmationem pro Ottone obtinuerunt. Eximia laus huius põtificis, quòd cùm primùm attigisset administrationem huius ecclesiæ, magno & incredibili zelo purgauit prouinciam malis hominibus, qui per incuriam prædecessoris, & per bellorum licentiam supra modum excreuerunt. Accessit laudi eius, quòd singulari diligẽtia pontificale in ecclesia officium ipse peregit, & peragere curauerit in suo quemq; gradu. Arces cum præfecturis à patruo impignoratas,

Episcopus malis hominibus purgat prouinciam.

tas,magno ære redemit. Quippe Albertus,vt diximus,plusquã satis erat sumptuosus,pauca reliquit in diœcesi prędia non ære obligata alieno: sed iste instititcuncta redimere. Arcem Ottersberge nonnulli tenuere ministeriales,qui bonis cõditionibus reddere detrectarunt:magno impendio archiepiscopus vocatis armis illam obsedit:nihil profecit,circunfluente riuo profundissimo Wummen,qui crescebar quotidie,fecitq; munitionem inexpugnabilem. Soluta obsidione,ciues Bremẽses interposita compositione,effecerunt vt res ex sententia pontificis ageretur. Inde verò arcem aliam Languedel cùm alii ministeriales tenuissent, dolo an necessitate incertum,in alienas manus contulerunt: & inde in potestatem Henrici de Brunswick,qui germanus erat archiepiscopi,deuoluitur. Erat autem,vt fit,simultas inter fratres. Indignatus supra modum archiepiscopus in fratrem, questus est amicis longinquis & vicinis, fratris in se perfidiam. Quid multa? non nisi solutis trium aureorum millibus,recipere potuit: sed prælati ac ministeriales annuerunt per diœcesim archiepiscopo collectam ex agris,vt per aratra fieret contributio: ita rustica plebs omne onus supportat pro nobilitate.

Monasteriensis ecclesia, post Potonem Bohemum inde translatum pontificem,accepit Heidenricum Wulff:qui primùm pastor erat in Hertfelde, postea factus scholasticus ecclesiæ Monasteriensis:inde etiã præpositus, pro eo quòd res ecclesiæ strenuè ac legaliter administrauit. Electus in episcopũ,difficulter obtinuit confirmationem Apostolicam,propter factiones friuolas delatorum: consequutus est tamen.Et cõsecratus episcopus,diœcesim suam prudenter rexit: & multas difficultates perpessus,forti & constanti animo perstitit, & ferè in omnibus victor euasit:sed morbus,quem tympaniten dicunt (genus est hydropis) victor eius fuit. Erat tum in summo pontificatu nonus Bonifacius, vir integer, fortis,iuuenis, Neapolitanus,inter illos cardinales creatus,quos Vrbanus Lucerię multos creauit in regno:inter quos erant, Moguntinus, Treuirensis,Coloniensis, archiepiscopi: sed illi galerum non acceperunt,remittentes cum honore:in quibus multi Neapolitani, quorum erat præcipuus iste. Coronatus autem & consecratus, statim confirmauit ea quæ erant decreta ab Vrbano : de Iubileo in trigesimo tertio, de festo Visitationis Mariæ, de indulgentiis ad reuerentiam corporis Christi. Dominum Adam cardinalem recipit Anglicum:& reuertentem de Auinione,cardinalem de Rauenna restituit. Arcem S.Angeli magna parte desolatam purgari, renouari, firmari iussit. Comitem Fundorum,qui initio schisma stabiliuit, penitus exterminauit. Ipse Romanis,non vt Papa,sed vt rigidus Imperator, dominabatur: multos sibi ex illis de perfidia suspectos,per iustitiarios fecit occidi. Capitolium & palatium suum vehementiùs communiuit:nec fuit ante eum pontifex, qui talem in Romanos potestatem exerceret. Inde mortuo in Francia Roberto Antipapa, moritur & rex Franciæ. Filius eius nouo pontifici obedientiam præstare distulit, monuitque,vt vnionem ecclesiæ procuraret. Sed in amentiam versus idem rex, persistere non potuit: perlucida tamen interualla non cessauit admonere, effecitque persistens,vt multi fierent neutrales: permanauitque ea neutralitas in partes Flandriæ & Brabantiæ,vnde ciuitas Leodiensis inusitatis gratiis à Papa Bonifacio collectis, mota est, vt & ipsa à Bonifacio recederet, & neutralitatem amplecteretur. Sed hæc interim.

Cap.44.

Ante Bonifacium, pontificem Romani rigidiorem nõ habuerunt.

Raceburgensis interim ecclesia pontificem accepit Detleuum, genere ministerialium,de Magnopoli ortum,qui liberalitate, ne dicam sumptuositate, sua ecclesiã intolerabili ære grauauit alieno. Amicis & cognationi suæ plurimùm deditus, illos locupletare contendit: sed ecclesiam reliquit pauperrimam. Multa etiam bona ab ecclesia alienauit sine spe recuperandi. Multa tamen vicissim in decimis,villis,curtibus,cæterisque prædiis coemit. Fuit tamen homo per omnia Deo deuotus,vt si profusione sua & largitate ecclesiam damnificauit,magis ex simplicitate & inaduertentia,quàm vana iactantia fecisse credatur: quanquam idipsum in irrecuperabile damnum ecclesiæ redundet. Transiuit tempora sua,& in pace quieuit D.Detleuus,cognomento Parkentyn: inter optimos pontifices numerandus,si nõ illi sua profusio obstitisset. Interim Bonifacius curiam suam inauditis

Cap.45.

gratiis magnificare contendit: cognationi suæ & illc plurimum permisit. Indulgentiæ feruntur miris modis diuenditæ, vsqueadeò, vt bonos viros tæderet eius largitatis: & sunt perinde multi permoti ad retrahendum illi obedientiam, vt se in neutralitatem collocarent. Episcopatus plurimi per Alemaniam, istius pontificis temporibus vacauerunt, multisq; ecclesiis non meritæ personæ præficiebantur. Mira tum visa est in dispensationibus largitas, religiosis mendicantibus ad ecclesias, ad beneficia, vt essent monachi proprietarii: vt qui ex mendicantibus, ordine suo dimisso, centum aureos persolueret, ad ordinem quemlibet introiret. Mirum vnde Papa voluit illum aliquid soluere, qui nihil habuit, aut saltem nihil habere debuit. In expeditione pro episcopatibus tum infinita cœpit exigi pecunia, ad quadraginta, quinquaginta, sexaginta, octoginta millia aureorum. Anticipator fuit iste nostrorum temporum: necdum enim erant annatæ.

Ecclesiæ vel nullis vel indignis præficiuntur.

Cap. 46. HILDESEMENSI ecclesiæ post Gerardum præficitur nobilis, vir venerandus, Ioannes, natus comitibus de Hoia, præfuitq; ecclesiæ suę per annos viginti sex varia fortuna. Confregit præsidium sub arce Winsenburg. Prælio magno victus est apud Grouden. Ministeriales quoq; eius temporibus bis hostibus victi subiacuerunt. Præfuit iste pridem annis quinq; ecclesiæ Paderburnensi, & ab ea translatus est ad hanc Hildesemensem. Literæ autem super translatione eiusdem D. Ioannis in Romana curia expediebantur, & ipse parabat profectionem, & transiit ad ecclesiam Hildesemensem. Quo tempore domus fratrum Carthusiensium in Arensbokc, & in vicino Rostock loco sunt inchoatæ, ad annum Christi millesimum trecentesimum nonagesimum octauum. Begardi, & secta Flagellantium renouatur in Italia, qui se nodosis flagellis cruciarunt, transiitq; in Germaniam, ac per cæteras regiones graues & intolerabiles errores disseminarunt. Mirabilisq; populorũ motus per hæc tempora fuit in Italia. Nam omnis ferè multitudo in Cisalpina Gallia vno motu, vestes albas & lineas, ad pedes vsque protensas, cum caputiis more religiosorum, quibus facies velabant, induit. Qua commotione & nobiliores viri simul & fœminæ, principes, episcopi, prælati, clericiq; ac religiosi cuiusq; ordinis ducti, incredibili deuotionis ardore in simili habitu incedere tentauerunt. Horũ dealbatorum longa agmina ad vicinas vrbes commeabant, & processionaliter bini ac bini pergentes, pacem & misericordiam supplici clamore sæpe ac sæpius inuocabant: hymnos cantabant, quàm maximè repetentes orationem rhythmicam, *Stabat mater dolorosa*. Durauitq; is motus menses ferè tres, incertum vnde initium sumpserit. Primi in Italia Lucenses fuere, vtriusq; sexus induti albis ad tria millia. Compertum est, quendam sacerdotem fuisse authorem, qui tantam modestiam in vultu & verbis præ se ferebat, vt ab omnib. sanctus haberetur. Illum tamen Bonifacius pontifex apud Viterbium iussit compræhendi, & tanquam superstitiosum, ad se perductum, igni iussit exuri. Horum autem crucifixi imaginem, quam ante se ferri fecerant, Lucenses hodie cum maxima veneratione conseruant. Catharina quoq; de Senis, tunc floruit, quæ anno ætatis duodecimo, Pr̨edicatorum ordinis tertii regulam subiit: & mirabiles victorias in abstinentia & visiones habuit, quam Christ^9 desponsasse dicitur annulo quatuor margaritarum, & in summitate adamantẽ habente. Dominus illi cor dicitur extulisse, reddens illi suum. Mansit in latere cicatrix. Anno ætatis trigesimo, peractis multis miraculis, Romam deuotionis gratia inuisens, finem ibi fecit viuendi, & in monasterio de Minerua, tumulatur. Quam Papa Pius anno sexagesimo intra sanctarum collegium iussit adnumerari. Festum eius quàm sanctè percolunt fratres Prædicatores.

1398.

Cisalpini Galli deuotione moti, vestem mutant.

Author vestiũ Monachalium iussu Bonifacii pontif. exuritur.

Cap. 47. LVBICENSIS autem ecclesia post Euerhardum, alium accepit pontificem, dominum Ioannem de Dulmen, ecclesiæ Lubicensis scholasticum, Decretorum doctorem, sacri palatii Apostolici causarum auditorem. Datus est autem prouisione pontificis, non electione capituli. Erat vir miræ probitatis, pacem vbiq; zelans, etiam cum suo detrimento. Venit ad ecclesiam, susceptus perbenignè, vir dignus eo loco. Emit curtem cum pertinentiis in villa Gamel centum marcis, & tres alias curtes in eadem villa sexaginta marcis impensis: & perinde plenè liberauit villam à militaribus, qui multum antè dominabantur in ea. Et quoniam per indiligentiam,

gentiam, zelo pacis quo feruebat, multa dissimulanter transiuit, quæ præiudicium ecclesiæ ferebant, insecutor eius conuenit exequutores eius, & omnia ferè ab eo relicta sibi obtinuit consignari. Sedit annis viginti vno, regens ecclesiam, & quieuit in pace. Exorbitabat eo tempore supra modum Romana curia in exhauriendo prouincias auro, inauditas indulgentias & gratias incredibiles conferendo. Curiales autem Apostolici impetrantes, miserabiliter iactabantur. Litigabant coram auditore. Sententiæ duæ ferebantur pro vna parte. In tertia instantia mandatur auditori, vt imponat parti perpetuum silentium. Neq; per cancellariam opus erat literas expedire: compendiosior erat via per cameram, dato quod sonaret & fulgeret. Res tum noua, sed nostra ætate bene insolita, vt hoc seculum adinuenisse credatur, quo hoc nostrum modò vtitur. Sed hæc frustrà querimur.

Pötifex Indulgentiis conferendis, prouincias pecuniis emungit.

Cap. 48.

Osnabvrgensis ecclesia, post dominum Melchiorem translatum in ecclesiam Suerinensem, electione libera assumpsit in episcopum suum, pridem præpositum, D. Theodoricum de Horne, virum magnanimum, sed qui duras haberet partes ecclesiæ gubernãdæ, quòd D. Theodoricus de Marca, magno ære erat quietandus, quia de suo plurima impendit ad redemptionem capti D. Melchioris episcopi, & ad reliquas ecclesiæ necessitates. Mira res, cur in electione non sit habita ratio eiusdem D. Theodorici de Marca, qui tam bene meritus esset de ecclesia Osnaburgensi: quam etiam altera vice pene solus exemit miris difficultatibus, vnde emergere suis viribus nunquam potuisset. Sed coniicio de temporũ ratione, quod non legi, fuisse non paucos, neq; eos de minoribus, qui virtuti eius inuiderent, quíve timerent asperitatem eius, si pontificatum accepisset. Potuit & illa causa fuisse, quòd episcopatum illum tantis perplexitatibus inuolutum non ambiret, cùm sciret quid illi immineret. In summa, cùm pecuniam accepisset, aut pro non accepta teneret pignora, venit episcopus Theodoricus ad administrationem. Sed maior illi aduersarius fuit Otto de Tekeneburg comes, qui dotalitio teneret ecclesiæ prædia, quę à nobili de Lippia socero accepisset. Postulauit episcopus reddi ecclesię iura sua, comes detrectauit. Fit durissimũ bellum atq; atrox, adeò vt de sanguine certaretur, captosq; inuicem necabant suspendio. Sed ea res placito partium antiquatur. Capiuntur, emunguntur inuicem argento: & vsq; adeò fit atrox bellum, vt nullus exitus videretur. Fiunt inuicem inter partes tractatus. Inuentus est, qui auderet deposcere, episcopum solo ministerio ecclesiastico occupandum, ordinaret clericos, consecraret ecclesias, & reliqua quæ sunt ordinis exerceret: comes Otto esset patronus & defensor ecclesiæ, cum filio Nicolao. Sed inter patrem & filium tanta erat concordia, vt sæpè conaretur patrem capere filius. Id quod ætate nostra factũ recolimus in eadem domo. Theodoricus verò laborando, circumspiciendoq; effecit, vt de manib. comitum ea, quæ sunt iuris ecclesiastici, extorqueret. Orta simultate inter clerum & populum Osnaburgensem, super oneribus quæ diu portauere ciues, per bella & redemptiones prædiorũ, voluere à clero de patrimonialib. subsidium. Clerus allegauit priuilegium: res per arbitros est terminata. Theodoricus autem episcopus senio fractus, emigrauit.

Patri filius insidiatur.

Cap. 49.

Monasteriensis ecclesia tum pontificem habebat Ottonem, ex comitibus de Hoia, qui pridem ecclesiæ præpositus talem se gerebat, vt episcopatu dignus ab omnibus iudicaretur. Hic vir erat armorum amator, bellis gerendis, quàm ecclesiis administrandis, aptior. In armis satis fuit fortunatus, hostes Monasteriensis ecclesiæ ferè ad exterminium profligando, & capiendo: ex qnorum bonis, prædiis, arcibus & oppidis fines ditionis ecclesiasticæ mirificè ampliauit. Potentiã comitis de Tekeneburg, qui semper grauis erat ecclesiæ, ad vltimũ eneruauit, vt deinceps Monasteriensis episcopus facilè cum illo agat: coegitq;, vt eum in ciuitate Monasteriensi supplex adiret, conditiones pacis sibi dictandas accepturus: alioqui illi formidandum fuit, quod in aliis cernebat, totale exterminiũ. Talibus enim op[9] est pontificibus per vices, qui, postquam ecclesia gladium temporalem accepit, distringant: ni facerent, quæ est audacia militarium, non sinerent vel vnum ecclesiis mansum pacificum. Nam gladi[9] iste spiritalis, si solus sit, multis conteptus est: si accesserit alter, erit vt duplici manu pugnãs, facili[9] superet: quomodo olim Bẽiamitę

Episcopus belli quàm Theologiæ peritior.

ALBERTI KRANTZII METROPOLIS, LIB. XI.

CAP. I.

AD nouum, quod cursus monstrat, seculum, iure bono, nouo ordimur libro, tempora pontificum sequentia recensentes. Ad annũ quadringentesimum post mille, sedente Ottone archiepiscopo Bremensi, inchoata est instrui in summo altari tabula argẽtea insignis, ad honorem Dei & patronorum, ex oblationibus fidelium, quæ prouenerant ex indulgentiis tum datis ecclesiæ, vt diximus, Bremensi. Animaduersum est à nonnullis prudentibus, bellorum tempore thesaurum illum comparari, vt mutuum inde sumatur ad ecclesiæ necessitatem. Inde conuenit inter Capitulum & senatum, vt nulla ecclesiæ necessitate quicquam ex ea tabula contingeretur: idq́; literis firmatum est. Sed quid facies posteris? Bremenses inde Phrisonum querimonias audiere, qui nouissimo bello in ius & ditionem ciuitatis concesserant. Querebantur autem de his, qui Iadam fluuium accolunt, Buttiadas vocant: & cùm æquis conditionibus accusati non parerent, vrbis gubernatores vocabant in partem Aldenburgenses comites & ministeriales diœcesis, & hostilia nunciauere pertinacibus, quòd terram tribus agminib. ingressi, tripartitam prædam agerent. Coegerunt incredibiliter multa pecora. Homines verò terræ incolæ, qui primùm ingredientibus se obiectauere, facilè cesserunt, cæsi, capti, fugati. Pontem instruunt, connexis in ordinem nauigiis: appositoq́; præsidio custodientium, & diuiti prędа locupletati, reuertuntur. Sequenti anno Bremenses, necdum bello pacato, assumptis de Delmenhorst & Depholt comitibus, iterum terram ingrediuntur eandẽ: vicinis Frisiis iam vltione saturatis, quòd sanguinis effusionem horrerent. Ingressi autem, non minorem, ac priùs, prædã abegere. Otto autem archiepiscopus, vt Hadalerios in fide cõtineret, nouam molitur arcem, quam etiam congruo vocabulo Nouam domum appellauit. Tempus hoc illud erat, quo Gerard⁹ dux Slesuicensis in Thietmarsia cæsus, cum copiis suis, qđ in Saxonia diximus, reliquit tres filios impuberes, quibus tutãdis Henricus, frater Gerardi, comes Holsatię, electus Osnaburgensis, properauit in Holsatiam ex Osnaburga. Cumq́; Bremam pertransiret, aditus à Bremensibus, audiuit eorum querelam, quòd vectigalibus præter consuetudinem in terra Holsatiæ, in Todeslo grauarentur: rogãtes, vt quoniam ille rerum administrationi succederet, daret operã, vt antiquis libertatibus fruerentur. Nam per omnem illius prouinciam, vt ferebant, semper illi liberi habebantur & immunes. Poterat quidem fieri, vt quoniam ministeriales nonnulli Holsatiæ, cùm ciues eorum ob nescio quas causas insectarentur, nemo se Bremensem audebat profiteri: & proinde vectigalia cum cæteris dependissent, ea res in consuetudinem versa, nunc illos pristina immunitate destituisset. Promisit ille operas suas, & effecit vt in veterem libertatem denuo restituerentur. Multa hic pontifex Otto, vt ad illum reuertamur, veteris relaxationis errata emendauit, nihil omittens eorum quæ ad optimi pontificis dispositionem pertinere viderentur. Ad finem verò & nouissima eius tempora suggerebat senatui Bremensi præpositus Hadeleriæ, is qui in pontificatum successerat, vt quoniam dimidiũ pręfecturæ in Bederekossa iam teneret, reliquam dimidiam, data põtifici pecunia, redimerent ab illo, futuram ciuitati magno commodo, quãdo permixtum dominiũ nouam semper perturbationis materiam induceret cum pontifice. Moti proconsules verbis eius, rem aperiunt archiepiscopo, hortantes, vt accepta æquabili pecunia, totum illis permitteret dominium arcis memoratæ, cuius iam tenerent dimidiam. Quam rem adeò tulit indignè & iniquo animo, vt morbum, quo clam ille laborabat, vehementer augeret indignatio: ex qua viam est ingressus vniuersæ carnis, morte absumptus, circa annum Christi MCCCCVII. cum iam duodecimũ pontificatus annum contigisset: sepultus in ecclesia media, ad dextram Alberti patrui.

1400.

Deus & sancti, hominũ placitu honorantur.

Bremenses pristina libertatẽ de non soluendo vectigali restituuntur.

1407.

CAP. 2.

HALBERSTADENSI ecclesiæ post Ernestũ, à summo pontifice ob nescio quas causas depositum, & sequenti anno mortuum, Rodulphus ex comitib. de An

halt præficitur. Præfuit autem annis solis septē, tumulatus in ecclesia sua. Quo tempore, cùm iam indoluissent principes Germaniæ, ferre infelicem pecudem nomine supra se regem, adunati, destituunt imperio. Cogitantes quem præficerent, inuicem cohortati ad cœtum & conuentum in Francofordia, magna illic frequētia conuenerat. Fridericus dux Brunswicensis pro se ac fratribus ad Imperii cœtum ascenderat. Erant qui magnificum principem, veterum Imperatorum à Saxonia sanguinem dignum Imperio faterentur, anniterenturq́; vt assumeretur. Sed archiepiscopus Moguntinus, incertum ex quibus causis, ei aduersabatur. Poterat meminisse ex annalibus, quòd ante plus quàm centum annos, Albertus dux Brunswicensis prædecessorem eius archiepiscopum Moguntinum cepisset, cùm illius ditionē armatus exercitu hostiliter introisset, carceri mancipasset, & magno ære mulctasset: quod tamē non ipse, sed pro eo Richardus Cornubiæ ex Anglia comes, qui ambiret regnum Romanorum, pro illo soluisset. Solent enim principes eiusce causas in longam mittere memoriam. Sed tum Rupertus Palatinus comes, rex eligitur: Fridericus cum duce Saxoniæ Rudolpho & Sigismundo comite de Anhalt domū reuertuntur. Cumq́; ad vicina Frislariæ in Hessia à militaribus incursantur, ignorauere qui essent, & ad quid venissent. Cùm omnia cernerent hostilia, parabant se tueri: in qua tumultuarione transuerberatur gladio Fridericus, princeps optatissimus, manu militis de Hattinghusen. Capitur Rudolphus dux. Sigismundus pernicitate equi elabitur. Ferunt archiepiscopum Moguntinum authorem fuisse ad captiuitatem eorum, fortè ob causam memoratam. Intererat comes de Waldegge. Corpus cum omnium maximo planctu Brunswicum aduehitur, & ibi tumulatur. Fratres eius Henricus & Bernardus, vindictam intulerunt: sed nihil ad rediuiuum.

Principum & Archiepiscopi de Imperatore eligendo dissensio.

CAP. 3. VERDENSI autem ecclesiæ præficitur magister in theologia, dominus Conradus, cognomēto Soltow, plebeio genere, oppido Lunenburg: cui fortunato accidit, vt ambo eius competitores meliores prouisiones acciperent. Nam magister Conradus de Vechta, factus est Pragensis archiepiscopus, cùm adhuc in Romanæ ecclesiæ obedientia permanerent. Cæterùm temporibus illius inoleuit pessima illa Hussitarum secta, de qua plura in Wandalia nostra. Dominus Theodoricus de Nym, alter competitor eius, peruenit ad ecclesiam Cameracensem, ad cōfinia Brabantiæ & Flandriæ, & vacuefacta est sedes Verdensis, domino Conrado, qui ita vixit apud ecclesiam suam, vt homo ventri & gulæ deditus accusetur: idq́; ferunt esse Theologorum, quieti insistentium, & proinde non alium, quàm ventrem, deum colentium. Eam infamiam illatam professioni, meritò ingemiscunt boni Theologi, quibus aliud studium esse solet & debet, quàm vt venrri seruiant. Quid tamen facient fabulis hominum? Iste Conradus cùm ecclesiæ necessitatibus non satis circumspiceret, nec conquirendis aut cumulandis rebus inuigilaret (vtinam reformandis moribus institisset) dum vni sibi viueret, & ventrem pasceret in crapula & ebrietate, ecclesiam magnis oneribus grauauit, & in maximo ære alieno reliquit. Arcem etiam Rodenborg, quam manibus alienis extorsit, in alienis etiam manib. impignoratam reliquit. Credo tamen, quòd ille magnum aliquid pro redemptione eius non impenderit, cùm acceperit de manibus optimi pontificis, domini Ottonis archiepiscopi Bremēsis: qui ea fuit integritate, vt ecclesiam Verdensem, quā primùm gubernabat, non grauaret. Functus quidem vita, mortem obiit Conradus in arce ecclesiæ, sed apud eam tumulari non curauit: transportatus est autem Luneburg, & ad sanctum Michaelem, ad fratres est tumulatus, ad annum Christi septimum, post MCCCC.

Ecclesia quò locupletior, eò plures inuenit ministros, & in his qui potentior & prior, is potior.

Episcopus lurcatrosus.

1407.

CAP. 4. RACEBVRGENSIS ecclesia post Detleuum, meruit pontificem, insignem & memorabilem virum, dominum Iohannem, hominem plebeio genere natum, sed ætate, moribus, & virtute probatum, vt verè pater esset filiorum, quos accepit in ecclesia commendatos. Fecit pro ecclesia sua quæ potuit. Multa prædia & preciosa clenodia, & ecclesiæ volumina, à prædecessore suo, quòd pauca sumptibus illius non sufficerent, in pignus data, & quasi ab ecclesia alienata, redemit. Quamuis spolia, deprædationes, incendia atque iniurias passus sit, in non modicum ecclesiæ

damnum & grauamen: ea multiplicantur à magistris scelerum, cùm adesse neminem vident ecclesiæ, qui tueatur, qui abigat. Sic vindicant præteritionem ministerialis generis virorum, quos assumendos volunt, moribus, vita & ingenio degeneres, vt habeant ex familiis qui tueantur, non dicam qui deuorent ecclesiam, quod crebriùs cernimus. Hoc tempore corpus sancti martyris Viti, plusquàm septem mensibus stetit in arce *Lappenspringe*: quo in loco honoratæ sunt sacræ reliquiæ à multis vndecunque venientibus. Causa translationis de Corbeia, fuit, quoniam inter Abbatem & conuentum orta est discordia: corpus sacrum à Corbeiensibus abstractum, eo more quo solent sacræ reliquiæ ab ecclesia deduci in discordia patronorum, donec inter se conueniant. Simul & hoc vereri poterant, ne per discordiam, insigni furto tantus thesaurus abduceretur. Bohemi constantissimè loquuntur, sancti Viti reliquias esse in arce regia Pragensi, ibique religiosissimè coluntur. Non est perniciosa credulitas in talibus: honor defertur non ossibus, sed habitatori spiritui, qui regnat cum Christo: vbicunq; fuerint ossa, in fine seculorum colligentur.

Cadauer S. Viti Corbeia translatum, Lappenspringe fertur aliquandiu.

CAP. 5.

BREMENSI ecclesiæ post Ottonem præficitur insignis vir, dominus Ioannes *Slampstorpff*, genere ministerialium ortus, diu in ecclesia & diœcesi versatus, omnibus notus, noscens & ipse vniuersos, qui in rebus agerent. Archidiaconus erat, nunc vocant præpositum, Hadeleriæ, atq; Wursatiæ xxx. annis. tantam sibi sapientiæ & bonitatis famam contraxit, vt omnium consensu archiepiscopatui succederet electus. Hoc ministeriales, hoc vrbes à capitulo petiere, hoc viri fama latè diffusa, quam præsertim magnam meruit in compositione pacis inter dissidentes, quocunque aduocabatur. Non magna literatura, sed ingens rerum experientia, & facundia non vulgaris, & in primis promptitudo ingenij versatilis. Rarò interuenit dissidentibus, quos non pacaret. Vnum in moribus videbatur cæteras eius obscurare virtutes, tenax erat supra modum, & parcus rerum dispensator: vnde illi cognomen indidere, vt, quoniam omnes quos blandè appellabat, cognatos vocitabat, *maach* vernacula lingua, quod sonat cognatum, appellarent. Qui ad infimorum quorunque mensas vocatus, adire non dedignabatur: neminem contemnens, omnes in commune cognatos appellabat. Initium illi dissensionis cum ciuitate, super eo, quòd prædecessoris tempore ipse suggessisse videbatur Senatui, de redēptione dimidiç præfecturæ in Bederecossa. Eam cùm memoratus Senatus insinuasset futuram intra annum, prædecessor decessit, & iam annus circumuoluitur. Illi deposcunt à capitulo verba rebus firmari. Hic tum præpositus Hadeleriæ, cùm esset & senior in capitulo, de cæterorum assensu respondit placidis verbis: Breuem esse moram ad futuram electionem: eam expectarent, ne quid vacante sede, nouasse viderentur. Quieuere donec ille omnium consensu, quo diximus, eligeretur futurus pontifex. Electione facta, renouant pristinā postulationem. Tum electus respondit suauiter & placidè, Illos hunc diem expectātes, fecisse legaliter, superesse ius confirmationis à summo pontifice: qua pendente, non libenter rem in ecclesia nouaret. Iterum illi cedunt postulationi, differentes, sed iam confirmatus, denuo super ea re interpellatur. Non tum, vt prius, placidè respondit, sed omissis verborum delinimentis: Perplaceret, inquit, expectare diem nō longinquum, præstitæ ab omnibus de more fidelitatis. Illi indignantur, toties dilati, frustratiq;. Tum ille: Nolite (inquit) mirari, si differimus rem non minimi præiudicij, in qua superest nobis quod interponamus. Hæc prima dissensionum semina. Quoties autem deinceps super ea re verba fierent à Bremensibus, reiecit ille accusationum capita in quendam Didum Lubben, hominem Frisium, Bremensibus cohærentem, vt distenderet eorū postulata. Nam & ipsi Bremenses multū indignati in eundem Frisiæ capitaneū, deliberauerūt imponere fortalitiū terræ sibi parenti, in qua ille administrabat, vt frenum insolescens haberet, quo reuocaretur, idq; de consilio & voluntate archiepiscopi: quoniam desuper adeuntes, & interpellantes, audiunt illi rem non displicere. Orant, ad vim hominum reprimendam, quos sciebant reluctaturos, aliquot ministerialium lanceas sibi attribui. Promittit. Illi cuncta ad rem ex ordine præparant. Ministeriales promissos ad diem non venire

Bremensium proposita per Episcop. magis ac magis impeditur.

mirantur. Audiunt ab archiepiſcopo edictum, ne quis ſinat noua fortalitia in terra eccleſiæ firmari. Hac, vt ferunt, altera accedente cauſa, non ſincerum in ſe domini ſui affectum depræhendunt. Aliunde militares vocant, rem perficiunt ex ſententia, inſtituto fortalitio, Burgum pacis appellant. Sed & inſimularunt archiepiſcopum, dominum ſuum, quòd occultè cum comitibus de Aldenburg ageret, vt ciuitati bellum intentent.

CAP. 6. CHRISTIANVS vnus ex comitibus memoratis, miſſis in vrbem Bremam literis, hoſtilia illis & capitis periculum denunciauit, quòd in ſuum præiudicium nouam arcem erexiſſent. Eadem nocte dimittit ſuos ad prædã in Bremenſium ditionem. Res Bremenſibus non innotuit, niſi poſtquàm prædatores in ſua rediſſent cum omni præda: nam literas ſequenti demum die in ciuitatem accepere. Conqueſti ſunt, vt debuerant, archiepiſcopo domino ſuo. Pollicetur ſe interuenturũ, ſi modò cauſam omnem conſtituant in manus eius, vel in amicitia, vel iure terminandam. Dubitauerunt Bremenſes hîc quid agerent, inſtanterq́; auxilium in publicos hoſtes poſtulauere, repetẽtes omnia, quæ ad cauſam ſuam arbitrabãtur pertinere fulciendam. Tum archiepiſcopus produxit literas comitum, quibus cauſam omnem ipſi in eius manus conſtituiſſent, feciſſentq́ue illum arbitrum de ſua parte volentes: adiecit: Quia poteſtatem mihi fecere totius controuerſiæ finiendę, non licere in eos hoſtiliter agere. Quando bella ob hoc ſolum permittuntur, vt ad iuſtitiam contumaces in vias eius perducantur: Amicitiæ, inquit, vias omnes perquiram mediator: nulla in eos arma producere fas eſt, quamdiu in ea perſiſtũt ſententia. Multis deinde diebus in medio ad tractatum tempore conſtituto, atque nunc hac, nunc illa parte fruſtrato die, affecti tædio Bremenſes, bellum viciſſim indixere comitibus Chriſtiano, Friderico, Mauritio, non valentes dirimere vnà habitantes fratres, quamuis ſolus Chriſtianus in eos hoſtiliter ageret. Egreſſi turmatim ciues cum apparatu bellico per brumam, omnia quæ ad ripam Weſeræ fluminis comitũ erant, incendio & rapina fœdarunt. Otto de Hoia, & Otto de Delmenhorſt comites, ciuitati acceſſere: ex quorum ditionibus valida manus collecta, per glaciem ibat in terram comitum memoratorum. Multa præda vndiq; circumacta: ſed nulla niue interueniente, per lubricãtem glaciem prædam abigere potuerunt minimè. Altera vice hoſtilem terrã petere conſtituerant, ſed audiunt hoſtes diuerſo itinere graſſari in eorum ditionibus. Ducunt in Chriſtianum, qui belli erat incentor & ductor: inuadunt, proſternunt, eundem Chriſtianum capiunt, Bremam introducunt: ſed poſt non multos dies, interuenientibus communibus amicis, res tota pacatur. Aperiunt comites, cuius inſtinctu res omnis ſit cœpta, & peracta. Exinde archiepiſcopo ſurrexit cõtrouerſia ex Wurſatiis & vicinis accolis de Le, (ſic enim vocitant pagum) quorum contumaciam domare volens, arcem & illis imponere cõſtituit: ſed aduerſantes illi in hac re Bremenſes, prætendunt literas iamdudum ſigillatas, nulla præſidia imponenda Viſurgo (Wiſeræ) niſi aſſentiente ciuitate. Cùm id certis rationibus archiepiſcopus declinaret, ſuggeritur habitatoribus & accolis, vt clàm demoliantur noctibus, quæ per diem erigerentur. Animantur ad factum, cur ſe fruſtrà patiantur redigi in perpetuam ſeruitutem. Nonnulli ex his gnari nandi, noctibus riuum tranſeunt: nam ratibus iſſe nimis apertum erat. Bombardas, quæ aduectæ fuere à pontificis obedientiariis, deuoluunt ſilentio in fluuium, ferramenta fabrorum deiiciunt in profluentem: & niſi vis algoris viros confregiſſet, omnia fuiſſent demoliti, priùs erecta. Inde tamen fortiùs ab archiepiſcopo iubetur inſtari labori: ſed interuenere, qui rem, ne in bellum egrediatur, dirimerent tractatibus, vt demoliretur nouum opus. Conuenit: ita res tum eſt compacata.

Iuſticia defenſio, finis erat belli gerendi.

CAP. 7. MAGDEBVRGENSI deinde per hæc tempora eccleſiæ, in locum demortui Alberti, ſurrogatur dominus Guntherus, ex comitibus de *Swartzburg*: præfuitq́; eccleſiæ varia fortuna per annos quadraginta vnum. Quo tempore magnæ rerum mutationes erant in regionibus multis. Cæſus in Thietmarſia cum cohortibus Gerardus, dux Sleſwici, captus Henricus dux Brunſwici, pater Wilhelmi, qui ad noſtram vixit ætatem. Bellum *illi* erat in nobilem, de Lippia dominum.

Tranſierant

Transierant altrinsecus, vt est fluuius ille vadabilis, Wisaram, & magnis inuicem damnis suos vicissim affecere. Couenerant aliquando fortè obuij in agris ad prælium, ad vicina montis *Oderberg*. Inito prælio, fortuna sic voluit, vt Henricus dux caperetur. Dominus erat duorum ducatuum Brunswici atque Luneburgi. Magno ære expromisso (millia centum aureorum fama fuit) laxatur. Sed ex tam magno ære non magnum prouenit. Nam ipse Henricus Romam deuotionis causa profectus, cum conscientiæ suæ prospiceret & honori, detecta qualitate captiuitatis suæ, declaratur, non esse obstrictus iuramento quod præstitit. Surrexerunt deinde graues controuersiæ inter hunc pontificem & comites de Anhalt: accessere partibus amici: in longum dilatata est hostilitas. Gunthero accessere, parens eius, episcopus Mersburgensis, de Mansfelt ac Querfurde comites. Comitibus ex aduerso suppetias tulere (fratres enim tres erant) tria belli capita, episcopus *Halberstadensis*, Rodulphus omnium germanus frater, Rodulphus dux Saxoniæ, de Eghelen comes: confœderationes durissimæ horum in illos, & vicissim. Diuturnum ac latè vagans bellum, quod partibus nihil inuexit, plurima detraxit. Nihil enim ex vniuerso sumptu & labore prouenit, præter vastationem agrorum, pecorum abactiones, leuia prælia, mutuæ captiuitates, latrocinia multa sub apparatu publici belli. Sic vadunt, ita vorantur pauperes de sola superbia nobilitatis. O durum, in futurum, iudicium malè potentibus, quando de omnibus ad nouissimum quadrantem est luenda ratio. Sed hæc quibus auribus accipiant, incertum est, si futurum credant.

Henricus dux Brunsuicensis a Comite Lippiensi capitur.

Bellorum certus effectus, est populorum pernicies.

Cap. 8.

HALBERSTADENSI ecclesiæ per ea tempora post Albertum præficitur insignis vir, dominus Henricus, ex comitibus de Werberge prognatus: præfuit ecclesiæ solis quatuor annis. Quo tempore cùm Pragæ tumultuarentur Bohemi in studio literarum aduersus Teutonicos, qui in ea doctorum & scholasticorum vniuersitate, & numero & merito præualuere Bohemis indigenis, dissimulante ad omnia, imò suis Bohemis ad omnia adstipulante ignauissimo omnium regum Wenslao: qui iam infensus erat Teutonicis, pro eo quòd destitutus per summam ignominiam esset regno Romanorum: si quis sensus in pecude somnolentissima: Bohemi Teutonicos nouis constitutionibus & priuilegiis ab rege impetratis vexauere. Sed & nouis & hæreticis dogmatibus, ab Anglia aduectis per quendam, de veneno perfidissimi hæretici Wicleff, in eo regno etiam post mortem concremati, turbauere. Sed omnium erat grauissima, quæ per tumultum & incursiones agebatur, turbatio. Vnde adducti magistri & doctores, prius collato sermone cum marchionibus Misnæ, priuilegium ex vrbe Roma à sede Apostolica impetrarunt, ad sui translationem in nouum gymnasium Lyptz: vnde factum est, vt populariter emigrantes ad duo millia scholasticorum Teutonicorum, concesserint in nouam studiorum vniuersitatem oppidi Lyptz: quod exinde in bonum modum effloruit in hunc diem, vt mercaturis & negociationibus adauctum, magnis vrbibus splendore rerum & opum certare videatur. Plausere sibi Bohemi, quòd soli in suo regno permanerent: gauisi Germani, quòd à consortio nequam hominum separati, secum agerent in tranquillitate. Interim verò venena sua Bohemi diffudere. Iohannes Huss, improbus calumniator, loquax, clamosus, blasphemias in omnem Romanam ecclesiam ausus proferre, conflare sibi cœpit authoritatem, malè augescentem in perniciem infinitarum animarum.

Wenslaus Bohemorũ Rex ignauissimus.

Iohãnis Hussij blasphemia, si diis placet, in Romam.

Cap. 9.

PADERBVRNENSEM ecclesiam, cùm iam impetrasset dominus Bertrandus Rauennas canonicus, decretorum doctor, Apostolici auditor palatij, & adductis literis esset per capitulum admissus, nec haberet locum, quò se hospitio reciperet, in curia Volmari de Brenken, qui eum fouere videbatur, residebat. Ministeriales verò ecclesiæ Paderburnensis, in ipsa ecclesia cõuenientes, in Wilhelmum filiũ ducis supradictum consentire se dixerunt, vt ipse dominus eorum esset, hunc Italicum penitùs execrando: ipsumq; adeuntes, dixerunt ei, quòd ipsi eum pro domino suo nequaquã essent recepturi, nec regimen suum eis posse prodesse: & hæc omnia per interpretem, quia non habebat commercium linguæ nostræ vernaculæ. Audentiùs ipsi quàm capitulum, quòd vereretur censuras. Ipse autem

cùm esset admissus à capitulo, parùm pensi habebat, quicquid laici obiectarent. Pluribus autem vicibus à consulibus ciuitatis Paderburnensis, iuramentum sibi fidelitatis postulauit, sed ipsi de die in diem super hoc illi respondere distulerunt. Cumq; videret ciues rem illam ingrauescere, timens sibi imminere periculũ, consilio illorum qui eum fouerant, edoctus, à proconsulibus ciuitatis Paderburnensis saluum conductum petiit, & obtinuit. Cumq; proconsules prædicti à dominis de capitulo sæpius sciscitarentur, an oporteret per eos admisso viro iuramentum fidelitatis præstare: responderunt, Nos, quæ nostra fuerant, requisiti fecimus: quid vobis faciendum sit, vobiscum cogitate. In neutram partem inclinantes, neq; præstare, neq; recusare iubebant, cùm ad eum diem esset obseruatum, quòd nemini, nisi iubente capitulo, iuramentum præstaretur à ciuibus. Posteaquàm igitur mensem in ea vrbe sine fructu consumpsit, XXIIII. mensis Nouembris, clam abiit: & cùm extra ciuitatem peruenit, à quibusdam equitibus in odium Wilhelmi, in arcem *Dringenberg* est perductus. Hermannus autem comes de *Euerstein*, qui ex pacto, quod diximus, eam arcem insederat, cùm speraret per illum totius diœcesis gubernacula accepturum, gratulanter accepit venientem. Inde dominus Bertrandus contra ciues & capitulum Paderburnense, necnon contra dominum Wilhelmum graues processus in oppido *Dringenberg*, ad valuas ecclesiæ, quasi per edictũ publicandos emisit: sed pactis & tractatibus quibusdam interuenientibus, processus illos reuocauit. Deinde non obstantibus peractis supradictis, alios processus emisit, & ab illis est ad sedem Apostolicam appellatum. Cumq; in arce *Dringenberg* degeret, quoties comitem abesse contigerat, ipse victualibus & rebus necessariis sæpè laborabat, quoniam omnibus à maximo ad minimum odiosus, execrationi habitus est. Vnde comes prædictus licet confœderationem quandam cum eo contraxit, cùm videret spe sua decidere, conniuentibus oculis eius incommoda dissimulauit. Quare quidam in oppido *Dringenberg* illi ponentes insidias, virum ceperunt, & nullo de oppidanis defendente, eum ad arcem nouam, quam dominus Wilhelmus tenuit, vinctum perduxerunt: & ibi in custodia seruabatur honesta, donec eo resignante ecclesiam Paderburnensem, propriis etiam manibus scriberet summo pontifici, & supplicaret pro domino Wilhelmo, vt illi de ecclesia prouideretur, atque super defectu legitimæ ætatis dispensaretur: quod ita factum est. Donec ista expediebantur, regimen in spiritualibus habere censebantur per diœcesim dominus Bertrandus memoratus, domino Wilhelmo & comite memorato in temporalibus gubernacula gerentibus. Ita ecclesia Paderburnensis, filia cum ecclesia Romana matre sua, contagioso schismatis morbo, vnionis solatium toto præstolabatur affectu.

In iuramento præstando ciuium Paderburnens. libertas.

CAP. 10. ANNO igitur Saluatoris MCCCCI. pridie Idus Martij, dominus Wilhelmus
1401. dux Montensis, insinuatis literis suis capitulo, est admissus: & dominus Bertrandus, receptis duobus equis, & viginti florenis, per capitulum illi sponte & gratuitò oblatis, sub certis iuramentis, & scripturarum munimentis per eum præstitis, dimissus, cum non modica confusione est reuersus in Italiam. Inter hæc vxor Hermanni Comitis memorati filium peperit: quare contractus de suo comitatu ecclesiæ Paderburnensi vniendo, iuxta placita conuenta est resolutus: & diœcesis illa anno proximo redintegrata, domino Wilhelmo electo & confirmato, tam in spiritualibus quàm temporalibus soli integraliter, prout antecessoribus, obediuit. Eodem anno dominus Wilhelmus episcopus, exercens singulares inimicitias aduersus dominũ Henricum de Ore, qui arcem *Rauensberg*, à germano fratre domini Wilhelmi, domino Adolpho, comite de *Rauensberg* tenuit obligatam, dum ad partes Rheni patri ac fratri laturus suppetias proficisceretur, ab eodem Henrico in quadam villa, qua cum suis requieuit, nocte captus est, vigesimo septimo mensis Octobris. sed facile fuit illorum natalium episcopo, se de manibus viri militaris, sine magno impendio eripere. Interim summus pontifex Bonifacius, gratias & indulgentias (vt diximus) fecit inauditas: & quàm facilè dedit, tam leuiter reuocauit, fabulas excitans in orbe Christiano, quòd auro expleri non posset. Et à multis apostolica sedes in contemptum venit, nonnullis ad neutralitatem inclinantibus,

Papa Bonifacius auri gratia dat & reuocat indulgentias.

bus, aliis etiam incipientibus iustificare partem pontificũ in Auinione, quòd Vrbanus de crudelitate; Bonifacius de auaritia insigniter notarentur.

IOANNES interim in ecclesia Bremensi archiepiscopi, præcipua cura & singularis industria fuit, vt prædia ecclesiæ & arces impignoratas, quas Albertus onerabat, Otto ad plenum redimere non poterat. Hic vndecunq; seruatis & aceruatis sumptibus ad se reuocabat, vt ecclesiæ nõ inutilis pontifex haberetur, quicquid de illius rebus multi fabulentur. Bremenses deinde ad annum XIIII. Christi, stimulati multis malis, quæ Didius ipse, quem diximus, Frisiæ capitaneus, per multa tempora malignatus agebat, & ciuibus & amicis sine discrimine grauis: quę omnia longum esset percensere: Bellum indixere eidem, multis vndecunq; contractis in eum auxiliis, Comitum de Aldenborg, Ministerialium ecclesiæ, vt CCC. equites stipendio alerent, tribus ex vrbe millibus armatis, ducunt in hostem, terramq; hostilem, quam *Stadlandt* dixere: ibique diu varia pugnatum est fortuna, cùm incastellassent Frisij ecclesias suas: sed vi armorum coacti, se dedidere, pactũ iuramẽto firmantes, quòd Bremensibus in reliquũ in omnibus parerent, nec alios è suis capitaneos eligerent, quomodo hactenus Didij ductibus & monitis paruissent. Sed post multos annos nonnulli ex primoribus, numero quadraginta viri, transiliunt muros nouæ arcis, quam diximus fundasse ac firmasse Bremenses in ea parte, arcem pacis dixere: & iam intus oppugnauere manentem in ea de Bremis præfectũ, cùm nihil amplius efficerent, nisi quòd arcis pręfectum prospicientem è fenestra occiderẽt. Capti deinde, in Bremã sunt perducti, & suppliciis interempti. Nec longum tempus in medio, capitanei terrarũ Frisiæ, populo collectam indixere grauem: sed ille conspirauit, vt non pareret. Quidam ex capitaneis cùm audiret vicinos esse Cæsaris oratores, in occidua Frisia, ad dirimendas earum partiũ controuersias, adiit illos, & non sine graui impendio flexit eos, vt interponerent se medios inter populũ quinq; parochiarũ, & eorum capitaneos. Factæ sunt treugæ, con ceptaq; forma compositionis, sed inter treugas, cùm opportunũ eidem capitaneo videretur, subductis clàm à Brema defluenti amne dromonibus, armatos imposuit, atq; terras inuasit, sed tamẽ populus ad arma cõclamans, fortiter restitit. Comperta ea magnatum suorum nimis potenti audacia, populus misit, qui senatũ Bremensem imploraret in capitaneos, pactis conditionibus, vt seruatis terrarum pristinis libertatibus, senatui quotannis persolueret singula domus mensuram hordei, cuius tertia maneret apud terræ prouisores, idem in mulctis quæ indicerentur transgressoribus. Quibus ita firmatis, armamenta & bellicum apparatum Bremenses expediuut, ecclesias à capitaneis incastellatas magno labore capiunt. Blexem, Berhoue, domus inde suas lateritias, quas firmabãt, dedidere: iurãtes, cõmunis patriæ salutem tueri, & pacta seruare, quæ populus pepigisset. Ibi controuersiæ finis. Cap. II.

HALBERSTADENSI interim ecclesiæ post breuem pontificatum Henrici surrogatur Albertus, natus comitibus de Werningrode, præfuitq; ecclesiæ suæ annis septem. Cuius temporibus ortũ est bellum in ministeriales de Zwichelden. Nam qui arcem Hercyniæ tenuere, Conradus, Brandanus, & Henricus, citato agmine ex diœcesi Magdeburgensi vaccas abegere. Secuti expedito agmine Conradus de Egelen comes, & D. Otto de Warberge baro, conuersis latrunculis, iuxta Derneburg ex insidiis cæditur dominus Otto memoratus. Indignatus dominus Guntherus archiepiscopus, cum principibus, qui perpetuã pacem firmarunt, ad obsidionẽ memoratæ arcis sunt profecti. Oppugnauere plus quàm mensem. Extruxere etiã præsidium in vicino monte, vnde facilè arcerentur ingressus & egressus ab arce: & cùm iam immineret bruma, relicto satis valido præsidio, soluerũt obsidionem. Ad prima autẽ redeuntis veris tempora, redierunt fortiores archiepiscopus memoratus, episcopus Halberstadensis, Henricus & Bernardus duces Brunswicenses: & constructo etiã nouo ad aliã partem præsidio, ictibus & iaculis primùm deformauere mœnia: inde perduxere in eam necessitatem, vt deserta arce, fuga sibi consulerent. Fecere, quod multis ante vicibus legimus factitatũ: munitionem fregerũt, vt æquata solo videretur, & abierunt. Imminebat iam tempus concilij Constantiensis, ad reformandam vnionem Catholicæ ecclesiæ. Iam enim Sigismundus

rex

Sigismundi Romanorum regis in reformandis ecclesiis opera.

rex Vngariæ, filius Caroli, rex Romanorum, circuibat reges ad reformandá vnionem in ecclesia: peragrabat Franciam, nauigabat in Angliam, vt sedato grauissimo inter reges bello, Ecclesiasticæ vnioni, & hæreticorum nascenti proteruiæ, simul & Turcorum augescenti Imperio occurreretur: cùm hæresiarchę Ioannes & Hieronymus, conuicti in concilio, flammis vindicibus vrerentur: alter post alterum, anno interposito. Tum verò immaniter fremuerunt Bohemi blasphemiis, inde gladiis sæuientes in omnes, qui Romanæ ecclesiæ in eum diem paruissent: sanctos illos, & Deo dilectos viros, sine causa, ad iniuriam nationis cócrematos: bene cum illis actum, qui Dei regnum gloriosè appræhendissent: iniuriam tamen nationi irrogatam, armis vindicandam.

CAP. 13. VIDVATA per hæc tempora Mindensis ecclesia pontifice suo, successorem accepit apostolica prouisione per Bonifacium IX. insignem virum, dominũ Marquardum, de Rindeghen cognomento, ordine natum militari, virum primarium consilio & manu, natione Sueuum, numero pontificum XLVI. Introductus erat in ecclesiam suam solenniter, equitibus multis de more stipantibus, in crastino S. Thomæ Apostoli, anno MCCCXCVIII. sed non est diu permissus illi ecclesiæ, statim translatus ad Constantiensem, quæ illi propter regionem patriam gratior erat: nescio, si etiam prouentibus, quod in primis quæritur, vberior. Ita nouo erat opus concilio pro nouo pontifice, quando contempta ecclesia, suo sponso iussa est carere. Liberalis ferebatur Bonifacius IX. ad faciendá gratiam supplicantibus: ideò crebræ sub illius pontificatu fiebant episcoporum translationes, crebræ indulgentiarum collationes, vsque ad fastidium cordatorum virorum. Aliquid facere cogebatur præter consuetudinem, vt in schismate tunc currente sibi faceret partes ampliores: sed non erat in eo finis, continuatum enim est post illum.

Episcopatus quo plures habent prouentus eo gratiores.

Vide suprà cap. 10.

CAP. 14. SVERINENSEM ecclesiam post Rodolphum excepit Henricus, vir sine controuersia præstans, electus à capitulo: peruenitq; gubernãdo in annum modò tertium. Interim post Bonifacium IX. in Romana sede fuit Innocentius VII. qui ad pontificatum prouectus, gubernacula vrbis, quæ Romanis Bonifacius ademerat, ipse reddidit: vnde elati in superbiam, insolentias ei consuetas intulerũt. Papa verò iuxta iuramentum, quod cardinales ad eligendum congregati præstiterunt, (in quorum numero hic erat, quo continebatur, vt quisquis illorum eligeretur, omni conatu instaret pro vnione ecclesiæ, etiamsi cedendum esset papatui) literas emisit per orbem patriarchis, archiepiscopis, episcopis, abbatibus, & vniuersis ad eam rem idoneis, vocauitq; in concilium Romæ pro vnione celebrãdum: sed orto Romæ tumultu, in quo aliquot Romani cæsi sunt, dies concilij prorogatur: & toties frustratur, vt euanesceret, vt facilè appareret, quiduis malle pontificem, quàm deserere pontificatum. Illo verò decedente, cardinales numero quatuordecim in conclaui pro electione summi pontificis congregati, iterum iurauerũt, vt quicunque ex eis eligeretur, propter vnionem ecclesiæ renunciaret, vbi opus videretur, papatui, si & quando æmulus eius similiter renunciaret. Et quòd infra tres menses mitteret ad alterius partis cardinales, vt conuenirent de loco celebrandi concilij. Electus est Dominus Angelus cardinalis S. Marci presbyter, cardinalis, Gregorius XII. appellatus: statimq; misit solennes oratores ad Petrum de Luna in Auinionem, vocatum in sua obedientia Benedictum XIII. Tractauere crebriùs, sed inuentum est in effectu, esse rem omnem frustratoriam. Vnde factum est, vt de concilio alio, dimisso vtroque pontifice, ordinaretur: idq; factum est Pisis, vbi duobus destitutis, tertius est electus, Alexander quintus. Sed hæc alibi.

CAP. 15. RACEBVRGENSEM autem ecclesiam per eam tempestatem gubernabat insignis vir, dominus Pardamus, ex ministerialibus terrę Luneburgensis, qui Knesebeck cognominantur. Rexit ecclesiam satis laudabiliter, in temporalibus satis ei omnia fuere prospera, spiritualibus quoque pro suo modulo intendebat: sed iam à retrò actis temporibus ita erant impignorata prædia, ita grauata ære alieno, vt non sufficerent prouentus ecclesiæ fratribus sustentandis. Per singulos annos vrgebãtur ad necessariam sustentationem CCCC. marcas in sorte vndecunque accipere, & prædiis imponere, ad redditus annuos inde persoluendos. Quæ res eo respexit, vt sin-

vt singulis annis profundiùs mersa debitis ecclesia, non haberet vnde resipisceret. Hoc cùm cerneret oculatus pontifex, nec videret humano consilio, quomodo rebus occurreret, ad implorandam diuinitatis opem, spem & animum intendit. Tota ergò deuotione ad implorationem diuæ virginis beatissimæ Dei genitricis se contulit: fratribusq; indixit, vt vnanimi voto ac humili prece implorarent auxiliū ab alto. & statuerunt, vt, dum cantaretur Sequentia, AVE PRÆCLARA, versus illos, AVDI NOS, & SALVA NOS, flexis genibus in honorem & reuerentiā eiusdem sanctissimæ virginis, humilimè corda inclinarent. Quo diligenter impleto, non multo pòst sanctissima virgo, desolatorum consolatrix, supradictæ perturbationis causam & occasionem de medio sustulit, & seruos suos de his tribulationibus misericorditer exemit, immittens (credo) spiritum prouidentiæ prouisoribus, vt omnia cum singulari parsimonia dispensarent: & deinde tempora frugum bona fecit prouenire, vt paulatim ære alieno minuto, ad suæ sustentationis sufficientiam peruenirent. Sed est vna omnibus conuentualibus causa, si desertis spiritualibus, intendant in temporalia, omnia retrolabuntur: ediuersò, si spiritualia in primis curentur, crescunt omnia reliqua.

Christo neglecto, mater eius innocari iubetur ab egregio scilicet episcopo.

PADERBVRNENSIS ecclesiæ pontifex Wilhelmus, necdum consecratus, pridem de captiuitate liberatus, satis casuali prelio vicit comites de *Spegelberg*, & oppidanos de Hamelen, die beatæ Cæciliæ, & inito conflictu, sedecim ex hostili agmine ceciderunt: multi capti, plurimi fuga elapsi, intra oppidum se receperunt. Ex victoribus autem nemo cecidit, plerique fuere vulnerati. Et quoniā victoria non humanitùs videbatur prouenisse, constituit idem electus cum suo capitulo, vt dies Cæciliæ Dominico æquaretur in ecclesia. Quo tempore nobilis dominus Simon de Lippia, & Bernardus filius eius, cùm homagiū electo præstare recusarent, armis sunt ab illo impetiti, facta obsidione oppidi Harne. Sed cùm nec sic mollirentur, durauit bellum, prælia leuia multa fuerunt. Ad summum, cùm quingentas lanceas ad oppidum Lemmegow produceret episcopus, cùm illis æquari non possent, descenderant in postulatas conditiones, homagiū præstantes: & oppidum *Harne* & *Valckenborg*, & reliqua quæ ab ecclesia tenerent in feudum recepere. CAP. 16.

Quo tempore in Italiam peregrinantur, Ladislaus rex Neapolitanus, filius Caroli Duratij, eius qui in Vngaria cæsus occubuit, cùm iamdudum dispensatione Bonifacij noni legitimam vxorem dimitteret, aliamq; superduxisset. Per Italiā potens haberi cœpit, Senatoriam dignitatem Romæ exercuit: & cœpit iussum extendere in multas ciuitates ecclesiæ, & patrimonium diui Petri, præsertim cùm Gregorius Papa, iam suis cardinalibus malè concordabat, tergiuersatus de tractatu vnionis. Nam intellexit non esse aliam viam, quàm quòd vterq; cederet: aut, si nollet, destitueretur. Miserunt ergò diuersi literas querimoniales in alterutros: & prouenit, quod dixi, vt Pisano concilio ambobus destitutis, tertius eligeretur. Concordabāt de hoc concilio cardinales vtriusq; partis, inuitis ambobus pontificibus, in Liburno marino oppido, sub ciuitate Pisarū. Sed ad nostra reuertamur. Dominus Wilhelmus Paderburnensis electus, hoc tempore instituit reformare monasterium in *Budken* suæ diœcesis: erat enim Monialium dominarum, ad ordinem canonicorū regularium referendo. Sed ibi sensit omnium hominum ordines sibi obsistere, ecclesiasticos, laicos, viros, mulieres. Mira fatuitas, & mortalium perplexitas, cùm rebus vndiq; suis angantur, se alienis immiscere, & pietati obsistere. Vtcunq; fuit fecit quod potuit bonus Wilhelmus. Tractabat resignationem, accepit, locum deputauit iam desertum patribus in Swollis, vt implerent fratribus: & tardè quidem, sed fructuosè tamen prouenit.

Præceptum Christi de coniuge non, nisi propter adulterium, dimittenda corrigitur à Papa.

OPERÆPRECIVM erit intelligere, quid egerit, quid controuersiæ passus sit idem pontifex in reformatione instituta monasterij sanctorum Petri & Pauli, in ea sua vrbe. Orta simultate, abbas Priorem destituit: ille appellauit electum: abbas, appellatione contempta, surrogauit alium: electus, vt debuit, animaduertit, respexitque secularem abbatis & fratrum conuersationem, nullam regularem disciplinam: incidit nobili viro zelus diuinæ religionis, vt visitaret & reformaret. Abbas vbi intellexit, amicos ex vrbe, proconsules, consulares, ciues magno numero, CAP. 17.

comporores & comessatores suos, aduocauit, adhærentiam postulans. Venit electus cum prælatis visitare. Aderant laici disturbantes negocium. Iussit electus exire laicos sub obligatione iuramenti. Non se antè exituros respondebant, quàm ab abbate sinerentur: Non hoc præceptum subesse iuramento. Vrgebat electus. Retrahebant fratres cum abbate. Res in turbationem vertitur. Abbas appellationis vocem emittit: capitulum, & clerus, & populus adhærent. Vides diaboli regnum in impediendo Christi honore. Etiam in ecclesia schismate multiplicato, Alexander accessit Gregorio & Benedicto, appellauit Alexandrum. Miratus electus, conuenit capitulum, sciscitatus quam nunc obedientiam sequerentur. Solebant enim in illum diem Gregorio parere. Interrogati respondent, super his rebus consulenda capitula Hildesemensis & Halberstadensis ecclesiarum, sine quibus ob initam fraternitatem nihil solerent in grauioribus constituere. Electus ibi quiescens, rediit in sua. Vix ille dorsum auertit, obedientiam Alexandri profitentur, adhærentes interpositæ appellationi. Mira diaboli ars in cordibus vanescentium hominum, vt vitet quisque reformationem sui status. Inde multis interuenientibus, electus spe meliore concepta, mandatum à quo fuit appellatum, cassauit, cœpitque secundò visitare. Non inuento abbate, neque monachis, instituit processum: & per excommunicationem interdictum loci, à speciali ad generale peruenit, quocunque loco essent: à quo quidem pro parte monachorum fuit appellatum, sed nemo adhæsit eorum appellationi, vtpote post censuras interpositæ. Abbas curiam Alexandri petit, multos conciliat sibi muneribus: electum facit euocari, reportat relaxationem interdicti specialis in monasterium, vnde clerus vrbis improuidè resumpsit diuina, non faciens discrimen in generali & speciali. Multa subinde facta sunt, quæ zelum electi & perfidiam monachorum testarentur: sed rebus grauibus intercurrentibus negociũ sanctitatis & religionis, profectus sine optato fine remansit. Intercessit enim bellum archiepiscopo Coloniensi, cum ciuitate sua & capitulo, & domino de Lippia, quod semel pacatum recruduit. Intereà vacabat ecclesia Coloniensis, & ad eam multi prouehere tentauere Paderburnensem Wilhelmum: sed & illa res frustrata est, assumpto domino Theodorico de Morsa.

Reformationem sui status omnes reformidant.

Monachorum Petropaulini monasterij perfidia.

CAP. 18. EXITVM causæ præstolatur lector, vbi, & quomodo terminata sit controuersia de ecclesia Coloniensi, nimirũ propter rei nouitatem relatu dignissima, quamuis externa nobis. Postulatur Wilhelmus ab his, qui Colonię remanserant, canonicis, eligitur Theodoricus ab his, qui Bonnam cõcesserant. Omnia clenodia ecclesiæ, & nonnullæ arces, ab auunculo prædecessore tradita erãt in manibus Theodorici, superabat ære, superabat gratia apud pontificem Ioannẽ: quãuis non cessaret Wilhelmus à diligẽtia, quã pro eo frater dux Montensis, quamq; alij faciebant. Quid multa? cõfirmatur Theodoricus, Wilhelmus appellat ad indubitatũ futurũ in concilio vnicum pontificem: nihil profecit. Interim æmuli eius in sua diœcesi consurgunt, cùm ille implicitus rebus magnis apud Rhenũ esset: amicos eius in angustũ coarctant. Capitulum declarat, eum de cæterò Paderburnensi ecclesiæ nõ esse deuinctũ: esse absolutos iuramento, quicunq; ei obstricti erant ratione ecclesiæ. Accipiunt in possessionẽ de ecclesia, quicquid occupare cõceditur. Interim mittunt ad Ioãnem pontificem iam profugũ à concilio, iam depositũ, postquã etiã hæreticus esset declaratus: postulant, & impetrant Theodoricũ Coloniensem archiepiscopũ eis dari administratorem, literas reportãt, Theodoricũ archiepiscopum vocant, ei se submittunt, iuramẽta præstant. Videns se Wilhelmus, vir optimus, vndique circunuentũ, quia tempus dispensationis super annis cõsecrationis accipiendæ, penè expirauit. Et quoniam spe Coloniensis ecclesiæ decidit, à Paderburnensi est exclusus, alia via inimicis suis occurrit. Conciliare sibi properat archiepiscopũ Coloniensem, quem æmuli sibi opposuere. Ponit animũ ad res ecclesiasticas: nec enim vllis erat sacris initiatus. Neptem ex sorore archiepiscopi, filiam comitis de *Tekeneborg* accipit coniugem. Nuptiæ in arce *Arnsberg*, præsente archiepiscopo, summa celebritate peraguntur. Ita vltus est aduersarios. Ecclesia Paderburnẽsis in administratione Theodorici ad finem vitæ eius permansit.

CAP. 19.

LVBECENSIS ecclesia post Ioannem, aliū assequitur Ioannem pontificem, cognomento Schelen, decanum ecclesiæ Bremensis, & Lubicensis ecclesiæ canonicum, licentiatum in decretis, in Honouer bona editum familia: & per dominū Martinum est confirmatus, cùm esset canonicè per capitulum electus. Qui pro sua confirmatione ingressus est iter Romam versus, cum tribus canonicis de capitulo Lubicensi, quo inter eundum in itinere & in ipsa vrbe ad M. aureos impendit. Descendens, cùm attigisset Bononiam, doctoratus insignia noluit omittere. Post suam consecrationem, obtento iudice domino Balduino, Abbate sancti Michaelis in Luneburg, traxit in causam executores testamenti, proximi sui prædecessoris, quòd negligentia & dissimulatione sua episcopalis mensa & ecclesia in ter mille & quadringenta aureorum esset damnificata: obtinuitque sibi adiudicari omnia ab illo relicta à testamentariis. Illi ecclesiæ nomine consignata, statim in Vthin domum erexit necessariam ad coctura m potus & panum, & stabulis pro iumentis duodecim. Inde pro sua mensa incorporari fecit certa beneficia, præsertim salinaria in Luneburg, qualicunque conscientia imminuens cultum diuinæ maiestatis. Hic quoniam exercitatus, ac diu in maioribus erat causis principum versatus, assumitur in secretarium ab Imperatore: & imperij nomine perstabat in concilio Basileensi per annos sex continuos. Ibi ecclesiam suam, variis tribulationibus & horrendis casibus de morte præpositi laborantem, defendit: improbos adegit ad satisfactionem, vt vltra damna ecclesiæ illata, cogerentur hostes Magnopolenses duo marcarum millia expendere in satisfactionem. Vnde mille marcæ, ac duo beneficia pro memoria præpositi antè dicti, ad perpetuam sceleris ac innocentissimi viri memoriam, in arce Swan in carcere morientis, imponebantur. Comparauit in commodum ecclesiæ, interueniente Lubecensi senatu, loca congrua nutriendis equis: vbi speciem præbebat episcopus: senatus, qui fateri suum nollet interesse, pecuniam impendit: successor tamen eius ære suæ partis exoluto, satisfecit institeruntque iumenta in eam rem comparare: sed euanuit res, nescio quomodo, vt sit hodie nullum vestigium, cùm per mortem Sigismundi ad Albertum generū & successorem, in causa totius nationis mitteretur in extremos Vngariæ fines, vbi castra aduersus Turcas pugnans fixit Albertus, ex itinere fatigatus, febrem incurrit, mortemq; obiit idem pontifex in regno Vngariæ, sepultus Viennæ, anno sui pontificatus XIX.

Pontifex ad se transferens beneficia, cultū Dei minuere putatur.

CAP. 20.

VERDENSI ecclesiæ præficitur post Conradum Henricus, natus comitibus de Hoia. Sustinuit aduersarium initiò, & in iure æmulum, dominum Vlricū Albach, decretorum doctorem, cui per Papam fuit de episcopatu prouisum: sed idem dominus Henricus cùm causa in iure ageretur, superauit, & episcopatum est assecutus. Mallet ecclesia, si optio daretur, succubuisse: ita enim præfuit, vt non lætetur illum se habuisse pontificem. Nam arcem *Rodenborg* ita facili & vili casu è manibus amisit, vt nō sit similis vnquam in re tali audita simplicitas: vnde ecclesia ad vicies mille aureorum, priusquam recupararet, impendit. Renunciauit ergò ante mortem suam episcopatum, cùm se prorsus inutilem ad recuperandum, aut aliis modis ecclesiæ iacturam compensandam, intelligeret. Quàm dissimilis patruelibus suis, qui ecclesias vicinas, Hildesemensem Ioannes, & Monasteriensem Otto, magnis incrementis circa eadem tempora prouexerunt: vt quantum ista lamentetur de sui pontificis socordia, tantum glorientur aliæ de illorum pontificum insigni & semper memorabili vigilantia. Sed quid faciemus genio? videmus idem in fratribus. & ne longè vagemur, docuere Wenceslaus & Sigismundus Romanorum reges, quorum alter de infinita accusatur socordia, alter verò cum summa laude ecclesiæ vnitatem, & bonarum rerum incrementa laudatur excitasse. Idem tamen hic pontifex, etsi ecclesiam viuus reliquisset, apud eam tamen moriens, voluit requiescere, vt ei non alienus haberetur.

CAP. 21. 1420.

ANNVS erat post MCCCCXX. cum ex leuissimis causis bellum oritur inter Brunswicenses duces Bernardum & Wilhelmum (nam pater eius Henricus fatis concesserat) & archiepiscopum cum suis ex altera parte, quòd habitatores arcis *Tedinghusen & Languedel*, nonnunquam prædatum exibant in ducatus memoratos:

ſed aliquando retrò pulſi ſunt à miniſterialibus earum regionum,ſequentibus, vt recentem prædam reciperent:cùm non poſſent, vicem reddidere in terram eccleſiæ. Domicellus de *Seke*, cum armigeris de *Tedinghuſen*, inuectus in ſequentes, ex ducalibus nonnullos proſtrauerunt, & reliquos ceperunt. Quæ res inter priuatos aliquandiu tractata,peruenit ad principes, qui hoſtilia nunciantes eccleſiæ Bremenſi,quingentis lanceis proceſſerunt in comitatum de Hoia. Nam is archiepiſcopo & Bremenſibus tum belli ſocietatem iungebat. Cùm etiam comites de *Oldenborg* & *Delmenhorſt* in parte ſtarent, magnam egerunt duces prædam,ſed tamen in conflictu & arma & equos amiſere. Verdenſes, nuper iumentis per comitem de *Delmenhorſt* abactis, infenſi erant cauſæ: permiſeruntque ducibus, inde mouerent, cùm priùs impunè idem permiſiſſent. Miſere iidem duces clam ſpectatum in *Languedel*, ſi fortè illic gregata manus militum præſtolaretur motum & incurſionem, cumq; omnia quieta conſpicerent, gauiſi ſunt, neſcientes iam eorum comperta conſilia: nam archiepiſcopus omnia prouiderat. Iam duces nihil metuentes, reliqua pecora in paſtum permiſerunt. Egreſſi armigeri de *Tedinghuſen*, inuenta abegere. Indignati duces ſpeculatoribus,quòd falſum renunciaſſent, primo mane in *Languedel* mouerunt, ſed præfectus arcis iam ſagittarios ex vrbe Brema acceperat præſidio tuendo. Multa vtrinque illata damna. Supra triginta tum ex ſagittariis Bremenſium capti, ſed totidem ex ſuis duces amiſere. Itaque interuentu conſilij ac Senatus Luneburgenſis, res tractari cœperunt: ſed tamen egreſſi antè armigeri de Horneborg cum miniſterialibus eccleſiæ in terram Luneburgenſium, incendiis & prædiis omnia vaſtarunt. Cumque hoc bellum interuentu communium amicorum tractatibus pacis ac legibus patriæ finiretur, Ioannes archiepiſcopus iam annum agens pontificatus ſui decimumquartum, anno
1420. poſt natum Chriſtum MCCCCXX. conceſſit in fata.

CAP. 22. SVERINENSI verò eccleſiæ præfuit tum præſtans vir Henricus, cognomine Wangelyn: præſederat autem annis decem. Huius autem hoc eſt memorabile temporibus, quòd principes Magnopolenſes, miſſa ob eam rem bona legatione in vrbem, impetrarunt priuilegium ſtudij generalis in vrbe *Roſtoch*, loco in eam rem nō incongruo, quòd aëris ſalubritas, & victualium omnis generis leui precio magna eſt copia. Introducuntur magiſtri & doctores, potiſſimùm ex Erfurdia, quæ & ipſa recens ſchola fuit, necdum habens annos triginta ab inſtitutione ſua. Satis erat ab initio bona prouiſio pro regentibus, cùm fiſcus ciuitatis ſtipendia largiretur: nimirum principum largitione, & prælatorum cōtributione ſecuta. Sed proximo eius vrbis malo tumultu, cùm proconſules pellerentur cum publico conſilio, & intus noui magiſtratus crearentur, coacti ſunt cenſuris cedere, qui in eodem Palladio præſidebant, exulibus ad concilium Baſileenſe profugientibus: ſeſe tamen in Gripeſwaldum contulerunt, & nimiùm ægrè redire anhelabant feſtinantes. Quòd ſi diem ſuæ vocationis expectaſſent, magnis vtiq; conditionibus inuitati rediſſent. Nunc autem inuitante nemine, ipſi miſerè pulſabant ad reditum, qua de re cogebantur ab aliis accipere conditiones, qui poterant ipſi aliis præfiniuiſſe. Pacti ſunt igitur Roſtochienſes, ærario exhauſto, ſalariis promiſſis vacare ad annos, vt fertur cc. Tum obligationem reuiuiſcere: ſed quid erit illi ſeculo? Illi verò, qui miſerè feſtinabant redire, accipiebant conditionem, maiora promiſſuri, vt rediturn mererentur. Quid facies hominibus ocioſis, hoc ſolùm negocio occupatis, vt literis inuigilent? Habent mores ſuos, habent conſuetudines: quibus contenti, leuipendūt cætera. Itaq; pacto, de non petendo, interueniente, reuertuntur. Ex illo die ſatis tenuiter viros præſtantes apud ſe habent: qui meliores cernit rerum conditiones, abiens amplectitur. Inde iuriſconſultos apud ſe diu retinere, viros præſertim graues & memorabiles, non poſſunt. De reliquo ſatis bene inſtituti ad omnia, præſertim quæ philoſophiæ ſunt, & naturali, & diuinæ pertinentia.

Quando & per quem Roſtochienſis Vniuerſitas inſtituta ſit.

Ob ſtipendij tenuitatem, Roſtochio viri docti diſcedunt.

CAP. 23. RACEBVRGENSI autem per idem tempus præfuit memorabilis dominus Ioannes: cuius quia non memoratur genus, plebeium accipimus, ex fratribus tamen aſſumptum: nam miniſteriales ſolent ex familiis ſuis percenſere. Erat vir iſte ſatis libero animo, dignitatem ordinis & epiſcopatus ſui ad omnes ſplendidè conſeruabat.

ſeruabat. Vnde factum eſt, vt à nonnullis in eam rem profuſior videretur, & qui maiori potuiſſet parſimonia rebus eccleſiæ attenuatis conſulere. Hoc tamen proſpexit atque diligenter prouidit, ne eccleſiam alieno ære grauaret quouis pacto: amicis quidem notis & extraneis ſatis erat manſuetus. Per incendia tamen maiora quàm per ſuos ſumptus damna incurrit. Curiam ſuam *Clockſtorff* arci continuã, tum incinerata aduerſo caſu, in eum quo nunc ſita eſt, locum tranſtulit, & à fundamento nouauit. Capellam in arce *Schonenberg* etiam incendio conſumptam, reformauit, ſatisque pro ſua dignitate viri ac pontificis boni munera impleuit. Eius temporibus, Magnus dux Saxoniæ, epiſcopus Caminenſis, cum duce Pomeraniæ Caſimiro contendit ad ereptionem oppidi cum arce Tangermundæ, quod Fridericus iam marchio Brandenburgenſis, antè Burgrauius Nurenbergenſis, manu cepit, iam deflexum à Marchia, cui ab antiquo pertinebat. Cumque Marchio ab vna parte ingreſſus, oppidum occupaſſet, illi ad portam aduerſam à ciuibus admiſſi, media vrbe confligunt. Ceſſere tum Pomerani, & aliquot amiſſis per captiuitatem, nonnullis verò cæſis, abierunt, quà venerant, ducenta ex hoſtibus ſtellata iumenta ceperat, cum aliquantis militaribus.

Cap. 24.

CVM Mindenſis epiſcopus ad Conſtantienſem eccleſiam eſſet tranſlatus, arbitrari canonici, ſui eſſe iuris eccleſiæ ſuæ conſulere de nouo pontifice, vſi veteri libertate electionem ineunt, præpoſitum ſuæ eccleſiæ præficiunt, vt eſſet in ordine & numero pontificum quadrageſimus ſeptimus. Wilhelmo de Buſch nomen erat: hoc enim militari familia traxit, ſed ea tum non erat facultas eccleſiæ libera. Nam apud ſedem Apoſtolicam, vnde eſt impetrata tranſlatio, etiam obtenta fuit eccleſiæ relictæ prouiſio. Sic enim ſtatuerunt pontifices, vt quotquot eccleſiæ maiores vel minores apud ſedem eandem vacuentur, prouiſio ſpectare debeat ad ſummum pontificem. Bene Petrus laxauit retia, bene duxit in altum, & traxit rete plenum magnis piſcibus: vnde meritò audiuit etiam in hoc caſu à communi Domino: Modicæ fidei, quare dubitaſti? num potens ſum tibi dare prouincias & regna? tu dubitaſti. num potui orbem ſedibus tuis ſubiicere? quare dubitaſti? nónne Domini eſt terra, & plenitudo eius? Ecce magna pars Italię tibi tributaria eſt: per vniuerſam Germaniam & Hiſpanias de eccleſiis & maioribus beneficiis diſponis: in Francia idem facturus, niſi noua adinuentio pragmaticæ ſanctionis obſiſterer. Ex Anglia & Polonia vber tibi prouentus eſt, quia omnia inde capita tibi ſunt cenſualia. Vngaria mittit aurum, nec detrectat Illyricum, ergo laxa Petre retia: anguſta interim ſunt: laxa, vt fiant capaciora. Duc in altum, quia ad littora nulli ſunt piſces: in altitudine maris, in profundo nationũ, ibi ſunt piſces quos capies. Duc in altum: nam in Iudææ anguſtiis non eſt quod impleat ſagenam. In omnem terram cum ſono exiuit imperium tuum, vt non ſit vnde meritò poſſis dubitare. Amplificarunt per tempora ſummi pontifices magnificè ditionem eccleſiæ, non per ementitam Conſtantini donationem, quæ nunquam facta eſt, ſed per munificentiam aliorum principum, ſiue de Gottis, ſiue de Longobardis, ſiue per Magnum Carolum: quod latiùs alibi oſtendimus. Amplificarũt in eccleſiaſticis rebus per reſeruationes, confirmationes & prouiſiones, fimbrias ſuas. Laxarunt retia, & omnia in ſuam traxere poteſtatem. Mirabitur, quiſquis annales antiquorum temporum legerit, temporum mutationes, tum in cæteris, tum maximè in eccleſiaſtica poteſtate. Sed nemo diffidat aliter iſta, quàm dante fieri ſpiritu ſancto, cuius nutu iuſta potentes decernunt, cuius eſt regnum & imperiũ: nec fruſtrà colluctati ſunt Romanis Imperatoribus.

Chriſti verba de hominibus per Petrum capiendis, Papa regna ad ſe transferenti accommodantur.

Cap. 25.

CIRCA hæc tempora cùm vigeret in Germania neutralitas, & ſtaret contentio ſuper ſummo pontificatu, inter eũ qui Romæ, & qui Auinione pontificatũ adminiſtrabat, apud eccleſiam Oſnaburgenſem tum vacantem electus eſt nobilis vir, Henricus, natus in Holſatia, fratre Gerardo, primo ex eo genere duce Sleſuicenſi. Et cùm apud eccleſiam deliberaretur, vnde eſſet petenda confirmatio, venit fama de Gerardo duce Sleſuicenſi cæſo in Thietmarſia. Henricus electus feſtinabat redire in Holſatiã, propter impuberes ex eodem fratre nepotes: quos ille tres reliquit, Henricum, Adolphum, Erhardum. Venit ille, & adminiſtrauit, aduerſan-

ſantibus illi quatuor ex Holſatia militibus, qui ſimulabant defenſionem pro paruulis. Sed Henricus noluit poſthaberi: inuitis Holſatis, omnia curauit. Ciuitates ornauit pro dominis ſuis, auxilia properauit, & bellũ à rege Danorũ pro Sleuicenſi ducatu curauit: vſqueadeò ſe immiſcens rebus Holſatiæ & cauſis nepotũ, vt ad ecclesiam Oſnaburgenſem ſerius rediret. Inuenio in literis miſſiuis, quòd ſe ſcripſerit principem Stormariæ: quod nuſquã alibi legi, ſi fortè ius electionis in epiſcopũ ibi ſignificauerit: cùm tamen non electio, ſed confirmatio, tribuat dignitatem.

Henricus Holſatienſis ſe Stormariæ principem ſcribit.

Quærite, quos agitat mundi labor.

CAP. 26. BREMENSI autem eccleſię tum vacanti, præficitur nobilis vir, Nicolaus de *Delmenhorſt* comes, Ottonis filius, iam patre eius pollicente, quia præter illum non haberet filium alterum, comitatum illum Apoſtolorum principi prouenturum. Quæ ſpes plurimum conciliauit fauorem electo, qui etſi aliàs dignus pontificio haberetur, optatior tamen cœpit eſſe, poſtquam per eum tam lata ſpes eccleſiæ proueniret. Accepit autem diœceſim cum omnibus pertinentiis & prædiis liberrimã, nullo ære alieno obligatam. Ita dominus Ioannes vniuerſa redemit, quæ alienis pridem manibus tenerentur. Initia pontificatus ſatis illi fuere proſpera, niſi quòd tertio eius anno incidit vniuerſalis calamitas. Nam æſtas tota pluuia fuit, vt nihil fœni, parũ frugis colligeretur. Excreſcens Weſera fluuius, omnia inundauit, corrupitq; collecta per agros, ſi qua viderentur aſſeruata. Sed tamen ciuitati à Friſonibus pax nulla fuit. Nam Occo atq; Focco obliti fœderũ, cùm capitanei eſſent terræ, quæ Bremenſibus iureiurando firmaſſent, indixere ciuitati bellũ, quòd conterraneos ſuos, Friſios homines gladio & notis puniuiſſent: expeditisq; militibus opportuna loca clam impleuerunt, quæ prima Bremenſes videbãtur aggreſſuri. Sed tum circunſpicientes vrbici, auxilia nulla militarium elicere potuerunt. Nam archiepiſcopus ipſe propriis rebus implicitus, aliena curare nõ potuit. Friſij, cùm nemo incurreret, quieſcere nõ poterãt. Ipſi progreſſi, fortalicium Goltzferden, ſolis minis deditũ, acceperant: inde in Fredenburg, nouam Bremenſium arcem, ducentes, ſimili terrore deditam acceperunt: ſed cùm à mari quoq; oppugnarentur memorati capitanei, pacem quærebant: nec tamen Bremenſes vllam pacis mentionẽ audire ſunt paſſi, niſi demolitio promitteretur duorũ, quæ Friſij proximè ceperãt, fortaliciorũ. Submittitur ex Friſiis homo, qui videbatur ciuitati gratus, qui magnis promiſsis non potuit impetrare, vt ſinerent arces in manibus eorum. Itaq; effracta ſunt valida duo præſidia, quæ pridem Bremenſes in terra Stadij erexerunt. Archiepiſcopo autem bellum per duces Brunſwicenſes & Luneburgenſes eſt illatum, quòd Horneburgenſes prædæ aſſueti dulcedini per bella, non ſe pacis tempore continerent. Ex tam leui ſcintilla grandis ignis exarſit. Duces in oppido Verden caſtra habuerunt. Archiepiſcopus multis vndiq; contractis auxiliis, oppidum cinxit, oppugnauitq;: ſed per riuum Alre aſcendentes Bremenſium dromones, in mora fuere, quòd aduerſo flumine tranſirent: alioqui ſi rupiſſent moram, captum & expugnatum fuiſſet oppidum. Bis magno agmine archiepiſcopus vaſtabundus terram ducum percurrit, ſuper omnia proſpiciens, ne qua ſacris locis ignominia irrogaretur: ſed ea à ducibus ſunt minimè curata. Nam Hertzeueldo monaſterium eſt vaſtatum, & direptum: eccleſiæ incenſæ: oppugnatur ab his oppidum Buxtehude: ſed non eò ſe veniſſe ſunt læti. Magno deinde exercitu Horneburg cœperunt obſidere: ſed ea eſt itinerum ibi conditio, vt inuitis obſidentibus irent & redirent impunè obſeſſi, quoties voluere: tantum inde obſidentibus incuſſere metum, vt planè dimiſſis impedimentis, fuga abirent. Ea tum belli flagrantia, per amicos in treugas redacta, conquieuit.

Lis minimis verbis interdũ maxima creſcit.

CAP. 27. HALBERSTADENSI eccleſiæ nouus per hæc tempora pontifex acceſſit, dominus Ioannes cognominatus de Hoym, ex miniſterialibus eccleſię, præfuitq; eccleſiæ in annum XVII. Eius temporibus tumultuati ciues in ea vrbe, publicũ conſiliũ aggreſsi, diſturbauere: captosq; viros primarios, in foro ſub forma iudicij gladio occidere. Miſertũ eſt & pontifici & vicinis vrbibus, quòd homines nequã inflammantes cõmunitatem, ea molirentur in viros innoxios: ad arma couenere epiſcopus & Brunſwicenſes ciues, & de Goſlaria, premebantque obſidione vrbem, machinis,

Ob iniuſtè tumultuantes ciues obſidetur Halberſtadiũ.

machinis, bombatdis, & omni genere tormentorum & iaculium infestantes, nihil aliud à ciuibus popoſcere, quàm vt coniurationis principes nominib. deſignatos, permitterent epiſcopo. Diu reſtitere: ſed vbi malorum nullus eſt finis, cœpere boni viri inter ſe conferre, cur ob paucorum impunitam nequitiam, tanta ſuſtinerēt? eſſe reipublicæ vtile, vt crimina punirentur. Eam vbi populi conuerſionem ſenſerunt, malorum capita clam vrbe egrediuntur, ſciente nemine quò abiſſent. Epiſcopus, vbi innotuit, fecit edictum per vicina loca, quicunq; ex cōiuratis nomine deſignatis adduceret, mercedem conſtitutam acciperet. Itaq; per agros & villas quæſiti, reperiuntur, adducuntur, gladio cæduntur. Vrbium vicinarum oratores de venia pontificis vrbem ingreſſi, rem turbatam componunt, formam reipub. reſtituunt: & bene pacatis omnibus, reuertuntur in ſua quiſque. Eo quoque tempore Hildeſemenſes miniſteriales prælio decertantes ad Grunden, aduerſus Wilhelmum ducem, ſuperantur, capiuntur, & magno ære mulctantur, cùm antè duobus etiam præliis eſſent victi. Sic ſunt rerum viciſſitudines, nunc victi, nunc victores. Sed tamen in hoc nouiſſimo ad Grunden conflictu, cecidit Albertus dux Saxoniæ, & comes de Spegelberge: ſupra centum capti miniſteriales. Wilhelmo tulit ſuppetias Otto patruelis eius.

HILDESEMENSI eccleſiæ tum ad annum vigeſimum quintum, prouenit epiſcopus inſignis & nobilis vir, D. Magnus, dux Saxoniæ inferioris, pridem epiſcopus Caminenſis: de qua poſtulatus per capitulum Hildeſemenſe, tranſlatus eſt ad eam eccleſiam, magno multorum plauſu, qui de illo ſpem conceperant optimi pontificis, quam apud eam eccleſiam impleuit, præſidens illi XXV. annis. Multa circumſpiciens, eccleſiam ſuam ſemper defendit, vicinis principibus adfuit. Wilhelmo duci inſigniter decepto per abſentiam, aderat ad vindicandam iniuriam, quam irrogauere Brunſwicenſes, cùm illo excluſo, fratrem eius Henricum deducerent in poſſeſſionem. Statim iunxit eccleſiæ ditioni dominatum Hamburg, & oppidum Hamelen, vt ferūt, pro dimidia. Vrgebat tum Bohemorum multos, quia vicinis regionibus nimium graues incubuerant: quocunq; verterent ſigna, victores redibant. Non potuit reſiſtere Sigiſmundus rex Romanorum & Vngariæ: non potuere totius Germaniæ principes, ſæpè anniſi. Exibāt in Bauariam & Auſtriam, & redibant victores, minati etiam peruagari Saxoniam. Ea res firmauit multas vrbes & arces: audierant quàm crudeliter victis inſultarent. Tum Brunſwicum, Luneburgum, Magdeburgum nouis muris, & foſſatis, turribus ac mœnibus fulciebantur. Vicina Sleſia, Marchia, Miſna, grauiſſimè ſub his hoſtibus laborabant. Infinita crudelitas in hoc hominum genere, ſine miſerationis reſpectu: omni ordini, vtrique ſexui, omni ætati infeſti, religioſis autem infeſtiſſimi, quòd non benè ſentirent de vlla religione repertitia: ſatis eſſe arbitrati, ſi quis Chriſti ſummam religionem impleuerit. Cap. 28.

Bohemi nullos agnoſcunt religioſos, niſi Chriſtum profeſſos.

VERDENSI quoq; eccleſię per eadem tempora nouus pontifex prouenit, dominus Ioannes de *Aſel* cognomento, natione Hildeſemēſis, decretorum doctor, & vir magnæ ſcientiæ pariter & prouidētiæ, diu Italiam incoluerat, diu Romanam ſecutus curiam, vſqueadeò, vt inter Italos Italus haberetur: ita imbiberat mores, ita calluit gentis linguam. Arcem *Rodenborg* per prædeceſſorem de manibus elapſam, & iam iure pignoris retentam, vndecim millibus aureorum impenſis redemit, eandemq; roborauit, exornauit, & ad propugnandum bene inſtruxit. Multa illi aduerſa fuere. Vicini per ſocordiam prædeceſſorum, iam aſſueti inde rapinis, locupletati etiam, tum venerant, cùm ageret in diœceſi. Ille proceſſum iuſtitiæ & iuris contra eos putauit inſtituendum, vt euocarentur ad iudicium. Tum quidam ſatis militariter: Nihil (inquit) opus eſt euocare, ſua ſponte veniunt, priuſquàm euocentur. Quid igitur facimus? ait epiſcopus. Hoc, ille inquit, domine, quod nos ſolemus, vt induti lorica, lanceam brachio ſubiectam in eos dirigatis. Tentauit ille militare opus, poſt longas literarum operas: non alienum viribus eius robuſtis opus erat. Potuit, vbi tentauit. Exiere cum illo ex ſuis miniſterialibus, qui iter præoccupantes, delituerant in ſylua, qua erat tranſiturus epiſcopus, volebant præludio quodam experiri animum, tentare vires domini ſui. Vbi propinquauit, incurrunt Cap. 29.

hostiliter. Ille impiger hastam quoq; suam vibrat. Vix illi præteribant,& ecce cuneus alius eiusdem militiæ procurrit in eundem. Ille, quod necesse videbatur, venientibus aciem hastæ prætendit,statimq; aperiunt qui sint: Sic(inquientes) necesse est fieri. Tum ille, Non putabam(inquit)ex angulo bis armatos prodire. Illi subsequuntur: In ludo, inquiunt, militari omnia necesse est prouideri. Non habet ista res certas obseruantias. Ecclesiam laudabiliter vir fortis & magnanimus multis annis gubernauit, donec senecta defectus, & fractus viribus, etiam ingenio deficiēs,
1470. ecclesiam ipsam anno Domini MCCCCLXX. ne ex impotentia eius dispendia paterentur, liberè dimisit. Sedit ante renunciationem annis XLV. erat vir doctissimus, expertus, magnanimus, bellicosus, & supra multos suos prædecessores sumptuosus:& vt erat rerum scrutator acutissimus, alchimiæ quoq; operam & sumptus impendit: variisq; artibus singularibus tentamenta per ingenium impendit. Infestationes, controuersias & prælia multa sustinuit. Luneburgensium, Burgensium causæ dum consulit, ipse censuras incidit & tolerauit. Finem viuendi fecit, postquàm per nouissimos aliquot annos ad pueritiam relapsus, parum, quid egerit, intellexit. In arce *Rodenburg* conclusit moriens, anno Christi LXXII. posteaquàm ante biennium ecclesiæ renunciauit, & sepultus est in atrio maioris ecclesiæ, in sepulchro quod pro se & suis successoribus antè fieri curauit.

Episcopus Alchimiæ studiosus.

CAP. 30. MONASTERIENSI ecclesiæ post Ottonem, optimum & victoriosum pontificem, quærebatur tanto decessore dignus successor: & inuentus est Henricus, natus comitibus de Morse, germanus Theodorici archiepiscopi Coloniensis: vir illo, & maiori loco dignus: qui ecclesiam per sua tempora gubernauit in omni tranquillitate, quippe cui prædecessor vias strauerit. Pertinaces humiliauit, inquietos eiecit. Cui etiam frater, archiepiscopus Coloniensis, auxerat dignitatē, formidandus, si quis se aduersus Henricum commouisset. Pontifex, & maiori ecclesia, & longiori vita dignus: sed nō est in homine via eius. Stabat iam pro vnione ecclesiæ plenaria concilium Constantiense, in quo Romanorum rex Sigismundus aderat, fulciens seculari potētia patrum authoritatem: ni faceret, vt erat multorum tergiuersatio, res in diuturna perplexitate permaneret. Tergiuersatur Ioannes XXIII. præsens in concilio, sperans quòd propter præsentiam corporalem (quia inter tres solus in concilio compareret) authoritate concilii confirmaretur. A qua spe dum excidisset, cernens rerum inclinationem, mutato habitu, fugit: sed medio in itinere tentus, aufugere non potuit. Interim vocatus ad respondendum articulis terribilibus, non venit. Admittitur probatio, deponitur papatu. Gregorius duodecimus, misso nuncio solenni, de Malatesta comite, renunciat, & decernitur à concilio primus esse Cardinalium, perpetuus per Marchiam legatus. Petrus de Luna, vocatus in sua obedientia Benedictus XIII. aditur per solennes à concilio oratores, ab ipso rege Sigismundo missos, nihil proficiunt. Redeuntibus illis accusatur pertinaciæ, deponitur. Tum animaduersum in Pragenses Ioannem & Hieronymum. Citati veniunt. Horribiles articuli noui erroris leguntur: non diffitentur. Primus Ioannes crematur. Hieronymus deinde renunciauit, abiurans articulos: pòst ad vomitum reuersus, quosdam pertinaciter defendit, & eundem, quem magister superiori anno, habuit exitum. Eius constantiam & animi fortitudinem scribit in epistola Florentinus Pogius, vt agnoscamus diabolum quoq; habere martyres suos. Pragæ vbi renunciatum est, fremuerunt, frenduerunt que, blasphemantes, sæuientes, immo furentes.

Noui Pragensium errores igne puniti.

CAP. 31. BREMENSIS archiepiscopus per idem tempus D. Nicolaus, cùm in Frisios, & suæ ditionis, & vicinos, iustæ indignationis causas in animum induxisset, collectis armis vicinorum nobilium de *Aldenburg*, de *Teckeneburg*, de *Hoia*, & de *Retberge* ac *Depholt* comitum, ipse cum ministerialibus in persona & memoratis comitibus, armato quanto poterant exercitu, Frisiam petunt, die Michaelis: & obuios facilè fugauerunt, prædam colligentes. Si illo feruore ac diligentia permansissent, magna inde lucra, multam prædam locupletati retulissent. Nunc verò per contemptum hostium victorum, vt arbitrabantur, & qui se vltrà obiicere non auderent, fixerunt se ad obsidionem cuiusdam loci, malo consilio, pessimo exitu. In quo loco firmati,

firmati, spatium dederunt hostibus indigenis se colligēdi. Vbi pauci Frisiorum ad arma concurrerunt: exiuit fama, innumera venire Frisiorum millia. Nemo expectandum putauit: ita immisit illis nescio quæ res formidinem, vt qui pridem omnibus victores futuri sperabantur, tum solo rumore, & illo vano, currente, turpem fugam inierint. Igitur fugæ præsidium in suam perniciem quærunt, nihil periculi experturi, si ad pugnam viri fortes permansissent. Superuenere pauci, & qui numero illis æquales non essent, iam in fugam pendentes abegerunt: facilè enim qui fugit, fugatur. Cæsus comes de *Depholt*, captus archiepiscopus & comes de *Hoia*: cæteri fuga abierunt. Ibi prouenit insperata Frisiis victoria. Earum fuerunt æstimatione capitanei Frisiorum, vt Occo teneret cōiugem Mauricii comitis de *Oldenburg* filiam, matre de *Brunsvici* ducibus exorta. Quæ res cum in diebus nostris eiusdem domus puellis contigisset, visum est monstri simile, cum Gerhardi comitis filię, Heroni atque Edoni Frisiis nupsissent: sed auxit rei nouitatem, quòd recenti memoria rex ex ea domo sit egressus, regum pater, Christianus, quem Dani dixere Christiernum: cuius nunc Ioannes filius regnat, filium habens Daniæ regem Christiernum. Senatus autem Bremensis, cum consiliis publicis vicinarum terrarū, se interposuit: persuasit populo Frisiorum, coegitq; capitaneos subire concordiam, & pacis reformationem qualicunque conditione. Liberati captiui sine vllo redemptionis impendio, præsertim archiepiscopus & comes, quos aliàs pro multis millibus non emisissent. Interfari libet hoc loco: legenti & repetēti in memoria, quæ de palustribus & limosis ad flumina & maria locis tradita sunt literis. Vna semper occurrit facies, eadem fortuna principum, ad ea loca & id genus hostium, infortunatos plerunque semper habuere successus, & exitus formidabiles, quotquot aciem verterunt in aquaticas limosasque terras. Cuius rei vna mihi vel maxima causa visa est, præsumptio militarium, cui socius est contemptus inermis populi: sed nō prospicit tumor animi, quòd difficilem præbeant militiam disiuncti per fossata agri, plurima quæ terras ambit & munit aqua, quę inuiam facit exteris, præsertim equestribus, regionem. Sed hæc interim.

MINDENSIS ecclesia, quem non expectabat, pontificem accepit, ordine & numero XLVIII. si proximum Wilkinum, qui vltra electionem non est prouect⁹, numeraueris, nobilem virum, dominum Ottonem natum comitibus de *Retberg*, maiori etiam pontificatu dignum. Nec erat in vniuersis, quod illi opponeretur, nisi quòd non per ostium legitimæ electionis, sed ascenderit aliunde. Ille autem verū se petisse ostium affirmabat, dum per Christi Domini vicarium, qui verum est ostium, introisset. Vtcunq; fuerit receptus in ecclesiam, bene præfuit. Annales tamen siue incuria, siue certa scientia, nihil omnino ex rebus per eum gestis annotarunt: nec quantum præfuerit temporis, nec quando defecerit, quod in hunc vsq; pontificem diligenter annotarunt. Neq; nobis impositum est diuinare, neq; quod nō reperimus, ascribere. Igitur ea nuditate contenti, cogimur abire. Tempora tamen schismatis durasse crediderim, quando sub IX. Bonifacio creatus est, cui in eodem schismate successit XII. Gregorius: in cuius persona est terminatum, cùm redierit sub Martino ad cardinalarum. CAP. 32.

Otto comes Retbergic⁹ ad Mindensem pontificatum non rectè peruenisse arguitur.

SVERINENSI per idem tempus ecclesiæ præfuit vir insignis, D. Hermānus Cappe, optimus in ea ecclesia pontifex, qui cùm bona illi plurima prouidendo, acceruando, constituendo fecisset, multa ecclesię prædia dudum alienata reuocauit, pignorata luit, & ad quietum vsum ecclesiæ sua prouidentia reduxit. Quo tempore grande & diuturnum bellum erat inter Danorum regem Ericum, & duces Slesuicenses, Holsatiæ comites: permolestumq; fuit maritimis ciuitatibus, quod dux Brunswicensis & Luneburgensis Wilhelmus, interim confligeret, diffidens cū archiepiscopo Bremensi: nam ab vtrisq; sperabantur auxilia ventura Holsatis. Qua de re mota dictarum vrbium consilia, rem interceperunt inter ducem & archiepiscopum, quibus poterant modis ad concordiam reducturi diffidentes. Indictus erat conuentus in ciuitatem Verdensem. Ibi cum vtriusq; partis instructis oratoribus aderāt maritimarū vrbiū Lubecæ, Hamburgi, Luneburgi, deputati causæ tractatores: & pacis authore donāte, inter archiepiscopū & duces rem omnē cōplana CAP. 33.

uerunt, vt auxilia inde prouenirent Holsatiæ, sub graui regis Daniæ manu laboranti. Fouebant enim, quod in Dania & Saxonia monstrauimus, & pleniùs in Wandalia, dictæ ciuitates, tum iustis de causis partem ducum Sleswicensium. Sed dum illa tempestas in diœcesi Bremensi cōquieuit, intestino bello cœpit ardere ciuitas Bremensis. Seditiosus enim populus surrexit aduersus publicum ciuitatis consilium: & eiectis ex senatu prudentioribus, nec vrbe sunt passi concludi. Exulabant igitur aliquot proconsules vrbe, id quod multis vrbibus per proximam ætatem contigerat: & iniuriam irrogatam variis locis ostenderunt amicis. Is enim tum erat status vrbium maritimarum, vt ipsi consilio indigerent. Principes autem in tales causas trahere, est aureo reti piscari, & nihil prendere: cùm etiam rete permaneat in profundo. Ibant ergo boni viri quò poterant. Seditiosi intra vrbem nouum creauere consilium in sui perniciem, quod exitus ipse rerum comprobauit. Dum ita tumultuarentur, vnum ex proconsulibus pulsis, non longè ab vrbe, secretò, vt ille putabat, diuersantem, innocētiæ suæ fidentem, cùm sibi iustæ in republica administrationis conscius esset, appræhenderūt, & latronis in morem vinctum in vrbem pertraxerunt: iudicio qualicunq; condemnatum publico, cecidere gladio, sepultum in ecclesia sancti Pauli. Hæc sunt præmia, quæ sui laboris referunt boni viri, in congregatione tumultuantis vulgi. Durauit hæc tumultuosa vertigo per aliquot annos, cùm nouum reipublicæ præsideret consilium. Veteres autem consulares, qui non tanto in odio erant, domi sedebant ociosi, maiorib. exulantib. Graues erant illi oculis præsidentium, & efficta qualicunque causa, appræhensos sedecim ex illis viros, in carcerem misere. Sedebant diu in tenebris boni viri, vt iam feruescentib. annis laxior custodia cum obliuione vinctorum haberetur. Illi noctes atque dies, vt necesse est vinctis, de liberatione cogitabant. Inuenere viam, qua vnus conscensis aliorum scapulis, reptans manibus pedibusq; testudinem, sub qua clausi manebant, comprehendit: ibi manibus vt potuit (nam ferrum deerat) fodit: vt vnum, deinde alium laterem, inde plures effringeret: capax hominis foramen aperuit. Conseruere ex tegumentis & stramentis funem, quo alter post alterum extraherentur. Remansit vnus: quoniam moles corporis & defectio virium educi non sinebant. Qui verò testudinem appræhenderunt, amicorum præsidio nauim in Visurgo habuerunt, in quam se de excelsa turri per memoratum funem demisere: prono flumine læti, non tamen securi, deferuntur in confinia *Aldenburg* oppidi & arcis. Ibi à Theodorico comite patre regis Christiani Daniæ, Mauricii & Gerhardi fratrū, perbenignè excipiuntur, fouentur, recreantur. Sed hæc interim.

Ciuitas Bremensis ardet intestino bello.

Captiui Bremenses mirabiliter è custodia liberātur.

Cap. 34. RACEBVRGENSI autem ecclesiæ per eadem tempora præsidebat alius Ioannes de genere ministerialium, ex terra Magnopolensi *Preen*: gnarus ille fuit ac diligens in administratione temporalium: vnde mensam suam episcopalem, onere debitorum grauatam, plurimùm releuauit: & inter cætera curiam & curtem *Roggelin*, cum stagnis & pertinentiis suis, iure pleni dominii perpetuo possidendam mensæ episcopali applicuit, & appropriauit. Qui etiam pio ductus affectu, attēto quod ecclesia pro suorum iurium defensione & rerum eius administratione viris indigeret doctis, XX. marcarum annui redditus, X. apud capitulum, ac tantūdem ad mensam episcopalem suis pecuniis comparauit, studentibus suis canonicis pro tempore singulis annis perpetuò soluendas, alioqui in alia pietatis opera conuertendas. Fuitq; homo rigidus & austerus, zelator iustitiæ. Ecclesiam suo tempore benegubernauit: sed vbi reformationi ac morum emendationi operam dare cœpit, inter corrigendum defecit, fatoq; æger succubuit, quiescens in pace. Cuius temporibus Bremensis vrbis priores viri, à conciuibus male habiti, & carcere dilapsi in *Aldenburg*, quod diximus, peruenere. Cumq; eo in rerum statu res aliquandiu manerēt, maritimarum vrbium consilia iam respirabāt à grauissimo Danorum bello. Intentis ergò oculis statum Bremensium miserantur, & interposita opera, missis ad hoc oratoribus tractare cœperunt inter regentes de præsenti, & exulantes. Facilior inde res fuit, quod magna pars ciuium in vrbe, & præcipuè collegium mercatorum, fauebat exulantibus. Facta igitur inter dissidentes recōciliatione, veteres cum nouis consularibus reponuntur in consilium, magnisque pœnis decretis statuitur, ne

Bremenses inter se dissidentes reconciliantur.

veteris noxæ verbo vel opere vlla vnquam mentio consurgat. Nicolaus autem archiepiscopus cùm viribus suis diffideret, defensorem elegit dominum Ottonem, ducem Luneburgensem, Bernhardi filium: qui multum cooperatus est ad reconciliationem ciuium in Brema, cùm tumultuatio diuturna respiceret in exilium. Quindecim autem annis in archiepiscopatu, multo labore ac varia fortuna peractis, anno Christi MCCCCXXXV. rebus humanis excessit. 1435.

HALBERSTADENSI ecclesiæ post Ioannē præfuit Burchardus, natus baronibus de *Warberg*, præsidebatq; ecclesiæ per varios casus, annos viginti quinq;. Cuius temporibus duces Brunswici Wilhelmus atq; Otto fratrueles, oppugnauere comitem de *Spegelberg*, violatorem publicæ pacis, arcem eius *Hachemolen* capientes: sed hoc in Saxonia nostra. Tonuerunt ea tempestate bella in circuitu plurima, vt velut in igne consideret Burchardus. Nam quod longius illi fuit, Bohemi tum sæuierunt in vicinas prouincias supra modum ferociter, velut immanes belluæ, & quæ humanitatem omnem abiecissent. Magdeburgenses verò eius rei incuriosi, suo archiepiscopo bellum concitarunt grauissimum. Itaq; captis arcibus, quas voluere confregerunt, clerum omnem vrbe extrusere. In concilio Constantiensi acta est causa, præsente rege Romanorum Sigismundo. Vtroq; ecclesiæ gladio percelluntur. Indurueruntcer uices eorum, computruerunt vt pecora in sordibus: in fine tamen coacti sunt archiepiscopum recipere, confracta reparare, capta reddere, magno partium detrimento. Dissensum est, & belligeratum est. Diximus ista plenius in Wandalia. Cæterùm parte ex altera duces Brunswicenses detonuere. Burchardus autem in horum medio quietus agebat, cùm partibus se non immisceret. Concilium quoque Basileense per ea tempora initium habuit. Delegit Martinus locum, concessere eò multi cardinales, venere nationes & principum oratores. Eugenius ægrè assensus est: deinde suasu multorū, præsertim imperatoris, comprobauit. Ilico mutans sententiam, reuocauit, Bononiam transferens. Pulcherrimum quidem initium, sed turpem habuit exitum. C AP. 35.

Eugenii pontificis in cogendo concilio inconstantia.

BREMENSI autem ecclesiæ post Nicolaum præficitur insignis vir, dominus Balduinus, decretorum doctor, abbas S. Michaelis in Luneburgo, militari genere natus, vir prudens, & rebus gerendis non inidoneus, qui tamen electioni de se factæ nullo modo consensit, nisi posset vnà abbatiam Apostolica dispensatione retinere. Permisit illi summus pontifex ad certos annos, quos viuendo non attigit, vir insigni eruditione, experientia non vulgari. Eò nunc peruentum est iamdudum in ecclesia, vt in deligendo pontifice maior sit respectus tuendorum ecclesiæ prædiorum, quàm in ædificatione & reformatione morum. Quis enim his de rebus nostra ætate cogitat? Quamuis memoratus dominus Balduinus vir fuerit in vtraque re præcipuus, & in cultu religionis amplificando: erat enim abbas ordinis S. Benedicti: & nihilominùs ad temporalium dispensationem, & literarum eruditio, & experientia rerum, & cognationis latitudo, plurimum adiuuabat. Comitatum autē de *Delmenhorst*, cuius adipiscendi spem conceperat ecclesia, in assumptione pontificis Nicolai, qui nouissimus eius generis putabatur de illo sanguine, non est ecclesia assecuta: sed comites de *Oldenburg* accepere. Quo iure autem, non satis compertum habemus: per legitimam sanguinis lineam, an per affinitatis copulam: aut certè per cuiusdam transactionis inter viuentes formulam, an vel Imperatoris nouo beneficio transierit in illos. Certum est autem, ecclesiam non accepisse: sed comites memorati in eius possessionem peruenerunt, donec magno interueniente bello Henricus episcopus Monasteriensis, & administrator tum Bremēsis, viribus ecclesiæ Monasteriensis comites memoratos deiecit, & ecclesiæ suæ, cuius titulū præferebat, iussit ascribi: quæ vsque hodie tenet. Huius pōtificis tempora viderūt compositionem diuturni & pernicios i belli Danici in Holsatos: ad quam cooperat⁹ est iste pontifex non minimum. Priusquàm autem ad pontificatum iste perueniret, iudex fuit datus à Basileensi concilio, in causa Rostochiensium procōsulum exulantium: qua examinata, legaliter tulit sententiam condemnatoriam in Rostochiēses incolas: cui cùm non parerent, omnes iniecit censuras. Sed illi appellatione interposita ad summum pontificem, rem, vt putabant, deriuarunt. In qua ambiguitate C AP. 36.

fluctuabant,qui appellantibus adhærerent,sed Vniuersitas scholasticorum & Doctorum grauiter angebatur:diu tamen fouit neutralitatem,neq; cōcilio,neq; pontifici adhærens. Quærebatur enim tum apud doctissimos, cuius authoritas præualeret, Pontificis ne,an Concilii? sed Balduinus iste, vir non in postremis doctus, authoritatem concilii, cuius erat in ea causa commissarius, præferebat. Minus tum angebat Rostochienses ea res,donec Imperator & ipse manum apponens, coram se conuictos pertinaces,banno subiecit Imperiali. Sed nos ad Balduinum reuertamur. Archiepiscopatum ille cum Abbatia per annos sex Apostolica dispensatione commutauit:cumq; iam dimittenda erat Abbatia, vitam quoq; finiuit, ne dimissæ Abbatiæ diu superesset, anno à Christo nato M CCCC XLII. Amauit tamen in suo monasterio quiescere:sed relatus est in ecclesiam Bremensem.

Authoritas Cōcilii pontificia authoritati præfertur.

CAP. 37. LVBICENSI deinde ecclesiæ vacanti, morte Ioannis sui, in legatione Vngarica, electus est per capitulū dominus Nicolaus, primùm ecclesiæ Lubicensis scholasticus, deinde decanus, vir prudēs, & in omni vita integer, versabilis ingenii, per capitulum in via scrutinii electus, per dominum Balduinum archiepiscopum con firmatus tempore concilii Basileensis, impensis quinquaginta aureorum. Eodem anno XXXIX. per eundem archiepiscopum ac Hermannum Suerinensem ac Raceburgensem, cum prouinciali suo in ecclesia sua Lubicensi est solenniter consecratus: fecitque impensas tam in die consecrationis, quàm sequenti die suæ primæ Missæ pontificalis, pro honore ecclesiæ suæ, ad mille eius monetæ marcas. Primo anno instituit eleemosynam solennem perpetuam pro pauperibus, de peculio suo ante episcopatum conquisito, de qua in porticu ecclesię Lubicensis, erogantur singulis diebus tredecim personis, qualibet die talentum butyri electi, & trium denariorum panes: pro qua perennanda assignauit perpetuos redditus ducentarū quinquaginta marcarum, quater mille marcarum in sorte principali. Assignauit etiam monasteriis in Zegenberg & Cismaria ad vestimenta fratrum, cuique monasterio triginta marcarum redditus perpetuos, M. marcis ante episcopatum ex peculio suo coemptos. Introduxit in ea monasteria viros religiosos, ad reformationem collapsæ disciplinæ regularis. Reformauit quoque leprosarium in Swartow veteri Lubeck, ædificiis ac rebus necessariis coadiuuans. In eam rem tredecim marcarū redditus pius pater deputauit. Simili pietate impensa ad leprosarium, quod est ad oppidum Oldenborg. Carthusiensibus quoque suæ diœcesis consignauit DCC. marcas, ad redditus perpetuos coemendos pro fratrum vestimentis. Redemit quoque de episcopali mensa onera quædam, quibus beneficiis aliquot adstringebatur. In quā rem CCCCL. marcas impendit. Ædificauit secundam domum lapideam in curia Episcopali Lubeck, cameris, solariis, cubilibus, aliisq; diuerticulis, vnà cum capella testudinata. Et in arce *Vthin* portalem turrim cum testudine: in quibus bis mille marcarum impendit. Stabula iumentorum & mansiones familiæ Lubeck in curia erexit, impensis in eam quoque rem vltra mille nummûm. Adiecit prædia, possessiones, agros, piscinas, vt augeret sumptus episcopalis mensæ. Legauit in testamento pro mensa episcopali CXVI. marcarum redditus, per eum de fructibus præsidii *Stinburg*, ab Adolpho duce Sleswicensi coemptos, sub pacto redemptionis, pro bis mille penè, ad releuandam mensam episcopalem: quæ capitulo suo annuam illam debebat pecuniam. Ordinauit pro duobus capellanis Vtini in conspectu pontificis celebrantibus, cuique sex marcarum redditus: legauit pro mensa episcopali argentea vasa, in pondere quadraginta nouem marcarum, puri argenti, vt permaneant in eos vsus in perpetuum. Libros quoq; notabiles, & vtensilia reliquit pro successoribus. Anno verò nono fuit idem præsul concorditer per capitulum Rigense in eorum archiepiscopum postulatus. Præsentato sibi postulationis decreto per dictæ ecclesiæ cellarium, & duos militares de diœcesi Rigensi, deliberauit apud sponsam suam, ecclesiam Lubecensem, remanere: recto consilio, quia paucis pòst diebus est euocatus, pòst anni reuolutionem, febribus occumbens: vir longiori dignus pontificatu. Sedit annos decem.

Pontifex Lubicensis in ecclesia laudem, sumptus marcarum mille facit.

CAP. 38. MAGDEBVRGENSI ecclesiæ pòst Guntherum prouenit pontifex optimus, dominus Fridericus, natus comitibus de *Buchlinge*, antiquo Saxonum stemmate:

mate: præfuit ecclesiæ summo, sed fructuoso, labore, per annos viginti. Erat ad speciem, cùm in curia sui prædecessoris ageret, vir seculo, vt apparuit, deditus, venari, aucupari, volare in iumentis, eius cura: capillis longis, veste breui, ad omnem seculi vanitatem videbatur excomptus. Erant in extremis archiepiscopi, ad lectum eius viri, alloquio eius fruiti, vt semper, familiatissimè: oritur ipso inchoante sermo de termino, qui adesset, calamitosæ huius vitæ. Quis (inquiunt) post te hanc ecclesiam excipiet? quis tuebitur? Tum ille: Si me consulitis, ostendam vobis, ecclesia hocq; pontificatu dignum, successorem, Fridericum de Bichlinge, non hoc intus, quod foris, præferentem. Ego noui optimum cor viri ad Dei timorem, eiusq; religionem. Nolite, quod foris apparet, intueri. Illustrem virum habetis, animo & corpore integrum. Abiit archiepiscopus viam vniuersæ carnis, qui audiere sentētiam morituri, non contempserunt. Fridericus eligitur, subitò in virum alium commutatur. Literis quidem non vsqueadeò ad necessitatem erat imbutus: adhibuit magistros, sed magis animum: breuiq; profecit in eum modum, vt multis doctior haberetur. Officium diuinum ipse executus, deuotissimum se ad omnia praeferebat. Maior illi cura in reformandis moribus, quàm ædibus. In quam rem nullum recusauit laborem. Aggressus est ductu bonorum, & zelo Dei viuētium virorum, à religiosis vtriusq; sexus inchoare, vt ad seculares deinde perueniret. Dici nō potest, quantus inde labor, quanta surrexit aduersitas: armis tueri, se multis locis contenderunt. Gaudebat, vbi maior apparuit cōtradictio: nam ibi rem benè processuram fidebat: & dicebat, ibi abundaturam gratiam, vbi exuberabat pertinacia. Non cessauit, donec effractis superbiæ ceruicibus, ad iuga humilitatis & religionis perduceret repugnantes. Intereà sibi rigidus, nihil indulgebat: in victu parcus, ieiuniis assiduus, vestitu ad carnem cilicino, quam rem externa velabat honestas. Id egit, vt cardinalis de latere legatus, dominus Nicolaus de Cusa, testaretur, vnū se per Germaniam reperisse pontificem, Fridericum. Vestigia sanctitatis & optimè actæ vitæ plurima repererunt eo moriente: ita vt sui desiderium diu relinqueret in ecclesia.

Episcopum seculi vanitatibus esse deditū rumor est,

Cap. 39.

Bremensi autem ecclesiæ post Balduinum successit in cathedram episcopalem Gerardus, natus comitibus de *Hoia*, quam tenuit annis viginti vno, vir per omnia pacificus: cui præstitit Deus, vt videret temporum suorum tranquillitatem. Ericus autem Osnaburgensis episcopus, fratruelis eius, eiicitur sede sua, odio fratris sui Ioannis, viri omnium viuacissimi. Implicatur etiam maioribus rebus, cùm à ciuitate Monasteriensi ad episcopatum illius vrbis vocaretur: etiam ibi frustrat⁹. Sed Gerardus propinquo bello non patitur implicari: consiliis, & quietis, vbi res poscebat, auxiliis, non destituit propinquum, sed in societatem belli pertrahi non potuit. Cuius temporibus memorandus diu vir, dominus Nicolaus de Cusa, cardinalis de latere legatus, venit in Germaniam, & multa in prouinciis constituit: quæ si obseruarentur, meliùs se in plerisq; res haberent. Literæ seruantur in archiuis ecclesiarum: hoc satis esse putant. Cæterùm in executione operis nihil apparet. Fertur idem inter alia salubria constituisse de venerabili Eucharistia, cuius erat tunc (vt nunc) quidam abusus, cùm in publicum deferretur in diebus Iouis per anni circulum. Res, vt prima fronte prætenditur, deuotioni parata: sed vt euidenter claruit, per crebram eius ostentationem vilescente, quæ semper ardens & summa debuit esse, reuerentia. Constituit ergò, vt non in publicum efferretur, nisi infra octauam festiuitatis institutæ, ad honorem sanctissimæ Eucharistiæ: præsertim quia eius vsus à cœlesti magistro institutus est ad esum, nō ad ostentationem. Sunt enim pleraque inter homines, quorum initia salutaria sunt, sed progressus non ita. Post duos annos venit ex Italia religiosus pater, Ioannes de Capistrano, ordine Minor, reformationis excitator acerrimus, Bernardini discipulus, eius qui primus de reformatione eius ordinis curauit in Italia. Venit (inquam) in Magdeburgēsem prouinciam. Ipsius viri (vt ferebant) adspectus mouebat adstantes, ipse dicentis apparatus (nam vernaculæ nostræ expers, Latina lingua vtebatur) in populo energiam fertur habuisse mirabilem, cùm post illum ex fratribus, qui eum multi & præstantes viri sequebantur, aliquis interpretaretur populo, quæ ille antè enunciasset, vtriusque sermone in quintam horam extracto, cùm prior Ioannes in tribus, & qui

Crebra Cœnæ domini circūgestatio propter contemptum prohibetur.

ſequebatur, per reliquum tempus differeret. Commouit vſqueadeò populum, vt omnia vana ludorum genera, ſcacos, aleas, quicquid id generis eſt, conferrent in forum, fœminæ toralia & ſtructuras capitis, ac alia redimicula vana, vno igne, inſpectante populo, concremarent. Turbulenta fuere omnia in circuitu per tempora huius pontificis. Sed hæc poſteà: nunc, quod cœpimus, exequamur.

Cap. 40. MONASTERIENSIS eccleſia poſt Henricum pontificem incidit in grauiſſimam perplexitatem, quę in durum ac diuturnum bellum exercuit. Nam canonici electione legitima, vota emiſerunt in dominum Walramum, germanum Henrici prædeceſſoris, & Theodorici archiepiſcopi Colonienſis, cuius tunc erat nomen celeberrimũ per multas prouincias. Erant, qui ſe huic electioni clam opponerent: nam apertè non auſi, populum ciuitatis Monaſterienſis, & quoſdam ex miniſterialibus inflammarunt, vt vociferarentur, Walramum iam ab eccleſia Traiectenſi, de qua pridem contenderat, reprobatum, non paterētur ſibi epiſcopari: eſſe Ericum Oſnaburgenſem epiſcopum ſede ſua pulſum, virum à maioribus commendatiſſimum, quod patruus eius Otto, optimè de eccleſia Monaſterienſi meritus, ab illis depoſceret, nepoti ſuffragarētur. Capitulo verò non eſt viſum ex dignitate ſua, cedere clamoribus populi, ſuo eligendi iure decedere, archiepiſcopum Coloniēſem aduerſum ſe excitare. Igitur egreſſi vrbe, ad ſuos ſe quiſq; propinquos, vt ſunt omnes canonici ordine miniſterialiũ orti: nec patiuntur plebeii generis inter ſe quenquam, etiamſi ſit literis & eruditione excellentiſſimus. Aſperum ac odioſum bellũ conſurgit. Ioãnes de *Hoia* comes, frater Erici à populo poſtulati, gaudebat vberem ſibi datam exercendæ virtutis materiam. Itaq; ciues Monaſterienſes, æquè ad cauſam feruentes, ille ducebat: nec illo contenti, conduxere ſtipendio ducem Brunſwicenſem Fridericum, vt Theodorico Colonienſi per diœceſim vaganti, opponerent principem. Meliùs aliquanto ſibi conſuluiſſent, ſi Ioannis ductibus contenti, ex ius ſententia rem geſſiſſent. Fridericus ferox ab armis princeps, cedere neſcius, vbi vidit hoſtilem exercitum impunè vagari, egreſſus tuto loco, caſtra fixit in aperto, nolens hoc crimen gloriæ ſuæ inferre, vt vel cederet, vel lateret. Potuiſſet extraxiſſe tempus, quoad auxilia illi, quæ erant non longè, veniſſent: ſed efferbuit indignatione, in prælium exiens cum paucis, aduerſus triplo maiorem & expeditiorem hoſtium exercitum pugnaturus. Ibi quanquam fortem operam & dux & milites nauaſſent, tamen, quod neceſſe fuit, concluſi in manibus multorum ſuperātur. Capiuntur dux ipſe & multi ſub ipſo militantes. Abducitur captus Coloniam: ibiq; diu manens, laxandum ſe Monaſterienſium ære eſt arbitratus. Illi verò, ad rem minimè properauere, arbitrati, præter mandatum ſe inieciſſe periculo non neceſſario. Cogitur poſt multa ſe ſuo ære laxare: manſit querimonia ad poſteros. Interim variis caſibus in octauum annum extrahitur bellum: quum illuſtris dominus Ioannes ex ducibus Bauariæ in Italia agens, intelligeret contendentium neutri magnum ius eſſe: & curiam petens, eccleſiam imperrauit vacantem. Literas expediuit, & venit in loca vicina, de iure ſuo inſinuans. Iam partes ambæ bello feſſæ, gaudebant inueniſſe ſe quo malum terminarent. Suſcipitur cum honore, introducitur: per illum omnia pacantur. Iam enim in fata conceſſit Walramus. Præfuit eccleſiæ in ſumma religione, donec ad eccleſiam Magdeburgenſem poſtulatus, eò conceſſit.

Canonici Monaſter. plebeiũ genere in ordine ſuo non patiuntur quantumuis literatiſſimum.

Cap. 41. OSNABVRGENSEM eccleſiam per hæc tempora ſuſcepit gubernandam inſignis & nobilis vir, dominus Conradus, natus de nobili domo de *Depholt*, cui ſe duces & comites inſeruerunt: præfuitq; cum ſumma laude eccleſiæ huic vſq; in vberem ſenectam. Multus illi labor ad reparandum diſiectum eccleſiæ ſtatum, per tempora turbulenta prædeceſſorum ſuorum. Libertatem eccleſiaſticam defendit vtroque gladio, opponens ſe murum pro domo Iſrael: exerens quandoque gladiũ, pro rerum ac temporum neceſſitate, prout cernebat vel hunc vel illum magis formidari: peregitq;, vt ſub illius regimine ſatis refloreſceret mirè depreſſus ſtatus rerum eccleſiaſticarum.

Cap. 42. MINDENSIS eccleſia poſt Ottonem, pontificem meruit Wullebrandum de *Hallermundt*, virum & religione & natu primarium: erat enim, vnde aſſumptus

ptus est, abbas Corbeiensis, nullo in ditione pontifice inferior, ordine & numero pontificum quadragesimus nonus. Arces & prædia ecclesiæ occuparunt vndecunque vicini nobiles ac militares, incuria superiorum pontificum: præsertim dum valeret illa controuersia de pontificibus non electis, sed per sedem Romanam immissis. Reposcebat hic pontifex ecclesiæ iura: non audiebatur. Militari manu occupata, militari nihilominùs erant manu reuocanda. Contemptui erat ecclesiastica potestas, igitur corporalis gladius exerendus fuit. Armauit quotquot potuit, ciues suos eduxit, amicos implorauit. Et egressus, arces ecclesiæ vt recuperaret, oppugnauit. Primò quidem *Wedekenschen* de manu tulit nobilis viri Bernhardi de Lippia, *Reinnenberg* de manibus Nicolai comitis de *Tekeneborg*, & *Roden* de manibus Ioannis *Bock*. Non est promptum, neq; dulce, possessioni cedere. Igitur quod sponte noluerunt, armis erant cogendi. Proinde magno labore & sumptu ecclesiæ suæ iura recuperauit, ecclesiam magnificauit in temporalibus, nec quod ad religionem pertinet, negligebat. Sed durum & difficile est, viros militares sub leges mittere. Non cedunt suasionibus, subtractione prouentuum redigẽdi sunt ad qualemcunque ordinem. Quantum autem temporis hic pontifex præfuerit, non annotatur: neq; dies obitus, vt solet, signatur. Ita ad finem, vt ignauꝰ poeta, torpuit iste scriptor annalium, vt vetera signarit, recentia non annotauerit.

Ecclesiæ clauibus neglectis, gladius arripiendus est mundanus.

Annaliũ scriptorum ignauia

SVERINENSEM autem ecclesiam, post Hermannum, suscepit gubernandã insignis vir, dominus Nicolaus, *Bætker* cognomento: præfuitq; annis tredecim cum summa laude. Etiam fessus rerum, quum ambiret quietem, renunciauit in manus summi pontificis, & concessit in ciuitatem Lubecẽsem: ibiq; priuatus vixit aliquot annis, & requieuit in Domino, in eadem ecclesia tumulatus. Ad cuius pontificatus primos annos iam concilium Basileense paulatim defluxit. Nam Eugenius Ferrariæ, deinde ob metum pestis Florentiæ, concilium egit. Mortuo enim Sigismundo Romanorum Imperatore, à quo Basileense concilium incrementum habuit: creato Alberto duce Austriæ in locum eius, concilium Ferrariense eius nomine cardinalis sanctæ Crucis inchoauit. Eò ꝓficiscitur & Eugenius, eò quòd aduentare Constantinopolitanus diceretur. Is Ferrariam ingrediens, non aliter ab Eugenio susceptus est, ac Romani Imperatores suscipi consueuerant. Verùm quum pestis Ferrariæ increuisset, Florentiam transferre placuit concilium. Ibi habito sæpiùs conuentu, discussaq; Græcorum ac Latinorum contentione, tandem eò ventũ est, vt Græci rationibus victi, faterentur & Spiritum sanctum à patre filioq; procedere: vtq; in azymo sine fermento, triticeo pane corpus Christi consecraretur: ac Purgatorii locum esse crederent. Postremò verò, vt faterentur Romanum pontificem esse verũ Christi vicarium, Petriq; legitimum successorem, primum in orbe locum tenere: cui & Orientalis & Occidentalis ecclesia meritò pareret. Abeuntibus autem Græcis vigesima secunda Nouembris, re hoc modo composita, gaudentes in patriã rediere: Armeni etiam cum fide nostra conuenere. Papa, vt partes augendi conciliũ Basileense infirmaret, eodem tempore octodecim cardinales creauit: quorum de numero fuerunt duo Græci, Ruthenus & Nicenus: vt eorum authoritate, Græcorum semper vacillans natio, in fide contineretur: quæ tamen haud ita multo pòst in antiquos mores recidit.

CAP. 43.

Græcorum in concilio Ferrariensi confessio

GERARDVS autem in Bremensi ecclesia vidit turbulenta tempora, ipse, vt potuit, quieti deditus: quum duces Brunswicẽses, Wilhelmus pater, & Fridericus filius, pro prælatis aduersus contumaciam Luneburgensium agerent: Bernardus autem dux Luneburgensis, senior Friderici filius, qui posteà administrauit ecclesiam Hildesemensem, cum Ioanne Verdensi episcopo stabat pro Luneburgensibus: causam eorum non frustrà tutatus. Gerardus iste conspicere potuit: sed se omninò noluit implicare, pacem præferens omnibus rebus. Vidit propiora, quib. abstinuit: quum fratres duo Gerardus & Mauritius, comites de *Aldenborg*, pro rebus patrimonii contenderent, super dominio *Delmenhorst*, qui olim erat diuisus comitatus, in quo plurimùm iuris haberet ecclesia Bremensis. Mirum autem, cur pontifices dissimularent Balduinus & Gerardus, cùm per mortem Nicolai archiepiscopi, donatione patris eius perueniret ad ecclesiã Bremensem, siue eã donationẽ non

CAP. 44.

probauerit imperator, ad reclamationem legitimorum hæredum: siue super ea re transactum sit inter ecclesiam & comites memoratos. Res enim in obscuro est: sed hoc certum est, neq; Balduinum, neq; Gerardum, successores Nicolai, vllam super ea re mouisse quæstionem. Tum verò fratres de *Oldenburg* comites, super ea re magnis odiis contendebant. Mauricius ad eam rem commouit ciuitatē Bremensem, vt suæ parti adesset: comites de *Hoia* eidem accessere. Archiepiscopus se rebus minimè implicuit. Gerardi partes Christiernus Daniæ rex, amborum frater, quibus potuit modis fouit, adiuuit, prouexit: & quoniam in persona adesse non potuit, cōmouit Wilhelmum seniorem Brunsvvici ducem, vt pro se Gerardo accederet: nec detrectauit operam. Obsederat Mauricius cum auxiliaribus *Delmenhorst*: & iam fame visus est expugnare, quando armis nocere non potuit. Et iam penè rem confecit, vt inedia compulsi, deditionem facere cogerētur. Quum Wilhelmus dux, qui Gerardo suppetias tulit, magno apparatu contendit obsidionem soluere, vt commeatus importarentur. Id vbi persensit Mauricius, quòd esset ipse in numero militum, & robore longè superior, geminam vno in prælio victoriam meditatus, obuiam contendit venientibus, vt illo agmine fuso, fugato, vel capto, vel exciso, alacrior rediret ad obsidionem (Diis aliter visum) spe plenus, non posse in longum differri deditionem. Wilhelmus dux rei bellicæ peritissimus, instructa suorum acie, vbi hostes appropinquare sensit, euocatos fortissimos militaris generis iuuenes, gladio de more cædens, militari cingulo decorauit, vt essent aurati milites in euētum victoriæ. Erant ex grandioribus natu, quibus consideratione periculorum lachrymæ in genis conspicerentur. Quorum vnus interpellatus à proximo iuuene, quid sibi velint lachrymæ illo in tempore, quando audacia sola pro muro est: Non mei (inquit) mihi capitis periculum lachrymas extorquet, sed tui, similiumq; me commiseratio tangit, qui pro ætate & mentis leuitate, qualia vaditis in discrimina non videtis: tamen audendum est alacriter, vt decus hodiernæ diei sit nostrum. Commissum est prælium durissimum, varia dimicatio. Ipse dux aliquando sub pedibus penè captus erat: vt ei imminens in eius corpore hostis cæderetur. Ibi tandem stetit victoria, vbi minimè putabatur. Capti comites de *Hoia*, cæsi, fugatiq; Bremenses. Mauricius ipse vix elabitur. Gerhardus autem archiepiscopus hæc quietus intuens, vbi vigesimum primum episcopatus sui annum attigit, anno millesimo quadringentesimo sexagesimo tertio in pace quieuit, tumulatus in ecclesia sua. Quem ea sequuta sunt tempora, vt non tam, quum viueret, amaretur: quàm, quum obisset, desideraretur. Nam bellis vndiq; tonantibus, ecclesia vicinis motibus est concussa: quod sequentia tempora monstrabunt.

Delmenhorst armis inexpugnabile, fame vexatur.

Inopinata victoria.

Archiepiscop9 nō tam viuis amat9, quàm mortuus desideratus.

CAP. 45.

HILDESEMENSI ecclesię, Magno moriēte, optimo & desideratissimo pontifice, præficitur administrator dominus Bernardus dux Brunswicensis & Luneburgensis, filius Friderici, fratrem habens Ottonem. Is Bernardus quum ab annis iunior esset, postulatur à capitulo: & apostolica dispensatione cœpit administrare. Fouit, vt diximus, aduersus patrueles suos causam Luneburgensium, Burgēsium, & annis aliquot administrauit: nunquam tamen animum ecclesiasticæ disciplinæ adiecit: vtpote qui haberet in animo, cùm ex commodo proueniret, coniugalem amplecti vitam: quod & fecit, dimittens ecclesiam. Duxit coniugem, speciosissimam (vt ferunt) puellam, comitis de Schowenborg filiam. Sed ea viua non diu fruitur, subtractus è viuentibus. Eandem verò senior dux Wilhelmus, iam diu viduus, captus (vt ferunt) specie mulieris, multum reluctantibus filiis, quòd iam vetulus esset, duxit. Sustulit autem ex ea filiolum, non diu superstitem. Quo tempore quum Fridericus marchio Misnensis expeditionem haberet in Bohemos, cum multis in eo exercitu sequebatur dominus de *Gera* baro: cui hostis erat Henricus de *Swartzborg* comes, qui per absentiam eius ingressus illius ditionem, hostilia omnia peregit, gladio & incendio sæuiens. Id quum rescisset Fridericus marchio Misnensis, & iam dux Saxoniæ, grauiter infestus comiti de *Swartzborg*, in eum constituit vindicare. Id verò non passi Wilhelmus frater Friderici, ac Fridericus marchio Brandenburgensis, suscepere Henrici defensionem. Inde implacabili odio sæuitur: frater in fratrem, socer in generum tendit: mutua irrogauere damna.

Bernhardus Brunswicensis Episcopatum Hildesemensem dimittens, vxorem ducit

damna. Sæpe leuia prælia, semel magno agmine certabatur: & factus superior Fridericus Saxoniæ dux, marchionis Brandenburgēsis captiuos multos in suam transtulit victor potestatem, vt redempti magno ære luerent captiuitates.

Cap. 46.

LVBICENSIS ecclesia post optimum pontificem Nicolaum, meruit insequutorem nihilo minorem, dominum Arnoldum, cognomento Westphale, decretorum doctorem, in legibus licentiatum, qui ab ineunte ætate in studiis generalibus, publicisq; gymnasiis diuersatus, legendo, docendoq; magnum & celebre nomen sibi consciuerat. Is, missis ad vrbem oratoribus duobus, ex capitulo præstantibus viris, confirmationem apostolicam promeruit, impensis in eam rem supra mille aureis (sed nihil ad hæc nostra tempora. Necdum enim annatæ valuerunt) per dominum Nicolaum Suerinensem & Ioannem Raceburgensem, Gerardo archiepiscopo se excusante, & pro se vicarium in pontificalibus mittente, in ecclesia Lubicensi est consecratus. Varius illi labor in ecclesia. Cùm curreret odiosa Luneburgensium causa, in qua finaliter arbiter electus, pronunciauit cum rege Daniæ, ita vt non multum inde gratulentur partes. Causa quoq; Prussiæ, cùm Ordo in ciuitates, & illæ vicissim in Ordinem Teutonicorum belligerarēt: missus & rogatus mediator, nauigabat: & cum eo consulares de Lubeca oratores, tractauere fideliter & laboriosè causam. Sed non datum est, illo tempore finē rebus dari: sequenti tamen anno, cùm ille redisset, per eos qui remansere, iisdem capitibus, quæ ab illo concepta & proposita fuere, pax composita est. Nec caruit ille laboris sui mercede apud Deum: non enim exitum, sed animum, pensat Deus in remuneratione. Reuersus ad ecclesiam suam bonus pontifex, in arce Vthin, quæ necessaria videbantur, exædificauit. Ecclesiæ maioris sacristiam plumbo texit, suo impendio: comparauit episcopali mensæ plurima in villis, prædiis, annuis prouentibus. Moriens reliquit in testamento argenti facti plurimum, ad ornamentum episcopalis mensæ, non minùs quàm prædecessor eius. Libros insignes, & quod omnia exuperat, magnum sui desiderium. Sedit in pontificatu ad decimum sextum annum, sepultus in ecclesia sua.

Episcopus Lubecensis, cōtra Luneburgenses regis Daniæ partes, defendit.

Cap. 47.

PADERBVRNENSIS ecclesia in hunc vsque diem commendata archiepiscopo Coloniensi, alium pontificem non habuit per eius tempora. Nunc autē morte eius viduata, per legitimam electionem episcopum suum meruit D. Simonē, natum domicellis de Lippia. Fratrem habuit Bernardum, vsque hodie viuentem, virum supra multos militarem, satis ad bella fortunatum, animosum, constantē, procerum, fortem, & omnibus virtutibus militaribus præeminentem. Simon autem episcopus, cùm non careret æmulis, initio sui pontificatus laborem habuit non modicum, luctatus cum his qui prædæ assueti dulcedini, quæstū fecere de rapina pauperum, vicinorum nobilium. Multa bella subiit, ob societatē initam fideliter agebat, & summam apud omnes cum fratre fidem promeruit, perdurauitque in extremam vsque senectam. Cuius tempore cùm multa experiretur, hoc vnum habuit sua ecclesia nouum, quòd præpositum sustinuerit, & vsque hodie veneratur, plebeio genere, vtriusque iuris doctorem, virum sine controuersia præcipuum: cùm inter canonicos non patiatur, nisi ordinis ministerialis. Seruant idem multæ ecclesiæ, Magdeburgensis, Hildesemensis, Halberstadensis, Mindensis, Osnaburgensis, Monasteriensis. Sed nulla inter oēs obstinatior est in illa re, q̄ Monasteriensis. Aliæ patiūtur Doctores, aut Licentiatos, ob doctrinā egressos natalitia, vt ministerialib. cōpararentur. Ea verò nequaquā sinit quemuis inseri, præter hoc genus: inuentusq; est, qui cùm maioris ecclesiæ præbendā non haberet, præpositurā tamen aduersus ecclesiæ statuta in quodā collegio impetrasset, possessionemq; esset assequut⁹. Sed non exibat prouinciā, cæsus à nescio quo, qui indignationem canonicorum intelligens, etiam sine iussu gratificatus est eis in re nimiū crudeli. Paderburnensis aūt & Osnaburgēsis hodie etiā venerantur quem dixi virū, plebeii sanguinis, doctorē, in vtraq; ecclesia præpositi dignitatem non solùm portantem, sed etiam implentem.

Quæ Ecclesia ad Canonicatum nō admittant, nisi qui sit ministerialis.

Cap. 48.

HALBERSTADENSI ecclesiæ, post Burchardum, præficitur præstans vir, D. Geuehardus, cognomento de Hoym, ordine ministerialium eius ditionis nat⁹: præfuitq; ecclesiæ suæ cum summa laude per annos viginti vnū. Tum fessus labore,

Halberstadensium ministerialiũ, & urbicorum contumacia.

permisit ecclesiam suam Ernesto, iam Magdeburgensi, vt cumularet. Cernebat enim crescere cõtumaciam & pertinaciam tam ministerialium, quàm vrbicorum, vt non facilè parerent, nisi principi potenti, & nisi forti manu in viam iustitiæ dirigerentur, proteruituros, quod exitus ipse docuit. Per cuius tempora ortum est & gestum grauissimum bellum inter Brandenburgenses marchiones, quibus adstitere Misnenses, aduersus ciuitatem Norenbergensem, quæ & ipsa inuenit auxiliatores. Nam Bauariæ nonnulli principes ex veteri simultate aduersus marchiones de Brandenborg, diu sæpeq; conflixere. Varia fuit eius belli fortuna: nunc victi, nunc victores alternabãt. Albertus ex fratribus vnus ducabat exercitus, princeps ad arma natus, & inter arma educatus. Victus magno prælio, nisi celeritate sibi succurrisset, consuluissetq;, diu sensisset detrimenta accepta. Sed dum nemo hostiliũ partium hoc suspicaretur, dum omnes viribus exhaustis quieturum arbitrarentur, ille præter omnium opinionem armatum agmẽ produxit, & non expectantibus hostibus repentinus superuenit: adeò terruit, vt vinceret, compensans lucrum posterioris victoriæ detrimẽtis fortunæ superioris. In Magdeburg tum erat occulta multorum conspiratio in caput aliorum: res in tegumento agebatur, nec debuit in lucem propalari, posteaquàm non processit instituta proditio. Constitutum fuit, vt præfinito die ad horam septimam in vesperum signum fieret de turri per campanam ad arma vocantem. Qui suscepit id ministerũ, Deo volente, errabat: vt signum daret ad eam horam manè. Stupuere omnes qui audiuere. Ipsi coniurati mirantur, statim depræhendentes errorem: cæteri magis stupuere quid esset. Cumque se nemo commoueret, voluere boni viri, vt acceptus ille malignus interrogaretur, quid in animo haberet, cum terribiliter vociferaretur, Huc huc contubernales in latam viam. Sed impediuere alii, quibus detecta veritas maculam inussisset. Placuit tegere malum, ne apertum in deterius abiret.

Occulta Magdeburgensium quorundã conspiratio.

Cap. 49. HILDESEMENSIS ecclesia tum accepit pontificem, nobilem virum, D. Ernestum, natum comitibus de *Scowenborg*, dum Bernardus Luneburgensis, administratione dimissa, vxoriam vitam est aggressus. Quandam videbatur inire permutationem vterque: nam Bernardus accepta coniuge Mechtilde, germana sorore eiusdem Ernesti, reddidit illi sponsam suam Hildesemensem ecclesiam. Gubernabat illam per annos duodecim, & inter agendum, nonnullis, vt in ea gente, implicabatur aduersis. Moriebatur tum sine hærede D. Adolphus dux Sleswici, & comes Holsatiæ. Tum comitatus hæreditario iure per lineam masculinam videbatur relapsus ad comites de *Scowenborg*: nam ex illa domo prodiere comites Holsatiæ, ab vsque primo Adolpho de *Scowenborg*, cui, vt suo loco diximus, Luderus dux Saxoniæ dedit comitatum Holsatiæ. Sed iam nunc comites de *Oldenborch*, ex quibus erat Christianus rex Daniæ, nati Adolphi memorati sorore, propiores erant, si gradus numeres: sed non solet transire feudum per lineam fœmineam. Comites autem de Scowenborg, etsi lineam tenerent masculam, longè tamen distantiores erant. Interuenit autem pactio, & inter partes transactio, quòd rex memoratus dabat comitibus multa nummûm millia, quæ tamen à populo terræ indicta, collecta recepit: fratribusque suis satisfecit, vt sibi & posteris suis permitterent Holsatiam. Hoc etiam tempore Fridericus dux Brunswicensis, Wilhelmi filius, repressaliarum iure currus de Lubeck onustos mercibus tenuit, non longè à *Gotting*, quòd Luneburgensibus præstarent auxilia, commercia, & sodalitia. Sed Bernhardus dux Luneburgensis ad arma concurrit, sequutæ vastationes hinc atque inde. Peruenit deinde res ad placita, conuenitque vt principes Brunswicenses arcem *Morinck* darent in pignus, quoadusque cognosceretur, iure, an iniuria res acta esset. Comes quoque prouincialis Hassiæ, tum vehementer infensus Embecensibus, expedito in eos mouit exercitu. Ciuitas ex vicinis vrbibus mutuabatur auxilia, & à suis principibus equestrem militiam, exceptura venientem. Ille vbi intellexit præparatos ad pugnam, retrò abiit, ponens quod in animo habebat.

Feudum per lineam fœmininam transire non solet.

Cap. 50. RACEBVRGENSI autem ecclesiæ per ea tempora præfuit insignis vir, D. Ludolphus, eius nominis secundus, qui per oĩa erat vir Apostolicus, moribus, vita,

veram præferens pontificis normam. Fuit nanque pius, prudens, humilis, mansuetus, pudicus, sobrius, castus, iustus, & quietus, neque dolus aliquando est inuentus in ore eius: & inter affligendam carnem suam, spirituique subiiciendam, cilicio ad nudam cutem vtebatur. Hic ante episcopatum præposituram in ea sua ecclesia diligenter administrauit, cui ad longos annos laudabiliter præfuit. Cumulauit in ea in pios vsus ecclesiæ bonam pecuniam, quam, adeptus episcopatū, mensam episcopalem leuare, adhuc ære alieno grauatā, instituit, impendens. Alia quoq; ecclesiæ onera, grauiter illā prementia, ademit, profuitque in quàm plurimis. Hic inter cætera præclara facinora, præposituram narratam, de qua assumptus fuit, cōpetenti prouisione, pro introitu cuiuslibet successoris dotauit equis, vaccis, porcis, ouibus, satis, frumentis, cæteraque rustica supellectili in opus necessaria, in valore quadringentarum marcarum Lubecensis monetæ: quæ deinde quisque præpositorum decedentium, vel cedentium, suo successori relinquere habet necesse, prout in literis desuper conceptis pleniùs continetur. Ordinauit quoq; viginti marcarum perpetuos redditus: decem apud capitulum, & alias decem apud mensam episcopalem: sequutus prædecessorem eodem instinctum spiritu, pro canonicis ecclesiæ suæ in publico literarum studio sustinendis. Opus per omnia laudabile, cùm vbique viris doctis ecclesia opus habet. Moguntia per illa tempora miserabilem passa est ruinam: ex libera facta est ancilla, dum duo de archiepiscopatu contenderent, vterq; à sede Apostolica confirmatus. Intus erat Dietherus de *Isenberg*, foris pugnabat Adolphus de Nassaw: qui ope Palatini, & occulto consilio intus proditorum, ciuitatem cepit, traditoribus in primis sua præmia persoluit, aduersæ partis factionem abduxit: vix ipse Dietherus elabitur. Iudæis præcipuè adempta sunt iura, cùm victorum arbitrio cuncta gererentur.

Ludolphi II. Raceburgensis ecclesia præfecti incredibilis sanctimonia.

Studiosis in Vniuersitatib. alendis redditus constituit episcopus.

CAP. 51.

SVERINENSI autem ecclesiæ, cùm eam Nicolaus festinans ad quietem, dimitteret, præficitur D. Godfridus de Lange, Luneburgensis, antè loquutus cum Nicolao, quid discedenti Nicolao à succedente esset erogandum. Hæc quum Apostolica essent prouisione roborata, per procuratorem renunciauit in Romana curia. Et non ignorante capitulo, fit Godfrido de ecclesia prouisio. Sed breuis erat iste pontificatus: vix anno expleto, concessit in fata. Ioannes Capistranus, ordine Minor, exuscitans obseruantiam, de quo superiori quodam loco diximus, tum erat in Germania, prædicans, miraculis coruscans, ritum vitę illius operæpreciū est agnoscere. Vestitus ille de more dormiuit, ante lucem surgere, pensum diurnæ seruitutis, sacrificium labiorum deuotissimè per interualla persoluit, diuinum altaris sacrificium peregit, tum sermonem ad populum latinè habuit, posteà per alios interpretatum: sermone expleto, ad cœnobium sui ordinis reuertenti, sexta ac nonis completis, infirmos visere, apud eos morari, manus omnibus imponere. Biretum sancti Bernardini, cruore de naribus profluente post mortem tinctum, singulis admouit ægrotantibus. Precari supplex pro omnibus, exinde cœnare: deinde his qui se accedunt, audientiam præstare, moxq; vespertinum officium dicere. Quo expleto, ad ægrotos reuerti, atq; cum his ad mortem præparandis, ad necem vsq; exercere. Tum demum cōpletorio & aliis precibus peractis, quieti se reddere: minimum esse quod somno dedit: tum reuidendis sacris codicibus operā dare, vbi pusillū temporis furatus est. Hic homo in terris cælestem, sed occupatissimā & laboriosissimā, vitam peregit. Arido & exili erat corpore, annos natus supra LX. Quum inter Germanos ageret, sola cute & neruis ossa hærebant, spiritu vegetante.

Pontifex populo Latina linguæ rudi latinè concionatur.

CAP. 52.

BREMENSI interim ecclesiæ, moriente Gerhardo, Henricus natus comitibus de *Swartzburg*, præficitur, annitente D. Ioanne Roden, ecclesiæ maioris præposito, bullarum Apostolicarum correctore. Qui transiens & rediens crebriùs itinere suo ad vrbem, vel ab illa, quadam familiaritate vsus est comitis senioris, qui numerosa prole prędītus, à correctore poscebat, vt in vacatione ecclesiarū quibus adesset, vnius filiorū eius rationem haberet. Ergò vacante Bremensi ecclesia, cùm de electione noui pontificis ageretur, in sui ipsius personā vota inclinātia, ꝙ locupletissimus & Romanæ curiæ expertissimus, multorum magnatū amicitia præditus esset, in hunc à se Henricū deriuauit: qui cōfirmatus ab apostolica sede, à mul-

Prolis numerositas episcopatus petendi causa.

Quarum verò in episcopis eligendis præcipuè sit habita ratio.

tis principibus, & plurima nobilitate solenniter est introductus. Inuenit autem paratum sibi laborem apud Gerhardum de *Oldenburg* comitem, qui recenti bello victor fratris sui & Bremensium, victis duras fecit conditiones. Sedata est tamen illo anno inter fratres omnis controuersia. Prouenit autem *Delmenhorst* Mauritio, cùm Gerhardus opulentiorem partem haberet in *Oldenburg*. Satis gauisi sunt omnes, quòd Gerhardus malè pace affectus, de via regia in occiduas partes discederet. Erant tamen in commilitio eius, qui siue sciente, siue ignorante eo, crebriùs cernerent, quid per viam ferrent mercatores, quàm illis commodaret. Post duos annos, cùm multa Bremensibus medio tempore incommodasset, suum ciues implorauere archiepiscopum, vt rebus finem daret: nam Visurgum, siue Weserã fluuium malè pacatum habebat. Ecclesiam vicino loco firmauit in morem castelli, vt ab incursione ciuium immunis esset. Ergò archiepiscopus motus suorũ querimoniis, magno exercitu duxit in Gerhardum. Non sperabat Gerhardus eum tam esse promptum ad arma, quem irrisoriè notauit, vt atramentarium appellaret. Sed iam conspiciens armatum, curauit interponere amicos, vt primùm in treugas, deinde in compromissum res perueniret. Compromissarij facti sunt episcopus Verdensis, & Otto dux Luneburgensis, qui neque bellum promisere, neque tum causam terminarunt: sed distinuerunt Gerhardum, ne facto in se prouocaret, quos difficile fuit iratos sustinere. Cùm autem proximis annis in Holsatia rem ageret Gerhardus, quod in Saxonia diximus, tranquilla fuere omnia trans Albiam in Bremensi ditione.

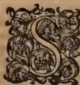
CAP. 53. MINDENSI ecclesiæ tum præfuit nobilis vir Albertus, natus ex comitibus de Hoia, homo satis ventri deditus, plusquàm religioni. Rusticam ferè vitam egit, totos pene dies agens in conuiuio, aut rustica communione: familia pariter & reliqua plebe se gerente ad episcopum, quasi vnum ex ipsis. Ad hoc se natum reputabat, vt ederet: ad hoc nobilitate prouectum, vt in deliciis ageret: quod tamen magnoperè non requisiuit. Ad hoc prouectum in episcopatum, vt sumptus, quo minùs posset de patrimonio, de ecclesiæ prouentibus haberet. Sic animatum, sic viuentem, viderunt illum sua tempora: de diuina religione in ecclesia, de prouentibus episcopalis mensæ adaugendis, de arcibus suis firmandis, nulla ei cura. Viuebat in diem. Etiam si de pecoribus abactis quid vesceretur, non recusabat. Tali viro ad finem penè regiminis sui enascitur cum vicinis comitibus de *Schawenborg* bellum, quod voluntate ministerialium & denunciatur & geritur. Episcopo nullius rei magnæ curam suscipiente, accessere partibus auxilia: leuia fiunt crebra prælia, mutuæ ab inuicem rapinæ. His rebus dum vtraque pars æquè fatigata esset, composita res est æquis cõditionibus, & quieuere vicissim arma. Nec multò pòst, Albertus viuendi finem faciens, dormiuit cum patribus suis. Eius temporibus monasterium, nunc insigne, Molenbeccense mutatum est, post canonicas excipiens fratres regulares, anno millesimo quadringentesimo quadragesimo primo. Nam sub manibus dominarum dum labitur religio, omnia pariter collabuntur: ruerunt ædificia, perierunt prædia, ad mendicitatem versa sunt omnia: nunc sub manibus fratrum regularium omnia refloruerunt.

Episcopus ventri plus quàm religioni deditus.

Monasterium Molenbeccense sub virginibus collapsum sub fratribus restauratur.

ALBERTI KRANTZII
METROPOLIS, LIB. XII.

CAP. I.

VMMORVM pontificum, qui ad nostra vsque tempora supersunt, lineam exequamur: quòd omnis à capite edenda sit ratio, vt pleniùs sibi constet. Post longæuum ergo schisma, quod durauit annis quadraginta, quum vtriusque obedientiæ cardinales conuenissent, opera maximè Sigismundi regis Romanorũ, congregata est synodus vniuersalis in ciuitatem Constantiensem, vt ecclesia in capite & membris reformaretur. Ibi primùm de

vnico pontifice, indubitato successore Petri deligendo, est deliberatum.

MARTINVS quintus, natione Romanus, familia Columnensi, *Odo* antè vo- 218.
catus, diaconus cardinalis de obedientia Gregorij, omnium cardinalium, nationum, & prælatorum consensu, in concilio Constantiensi deligitur pontifex: ibique rebus necessariis ad ecclesiæ compositionem constitutis, per Mediolanum, Ferrariam, Rauennam, venit Florentiam: Bononiam euitauit. Ibi consedit duobus annis, deinde Romã expectatus venit: vrbem reformans, anno decimoquinto quieuit.

EVGENIVS quartus, patria Venetus, nepos ex sorore Gregorij duodecimi, 219.
à quo repugnans penè Romam ducitur. Primò suum fecit thesaurarium, inde Senensem episcopum, posteà etiam cardinalem. Vir non magna literatura, sed integris sensibus. In principio pontificatus vacillabat, Romanos ad arma prouocando, & Basileensi concilio dedit authoritatem. Pòst meliori sensu omnia prouidit. Concilium Florentiæ peregit ad vnionem Græcorum. Vixit in pontificatu ad annum decimum sextum.

Episcopus quidem benè cordatus sed malè literatus.

FELIX quintus, dux primus Sabaudiæ (nam antè comites erant) in concilio Ba 220.
sileensi deposito Eugenio, quorundam instinctu pontifex creatur. Vir prouectæ ætatis, iam seculo relicto, cum sex viris equestribus secedens mundo, seruire velut in eremo instituit Deo. Quum se audisset creatum pontificem, tonsus, multa stipatus nobilitate venit: pontifex consecratur, diuinum peragit officium crebriùs, creat cardinales, nouem annis se pro pontifice gerit. Eugenio mortuo, cedit Nicolao, manens cardinalis legatus.

NICOLAVS quintus, Sarzana oppido Lucensis agri, patre physico, humili 221.
genere natus, non mediocri virtute & eruditione vir, vno anno episcopus Bononiensis, cardinalis, & pontifex creatur. Ita ascendit repente, vir certè dignus ecclesiastico throno. Doctus amabat doctos, ditauit, & in precio habuit: Græcè scientes honorauit, codices vndecunque preciosos conquisiuit: multa exædificauit ad præsepe, & in palatio, quod muris & turribus firmauit. Moritur pontificatus anno octauo.

CALIXTVS tertius, Hispanus, patria Valentinus, gente satis nobili, vtriusque 222.
iuris acutissimus doctor: vir omni vita integer, in senecta vberi pontifex creatur. Turcorum acerrimus hostis, quibus bellum indixit post creationem suam. Misit legatum, qui biremes à se factas duceret. Excitauit principes Christianos, & infideles Persarum & Tartarorum reges. Plura facturus, si longior illi vita fuisset. Moritur pontificatus sui anno tertio.

Calixtus acer Turcorum hostis.

PIVS secundus, patria Senensis, Corsinio ortus, Æneas Syluius antè dictus, cui 223.
Pij nomen congrueret. In concilio Basileensi enituit: Friderico Imperatori innotuit: ab eo in secretarium, deinde in consiliarium assumitur. Episcopus Tergestinus, inde Senensis, à Calixto cardinalatus in numerum vocatur, post eum creatus pontifex. Concilium Mantuæ celebrauit: bellum Turco indixit, quod etiam in persona obire decreuit. Vir facundissimus, Anconam delatus, moritur, anno pontificatus sui sexto.

PAVLVS secundus, natione Venetus, Eugenij ex sorore nepos, iturus in mer- 224.
caturam, quum audisset Gabrielem auunculum creatum pontificem, literis animum adiecit: & Romam profectus, primùm archidiaconus Bononiensis, inde episcopus Ceruiæ, posteà cardinalis sancti Marci, inde pontifex creatur. Vir corpore specioso, animo virili: diligens in colligendo auro, diligentior in distribuendis beneficiis. Quum sibi longam vitam promisisset, die quo lætus cœnauit, noctu moritur, pontificatus sui anno sexto.

Pontifex inopinata morte moritur.

SIXTVS quartus, natione Ligur, patria Saonensis, ordine Minor, generalis 225.
in eo, per omnes gradus in ordine creuit. A Paulo cardinalis creatus, ei successit in pontificatu. Integer vitæ, & doctrina clarus, nepotes magnificauit. Romam antè sordidam purgauit, sacella erexit, hospitale sancti spiritus, & in eo fraternitatem instituit. Mariæ de populo, & pace, templa renouauit. Anno pontificatus sui decimo tertio moritur.

226. INNOCENTIVS octauus, patria Genuensis, Ciborum antiqua familia progenitus, episcopus pridem Melphitensis, à prædecessore in numerum cardinaliũ adoptatus, in datariũ assumitur: inde mortuo Sixto, pontifex creatur. Longa infirmitate impeditus, multa quæ conceperat, implere non potuit. Ornauit pontificiũ palatio, domum solatij miro modo instruxit, Belluidere vocauit. Diuturnæ infirmitatis finem habuit mortem, anno pontificatus octauo.

227. ALEXANDER sextus, natione Hispanus, patria Valentinus, nepos Calixti tertij: à cuius memoria, & ab adolescentia sua in cardinalatu diu vicecancellarius, omnem curiæ Romanæ statum, procursum, & totius Italiæ principum & communitatum consilia callens, pontifex maximas res gerit hodie. Potentes in vrbe familias exterminauit, omnes penè potentatus Italiæ, ex tyrannis constitutos, subuertit, per Cæsarem, quem ducem vocant Valentinum: cuius genituram neque pater, neq; filius diffitentur. Exitum multi præstolantur in orbe Christiano.

CAP. 2. NEMINI dubium, sæcula decurrere nutu vnicæ maiestatis, per quam reges regnant, & potentes iusta decernunt: cuius ordinatione in ipso voluente seculo, magnarum & illustrium rerum authores inuenimus præsedisse pontifices. Nam ad annum millesimum quingentesimum hunc cernimus Alexandrum incomparabilia per vniuersam Italiam facientem. Quadringentesimum tenuit Bonifacius nonus, is qui primus frenum iniecit, antè semper insolescere Romanis solitis. Trecentesimus fuit Bonifacij octaui pontificis, cuius animum orbis non æquauit, qui pontificalem & imperatoriam mitram adhibuit capiti, testatus duos gladios in manu sua. Ducentesimo præfuit Innocentius tertius pontifex, cui parem multa doctrina, rerum magnificentia, ætas illa non habuit. Testatur hospitale ab eo fundatum, & à Sixto renouatum. Centesimum post millesimum tenuit Paschalis pontifex, insignis ea calamitate, quam illi Henricus quintus Imperator ingerebat: qua tamen vicit illam ferociam, & confregit.

Magistratus omnis est à Deo.

Bonifacius VIII. pontifex & imperator simul.

CAP. 3. MAGDEBVRGENSIS ecclesia post Fridericum optimum & religiosissimũ pontificem, promeruit æquè optimum principem, D. Ioannem episcopum Monasteriensem, quem capitulum postulauit, papa permisit: sed dilata est in secundũ penè expletum annum eius inthronizatio, siuè discordia postulantium, quod non videtur verisimile: siue difficultate consensus ex illo, siue intricatione rerũ in Romana curia. Omnibus his, aut quibusdam ex his, causis protelatio facta sit, introductus est magnificè, gubernauit ecclesiam secundum Deum & formam, quam præfiniuit illi prædecessor eius Fridericus. Erat hic Ioannes ex ducibus Bauariæ. Frater eius D. Stephanus, Coloniensis canonicus, marchio Brandenburgensis, cùm induceretur, aderant. Gubernauit ecclesiam pacificè annis decem, & transiuit ad meliora. Durabat illo tempore grandissimum bellum, quod erat ciuitatibus Saxoniæ in duces Brunswicenses, Wilhelmum & filios eius, ob causam ratardatorum in vim repressaliarũ, de Lubica cum mercibus venientium curruum. Incendia multa fuere in detrimentum principum. Oppidum Hardexe cum arce capitur: pauperes maximè, vt fieri solet, luunt peccata maiorum. Fridericus autem marchio Brandenburgensis interposuit se medium, & vocatis partibus in Quedelinburg, finem bello fecit. Damnis damna sunt compensata. Neque mercatores, neque rustica plebs, vt consueuit, consolationem vllam inuenit. Ioannes archiepiscopus, vt zelum iustitiæ in se monstraret, expeditis, quantos potuit suorum, vnà cum Burgensibus ex vrbe profectus, ad obsidionem arcis Calefordе. Inerant ministeriales, qui nuper pannos ingenti precio tenuerant, causam vndecunque quærentes. Brunswicenses cum suo principe erant in itinere. Stetit sententia arcem subuertere, vt iniuriam publicam vindicarent: sed priusquàm illi aduenirent, pacti sunt obsessi reddere quæ iure, vt ipsi dicebant, tenerent, & direpta, ad extremum persoluere. Ita rebus compositis, redeunt in sua, qui ad oppugnandum exiere.

CAP. 4. LVBICENSI ecclesiæ tum post Arnoldum præficitur pontifex D. Albertus, cognomento *Krummedyck*, ex genere ministerialium Holsatiæ, canonicus Lubicensis, in Romana curia diuersatus. Cum prædecessore suo in Prussia causam ma-

gni belli contrectauit. Præfuit ecclesiæ per annos viginti tres. Operosus quidem pontifex, à capitulo dilectus, ibique consecratus. Qui regi Daniæ nimis ad obsequia volens, suæ proinde ecclesiæ grauis & onerosus, nimiũ sumptuosus, & splendidus. Legationes regias obibat, suis & ecclesiæ impensis, quod ipsum questus est: sed nihil eo res facta est melior. Potuit aliquando quieuisse, sed rebus assuetus magnis gerendis, seipsum quandoque videbatur ingerere. Cognationem suam locupletare voluit, sed vnde posset, non erat. Argentum formatum, quod duo eius prędecessores donauere magno pondere ad decorem & instructionem pontificalis mensæ, cum cæteris auolauit. Non est quòd glorietur ecclesia, eius temporib. aucta ecclesiæ prædia, ditatam mensam episcopalem, exrructas ædes, vel in curia Lubicensi, vel in arce Vtinensi. Benè haberet, si, quæ habuit antè, etiam post illum teneret. Viginti millia marcarum æris alieni relicta sunt in ecclesia, quum moreretur. Creditum est, eum mœrorem auxisse morbum, & fata eius properasse. Pij cordis videbatur pontifex, cunctis beneuolus, nulli negans audientiam, ad omnia verbo promptus, vt nemo duritiem eius quereretur. Constantia aliquando desiderata est. Memoriam sui reliquit apud multos creditores, qui quererenrur, & optarent vnde suum reciperent. Exornauit tamen magno sumptu crucem Dominicã in ecclesia Lubicensi, quæ hodie insignis visitur in medio ecclesiæ, vbi etiam tumulatus quiescit.

Episcopus nimiũ sumptuosus & splendidus.

SVERINENSIS ecclesia post breuem Godfridi pontificatum, accepit episcopum præstantem virum, dominum Wernerũ, cognomento Wolmers, Hamburgi natum, eius ecclesiæ canonicum, virum industrium, in Romana curia diu versatum. Qui cum magna laude præfuit ecclesiæ suæ, multa extruens in arcibus ecclesiæ. Nullis magnis impendiis ecclesiam grauauit, mediocris in sumptu, & omni apparatu: prouidus in omni opere, modestiam vbique seruauit, nusquàm exuberauit. Vidit in sua ditione tempora tranquilla. Per cuius tempora Gerhardus de *Oldenburg* comes, in Holsatia omnes penè arces accepit in deditionem, præsumpta, vt credebatur, regis voluntate: & suisset facilè Rex illum pro gubernatore in commodum regis omnia agere, nisi in sua ille commoda rem deriuasset, hæredem se prætendens nulla parte fratre longinquiorem. Quo comperto, rex ipse aduolans, Gerhardum in arcem *Segeberg* ad se conuocauit: ibique in libera custodia habuit, tenuitque donec omni se terræ gubernatione abdicaret: expromissam tamen illi pecuniam, ab incolis terræ collectam, iussit illi prouenire. Ita miseri agricolæ non solùm annuis censibus dominos alunt, verùm etiam pacem illis suo emunt sudore. Sed quum finem non faceret Gerhardus in Holsatia dominandi, perurgeretque militares terræ aliquando de armis cogitare, Lubicam illi petiere, intelligentiam & mutua fœdera certis pactionibus fecere in Gerhardum, quòd dissimulante rege hoc moliretur, vt omnibus modis humiliaret militiam eius terræ: cui præter antiquam Æsopi de ranis fabulam, nihil competentius poterat responderi. Traxerunt in eam pactionem etiam Thietmarsos, ne grauior illis incumberet Gerhardus, quem omnes per Holsatiam agricolæ miris affectibus coluere. Nam hodie etiam in senibus viget memoria, & desiderium Gerhardi. Quum verò dominationem suam in id erigeret, vt regem etiam fratrem posthaberet, non est passus ille iniuriam. Arma etiam propulsando Gerhardo intentauit, auxilio ciuitatum Lubeci & Hamburgi. Ergò inuitus cedere Holsatia Gerhardus: exinde cœpit hostem in aperto agere Lubecensium & Hamburgensium, quòd illum armis hæreditaria possessione pepulissent, facilè se cum germano fratre in gratiam rediturum, nisi ciuitates malo suo se interposuissent. Iam enim secura memoratis ciuitatibus ab illo erant omnia. Non fuisset fortasse rebus vrbiũ memoratarũ ad profectum alienũ, si illum in Holsatia cum fratre quomodo possent agere siuissent. Nam inde, quoties opus videretur, gratiam regis aucuparentur, vt tamen Gerhardum nõ offenderent: nunc verò paratum sibi suisque hostem extruserunt in eam regionem, vbi maximè noceret.

Cap. 5.

Episcopus in sumptu mediocris.

Gerhardus comes Oldenburgicus Lubecensium & Hamburgensium fit hostis.

MONASTERIENSIS ecclesia, translatione domini Ioannis in Magdeburgam viduata, postulauit in episcopum dominum Henricum, Bremensem archiepi- *Cap. 6.*

ſcopum,ea lege,non vt adminiſtrator ſit Monaſterienſis,ſed vt ſit ibi epiſcopus, ſi volet & poterit: Bremenſem,permittente ſummo pontifice,in commendam retinere,facilè paſſuros. Quid non facit ambitio ſecularis, & maioris reſpectus in ſeculo poteſtatis? Propter hoc confunditur eccleſiaſticus ordo, vt maiori dignitate amiſſa,arripiat minorem,quæ ſecundum ſeculum maiori prouentu, & armorum maiori eſſet potentia. Ille quidem tranſibat in Monaſterienſem,& Bremenſem nõ reliquit. Idcircò ad annum Chriſti ſeptuageſimum primum,Gerhardus de *Oldenburg* comes,iamdudum fratre Mauritio rebus humanis exempto *Delmenhorſt* tutoris nomine pro fratris liberis gubernabat,& in Lubicenſes atque Hamburgenſes, iam (vt ferebat) hoſtes ſuos,crebra commeantibus damna ingerebat. Pertæſum eſt Henricum Bremenſem adminiſtratorem eius rei:nec arbitrabatur ex ſua eſſe dignitate,latrocinia in ſuo diſtrictu permittere,inita ſocietate cum memoratis ciuitatibus,quibus ſe Gerhardus hoſtem eſſe præ ſe ferebat: ſimul repetens ius eccleſiæ in *Delmenhorſt*,quod prædeceſſores eius diſſimulauere,comparatis armis & neceſſariis apparatibus,arcem *Delmenhorſt* obſedit, fratre eius Gunthero omnia pro militiæ magiſtro gerente. Et erat expugnationis ſpes non tam in armis,quàm fame. Sed quum eſſent itinerum minùs periti,qui oppugnationem vrgebant,importati ſunt commeatus,inuitis obſidentibus. Quod vbi compertum eſt, iam in longum duraturã obſidionem, pater Henrici adminiſtratoris, comes de *Swartzburg*, miſſis ad hoc nunciis, rem intercepit,& ad concordiam perduxit,vt Gerhardus itinerantibus præſtaret incolumitatem: quod ille pollicitus, malè impleuit. Nam ſiſi ea tum compoſitione,mercatores pannos ſuos per terram vexere Lubicenſes. Venit nuncius,ipſe mercator ad Gerhardum, ſaluum poſtulans conductũ pro pannis qui eſſent in itinere,in promptu numerãs aureos quinquaginta dono: acceptisq́ literis,velut benè geſta re,adduci curat faſces pannorum memoratos. Vbi venerant,iuſſit Gerhardus in arcem perduci. Exclamat mercator,ſibi ſuiſque rebus ſaluum eſſe præſtitum conductum,literas paulo antè datas oſtendit. Ille refert,niſi literas tradidiſſem,non veniſſes: abi,plura allaturus: & tamen intelligere debes,literas meas loqui de amicorum,non de hoſtium, rebus: quo in loco mihi dudum fuere Lubicenſes. Abiit ille mœſtus.

Arcem Delmenhorſt obſidet Henricus adminiſtrator Bremenſis.

CAP. 7. VERDENSI eccleſiæ,tum ceſſione grandæui patris,domini Ioannis,viri nonagenarii,eius adoptione, & capituli conſenſu, Apoſtolica interueniente authoritate, præficitur inſignis vir, dominus Bertholdus, genere natus miniſterialium de *Landesberg*,pridem eccleſiæ decanus, prædeceſſoris ſui authoritate, vtriuſque iuris eminentiſſimi doctoris,promotus in Decretis licentiatus. Anno ſeptuageſimo,die decima octaua menſis Maij,à pontifice Paulo ad eccleſiã Verdenſem promotus. Eodem anno in die Simonis & Iudæ Apoſtolorum,in ciuitatem & eccleſiã Verdenſem honorificè ſuſceptus,admiſſus,& inthronizatus eſt, regimenq́; & adminiſtrationem eccleſiæ,quam iam duobus proximis annis, vt commiſſarius domini Ioannis prædeceſſoris exercuit,tunc vt verus paſtor deuotè & humiliter inchoauit,pacem bonam eccleſiæ cum Dei adiutorio procurando. Poſt duos deinde annos,cùm domino Henningo,electo & confirmato Hildeſemenſi, quod ſtatim dicemus,maxima controuerſia excitaretur,hic aduerſus omnium miniſterialium eccleſiæ Hildeſemenſis,qui multi ac potentes ſunt,voluntatem ad ciuitatem & eccleſiam quadringentis equis potenter introduxit,& poſteà idem potenter ac fideliter adhæſit,quoad præfatus Henningus epiſcopus,propinquus eius,victoriã de hoſtibus ſine contradictione poſſideret: licet miniſteriales eccleſiæ ſuæ multa in eum mala ſint machinati, potentes principes in eorum ſubſidium aduerſus illum inducentes. Primò quidem D. Hermannum, prouincialem comitem Haſſiæ, deinde ducem Magnopolenſem, contra quos præfati epiſcopi Verdenſis & Hildeſemenſis arma ſumebant: & in ſubſidium aduocauere dominum Wilhelmum patrem cum filiis, duces Brunſuicenſes. Idem dominus Bartoldus poſuit primum lapidem in fulcienda parte occidentali, in eccleſia Verdenſi. Adauxit prouentus menſæ epiſcopalis ducentis annuis marcis, apud ſenatũ Luneburgenſem, prout in literis deſuper datis pleniùs continetur. Idem pontifex arcem *Rodenburg* robuſtiſ-

robustissimo aggere communiuit,& fossatis penè insuperabilibus cinxit. Portam quoque nouam munitissimo opere, quæ ducit in oppidũ, exædificauit: intus quoque firmauit ædes & ornauit.

Arx Rodemberg aggere fossisq; communitur.

HILDESEMENSIS ecclesia, moriente Ernesto, quum de successore ageretur, mirabiliter cœpit fluctuare, quum eligentium vota se diuiderent. Nam maior pars elegit D. Hermannum, Hassiæ comitem prouincialem, nunc ex multis annis archiepiscopum Coloniensem. Minor pars vota contulit in dominũ Henningum decanum, cognomento de Domo. Hermannus quum veniret ad propinqua loca, videretq; paratũ bellum, ob eam rem retraxit pedem, nolens implicari tantis malis. Interim Henningus vrbem Romam petens, qualicunque prætensa forma, obtinuit confirmationem à sede Apostolica: consecratusq; ibi rediit episcopus, & (vt statim annotauimus) armis propinqui sui domini Verdensis, & quos habebat in diœcesi amicos, fauore etiam ciuitatis, introductus est. Interim arces ecclesiæ seruabat præpositus cum ministerialibus ecclesiæ, & conuocans capitulum in tempore, postularunt in locum recusantis Hermanni, dominum Balthasar, iuniorem quàm vt eligi posset (nam & ecclesiam Suerinensem tenebat in commendam) ducem Magnopolensem, qui armis fratris introductus, consedit cum præposito in oppido & arce *Peyne*. Interim durum bellum exurgit. Erant tamen qui in vrbe laborarenr inter Henningum & Balthasar memoratos, quandam fieri transpositionem, vt Henningus, dimissa in manu domini ducis Balthasar ecclesia Hildesemēsi, ipse transferretur ad Suerinensem. Sed defecerunt morientes in vrbe, qui eam rem promouerent, vt perficeretur. Durissimo interim bello intra diœcesim conflixerunt, leuibus prælijs sæpè concurrentes. Ciues Hildesemenses vt suo Henninge gratificarentur, obsidione cinxerunt proximam vrbi arcem *Stuerwold*: & anno integro continuantes, fame pepulerunt custodes ad deditionem. Henningus illuc introducitur, & permansit in ecclesia sua septem annos. Tum quieti suæ cõsulens, voluntate omnium ministerialium & capituli, permisit ecclesiam suo cognato episcopo Verdensi, qui eam (quod dicemus) multis annis cũ laude gubernauit. Henningus quieti se permisit, collocans se in arcem vnam illi permissam, cum reseruatione condigna ad vitam rransigendam.

CAP. 8.

Arcis Stuerwaldiæ custodes, hostibus se dedunt fame coacti.

SVERINENSEM per eadem tempora ecclesiam, morte Werneri vacuatam, accepit commendatam illustris dominus Balthasar, dux Magnopolensis: præfuitque non multis annis, cùm illi spes de locupletiori Hildesemensi affulsit. Pro qua contentione armorum cum capitulo & ecclesiæ ministerialibus diu bellum gerebat. Sed cùm videret ad infinitum sibi esse contendendum armis, nec cerneret quem optaret exitum, haberetque in animo finaliter ab ecclesia declinare, & ad vxoriam vitam inclinabat, dimissa ecclesia Hildesemensi, reuersus est ad suæ Suerinensis administrationem: quam tamen non diu pòst & ipsam deseruit, accipiens coniugem, fraternæ vxoris germanam sororem. Vacabatque ecclesia ad nouam electionem. Quo tempore, mortuo Olrico Principe *Stargardiæ*, quem ducem appellauere: non quòd ducatus ille sit, sed quoniam conuentione inter se mutua conuenerant duces Magnopolenses, & Principes *Stargardiæ* & *Wandaliæ*, vt, qui sine liberis decederet, alteri relinqueret terram possidendam: commutarunt etiam titulos, vt iam viuentes principes *Stargardiæ*, dicerentur duces Magnopolenses, & vicissim ipsi duces, se scriberent princip es *Stargardiæ*. Quocircà cùm principatus Magnopolensis iam multiplicatus inter plures diuisionem pateretur, inde permotus Balthasar, dimissa ecclesia, coniugium iniit. Conuenit tamen inter fratres, vt neque ipsi ditiones partirentur, sed communibus auspicijs gubernarent: quod in hodiernum diem ita obseruarunt. Quanuis opportunè acciderit huic ordinationi, quòd memoratus dux Balthasar nulla ex coniuge prolem susciperet: alioqui ipse successionis respectus inter fratres partitionem ditionum deposceret. Sed hæc interim.

CAP. 9.

Dux Magnopolensis, episcopatibus relictis vxorem ducit.

RACEBVRGENSEM autem ecclesiam morte Ludolphi viduatam excepit memorabilis vir, dominus Ioannes, cognomento *Stalkoper*, vir plebeio gẽnere, sed medicinæ artis professor insignis, frater conuentualis in ea ecclesia, vir quietus, &

CAP. 10.

(vt habebatur) locuples, qui artis suæ industria aurum conquisiuit, quod superioris sui voluntate in peculio & dispositione retinebat, cunctis non aliud præsumentibus, quam vt in ecclesiæ vtilitatem verteretur: nec aliud erat expectandũ, nisi casus interuenisset, quem præuidere nemo poterat. Deposuit enim pecuniã Lubeci apud ecclesiasticum virum, diligentissimum suarum rerum custodem, cũ quo vetus episcopo familiaritas intercessit. Depositarius eam in abditissimo loco supra caput suum dormientis collocauit, vbi nemo pecuniam recondi suspicaretur. Sic enim solent etiam auarissimi custodes rerum suarum recondere locis inopinabilibus. Nam seras & claustra vel confringere, vel aliàs reserare, artis censetur industria, quæ à fabris ferrariis iam manauit ad multos. Suboleuit ex familia cuidam, repositam ibi esse grandem pecuniam: is ascito foraneo, quem nouerat, socio, obseruabat tempus, quo in ecclesia depositarius esset occupatus. Confregere tectum, & inde subducto thesauro, abierunt vsque in Westphaliam: ibi sequẽtibus quibusdam ob eam rem missis, alter ex illis depræhensus, suspendio necatur in *Kloppenborch*. De furtiua autem pecunia incertum, si quid, aut quantum redierit. Depositarius is erat homo syncerus, talisq; fidei, vt nemo de illo malè suspicaretur. Nam effracto domus tecto, res eius saluæ non permanserunt. Ecclesia Raceburgensis damno feritur. Tradunt, eundem episcopum per occasionem sponsaliorum improuidè emissorum, de quibus posteà pœnitebat, ingressum ac professum ordinem, passum sibi desponderi personam pro suo gradu honestam, & se dignam. Sed vbi in mentem secus iam profundiùs descendisset onus matrimonij, retrocessit: & pœnitẽtia ductus, professione regulari rupit sponsalia antedicta, proficiens ad episcopatum, in quo dignè versatus, permansit in finem vitæ, appositus ad patres suos in senectute bona.

Episcopus ob onus matrimonij rumpit sponsalia.

CAP. II. HENRICVS interim Monasteriensis episcopus, administrator Bremensis ecclesiæ, ad annum septuagesimum quartum, cum Gerhardus de *Oldenborg* comes, finem non faceret rapinarum terra marique, renouata societate belli cum ciuitatibus, quas Gerhardus sibi duxit hostiles, expeditionem in Gerhardum renouauit. Deiectum primò præsidium, quod ad Visurgum fluuium ille erexit. Capta est tum quoque arx eius *Herpstede*, cum pertinentiis suis, bona terræ illius præfectura. Obsessum oppidum *Oldenborg*, & quatuordecim diebus oppugnatum. Gerhardi arma tanta non sperauit, vt illi viribus se opponeret. Interuenere vicini, episcopus Osnaburgensis & Verdensis, comites de *Hoia*, de *Tekeneburch*, ne ad omnimodã eius euersionem pugnaretur. Coniecta primùm res in treugas. Constituta dies ad conuentũ: Gerhardus tamen ipse non aderat. Sumpta est dies alia, quòd qualicunque ratione prætensa excusauit necessariam absentiam. Prolongatæ treugæ in diem Walburgis, sed nihilo quietior Gerhardus erat. Interim germanus eius rex Daniæ Christiernus, ab vrbe Roma, quam inuiserat, descendit: & cœtu principum ad se Coloniam vocato, Gerhardum fratrem inter alios iussit adesse, vt in castris suis conuenirent Carolum Burgundiæ ducem, qui tum ad Nussiam habebat, si posset tam graue intercipi bellum. Sed tum cassus fuit labor, & tamen impensæ non mediocres fuere venientium principum de longinquo. Reuersus in sua Gerhardus, Frisiis bellum intentauit vicinis, immisit satellites, qui prædam inde educerent. Ingentem quidem contulerunt: sed exituri, inuenerunt septum vndique aditũ armis. Ibi Frisij aggressi prædatores, ducentos & quinquaginta oppresserunt. Erexit denuò Gerhardus præsidium ad Visurgum. Bremenses adnauigauere, & expugnata munitione, viginti quinque satellites ibi repertos, iam criminum reos, gladio ceciderunt. Annus tum erat septuagesimus sextus, cùm Gerhardus hostilitatis suæ in Bremenses finem non faceret. Renouabat Henricus Bremensis administrator, ope Monasteriensium, expeditionem. Ductum est in terram palustrem, quam vocant *Auerland*, & ingens inde extracta est præda. Iam omnibus expilatis, abire decreuerunt. Tum Henricus administrator admonuit Bremenses, vt, relicto cõpendio, quo ire decreuerant, secũ tuto itinere circuirent: néve se in angustias coniicerent, vnde exire non possent. Sed illi freti armorum multitudine, quòd totius terræ satis essent viribus, recto in

Bremam itinere ibant malo suo. *Morn* vocant, angustum terræ exitum. Pauci ex Frisiis de latere, primùm cœptauere pugnam longo ordine, vt erat propter angustiam itineris necesse, ibant Bremenses. Cæsi, qui primi venerant, clamorem exciuere. Quid facerent? angusto itinere neque cedere, neque fugere, neque retrò licebat ire, quòd currus medij impleuere omnia. Ibi fœdissima strage sunt cæsi Bremenses: qui superfuere cædi, capiuntur, & in *Delmenhorst* pertrahuntur, ingenti pecunia in eorum redemptionem Gerhardo persoluta. Hunc exitum habuit temeritas malè festinantium in patriam, quando licebat securo itinere per circumactum transisse. Hac fretus victoria Gerhardus, insolentior factus est, adiecitque vt caperet quotquot in vrbibus *Lubeck & Hamburg* vel originem haberent, vel domicilia, vel societatem fouerent. Viginti vnus mercatores iam in carcere eius fuere: & facta multiplici instantia, cùm septem essent pannorum fasces, adiecerunt pro sua redemptione sex millia aureorum. Abeuntibus per iocum dixit: Ite, & aliis insinuate, vt redeant: insultans stultitiæ eorum, quòd manus eius non euitarent.

Qui Bremensium non cæduntur, captiui abducuntur.

HENRICUS autem administrator Bremensis, quando Gerhardus toties cōmonitus non resipisceret, vt finem malorum faceret, ipse quoque expeditionem in eum renouauit. Anno enim septuagesimo secundo ducens in eum, aliquot munitiones eius deiecit. Periit ibi Hamburgensium capitaneus, ponte à suis inconsultè detrusus. Capta est arx *Westerburch*, ad Dominicam Quasi modò geniti. Sed nulla erat spes tranquillitatis, nisi Gerhardus *Delmenhorst* depelleretur. Iam filius fratris eius Mauritij Iacobus adoleuit: quem etsi pertæderet bellorum, gustans tamen prædæ dulcedinem, maluit adhærere patruo, quàm subesse archiepiscopo: quem Gerhardus crebriùs insultans irrisit, atramentario commemorato. Tum verò Henricus omnium armorum copia ex diœcesi Monasteriensi producta, quando Bremenses & ministeriales & ciues, iam bello fessi arma posuere: hoc solùm permittentes, vt ex sua ciuitate exercitum pro suo iusto precio adueherentur necessaria. Cœpit iam euastatione latè facta, obsidere arcem *Delmenhorst*, fratre Henrici Gunthero comite, quem prouisorem dixere, omnia in castris pro magistro militiæ gubernante. Nulla erat in expugnatione armorum spes: tanta est aquarum, atque latè circà paludum munitio, tanta inuiotum securitas: in sola fame stabat fiducia. Igitur omni parte obsidione firmata, omnes exitus & aditus, quantum poterant, præstruxere: diligentissimè prouiderunt, ne quis vlla de parte vel minimum importaret. Inerat arci non contemnenda manus militum, qui etiā ausi erumpere, proximis conflixere. Administrator autem cum fratre prouisore relicto, ad obsidionem sufficientibus copiis, ne ocio torperent, alias duxit *Oldenburg*: & instituta oppugnatione, videbatur Gerhardus cum filiis & Iacobo Mauritij filio rebus diffidere. Itaq; emissis Henrico oratoribus, obsecrabant, ne innoxios Gerhardi filios de paterno scelere faceret exhæredes: ipsum Gerhardum paratum arce discedere, & omni administratione abstinere, viuentem in monasterio quietem agere: tranquillitatem vitæ inite conuersum ad Deum, præteritorum emendationem facere: ipsam arcem ex illo die in potestate ipsi fore, vt quoties velit apertam illi domum esse, siue in pace, siue ad hostes ea vsurum. Placatur Henricus, & reducto inde exercitu, redit in castra ad obsidentes. Ibi Guntherus frater, quem prouisorem dixere (erat enim in Moguntina diœcesi prouisor eius partis, quæ *Exfeldia* dicitur) olim à ducibus Brunswicensib. transyluanis diuendita ecclesiæ Moguntinæ, per Ottonem illū, qui peruenerat in regnum Neapolitanū. Tum Guntherus, vir armorū peritissimus, audentiùs quàm cautiùs hostibus se opponit, plumbino ictus de bombarda iaculo, breui spiritum exhalauit. Sed nihil segniùs, imò etiā inde indignatior episcopus, obsidionem vrgebat. Extracta est autem obsidio per autumnū atq; brumā ad vicina veris: famis extrema perpessi sunt, si qua aliunde spes affulgeret soluendæ obsidionis. Sed vbi spei nihil erat reliquum, iam omnibus absumptis, deditionem fecere qui inerant, pacta incolumitate & armis. Igitur ipso die sanctorū Fabiani & Sebastiani arcem deditā Henricus ingreditur, abire permissis qui tuebātur. Tum verò puella Mauritij comitis filia abstrahi non

CAP. 12.

Arx Delmenhorst ob aquarum & paludum copiam munitissima.

passa eiulabat: esse suum patrimonium, nullo se demeruisse crimine, vt suum amitteret sine culpa. Henricus episcopus, arcem belli iure captam, suam eam esse respondit: iret quò liberet, secum haberet omnem vestem, & omnem muliebrem ornatum cum omni sua supellectile. Illa pertinaciùs renitente, auersus episcopus iussit inuitam cum rebus abduci. Igitur arcem tum reparabant, & signis ecclesiæ Monasteriensis de summo extentis, quòd illius ditio esset armis occupata, sancto illā Paulo addixit. Bremenses, quòd nihil operis contulissent, causare non poterant: sed manet querimonia eorum qui extant, necdum iure eorum, vt arbitrantur, abolito. Ecclesia quoque Bremensis, si aliquando melioribus vsa armis conualuerit, sui iuris non obliuiscetur. Sed hæc missa sint.

CAP. 13. MONASTERIENSEM ecclesiam, quam tenebat in titulum memoratus D. Henricus episcopus, etiam quotidiana mansione decorabat. Ibi versabatur totis annis, rarò Bremensem inuiserat, omnia quæ iuris illius essent ex Bremensi ditione, in aliam aduehi curauit. Interim arces, præsidia, molendina, & quæcunq; iuris essent episcopalis in Bremensi diœcesi, nemine ad annū curante, perierunt. Destituta sensit ecclesia quòd curatorem fidelem nō haberet, faciebat quisq; quod sibi rectū bonumq; videretur. Ministeriales suo ordine, & vicissim ecclesiastici suo omnia vendicabāt, nec ciuitas obliuionem egit sui iuris coaugendi, vt fieri solet per absentiā pontificis. Si quando in prouinciā post biennium trienniumque venerat Henricus, omnia in celeritate erant: festinabat enim redire: pacem tamen & securitatem publicorū itinerū ita seuerè iussit asseruari, vt ex eo tempore, quo ille *Delmenhorst* teneret, ne auditum quidem sit quenuis obgannire transeuntibus, quæ prima eius laus est. Peruenit autem viuendo ad annū XCVI. & tum viuendi finem faciens in ea pace quieuit, postquā ecclesiæ Bremensi annis XXXIII. præfuisset, & Monasteriensi vna cùm Bremensi iisdem XXX. Sequuta sunt illa statim tempora in diœcesi Bremensi, vt magnis desideriis quæreretur Henricus. Sic se res habet præsentia dum sunt in fastidio, fit vt redeant in desideriū subtracta. Sed hæc alij aliàs.

Viatorum sub episcopo Bremensi securitas.

CAP. 14. MAGDEBVRGENSI autem ecclesiæ post Ioannem & Fridericum religiosissimos pontifices, præficitur postulatione capituli illustris D. Ernestus, annis pontificalibus minor, filius D. Ernesti ducis Saxoniæ, Misnæ marchionis, Comitis Thuringiæ prouincialis: & dispensatione Papali interueniente, introducitur administrator vsque ad annos legitimæ ætatis. Principe potenti opus videbatur in eam ecclesiam, quòd videbatur sub minore non stare obedientia ministerialium & vrbicorum, ea quidem in Hallensibus proximè patuit. Nam tumultuante intus ciuitate, primariis aduersus plebem, proprietarij fuere sartaginum in salina eius vrbis, honestum diu collegium, sed per opulentiam insolescens: non videbantur quiescere in opibus & vitæ deliciis, nisi etiam aduersus plebem superbirent, omnia in sua commoda vertere videbantur. Id cùm boni viri ex plebe ferrent indignè, opposuere se maioribus: & indignatione concepta, armis correptis libertatem defensitabant. Stabat diuisa ciuitas, archiepiscopus imploratus à plebe, superuenit, & quod Æsopiana habet fabula, murem ac ranam colligatos, vt tranarent, pariter abduxit, hoc est, proprietariis & plebi durus erat. Magnam salinæ partem in ecclesiæ opus conuertit, constituitque à se peti vacuatarum possessionem. Ita per ipsorum ciuium instantiam & propriam inter se tumultuationem, libertas vtrorumque magna ex parte est correpta: cœpitque extruere ad mœnia insuperabilem arcem domatricem in futurum insolescentiæ excrescenfirmata, cui Ecclesiæ altera non inde longè permaneat, ex antiquis temporibus ibi tis, cum arx nomen *Gebekenstein.*

Intestina discordia libertatis amissio.

CAP. 15. HALBERSTADENSIS inde ecclesia post annos quatuor per Gebehardū iam grandæuū, & ab ætate fessum pontificem, permittitur gubernaculis eiusdem Ernesti, & authoritate interueniente Apostolica, primam tenet in titulum, alterā in commendam. Ita vadunt res hodie, dum in pontificibus non iam religio, non doctrina, non vitæ sanctitas, sed secularis quæritur potentia, ad edomandas vires insurgentium ecclesiis ministerialium & vrbicorum. Ita proteruitur vbique, vt quem non gladius terret temporalis, neque timor Dei, neque vllius iusti respectus

In episcopis nō religio doctrinave, sed potentia quæri solita.

detinet ab oppressione cleri. *Halberstadenses* iam in vertiginem versi, inter se tumultum agebant, consulares videbantur non rectè administrare rempublicam. Ciues hoc emendare conati, in eos arma verterunt. Ernestus episcopus, & pater eius Ernestus, illa qualibuscunq; oculis obseruantes, tempus esse rati sunt, quo interuenirent pro suo iure, ad iniicienda frena libertati, quæ in ciuibus esse nimia putabatur. Iudicium & iurisdictionem in pignus tenuere ab episcopo, nec requisiti redemptionem sinebant, talia exquirebantur ad iustæ oppugnationis colorem. Obsidionem fecit vrbis episcopus, tonat bombardis, deformat muros & mœnia, vrget, minatur, & extorquet quæcunq; mandauerit in eam vrbem expleri. Tradunt victi manus, quippe qui nisi pareant, vrbem exire, agros colere, ire ad negocia non sinantur. Mittit deinde episcopus idem armigeros, vt educatur quidam ex canonicis, cui malè vellet. Vincitur, extrahitur: sed superuenere scholastici, chorales numero vigintiquatuor, barbati & interriti viri, fustibus vrgent armatos vinctum dimitti. Et loci decanus, natus comitibus de Quarford, manum deposcit ab eius facti primipilario, & iure militari cogitur expromittere. Ita inermis, religione sola vestitus, armatos cœpit habere captiuos.

SVERINENSEM ecclesiam, posteaquam eam dimisit dominus Balthasar, excepit gubernandam dominus Nicolaus, cognomento *Pentze*, ex ministerialibus terræ natus, electus à capitulo: vir grandæuus, & regendis monasteriis in illũ diem exercitatus, vocatus ad hoc ministeriũ ecclesiæ, iam ære aliquanto grauatum alieno, quòd nummatus bene & locuples crederetur. Sed non is erat apud virum, qui putabatur, thesaurus: vnde ecclesiam triennio gubernauit tranquillè, neq; diminuens, neq; augens illius prouentus. In Franconia, quam (inquam) ita vocant ad discretionem Galliarum, quæ verum Franciæ nomen rapuit, Francia dicitur veteri & vero vocabulo, prouincia Teutoniæ inter Sueuos & Saxones. Sic enim appellauit diuus Hieronymus in vita Hilarionis: ita cæteri scriptores antiqui. In ea Francia tum motus erat religionis quidam insolitus. Tympanista quidam bubulcus, aut subulcus, mentitus sanctitatem, cepit audaciam concionandi in clerum & principes, quòd vita eorũ peruersa Deum auerteret à populo, nec audiret preces sacerdotum, nec reciperet ab his sacramenta plebi distributa: principes errare, & populo sine causa contra iustitiam telonia & vectigalia imponere, vt vsum itinerũ & aquarum natura liberum, illi grauarent. Ea sibi per diuam Mariam, vt publicaret, esse mandata. Cœpit frequentari, concurrebat ex omnibus agris, vicis & ciuitatibus, magna frequentia. Norenbergenses tamen magnis constitutis pœnis vetuere, ne quis ciuiũ aut habitatorum eò contenderet. Rodolphus episcopus Herbipolensis eò mittit armatos, & authorem malorum abreptum in vrbem, iussit cõcremari. Vides miram hominũ audaciam.

Cap. 16.

Nicolaus Pentzius ob nummorum copiam fit episcopus.

Bubulcus concionator.

HILDESEMENSIS ecclesia necdum ex sua perturbatione sub Henningo episcopo conquieuit: neq; enim ministeriales, neque de capitulo multi illum suauiter adspexere: ipseque laborum fessus, & quietis appetens, cùm de competenti sua prouisione iam constituisset cum Bartoldo Verdensi episcopo, propinquo suo, & qui illi fidelis proximo bello adstitisset, illi Apostolica interueniente authoritate cùm faceret Bartoldi translationem, permisit Hildesemensem ecclesiam, Verdensi tamen manente, quoad viueret, in eius commendatione, & gubernatione. deinceps ambas omni cura & circunspectione gubernauit. Nascitur illi bellum post aliquot annos cum sua ciuitate Hildesemensi, plus iuris sibi vẽdicante pontifice, quàm ab olim habuissent prædecessores. Arbitratæ sunt cæteræ ciuitates initium hoc esse multarum rerum, in vrbibus per principes nouandarum. Igitur cõmuni consilio suscepere bellum. Henricus dux Brunswicẽsis, Wilhelmi filius, iam gubernaculis à patre acceptis, partem episcopi defendit: magnis vtrinque motibus concurrere. Miserunt ex suis quique vrbibus arma: & magno exercitu cõflato, expugnauere oppidum *Sarsede*. Dux Brunswicensis cum expedito agmine non longè tendens, expectauit euentum, nõ ausus inire prælium cum oppugnantibus, quòd longè præstarent numero. De *Retberg* comes cõductus stipendio ciuitatum, quadringentis ad præliũ ductis, septus ibat *Petrehyldesheim*. Henricus dux præmo-

Cap. 17.

nitus, venienti se obiectabat: & commisso prælio, comitem cum omni suorũ manu captum abduxit, mirantibus cunctis, quòd in ea tam docta manu armigerorũ, nemo in pugna cecidisset. Igitur capti suo se ære redimunt, querulante comite quòd pacta illi non ex fide sunt impleta. Bertoldus autem composita pace, deinceps nõ modò ipse tranquillus vixit, verùm multos dissidentes ad pacem reduxit. Vir magnis naturæ dotibus præditus, procera longitudine, & excelsa statura: humanitate pleno vultu, singulari ingenio, dexteritate pollebat eloquentiæ, & principibus & vicinis vrbibus charus. Vixit ad annum millesimum quingentesimum secundum, in vigilia Dominicæ ascensionis deficiens in arce *Rodenburg*, tumulatus in ecclesia Verdensi: cuius memoriã hoc epitaphio, pro insigni in me affectu, perennandam putaui: Memoriæ dignissimi præsulis domini Bertoldi de *Landesberg*, militari genere nati, optimis moribus & literis imbuti, quem rege digna proceritas, egregius animus, singulare ingenium, eloquentia non vulgaris, virtus eximia, exquisita in cunctis eminentia antecessori suo commendabat, vt illum adoptaret in ecclesia Verdensi filium, Papa consecrari iussit episcopum: sed maiori dignum loco abripuit Hildesemensis ecclesia, cui cum summa laude præfuit annis viginti duobus, priorem retinens commendatam, quam antè solam annis decem gubernauit: hoc sacrum ponitur.

Bartoldi Hildesemensis episcopi epitaphium autore de Krantzio.

CAP. 18. RACEBVRGENSIS ecclesia post Ioannem, alium accepit Ioannem etiam nunc episcopantem, genere ortum ministerialium, cognomento *Barkentyn*, electum à capitulo. Qui cum duce Magnopolensi Magno Romã petens, factus est Apostolicus executor Apostolicarum literarũ, super nouo collegio *Rostochij* fundato: aduersus quam rem oppidani se erexere cum multis aliis, omnia interpretantes fieri ad iuga illis imponenda, & ad minuendam pessimam, qua sæpè abutantur, libertatem. Optimum factu erat, iustitiam & modestiam in vrbibus dominari: sed ea res aliter conspicitur. Vbi principes libera potestate dominantur, multa fiunt per potentiam dominantis: nec res meliores sunt, vbi vrbici liberum tenent imperium, si non alios, certè in clerum superbientes. Sed hæc alibi per alios. Furem in arte conspicuum, in sua diœcesi depræhendit hic pontifex, sacerdotem, qui ordinario processũ sua furta per vrbes expleuit, digesta habens omnium nomina locupletum, quibus minabatur, eos debitorum loco inscripsit libro suo rationali. Vbi furta expleuit, ibi soluisse signauit, numero adiecto. Omnis generis supellectilem comportauit: sacerdotis, mercatoris, rustici paratas vestes domi habuit, honesta per diem conuersatione *Wismariæ* diu commoratus, vsqueadeò, vt pastor ecclesiæ illi nonnunquam permitteret prædicationis aut Missæ officium in ecclesia. Depræhensus scalatur, & in *Schonenberg* carceri inclusus moritur. Idem pontifex Ludouicum de Pino, medicũ doctissimũ, quem de hæresi suspectũ habuit sibi aliunde per quendam Cyriacum de *Bizsuanck* Sueuum, ad quem Sueuus ipse Ludouicus confugerat, per eundem territurus nonnullos suos in vrbibus debitores. Is cùm nõ ignoraret episcopũ homini esse infensum, cùm ex eo quę vellet accepisset, misit in *Schonenberg* asseruandũ. Ille nõ inuitus accipit hominem grandæuum, podagricũ, exesum morbo. Vinctum habuit, & in vinculis periit nocte Laurentij, anno XCVII. quem sibi fatalem ille prædixerat. Huius pontificis temporibus proiecta est religio Præmonstratensiũ, quã vsque in hunc diem habuerunt, Apostolica dispensatione facti sunt canonici seculares, veruntamen professi regulã, à substantialibus nõ absoluuntur. Interiorem vestem nõ mutant, assumuntur seculares personæ canonici. Erigitur archidiaconatus in ecclesia: prior fit decanus, fit de canonico non canonicus: hoc est, de regulari non regularis: canon enim est regula.

Sacerdos quidam sub episcopo Raceburgensi, fur insignis.

CAP. 19. MINDENSI ecclesiæ post Albertum præficitur Henricus, natus comitibus de *Schowenburg*: qui in ea præsidet cum summa laude in hodiernum. Vir tranquilli animi, modestus, pacificus, & qui nulli vnquam detrimento fuit, ita versatus inter

1480. omnes sine querela. Hoc tempore ad annũ MCCCCLXXX. Rhodij milites Hospitalarij, cùm post expugnationem Constantinopolis pacem nunquam habuissent, sed cõtinuis motibus vicinarũ partium, tum etiam in se factis cõcursibus sæpè magnis viribus hosti sint Christianitatis Mahometi, Turcorũ Imperatori, conflictati,

qui

qui post tot ingentes victorias animo inflatior, despiciebat paruam insulam suis victoriis repugnare. Angebaturq; animo, illam penè solam inter tot deuictas vrbes conspicere Christianam, imperia sua contemnentem. Igitur ingenti classe, maximaq; bellatorum vi ad annum LXXX. Rhodum petiit, militeq; in terram exposito, primùm in monte S. Stephani, & circa eius montis colles, est castrametatus, & per tres fermè menses vrbem bombardis missilibusq; aliis indesinenter per duces suos lacerauit, & oppugnauit. Verùm magnus Rhodiorum militum magister, vir prudentissimus, integertimus ac magnanimus, suę virtutis magnum dedit experimentum. Diuina enim illum protegente clementia, Turci prælijs funduntur, propulsantur, cęduntur, tantoq; impetu, domino formidinem immittente, terga vertunt, vt necem sibiipsis afferrent. Fama satis constans est, Turcos visionis miraculo conterritos, cùm cælitus immissi milites Turcis terrori, Christianis fuere miraculo. Hanc victoriam non sibi magister ac suis, sed cœlo tribuit. Exactis igitur octoginta nouem diebus, Imperator Rhodiorum littore classem soluens, Pelusium nauigat, illic militem & impedimenta exonerat: vbi vndecim dies moratus, ad domesticos lares cum clade & ignominia reuertitur, breuiq; finem fecit viuẽdi. Petrus autem magister, Sixti Pontificis & cæterorum pecuniis adiutus, insulam & vrbem quassatam reparat, facitq; Rhodum celebriorem.

Turci prælijs victi sibimetipsis mortem inferunt.

SVERINENSEM ecclesiam breui Nicolai pontificatu viduatam, regendam accepit dominus Conradus, cognomento Losten, Wismaria ortus, atq; in vtroq; iure doctus. Vir benè nummatus, annis multis grauatus: cùm non diu crederetur superfuturus, sedit in annum vigesimum, adhuc spirans ad Dei beneplacitũ. Multa ille ecclesiæ prædia pignore obligata, aut ære grauata alieno, redemit, & ecclesiæ libera reddidit. Hydruntum Apuliæ ciuitas maritima, ab exercitu Mahometi Turcorum principis oppugnata diu, capitur, cùm eius exercitus à Sersona in Apuliam transuect⁹ est. In colle qui vrbi imminet, hostes sunt castrametati: vallo & fossa munitissimum Hydruntum obsederunt, vt nulla spes auxilii ferendi remaneret. Tandem diruptis mœnibus, ad vesperam extracta pugna. Superati Hydruntini, ingressi vrbem Turci, archiepiscopus capitur, trucidatur, nec verbum sonat ex ore. Qui in hostium manus peruenerunt, omnes capite plexi sunt. Hydruntinorũ dux captus, exarmatus, medius est prosectus. Supra duodecim millia perierunt, euaserunt tamen bis mille & ducenti. Potiti prima victoria Turci, cœperunt statim vicina oppida solicitare ad deditionem, in primis Leucen & Tarentum. Infelix Apulia tota cessisset, nisi mors interuenisset Mahumetis. Quo mortuo, Alfonsus dux Calabriæ iam Turcis infessam vrbem obsidione cinxit. Turci vbi accepere principis obitum, sibi diffisi, saluis rebus suis, deditionem fecere. Qui vrbem ingressus, reparauit, & ex Turcis quidam in eius obsequio remanserunt. Cap. 20.

OSNABVRGENSEM ecclesiam per idem tempus insignis & nobilis vir, dominus Conradus, natus comitibus de *Retberg*, accepit, pontificio ibi prçditus honore, electus à capitulo: vir industrius & humanus, maiori etiam loco dignus. Ecclesiam vsq; hodie non sine laude gubernauit, iam sedens in Monasteriensi, hanc tamen retinet, vt nunc mos habet, commendatam. Apud Suitenses montanos hac tempestate, non longè à finibus Lucernensium, in loco vastæ solitudinis, homo senex, solitarius, eremiticam vitam agebat, qui per annos viginti sine corporali cibo fertur victitasse, quem fratrem Nicolaum dixere. Vir corpore aridus, siccus, exhaustus, sola cute neruis ossibusq; cohærens. Et quanquam eremitæ diutius ieiunent, & propter ocium & vitam vmbrosam illæsi permaneant, sicut carceratis contingit: verùm hic homo cœlestem vitam in terris egit. Quanquam inuidi eum hominem gloriosum dixerint, vitamq́ue eius sint ad iactantiam interpretati, & perinde mercedem illum suam hìc accepisse. Sed est quod semper fuit, sanctitati nunquam defuit obtrectatio. Cur virum calumniantur, qui vitam in arctissima paupertate & solitudine duxit, qui omnes se accedentes, spiritali consolatione plenos remisit, in abstinentia & humilitate perseuerans: qui nihil appetiuit, nulli vnquam iniurius fuit: certè in tantis laboribus & ærumnis, parua merces, laus ex hominibus. Tandẽ senio & viribus deficiẽs, senilem animã mollis soluit sopor. Sepultus in ecclesia sui Cap. 21.

Eremita sine cibo per annos viginti viuens

pastoris,non sine miraculis quiescit:qui etiam vicinis populis vaticinia nonnulla, quæ rerum probauit euentus,prædixit.

CAP.22. LVBICENSI ecclesiæ morte Alberti viduatæ, electione canonica surrogatur in eius locum dominus Thomas,cognomento *Grote*, ex canonicis eius ecclesiæ. Nam cùm ecclesia magno ære alieno grauissimè esset onerata,si quando emergere debuit,pontifice opus erat & frugi,& diuite: quæ ambo in memorato viro eminebant,vt præsenti pecunia debitorum onera abiiceret,& sequenti parsimonia hoc quod remaneret,curaret augere. Sed quod in specie lucebat, in veritate non est compertum:quia neq; thesauros habuit reconditos, neq; is erat qui prudentia sua ecclesiam releuaret. Homo singularis frontis,solitudinis amator, semper se inclusit,nullius passus alloquium. Qui anteà videbantur homini familiares, eos tum quoq; cœpit habere suspectos,nescio quam ducens in animum cogitationem. Orabat capitulum,dignaretur interesse tractatibus super omnibus,quæ illi imminebant,& à creditoribus & à cæteris,quæ multa sunt,accidentibus. Recusauit. Misere ex suo numero,qui cum illo loquerentur:non sunt admissi. Delegere,quos putabant illi gratos. Idem ille permansit, nolle se cum capitulo agere, circumuentionem quærerent,& illum implicarent maioribus perplexitatibus: deniq; visionib. agebatur,& nocturnis admonitionibus. Descendit in animum eius, vt quáuis impetrasset apostolicam confirmationem:tamen in Romana curia constituit procuratores ad renunciandum ecclesiæ, in fauorem domini Theodorici Arudes,in Romana curia causarum procuratoris, legum doctoris exquisitissimi, nulla desuper mentione ad capitulum facta. Cùm res percrebuit rumore, misere ecclesiæ decanum,vt rem omnem cum futuro pontifice transigeret, priusquam ille nosset. Facta renunciatione,dominus Theodoricus Apostolica prouisione facta,ibi accepit cõsecrationem:& ad ecclesiam suam descendens,honorificè suscipitur: vsq; in hunc diem & deinceps,Dei miseratione, cum magna laude præsidens, Ecclesiam suam paulatim debitorum onere leuat,de reliquo curaturus.

Episcopus ab eo. qualis fore credebatur longè diuersus.

CAP.23. BREMENSI ecclesiæ,post Henricum eius administratorem,electione legitima præficitur dominus Ioannes,cognomẽto *Rode*,maior in ea diu præpositus. Bremæ bona ortus familia,nepos ex fratre domini Ioannis, olim præpositi, bullarum correctoris,viri opulẽtissimi,cui etiam hic hæres extitit:qui respectus illum ad calamitosam ecclesiam prouexit subleuandam. Vir mansuetus & modestus,si suę studuisset tranquillitati, longè meliùs habiturus in præpositura, quàm sit expertus in archiepiscopatu. Subiit enim negocium laboris plenum,cùm multa ecclesiæ prædia impignorata essent per belli tempora, quæ illius prædecessor gerebat, cunctis ecclesiæ arcibus iam ruinosis,quod ibi annis XXX. fabricam nemo curasset ex animo. Vix inuentus est locus,in quo importuniùs delitesceret. Igitur quieto & locupleti viro opus erat,qui ære grauatam alieno ecclesiam, parsimonia & frugalitate, & præsenti solatio subleuaret. Obliqua inuidia id inspexere ministeriales, qui nũc vocari amant militares,qui maluissent ab aliquo ex principibus,aut nobilibus,aut suæ conditionis viro ecclesiam gubernari:ne plebeio homini,si diis placet, subderentur. Nam quod potuere,non longinquo principi quidam spem fecere. Respexit quoque in ecclesiam Otto comes de *Aldenborg*, Gerardi filius, eius ecclesiæ ob eam spem electus canonicus. Sed creditũ est vulgò,patris memoriam illi non profuisse. Bremenses ipsi iam initiò constituendum putauere,quo ordine ageret cum illo:itaq; difficiles archiepiscopo suo fecere conditiones. Suscitatis omnib. ab antiquo querimoniis,quas vel in ipsum,vel in terram ecclesiæ,vel in capitulum, vel in reliquum clerum quouis pacto inuenirent: vix multo labore communium vtrinq; amicorum,cùm se ciuitatum vicinarum consilia, Hamburgi & Luneburgi, interponerent,impetratum est,vt res tolerabilibus modis conquiescerent. Tum se statim alius turbo prodidit, impensis, quas pro confirmatione solito sumptuosiore, proq; consecratione & aliis ecclesiæ necessitatibus fecerat, releuandis, per singulos agros collectam de consilio capituli primorumq; in terra constituit indicere. Obiecere se multi ex ministerialibus, prætendentes, multis se sumptibus & oneribus grauatos à prædecessore suo: quæ nisi reponerentur, non se admissuros precariam.

Archiepiscop⁹ in Præpositura quietius quàm in Archiepiscopatu victurus.

riam. Aliasq; conditiones immiscuere, quibus satis declarabant, quo essent affectu in suum pontificem. Res tamen vtrinq; processit.

Cap. 24.

Monasteriensi ecclesiæ per eiusdem Henrici obitum, erat consulendum de nouo pontifice. Igitur capitulum matura deliberatione præhabita, postulauit insignem virum, dominum Conradum, ecclesiæ Osnaburgensis episcopum: isq; apostolica permissione confirmatus est pontifex in illa ecclesia, cùm remaneret administrator in priore. Monasteriensis enim pro sua dignitate & opulentia, & armorum potentia, titulum requirit in suis pontificibus, non contenta administratione. Igitur Conradus, vir nobilis, doctus & prudens, ambas vsq; hodie gubernat ecclesias. A capitulo tamen suo & ministerialibus iniecto freno, satis (vt fertur) restrictus, vt nil nisi quod illi approbarint, in maioribus decernat, præsertim in rebus bellicis. Nec iniquum quippe, quia ea in re & opibus, & armis, & suorum periculo capitum, coguntur adesse. Itaq; fruitur temporum tranquillitate, & maxima nihilominùs inter magnos authoritate habitus est episcopus, armis, viris, opibus, arcibus, prædiis, reliquisque rebus ad splendorem abundantissimus. Frisia quidem illa contermina, magnis motibus agitata, deposceret arma auxiliaria, quòd comes Orientalis Frisiæ coniugem tenet neptem illius ex fratre: sed ille palustrium rebus se non immiscet. Eduardus, quem illi Frisio ritu Edizardum vocant, Groningensibus durus hostis erat, sub Alberto duce Saxoniæ. Quo in obsidione eius oppidi in castris mortuo, idem Edizardus hostilia continuauit: sed iam res pacata bonis modis, conquieuit.

Ecclesia monasteriensis in Episcopo titulum requirit, administratione sola non contenta

Cap. 25.

Bremensi interim diœcesi sicut ab antiquo, ita nunc nouus labor creatur à Frisiis. Diu cum illis actum est, vt archiepiscopum recognoscerent dominum suum, obtentu omnium quas habuere libertatum: tantùm, vt aduersante quocunq;, illi parerent. Conceptæ literæ, illis ad rem maturè ruminandam traduntur. Videre, remittunt eum hoc responso, Liberũ esse populum à memoria Magni Caroli: eam quam à maioribus acceperunt, libertatem defensuros, & ad posteros esse transmissuros, proq; illa tuẽda morituros omnes. Tam magnifica verba facilè discussa sunt, vbi primùm se arma ostendunt: est enim populus ille palustris, vt vastus corpore, ita animo stolidus, sed ad arma non satis sibi constans: id tum monstrauere. Ioannes comes de *Aldenburg*, Gerhardi filius, quum gubernacula terræ sibi debita præferret, conductis aliquot satellitibus, ingreditur eam partem Frisię, sibi non longinquæ, Stadium dixere, *Stadlandt*. Ad primam ostensionem armorum, ignauæ pecudes se dedunt, ne vno quidem prælio pro ea, quam inflatis prædicant buccis, libertate pugnantes. Aliquot ille ecclesias muniuit, fossatis & pluteis circumducens, quibus vteretur pro arcibus, quo in deditionis fide conseruaret populum, semper fide fluctuantem. Id conspicatus dominus Magnus, Ioannis filius, dux Saxoniæ inferioris, cùm in vicinos Hadaleriæ suæ Wesatos Frisios iustis aliquid prætenderet, comparat & ipse pedites, occupare terram ambo studentes prolatandę ditioni, ambo contemptu in fratribus suis apud ecclesiam Bremensem vindicantes. Igitur in ecclesiam vlciscentes contemptum suorum, simul studẽtes suæ amplificationi, terras ecclesiæ à diuersa parte, ad mare tamen sitas inuasere. Ministeriales ecclesiæ viderunt ista non inuiti, quòd archiepiscopo, cui non bene vellent, natum vndiq; laborem cernerent. Quid faceret archiepiscopus? Certè cum suo Bremensi senatu, itemq; Hamburgensi consilio interlocutus, quorum de maximo agi videretur pręiudicio, fœdera & belli societatem iniit: non enim ecclesiæ solùm detrahi ius suum tentabatur, sed fluminum ripis & ipsi mari cœperunt imminere, quò libertatem nauigandi quibuscunq; modis arcerent, flecterentq; in sua commoda. Ea etsi fortè pars altera non meditaretur, ista tamen timuit, & sibi cauit. Igitur archiepiscopus & duarum vrbium consilia nunciauere duci Magno hostilia: & iam comparatis satellitibus, Hadeleriam penè sine conflictu deditam accepere, tripartitò diuidẽtes, archiepiscopus pro se, Bremenses, & Hamburgenses. Ibi Thietmarsi cùm essent in fœdere compræhensi, aliquot etiam suorum in armis habuere. Populus per inscitiam contemptor cæterorum, conuiciis lacessiuere satellites cõductos. Illi inuecti, cùm à nemine possent phiberi, ad LXX. prosternũt ex Thietmarsis, pstratos nudãt.

Bremenses muri malunt, quã libertatem à maioribus acceptam amittere.

Eam rem solis imponunt Hamburgensibus cæsorum cognati, in hodiernum manente querimonia. Magnus dux adiens omnes in circuitu principes, queritur per vim sibi ademptum patrimonium. Omnes commouet, vt literis datis, communi ope ex suo fœdere conducant gregarios milites pedites. Guardiā dixere: quia multis annis Alberto duci Saxoniæ, deinde Romanorum regi in Geldriam, postremò Geldrensi duci in vicinos Cliuenses & Iuliacenses duces militauerunt: quorum etiam opera ante duos annos rex Daniæ Ioannes, regnum Suediæ ad iuga coegit. Ex omni natione concurrebāt. Inerant Germani, & hi potissimùm ductores, & maior numerus ex superiori & inferiori: Sueui, Bauari, Swiceri, Franci, Saxones, Brabanti, Geldrii, tum Lombardi, Hispani, Galli, Scoti, Æthiopes aliquot, promiscuū genus, cuius iam clarissimum erat vbique nomen.

Magni ducis de patrimonio sibi per vim adempto querimonia.

CAP. 26. CONDVCTI a Magno duce, vt diximus, appetente bruma, circa festum Elisabeth, venere *Aldenborg*. Nonnulli se in vrbis stipendio exhibuere: contēpti sunt. Ex Aldenborg transmisso Visurgo, constituerunt Bremensem ditionem inuadere hostilem: sed erant excubiæ in altera ripa, simul & tempestas, & cum niue frigora prohibuere transitum. Retrò tulere pedem, & per angulum vrbis Verdensis, permittente episcopo Hildesemensi, eodemq́; administratore Verdensi, quòd alienā causam nollet suam facere, quodq́; sciret manum multorum principum esse cum illis: accessit, quòd non sensit aliunde promissam opem. Igitur parta incolumitate suorum, ire permisit. Illi propinquant oppidis, Stadio atq; Buxtehudi. Virgines Moniales, desertis monasteriis, profugerunt in oppida. Experti sunt ibi famem incredibiliter hominum quatuor millia & supra, quod arida regio vix nutrit suos habitatores. Expectarunt glaciem rigescentem: vt omniquaq; accedentes, oppugnarent oppida. Non hoc illis præstitit rector naturæ Deus. Ita alternabat aura per biduum ac triduum, vt diu quod vellent, non possent. Duxere deinde per Tzenenā & mediam diœcesin in Hadeleriam. Animaduersum est, prædia ministerialiū manfisse incolumia: sola, quæ ecclesiæ & monasteriorum erant, subruebantur. Ipsa, in quibus per brumam desituere, monasteria in discessu conflagrare cœperunt: incertum an igne iniecto, vel ex ipsa negligentia. Hoc certum est, ciues Buxtehudenses vicinis monasteriis iniecisse manum, vt conflagrarent. Tanto erant perfidi odio in sancta loca, quòd dicerent, oppido præiudicare monasteria, cùm re vera oppidum monasteriis præiudicet, quorum vetus sine controuersia prius erat oppido. Tum in Hadoleriam contendunt gregarii, sine gladio, solo terrore eam recuperantes duci Magno. Nemo enim se opposuerat, nemo arma contrà ferebat. In vicinam quoque Phrisiam (Wursatiam vocant) se conuertunt. Ibi insigni clade accepta, retrò tulere pedem. Interim archiepiscopus à suis ministerialibus desertus, quòd pro duce Saxoniæ, vt compertum habebat, multa molirentur, nec à belli sociis consolationem accipiens, consentiente capitulo suo, vt defensorem haberet ecclesia, Christophorum Henrici ducis Brunswicensis filium accepit adiutorem. Dux protinus arma contraxit, moturus in eam peditum manum. Omnia illi in promptu fuere, pedites, equites, bellica impedimenta. Ordinauit per opportuna loca defensionem, & iam erat mansurus, cùm rex Daniæ, & frater eius Fridericus, missis oratorib. ducem auerterent, quòd illam manum stipendio cōduxissent. Pedites verso itinere, per terram Luneburgensem in *Eslinge*, transmisso Albi, venere in Holsatiam: inde Thietmarsiam inuadentes, sepulcrum cum multis repererunt: quod in Saxonia diximus. Manet inde diu querimonia archiepiscopi, & deinde ducis in Hamburgenses, quòd debita & promissa auxilia non miserint, in his aduersis, durante societate.

Moniales relictis monasteriis in oppida confugiunt.

Archiepiscopus à suis desertus adiutorē quærit.

CAP. 27. PADERBVRNENSI interim ecclesiæ, morte Simonis vacuatæ, non peruenere ad legitimam electionem canonici, quòd viuente iam Simone, D. Hermannus archiepiscopus Coloniensis eam ecclesiam obtinuisset apud sedem Apostolicam in commendam: exemplum secutus sui prædecessoris Theodorici, qui illam, quoad vixit, tenuit, tenebitq́; iste suo tempore: sequentur exemplum eius posteri, tardiùs redibit capitulum ad electionem legitimam. Et quoniam nullum penè episcopis hodie ministerium remansit in ecclesiis, nulla penè cura religionis, ad hoc solùm

Episcopi hoc tempore ecclesia neglecta curant saltem temporalia.

solùm intendunt nostri temporis, præsertim in locupletibus ecclesiis pontifices, vt, quæ foris sunt, temporalia tueantur, arces & prædia defendant. Nullum perinde videtur ecclesię detrimentum, magis verò profectus, habere tam potentem defensorem, qui nutu & verbo plus, quam alius armis, imperitet. Quòd si modestia esset in summis viris, posset Coloniensis ecclesia suum pontificem impensis suis satis deducere. Sed quando erit, vt dicat infernus, Sufficit?

HILDESEMENSI, morte sui Bartoldi, optatissimi pontificis viduata ecclesia, per legitimam capituli electionem sufficitur in locũ eius illustris princeps, D. Ericus, ducis inferioris Saxoniæ filius, qui vsq; ad illam ætatem in ecclesia Coloniensi canonicatum tenebat. Satis diu dubius quid mallet, quietem in ecclesia Coloniensi, an perturbationem & laborem plurimum apud ecclesiam Hildesemensem. Non est permissus suum in ea re sequi iudicium: cognationis suæ & amicorum stimulis adigitur subire non quod ille mallet, sed quod illi suasere. Igitur consensit electioni: & misso in vrbem oratore, Apostolicam confirmationem obtinuit. Necdum expleuit in administratione annum, quin antiquæ deliberationis sententiam repetens, verbum fecit capitulo suo, esse sibi in animo quietis desiderium, cernere paratum laborem apud ecclesiam: si paterentur loco eius Ioannem fratrem, & in eum consentirent, vt pontificem haberent, mitteret ad apostolicam sedem, ibique in fratris fauorem renunciaret, postulaturus prouisionem pro germano. Quid faceret capitulum? Inuitum & repugnantem tenere haud poterant. Consentiunt. Ille sumptis documentis, mittit nuncium in vrbem: magnoque desiderio reuertitur ad locum quietis suæ Coloniam. Vides quò operetur educatio. Ex puero, innutritus Coloniæ ritibus, inclinari non potest, vt maiori subeat oneri: ponitq;, quod alii fatigatis omnib. notis & amicis, magna instantia noctes atq; dies cõsequi ambirẽt. Cap. 28.

VERDENSI autem ecclesiæ eiusdem Bartholdi morte vacuatæ, postulatione capituli, dominus Christophorus, dux Brunswicensis, Bremensis ecclesiæ coadiutor, præficitur administrator. Nam cùm dominus Henricus dux Brunswicensis iunior, pro suo quoque filio, sed annis minore instaret, vt postularetur, cessit filio senioris, permittens, imò & adiuuans, vt negocium pro domino Christophoro præfato procederet. Missus est in vrbem ad põtificem in eam rem nuncius: & non obstante, quòd adiutor sit perpetuus in ecclesiam Bremensem assumptus, certus de successione in eam ecclesiam, si superuixerit: nec obstante, quòd minor sit ab annis, vt agens decimum septimum, possit administrare Verdensem ecclesiam, sumptum in suum diem sacrum ordinem pontificalem, vt tam spiritualibus pontificalibus, quàm temporalibus omnia gubernet. Inuenit nuncius iste faciles aures pontificis Romani. Solet enim sedes Apostolica petentibus se liberalem exhibere, permutans plumbum pro auro. Quod cùm dictum est veteri seculo, quantum creuerit in hunc diem illa liberalitas, facilè intelligunt agentes in rebus. Sed hæc interim. Cap. 29.

Aurum pro plumbo ferrentem, Papa libenter vendit.

BREMENSIS interim ecclesia à suo archiepiscopo gubernatur. Nam conuenit inter placita à principio, quòd dominus coadiutor nullis in ea ecclesia rebus se immisceat, nullis intersit nisi inuitatus. Omnis inde administratio quandiu placitũ est, manet in manibus archiepiscopi. Sed interim per hunc annum post MDIII. legatus de latere cardinalis, dominus Raimundus, titulo sanctæ Mariæ nouæ, presbyter cardinalis, cùm superioribus annis per Germaniam missis commissariis iubileum publicari mandasset, & pro defensione fidei in Turcos collectam ingentem pecuniam per loca haberet, ipse inuisere dignatus insignia loca, præsentiæ suæ nõ parua dedit visentibus donaria, plenissimam remissionem, quoties in pontificalib. celebraret: potissimùm peruagatus loca, in quibus bella vel tonare, vel cõsurgere intelligeret. Opportunè Lubicam ad Paschalia applicuit, vbi sæuissimũ bellum iam paratum inter regem Daniæ & eam vrbem extinxit, pacem reparauit, & felicissimis auspiciis tranquilla nobis tempora reliquit. Priusquàm inchoaret tractatum, per omnia vicina loca ab altissimo gratiã precibus iussit implorare, in quo loco solenni processione per vrbem habita. Ipse sacra ad aram peregit in suggesto, quod erectum habuit in cœmeterio maioris ecclesię. Ibi indut[9] põtificalib[9], ipse sacerdos ad Cap. 30. 1503.

aram fuit: diaconus comes de *Kirberge*, iam diu presbyter: subdiaconus minister erat memoratus dominus Christophorus dux, coadiutor Bremensis, & Verdensis administrator. Eadem diuinorum formula, & Brunswici & Lubecæ, & Hamburgi & Bremæ fuit, plaudentibus & pro deuotione multis lachrymātibus, quòd pacem relinqueret, quòd indulgentias multiplicaret impensa benedictione. Hanc solennibus locis seruabat consuetudinem, vt expleto ad aram diuino ministerio, ipse in suggesto sede sua collocatus, statim in ambone ante conspectum cum comite memorato præferebat Latino sermone tractatum, quem inde conuersus ad populum comes, populo nunciabat: idq; tertio ac quarto in eodem sermone repetens, populo per benedictionem valedixit.

Populus de Indulgentiis per Ramundum concessis ita gaudet, ut lachrymetur.

METROPOLEOS, HOC EST, HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ SAXO-*niæ, & vicinarum regionum & regnorum, clarissimi historici domini Alberti Krantzii Hamburgensis, ab anno Domini 780, vsque ad annum 1504, finis.*

APPENDIX EIVSDEM KRANTZII MANV ADSCRIPTA.

CAP. I. IOANNES ex ducibus Saxoniæ inferioris, patre Ioanne, matre Dorothea, ex domo Brandenburgēsi, filia Friderici quondam principis electoris, frater Erici memorati, libera renunciatione fratris, consentiente capitulo, authorizante pontifice Romano, ecclesiam Hildesemensem accepit regendam, & gubernat in hodiernum diem. Tranquilla reperit tempora, quòd satis rarum est in ea ditione. Multi militares in diœcesi ab armis non discedunt: nunc tamen conquiescunt, vexati spirituali gladio. Nam quidam ex maioribus ecclesiæ marscallus, cùm arcem Poppenborg assultu militari occupasset, nec respondisset iurib. pignoris, quæ mulier quædam in ea diceretur habere, causa in Romanam curiam perducta, censuris innodatur, & pertinaciter immoratur. Interdictum est sacris per omnem diœcesim: capitulum maioris ecclesiæ iustificans partes viri militaris patiēter tolerat, nescio quid expectans. Qui actoris sustinet partes, cùm ille dicatur niti fauoribus principum, & multorum sui generis militarium. Res in longum trahitur. Ita diœcesis armis solita vexati carnalibus, nunc laborat sub gladio spirituali, ne vnquam illi deesse videatur tribulatio. Scindit ille gladius, non subitò lanians, sed per longam moram vulnera infert atrociora. Neq; enim curari aiunt ictus ei⁹, nisi longa putredine inurantur. Per hunc gladium Romani pontifices sua iura tutati, obedientiam in prouinciis plenam, aduersantibus mundi potestatibus, sunt assequuti.

Diœcesis à carnali gladio liberata, sub spirituali laborat.

CAP. 2. SVERINENSI ecclesiæ, post Conradum, præficitur D. Ioannes, cognomento *Thuen*, vir militari genere, non tamen amplo, natus, sed illis præditus virtutibus, vt principibus Magnopolensibus semper esset commendatissimus. In conciliis & cœtibus, quos principes agebant, frequens: multa per illum principes memorati agebant. Singularis zelator reformationum in monasteriis virorum ac mulierum: quò meritò crediderim eum apud Deum maiori visum dignum loco. Iam fertur cum suo clero luctari, vt ad continentiam illum redigat: sed ibi labor est plurimus. Difficile enim ab inolita diu consuetudine discedunt. Dissimulatione priorum tam altas egit radices hoc malum, vt nisi magnis conatibus non eradicetur. Vrticæ simile malum, quæ per segnitiem hortulani multa tacitè occupat loca, vt difficilè euellatur. Si in ea re non proficit hic pontifex, tanto suorum principum fauore suffultus: protinùs aliis desperandum, qui simili contentione laborant. Iam terror sacrorum canonum proiectus est: suspensio, & inde sequuta irregularitas, pro nihilo est. Tectis velut vultibus præcipites currunt in foueam. Causa tanti mali, dissimulatio prælatorum. Quid enim sunt leges sine exequutore? Metus diuini iudicii non mouet obcæcatos. Ita sibi blandiūtur de impunitate per multitudinem peccantiū, vt iam non sit quem terreat perditionis ęternę periculū, si non ilicò temporalis pœna subsequatur. Dubitari potest, si integra fide sentiāt rectè de euāgelii ꝓdicatione.

LVBI-

LUBICENSI ecclesiæ, post Theodoricum, qui annos XIIII. non impleuit, præficitur Wilhelmus, cognomento *Westphale*, pridem ecclesiæ decanus, bono genere natus in Lubica, nepos ex fratre Arnoldi quarti prædecessoris sui. Malè conciliatus defuncto prædecessori, impugnat eius testamentum. Defenditur ab eius cognatione. Ille legata prædecessoris satis solennia non agnouit. Ita viuitur: rarò probat successor acta præcessoris. Videat quisq; quid agat: tempus venit exigendæ & reddendæ rationis. Sat quietus in sede sua hactenus permansit. Curiam principum non sequitur: incertum, qua sit gratia principum modernorum. CAP. 3.

Wilhelm⁹ Episcop⁹ Lubecēs. antecessoris sui testamentū irritat.

SVERINENSIS ecclesia non diu læta permāsit, Ioanne suo gauisa: nam biennio vix exacto, è vita migrauit. Eligitur in locum eius insignis vir, dominus Petrus, non magnis ortus natalibus, sed qui magna virtute & industria perfecerit Romæ, vt multorum officiorum esset gubernator: non paruo inde ære annuo diues. Magnas in sua prouincia & multas tenuit dignitates, nec amisit suscepto pontificatu. Episcopatum electus assumere nō dubitauit, ne videretur ecclesiam commodi sui gratia contempsisse. Sed fertur inde fluctuasse, si absens, quàm præsens, illi fructum inferre posset maiorem, fecit quod omnes faciundum putauere: adesse maluit ecclesiæ. Venit honesto comitatu, dignāter à principibus excipitur. Apud ecclesiam manens, multorum magnatum & prælatorum Romæ per literas dirigit negocia, exactissimè sciens & tenens stylum Romanæ curiæ in expeditionibus causarum. CAP. 4.

MONASTERIENSIS ecclesia viduatur morte Conradi, eligitur de Colonienti choro illustris princeps, dominus Ericus, ex ducibus Saxoniæ inferioris, qui nuper ecclesiæ Hildesemēsi cedens, permisit illam germano fratri suo Ioāni. Hanc verò Monasteriensem maioribus subnixam viribus, & opulentiorem nō contempsit. Latè enim imperat, multis abundans militaris ordinis viris. Ecclesia cùm multis rebus insignis, in hoc solo mirabilis, quòd ab initio ordines mendicantium non est passa, nisi paucissimis locis: prospexisse patres visi sunt multa ecclesiarum præiudicia, quæ se magis ac magis aperiunt in singulos dies. CAP. 5.

OSNABVRGENSIS ecclesia eiusdem Conradi morte & ipsa viduata (nam Conradus Monasteriensis episcopus, quamuis hanc ipsam tenuerit primam, acceptam tamen Monasteriēsi, cogitur mutare titulum, & hanc sumere in commendam) assumitur ad hanc Osnaburgensem illustris princeps, dominus Ericus, ex ducibus Brunsuicide *Grubenhagen*. Et vt captus est huius temporis, non illa contentus, tenet & alteram Paderburnensem: incertum, quam priorem, & quam ex his præferat in titulo, siue commenda. CAP. 6.

Episcopus non vna cōtentus, duabus præest ecclesiis.

PADERBVRNENSIS ecclesia morte Hermanni Coloniensis archiepiscopi, meruit proprium iterum habere pontificem illustrem (vt statim diximus) dominum Ericum, ex principibus & ducibus de Brunsuico, de portione *Grubenhagen*: nulla re cedens nobilitati principum gubernantium, nisi quòd cum sui generis linea pātitur damna auitæ electionis, cùm illa terra mineris argenti tunc abundaret, nunc exhaustis. CAP. 7.

MINDENSIS ecclesia hac tempestate, moriēte Henrico, mutauit pontificē. Sensit adhuc viuens Henricus, cùm nonnulli ex capitulo suo agerent de illius successione. Tulit eam rem grauiter & indignè, sed placatur persuasione bonorum virorum. Successit ergò in ecclesiam illustris dominus Franciscus, ex ducibus Brunsuici, germanus frater illustris domini Christophori Verdensis, administratoris amborum, patre Henrico procurante. CAP. 8.

FINIS APPENDICIS.

F

CATALOGVS ROMANORVM PONTIFICVM, QVOS BREVITER IN HOC OPERE DESCRIBIT KRANTZIVS.

1 *Petrus Galilæus*
2 *Linus Tuſcus*
3 *Cletus Romanus*
4 *Clemens Romanus*
5 *Anacletus Græcus*
6 *Euariſtus Græcus*
7 *Alexander Romanus*
8 *Sixtus Romanus*
9 *Teleſphorus Græcus*
10 *Higinus Græcus*
11 *Pius Aquilegienſis*
12 *Anicetus Syrus*
13 *Soter Fundanus*
14 *Eleutherius Græcus*
15 *Victor Apher*
16 *Zephyrinus Romanus*
17 *Calixtus Romanus*
18 *Vrbanus Romanus*
19 *Pontianus Romanus*
20 *Anterus Græcus*
21 *Fabianus Romanus*
22 *Cornelius Romanus*
23 *Lucius Romanus*
24 *Stephanus Romanus*
25 *Sixtus II. Græcus*
26 *Dionyſius monachus*
27 *Felix Romanus*
28 *Eutychianus Tuſcus*
29 *Gaius Dalmata*
30 *Marcellinus Romanus*
31 *Marcellus Romanus*
32 *Euſebius Græcus*
33 *Melchiades Apher*
34 *Sylueſter Romanus*
35 *Marcus Romanus*
36 *Iulius Romanus*
37 *Liberius Romanus*
38 *Felix II. Romanus*
39 *Damaſus Hiſpanus*
40 *Siricius Romanus*
41 *Anaſtaſius Romanus*
42 *Innocentius Albanus*
43 *Zoſimus Græcus*
44 *Bonifacius Romanus*
45 *Cæleſtinus Campanus*
46 *Sixtus III. Romanus*
47 *Leo Tuſcus*
48 *Hilarius Sardus*
49 *Simplicius Tiburtinus*
50 *Felix III. Romanus*
51 *Gelaſius Apher*
52 *Anaſtaſius II. Romanus*
53 *Symmachus Sardus*
54 *Hormiſda Fruſinonius*
55 *Ioannes Tuſcus*
56 *Felix IIII. Samius*
57 *Bonifacius II. Romanus*
58 *Ioannes II. Romanus*
59 *Agapetus Romanus*
60 *Syluerius Campanus*
61 *Vigilius Romanus*
62 *Pelagius I.*
63 *Ioannes III. Romanus*
64 *Benedictus I. Romanus*
65 *Pelagius II. Romanus*
66 *Gregorius I. Romanus*
67 *Sabinianus*
68 *Bonifacius III. Romanus*
69 *Bonifacius IIII. Marſus*
70 *Deuſdedit Romanus*
71 *Bonifacius V. Campanus*
72 *Honorius Campanus*
73 *Seuerinus Romanus*
74 *Ioannes IIII. Dalmata*
75 *Theodorus Græcus*
76 *Martinus I. Tudertinus*
77 *Eugenius Romanus*
78 *Vitalianus Signinus*
79 *Adeodatus Romanus*
80 *Donus Romanus*
81 *Agatho Siculus*
82 *Leo II. Siculus*
83 *Benedictus II. Romanus*
84 *Ioannes V. Syrus*
85 *Conon Thrax*
86 *Sergius Syrus*
87 *Ioannes VI. Græcus*
88 *Ioannes VII. Græcus*
89 *Siſinus Syrus*
90 *Conſtantinus Syrus*
91 *Gregorius II. Romanus*
92 *Gregorius III. Syrus*
93 *Zacharias Græcus*
94 *Stephanus II. Romanus*
95 *Paulus I. Romanus*
96 *Conſtantinus II. Romanus*
97 *Stephanus III. Siculus*
98 *Hadrianus I. Romanus*
99 *Leo III. Romanus*
100 *Stephanus IIII. Romanus*

101 *Paschalis I. Romanus*
102 *Eugenius II. Romanus*
103 *Valentinus Romanus*
104 *Gregorius IIII. Romanus*
105 *Sergius II. Romanus*
106 *Leo IIII. Romanus*
107 *Ioannes Anglicus, fœmina Moguntina.*
108 *Benedictus III. Romanus*
109 *Nicolaus I. Romanus*
110 *Hadrianus II. Romanus*
111 *Ioannes VIII. Romanus*
112 *Martinus II. Gallus*
113 *Hadrianus III. Romanus*
114 *Stephanus V. Romanus*
115 *Formosus Portuensis*
116 *Bonifacius VI. Tuscus*
117 *Stephanus VI. Romanus*
118 *Romanus, Romanus*
119 *Theodorus Romanus*
120 *Ioannes IX. Romanus*
121 *Benedictus IIII. Romanus*
122 *Leo V.*
123 *Christophorus*
124 *Sergius III. Romanus*
125 *Anastasius III. Romanus*
126 *Lando Romanus*
127 *Ioannes X. Romanus*
128 *Leo VI. Romanus*
129 *Stephanus VII. Romanus*
130 *Ioannes XI. Romanus*
131 *Leo VII. Romanus*
132 *Stephanus VIII. Germanus*
133 *Martinus III. Romanus*
134 *Agapetus II. Romanus*
135 *Ioannes XII. Romanus*
136 *Leo VIII. Romanus*
137 *Benedictus V. Romanus*
138 *Ioannes XIII. Romanus*
139 *Benedictus VI. Romanus*
140 *Donus II. Romanus*
141 *Bonifacius VII.*
142 *Benedictus II. Romanus*
143 *Ioannes XIIII. Romanus*
144 *Ioannes XV. Romanus*
145 *Ioannes XVI. Romanus*
146 *Gregorius V. Germanus*
147 *Ioannes XVII. Placentinus*
148 *Syluester II. Gallus*
149 *Ioannes XVIII.*
150 *Ioannes XIX.*
151 *Sergius IIII. Romanus*
152 *Benedictus VIII. Tusculanus*
153 *Ioannes XX.*
154 *Benedictus IX. Tusculanus*
155 *Syluester III. Romanus*
156 *Gregorius VI.*
157 *Clemens II. Germanus*
158 *Damasus II. Bauarus*
159 *Leo IX. Alemanus*
160 *Victor II. Alemanus*
161 *Stephanus IX. Lotharingus*
162 *Benedictus X. Campanus*
163 *Nicolaus II. Allobrox*
164 *Alexander II. Mediolanensis*
165 *Gregorius VII. Saonensis*
166 *Victor III.*
167 *Vrbanus II. Ostiensis*
168 *Paschalis II. Italus*
169 *Gelasius II. monachus*
170 *Calixtus II. Burgundus*
171 *Honorius II. Imolensis*
172 *Innocentius II. Romanus*
173 *Cœlestinus II. Tuscus*
174 *Lucius II. Bononiensis*
175 *Eugenius III. Pisanus*
176 *Anastasius IIII. Romanus*
177 *Hadrianus IIII. Anglicus*
178 *Alexander III. Senensis*
179 *Lucius III. Lucensis*
180 *Vrbanus III. Mediolanensis*
181 *Gregorius VIII. Beneuentanus*
182 *Clemens III. Romanus*
183 *Cœlestinus III. Romanus*
184 *Innocentius III. Anagninus*
185 *Honorius III. Romanus*
186 *Gregorius IX. Anagninus*
187 *Cœlestinus IIII. Genuensis*
188 *Innocentius IIII. Genuensis*
189 *Alexander IIII. Campanus*
190 *Vrbanus IIII. Gallus*
191 *Clemens IIII. Gallus*
192 *Gregorius X. Placentinus*
193 *Innocentius V. Burgundus*
194 *Hadrianus V. Genuensis*
195 *Ioannes XXI. Hispanus*
196 *Nicolaus III. Romanus*
197 *Martinus IIII. Gallus*
198 *Honorius IIII. Romanus*
199 *Nicolaus IIII. Asculanus*
200 *Cœlestinus V.*
201 *Bonifacius VIII. Anagninus*
202 *Benedictus XI. Taruisinus*
203 *Clemens V. Burdegalensis*
204 *Ioannes XXII. Gallus*
205 *Benedictus XII. Tolosanus*
206 *Clemens VI. Gallus*
207 *Innocentius VI. Gallus*
208 *Vrbanus V. Gallus*
209 *Gregorius XI. Lemouicensis*
210 *Vrbanus VI. Neapolitanus*

211 *Bonifacius IX. Neapolitanus*
212 *Clemens VII. Gebennẽsis, in schismate*
213 *Benedictus XIII.*
214 *Innocentius VII. Sulmonensis*
215 *Gregorius XII. Venetus*
216 *Alexander V. Cretensis*
217 *Ioannes XXIII. Neapolitanus*
218 *Martinus V. Romanus*
219 *Eugenius IIII. Venetus*
220 *Felix V. Sabaudiensis*
221 *Nicolaus V. Sarzanus*
222 *Calixtus III. Hispanus*
223 *Pius II. Senensis*
224 *Paulus II. Venetus*
225 *Sixtus IIII. Saonensis*
226 *Innocentius VIII. Genuensis*
227 *Alexander VI. Valentinus*
228 *Pius III. Senensis*
229 *Iulius II. Saonensis*
230 *Leo X. Florentinus*
231 *Hadrianus VI. Germanus*
232 *Clemens VII. Florent.*
233 *Paulus III. Romanus*
234 *Iulius III.*
235 *Marcellus II.*
236 *Paulus IIII.*
237 *Pius IIII.*
238 *Pius V.*
239 *Gregorius XIII.*

EPISCOPI OSNABVRGENSES.

1 *Wibo*
2 *Meyngardus, siue Meyngerus*
3 *Gesuinus*
4 *Gosbertus*
5 *Eybertus, siue Egbertus*
6 *Egelmarus*
7 *Dodo*
8 *Drogo*
9 *Ludolphus*
10 *Dodo II.*
11, 12 } *Desunt in archetypo*
13 *Thietmarus*
14 *Moncherus*
15 *Deest & hic*
16 *Elnericus*
17 *Wernicherus*
18 *Beno II.*
19 *Marquardus*
20 *Wido*
21, 22, 23, 24 { *Et hi desunt in exemplari Krantzij manuscripto*

25 *Philippus comes de Cattenelbogen*
26 *Arnoldus*
27 *Gerhardus de Lippia*
28 *Adolphus*
29 *Bruno comes de Isenborch*
30 *Wedekindus comes de Waldeck*
31 *Baldewinus de Kusler*
32 *Conradus de Ritbech*
33 *Ludouicus comes de Rauensbergen*
34 *Engelbertus de Wepe*
35 *Gotfridus comes de Arnsbergk*
36 *Magister Ioannes*
37 *Melchior dux Brunswicensis*
38 *Theodoricus de Horne*
39 *Henricus dux Sleswicensis*
40 *Conradus de Depholt*
41 *Conradus de Ritberge*
42 *Ericus dux Brunsuicẽsis de Grubenhagẽ*
43 *Franciscus comes à Waldeck*
44 *Ioannes comes ab Hoia*
45 *Henricus dux Saxoniæ*

Testatur alicubi Krantzius, se, cùm hæc conscriberet, non habuisse duarũ ecclesiarum, Mindensis scilicet & Osnaburgensis episcopos, quos posteà nactus chartis inscriptos assuit reliquo operi. Harum chartarum aliquot incuria asseruantium perierunt. Hinc aliquot episcopi harũ duarum ecclesiarum desunt. Sed hoc lectorem parùm mouere debet, cùm omnia ea quæ Krantzius maximè extare voluit, hìc adsint.

EPISCOPI HALBERSTADENSES.

1 *Hildegrinus, frater Ludegeri*
2 *Tiagrinus*
3 *Heymo*
4 *Hildegrinus*
5 *Euilpus*
6 *Sigismundus*
7 *Bernardus Burggrauius Magdeburgẽsis*
8 *Hildewardus*
9 *Arnoldus*
10 *Brandago*
11 *Burchardus comes Bauariæ*
12 *Bernardus Buko*
13 *Diethmarus*
14 *Herandus, vel Stephanus*
15 *Reinhardus*
16 *Otto*
17 *Rodolphus*
18 *Vlricus*
19 *Theodoricus*
20 *Barteldus*
21 *Conradus*
22 *Fridericus*

23 *Ludolphus comes de Sladem*
24 *Meynerus Kransfelder*
25 *Ludolphus comes de Sladem*
26 *Volradus Kransfelder*
27 *Hermannus comes de Blanckenborg*
28 *Albertus comes de Anhalt*
29 *Albertus dux Brunswicensis*
30 *Ludouicus marchio Misnensis, & comes prouincialis Turingiæ*
31 *Albertus Rickmerstorpe*
32 *Ernestus comes de Honstein*
33 *Rudolphus de Anhalt*
34 *Henricus comes de Werberg*
35 *Albertus de Werningrode comes*
36 *Ioannes de Hoym*
37 *Burchardus*
38 *Geuehardus de Hoym*
39 *Ernestus dux Saxoniæ*
40 *Albertus marchio Brandenburgensis*
41 *Sigismũdus marchio Brandenburgensis*
42 *N. marchio Brandenburgensis*

EPISCOPI MIMIGARDEVORDENSES.

1 *Ludgerus*
2 *Gerfridus, huius nepos*
3 *Alfridus*
4 *Lubertus*
5 *Bertholdus*
6 *Wilhelmus*
7 *Richardus*
8 *Rumoldus*
9 *Hildeboldus*
10 *Dodo*
11 *Suederus*
12 *Theodoricus*
13 *Segefridus*
14 *Hermannus, post hunc cœperunt vocari Monasterienses episcopi, qui ante hunc Mimigardeuordenses vocati sunt.*
15 *Robertus*
16 *Fridericus*
17 *Erpo*
18 *Theodoricus*
19 *Burchardus*
20 *Egbertus*
21 *Wernerus*
22 *Fridericus*
23 *Ludouicus*
24 *Godscalcus*
25 *Hermãnus II. comes de Cattenelbogen*
26 *Otto comes de Benthem*
27 *Theodoricus comes de Isenburg*
28 *Ludolphus de Holse*
29 *Otto de Lippia II. eius nominis*
30 *Wilhelmus de Holse*
31 *Gerhardus comes de Marca*
32 *Euerhardus de Deest*
33 *Otto II. de Ritberg comes*
34 *Conradus*
35 *Ludouicus de Hassia*
36 *Adolphus comes de Marca*
37 *Ioannes de Werneborg*
38 *Florentius de Wenelkauen*
39 *Potho de Potenstein, Bohemus*
40 *Heidenricus Wolff*
41 *Otto comes de Hoia*
42 *Henricus comes de Morshe*
43 σχίσμα { *Walran⁹ frater præcessoris* / *Ericus Osnaburgensis episcopus* }
44 *Ioannes dux Bauariæ*
45 *Henricus Bremensis archiepiscopus*
46 *Conradus Osnaburgensis episcopus*
47 *Ericus dux Saxoniæ inferioris*
48 *Franciscus comes à Waldeck*
49 *Wilhelmus Ketteler*
50 *Bernhardus à Rasfelt*
51 *Ioannes comes ab Hoia*
52 *Ioannes dux Cliuensis*

EPISCOPI VERDENSES.

1 *Suibertus*
2 *Patto*
3 *Tanco*
4 *Nortila*
5 *Lenilo*
6 *Kortila*
7 *Isingerus*
8 *Harruch*
9 *Heligandus*
10 *Erlulphus*
11 *Walterus*
12 *Wichpertus*
13 *Bernarius*
14 *Adoluardus*
15 *Amelungus, filius Hermãni Biling ducis*
16 *Bruno*
17 *Erpo*
18 *Bernanus*
19 *Wigerus*
20 *Thitmarus*
21 *Bruno II.*
22 *Segebertus*
23 *Richertus*
24 *Hartwicus*
25 *Maso*
26 *Thietmarus II.*
27 *Hermannus*
28 *Hugo*

29 *Tammo*
30 *Rodolphus*
31 *Iso comes de Welpa*
32 *Luderus*
33 *Gerhardus comes de Hoia*
34 *Conradus dux Brunswicensis*
35 *Fridericus*
36 *Nicolaus*
37 *Ioannes*
38 *Daniel carmelita*
39 *Rodulph⁹ cācellari⁹ Caroli Imperatoris*
40 *Gerhardus de monte*
41 *Henricus de Langen Luneburgensis*
42 *Ioannes de Sesterfliet*
43 *Otto dux Brunswicensis*
44 *Conradus Soltower Luneburgensis*
45 *Henricus comes de Hoia*
46 *Ioannes de Asel Hildeshemensis*
47 *Bartholdus de Landesberg*
48 *Christophorus dux Brunswicensis*
49 *Euerhardus ab Holle*

ARCHIEPISCOPI BREMENSES.

1 *Willehadus Anglus*
2 *Willericus*
3 *Leudericus*

ARCHIEPISCOPI HAMBVRGENSES.

1 *Heridagus presbyter destinatus à Carolo Magno archiepiscopus Hamburgēsis*
2 *Ansgarius archiepiscopus Hamburgensis, & metropolitanus omnium regionum aquilonarium.*

VNIO ECCLESIARVM HAMBVRGENSIS ET BREMENSIS.

1 *Ansgarius*
2 *Rembertus*
3 *Adalgarius*
4 *Hogerus*
5 *Reginwardus*
6 *Vnni*
7 *Adaldagus*
8 *Libentius*
9 *Vurranus*
10 *Libentius II.*
11 *Hermannus*
12 *Becilinus*
13 *Albertus, siue Adolbertus*
14 *Liemarus, post hunc vocantur archiepiscopi Bremenses*
15 *Humbertus*
16 *Fridericus I.*
17 *Adalbero*
18 *Hardwicus*
19 *Baldewinus*
20 *Sifridus*
21 *Hardwicus II.*
22 *Gerhardus*
23 σχίσμα { *Waldemarus* / *Gerardus D. de Lippia* }
24 *Hildeboldus siue Hildebrandus*
25 *Giselbertus*
26 *Henricus*
27 *Florentius*
28 *Ioannes*
29 *Burchardus*
30 *Otto*
31 *Gotfridus*
32 *Albertus*
33 *Otto*
34 *Ioannes Slamstorp*
35 *Nicolaus de Delmenhorst*
36 *Baldewinus*
37 *Gerhardus*
38 *Henricus*
39 *Ioannes Rode*
40 *Christophorus dux Brunswicensis*
41 *Georgius dux Brunswicensis*
42 *Henricus dux Saxoniæ.*

EPISCOPI MINDENSES.

1 *Herimbertus*
2 *Haduardus*
3 *Theodoricus*
4 *Wulfhardus*
5 *Drogo*
6 *Adelbertus*
7 *Bernhardus*
8 *Lidarius*
9 *Euergizo*
10 *Helinwardus*
11 *Lauduardus*
12 *Milo*
13, 14, 15 } *Desiderantur in Archetypo*
16 *Bruno*
17 *Engelbertus*
18 *Reinwardus*
19 *Folmarus*
20, 21 } *Desiderantur*
22 *Witelo*
23 *Sigwardus*
24 *Henricus*
25 *Wernerus*
26 *Anno, comes de Blanckenborg*
27 *Dithmarus*

28 *Deest*

28 Deest & hic
29 Conradus
30 Wilhelmus
31 Ioannes
32 Wedekindus
33 Cono
34 Otto
35 Volckwinus
36 Conradus II.
37 Ludolphus de Rorstorpe
38 Gotfridus
39 Ludouicus dux Brunsuicensis & Luneburgensis
40 Gerhardus comes de Schawenburg
41 Theodoricus III.
42 Gerhardus II. comes de Schawenburg
43 Otto de Wettin
44 Wedekindus de monte
45 Otto III. de Minda dictus
46 Marquardus de Kendeghen
47 Wilkinus de Buske
48 Otto de Ketberge
49 Wullebrandus de Hallermundt
50 Albertus comes de Hoia
51 Henricus comes de Schawenburg
52 Franciscus comes à Waldeck
53 Georgius dux Brunswicensis
54 Hermannus comes à Schawenburg

EPISCOPI HILDESEMENSES.

1 Gunterus
2 Frombertus
3 Ebo Gallus
4 Alfridus
5 Marquardus
6 Wigebertus
7 Walbertus
8 Sebardus
9 Dethardus
10 Ochwinus
11 Osdachus
12 Gerhardus
13 Sanctus Bewardus, comes de Sommerscheborg
14 Sanctus Gothardus
15 Dithmarus
16 Aselmus
17 Echilo
18 Vdo, comes de Aluensleue
19 Bertholdus
20 Bernardus
21 Bruno
22 Hermannus
23 Adologus
24 Berno
25 Conradus
26 Herbordus
27 Sifridus
28 Conradus
29 Henricus
30 Ioannes
31 Otto dux Brunswicensis
32 Sifridus comes de Quarfordt
33 Henricus comes de Woldenberge
34 Otto comes de Woldenberge
35 σχίσμα { Ericus comes de Schawenburg / Henricus dux Brunsuicensis }
36 Frater ordinis Prædicatorum
37 Gerhardus de monte
38 Ioannes comes de Hoia
39 Magnus dux Saxoniæ inferioris
40 Bernhardus dux Brunsucensis
41 Ernestus de Schawenburg
42 σχίσμα { Hermannus comes prouincialis Hassiæ, archiepiscopus Coloniensis / Henningus de Domo / Balthasar dux Magnopolens. }
43 Bertholdus de Landsberg, epis. Verdens.
44 Ericus dux inferioris Saxoniæ
45 Ioannes frater eius pulsus episcopatu ab Henrico duce Brunsuicensi
46 Valentinus N.
47 N. ab Obergen
48 Ernestus dux Bauariæ

EPISCOPI PADERBURNENSES.

1 Harimarus
2 Baduradus
3 Lutharius
4 Biso
5 Theodoricus
6 Vnwanus
7 Dudo
8 Folckmarus
9 Retharius
10 Meinwarcus
11 Roto
12 Imadus
14 Poppa
15 σχίσμα { Henricus comes de Aslo / Henricus comes de Warle }
15 Bernardus I.
16 Euergisus
17 Sifridus

18 *Bernardus II.*
19 *Bernardus III.*
20 *Oliuarus*
21 *Wulbrandus*
22 *Bernardus IIII.*
23 *Simon*
24 *Otto de Ketberg comes*
25 *Theodoricus de Ictere*
26 *Bernardus V. comes de Lippia*
27 *Balduinus comes de Steinfordia*
28 *Henricus Spegel, Abbas Corbeiæ*
29 *Simon comes de Sterneberge*
30 *Rupertus dux de Monte*
31 *Ioannes de Hoia comes*
32 σχίσμα { *Berthrandus de Aruasanis, Italus* / *Wilhelmus dux de Monte* }
33 *Theodoricus archiepiscopus Coloniensis*
34 *Simon de Lippia*
35 *Hermannus archiepiscopus Coloniensis*
36 *Ericus dux Brunswicensis, de Grubenhagen*
37 *Rembertus à Kerssenbroch*
38 *Ioannes comes ab Hoia*
39 *Salentinus comes ab Isenburg*

EPISCOPI ALDENBVRGENSES.

1 *Marco*
2 *Egnardus, siue Eduardus, siue Euagrius*
3 *Wago*
4 *Ezico*
5 *Volckquardus*
6 *Rombertus*
7 *Benno*
8 *Meynerus*
9 *Abelinus*
10 *Eyzo. vacat sedes per annos 84.*
11 *Vicelinus*
12 *Geroldus, vltimus Aldenburgensium, & primus Lubecensium, transfertur sedes Aldenburgensis in Lubicam.*

EPISCOPI LVBICENSES.

1 *Gerholdus*
2 *Conradus, frater eius abbas in Reddageshusen*
3 *Henricus abbas sancti Aegidij Brunswicæ*
4 *Conradus Imperatoris cancellarius*
5 *Theodoricus præpositus in Segeberge*
6 *Bertholdus*

7 *Ioannes*
8 *Albertus archiepiscopus Rigensis*
9 *Frater Ioannes de Deist ordinis Minorum*
10 *Ioannes Tralaw scholasticus eiusdem ecclesiæ*
11 *Burchardus de Sarken 80. anno ætatis fit pontifex, & præest annis 40.*
12 *Henricus Buckholt*
13 *Ioannes Muel*
14 *Bertrahamus Cremon*
15 σχίσμα { *Nicolaus à Misna, à papa* / *Ioannes Kleindinst, à capitulo* }
16 σχίσμα { *Conradus de Gisenheim secretarius Imperat. Caroli IIII. à papa missus* / *Ioannes Kleindinst à capitulo secundo electus.* }
17 *Ioannes Kleindinst tertiò electus solus*
18 *Euerhardus Attendorn decanus*
19 *Ioannes de Dulmen scholasticus*
20 *Nicolaus decanus*
21 *Arnoldus Westphal decretorum doctor*
22 *Albertus Krumdick canonicus*
23 *Thomas Groto canonicus*
24 *Theodoricus Arndes*
25 *Wilhelmus Westphal*

ARCHIEPISCOPI MAGDEBVRGENSES.

1 *Albertus, anno DCCCCLXXI.*
2 *Othricus, & huic suffectus Gyselenus*
3 *Woldardus, & huic suffectus Dago*
4 *Waldardus*
5 *Geyro*
6 *Memfridus*
7 *Engelhardus*
8 *Wernerus, siue Wesselus*
9 *Hardeuicus*
10 *Henricus de Aslo comes*
11 *Adolgotus*
12 *Roigerus*
13 *Northertus*
14 *Conradus, comes de Querforde*
15 *Fridericus*
16 *Wichmannus*
17 *Ludolphus de villa Kroppenstedé rustica origine*
18 *Albertus de Kirberge, comes*
19 *Burchardus*
20 *Wilbrandus*
21 *Rudolphus de Dingenstede*

22 Ruper-

22 Rupertus comes de Mansfeldt
23 Conradus comes de Sternenberge
24 σχίσμα. Ericus de Brandenburg marchio / Busso de Querforde comes, & huic suffectus Guntherus de Swalenberge / Bernardus de Welp, comes
25 Burchardus comes de Blanckenborg
26 Henricus comes de Anhalt
27 Burchardus comes de Schrappelar, infaustus pontifex
28 Magister Hardeuicus de Erpeden. post hunc electus comes de Stallbergk
29 Otto comes prouincialis Hassiæ
30 Theodoricus Stendaliensis
31 Petrus Bohemus
32 Ludouicus Thuringus
33 Fridericus
34 Albertus comes de Quarforde
35 Guntherus de Schwartzburg comes
36 Fridericus comes de Bichling
37 Ioannes dux Bauariæ
38 Erneſtus dux Saxoniæ
39 Albertus marchio Brandenburgensis
40 Sigismundus marchio Brandenburgēs.
41 N. marchio Brandenburgensis

EPISCOPI MEKELBVRGENSES.

1 Ioannes martyr, vacat se... 84. annos
2 Euerhardus
3 Benno, translatio sedis in Suerinum.

EPISCOPI SVERINENSES.

1 Benno
2 Brunnardus
3 Fridericus
4 Theodoricus
5 Wilhelmus
6 Rodulphus
7 Hermannus
8 Gotfridus de Bulo
9 Hermannus
10 Ioannes
11 Ludolphus de Bulo
12 Henricus eius frater
13 Andreas
14 Albertus
15 Rodulphus
16 Fridericus
17 Marquardus Birman
18 Melchior dux Brunsuicensis transsyluanus
19 σχίσμα { Poto Bohemus / Ioannes Iungen
20 Rodulphus dux Meckelburgensis
21 Henricus
22 Henricus Wangelin
23 Hermannus Koppe
24 Nicolaus Botker
25 Gotfridus Lange, Lunenburgensis
26 Wernerus Wolmers Hamburgensis
27 Balthasar dux Magnopolensis
28 Nicolaus Pentze
29 Conradus Zosten doctor vtriusque iuris Wismariensis
30 Ioannes Thun
31 Petrus

EPISCOPI RACEBVRGENSES.

1 Aristo
Vacat sedes per annos 84.
2 Euermodus
3 Isfridus
4 Philippus
5 Henricus
6 Lambertus
7 Godscalcus
8 Petrus
9 Ludolphus
10 Fridericus
11 Vlricus de Blucher
12 Conradus
13 Hermannus
14 Marquardus, Iesenen cognomento
15 Walradus de Dorno, Holsatus
16 Otto de Gronow
17 Wipertus
18 Henricus de Wittorpe
19 Gerhardus
20 Detlephus de Magnopoli
21 Ioannes
22 Pardauius de Knesbecke
23 Ioannes
24 Ioannes Pren
25 Ludolphus II.
26 Ioannes Stalkoper, medicinæ professor
27 Ioannes Parkentin
28 Henricus Berkmeyer Hamburgensis
29 Georgius Bloumedal doctor vtriusq. iuris, episcopus Lebusensis, & administrator Raceburgensis, Prigintzerus.

INDEX RERVM ET VERBORVM IN ALBERTI KRANTZII, METROPOLIM, DVPLICI NVMERO DESCRIPTUS, quorum prior paginam, posterior lineam significat.

Alden-

S. Auctor

Boni-

Conradus

Magnus

Ochwinus

Philippus

Theo-

INDICIS FINIS.

Typographus beneuolo Lectori sal.

HOc toto Krantzianæ Metropoleos opere, paucis adhuc paginis in Indice restătibus, excuso, venit in manus meas exemplar eiusdem operis apud inclytam Basileam excusi, quòd cùm aperui, vidi ad calcem illius confutationem Legendæ (sic enim vocant) de Benedicto papa IIII. cum multis aliis principibus, episcopis & nobilibus Hamburgi martyrio coronato, deq́ martyrum reliquiis in Ebbeckstorp monasterio virginum Ordinis S. Benedicti, per eundem Krantzium conscriptam. Mirari satis non potui, quî factum fuisse videretur, quòd exemplari, quale nos in hoc codice imprimĕdo sequeremur, addita non esset, causamq́ adhuc satis scire non possum, nisi quòd suspicer, illam, quia iam tum in ipsomet opere sæpius esset inculcata, superuacaneam fuisse visam. Ego verò cum mihi persuaserim, eam tibi non ingratam fore, post Indicem, tametsi minus commodè fieri posse videretur, volui subiicere. Tu si hoc meum tibi gratificandi studium boni consules, efficies vt abs te mihi satisfactum putem. Bene valebis.

DEO DICATIS ATQVE SACRATIS VIRGINIBVS, SVB REGVLA DIVI PATRIS BENEDICTI MILITANTIBVS IN EBBECKstorpe, Albertus Krantzius inutilis theologus, Christum sponsum, qui est ipsa veritas, in veritate cognoscere, agnitum diligere, & assequi dilectum.

CVM iam pridem antiquitates nostratum recenserem, incidi in fabulam occisi summi pontificis cum cardinalibus, episcopis, ducibus, & magna nobilitate in Hamburgo: & motus rei indignitate, mecum dolebam, ineptissimam narrationem pro veritate enunciari: dedi operam, vt explosa vanitate, res gestæ de martyribus ibi tumulatis agnoscerĕtur, & populo deinceps vt actæ sunt enunciarentur. Et quoniă fabulator ad vos vsq; suas næniás produxit, putaui & vos veritatis rerum gestarum participes faciĕdas, idq; per religiosæ memoriæ patrem Henricum de Anckĕ, ordinis Minorum. Cœpi: sed quoniam ille nobis subtractus est, nec facilè potest inolitæ consuetudinis amor aboleri, iterum atq; iterum instandum mihi fuit, vt agnita veritate fabulam proiiceretis, sincerâ deuotione venerantes Christi martyres, apud vos quiescentes: præsertim cum id etiam vestrâ deposcere videretur integritas, nuper admonĕs paruitatem meam per germanam mihi, vobis sacri ordinis sororem, vt cœptum perficerem. Ecce pareo imperanti charitati, & quoniam magnus est amor consuetudinis, neque facilè diuellimur ab his quæ à multis annis audire solemus, vt omnis ex animo scrupulus amoueatur, & radicitus fabula extirpetur: primum erit ostendere, puerilem fabulationem nulla niti veritate, sed seipsam confodere. Inde conuicta eius fabulosa vănitate, veram narrationem de sanctis martyribus apud vos quiescentibus introducere. In primis conuincit fabulam de falso, quòd omnium Romanorum pontificŭ

exitus

exitus tenemus certissimo testimonio Italorum, qui diligentissimè collegerunt & ingressus & egressus eorum, ex quibus nemo peruenit Hamburgum præter vnum Benedictum quintum: non sub Ludouico Imperatore, sed Othone primo: non ad prædicandum, aut baptizandum, aut ad pugnandum (vt fingit fabula) sed ad exulandum, cuius causam infrà dicam. Non ibi martyrio coronatus est, sed dolore animi confectus, obiit. Hoc Itali, hoc nostri annales, hoc inscriptio docet sepulchri. Nec venit cum cardinalibus episcopis, ducib. & militibus, vt fabulator garrit: sed cum Adaldago archiepiscopo Hamburgensi, cui Imperator Otho Benedictū commendauit, vt eum apud ecclesiam seruaret exulantem. Sed iam nunc fabulam attingamus, per ordinem monstrantes, quàm falsa, friuola, puerilis, inconcinna sit. Incipit à temporib. Luduici imperatoris, qui filius erat Caroli Magni, asserens tum in Hamburgo grauem excitatam Christianis persecutionē ex duce Baruch Wandalo: cuius vxor biennio prægnans, parturiit infantem monstrosum, gradientem, loquentem: sed mater ob blasphemiam in diuam virginē, in partu fit mortua: puer denunciās matris æternam perditionem, & Christianæ veritatis soliditatem, mox corruerit expirans. Pater versus in iram, Christianorum maleficiis rem adscribit, mouens persecutionem in Christianos, quorum aliquantos extinxit, alios dissipauit: ex quibus nonnulli Romam peruenerint, deponentes querimoniam papæ Benedicto. Fabula confodit seipsam. Nam temporibus Luduici imperatoris nō Wandali, sed Saxones tenuerunt Hamburgum. Nam pater eius Carolus ibi reliquit præfectum Othonem, qui populum seruaret in fide Christi & Imperatoris, quem adhuc viuente Carolo exturbarunt Wilsi Wandali, occisis aliquantis tum Christianis. Sed imperator Carolus oppidum iussit denuò communiri, constituens Heridagum ibi sacerdotem, quem destinauit fieri archiepiscopum in omnem prouinciā Aquilonis: sed festinata mors sacerdotis, & occupatio circa imperium Caroli, hāc rem liquere imperfectam. Filius Luduicus rem peregit, qui assumptum de Corbeia Saxoniæ beatum Ansgarium, fecit archiepiscopum Hamburgensem. Cuius temporibus Normanni per Albim ascendentes, ciuitatem vastauerunt, ecclesiam incenderunt: cum sanctus pater in Ramsolam se collocaret, donec ad Bremensem ecclesiam facta duarum vnione assumeretur. Ergo sub primo Luduico viuēte Ansgario nihil tale factum est, quale fabulator introducit: sed mendicat vndecunq; lecta, vt historiam, imò fabulam suam illustret. Venisse tum ait quosdam ex dissipatis Christianis Romam, sub pontifice Benedicto. Et hic manifestum est mendaciū. Nam circa tempora Luduici nullus erat Benedictus in pontificatu, per centum annos ante & post eum. Dicit querulatos pontifici de sua dissipatione, orasse, vt armis illos vindicaret. Imperitissime mortalium, quando, & vbi legisti Romanum pontificem armatum iuisse in Germaniam, vt incredulos gladio adigeret ad fidem? Vicinas Romæ prouincias aliquanti pontifices impugnauerunt: legatos quoque cardinales aliquando cum exercitu miserunt extra Italiam, ipsi pontifices sedem Petri seruauerunt. Nec erat ea tempestate ea pontificum potentia, vt armatum producerent exercitum, contenti viuere in Italia & vrbe Roma. Admiscet huic suæ fabulationi de LX. presbyteris, miserabiliter excruciatis. Hoc furatus est ex alia historia, quæ ex hoc tempore ad CC. penè annos in morte Othonis Imperatoris tertii peracta est non in Hamburgo, sed in Aldenburgo, tunc populosa Wandalorum ciuitate, quæ in Wagria parte Holsatiæ ad mare Balthicum sita est. Ita fabulator vanus confundit loca & tempora. Adiungit: Papam motum querelis disipatorum, scripsisse Imperatori, vt armatum illi mittat exercitum, ad edomandos Wandalos in extrema Saxonia. Vide imperitiam fabulatoris, vt temporum nullam habet rationem, ita confundit & perturbat situm regionum: quasi imperator commoratus sit vltra Romam, ita petit ab eo exercitum in Wandalos Saxoniæ, cum quo descendat pontifex. Imperitissime nugator, si arma roganda erant in infideles, num propius ex Galliis ab Imperatore illa postulassent? qui etiam tum tenebat ditione Germaniam, num congruentius illa à Cæsare Christianiss. defensore, quàm à pontifice, sacrorum dispensatore petissent? Num ex vicino promptius imperatore, quàm ex longinquo pontifice illa deposcerent? Facit ineptissimus fabulator, imperato-

rem motum literis pontificis, venisse Romam cum splendidissimo exercitu. Tum papam honorificè dimisso imperatore in regionem suam, cum memorato eius exercitu descendisse in Germaniam. Vide prudentiam, imò inscitiā hominis, prouinciarum situm ignorantis. Ita facit venire Cęsarem in vrbē, quasi ab alia mundi parte illi fuisset veniendum: & non videt, ex Galliis in vrbem penè idem per alpes esse iter, quod ex Germania. Ergo imperator cum exercitu mouet Romam salutandi pontificis gratia? & inde dimittitur in suam prouinciam, quasi non eo itinere esset imperatori per Italiam redeundum in Gallias, quo papa descendit in Germaniam. Stultus fabulator, putat lecturos æquè cum illo esse cæcos, vt cum ille nihil videat, neminem videre aliquid arbitratur. Deinde sequitur: Papa cum exercitu & septē ducibus, totidemq; episcopis non antè quieuit, quam perueniret in ripam Albis, ibiq; ad quindenam fecit fessos ex itinere respitare. Iam erat in conspectu petita ciuitas in aduersa Albis ripa cōsistens. Dic quæso magister bone, quis tum erat status Germaniæ? quibus principibus regebatur? qui erant pontifices? in exercitu qui duces? nihil horum dicit bipes asellus. Voluntatem mentiendi habuit, artem non habuit. Erat tum Germania tota in ditione Imperatoris Luduici, sicut antè Caroli patris. Ergo in sua prouincia pontificem Imperator non deseruisset. Vixit tum Widekindi ducis Saxoniæ filius Wickbertus, aut fortè nepos Walbartus, subditus Imperatori. Si aderat, cur ex nomine non cōmemoratur? si aberat, dic, quomodo se excusabat in re tanta? Omittamus ducē, certè archiepiscopus abesse non debuit venienti summo pontifici. Is tum erat Ansgarius. nam ille superuixit Luduico Imperatori. Si aderat, censūs est cum Pōtifice: alioquin quomodo poterat abesse in tanto negocio? Si cęsus est, inter martyres est colendus. Etrat ergo ecclesia Bremensis cū Hamburgensi, quæ illum veneratur inter confessores: & monstrat ecclesia Bremēsis tumulum eius, recognoscit quoq; ordinationē eius quam fecit obdormiens, cum eadem die qua erat ille commēdatus, Rembertus sit in locum eius surrogatus. Piget commemorare fabulam de simulatione Wandalorū ad fidem suscipiendā, de trucidatione tot millium Christianorū. Verum est, in ea vrbe multis vicibus trucidatos Christianos à paganis Wandalis aut Danis, quorū reliquiæ reconduntur in crypta sub choro maiori: sed ibi cæsum esse papam cum episcopis, ducibus & exercitu, friuolum est, falsum & commentitium. Nam nullus Rom. pontifex mortuus esse memoratur in Germania, nisi vnus Benedictus quintus antipapa: nō sub Luduico, sed Othone primo, post annos penè CC. post Luduicum: non cæsus cum exercitu, sed in exilio moriēs animi dolore. Ea res tribuit fabulatori materiam. Audierat Rom. pontificem Hamburgi tumulatum, ignorabat quomodo illò deuenisset. Non poterat aliud coniectare homo imperitus, quàm quod baptizandi gratia descendisset. Ideo cōiunxit illi exercitum cum ducibus & pontificibus: sed omnia tam ineptè, vt fastidium sit ista videre. Res autem vera de Benedicto quinto sic se habet. Otho primus ex gente Saxonum imperator, cum exercitu trāsiuit in Italiam, domiturus Berengarios, qui per Italiam sumpsere imperium. Cū ibi pugnaret imperator, & iam hostes penè subiugasset, Ioannes papa eius nominis XII. sedem apostolicam scelerarè viuendo dehonestabat. Nonnulli ex cardinalibus scripsere Imperatori, questi indignam pontifice Ioannis vitam. Orabant per quicquid sanctum est, vt miserat° statum Romanæ sedis, propius admoueret vrbi exercitū. Erat enim Ioannes natus magna Romæ familia, vt nisi armis coactus, ad sanam mentem non rediret. Motus imperator, venit cum exercitu Romā. Ioannes non expectabat aduentum eius, sed cōcessit in deuia, donec abduceret exercitum, sperans familiam suam cætera curaturam, ne quid in se mali statueretur. Otho iussit synodū congregari, in qua discussa sunt crimina Ioannis: & ea probata, sunt inuenta depositione digna. Itaq; per cōcilium deponitur, & in locū eius octauus Leo reponitur. Interim Ioānes suo more viuens, dignum vita inuenit exitū. Nam cæsus in adulterio, periit. Cognatio autem eius in vrbe potēs, declināte cum exercitu in vicinā prouinciā Imperatore, tumultuatur: vociferās, Leonē per Imperatoris impressionē non legitimè creatū pontificem: & inualuit pualuitq; tumult°, vt destituto Leone, Benedictus V. crearetur pōtifex. Vir pōtificio dign°, nisi malè introisset. Audiēs Imperator, rediit cū exercitu: & va-

& vastatis in circuitu prædiis omnibus, vrbem obsedit, coegitq; Romanos Leonẽ in suam sedem reponere, Benedictum illi dedere. Malis coacti, faciunt imperata: deditur Benedictus Imperatori. Et quoniam certus erat Imperator, non quieturos Romanos nisi benedictus ablegaretur. Erat Adaldagus Hamburgensis archiepiscopus, Cæsarius cancellarius, iam quinquennio dimissa ecclesia secutus imperatorẽ. Is multis suorum literis ad ecclesiã suam reuocatus, postulauit ab Imperatore missionem. Annuit Imperator, commendans illi Benedictum, vt apud ecclesiam Hamburgensem longe ab vrbe exularet. Ita venit Benedictus Hamburgum per archiepiscopum adductus, nec diu superfuit. Nam dolore animi victus, occubuit, dormiens in pace. Hoc Italiæ catalogi, hoc nostri loquuntur annales. Idem testatur inscriptio sepulchri: & tamen non cessat fabula, cum non sit alius Benedictus in Germania mortuus. Igitur de cœlo ceciderit ille Benedictus oportet, in Hamburgo inter martyres cæsus, quem non agnoscit Rom. pontificum series. Facessat inanis fabulatio, quam luce clarius exturbat nudata veritas. Omitto cætera, quæ infœlix nugator balbutit de hostili exercitu à Stargardia orientali veniente, de trucidatiõe tot millium, de abductione captiuorum, de suffixione capitum per muros in Christi natalitio canentium, deque captiuis per angelum è carcere dimissis: quæ eadem qua cætera finxit leuitate. Si facta sunt, adducat vel vnum testem, cum annales nostri diligenter minora scribentes, tam grandia non præterissent. Abeat in tenebras belua cum suo figmento. Non indiget Christi ecclesia illis fabulationibus veritate fulcitur, & solido nititur. Eiusdem vanitatis est quod sequitur: Reuersos ex captiuitate fideles, ex sacris ossibus nonnulla abducere voluisse Romam, & in alia loca, vnde nati viderentur qui occubuerunt: venisse in Ebbeckstorp, vbi sancti viri candido habitu seruierunt Deo. Inde verò plaustrum amoliri non potuisse, rotis in terram demersis, cum vrgeretur guttas sanguinis emersisse, vt admoniti miraculo relinquerent eo loco quæ abduxerint. Facta & infecta congerit, vt illustret narrationem: sed contingit illi quod in figmentis Æsopi est de cornicula, quę se alienis pennis ornauit, vt cum repetitũ venisset grex auium plumas, mouit cornicula risum. Oro te, qui sunt, qui Romam ossa deportanda putauere? Romani ne, an alij? At Romani in aciem non descenderant. Nam fuisse contendis exercitum Imperatoris, qui venerat cum pontifice: at si Romani interfuissent, cæsi videbantur cum pontifice proximi illi. Si superfuissent, nõ illos reliquiarum cura tetigisset, cum plena sanctis Roma sit reliquiis, minus etiam ab illis quàm sit dignũ cultis. Si alios fuisse contendis, quò abducere voluerunt, & quomodo indiscreta cæsorum corpora tumefacta, & vulneribus deformata internoscere potuerunt: quod accidit postea in vera quam dicam historia, de sanctis martyribus ibi cæsis. Sed cum nullus sit in Hamburgo cæsus pontifex, vana est & friuola inde facta reliquiarum deductio. Plus aliquid habet iste locus quàm hactenus norit: coluit martyres sub alieno & emendicato, & (vt verum fatear) mendoso titulo. Iam verò de suis martyribus sancta cõgregatio, vt sciat quo nomine colat suos illos patronos propiore origine, quàm si ab Italia vel superiori Germania aduentassent. Nam quod fabula interserit, habitasse tum in loco religiosos viros, candido seruientes habitu Deo, cæteris figmentis simile est. Nam vniuersa Saxonia non habuit sub Luduico vllam fratrum congregationem præter Corbeiã, quam ille extruxit, abductis è Corbeia Franciæ fratribus, in quibus erat sanctus pater Ansgarius pòst Hamburgensis archiepiscopus. Ergo iugulatam suo gladio fabulam proiiciamus in tenebras, auscultãtes veritati de sanctis martyribus in Ebbeckstorp.

VERA HISTORIA DE SANCTIS MARTYRIBVS, IN EBBECKSTORP MONASTERIO.

ANTE omnia statum prouinciæ, & annos à nato Christo commemorare conuenit vera scribentem. Nam qui in tenebris ambulant, suis figmentis innixi, nihil horum faciunt, vt liberius fabulentur, quod nemo possit redarguere. Nam vbi se temporibus coartant, habent vnde teneantur & con

uincantur. Erat post natum Christum annus DCCCXL. cum Luduicus Pius, Magni Caroli filius teb. excessit humanis, relinquens filiis tribus, Lothario, Luduico, Carolo latissimas & opulentissimas prouincias: Romanum imperium, Franciam, & vniuersam vsq; ad Danubium Germaniam. Nam is tum erat prouinciæ limes. Filij malè erant concordes de successione, cum Carolus iunior, ex secundo natus matrimonio vniuersam sibi Franciam vendicabat. Ventum est ad arma, & cruentissimo prælio decertatum, in quo Romani pontificis Sergii oratores penè sunt intercepti. Post prælium, in quo superior Carolus videbatur, res in transactionem conijcitur, & dirempta est res partitione prouinciarum. Lothario seniori, qui cum viuente patre imperabat Rom. imperium & vniuersa Lotharingia, quã tum Austrasiam dixere, prouenit. Luduico Germania à Danubio ad mare nostrũ, ingens prouincia, vt rex Germaniæ diceretur, Carolo permansit sua Francia. Igitur rex Germanię duces in suis limitibus habuit, quibus ditionem permisit, in Bauaria Ethiconem, in Saxonia Walbartum, Widekindi nepotem, Wickberti filium: ita tamen vt libera potestate rex dominaretur super omnes, quod apparuit in adunatione ecclesiarum Hamburgensis & Bremensis, cum instantia regis, autoritate Nicolai primi summi pontificis, Bremensis pridem Coloniensis ecclesię suffraganea transfunderetur in Hamburgensem metropolim, quam adunatam primus rexit beatus Ansgarius, per omnia tempora Luduici pii imperatoris, & per magnã partem regnantis filii eiús Luduici, quo regnante Luduico, scilicet rege Luduici imperatoris filio, pax erat & summa tranquillitas per Germaniam. Erat enim victoriosus princeps, domitor nationum in circuitu: Polonos, Bohemos, Pannonios regno suo cõterminos, ita bellis attriuit, vt conquiescerent. Wandalos per Pomeraniam & Magnopolim (vt sunt prouinciarum nomina, tum erant Circipani & Obotriti) ita armis conterruit, vt facilè conquiescerent. Danos autem ea tempestate per maria grassantes, & omnia littora Galliarum & Germaniæ infestantes, pactionibus & fœderibus in sua fide continuit: ita missis inuicem muneribus reges, memorabili exemplo tranquillitatem inter se fouebant. Cæterum ad reliquas nationes, quas nauigando Dani adierant, summa infestatio: sed littoribus Germaniæ pax erat propter Luduicum regem per eius tempora ab Normannis. Hoc enim nomen indiderant genti Franci, abolim dicti Galli, Normannos appellantes omnem gentem ad se ex Aquilone nauigantem. Poterant in agminibus esse Normãni, sed summa rerum erat apud Danos. Vetus erat apud eam gentem consuetudo, vt complures essent regii sanguinis viri, vnus quidem regno præerat. Cæteri per maria nauigantes, liberam prædam vndecunque conuectabant: iustum quæstum arbitrati, quicquid fortiores imbecillioribus adimerent. Sic viuere in saltibus beluas, sic in aere volucres, sic in gurgite pisces. Quo tempore factum, vt Galliarum littora infestantes, reges Franciæ per tempora ita coartarunt, vt eis demum dimitterent prouinciam littoralem & maritimam, quam de suo nomine dixere Normandiam, durante vocabulo in hodiernum: quę omnia plenius in nostra Norwagia sunt explicata. Nunc verò paucis attacta, propter rem quam exponere nũc aggredimur. Ergo ad annum Christi DCCCLXXVI. (vel, ad annum Christi LXXVI. post DCCC. à partu virgineo) victoriosissimus rex Germanię Luduicus, finem viuendi fecit, & cum eo pariter defecit pax & tranquillitas prouinciarum. Nam quas ille per metum nationes continuit, tum velut fracto repagulo eruperunt vndiq;, infestam facientes Germaniam. Filios quidem ille reliquit, Luduicum patri & auo cognominem, Carolũ cognomento Grossum, qui postea peruenit ad imperium: & Carolomannum, cuius filius Arnolphus postea cum ingenti laude imperauit. Sed hi tum reges circa occupationem imperii detẽti, minus asseruabant littora Germaniæ, à Danis tum magnis agminibus infestata. Nam Luduicus & Carolus diuersis agminibus contendebant in Italiam, accepturi coronam imperii de manu pontificis. Nam præuenit ambos Carolus cognomento Caluus, rex Franciæ, amborum patruus. Erat enim primi Luduici imperatoris iunior filius. Ioannes autem tum Romanus pontifex, eius nominis VIII. (vt semper Romani præsules pro Francorum regibus prompti sunt, quos vocant Christianissimos, non sine suo commodo) obuiam profectus

Carolo

Carolo Caluo Francorũ regi,coronã imperij deferebat. Ibi dum occupãtur Germaniæ reges,Dani nõ ignorãtes abesse illos longius,agmine facto, inuadũt Saxoniam,Christiano nomini (quod tum in Dania prius per Ansgariũ, & tum per Rembertũ,Hamburgenses pontifices,cœpit efflorescere) infensissimi. Quocirca gens effera,prædæ & violentiis innutrita, odio insectabatur nouã religionem, quæ illa vetabat:& quoniam in regno metu regis Erici,quem diuus Ansgarius Christianũ fecerat,fæuire in Christianos non licebat,acriora odia intentabant in vicinas prouincias Christianas,simul prædæ & opibus inhiantes. In Saxonia tum rebus præerant tres fratres,Otho,Bruno,Tanquardus,filij Ludolphi ducis Saxoniæ, qui patrem habebat Brunonem, auum Walbartum, proauum Wichbertum, abauum verò Wedekindũ:eum principem,qui Carolo Magno diu conflictatus,primus nomen Christianum accepit,cum gente Saxonũ. Sederant maiores tum vires Saxoniæ vltra Visurgum flumen (nos Weseram appellamus) qua in regione, quia Magnus Carolus Francos præfecit, qui gentem in fide continerent (testimonia sunt Gallica nomina,quæ ad ætatem vsque nostram durauerunt. Nam ante paucos annos eius stirpis nouissimus mortuus est,comes de Pyrmont,hoc est de monte ignito:Gallicum nomen,Gallicam monstrat originem. Tremonia, imperialis hodie ciuitas inde nomen habet,paulisper, vt fieri solet,detortum ab origine. nam Tremont olim appellatam coniectura est,quasi trium montium.) Nobilitas omnis Saxonum non passa parère Francis, se retraxit vltra Visurgum,& ibi remansit. Cum ergo longe abessent reges Germaniæ,filij Regis Luduici, auditumq; esset de grassatione Danorum, quòd agmine magno inuasissent Nordalbingiam, quæ nunc Holsatia est,formidarenturque transmisso Albi flumine reliquam Saxoniam peruagari (nam Hamburgum oppidum quod erat ante oculos exciderant, occiso omni nomine Christiano) tum Bruno dux ex tribus fratribus Ludolphi filiis alacrior, ad arma vocatis in circuitu pontificibus,cum ea quam educere poterant armatura,& omni nobilitate vndiq; contracta,obiiciendum se putauit venientibus Christiani nominis atrocissimis hostibus. Aderant frequẽtes in circuitu armati, quantis poterant viribus episcopi Halberstadensis,qui tum sedem habebat in Salingstadio,Hildesemensis,Verdensis,Paderburnensis,Mindensis,Monasteriẽsis,qui tum Mimigardeuordensis,Osnaburgensis. Nam illæ tum fuere sedes in Saxonia episcopales. Magdeburgensis necdum erecta ante tempora primi Othonis imperatoris,qui eam fundaucrat. Aberat autem Rembertus Hamburgensis archiepiscopus,insistens prædicationi per prouinciã suam: nec tamen vacauit periculo. Nam dum agmen Danorum vastaret eam Phrisiæ partem quæ paret ecclesiæ Bremensi, fortè tum ibi prædicationi instabat Rembertus, exhortatus populum, vt pro nomine Christi sumerent arma in perfidissimos Christiani nominis hostes, affuturũ Deum protectorem:quo defendente,vnus mille,& duo (vt scriptum est) fugarent decem millia. Animatus populus,ad arma conuolauit. Hostibus occurrit, & viriliter restitit. Sanctus interim Rembertus arma sua intentauit, orationes & lachrymas: quibus dum esset intentus, adfuit populo de cœlo victoria. Nam cæsi magna parte hostes, alij in fugam ad naues conuertuntur. Numerata cæsorum capita, inuenta sunt decem millia trecenta ac septuaginta: alacritas vincentium, & victoriam suam admirantium effecit, vt diligenter cadauera cæsorum, quod alias fieri non consueuit, numerarentur. Monstrarunt diu incolæ locum, in quo sanctus,dum pugnaretur,oraret, perpetua viriditate etiã brumali tempore insignem. Ea dum Rembertus patraret in Phrisia, aliud Danorum agmen irritatum clade suorum,acrius incubuit,transmisso amne. Saxoniæ Bruno dux vbi sensit aduentare infinitam barbariæ gentis irritatam & indomitam manũ,solito acrius ferocientem,conuocatos suos,ne multitudine terrerentur,putauit alloquendos. Hac vsus oratione:Videtis,inquit,cõmilitones,barbariem nobis imminentem. Neminem moueat insolentium hostium multitudo:potens est Deus omnem illã colluuiem ante pedes vestros prosternere:memineritis,non in pugnantium robore aut multitudine,sed de cœlo victoriam esse. Pro nobis facit iustissima religionis causa,quã defendimus:pro nobis pugnant lachrymæ miserabiliũ per prouinciã Christiano-

rum: qui nisi dextris hodie vestris defendantur, in prædam venient ferocissimorū hostium. Proinde memor quisque pietatis, pro qua sumpsistis arma, præsenti animo hostes inuadite, certi victoriam in manibus esse. Nam si retrò perfidos egerimus, victores quisque redibimus in sua: sin aliter Deo placitum, sic quoque vincemus, causa superiores, apud Deum martyrium cōsummaturi. Bene igitur mortem, quam alioquin naturæ debemus, autori Deo impendimus, de necessitate facturi sacrificium. Ite mecum alacres in pugnam, cuius non potest esse exitus nisi gloriosus. Si superamus, terram nostram cum habitatoribus defendimus. At si visum est conditori Deo vt superemur, terram accipimus viuentiū possidendam. Hac oratione commonitos ducit in prælium: concurrerant hostibus in loco qui dicitur Ebbeckstorp. Ibi magnis vtrinque animis diu certatum est. Christianum agmen alacritate pensitauit diu maiorem hostium numerum: demum circumfusi in corona hostium innumera multitudine, cæduntur Christiani ad vnum vniuersi. Placuit Deo ex terrigenis augere sanctorum agmina cœlitum, & de sanguine domesticorum martyrum ditare inopiam Saxoniæ. Iacuerunt pro Christo cæsa corpora: hostes armis, deinde vestibus nudauere, conferentes in aceruum vnum vniuersos. Cumq; vicinis in pagis per proximos grassarentur, saltibus & inuiis locis se rustica plebs vt poterat, contutatur. Nouissimè, vbi de præda sunt hostes expleti, legunt iter retrò, ad mare redeuntes. Hæc est illa sanctorum in Ebbeckstorp martyrum strages. Inde sunt sacratæ sanctorum quæ coluntur reliquiæ, non aliunde aduectæ, sed in loco cædis, & peracti pro Christo martyrij tumulatæ. Testes sunt annales plurium in circuitu ecclesiarum. Nam Mindenses, cum se pro suo pontifice Theodorico, viro sanctitatis eximiæ, ad stragem cæsorum corporum, pro illo apud ecclesiam suam honorificè tumulando contulissent, iam erat indiscreta corporum congeries. Inflicta vulnera, secutus inde tumor, mortuæ & iam putrescentis carnis discrimen non reliquerunt. Idem passi Hildesemenses pro suo pontifice Marquardo, ordine quinto, diligentiam facientes. Nec dubium quin principes eius temporis, Tanquardus atque Ottho, cæsi ducis Brunonis fratres germani, similem in suum quoque Germanum pietatem intentarint, cupientes extractum de congerie cæsorum principali ritu tumulare, sed non erat quo internosceretur nobilis à plebeio: dispensante Deo, vt qui in vna Christi causa cecidere, vno in loco tumulati colerentur, expectantes nouissimam tubam. Hic est ille Bruno Dux Saxoniæ, abnepos Widekindi, filius Ludolphi, qui primus libera potestate principatus est, cum se reges Germaniæ in superiori Germania continerent: & creuit paulatim potentia, cum stirps Caroli Magni se in Franciam retraheret. Hic inquā Bruno Germanus senis Othonis, qui filium habebat Hinricum, primum de stirpe Saxonum regem Romanorum, patrem Othonis Magni Imperatoris: & perinde eiusdem Hinrici regis patruus extitit Bruno, qui & secundum seculi dignitatē, & secundum Christi sanctissimam religionem, nomen in terris reliquit maximū: iam quidem penè temporum incuria sepultum, sed in lucem denuò reuocandum, quod vir ille præstantissimus de repub. Christiana, & de terreno nihilominus principatu meritissimus, suo iure deposcit. Nam quod Christo Domino vitam impendit, sacrum fecit de suo corpore holocaustum. Quam cum omnibus lucem accepit, autori suo cum commilitonibus referebat. Apud seculum verò nomen sibi conquisiuit, quod insignis vrbs Brunswicensis eius seruat vocabulum. Brunswicū enim velut Brunonis vicus sonat: non detorta aut ad casum deflexa (vt fieri solet) interpretatione, sed vera deriuatione, ac certa origine. Tradunt enim annales, quod cum Bruno atque Tanquardus, germani fratres, cernerent glebæ vbertatē, ac loci opportunitatem, ad Onacram fluuium, cœpere altrinsecus moliri fundamenta nouæ vrbis. Et Bruno quidem deuexiora ad amnem elegit loca, vbi excurrens fluuius sinum quendam faciebat, quem vernacula lingua Wyck appellamus. Tanquardus autem editiora inde non longè loca prætulit, arcem firmans eo in loco vbi nunc Ecclesia D. Blasij cernitur, eamque cinxit muro, atque inde permansit in hodiernum, vt in arce vocabulum teneret, Danquerode rum appellatā. Brunonis autem sinus, eo in loco vbi prima sunt iacta fundamenta, nomen aliquantū variauit,

variauit, vt nunc vetus ſinus Oldewyck vocitetur. Nam ex alia fluminis parte conſtructa molitio, priſtinum rapuit vocabulum, vt Brunſwick diceretur, quæ nunc vetus eſt ciuitas. Adaucta deinde per tempora vrbs inſignis, cum alias ſibi partes adſciſceret, vetus & originale à fundatore mutuatum vocabulum non amiſit, vt nunc vnis mœnibus incluſæ partes vrbis quinque, vno cenſeātur vrbis nomine, in quo ſui recordatur Brunonis. Hæc ſunt quæ de ſanctis apud vos reliquiis, Deo ſacratæ virgines, ſentiatis, proiecta & execrata veteri fabella de aduectis ex Hamburgo. Nam hoc friuolum eſt, & inane, quod luce clarius monſtrant ſuperiora. Quod verò miraculum ferunt contigiſſe, dum ex eo loco tentarent amoliri ſanctas reliquias, non hoc Romanis (vt fert fabula) qui hîc nulli fuerunt, ſed noſtratibus potuit contigiſſe, dum & principes partem ſacrarum poſcerent reliquiarum, & ſingulæ pro ſuis pontificibus vrbes ſollicitè quærerent inde portionem, vt omnipotens Deus, ſuæ voluntatis decretum tali monſtraret miraculo, de ſanguine qui de terris eruperit: quaſi teſtaretur, quòd inſignes ſuos milites, qui pro ſui nominis gloria ſanguinem ibi ſuum conſecraſſent, indiuiſo voluerit ibi tumulo perdurare ad tubam vſque nouiſſimam, & finem ſeculorum.

FINIS.

FRANCOFVRTI AD MOENVM
EXCVDEBAT ANDREAS WECHELVS,
ANNO SALVTIS M D LXXVI

